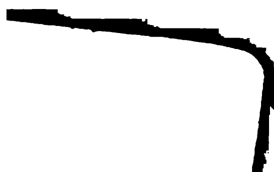
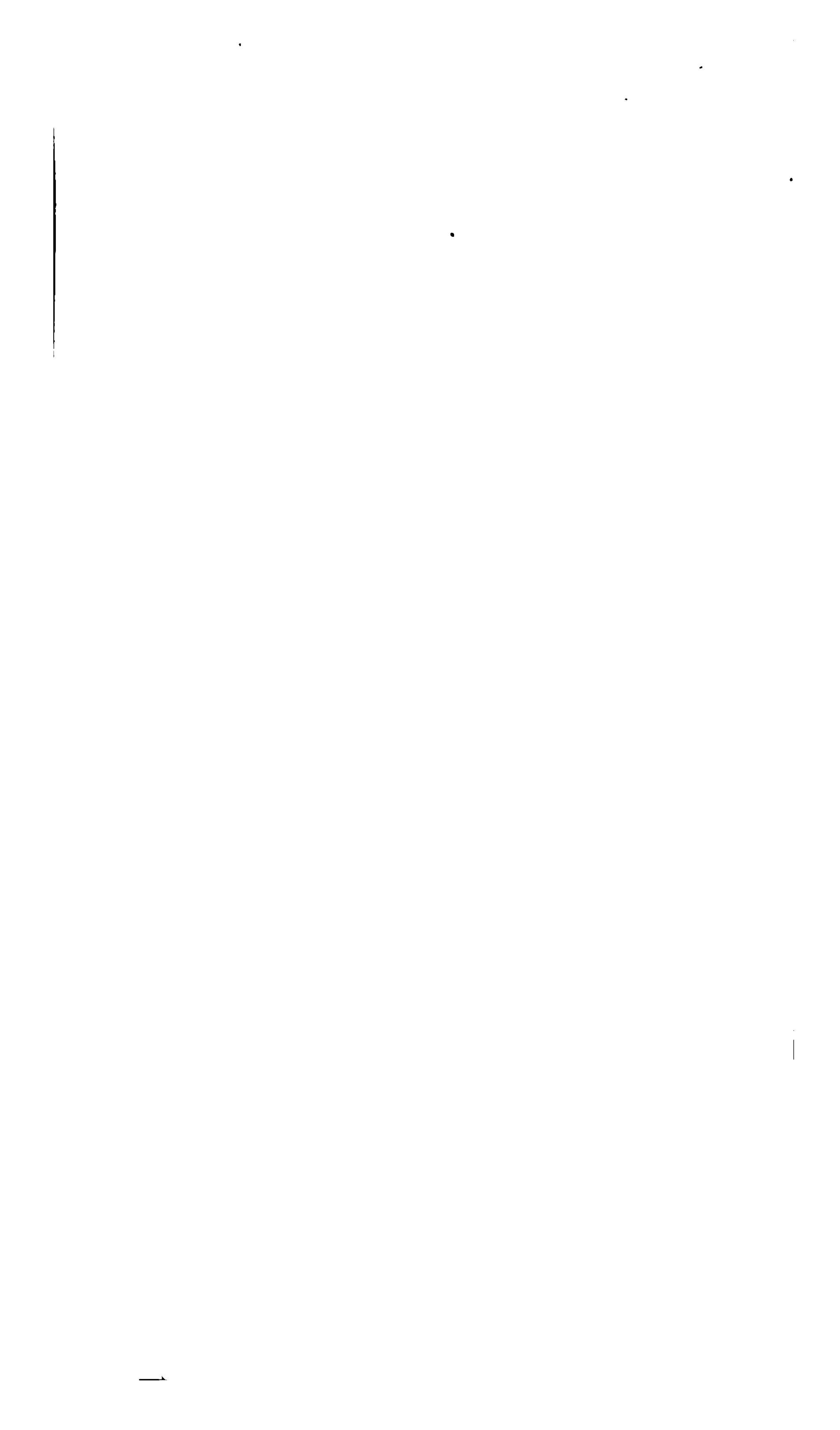

RIJMKRONIJK

VAN

MELIS STOKE

MET

HISTORIE- OUDHEID- EN TAALKUNDIGE

AANMERKINGEN

DOOR

BALTHAZAR HUYDECOPER.

EERSTE DEEL.

TE LEYDEN,
BY JOHANNES LE MAIR.
MDCCLXXII.

L4

BERICHT

VAN DEN

UITGEVER.

DE Wel-Ed. Geſtr. Heer Balthazar Huydecoper, Oud-Schepen der Stad Amſterdam, by de beminnaars en oefenaars der Nederlandſche Taal- en Dichtkunde, ſedert meer dan eene halve eeuw, bekend, beroemd en hooggeſchat, zoo door zyne Treurſpelen, zynen vertaalden, en naderhand berijmden, Horatius, als wel voornamelijk door zyne Proeve van Taal- en Dichtkunde, heeft, na het uitgeven dezer Proeve, het welk in den jare 1730 geſchied is, zich opzettelijk toegelegd op de oude Taal en de oude Hiſtorien van ons Vaderland, en, eenen ongelooflyken arbeid beſteed, om de Rijmkronijk van Melis Stoke, den oudſten der Nederduitſche Hiſtorieſchryveren, tot nu toe gebreklijk uitgegeven, door middel van eenige Handſchriften en eigene navorſchingen en ontdekkingen,

te herſtellen, en, door zyne Hiſtorie- Oudheid- en Taalkundige Aanmerkingen, verſtaanbaar te maken, en, de oude Hiſtorie van ons Land optehelderen en nieuw licht bytezetten.

Langen tijd heeft men verlangt dezen Melis Stoke, met de Aanmerkingen van den Heer Huydecoper, in het licht te zien, omdat men zich van den arbeid van zulk een grooten, en in de Taal, Oudheid en Hiſtorien van ons Land, door en door bedreven Man, als de Heer Huydecoper, met alle reden, zeer veel beloofde.

Langen tijd is dit Werk achtergebleven, eensdeels, door de ſammelingen van de drukpers, en, vervolgens, door den aannaderenden ouderdom en de toenemende verzwakking van den Schryver, een Man, reeds vijf jaren voor het begin dezer eeuwe geboren, een Man, welke al zynen tijd met de herſenen bezig geweest is.

Na dat het ganſche Werk, met langzame ſchreden, ten einde gekomen, en zelfs de Bladwyzer, nog door den Schryver zelven opgemaakt, geheel afgedrukt was, bleef 'er

nog

nog over een Voorede te fchryven: Dit nog ter uitvoer te brengen was het voornemen van den afgeleefden Schryver, en, met dit voornemen zijn 'er eenige jaren verlopen, zonder dat zyne gefteldheid toeliet de pen op 't papier te ftellen: Midlerwyle de jaren meer en meer klimmende, is dit voornemen hoe langer hoe flaauwer geworden, en, ten laatften, geheel en al verdwenen, en nu, eindelijk, op aanhoudend verzoek van een zyner Vrienden, gelukkig veranderd in een befluit om dit Werk niet langer achter te houden, maar, zonder Voorrede, te laten in 't licht komen.

Jammer is het, voorzeker, dat wy die Voorrede misfen moeten; doch, mogelijk, zal 'er, nu of dan, wel eens gelegenheid geboren worden, om, uit de bouwftof, welke de Heer Huydecoper tot die bewuste Voorrede verzameld heeft, de geleerde wereld het noodzakelyke medetedeelen.

Ondertusfchen heb ik nu het genoegen het Werk zelf uittegeven, en eindelijk de gunftige verwachting, welke men van het zelve opgevat heeft, te vervullen.

BERICHT VAN DEN UITGEVER.

Iets tot aanpryzing of lof van dit doorwrocht Werk te ſchryven, en, de diepe geleerdheid en kundigheden van den grooten Huydecoper, in zyne Aanteekeningen doorſtralende, ten breedſten uittemeten, acht ik dat my kwalijk voegen zoude: Beter zal het zijn, zich te gedragen aan het oordeel, het welk de kundigſte en geleerdſte Taal- Oudheid- en Hiſtoriekundigen van ons Land, na het lezen, ja, ik mag wel zeggen, na het beſtudeeren van dit Werk, niet alleen nu, maar jaren na dezen, over het zelve vellen zullen.

Gebruik, letterlievende Nederlander! dit Werk tot vermeerdering van uwe kundigheden in de Taal en Hiſtorien van ons gezegend Vaderland, en geniet lange jaren de voorrechten van een gerust, gezond en vergenoegd leven.

Leyden. Slachtmaand.
1772.

RIJM-

RIJMKRONIJK VAN MELIS STOKE.

EERSTE BOEK.

Om dat ic niet en wille/
Dat mijn sin yet ligghe stille

Eñ

ỷ. 1 Om dat ic) De veertig eerste regels van dit Werk zijn, in de vroegere Uitgaaven, van het overige afgescheiden: in de twee Eersten, onder het Opschrift van *Voorreden*; in die van Alkemade, onder dat van *Opdragt aan Florens de V.* Zy zijn het hoofd van 't geheele Werk, en daarvan onscheidbaar. Men vindt 'er drie leden in. Het eerste, ỷ. 1-26, is een Voorstel van de Stoffe, die de Schryver voorgenomen heeft te verhandelen; waarin hy tevens verklaart de reden, die hem tot schryven bewoogen heeft, naamelijk, om zijn eigen verstand te oeffenen: en het einde dat hy daarin bedoelde, te weeten, om zyne Landsluiden, die meer haakten naar vreemde geschiedenissen, in die van hun Vaderland te onderwyzen. Het tweede, ỷ. 27-34, is een korte Aanspraak, of Toeeigening, aan Graave Florens. Het derde, ỷ. 35-40, is eene Aanroeping tot den leevenden GOD, dien hy bidt om kennisse der Waarheid. En hierin handelde Melis Stoke, als Christen, Christelijk, zonder zyne toevlucht te neemen tot eenige Lieve Vrouw, S. Aelbrecht, of diergelyken: als Dichter, in dit alles, naar de kunst, gelijk uit vergelykinge van oude en nieuwe Dichters van den eersten rang nader zou konnen beweezen worden.

ỷ. 2 sin) dat is, *verstand*; geheel wat anders dan *sinnen*, die hier in Y zijn ingesloopen. Der Ystorien Bloeme f. 1 b.

Eñ verderve mit lewicheden/
Willic u al hier ter steden

Seg-

Der edelre Conincginne Marien,
Dat si mijn herte van sonden moet vrien,
Eñ minen sin *soe verlichten*
Dat ic die waerheit moete dichten.

daar hebtge ook eene Aanroeping, doch veel verschillende van die van onzen Dichter. Die Dietsche Doctrinale f. 1 c.

Men vint daer ghescreven,
Dat wi metter zielen leven,
Eñ metten zinne *leren wat,*
Eñ metter herten onthouden dat.

Profectus B. II. c. 59. f. 106 b. *soberheit maect den* sin *subtijl eñ wacker to ondersoeken.* Hiervan *zinnig*, voor verstandig, wijs. Wirnt von Gravenberg in Gwigalois f. 104 a. spreekende tot de Liefde:

Swer diner gewalt empfluget
Der dunket mich eyn sinnich *man.*

zo lees ik in eenige oude Sermoenen f. 37 b. *hi is oec een* sinnich *raetsman.* of, voor 't geene wy nu zeggen van eenen stervenden, by zijn verstand of kennis. Materie der Sonden f. 13 c. *want hi tot sinen wtersten gheeste altoes* synnich *was en wetende.* Wy hebben dit noch in *scherpzinnig*, *diepzinnig*, enz. en het tegengestelde in *onzinnig.* het welk Vader Cats in den Zelfstrijd, zo ik de woorden wel onthouden heb, verstandig uitdrukte,

Nu word ik uit mijn sin ——

Het tegendeel was, by de Ouden, *blyven in zijn zin.* Roman van Ferguut f. 13 a.

—— *Galiene, mijn Minnekijn,*
Die ic bi mire scout verloes.
Twine verwoedic? ic hen sinneloes.
Waer omme blive ic in minen sinne?
Eñ ic ontseide hare mine minne.

Maar het is een misbruik, datmen zegt, *buiten zyne zinnen, met zinnen*, enz. Van *zinnig* heeftmen weder gemaakt *zinnigheid:* Vert. van J. Cassianus Coll. II. c. 5. *hier in is wijsheit, hier in is verstant, hier in is* sinnicheit *gelegen*, anders *zinlijkheid:* der Vrouwen Stede f. 2 b. *groote clerken ende andre*

5 Zegghen/ wie de Graven waren/
De Hollant in haren iaren.

Hadr-

dre van zo grooten verstande ende zinlichede *wezende*, enz. Het woordeken *yet*, dat in A niet gevonden wordt, heb ik ontleend uit H. In B is dees regel beschadigd, zodat ik niet heb konnen onderscheiden hoe 'er eigelijk gestaan hebbe.

✝. 5 de Graven) de Andd. *die Graven.* 't Lidwoord *de* is hier ook dikwils *die*, als doorgaands by de Ouden; doch meest *de*, als altijd by ons, met een naauwkeurig onderscheid van *de* en *den*.

✝. 6 De) dat is *die*, in de betekenis van *de welken.* de Andd. wederom *die*, gelijk men nu ook spreekt. *De* voor *de welke* komt hier eenige honderd reizen voor, en, dat aanmerkelijk is, zonder eenig onderscheid van Geslachte of Naamval, altijd *de*, noit *den.* welk laatste ik nochtans by anderen vinde. Mat. der Sonden f. 19 d. *waer is die*, den *du droeghes?* en f. 83 b. *want die selve een*, den *ic hadde mijn vrient en my ghehoersaem*, *die is oec*, *ic en weet van wien*, *verkiert*, enz. Het zou roekeloos zijn, verandering te maaken in iets, waarin het oudste MS. van onzen Dichter zich zelf overal gelijkvormig is. Om den Leezer, dien dit, ongewaarschouwd, vreemd moet voorkomen, daartoe eenigszins te gewennen, heb ik hier deeze weinige voorbeelden, uit veelen, vooraf laaten gaan; eerst van *de* voor *den welken*, *quem*; als I. 504.

Die Dideric, de *God hadde vercoren.*

II. 575. *Den wech*, de *si souden keren.*

en 778. *Den raet te doene*, de *de verrader*
Kerstineit riet ——

IX. 1302. *Dus verloes Her Gye den seghe*,
De *hi te voren alle weghe*
Plach te hebbene ——

X. 780. —— —— *sinen noet*,
De *hi hem dede* ——

De, voor *qui* of *quæ*, komt ook dikwils voor, schoon het volgende woord met eenen Klinker begint: I. 97.

Willebroerde, de *eerst bekeerde*
Die Vriesen ——

Hadden onder haer bedwanc;
Eñ hoe verre dat haer ganc
Met rechte gaet in Vrieslant/
Also als ickt bescreven vant
In den cloester Eecghemonde/
In Latine/ in vraier orconde/

Son-

℣. 621. *Hem*, de *ongbesien wille gaen.*
656. *God*, de *alle zaken vorsiet.*
III. 176. *Als* de *over een des droegben.*
II. 34. *Nam een wijf*, de *Otbilt biet.*

men moet dan, in die en diergelyke plaatsen, niet simpelijk leezen *de*, maar even of 'er, met nadruk, stondt, *dé.*

℣. 11 Eecghemonde) en beneden ℣. 332. *Ecgmonde*, anders overal *Egmonde;* en zo hebben ook de Andd. De oudste berichten van deeze Spellinge vind ik in het Angel-Sax, en vooral in eigene Naamen; als by Beda *Ecgfrid* IV. 5. 12. 19. enz. *Ecgberct* III. 27. 29. IV. 5. V. 10. waarvoor in de oude uitgaave van 1514. *Ecgbrecht* en *Ecgberecht.* In de A-S. Kronijk, uitgegeeven en in 't Latijn vertaald door E. Gibson onder den naam van *Chron. Saxonicum*, vindt men de naamen *Ecgbriht*, *Ecgbyrth*, *Ecgferth*, *Ecgfrith*, *Ecgwald*, enz. doch niet altijd *Ecg* —, maar ook dikwils *Eg* —. Die zelfde spelling vindtmen, zo elders, als hier, somtijds in *lecgen*, *secgen* en *brucge;* ja zelfs in A *licggben* IX. 1119. en *brucggbede* VIII. 130. het welk wy echter niet gevolgd hebben. Uit dit alles zien wy duidelijk het onderscheid der verschillende klanken van de eene letter G, die in 't begin van een woord of greep zacht is, en daarom uitgedrukt werdt door GH; aan het einde scherp, en zweemende naar onze K, en daarom uitgedrukt door CG. En dit laatste is zo algemeen waar, dat by onzen Dichter en zyne Tijdgenooten, geen woord gevonden wordt, dat eene G aan 't einde heeft, dan somtijds met eene voorafgaande C, als in *gbincg* voor *ging*, te vinden in onze Proeve p. 623. in twee plaatsen van Claes Willemsz, by wien ik dit meest gevonden heb, en waarmede overeenkomt *Conincginne*, boven by ℣. 2. uit der Yst. Bl. bygebragt. Waaruit blijkt hoe onbedacht Alk. beneden ℣. 179. *XX*, gelijk hy gevonden hadt,

ver-

Sonder fabele/ sonder lieghen/
Eñ sonder iement te bedrieghen.
Wantet dinket mi wesen scande/
Dat de lieden van den lande
Ander giesten vele weten/
Eñ si des hebben vergheten/

Wa-

veranderde in *twintig*, waarvoor ℣. 267, *twingtig*. Zo schreeven de Ouden noit anders dan *Coninc*; wy *Koning*: maar echter zeggen wy *Koninkrijk*; immers alswe spreeken volgends onze Landtaale of byzondere Dialect. zo schryven wy *langmoedig*, maar men zegt *lankmoedig*. Daar de oplettende Leezer noch veel zal konnen byvoegen. Ons oude *secgen* wordt ook bevestigd door de A-S. overzettinge der Evangelisten Matth. XXIV. 34. Marc. XIII. 30. Luc. XXII. 11. Voor *brugge* of *brucge* vind ik in de A-S. Kronijk niet anders dan *brycge*; niet alleen in de gemeene betekenis van *brug*, op de jaaren 924. 1013. 1016. enz. maar ook voor de Stad *Brugge* in Vlaanderen: *to Baldewines lande to Brycge*: zie op 't jaar 1045 en 46. en onze Proeve p. 508 en 417. Doch laat ons wederkeeren tot Egmond. In den Giftbrief der Kerke aldaar, lees ik in de Al. Hist. van Van Loon II. p. 145. *Ekmunde*: maar in zijn Aantek. op Kolijn p. 201. *Egmundæ*, waarover al wat te zeggen zou vallen. Maar in de vertaaling van dien Brief, Bat. Sacra I. p. 126. leest men *Hecmunde*; en de Heer Alting noemt het in 't Latijn niet anders dan *Hecmunda*. Waarom? om die speelende gedachten, als of *Hecmunda* betekende *hæc munda* (sc. *Ecclesia*), niet te verliezen. Van Loon, I. p. 322. wil dat *Egmond*, ten tyde van S. Adelbert *Hegge* genoemd werdt, en bewijst het, doch op zyne manier van bewyzen, uit deeze verminkte vaarzen van Kolijn:

DIE de Hegge *plach te beten*,
Eer des Bedehuys te weten
Daer in lange was gesticht.

Op Kolijn zelven ℣. 3. haalt hy die zelfde woorden aan, met eene onbetaamelyke verandering van DIE in DAT. En op die woorden zelfs, die ℣. 273. voorkomen, vertelt hy dat *Hegge*, na de bekeering des volks aldaar, van 't afgodisch wangeloof gezuiverd zijnde, in 't Latijn genoemd is *Hegge*

 mun-

Wanen si selve sijn ghebooren;
Eñ wie si waren hier te voren
Die tlant wonnen entie erve/
Daer si of nutten die bederve.
Dat willic hem hier doen weten/

Wie

munda (fraai Latijn!) en wijst ons naar Jo. a Leydis II. 41, die nochtans geheel anders, en zynen aanhaaler tegen, spreekt: zeggende dat *Egmond* voor die bekeering hiet *Hallem* (dat zekerlijk geen *Hegge* is); en dat *Egmunda* zo veel is als *Emundata* (sc. *terra*) 't welk in de Holl. Kronijk Divis. IV. c. 13. verduitscht is, *geemundeert eñ gesuvert*. Fabelen! Zie hier wat Kolijn in 't verband zegt, zonder eenige ophelderinge noodig te hebben.

Intie HAVEN *van Hegmonde*,
DIE de Hegge *placb te beten.*

Doch wy zullen dien K. Kolijn in het vervolg wat nader onder de oogen zien, en aantoonen, dat, onder dien naam, schuile een eerlooze Bedrieger, die de gedrukte Uitgaaven van onzen Dichter geleezen heeft.

℣. 21 entie) B en N *ende*, kwaalijk. *Entie* is, eñ die; *Ente*, eñ de; *Entien*, eñ dien, enz. En men rabraakt de taal van onzen Dichter, wanneer men *entie* van een scheurt, en 'er van maakt *en tie*, het welk, als twee woorden, nergens in eenig oud MS. ook niet in de vroeger Uitg. van dit Werk, te vinden is. Alkemade is de eerste geweest, die Melis in dit stuk verminkt heeft. En van Loon is zo barbaarsch als Kolijn zelve is, wanneer hy, tot walgens toe, ook uit onzen Dichter poogt te bewyzen dat *tie* en *ti* van ouds betekenden *die*. beneden ℣. 172. leezenwe by Alk.

En tie duvel die ne bedroecb.

voor *Entie*, gelijk in C; waarvoor in A *Ente*, dat is *Eñ de*; maar in B, vol uit, *Eñ die*. Voor *ende* (*et*) schreeven de Ouden noit, dan by verzinning, *en*, altijd *eñ*; uitgezonderd in deeze saamenvoegingen, als *entie*, *entaer*, *entoor*; want noit schreeven zy *eñtie*, *eñtaer*, *eñtoor*. Ook wordt *diene* zeer kwaalijk gescheiden; want *ne*, op zich zelven staande, betekende noit *hem*; wel, als 't gehecht was aan 't voorgaande

Wie die lande hadden beseten
Hier te voren in ouden tiden/
Eñ dit kortelike over liden.
Dese pine eñ dit ghepeins
Sendic u/ Heer Grave Florens/

Dat

de woord. En dat, zo bedorven, vaars heeft van Loon zesmaal uitgeſchreeven, binnen den omtrek van minder dan 50 regels by Kolijn, als ℣. 35. 43. 63. 67. 73 en 82. en dat alles tot goedmaaking van Kolijns *tie* en *ti*, de welken op die wyze noit in gebruik zijn geweeſt. Men moet alles, wat de Ouden aaneen voegden, aaneen laaten; omdat het doorgaands niet geſcheiden kan worden zonder verandering in de ſpelling te maaken. Ook is 't onvoorzigtig, de handen te ſlaan aan het geene men niet verſtaat. In de Eerſte Uitg. lees ik VIII. 320. —— —— *du* gaes *te nare*
Du ſulte *lopen in dat net.*
waarvan Alk. gemaakt heeft *du gae 's*, en *du ſul te*, als of men van ouds zo geconjugeerd hadde: *Ic gae*, *du gae*; *ic ſal*, *du ſul* &c. doch dit laatſte zou wat anders betekenen. Beide in 𝔄 en 𝔅 ſtaat hier, *du gaets* en *du ſult*. Zet nu *dù* achter *gaets*, zo wordt het, door verandering van *d* in *t*, *gaetſtu*: even als IV. 1177. *wilſtu*, volgends 𝔄; *woudeſtu*, volgends 𝔅; *woudſtu*, volgends 𝔘; maar by Alk. *woud 'ſt u*, gelijk daar drie regels verder (p. 117) ook volgt *word 'ſt u* voor *wordſtu*. Wat menſch ter werreld verſtaat zulk een taal!

℣. 22 de bederve) Seb. verklaarde dit, *de profijt*, *de nutte*. Alk. in naarvolginge, *de voordeelen*, *de nuttigheid*. Eigelijk zal *nutten de bederve* hier betekenen, *genieten de vruchten*, te weeten, die zy noodig hadden om te leeven en te beſtaan. Het zelfde dat ik nu ook vinde in den Heraud f. 1 a. *eñ nutſcap dair of hebben*, DAIR SI OF LEVEN. welke woorden niet anders zijn, dan eene verklaaring van die van Melis. Want *bederve* is van den zelfden oorſprong als 't laatſte gedeelte in *nooddorft*, waarvoor men nu zegt *nooddruft*. Zie breeder by X. 284.

℣. 28 Sendic u/ Heer Grave) ongelijk beter dan het geen men in de Andd. leeſt,

 Ghe-

Dat ghi moghet sien eñ horen/
Wanen dat ghi sijt gheboren/
Eñ bi wat redenen ghi in hant
Hebbet Zeelant eñ Hollant;
Eñ bi wat redenen dat ghi soect
Vrieslant/ dat u so sere vloect
HEM bid ic/ die noeit en began/
Eñ die over ghemene man

Om

Gheve ic den Grave Florens,
Dat ghi ——
't laatste woord *ghi* beslist het geschil.

ÿ. 29 **moghet sien**) ik volg hier de Andd. In A staat *sien moghet*. De Uitlegger van Kolijn ÿ. 191. verklaart daar *heeftet* door *heeft het*. Dit kan elk zien: maar 't volgende, niemand. *Dus schreef men*, vervolgt hy, *ook* MOGHET *voor* MOOGT HET; *M. Stoke fol.* 4. ÿ. 2. (voor p. 2. ÿ. 1.) *dat ghi* moghet *sien ende hooren*. Wilde hy Melis zo onverstaanbaar maaken als Klaas? En wat overeenkomst heeft *moghet* met *heeftet? Moghet* is hier, en altijd, *moogt*, en komt overeen met *hevet* voor *heeft:* en geenszins met *heeftet*.

ÿ. 34 **Vrieslant/ dat u so sere vloect**) een klaar bewijs, dat Melis dit Werk begonnen heeft, toen de oorlogen tusschen de Hollanders en Westvriezen noch op 't hevigste brandden; en dus uiterlijk voor het jaar 1288. Zie beneden by ÿ. 524.

ÿ. 41 **Oude Boeken**) ik volg hier B. Niet alleen in N, maar ook in A, staat *ouden boeken*; tegen de gewoonte onzes Dichters, en de eigenschap der taale. Kolijn ÿ. 162. heeft dit vaars aldus vermomd:

Alte bouken ons verkonden.

Maar vanwaar hadt Kolijn zijn *hi*, voor *hier*, ÿ. 143. dan uit de bedorven Uitg. van Melis V. 1018. en VII. 158? Van Loon wist dat noch niet, toen hy daar op Kolijn aantekende, dat *hi* by Stoke betekent, *by*; maar in dien dichtregel van Kolijn, *hier*. Naderhand schreef Kolijn ÿ. 442. *hie*, voor *hier:* en, schoon dat by Melis niet gevonden wordt, zo bevestigt van Loon 't evenwel uit Melis fol. 179. ÿ. 48. dat is

B. VII.

Om te berechtene ſette Lantsheren/
Dat hi mi dat moete leren/
Dat ic de waerheit ſo verclare/
Dat men weten moete dat ware.
Oude Boeken horic ghewaghen/
Dat al ſtant/ beneden Nimaghen/
Wilen Neder Saſſen hiet;
Alſo alſt de ſtroem verſciet

Van-

B. VII. ꝟ. 158. daar, als gezeid is, *bi* ſtaat, niet *bie*. Noch erger bewijſt hy op ꝟ. 413. de Kakolijnſche ſpelling van *Heare*, voor *Heer*, uit Melis fol. 128. ꝟ. 37. dat is V. 239. welk vaars hy aldus aanhaalt:

Hear *Loef van Cleve*, *wert bovet.*

't Welk een openbaare vervalſching is, want daar ſtaat, gelijk meermaalen, *Haer*, niet *Hear*. Doch wy zullen u van deezen koſt niet te veel gelijk geeven: hy mogt u walgen.

ꝟ. 43 Wilen Neder Saſſen hiet) dit *Neder-Saxen*, 't welk ook Kolijn uit Melis heeft overgenomen, en veel anderen onzer nieuwe Schryveren uit Melis bewyzen, is niets. Wy moeten hier naaſt denken aan de Derde en Vierde eeuwe; uiterlijk aan de tijd van Keizer Valentiniaan, van wien onze Dichter zelf ſpreekt. Zijn getuigenis, in deezen, is van geen gezag. En de *oude Boeken*, op welken hy zich beroept, verdienen hier geen geloof. Zou het niet ten hoogſten te verwonderen zijn, dat zo veele oude en nieuwe Landbeſchryvers, die men zeggen kan, dat niets onbezocht gelaaten hebben, van dat Neder-Saxen, zo, of omtrent, als 't hier bepaald wordt, nergens taal noch teken, noch eenige voetſtappen hebben konnen ontdekken. Phil. Brietius, Parall. Geogr. Vet. & Novæ T. II. p. 19. zegt dat de Saxen zich, vooral ten tyde der Franken, uitbreidden tot den Rijn toe. Waarin hy overeenſtemt met Cluverius, Germ. Ant. L. III. c. 21. die het bewijſt uit Ammianus. Zie ook Adami Bremenſ. Hiſt. Ecclеſ. cap. I. De Saxiſche Hiſtorieſchryvers, Krantzius, Chytræus, Fabricius, hebben 'er noit van geweeten. J. C. Spenerus, Notit. Germ. Ant. tweederley bepaalingen van 't oude Saxen aangeweezen hebbende, begrijpt L. IV. c. 5. §. 16. onder een

 Der-

Vander Mazen eñ vanden Rine.
Die Scelt was dat Westende sine/
Also als si valt in de Zee/
Oest streckende min no mee/
Dan toter Lavecen of ter Elven.
Die Keysere van Romen selve
Ontsaghen menich warf dit Lant/
Want mente wreet volc eñ sterc in hant/
Ende quaet te zoekene waren.
Dicken quamen si met scaren/

Om

Derde Saxen, niet alleen de *Batavi*, *Toxandri*, *Morini* [Hollanders, Zeelanders, Vlamingen] maar alles waar de Saxen kwamen ſtroopen en invallen. Doch behalve dat dit geen gemeenſchap heeft met het ſchryven van Melis; zo ſchijnt het ſlechts geſprooten te zijn uit de bekende benaaminge van de Saxiſche Kuſt, *Litus Saxonicum*. Doch dat betekende niet de Kuſten van *Saxenland*, maar van *Gallie* en *Brittanje*, daar men dagelijks, uit zee, door de *Saxen* ontruſt werdt. De bepaaling nu, *tot den Rijn toe*, ſluit *Batavie* zekerlijk buiten *Saxen*. het welk volkomen beveſtigd wordt door Zoſimus L. III. p. 147. Ed. Oxon. daar hy verhaalt dat de *Saliers*, die *Franken* waaren, door de *Saxen*, die ten dien einde de *Kwaden*, een gedeelte der *Saxen*, hadden vooruit gezonden, verdreeven zijn uit hun eigen land, en zich in *Batavie* nedergezet hebben. Doch zie Ammianus L. XVII. c. 8. daar hy buiten twijffel van de zelfde gebeurtenis ſpreekt; doch zo verſchillende, dat onze nieuwe Hiſtorieſchryvers, op de jaaren 358 en 359, daarvan twee gevallen gemaakt hebben. Maar Zoſimus noemt de *Kwaden* volſtrekt kwaalijk. die zaten aan den *Donauw*; en dus verre van de *Saxen*. Waarom Spenerus p. 366. zegt, dat alle Geleerden de *Kwaden* van Zoſimus houden voor *Kaucben*. Zo deedt ook Cluverius; en, onder de Uitleggers van Tacitus, J. C. Dithmarus c. 35(7). en G. C. Kirchmajer c. 36. p. 381. Doch Ammianus ſtelt, by my, buiten bedenkinge, datmen ook by Zoſimus moet leezen *Chamaven*. Zie Valeſius ad Amm. p. 186 k. daar hy die twee verhaalen vereenigt. En dit zie ik volkomen beveſtigd by Spenerus, daar

hy

Om dat Roomsche Rijke te cranken/
Eñ verheerden de Rijnbranken.
Wiltenborch hiet haer Hoefstat/
Daer tvolc menich iaer in sat.
Na ons Heren Gheboernesse
CCC iaer zestich ende zesse 366.
Vort Keyser Valentiniaen:
Goet kersten was hi sonder waen.
In sinen tiden waren si ghetoghen/
De Neder Sassen/ eñ wilden poghen

Ce

hy zegt, dat Zosimus van den Koning der *Kwaden* het zelfde verhaalt dat Eunapius in Excerpt. Legat. getuigt van den Koning der *Chamaven*. Wy moeten dan de *Kwaden* naar den *Donauw* te rug zenden; en 't geenmen ons, om dees tijd, hier te lande, van hun verhaalt, voor zo verre het aanneemelijk is, van de *Chamaven* verstaan worden. Melis beschrijft ons hier een *Neder-Saxen*, dat noit bekend is geweest.

℣. 46 dat Westende sine) zie de breeder Aantekeningen achter dit Eerste Boek.

℣. 61 Vort Keyser) Valentiniaan is Keizer geworden in 't jaar 364. en zijn overwinning tegen de Saxen, hier gemeld, behoort tot het jaar 370. 't Geen onze Historieschryvers op 't jaar 366 verhaalen uit Ammianus en Zosimus, behoort niet tot onze Historie. Men maakt ons een beschryving van de nederlaag der Romeinen benevens 't omkomen van Charietto en Severiaan; en van de daarop gevolgde overwinninge der zelfde Romeinen: en zulks uit Ammianus L. XXVII. c. 1 en 2. die daar spreekt van *Alemannen*, die omtrent de Nekkar woonden, en vandaar, in January 366, in Gallie waaren gevallen, in den eersten aanval overwinnaars, naderhand geslagen. En indien Zosimus L. IV. p. 210. 211. 't zelfde geval bedoelde, zo verhaalt hy 't kwaalijk, vooral in dat geene dat hy tot oneere der Batavische Hulpbenden, die 't Rijk dienden, zegt: want dat is onbestaanlijk met het verhaal van Ammianus, die hier volkomen geloof verdient. Ook zou de Keizer, volgends Zosimus, in 't leger zijn geweest; maar hy

was,

Te nederne de Roomſche ghewelt.
Daer beghincſe op een velt
De keyſer / ende wan hem an
Haer ſcepe eñ menighen man /
Int Nederlant neven den Rine.
Doe wan hi voert. met ſiere pine
Haer lant / dat noch ſere is vaſt /
Eñ ſetter in ſo menighen gaſt /

Die-

was, volgends Ammianus, te Parijs. Zie Joh. Jac. Maſcou, Geſchichte der Teutſchen B. VII. §. 1 en 2. en Joh. Dan. Schoepflini Antiquitat. Aleman. cap. 2. p. 49.

ỷ. 68 Haer ſcepe) zie hier achter.

ỷ. 69 Int Nederlant) watmen hier onder *Nederland* te verſtaan hebbe, wordt voortreffelijk opgehelderd door den Prins en Biſſchop van Paderborn, Monum. Paderb. p. 86. daar hy zegt: *ac nihil jam certius, quam* Francos *boſce non fuiſſe* Germanos Superiores, *ut ii volunt, qui e x* Franconia & Superiori Germania *eos deducunt, ſed* inferioris Germaniæ *inter Rhenum & Viſurgim incolas, eâ potiſſimum regione, quæ* Westphaliæ *nomen obtinet.* Want ook by onzen Dichter moetmen, onder *Nederland* niet anders verſtaan dan *Weſtfalen;* toen de bekende woonplaats der Franken. De plaats, daar den Saxen dit ongeval bejegende, wordt door Oroſius, en zyne naarvolgers Freculphus en P. Diaconus, met de zelfde woorden aangeweezen, *in ipſis Francorum finibus*, op de grenzen der Franken: door Herm. Contractus, *in regione Francorum*, in het land der Franken: door Hieronymus, volgends de aanhaaling van Theod. Ruinart, Annal. Regni Franc. an. 370. *ad Uſonem in regione Francorum*, aan den Uſo in 't land der Franken; volgends die van Jo. Jac. Chiflet, Vindic. Hiſpan. cap. IX. p. 126. *Deuſone in r. Fr.* In ſommige Uitgaaven van Hieronymus vindtmen, met de zelfde letteren, doch in twee woorden, *de Uſone.* Zie ook Valeſius ad Ammianum L. XXVIII. c. 5. en de Vaderl. Hiſt. B. III. p. 264. daar *Deuſone* verklaard wordt, *Duits, tegen over Keulen.* Maar dewijl dit allereerſt genoemd is geweeſt, *Caſtrum*-Divitensium,

sium,

Diese ghiselen/ eñ dwonghen
Te dienen der Roomscher tonghen.
Dus mosten si den zeghe verliesen.
Die Neder Sassen heten nu Vriesen.
De name wanic dat ierst vant
Rome/ want hets een cout lant.
Heidijn bleven si noch hier naer
Meer dan driehondert iaer/

Eñ

SUM, of DIVITENSE *munimentum;* naderhand TUITIUM; schijnt DRUSONE daarmede weinig overeenkomst te hebben. Onder deeze verschillende leezingen behaagt my, als de natuurlijkste, best, die van Ruinart, *ad Usonem.* Maar, nergens hebbende konnen vinden, wat de *Uso* moge geweest zijn, zoude ik my lichtelijk konnen wijsmaaken, dat *ad Usonem*, noch eens, veranderd behoorde te worden in *ad Alisonem:* dat is, *aan de Alme*, eene rivier in Westfalen, vermaard by de Romeinsche Historieschryvers. Zie Monum. Paderb. aanstonds in 't begin.

ẏ. 72 so menighen) zo moetmen leezen met A, niet *sommighe*, als in B; noch *sommighen*, gelijk in U; doch ook hierin kwaalijk. Want in C, waaraan de eerste Uitgeever zich naauw schijnt te houden, leestmen hier en elders, zo niet altijd, *somighen*, met eene enkele *m*. Op de zelfde wyze, als in A, overal *iamer*, nergens *iammer*, gevonden wordt.

ẏ. 76 heten nu Vriesen) zie hier achter.

ẏ. 78 want hets een cout lant) zou dit en het voorgaande vaars, wel van Melis geschreeven zijn? Ik heb 'er altijd aan getwijffeld; en zo doe ik noch. Nergens anders bemoeit hy zich met diergelyke verklaaringen van Land- of Volk-naamen. Hadt hy het zelfde gezeid, zonder van *Rome* te spreeken; zo was 'er mogelijkheid in, dat *de Vriezen*, van *het vriezen*, konden benoemd zijn. Ja, zo hy gezeid hadt, dat de *Frigiones* of *Frigii* (zo werden de Vriezen van ouds ook somtijds genoemd) door de Romeinen zo genoemd zijn geworden van het Latijnsche woord *frigere*, dat is, *koud zijn;* het zou

noch

Eñ dienden Heidinen Lantsheren/
Eer dat si hem wilden bekeren.
Nu worden sider moghendelike
Die Koninghe van Vrancrike
Heren over al Duutsche lant/
Also dat in haer hant
Vrieslant quam/ als ghi moghet horen.
Want Pippijn van Harstelle gheboren/
Die tsweert van Vrancrike droech/
Hadde verloghen ghenoech

Je-

noch wat schynen. Doch 't een en 't ander is beuzelachtig, is valsch. Niet meer, evenwel, dan dat de *Kauchen*, van de welken wy spraken by ✝. 76. dien naam zouden gekreegen hebben *a frigido Oceani latere*, van de *Couw-zy*; gelijk Pontus Heuterus schreef, en Jac. Eyndius, Chron. Zeel. L. I. c. 14. door zyne aanhaaling schijnt goed te keuren: daar hy tevens de Kauchen verplaatst in *Zeeland*.

✝. 92 De Hertoghe was) Meerhout op 't zelfde jaar 694. *Pipinus Dux Francorum, Ratbodum* REGEM *Frisonum bellando vicit, & eum sibi subjugavit*. Melis schijnt hier geleezen te hebben, niet *Regem*, maar *Ducem Frisonum*. En Meerhout zelf, op 't jaar 727, schreef, *Ratbodus* Dux *Frisonum*.

✝. 94 Int carnacioen) zo lees ik in Allen, uitgezonderd alleen by Alk. daarmen leest *In 't Incarnacion*: gelijk hieronder ✝. 133. ook geleezen wordt, zo in C als in W. Maar in mijn twee *MSS*. weder *carnacion*. en zo meermaalen. Vreemd is het volgende uit der Yst. Bloeme f. 17 c.

Tcarnacioen, *alsic seggen mach*,
Van Meye opten derden dach
Ghesciede dit ——

Daar het den *Dag* aanduidt, en niet het *jaer*.

✝. 95 Ses hondert neghentich ende viere) Wy hebben hier een allerduidelijkst blijk, hoe Kolijn zyne taal en die van Melis moedwillig bedorven heeft, om zijn bedrog, waar 't

mo-

Jeghen Rabboude/ den Goeds viant/
De Hertoghe was van Vrieslant:
So dat hine verwan met eren
Int carnacion ons Heren
Ses hondert neghentich ende viere. 694.
Doe sende hi inden lande sciere
Willebrorde/ de eerst bekeerde
Die Vriesen/ eñ ghelovem leerde.
Tote Westcappel dat hi quam/
Daer hi aenbeden vernam

Wer-

mogelijk geweest, te bedekken, doch daartoe was hy niet gaauw genoeg. Lees hem ✝. 382-407. en vergelijk dat alles met onzen Dichter ✝. 94-132. en gy zult Kakolijn meer en meer leeren kennen. Melis zeide,

Int carnacion ons Heren
Ses hondert neghentich ende viere.
Doe sende hi ——

Kolijn ✝. 384. *Zant in borenes ons Heren*
Ses hondert en negontich viere.

Voor 't oude *sende* zegt hy *zant*, dat nieuw is: *carnacion* vertaalt hy *borenes*; Melis ✝. 59. 187. en elders, *gheboernesse* of *ghebornesse*. Het goede *neghentich ende viere*, bederft hy tot *en negontich viere*. Merk ook, dat de woorden *heren* en *viere* by Kolijn Rijmwoorden zijn; doch niet by Melis. Welk een gaauwerd!

✝. 99 Tote Westcappel) Kolijn, *Totte Weskaple*. Maar wat is 'er van deeze geschiedenis? Ik beken, dat ze my voorlang verdacht geweest is: en zy werdt zulks te meer, omdat 'er niets van gemeld wordt in 't Leeven van Willebrord, door Alcuinus beschreeven, door Mabillon verkort, en in 't Batavia Sacra geplaatst; ook niet diergelijks by Beda, noch by onzen Meerhout enz.

✝. 100 aenbeden) in de Andd. *aenbedende*, het welk Kolijn veranderde in *aenbeden*; dat gevallig overeenkomt met W. *aenbeden* is hier *aangebeden*.

✝. 101

Mercuriuse over enen God.
Dat heelde/ doer ons Heren ghebod/
Daer hi/ eñ hevet tfolc ghescouden:
Maer dat hevet hi swaer ontgouden.

Want

℣. 101 Mercuriuse) zie hier achter.

℣. 103 ghescouden) dat is niet, gelijk Alk. en van Loon willen, *schuldig verklaard;* maar, *gescholden:* en dit is, bestraft, vermaand. Saamenspraak f. 83 a. *si sellen, die een den anderen, goedertierliken* scelden, *eñ wisen van allen ghebreken.* Schaakspel f. 58 b. *ist dat sijn wijf tot sinen gebode niet en staet, so salhi se* schelden *eñ brengen in vrese mit scaempten.* Te weeten, *goedertierliken,* als boven; geenszins *met dorperen woorden.* Doctrinale B. II. f. 19 a.

En smeect u wijf in gheer wijs,
No en geeft haer lachter no prijs,
No en wiltse oec scelden *niet*
Met dorperen worden, wats ghesciet.

Zodat *schelden*, van ouds, behoorde tot die woorden, die zo wel in een' goeden als kwaaden zin gebruikt werden. Eenen Rechter, of deszelfs Vonnis, te *schelden*, is strafbaar: maar 't *appelleeren* staat vry. En dit wordt in der Saxen Spiegel meermaalen verduitscht, *das urtel schelden:* zie B. II. Art. 12.

℣. 105 Want een die Mercuriuse wachte) Kolijn, die dikwils achter een bies meende te schuilen, liet het woord *een* achter, ℣. 392.

Van ti Mercuriose wachte.

Alk. verklaart hier *wachte* door *diende.* Kwaalijk. Van Loon by Kolijn, door *de wacht hielt.* Beter. Iemand *wachten*, is iemand *bewaaren;* niet in beslooten hechtenis, maar onder 't oog. Walewein f. 27 a.

Dus sat Walewein ter stede
Biden doden, dien hi wacht.

Ferguut f. 20 a.

Si wachte *den scilt al in ene,*
Eñ hadden gewacht *menech iaer.*

De persoon, daar Melis van spreekt, zou geweest zijn de *Tem-*

pel-

Want een die Mercuriuse wachte /
Sloeghen in sijn hoeft onsachte /
Dat hi storte daer sijn bloet.
Nochtan predicte hi metter spoet

Tweert

pelwachter van Merkuur. Zo noemt hem Molanus, *Custos templi*; de Abt Theofridus, *Custos delubri*; Jo. a Leydis, *Custos idoli*, het welk de Heraud vertaalde, *die Hoeder des afgods*. De oude Latynen zeiden, met één woord, *Æditus*.

℣. 108 Nochtan predicte hi) Kolijn: *Efter preekte i.* Eene tastbaare vervalsching van de woorden van Melis. Geef alleen acht op zyne verandering van *predicte hi*, in *preekte i*. 't Welk alleszins kinderlijk is; zo in *preekte* voor *predicte*, als in *preecte i* voor *predicti*. want zo schreeven de ouden, volgends hunne bestendige wyze van verkortinge. Wy leezen hier III. 1491. *dede hi*; in B en M, by verkortinge, *dedi*; alleen by Alk. *ded' i*. Dit drukt my; zodat ik my naauwelijks kan uiten. Ik hoop, by eenen vryeren ademtogt, op een' anderen tijd, klaarer te konnen spreeken. Van Loon, in zynen Bladwyzer op Kolijn, tekent niet meer dan 57 plaatsen aan, daar hy *i* verklaarde door *hi*, als, *zevenmaalen* uit Melis Stoke; en *vijftigmaalen* uit den Spiegel Historiaal. Of, om beter te zeggen, uit Alkemade en le Long, die, deeze Schryvers uitgeevende, de zelven allereerst bedorven hebben. Kolijn, of zijn Vader, was in 't stuk van Taalkunde, een botterik. De ouden schreeven, en wy zeggen noch dagelijks, *dedi*, *maecti*, *baddi*, enz. En daarom wilde hy ons doen gelooven, dat de Ouden ook schreeven, *i dede*, *i maecte*, *i badde*, enz. De moeite van 't naarzien dier 57 plaatsen by Kolijn, is my eenigszins betaald door van Loon, die aldaar ℣. 686. uit den Spiegel Hist. f. 44. ℣. 3. aanhaalt,

Dus predict I so vele bier af.

Ik heb het *MS.* van dat Werk noit gezien. Nochtans schroom ik niet te verzekeren, dat de bezitter van 't zelve, daarin vinden zal, niet *predict i*; veel min, *predict I*: maar *predicti*. Ik wil hoopen, dat Kakolijn, die overal, met zijn *I*, *Ti*, *Tie*, schreeuwt als een mager Varken, geene nieuwe Leerlingen op zyne schoole zal krygen.

Twoert ons Heren/ als Gods Seriant.
Van den Westende van Vrieslant
Oestwaert duer de lande recht/
Onthier eñ hi quam Tutrecht/

Dat

ỳ. 109 als Gods Seriant) in de Andd. *als een ſtout Seriant.* Minder eigen: want dat is ſimpelijk, *een dapper krijgsman.* Jan van Heelu, p. 201. ſpreekende van bloote, maar dappere, knechten:

Sine ſcenen wel te dire noot
Seriante *van priſe in baren werken.*

zie ook onzen Dichter III. 617. IX. 1006. Maar in *Gods Seriant*, betekent dit woord niet alleen een' kloeken *Held*, maar ook een' getrouwen *Dienaar.* Want *Serianten* zijn eigelijk *Servientes*, Dienaars: en worden daarom altijd van de *Ridders* onderſcheiden. Zie Daniel de la Milice Fr. L. III. ch. 7. Jan van Heelu p. 54.

Te dien Tornoye daden ſi comen —
Niet die Ridders *alleene*,
Maer die Seriante *algbemeene*,
Met vergaderingben van gbeſlecbten,
Oft ſi volcwijch *wouden vecbten.*

Volkwijg is *veldſlag.* Doctrinale f. 35 d.

Men beeft dicke geſcout an,
Dattie minder den meere verwan,
Eñ dat oec in volcwige *mede*
Die minder boep bebilt die ſtede.

StrickerusV.16. *Icb ban durcb eucb gevocbten*
Vierzeben volcwige *gros.*

daar Scherzius *volcwig* verklaart *prœlium juſtum*; in tegenſtellinge van *einwig*, dat is, *duellum.* Daar ik my verwondere over dat *einwig*, 't welk beter zou paſſen op iemand, die tegen zich zelven, of tegen zijn ſchaduw, vecht. Maar *duellum* is een *tweegevecbt.* En *volcwijcb*, eigelijk, een gevecht van *volk tegen volk.*

ỳ. 110 Van den Westende van Vrieslant) ik denk niet, dat iemand dit Weſteinde van Vriesland zal aanzien voor Weſtkappel, of voor 't Eiland Walcheren. Want dat zou wederom ſtryden tegen de meening des Dichters; ja tegen

zy-

Dat Wiltenborch hiet te voren.
De afgode dede hi te storen/
Eñ maecter ene kerke mede
Misse te horen den kerstinede/

Eñ

zyne woorden. Willebrord, zegt hy, predikte (na die ontmoeting te Westkappel) het Woord des Heeren, van het westeinde van Vriesland, *recht oostwaarts, door 't land, tot Utrecht toe.* Volgends deeze streek zou hy, uit Walcheren, niet te Utrecht, maar ergens in Brabant, zijn aangekomen. Zodat dit einde van Vriesland nergens anders kan gezocht worden dan langs de Noordzyde van den Katwijkschen Rijn. Vandaar kon hy, door 't land, of door de landen, genoegsaam Oostwaarts, naar Utrecht reizen. Deeze myne verklaaring steunt ook op 't zeggen van Melis, ỳ. 318, 319. dat het Graafschap van Holland (zie deswegen onze Aantek. aldaar) was een *stik van Vriesland.* Op die wyze, denk ik, kanmen de meening van onzen Dichter voegelijkst verklaaren.

ỳ. 112 Onthier eñ) dat is, *Tot dat.* Zie hier achter.

ỳ. 113 Dat Wiltenborch hiet te voren) deeze woorden staan niet by Meerhout.

ỳ. 114 De afgode dede hi te storen) dat is *verstooren*, vernielen, verwoesten. D. van Assenede f. 1 c.

Cloesters, monstre eñ Gods huus
Dede te storen *die Coninc Fenus.*

en f. 5 b. —— —— *hoe hi die minne*
Vanden kindren mochte te storen.

K. Kolijn, die zulke taal noit gehoord hadt, verworp dat *te*, en schreef slechts, *dede hi storen.* En, opdat hem *die afgoden* niet verklikken mogten, zette hy, in der zelver plaatse, *Wiltenborch*, daar Melis hem, in het even voorgaande vaars, om deedt denken. Zie hem ỳ. 223 by van Loon; doch in de eerste Uitg. ỳ. 251. p. 255. De Heraud, die Melis ook voor zich hadt, veranderde, *dede te storen*, in *te stoirde*, f. 4 a. Hoe gemeen dit van ouds geweest zy, zal in het vervolg nader blyken.

ỳ. 115 Eñ maecter ene kerke) Kolijn ỳ. 225.

 De-

Eñ daer toe ons Heren woert.
Eñ/ wanten te Romen in de poert
Sergius die Pauwes benedîede/
Eñ hine Aertſche biſſcop wiede
Te predicken ons Heren woert/
Sette hi Tuutrecht in de poert.
Den Biſſcop ſtoel/ eñ beſat/
Als Aertſche biſſcop/ eerſt de ſtat:

Eñ

Dede ir een Kerke richten.
daar van Loon, *dede ir*, verklaart, *dede hem*, of *voor hem.* En om zulks te bewyzen, voegt hy 'er by: *dus gebruikt de zelfde ſpreekwijs M. Stoke f.* 4. ✝. 27.
Ende maect er *een kerke mede.*
Wat Kakolijn daar by *ir* verſtondt, is my onverſchillig. Ik zeg alleen, dat *maecter*, hier by onzen Dichter, gelijk ook noch dikwils by ons, is *maakte daar.* En zo het waare, gelijk van Loon wil, *maakte voor hem*, zo moeſt Melis gezeid hebben (doch die was 'er te verſtandig toe: nu zegt het van Loon) dat S. Willebrord eene Kerk maakte *voor de Afgoden.* En dat zou wel ſluiten op de *godlyke afgoden*, waarvan by ✝. 101. Doch hy meende 't zo kwaad niet.

✝. 120 Eñ hine Aertſche biſſcop wiede) Kolijn ✝. 398.
Ti em Aersbiskop hadde ewiet.
Hoe krommer, hoe beter. *Ti em*, voor *die hem*, of *diene* (gelijk Melis hier zelf ſchreef *hine* voor *hi hem*) is belachlijk. *Ewiet*, voor *gewiet*, is recht Kakolijnſch. Zo vindtmen by hem ook ✝. 283. *edragen;* en ✝. 666. *eſlegen.* Welke beide woorden de letterkundige van Loon goedmaakt uit EDAAN voor GEDAAN, gelijk *thans te tijd*, ſchrijft hy, *veelen nog zeggen.* Dit moet ik pryzen. Een Schryver, zo oud als Kolijn, wordt zeer voegelijk opgehelderd uit het hedendaagſche bedorven gebruik. Zo hadt hy ook de ſpelling van *Bis-kop* konnen bewyzen uit Alkemades Graaflyke Munten, en L. Smids Schatkamer. En dat is voor de meeſte Leezers vatbaarer, dan dat hy *ewiet* voor *gewijd*, beveſtigende uit het ſchryven der *ouden*, zich beroept op E. Beninga, daar hy gevonden heeft, *entweyet* voor *ontwijd.* Dat Kolijn *ewiet* deedt rymen op *liet*, kan bewyzen, dat hy noch wel wat ſpel-

len

Eñ noyt seder over een
Ne was daer Aertsche bisscop gheen.
Inghels was Willibroert bekant/
Gheboren van Noorthumbert lant.
Eñ want de Ingels sijn gewassen/
Als men leest/ van Neder Sassen/
Conste hi te bet de Vriessche tale:
Dat mach elcman proeven wale.

Int

len hadt mogen leeren. Dan zou hy misschien geweeten hebben, dat zijn *ewiet* niet slechts bestaat uit twee, maar uit drie lettergreepen, *e-wi-et*, of liever *ge-wi-et*; gelijk by Melis II. 423. daar het rijmt op *ghebene-di-et*. Gelijk ook hier, en laager ✝. 959. *wi-e-de* op *benedi-e-de*. En II. 1195. *wi-en* op *Pavi-en*. Op *benedi-en* rijmt ook in Ferguut f. 19 c. en f. 27 c. *Mari-en*. In der Yst. Bloeme, boven by ✝. 2. aangehaald, *Mari-en* op *vri-en*. In Limborg, zie beneden by ✝. 1221. *Mari-en* op *canesi-en*. By Melis II. 665. *Mari-en* op *Soffi-en*. Het woord *parti-e*, of *parti-en*, is hier meermaalen een Rijmwoord: als I. 223. op *Zakari-en*. II. ✝. 405 op *Normandi-e*. ✝. 821 op *Clergi-e*. en 825 op *Tabari-en*. VI. 961. en VIII. 1039 op *li-en*. En IX. 931 op *Gby-e*. enz. Datmen hier ter plaatse in 𝔄 leest *benedide* en *wide*, is eerst gesprooten uit eene verzinning van Matthijs Gerritsz, die in 𝔈 schreef *benedide* en *wiede*. De eerste Uitgeever, merkende dat dit niet rijmde, bedorf ook het goede *wiede* tot *wide*. Melis hadt 'er geen schuld aan.

✝. 125 over een) Seb. verklaarde dit, *meer dan dees een*. Alk. *meer dan een*. Het is hier *achter een*, geduuriglijk. der Ystor. Bloeme B. I. f. 8 c.

— *bi* [S. Jan] *was out negbenticb iaer*,
Dat was enen langben tijt.
Hi badde gbeweest sonder delijt
In erdrike over een.

Altijd zonder eenig tusschenkomend (werreldsch) vermaak. want *delijt* komt van 't Lat. *deliciæ*. Dit *over een* zweemt zeer naar ons *over één boeg*. *Al in ene*, zagen wy boven by ✝. 105. in de woorden uit Ferguut bygebragt. Zie ook by X. 567.

✝. 132 Dat mach elcman proeven wale) Kakolijn ✝. 318.

 Mach

Int carnacioen ons Heeren/
Als ons vraie historien leeren/
714. Seven hondert tiene ende viere
Starf Pippijn/ de stoute/ fiere/
De gheboren was van Haerstelle;
Eñ liet enen zone: ghesélle
Was hi des vader van hoghen doene/
Karel Marteel hiet hi/ de koene/
De menighe stoute vromichede
Op de felle Heidine dede.
Tien tiden/ lesen wi/ eñ indien daghen
Waren vele Bisscoppen/ die plaghen

Te

Mach EEN YDER *proeven wale.*

't Geen ik hiervan zou konnen zeggen, mag *nu een yder* uit vergelykinge deezer regelen, lichtelijk opmaaken. Ik had hiernevens aangetekend, en voeg daarom hierby, deeze allerbarbaarste en gansch walgelyke taal van den zelfden ℣. 180.

De eine volgede malcander.

Zie onze Aantek. VII. 1005.

℣. 136 Starf Pippijn) Meerhout op 't zelfde jaar 714.

℣. 143 Tien tiden) zo lees ik in Allen; ook by Kolijn ℣. 40. daar van Loon *tien* verklaart *te dien* (zo is 't by Melis) en hy geeft 'er een reden van, waaruit volgen moet, dat *tien* niet anders is dan *dien.* Zo schrijft hy: TIEN, TE DIEN. *Zynde de Neemer van* TIE, *en betekent des in* TIEN, *dat is* DIEN *tyd*, enz. en zo is 't by Kolijn, die ook ℣. 1018. *tien* schreef voor DIEN, in de betekenis van *den welken, quem:* te weeten, een T voor een D, *volgens de schryfwys der* RUNERS, gelijk ons van Loon daar bericht. Ydele klap! Wanneer de oude Dichters *tie*, voor *die*, schreeven, hebbenwe boven gezien by ℣. 21. Maar *tien* voor *te dien*, heeft daarmede niet de minste gemeenschap, zijnde eene verkorting van twee woorden tot één, door 't achterlaaten van de *e* in *te*, en van de *d* in *dien*. Eveneens als in *Tordrecht*, voor *te Dordrecht:* welk éene voorbeeld, hier en elders voorkomende, ten deezen voldoende is.

℣. 146 Mammerien) zie hier achter.

℣. 148

Te vaerne after lande castien/
Omme vanden Mammerien
Te bekeeren dat Heidine diet
So dat in dien tiden sciet
Van Sans de Bisscop Wolfram/
Eñ in Vrieslant dat hi quam
Prediken/ niet als de blode:
So dat hi den Hertoghe Radbode
Van Vrieslant so hevet belopen/
Dat hi hem kerstijn wilde doen dopen;
Eñ was ter vonten komen/
Eñ hevet den enen voet ghenomen

Eñ

℣. 148 sciet Van Sans) dat is, *scheidde*, of vertrok, van Sens, eene bekende stad in Champagne: te weeten, Wolfram Aartsbisschop dier stad. Indien Alkemade my mondeling gezeid hadt, dat hy hier, door *sciet*, verstondt *geschiede*; en door *Sans* eenen *Sant of Heylig*; ik zou my wel wachten van het na te vertellen, uit vreeze van geen geloof te zullen vinden. Maar nu hy zelf het heeft geschreeven, doen drukken, en uitgegeeven; hoeft men my niet te gelooven. Het oordeel laat ik aan den Leezer. Zie Meerhout op 't jaar 727.

℣. 153 so hevet belopen) Alk. verklaart hier *belopen* door *overtuigd*: en zo doet ook van Loon op Kolijn ℣. 95. daar hy, om papier te vullen, dit gansche verhaal van Melis, ℣. 149-176, uitschrijft. Hoor nu Kolijn, by Dumbar, ℣. 259.

Ende lieten *zo belopen*
Offen *wilde laten dopen.*

by van Loon ℣. 231. aldus:

Ende lietet *zo belopen*
Off em *wilde laten dopen.*

dat juist even goed is. Doch let wel, dat van Loon *belopen*, 't welk hy by Melis verklaarde, *overtuigd*, by Kolijn vertaalt en verklaart, *bestellen*. Waar vaaren zy heen, die zulke Leidsluiden volgen? *Belopen* is hier, by Melis, *aanhoudende vervolgd*: vergelijk III. 461. en IX. 1034.

℣. 154 Dat hi hem kerstijn wilde doen dopen) voor *wil-*

Eñ dien inde vonte gheſet.
Doe vraghedi / eer hi voert ginc bet /
Weder dat ſine vorders waren
Meer onder der ſalligher ſcaren /
So inder hellen ghevallen neder?
Sente Wolfram antwoerde weder /

Dat

wilde, heeft **A** *wil.* maar 't woord *Kerſtijn* wordt noch in **B**, noch in **U** gevonden; en ſchijnt 'er ook niet te behooren. *Gedoopt worden* zegt volkomen het zelfde met *Kerſten worden* beneden ℣. 181. met *Kerſtendom ontfaen* ℣. 193. 203. met *Kerſten gedaan worden*, 't welk Kiliaan vertaalde door *Baptizari:* en eindelijk met *ſich laſſen Chriſten*, gelijk Strickerus ſprak III. 7. dat is, *zich laaten Kerſtenen*, of *doopen*; een van beiden: niet gezaamelijk, *Kerſten doopen.* Koſtuimen van Utrecht 1342: *ſo waer men een kynd* kerſtend, *daer en zellen maer twaelf vrouwen mede weſen.* Om de gelijkheid der ſtoffe voeg ik hierby, uit het oude Stadrecht van Deventer by Dumbar p. 168 a. *als dat kijnt jonck is, ende men dat* ter vunte brengen *ſal, ſoe en ſalmen dair nyet meer vrouwen perſonen to bidden* —— *dan die gevaderlinge ende* twelof paer *vrouwen perſonen.*

℣. 159 **Weder**) van Loon op Kolijn p. 95. verklaart hier *weder* door *waar.* ganſch kwaalijk. *Weder* is *utrum.* Kiliaan: *Weder hebdy liever?* 't welk hy vertaalt, *utrum mavis?* Het wordt verſcheidelijk gebruikt, en nu ook door ons verſcheidelijk vervangen. Hier zegt Melis:

Weder *dat ſine vorders waren*
Meer onder der ſaligher ſcaren,
So *inder hellen ghevallen neder.*

daar *weder* (het volgende *dat* is overtollig, gelijk honderdmaalen) en *ſo*, konnen verklaard worden door *of* en *of.* Floris en Bl. f. 13 b.

So lettel hi op ſine hande ſach,
Vanden gepeinſe, dat hem int herte lach,
Dat hine wiſte, weder-*t was broet*
So *vleeſch, dat hi te monde ſcoet.*

of 't brood was *of* vleeſch. *Weder*-*of*- beneden IV. 574.

Weder *voren* ofte *na.*

en

Dat sine maghe waren verloren
De Heidijn storven daer te voren.
Radbout sprac: Soen mach ic niet
Mier gheselscap / wats ghesciet /
In der hellen niet begheven /
Eñ metten lettel aermer leven

In

en VI. 532. Weder *het es nacht* of *dach*.
Wirnt von Gravenberg in Gwigalois f. 13 a.

Weder *her lebete* oder *were tot*.

't zy hy leefde *of* dood waare. Aanmerkelijk is dat Melis, voor *weder-of*, en *weder-so*, ook gezeid heeft *so-so*, I. 633 en 634. en dat Seb. het, omtrent 300 jaaren daarna, verklaarde door *weder-of*. Dat zelfde *so-so* vind ik in Ferguut f. 12 d.

Hine weet welc es so *dach* so *nacht*

waarvoor *of-of* f. 13 a.

Hine weet of-*t nacht es* of *dach*.

Weder-noch, is niet anders dan *noch-noch*. Strickerus in 't begin.

Weder *weip* noch *der man*.

G. Ruxner, Thurnierbuch f. 31 a. van stomp geweer om zich te oeffenen: *das weder stech noch schneide*. Anders wederom sprak D. van Assenede in Fl. en Bl. f. 17 b.

Dat weet ic wel eñ geloeve des,
Dat dese Jonchere deen weder *es*,
Der Joncfrouwen broeder ocht haer lief.

en daar is *de een weder*, nadrukkelijk, *een van beiden*, of haar broeder, of haar lief. En zo is *no weder*, in dat zelfde Werk, *geen van beiden*, f. 9 a.

Van dien .ij. bomen en was no weder,
Hi en gaf den roke so goet,
Dat hem dochte, dier onder stoet,
Dat hi ware int paradijs.

Gloss. Lips. WETHER, *Nunquid?* Deeze betekenis zou het hier by onzen Dichter konnen hebben: maar niet in eenig der aangehaalde voorbeelden, waarin niets gevraagd wordt. *Weder* begrijpt in zich eene *wederkeering* (der gedachten) van 't een op het ander: stellenderwyze, *OF dit OF dat*: ontkennenderwyze, *NOCH dit NOCH dat*. In 't eerste betekent het *utrum*; in het tweede, *neutrum*.

 v. 170

In hemelrike, sonder waen,
Die mi een twint niet en bestaen.
Ter wanten hi den voet uut toech;
Ende duvel, diene verdroech,
Die hem vele goets behiet,
Ne hilt hem vorwoorden niet;
Want hi starf op den derden dach,
Eñ voer daer hi sine maghe sach.

Die

℣. 170 een twint niet) zie hier achter.

℣. 172 verdroech) in A *verdroecht*; mogelijk in 't begin zo wel bedorven als aan 't einde. In de Andd. *bedroech*.

℣. 173 Die hem vele goets behiet) dat is, *beloofde*. zo lazenwe boven by ℣. 112. in de woorden van Maerlant f. 35 a.

Dat lant, dat hem God behiet.

Fergunt f. 25 d.

Ic behiet *hare, ic soude comen.*

Floris en Bl. f. 7 a. in 't verhaal van Paris Oordeel:

Hoe hem Juno behiet *rijcheit vele* —
Venus behiet *hem dat scoenste wijf.*

De Abt Willeramus, Uitbreidinge des Hoogen Lieds p. 2. van de eerste uitgaave: *Thicco* gehiezzer *mir sine cuomst*: 't welk daar vertaald is: *dicke* beloofde *hi mi sine coomst*. Doch lees *gehiez er*. zo hadt Fr. Junius geleezen, als blijkt uit zyne Aantek. op die plaats (waartoe ik den Leezer wyze) en zo vindtmen ook in den Thesaurus van Schilter. A-Sax. Kronijk op 't jaar 1046 *and* behet *man hem*. en *beloofde* men hem. *promissum retulit*, in de Vert. van E. Gibson. Gl. Lipſ. Giheita, *Vota*. ook Giheta en Heitinga: waarvan Lipsius zeer wel afleidt het Fransche *Souhaiter*. doch dat is *wenschen*; maar *behseten* was *belooven*. En *Vota* zijn niet alleen *wenschen*, maar ook *beloften*. uit welke twee betekenissen gesprooten is ons *bede-lofte*, waarvan wy spraken in onze Proeve.

℣. 175 Starf op den derden dach) dat schielijk overlyden, zegt Alk. wordt by andren *tegen gesproken en bewesen*. Meerhout hadt 'er noch geen tyding van: zie hem op 't jaar

727.

Dit ghesciede/ als wi lesen/
Int carnacioen ons Heren
Sevenhondert twintich eñ achte. 728.
Menich vanden Vriesschen gheslachte
Wert kerstijn/ om dat dus verghinc
Radbouts des Hertoghen dinc.
Want Willibrort eñ Wulfram/
Eñ ander volc dat mit hem quam/

Be-

727. Maar zo ſtorf ook *op den derden dag*, volgends den Abt Theofridus, die Kerkwachter van Merkuur, die S. Willebrord gewond hadt, of hadt willen wonden. Enz. Van Radboud, evenwel, wordt het zelfde reeds getuigd door Sigebertus. zie van Rijn op 't Bat. Sacra I. p. 107. daarge ook kunt vinden, dat Radboud, volgends Aimoinus, tegen Karel Martel ſtrydende, in 't veld geſneuveld is. En met deezen houdt het van Rijn, omdat *Aimoinus lang voor Sigebertus geleefd heeft*. Dit is waar. Maar Aimoinus heeft dat niet geſchreeven. zijn Hiſtorie, by du Cheſne T. III. eindigt met L. IV. c. 42. en met het jaar 650 of 660. Het overige, na c. 42. en 't ganſche Vijfde Boek, loopende tot het jaar 1165, is een Byvoegſel van eenen Monik van S. Germain te Parijs en van anderen. Zie Fabricii Bibl. Med. & Inf. Latinitatis L. I. p. 83. En wegens Radboud en Wolfram, de aantekening van Buchelius op Beka p. 13 (4).

ℽ. 179 Sevenhondert twintich eñ achte) by Meerhout, DCCXXVII. Doch ik twijffel niet of Melis las daar, DCCXXVIII.

ℽ. 182 Radbouts — dinc) 't woord *dinc* of *ding* is hier van den uiterſten nadruk, en betekent niet minder dan het ganſche leeven en ſterven van Radboud. Ik kan my niet te binnen brengen, het zelve by andere Nederlanders geleezen te hebben. Maar by Strickerus III. 22. vind ik iet diergelijks:

Gefuget sich sein dinch *also*
Das im der tot bie wiert beschert.

ℽ. 184 volc) in de Andd. *geſelſcap*.

ℽ. 188

Bekeerden dat Vriessche diet.
Sente Willebrort die versciet
Na ons Heren gheboertnesse
736. Seven hondert iaer dertich eñ zesse.
Sente Bonifaes die ontfinc
Den stoel/ so dat hi prediken ghinc
In Vrieslant toter Laueren Oest/
Eñ hevet vermaent eñ ghetroest

M

℣. 188 Seven hondert iaer) 't woord *iaer* is in de Andd. vergeeten. Maar allen komenze overeen in het jaartal 736; volgende daarin Meerhout. Anderen evenwel stellen de dood van Willebrord drie of vier jaaren laater. Zie Batavia Sacra: enz.

℣. 190 Den stoel) te Utrecht. Zo is dan, ook volgends onzen Dichter, Bonifacius geweest de Opvolger van Willebrord, als Bisschop van Utrecht: waaromtrent zie Bat. Sacra I. p. 196. en de volkomen goedkeuring daarop van van Rijn, in zyne Aantek. p. 206. 't Is opmerkelijk, dat Meerhout daarvan niet spreekt. Zie hem op de jaaren 717 en 752. Noch ook, zo ik wel onthouden hebbe, de Abt Fleury in zijn Hist. Eccles. daar Bonifacius geenszins vergeeten is. Hoe meer omstandigheden men, omtrent deezen en andere Predikers van dien tijd, by laater Schryvers ontmoet, hoe zy minder te gelooven zijn.

℣. 191 toter Laueren) gelijk boven ℣. 49. en, *toter Ghevonden* ℣. 295. In A staat hier *tote*; in B en C *toter*, en dus dubbel kwaalijk in H, *totter*; 't welk ook by Kolijn gevonden wordt. Maar ten tyde van Melis zeidemen altijd *toter*, d. i. tot der; *totes*, tot des; *toten*, tot den. Maar *tote* is niet anders dan *tot*. Hiervan onverschillig, *tot Aken* en *tote Aken*. Maar voor andere naamen van steden en plaatsen, byna altijd *tote*. Voor *Lavecen* staat hier en ℣. 49. in B *Lauwers* of *Lauwerse*: maar II. 1132. ook *Lavece*. Alting noemt dit riviertje *Laubach*, *Laubeke*, *Lobeke*, of, volgends Stoke, zegt hy, *Laveke*. Zie hem p. 63. 110. enz. *Lavéce* in 't Duitsch is *Lavica* in 't Latijn.

℣. 193

Al tfolc Kerſtindoem tontfaene.
Te Dockinghen daer quamen hem aen
Die onbekende wilde Vriesen,
Die, ghelike verwoeden riesen,
Hem versloeghen eñ sine ghesellen.
Dus, als ghi hier hoert vertellen,
Wies in Vrieslant die Kerstijn wet;
Eñ worden ghetemmet eñ gheset

Bi-

℣. 193 **Al tfolc**) alleen hierboven ℣. 58. ſtaat, *tvolc*. Anders overal *tfolc:* gelijk ook, *tfelt*, *tfier*, *tfordeel*, *tfreemde*, *tflaemſche*. Melis ſchreef, gelijk hy ſprak. Spreeken wy anders ? Ik geloof 't niet. Die het onderzoeken wil, hoeft 'er geen boeken over naar te zien. Hy lette ſlechts, zo hy 't aan zyne eigene niet onderſcheiden kan, op de uitſpraak der geenen, die hy dagelijks ontmoet, zonder onderſcheid van geleerden of ongeleerden. Maar, het geene wy hier voornaamelijk bedoelen, gelijkmen by oude Schryvers wel vindt, *entie*, voor *ende die;* maar noit, op zich zelf, *tie* voor *die;* zo vindtmen daar ook wel, *tfolc*, *tfelt*, enz. maar noit, op zich zelf, *folc*, *felt*, enz. Van Loon handelt dan, op Kolijn ℣. 172. ganſch onbetaamelijk, als hy, *folckes* verklaarende door *het volk*, dit vaars van Melis, ten bewyze, aanhaalt, en aldus mishandelt,

Al folc *Kerſtijndom t'ontfaen.*

met eene moedwillige verbaſteringe, *al folc*, voor *al tfolc*. Daarenboven kan *folckes* of *volkes*, noit betekenen, *het volk;* maar eenvoudig, *volks*. En *folckes vermanken*, gelijk de manke Kolijn daar ſpreekt, en 't welk van Loon vertaalt, *aan volk gebrek hebben*, hadt daar moeten verklaard worden, VOLKS *gebrek hebben.*

℣. 195 **onbekende**) zo ſtaat in Allen; en daarom laat ik 't zo. Maar, om wat reden de Vriezen van DOCKINGHEN, *onbekende Vriezen* genoemd zijn, wil ik wel bekennen, niet te konnen begrypen. Meerhout, op 't jaar 752, zegt alleen, *a Friſonibus*, van de Vriezen. Voor *onbekende*, by Melis, lees *onbekeerde.* en dit, meen ik, heeft geen nader bewijs noodig.

℣. 196 **ghelike verwoeden riesen**) zie hier achter.

℣. 202

Bider Fransoisen moghentheide/
Eñ bider predicaden mede/
Dat si kerstindoem ontfinghen/
Eer de Hollantsche Graven opghinghen.
Na Pippine/ als ic hier voren seide/
De Hertoghe Rabbode tonder dede/
Wort Here sijn Soen/ Karel Marteel/
Eñ dwanc alle die lande gheheel/
Van Vrieslant tot over Gheronde.
In Vrancrike ne mocht tier stonde
Altoes niemant Coninc wesen/

Het

ỿ. 202 predicaden) zo moetmen leezen, en niet, gelijk 'er in de Andd. ſtaat, *predicacien* of *predicatien*. Jan van Heelu p. 144. *Daer ſanc bi den heeren meſſe,*
Ende na predecte bi ene leſſe
Van goeden troeſte eñ van rade:
Aldus begonſte hi ſijn predecade. *Enz.*

ỿ. 206 tonder dede) de Andd. *onder leide:* waarſchynelijk veranderd door iemand die zag dat *dede* zo wel niet rijmt op *ſeide*. Doch men moet hier zo naauw niet zien. Want ook by Maerlant f. 26 d. rijmt *ſeide* op *mede:* en f. 80 d. op *waerbede*. dat licht te veranderen geweeſt waar in *waerbeide:* gelijk in Limborg f. 20 d. en 21 a. daar *edelbede* rijmt op *ſtede*, en *edelbeide* op *ſeide*. By anderen heb ik ook, om 't Rijm, wel eens gevonden *ſede* voor *ſeide*. Voorts twijffel ik, of *iemand onderleggen*, voor *overwinnen*, oit gezeid zy. maar *te onder doen* is, in dien zin, gebruikelijk. Zie onzen Dichter III. 1525. VI. 1125. VIII. 177. Zo vind ik ook *onder doen*. Ferguut f. 25 a. —— *ſo ſekeric u te bant,*
Te bringene enen campioen,
Die u beiden ſal onder doen.

ỿ. 207 Wort Here ſijn Soen) in de Andd. *wart* voor *wort*; welke verwiſſeling telkens voorkomt, omdat in veel *MSS*. doorgaands ſtaat *w't*. Maar in A alleen, *ſin* voor *ſijn:* het welk door van Loon niet moeſt bygebragt worden op Kolijn ỿ. 479. zo, omdat het een ſchrijf- of drukfout is, want in

Het en was altemael bi desen:
Eñ als men hem boot de crone/
Seide hi; het waer noch alsó scone/
Coninghe dwinghen ende iaghen/
Dan selve de crone draghen.
Dese starf in ons Heren iaer
Seven hondert eñ een eñ veertich/ dats waer/ 741.
Eñ liet sinen Sone tlant/
Die Cleine Pippin was ghenant.
Dese hebet die Vrancse crone ghenomen
Hem/ die van Croyen waren comen/

Bi-

in C staat ook *sijn:* als, omdat *sin* voor *sijn*, noch veel verschilt van *sin*, voor *sijns* of *sines*, gelijk 't by Kolijn moest weezen. Viermaal haalt van Loon dit vaars aan, als op ℣. 470. daar 't eerste woord is *Wart:* op ℣. 479 is het *Wort:* op ℣. 604 *Want:* op ℣. 633 *Wert.* Is dat kunst, of geval?

℣. 215 iaghen) de Andd. *laghen.* Maar de Heraud las hier ook *iaghen.*

℣. 216 Dan selve de crone draghen) zie hier achter.

℣. 218 Seven hondert eñ een eñ veertich) Meerhout op 't zelfde jaar 741. *Obiit Carolus, Dux bellicosus, & duo filii ejus, Pipinus & Carolomannus, succedunt.* Melis spreekt alleen van Pippijn, en niet van Karloman, omdat die niet behoorde tot zyne *materie:* gelijk we meer zullen vinden.

℣. 220 Cleine Pippin) in de Andd. *clene Puppijn:* dat van Loon op Kolijn ℣. 619. veranderd heeft in Clare *Puppijn.* Is 't ernst, of jok? doch zie Horatius in zynen Brief aan Keizer Augustus ℣. 175.

℣. 221 die Vrancse crone) dit *Vrancse* is hier omnut; zo omdat *Vrancrike* en *Crone* beide reeds genoemd zijn, als omdat het dit vaars te lang maakt. Maar ik heb 't hier gelaaten, omdat het ook in B en H staat.

℣. 222 van Croyen) deeze Fabel wordt by Meerhout niet gevonden. zie Besselius ad Eginhartum de Vita Caroli Magni p. 73.

℣. 223

Biden Pauwes Zakarien;
Eñ was dverste vander partien/
Daer hi wt was gheboren/
De ter crône was vercoren.
Al Duutsche eñ tWalsche mede
Was onder sine moghentheide/
Eñ Vrieslant was hem onderdaen.
Hi starf/ als wi voerwaer verstaen/
768. Seven hondert eñ achtentsestich iaer
Int carnacioen Gods/ dats waer.
Karel die Grote nam moghendelike

Na-

✝. 227 Al Duutsche en tWalsche) eveneens weder ✝. 236. beide in de Andd. bedorven; hier, *alle die Duutscbe ende Walscbe*: daar, *alle D. ende W.* Verstaa hier *land*; gelyk ✝. 300. *al Duutscbe lant:* daar ook *al*, in B, veranderd is in *aat*; in A, in *alt*. Doch die *t* is hier overal versmolten in de *D*, omdat *td* niet kan uitgesproken worden. Beneden IX. 389.

Vanden busen eten dac.

voor *tdac*, het dak. en zo ook in A *dac*. maar in B *tac*. dat op een uitkomt, zijnde aldaar de *d* versmolten in de *t*. Zo leezenwe V. 768. *bernden torp*. wederom bedorven in de Andd. *dorpe* of *dorpen*. Jan van Heelu p. 80.

——— ——— *soe reden*
Her Waelrave ende die sine
Te Lomelle op de Campine,
Ende bernden torp *al ave*.

Gemeen is ook *terde*, voor *tderde*. Doctrinale f. 22 b.

Datbi drie dingben bebbe vor ogen:
Dats Gode dor sijn reverencie;
Dander es sine concencie;
Terde *es die goede fame*.

Der Ystorien Bloeme is verdeeld in Vier Boeken, waarvan de inhoud in 't begin aldus wordt opgegeeven:

Dierste es der Apostele leven,
Dandre sijn die Martelaren,
Terde *der confessore scare*,
Tvierde van Magbeden eñ van Vrouwen
Die Gode navolcbden in trouwen.

en zo by meer anderen.

Naden vader Koninckrike.
Onder sine moghentheide
Was al Duutsche eñ Walsche mede/
Beide Vrieslant eñ Spaenghen/
Lombardien ende Almaengen:
Sassen heeft hi driewerf te stoert/
Eñ predicte hem ons Heren woert/
Eñ dede se kerstindom verkiesen.
Van desen beroemen hem de Vriesen/
Dat si waren ghescouden vri.
Want in sinen tiden/ segghen si/

Wa-

℣. 231 achtentsestich) dit en 't volgende vaars zijn in de Andd. van plaatse verwisseld: en die daarin bedorven, datze *lxxij* hebben voor *lxviij*. welke misslag door Alk. niet bevestigd, maar verbeterd hadt moeten worden, zijnde niets bekender, dan dat Karel de Groote zyne Regeering begonnen heeft in 768. Dit wist van Loon zeer wel; en nochtans schreef hy in 't slot van het eerste deel zyner Al. Historie, *zevenhonderdachtenzeventig*. alsofmen in zulke *sesquipedalia verba* zich niet lichter verschryven kon, dan in drie letteren, 768. gelijk 'er op den kant staat.

℣. 232 Gods) in de Andd. *Jesus*. doch Melis schreef zekerlijk gelijk wy hier uit A geeven.

℣. 238 Almaengen) zijn geen *Duitschers*, gelijk van Loon op Kolijn ℣. 417. dit vaars aanhaalende zegt; maar het land der Alemannen. even als *Bretangen*, *Spangen*, enz. de landen zelfs, en niet de bewooners, aanduiden. Dat het by Kolijn anders voorkomt, is een bewijs zyner kundigheid. Kolijn en Alk. verstonden Melis even goed.

℣. 239 te stoert) zie hier achter.

℣. 244 segghen si) let wel; Melis zegt het niet. maar hy zegt, dat de Vriezen het zelfs zeiden: te weeten, dat de *Vriezen*, ten tyde van Karel den Grooten, ten teken dat zy ganschelijk Lijfeigenen waaren, stroppen om den hals moesten draagen. naderhand hebben Beka, Jo. a Leidis, de onge-

noemde

Waren ſi ſo eighin als ende als
Dat ſi ſtrop droeghen om den hals.
Eñ om dat ſi hem Rome wonnen/
Dat wi ghevinden niet en konnen
In ghenen yſtorien beſcreven/
Soude hiſe dri hebben ghegheven,
Wi vinden dat hi Rome berechte;
Eñ hi ontlivede heren eñ knechten
Die den Pauwes Leuen blenden.
Noeit en laſen wi noch en kenden/
Dat Kaerl de ſtat van Romen belach

Co-

noemde Klerk, by van Loon p. 118 (6) het voor waarheid opgegeeven, alsoſ de Deenſche Koning Godevaard den wederſpannigen *Vriezen*, nadat hyze verwonnen hadt, zulk een ſchandteken, tot ſtraffe, opgeleid zoude hebben. Buchel. ad Bekam p. 31. zegt, datmen 't ook gemeld vindt in 't Chron. Magn. Belg. doch dat Emmius 'er van zwijgt. maar Emmius was te verſtandig om zich op te houden met zulke fabelen. Zekerlijk veele mylen verſtandiger en oprechter dan van Loon, die de *Vriezen* van die ſmaad ontheft, en ze werpt op den hals der *Hollanderen.* zie zyne aangetoogen bladz. of lees deeze zyne woorden uit den Bladwyzer onder GODEFRID n. 3. *Neemt bezit van* HOLLAND, *plaatſt aldaar zyne Noordmannen, en dwingt de* INWOONDERS, *die zulks tegenſtonden, met eenen ſtrop om den hals te gaan.* Hadt hy 't eind in de hand gehad, ik vrees dat menig *Hollander* 't benaauwd zou gehad hebben. doch dat komt 'er van. Hadden de Hollanders Graaf Lodewijk van Loon voor hunnen Heer willen erkennen, Mr. Gerard van Loon zou hen, ruim vijf eeuwen laater, zo deerlijk niet gekaſtijd hebben.

——— *Sedet. alta mente repoſtum*
Judicium Batavorum, & ſpretæ injuria gentis.

Wat onzen Dichter belangt, die ſpot met de Vriezen, zo wel ten opzigte van die *Stroppen*, als van hunne *Vrybeid;* waarvan in 't vervolg breeder. En uit deeze plaats van Melis ſchijnt Beka, die zich dikwils van hem bediende, zyne vertelling van die *ſtroppen* verzierd te hebben, maar hy plaatſte

het

Cote an ſinen ſterf dach:
Noch vanden Vrieſen en ſprect hoer niet:
Het waer beſcreven/ waers oer iet.
Kaerl wort Keyſer met eren
Int carnacioen ons Heren
Acht hondert iaer ende twee. 802.
Dertien iaren/ een lettel mee/
Was hi Keyſer/ eñ leve voer waer
Min dan twee eñ tſeventich iaer.
Na hem quam Lodewich/ ſijn ſone.
Keyſer eñ Coninc was de gone

Om-

het ten tyde van Karel den Dikken, na het jaar 882. Melis, integendeel, ten tyde van Karel den Grooten, eer hy Keizer was; en dus, ten naauwſten genomen, voor het jaar 800.

ỷ. 255 belach) in B *bezach.* ook in de Eerſte Uitg. *beſach*; met deeze waarſchouwinge op den kant: *BELACH int ander afſchrift: en recht, voor belegerde.* Alk. verbeterde daaruit zeer wel *beſach* in *belach*; doch voegd'er die zelfde waarſchouwing by: *in het ander handſchrift ſtaat BESACH.* 't Schijnt dat hy geen woorden kon vinden, of geen hart hadt, om te zeggen, dat hy die verbetering ſchuldig was aan de kanttekening der voorige Uitg. en geenszins aan *een ander handſchrift:* welke woorden in de zyne (zonder hulpe van een der voorigen) onverſtaanbaar zijn. De Heraud f. 9 a. heeft hier *beſat*; en dat is *belach.*

ỷ. 257 hoer) de Andd. *hi.* kwaalijk.

ỷ. 262 Dertien iaren een lettel mee) eigelijk *eene maand en drie dagen* meer. want hy werdt Keizer den 25 Dec. 800. en ſtorf 28 Jan. 814. zijnde op dien zelfden dag, als ſommigen willen, in 't jaar 742 geboren. Zie de Uitleggers van Eginhart. de Vita Caroli p. 33. en 135. De Kronijk van Meerhout gaapt hier van 't jaar 768 tot 840. dat geen klein verlies is.

ỷ. 263 leve) in B *levede.* in A *leefde.* Alles even goed. Zie onze Aantek. I. 1099.

Omtrent ses eñ twintich iaer.
Die Vriesen gaven hem openbaer
Beide dienst ende tribuut.
Alves vader rike dut eñ dut
Helt hi al/ meer eñ minder.
Dese starf/ eñ liet dre kinder/
Die niet en konsten vriendelike
Ghedelen des vader rike/

Eñ

v. 276. Bi Autsore met groten prige) wegens *Autsore*, zie hier achter. *prighe* verklaarde Seb. door *iver om te stryden*. doch het eerste woord alleen was voldoende. Alk. door *neerlag*: en hy voegd'er by; *'t woord* prigelen *is noch bekend*. 't Is waar; maar het is in klein aanzien. Het zegt zo veel als *steeken*; en, in 't byzonder, *grieven met een mes*. als dan de gekwetste komt te sterven, heet het *een neerlaag doen*: en daarom, zo 't schijnt, verklaarde Alk. *prige* door *neerlag*. doch dat is 't niet. *Met groten prighe* is hier, met grooten yver, drift, nijd. Onze Dichter IV. 135.

Eñ vochten aldaer enen wijch.
Dat dede alder Heren prijch
Die si onderlinghe droeghen.

Hiervan *te prighe*, door Seb. en na hem door Alk. wel verklaard, *elk om strijd*, IV. 410.

Deene te prighe *tieghen dander:*
Ic wane dat nie Alexander
Noch Priamus vochten zo.

niet alleen tusschen vyanden, maar ook tusschen vrienden: III. 621.

Doe hi tote Corbi quam,
Eñ sine herberghe daer nam,
Hoveerden met hem de Lantsheren
Te prighe, *eñ daden hem vele ere.*

dit heet ook *te stride*, gelijk we elders zien zullen. En dus kan men *prighen* VII. 28. ook voegelijk neemen voor *stryden:*

Doe begonde Her Jan te prighen
Teghen den Grave ———

doch natuurlyker zal het daar betekenen, *zich openlijk en geweldiglijk verzetten*. Voor *prige* vind ik ook *prie*, in de Fabelen van Esopus f. 6 a.

Een

Eñ quamer omme tenen wighe
Bi Autsore mit groten prige/
Die twee conincte jegen den ouden/
Dat si suaerlike al ontgouden/
Want Vrancrike verloos te vele
Opden dach inden nijtspele/
Eñ nieman wan daer zeghe mede.
Naden wighe maecten si vrede;

Eñ

Een Vliegbe street *met groter* prie
Jegben een Wild om beerscepie.

waartoe dient, dat Lipsius in Gloss. op 't woord *wige* [wijg] *proelium*, *bellum*, getuigt dat hy, in de zelfde betekenis, ook *wie* gevonden heeft.

℣. 280 Opden dach inden nijtspele) dat is, op *dien* dag, in *dien* veldslag. En dit woord *nijdspel*, beantwoordt zeer wel myner voorgaande verklaaringe van *prijg* door *nijd*. Zeer verschillen hier de Andd. B heeft, *Inden zelven nijtspeel.* H *Tgbinc met bem uten spele.* Van *uten spele* zie II. 944. *Inden nijtspele* kuntge ook vinden VII. 798. *inden selven nijtspele* II 678. *in enen nijtspele* II. 807. J. van Maerlant IX. 37. f. 58 b.

Ende velle der viande so vele
Datter vele vlo in den nijtspele.

en cap. 93. f. 77 b.

Den Coninc van Assyria sloucb bi vele
Der Pbylistine of, in den nijtspele.

Walewein f. 55 a.

Walewein gberocbten so wel,
Dat bi eerst metten bovede vel
So onsocbte, inden nijtspele,
Dat bem wel na die erssine in de kele
Gbevallen waren. ———

Strickerus c. VI. §. 18.

Ir wart verscbroten so viel,
Das si dem selben nitspiel
Vil gern weren untrunnen.

Scherzius verstondt dit woord niet; want hy verklaart het, *non ludus*, *actio seria*, alsof 't waare *niet spel* of *geen spel*. doch dat leeren ons hier de voorbeelden anders.

 ℣. 284

Eñ Lotarijs/ die douste was/
Bleef Keyser/ eñ hadde/ als ic las/
Romen eñ tlant van Lombaerdien/
Eñ/ hier over/ de stede vrie
Mets ende Oestrike alghemene/
Dat Lootrike. nu heet al rene.
Kaerl/ de doutste daer na was/
Hadde dat lantscap/ als ict las/
Dat nu bewesten der Masen leghet/

Hol-

ꝟ. 284 eñ hadde/ als ic las) in de Andd. volgends B:

——— ——— *so ict las*
So bad bi Romen eñ Lombardie.

die eerst deeze verandering maakte in den tweeden regel, zag waarschynelijk, dat hy, in den eersten, de woorden, *eñ badde*, vergeeten hadt.

ꝟ. 286 Eñ hier over de stede) de Andd. *bere* voor *bier*. en Alk. verklaart *bere* door *beerschappye*. maar waar hy zulks geleerd hebbe, weet ik niet. En waarom mogt *bere* geen *bier* zijn, daar hy zelf V. 258. *beer meer* nam voor *bier meer?* kwaalijk; want *beer* is daar, by verzinning, gesprooten uit den klank van 't volgende *meer;* en moet zijn *bem*, gelijk wy het uit A verbeterd hebben. Evenwel schreefmen, ten tyde van onzen Dichter, ook *bere* voor *bier*. Jan van Heelu p. 216.

Want bi voer doen here eñ here
Om dat bi woude sijn lijf ontdragen.

Melis zelf zeide *baer* voor *bier;* als beneden ꝟ. 1097. *baer ende daere*, volgends A doorgaands by verkortinge *barentare*. een allergemeenst woord. Heelu schreef om 't rijm, *bere eñ bere*. Zo deedt ook, om 't rijm, de Dichter van Ferguut f. 27 d.

Die leede duvel bracht u here.

nadat hy reeds gezeid hadt f. 3 d.

Die leede duvel droucb u hier.

Ook is *berwaarts* niet anders dan *bierwaarts*.

ꝟ. 288 al rene) dat is, *al reine;* en niet *alrede*, gelijk Alk. hier droomde. doch beneden ꝟ. 1208. verklaart hy 't zeer wel, *gebeel en al*. Men leest daar, *ontgoed al rene*, dat is *beroofd van alles*. Limborg B. I. f. 11 c.

Eñ

Hollant/ Brabant/ Vlaendren/ men seghet/
Al west om neven der Zee/
Neustren daer toe/ eñ oec mee
Al toter Gheronden voort;
Lant/ velt/ rente ende poort.
Lodewijch/ die die jonxte was/
Jonste de aventure das/
Dat boven der Masen al was sijn/
Eñ al Duutsche lant over Rijn:

Dag.

Eñ dede hare haer cleder wt
So reine, *dat hare ane de huut*
Nêmer dan dat hemde en bleef.

Rein uit vindtmen by Kiliaan vertaald *omnino exhaustus*. Nu zegtmen *schoon uit* gedronken, *schoon op* gegeeten. want *schoon* is *rein*. Zie verder onzen Dichter I. 642. 724. en IX. 758.

ỳ. 292 Hollant/ Brabant/ Vlaendren) de Andd. geeven hier den rang aan *Vlaendren* voor *Brabant*. Dat Melis Holland *bewesten der Masen* plaatst, is te verstaan van de bovenste deelen der Maaze. Zie ook hier achter.

ỳ. 297 Lodewijch/ die die jonxte was) Melis dutte toen hy schreef dat *Lodewijk* jonger was dan *Karel*. En Alk. dutte niet minder, toen hy dien misslag, in zyne Kanttekeningen, getrouwelijk naarschreef. Beneden ỳ. 815. wordt Karel zelf, onder deeze drie Broederen, *de derde* genoemd. maar ook daar is met die Broederen, niet minder dan hier, doch op eene andere wyze, gebroddeld. Dan, daar is 't een toegift van een vreemde hand, alswe zien zullen.

ỳ. 299 boven der Masen) de Andd. *bi Oester Masen*. niet kwalijk. Doch het eene is hier zo goed als het andere. Voorts vindmen in Al nergens, *bi westen*, *bi oosten*; maar altijd, in één woord, *bewesten*, en *boosten*, 't welk een verkorting is van *beoosten*: van welke verkortinge zie by II. 1365. Zo leezenwe III. 79. beide, *boosten*, *bewesten*. en verder ỳ. 573. *boosten Heidin zee*.

ỳ. 300 al Duutsche lant) zie boven by ỳ. 227.

Sassen/ Duringhen/ Vrankelant/
Al vellet in sine hant.
Hier latic vanden Kaerlinghen
Mijn scriven bliven eñ mijn dinghen/
Eñ hebbe u bi dien gheseit
Die redene die hier is voer leit/
Om te toghene hoe Vrieslant
Eerst quam inden Roemschen hant;
Eñ om te paiene hem van desen
Dat si emmer vri willen wesen/
Eñ sonder Here houden tlant;
Dat ic bescreven noyt en vant/
Dat dies Kerstijn volc oyt plach
Seder dat ane ghinc die dach.
Nu hoert/ daer ict al om began/
Hoe Hollant eerst Greve ghewan.

DIEDERIK de Eerste.

Sijt des seker ende ghewes/
Dat die Graefscap van Hollant es
Een stic van Vrieslant ghenomen.

Want

℣. 304 mijn dinghen) dat is zeggen, praaten, *dicere.* Walewein f. 35 a.

Riddere, iu en helpt gheen dingen,
Gheeft u up, ghi sijt ghevaen.

zo ook *dinc:* Ferguut f. 25 b.

Alſo ſekerict, ſprac Galiene:
So doe ic oec, ſprac die Coninc:
Daer en was geen ander dinc.

en dat is *geding.*

℣. 311 sonder Here) zo ook in B. maar in A *ſonder bore:* 't welk Alk. verklaarde *ſonder geboren en aan een volgende Opperhoofden en Princen.* Hy meende, geloof ik, zonder *Erf-heeren.* en ik geloof zulks, omdat hy 't bedorven woord *bore* nam voor *oir.* want zo zegt hy boven by ℣. 12. *oir, or, boir,* HORE, zijn *Erfgenaamen.* maar *bore*, in dien zin, is geen woord: ook niet *or.* 't Is niet noodig ons hiermede op

te

Want als ons es te boren comen/ DIEDERIK de Eerste.
Als men screef achte hondert iaer
Eñ drie ende sestich overwaer/ 863.
Kaerle de Kalewe zekerlike/
De Coninc was in Vrancrike/
Eñ van Vrieslant hadde een deel/
Begonste stichten al gheheel
Hollant ute sinen conincrike.
Want hi gaf enen Diderike
Dese lande/ de wi alle te samen
Noemen sullen in ouden namen/
Daer de Hantveste dus of seghet/
Die tEcgmonde lach of leget.
„ IN DEñ Drivoudicheden name.
„ Kaerle/ want Gode es bequame/
„ De Coninc is van Vrancrike.
„ Billic isset sekerlike
„ Der hoecheit der Coninc crone/
„ Te eerne met milden lone

„ Die

te houden, nu wy uit A en B weeten, dat *bore* een fout is voor *bere*.

ỷ. 319 Een stic van Vrieslant) zo ook K. Kolijn, met de zelfde woorden. zie beneden by ỷ. 523. Tot verklaaring van de meeninge van onzen Dichter, zal ik hier alleen zeggen, dat Holland, aangemerkt als een stuk van Vriesland, niet verder mag uitgebreid worden dan 't kerkgebied van Egmond, in den volgenden Giftbrief vervat. zie by ỷ. 524.

ỷ. 326 Begonste stichten) in A kwaalijk *begonsten* voor *begonste*. in de Andd. *begonste te stichten*. zie VI. 442.

ỷ. 332 lach of leget) hieruit blijkt dat Melis niet wist, of dees Brief zelf, in zijn tijd, noch te Egmond gevonden wierdt, of niet: en hy schijnt niet duister te kennen te geeven, dat hy 't niet geloofde.

ỷ. 337 der Coninc crone) in B vind ik hier, *vander cō.*

 cro-

DIEDERIK de Eerste.

„ Die onse vrient sijn eñ ghetrouwe:
„ Des willen wi datmen dit bescouwe/
„ Eñ kenlic het si jonghe eñ oude
„ De hem ande Kerke houden/
„ De nu sijn eñ sullen sijn mede;
„ Dat tonser teghenwoerdichede
„ Die eerlike Grave Haghene dat
„ Onser goedertierheit bat/
„ Dat wi gaven Didezike/
„ Onsen Ghetrouwen sekerlike/
„ Somighe dinghen aldaer ter stonde:
„ Dats de Kerke van Egmonde/

„ Met

crone. en zo zal ook zekerlijk in 't *MS.* van Matthijs Gerritszoon gestaan hebben [nu heb ik gezien, dat 'er zo staat] schoonmen thans in A leest, *vander Coninklike crone:* waardoor 't vaars te lang gemaakt, en een misslag tegen de oude spelling begaan is. Van die verkorting, *cō.* voor *coninc*, zie by VII. 586. Lees ondertusschen hier, met A, *der Coninc crone.* even als II. 1228. *ter Keiser crone.* en III. 739. *vander Keiser crone.* waarmede overeenkomt *den Bisscop stoel* I. 123. Zo zeggen wy noch, en zo zeiden ook de ouden, *het keizerrijk*, *koninkrijk*, enz.

v. 340 **Des willen wi)** A *Des willic.* wy volgen hier de Andd. Koningen spreeken in 't meerv. getal, *Wy.* en zo geschiedt ook anders in deezen ganschen Brief.

v. 362 **meersche)** in B *mercb.* in A *merscb:* en zo meende ook de Schryver van B, die zich dikwils verzinde, en ook hier *beide* schreef, voor *weide.* Maar wat is nu *Meerscbe* of *Merscb.* Seb. verklaart het door *marascb.* Alk. dat spoor volgende, door *maras*, *moeren.* en dat is het algemeene denkbeeld, datmen nu van *Merscb* heeft. Men bedriegt zich. Melis noemt hier vier dingen, *Bosscben*, *Meerscben*, *Water* en *Weiden:* en, gelijk hy een goed vertaaler was, zo vindenwe in den Latijnschen Brief, die zelfde vier dingen, schoon in eene andere orden, genoemd, *Prata*, *Silvæ*, *Pascua* en *Aquæ* In deezen moet *Meerscben* noodzaakelijk gehouden worden

voor

„ Met al dat daer toe behoert; DIEDERIK de Eerste.
„ Dats van Suuthardes haghe woert
„ Tote Voertrappen eñ binnen.
„ Liefliken ghehoerden wi hem
„ Eñ ontfinghen sine bede
„ Alst recht was eñ billic mede;
„ Eñ gheven onsen Ghetrouwen Man/
„ Wies name dat staet hier boven an/
„ Metten dienstluden/ diere in sijn al/
„ Eñ diemer noch in hebben sal/
„ Ghemeenlike datmen hier boven seide/
„ Met bossche/ meersche/ water eñ weide.

„ Wi

voor een vertaaling van 't Latijnsche *Prata:* welk woord by de oude Dichters, en anderen, allergemeenst is, om een aangenaam veld of landouwe te betekenen; welk denkbeeld veel verschilt van een *Moerasch*. Onze oude Nederlandsche Dichters maakten geen ander gebruik van 't woord *Mersch*. Jac. van Maerlant B. IV. c. 10. f. 33 b.

Doe logierden si met vreden
In Moabs lant up die Jordane
In ene mersch, *als ic wane*,
Jericho stont an dander zide.

deeze *mersch in Moabs land*, wordt Num. XXII. 1. genoemd de *vlakke velden Moabs*. zo betekent dan Mersch, vooreerst een *vlak veld*, bekwaam tot een Legerplaats: ten anderen een *schoon grazig veld*. Ferguut f. 13 c.

—— *Ferguut quam gereden*
In enen mersch, *daert* scone *was*,
Binnen den woude in dat gras;
Ene tente daer geslagen stoet,
Daer binnen lach een Ridder goet.

Walewein f. 5 a.

Doe beette Walewein te bant
In enen mersch, *die* scone *was*,
Eñ ghinc sitten int groene gras.

Jacob Vilt, Vert. van Boëtius f. 135 a. *op enen tijt ghinc sy wandelen eñ spelen in eenen* mersch. Met één woord, *mersch* is

DIEDERIK de Eerste.

„ Wi heten ende ghebieden dit/
„ Ghelijker wijs als hi heeft
„ Ander goet ende ander steden
„ In gherechter erfachticheden/

„ Dat

is *beemd*; en *schoon weiland*: M. van Vaernewijck, Vlaemsche Audvremdicheyt, Tract. I. §. 135.

Aelst es ooc een proper stede, *wel met mueren besloten*,
Daer men duer ziet vloten den Dender an d'een sye,
Daer die alderbeste meerschen *af werden begoten*,
Daer zuvel *af comt als een ghecruudde specerye.*

En zo plaatst hy ook, even te vooren, de stad Audenaerde *in lustighe meerschen.*

℣. 364 heeft) zie hier achter.

℣. 370 so wat so) de Andd. *so wat dat.* en zo ook in W hieronder ℣. 752. Maar *so wat so* is oud en goed. Ferguut f. 23 b. So wat so *hem quam te voren.*
en f. 24 d. So wat so *wi gereken mogen.*
Floris en Bl. f. 6 a. *So wat soe-t was.* En f. 1 a.
So wie so *rechter minne pleghet.*
f. 10 c. So waer so *ic mi sal bewenden.*
Walewein f. 4 d.
So waer so *hijs hadde te doene.*

Korter zeidenze ook, niet alleen *so wat*, *so wie*, enz. gelijk wy noch met nadruk zeggen, maar ook *wat so*, enz. Floris en Bl. f. 10 a.

Hi vant die letteren, *eñ las*
Wat so *daer ane gescreven was.*

zie ook onzen Dichter I. 726. die insgelijks *so wie* en *wie so* verwisselde III. 432 en 1327. By de oude Hoogd. Schryvers vindtmen byna van blad tot blad, *swa*, *swas*, *swar*, *swie*, *swenne*, *swelh*, enz. Strickerus in 't begin:

Swas *in des mannes hertzen ist.*

en cap. V. §. 6.

Swas *dem ain dauchte guet*,
Das was der andern muet.

Gravenberg f. 52 a. *swar ich var.* Paraenesis Tyroli Regis §. 6.

Swenne *der priester messe tuet.*

daar

„ Dat hi van onser hovesscheden
„ Des ghelike ghebruike mede
„ Sekerlike te sinen live,
„ Eñ so wat so na hem blive.

DIEDERIK de Eerste.

„ Eñ

daar Goldastus aantekende, dat, in deeze woorden, de S doorgaands gevoegd wordt voor de W. met welke, niets zeggende, verklaaringe zich ook Scherzius vernoegde ad Rythm. de S. Annone ŷ. 709. alsof die letter S daar een onnut byvoegsel waare en niets te zeggen hadt. Doch *swas* is een verkorting van *so was*, enz. gelijk ik vertrouw dat yder, die dit leest, reeds zelve uit de eerstgemelde Nederduitsche voorbeelden, zal begreepen hebben. Maar Scherzius hadt het ook konnen, ja moeten, leeren uit het Fragm. de bello contra Saracenos, daar meermaalen verwisseld worden *swas* en *so was*; *swa* en *so wa*; *swer* en *so wer*; enz. Ondertusschen schijnt ook Marq. Herrgott, Geneal. Diplomatica Domus Habsb. daar dit zelfde in de oude Brieven ook dikwils voorkomt, zulks niet geweeten te hebben. in N°. 620 staat: sivenne *uns* — *urluges not angat*. daar hy *sivenne* verklaart door *wenn*, *wann*, *quando*. maar hy moest eerst *sivenne* verbeterd hebben tot *swenne*; vervolgends verklaard door *so wenne* of *so wanne*, gelijk in 't gemelde Fragm. ŷ. 1338 en 1430 geleezen wordt; en eindelijk vertaald, niet *quando*, maar *quandocumque*, by ons *zo wanneer*. In N°. 598. *an den luiten*, *die inder stat sint*, swes *si sint*: dat is, volgends den Uitgeever, *wo*, *ubi*, *ubicumque sint*. kwaalijk; alleen om het voorgaande, *die inder stat sint*. vertaal het *qualescumque sint*: of in 't Neerd. *zo wie zy zijn*. Saxen Sp. 1516. II. 55. QUICQUID *Schultetus ordinaverit*. vertaald, WAT SO *de Burmester scheppet*. daar, 1569, dat *so* onkundiglijk verworpen is; WAS *der Bauwermeister setzet*. En nochtans heet dat de zelfde Vertaaling. Ik kon hier noch veel byvoegen; doch zal my genoegen met een voorbeeld of twee uit het A-Sax. daar *swa* is *zo*. In die Kronijk, op 't jaar 994. lees ik (in een Aantek. van E. Gibson uit een ander *MS.*) SWA HWER SWA *bi ferdon*: dat is, *zo waar zo* zy kwamen: de Vert. QUOQUO *pervenerunt*. Op 't jaar 1016. p. 149. SWA HWÆT SWA *bi ofer-foron*: dat is, *zo wat zo* zy overvielen: de Vert. QUIDQUID. En dit is genoeg ter vergelykinge.

ŷ. 371

DIEDERIK de Eerste.

„ Eñ om dat hem sulle bliven/
„ So ghebieden wi in dit scriven/
„ Dat hi vrilike houde ditte/
„ Eñ oec nutte ende besitte/
„ Eñ hi doe ende oerbiuere
„ Na sinen wille/ na sinen ghere/
„ Daer mede bi Goeds ghenadichede/
„ Dats hem niement doe onbrede.
„ Eñ want wi willen/ dat onse gheben
„ Ewelike na onsen leben
„ Worde ghehouden sonder breken/
„ Hebben wire de hant toe ghesteken/
„ Eñ hieten dat ment seghelen soude
„ Met onsen vingherlijn van goude.
„ Ghegeben in ons Heren iaer
„ Achte hondert eñ daer naer
„ Driwerf twintich eñ drie mede/
„ Tote Bladele tere stede/
„ Dat een dorp is ende so heet/
„ Neghen daghe/ als ment weet/
„ Voor midde zomer sinte Jans dach/
„ Als sine gheboernesse lach.
Dus/ als wijt connen bebinden/

Be-

℣. 371 om dat hem sulle bliven) eveneens in A. maar in B *zullen*. kwaalijk: doch bevestigt evenwel ons *sulle*; 't welk naast schijnt te betekenen, *zoude*. schoon zich dat hier niet al te wel vlijt. Wy zouden nu zeggen, *opdat het hem moge blyven*. Want *om dat* is *opdat*: en *dat* is hier, gelijk zeer dikwils, een verkorting van *datt*, dat het.

℣. 377 bi Goeds ghenadichede) in den Latijnschen Brief staat, *Deo in omnibus propitiante*. En merk wel, dat Koning Karel, op diergelyke wyze, van zich zelven zegt, *Karolus, divina propitiante clementia, Rex*. Welke woorden, zaakelijk,

DIEDERIK de Eerste.

Begonstem eerst onderwinden
Hollant / dattet Grave ontfinc.
Noch ghevielna dese dinc /
Dattes Kaerlen Kaelwen broeder /
De Coninc was ende behoeder
Over Alemaenghen / als men las
Hier voren daer sijns ghewaghen was /
Desen selven Diderike
Gaf hi eñ maecheden rike /
Daer ic of de Hantveste al
In Duutsche woort ombinden sal.
„ DER Drivoudicheit teren.
„ Lodewich / bider gracie ons Heren /
„ Coninc. Wi willen dat cont si
„ Onsen Ghetrouwen verre eñ bi /
„ Beide de nu sijn / ende hier naer
„ Sijn sullen over menich iaer:
„ Dat onse wijf de Coninginne /
„ Vrouwe Emme / daer wi an draghen minne /
„ Onse hoghe teghenwoordichede
„ Ane ginc met hare bede /
„ Dat wi den Grave Diderike /
„ Onsen Ghetrouwen sekerlike /

„ Sou-

lijk, het zelfde betekenen, als, *Karel, by der genaden Gods, Koning*. Is nu dees Brief echt, zo behelst dezelve een doorluchtig bewijs, dat de Graaven van Holland, van Diederik den Eersten af, zich hebben mogen schryven, *by der genaden Gods Grave*.

℣. 378 Dats hem) zo staat in alle drie de *MSS.* maar in alle drie de Uitg. *Dat daer hem.* Een groote dut van den eersten Uitgeever.

℣. 390 Deghen daghe) zie hier achter.

℣. 417

DIEDERIK de Eerste.

„ Souden gheven een Foreest/
„ Dat in dat Graefscap is meest/
„ Eñ Wasda bi namen heet;
„ Eñ twater datter duer gheet/
„ Vut vaert/ in vaert/ mersch eñ weide/
„ Lant eñ onlant daer toe beide/
„ Eñ aldat tote dien Foreeste
„ Behoert/ in water ende in gheeste;
„ Eñ wiere ghedoet toe daden echt.
„ Dit daden wi gherne/ eñ hets recht/
„ Eñ gheven in desen brieve
„ Den selven Grave/ onsen Lieven/
„ Dat Foreest/ dat het sijn si/
„ Eñ besit als sijn erve vri.
„ Eñ hijt besitte van nu voert
„ Met al datter toe behoert/

„ Hi

℣. 417 **een Foreest**) zie hier achter.

℣. 418 **meest**) een Rijmlap, die hier niet te pas komt: en echter van nut is. Melis zegt:

— — — een Foreest,
Dat in dat Graefscap is MEEST,
Eñ Wasda bi namen heet.

Kakolijn zingt hem naar ℣. 519.

Wasda dat Foreest,
In haer Mogenthede T'MEEST.

't Is niet mogelijk, dat hy hier aan dit kwaalijk geplaatste woord, *meest*, zoude gedacht hebben, indien hy de Latijnsche woorden des Briefs, *Forestum Wasda in eodem Comitatu*, en niet de Duitschen van Melis Stoke, voor oogen gehad hadt. Ook blijkt hier, gelijk elders, dat hy zot genoeg was, om zelfs de Rijmwoorden van onzen Dichter te behouden.

℣. 439 **hebber**) Alk. heeft dit veranderd in *heb 'er*; gelijk ook ℣. 440 *hieter* in *hiet 'er*. Hoe onkundiger, hoe stouter. *Hebber* te veranderen in *heb 'er*, en dus eene letter weg te werpen, is niet geoorloofd. Twee woorden te maaken van

het

„ Hi selve ende sijn erfnamen/ DIEDERIK de Eerste.
„ Of wien dat sijt oec altesamen
„ Vercopen willen of ane legghen/
„ Sonder enich wederseggghen.
„ Eñ om dat dit vaste sal staen
„ Es onse ghebot daer toe ghedaen/
„ Eñ hebber de hant toe ghegeven/
„ Eñ hieter oec den zeghel an geven
„ Van onsen vingherlijn te waren.
„ Ghegheven in ons Heren iaren
„ Ten dertiensten daghe van April/
„ Achte hondert iaer eñ also wel 868.
„ Achte ende sestich“. Dus began
Hollant Grave te vanghene an.
Weet wel dat ic noyt en las/
Wie anders dese Grave was/

Als

het geene 'er by de Ouden maar één was, is, alswe te vooren reeds gezien hebben, onderhevig aan grove mistastingen. En hoe kwaalijk zulks gedaan zy, blijkt nergens klaarer dan hier. Want *hebber* en *hieter* zijn hier Meerv. en moesten dierhalve, zomenze scheiden wilde, veranderd worden, niet in *heb 'er* en *hiet 'er*; maar in *hebben 'er* en *hieten 'er*. zie den voorigen Brief ℣. 382. 383. Want onze Dichter, en anderen van dien tijd, schreeven *hebber*, enz. zo wel voor *hebben 'er* als voor *heb 'er*. Zo vindenwe hier DEDER, voor *deede 'er* V. 578. maar voor *deeden 'er* IX. 174. HADDER, voor *hadde 'er* V. 287. voor *hadden 'er* II. 1171. MAECTER, voor *maakte 'er* I. 115. voor *maakten 'er* I. 823. QUAMER, voor *kwam 'er* IV. 197. voor *kwamen 'er* V. 225. En zo in anderen.

℣. 440 den zeghel an geven) de Andd. *an leghen*. Het rijmwoord is *ghegeven*; zodat my 't een en 't ander verdacht is. trouwen, wy moeten hier, in dit stuk, zo naauw niet zien.

℣. 444. Achte hondert iaer) zie hier achter.

℣. 448 dese Grave) de Andd. *dese Dederic*, of *Diederic*.

DIEDERIK de Eerste.

Als ons de letteren doen verstaen/
Dan hi gheboren was/ sonder waen/
In manieren eñ bi ghelike

Van-

De Dichter hadt hem in den Brief genoemd *den Grave Diderike*; en by gevolge is 't evenveel wat naam hier herhaald werde.

℣. 449 Als ons de letteren) de Andd. *Dan dese letteren.* kwaalijk. Maar de geheele plaats is in 𝔄 meer bedorven dan in 𝔅. Wy zullen die gebreken hier eerst aantoonen. Zo heeftmen tot noch toe geleezen:

Weet oec wel dat ic niet en las,
Wie anders *dese Diederic was*,
Dan *dese letteren doen verstaen*,
Dat *bi gheboren was* ——
Van *gheslacht van Vrankerike.*

Zeker uitschryver, meer op de woorden ziende dan op den zin, en weetende dat na *wie anders* moet volgen *dan*, en niet *als*, veranderde dit laatste. dat goed zoude geweest zijn, indien de Dichter hier alleen de drie eerste regels geschreeven hadt; alsof hy hadt willen zeggen: *Ik heb van deezen Diederik noit iet* anders *geleezen* dan *het geenwe in deeze brieven vinden.* maar dan zou hy in goed Duitsch een groote ongerijmdheid gezeid hebben; omdat hy deezen Diederik voor den zelfden hieldt met onzen Diederik den Eersten. Het tweede gebrek is ℣. 450. *Dat bi*, voor *Dan bi*: doch dit was weder, als ik by ℣. 378. zeide, een groote dut van den eersten Uitgeever. want *Dan bi* staat in ℭ zo wel als in 𝔄 en 𝔅. en dit is het *dan*, dat behoort tot *wie anders.* Ook is de laatste regel in 𝔄 bedorven *Van gheslacht*; en zo mede in ℭ: ik gis, voor *vant gheslacht*, want zo staat 'er in 𝔅. doch beter *Vanden gheslachte*, in 𝔄, daar deeze gansche plaats geschreeven is zonder eenige fout

Weet wel dat ic noyt en las,
Wie *anders dese Grave was*,
Als *ons de letteren doen verstaen*,
Dan hi *gheboren was*, enz.

Voor *dan bi*, zouden wy nu zeggen, *dan dat bi.* maar Melis spreekt hier zijn gewoone taal. zo schrijft hy hieronder ℣. 544.

Men

Vanden ghesflachte van Vrancrike.
Of lichte Emme de Coninghinne/
(Voer wies bede ende doer wies minne

455 Hi

Men vint van hem anders niet,
Dan hem *gaf te Vranken voerde*
Coninc Arnout ———

DIEDERIK de Eerste.

dat is, *Dan dat hem.* wederom ♈. 551.

Want icker anders niet *of vernam*,
Wan hi was, of wan hi quam,
Dan sine *Hantveste tEgmonde*
Wilen lach. ——

dan dat zyne Handveste eertijds te Egmond lag. Zie VI. 166, IX. 142. 352. X. 210. Maar wat wil dan: *Als ons de letteren doen verstaen?* Indien dit eenigszins duister is, zal 't klaarer worden, als wy de woorden een weinig verschikken naar den hedendaagschen trant, aldus: *wie dees Graaf anders was, dan dat hy, gelijk ons deeze twee Brieven te kennen geeven, geboren was uit de Koningen van Vrankrijk.* Dit besluit van Melis is wel gemaakt volgends zijn onderstelling: dat, naamelijk onze eerste Graaf in 863 met de Kerke van Egmond, door Karel den Kaalen, en in 868 met het Foreest Wasda door deszelfs Broeder Lodewijk, was begiftigd geworden. Doch nu weeten wy dat die jaartalen in beide die Brieven, valschelijk ingedrongen zijn.

♈. 453 Of lichte Emme) dit, en de vier volgende regels, zijn in de Uitg. wederom naauwelijks te verstaan, omdat 'er aan 't einde van ♈. 455. kwaalijk een punt (.) geplaatst is; waardoor ♈. 457. immers by Alk. schijnt verstaan te moeten worden van Lodewijk; hoewel Seb. het reeds verklaard hadt van Emme. ♈. 457 hangt onmiddelijk af van ♈. 453. De drie, dieze van een scheiden, zijn als een tusschenrede; waarom wy de zelven noodig geoordeeld hebben tusschen twee haaken in te sluiten. Hierdoor ontdekt zich een leelyke misstal, die echter in allen gevonden wordt.

Of lichte *Emme, de Coninghinne,*
Was hem lichte *na belanc.*

zo omtrent leezenwe ook in de Andd. I. 1300.

Als men screef *tseventich ende vive*
Eñ dusent screef *ons Heren iaer.*

 welk

DIEDE-RIK de Eerste.

Hi den Grave dit goet gaf
Lodewijch/ daer wi seiden af)
Was hem lichte na belanc:
Want dit es de ommeganc.
Sulc lant/ en sulke Hantveste
Ne soude de moghenste ente beste
Enen ongheboerne joncgelinc
Niet gheven omme ghene dinc.
Dideric nu/ sijt seker das/
De eerste Grave van Hollant was/

Had-

welk eerste *screef* in 𝔄 niet gevonden wordt. Voor *lichte Emme* zoude ik liever leezen *Vrouwe Emme.* zo noemt haar de Koning zelf in den Brief ℣. 411. *onse wijf*, *de Coninc-ginne*, Vrouwe *Emme.* en zo spreekt ook de Dichter ℣. 508. *Hi eñ* Vrouwe *Gheve*, *sijn wijf.* Zie ook ℣. 658. II. 88. enz. *Vrouwe* is *Domina*; *Wijf* is *Uxor.*

℣. 455 Hi ——) zie hier achter.

℣. 457 lichte na belanc) de Andd. verkeerd, *na lichte belanc.* Spiegel Hist. B. I. c. 40. p. 53.

Doen 't die Lantgrave begaf,
Die Montbore waende sijn daer af,
Doen quam van Gelre Otte die Grave,
Ende vermat hem oec recht daer ave,
Ende sijn broeder die Bisscop Heinric
Wilden 't onderstaen gelijc;
Want si waren also na
Den Hertoge belanc, *als ic 't versta,*
Van hare Moeder sekerleke,
Alse Heinric was van Gaesbeke.

Zie hier het Origineel van deeze Copye, uit Jan van Heelu p. 23.

Doet die Lantgrave begaf,
Diere Montbore soude sijn af,
Grave Otte van Gelre eñ sijn broeder
Bisscop Heinric van hare Moeder
Waren si alse na belanc
Den Weesen doe van Brabant,
Alse van Gaesbeke was haer Neve.

℣. 458

Hadde enen broeder / hiet Walgheer / Diederik de Eerste.
De weert was ende geer
In sinen tiden eñ ghetrouwe.
Dideric hadde ene vrouwe /
Die Gheve hi namen hiet.
In sinen tiden eist ghesciet /
Dat sinte Aelbrecht was vonden
Bi ere Nonnen / die tien stonden
Den Grave wijsde waer hi lach:
Eñ hi ginc op enen dach

Eñ

℣. 458 ommeganc) Alk. verklaart dit woord zeer wel door *gemeen gebruik.* Want Neeven gaan, doorgaands, voor Vreemden.

℣. 463 sijt sekter was) dat is *des:* en geenszins *dat*, gelijk van Loon wilde op Kolijn ℣. 58.

℣. 465 hiet Walgheer) in A *de hiet Walgheer.* Doch ik volg hier de Andd. daar het Voornaamwoord beter verzweegen is. Zo lees ik in Allen ℣. 600.

Had een Wijf, hiet Hildegaert.

En zo wasmen van ouds gewoon.

℣. 470 In sinen tiden) hier mogenwe Kakolijn weder niet voorbygaan zonder hem aan te spreeken. Melis zegt:

In sinen tiden eist ghesciet,
Dat sinte Aelbrecht was vonden
BI ere Nonnen ——

Kolijn schijnt gedacht te hebben dat die taal niet stichtte. *Sint Aelbrecht gevonden by eene Nonne!* Om dit te verbeteren, veranderde hy 't aldus ℣. 525.

In zin tide wiert gevonnen
Dat lijk Aelbrechts VAN eine Nonne.

Kan 'er wel iet zotters bedacht worden? Zyne onbekwaamheid ging zo verre, dat hy voor, *In sinen tiden*, niet anders wist te zeggen dan, *In zin tide.* Dit alleen verklikt hem in dit verhaal. Zaakelyker is, dat hy *sinte Aelbrecht* verandert in *dat lijk Aelbrechts.* Ik schenk hem die woordschikking, *lijk Aelbrechts.* Maar niet het woord *lijk*, in de betekenis

 van

Diede-rik de Eerste.

Eñ dede sijn ghebeente verdraghen
Ter steden/ daer hi nu leget bi daghen/
Eñ makede op hem ene kerke
Houtin/ van sulken ghewerke
Als doe lovelic was eñ sede.
Nonnen sette hi daer in mede/

De

van *cadaver*, van een *dood ligbaam.* Wy zeggen, *het* LIJK *kisten.* Melis zeide II. 1405. *den* DOODEN *leggen in eene kiste.* Wy zeggen, *het* LIJK, dat vervoerd staat te worden, naar de koets, naar het jacht, of *naar 't schip brengen.* Melis II. 1417. zeide, *De* DODE *was in een scip gedraghen.* Wy zeggen, *het* LIJK *ter aarde brengen*, *begraaven*, enz. In dit alles zeide Melis, *den* DOODEN. Zie hem II. 1422. IV. 237. V. 87. En voeg 'er by, Walewein f. 26 d. en Limborg f. 2 d. beiden aangehaald beneden IX. 53. Noch een plaats uit Walewein f. 27 a. te vinden boven by ℣. 105. Enz. En waarom veranderde hy BI in VAN? Omdat hy niet wist, dat *Bi* hier eigelijk was, niet *Van*, maar *Door.* Zo zegt onze Dichter III. 1198. Bi wien *si daden hare dinghen.*
en zo weder VI. 581.

Bi wien *men alle zaken dede.*

B. IV. ℣. 677.

Bi den *Zeelanders quaemt al toe.*

en ℣. 1267. *De Heer van Kuuc ontseghet mi*
Bi desen *Pape.* ——

Uit welke voorbeelden, waarin *Van* geen plaats kan hebben, genoeg blijkt, dat ook hier, *Bi ere Nonnen*, is, niet *Van*, maar *Door eene Nonne.*

℣. 476 bi daghen) zo ook in A; en Alk. verklaart het *in onse dagen.* Lees *begraven*; gelijk 'er in B staat. Maar dat rijmt niet op *verdraghen.* 't Zy zo. Lees evenwel *begraven.* Van zulk Rijm spreeken wy elders breeder.

℣. 484 Hallinghe) de Andd. *Hallinghe*: 't welk Alk. verklaarde, *Callinge*, *nu 't Ooge.* Men zegt by verkortinge, *'t Oog*: de naam is, volleedig, *Kallants-oog*; een Zeedorp niet verre van 't Noordeinde van de Zype. Het welk den Heere Alting moet onbekend geweest zijn. Want hy noemt

het,

De Gode ende sinte Aelbrecht
Loven souden na kerstijn recht.
In Vroenle gaf hi hem rentende dinghe/
In Alkemare eñ in Kallinghe/
Daer si mede leven mochten/
Eñ Gode dienen/ op dat sijs rochten.

DIEDERIK de Eerste.

Dit

het, uit den Brief van Graaf Diederik V, ook *Callingen*; doch meende dat 'er van dien naam niets overig was, en plaatste het in de nabuurschap van Alkmaar en Vroonle: op eene allerydelste onderstellinge, die hem meermaalen verbysterd heeft, dat, naamelijk, de plaatsen, die in oude Giftbrieven dicht by een genoemd worden, ook dicht by een gelegen hebben. CALLINGEN, zegt hy II. p. 34. *Locus quidam in vicinia Alcmariæ & Franloæ, secundum Diploma Theodorici V. Holl. Com. an.* 1083. Doch die nabuurschap blijkt uit den Brief niet meer dan uit onzen Dichter, die zegt:

In Vroenle gaf bi bem rentende dingbe,
In Alkemare eñ in Kallingbe.

slordig aangehaald by Alting, *Vroente* voor *Vroenle*, en *rentede* voor *rentende*. Hoedaanige mistastingen in het aanhaalen van zijn bewerkt Latijn, hy niet gaarne gezien zou hebben.

ỳ. 486 op dat sijs rochten) Seb. verstondt de betekenis van *rocbten*, het Imperf. van *roeken* (van welk woord zie onze Proeve p. 481) maar niet die van *opdat*. want zo verklaart hy 't: OP DAT *sy des acht souden nemen*. Onze Dichter meende, INDIEN *zy des acht wilden neemen*: of korter, *zo zy wilden*. Alk. verstondt hier noch 't een noch 't ander. Graaf Diederik zette Nonnen te Egmond, en schonk haar verscheiden Inkomsten. Waartoe? tot twee einden, volgends Melis. het eerste was,

Daer si mede leven mocbten.

dit is klaar: want die niet heeft, en niet werken wil, moet sterven van honger, zo hy van anderen geen onderhoud krijgt. Het tweede was, *En* dat zy *Gode dienen* mochten: maar hy voegt 'er by, *op dat sijs rocbten*; waarvan de zaakelyke betekenis is, *indien zy wilden*. 't Is wat steekelig gezeid; maar het is tevens verstandig gezeid. *Opdat*, in de betekenis van *indien*, was allergemeenst. onze Dichter III. 1186.

 Hem

DIEDERIK de Eerste.

Dit was rechte tote Egmonde/
Dat thovet eñ thieghin ter stonde
Vander Graefscap van Hollant was/
Also als ict bescreven lag.
  Eens dinghes ic mi hier beroeme;
Dat in ghetrouwen Kerstindoeme
Dese Graefscap is begonnen.
Want/ als wi ghemercken konnen/
Dideric/ deerst fondament/
Stichte kercken eñ convent
Gode eñ onser Vrouwen teren/
Eñ den Heilighen ons Heren.
Want sinen patroen sinte Aelbrechte
So eerde hi in allen rechte:
Dies wast recht/ dat God selve woude

Dat

Hem ne roeket, *hoe grote scande*
Dat ander liede daer om ontfinghen,
Up dat *hi met sinen dinghen*
Sinen wille mach bedriven.

dat is, *indien*, of zo *by slechts*. II. 871. prijst hy Saladijn,

Dat hi niemant liet verswaren
Die Kerstijn was, *hine lieten varen*
Op dat *hi niet en wilde bliven.*

dat is *indien by*.

ỷ. 502. Dat voert in eren wassen soude) de Andd. hebben hier *vallen* voor *wassen*. kwaalijk.

ỷ. 507. ende salichlike sijn lijf) Meerhout, op 't jaar 878. *felici fine defunctus*, *sepultus cum conjuge in eodem monasterio*. Dit hadt Melis voor oogen, die ook de andere weinige omstandigheden wegens Diederik I. uit die zelfde plaatse ontleend heeft, zodat *de geene*, *die 't Latijn schreef*, hier gemeld ỷ. 511. geen ander geweest zy dan Meerhout.

ỷ. 512. In weet) de Andd. *En weet*: zo goed niet. *in weet*, dat zeer gemeen was, is, *ik en weet*; gelijk *in doe* is

ik

Dat woert in eeren wassen soude/
Alset dede; dat moghedi horen.
Die Dideric/ de God hadde vercoren/
Van enen Sone an sijn wijf Ghebeu/
De Dideric is gheheten bleven;
Eñ hi ende salichlike sijn lijf.
Hi eñ Vrouwe Ghebe sijn wijf
Waren tEgmonde begraven/
Dat si stichten met hare haven.
Maer de ghene de tLatijn screef/
In weet waer hi dat achter bleef/
Hine bescreef dat iaer niet mede/
Daer hi sinen ende in dede.
Bideen es mi oncont das
Hoe langhe dat hi Grave was.

Diederik de Eerste.

In

ik en doe, enz. Zeer verscheidelijk wordt dit *ik en* in de oude *MSS.* uitgedrukt, als *In* en *En*; *Ic en* en *Icken*; *Ic ne* en *Inne*. Het laatste *Inne* voor *Icne* komt overeen met *gemmi* voor *geef my*, Doctrinale B. III. f. 33 c. *gemmi die wrake*: en zo te vooren noch eens. En zegt de gemeene man, by ons, niet noch, ik stiet hem *vamme*, voor *van my*?

℣. 514 sinen ende dede) dat is *storf*. beneden ℣. 1311.
Eñ daer dede hi sinen ende,
zie ook IV. 38. Voor *ende* zegt hy *fijn* VIII. 307.
Nu suldi doen quaden fijn.
Hist. van Zeghelijn p. 33.
So suldy doen quaden fijn.
p. 61. *Hi sal doen quaden* fijn,
waarvoor p. 3. *si storven quaden* fijn. Doctrinale B. II. f. 7 d.
Eñ daer die quade dronken sijn
Nemet selde goeden fijn.
En dat is ook *quade fijn*. zodat *fijn* altijd schijnt te betekenen een *kwaad einde*.

℣. 515 Bideen) zie hier achter.

Diederik de Eerste.

In des Diderics tiden / als ict vant /
Was een Grave in Vrieslant /
Die Gherolf hi namen hiet /
Eñ wan / als men bescreven siet /
An Coninc. Arnoude van Vrankelant /
Dat hi hem gaf bosch / mersche eñ zant /
Dat sinen Graefscappe lach ghelaghe /
Tusschen den Rijn eñ Zuudharf haghe /
Visscherie / ende anders renten /
Eñ quitet hem van parlementen.
889. Doe screef men neghen eñ tachtich jaer
Lincarnacion Gods / dats waer /
Eñ daer toe mede achte hondert.
Wideren mi alte seer verwondert /
Dat

ŷ. 517 In des Diderics tiden) even als in den Rythmus de S. Annone ŷ. 520. *In* DES *Augusti citin.* Oud *MS.* onder de Proeven van Butkens p. 45. *In* DES *Henrix ander jaer.* Elders komt dit by onzen Dichter niet voor; daarmen integendeel leest II. 360 en 398. *In Diderics tiden.* En I. 1211. en III. 74. *In Lodewics bant.* En ook hier zou, *in Diderics tiden* beter vloeien.

ŷ. 523. Dat sinen Graefscappe lach ghelaghe) van Loon heeft dit vaars viermaal uitgeschreeven, om te bewyzen, dat *gelagen* by Kolijn ŷ. 135. 410. 478. 509. betekene *gelegen.* De tweede plaats van Kolijn, ŷ. 410. is waardig, in haar geheel beschouwd te worden. Zo dorst hy schryven:

Das Greefscap Hollant gelagen
Unde bericht unse dagen
Billicke unde na wensch
Adel beare Greve Florens,
Is ein stik van Frieslant voren
Gewesen. ———

't Is waar, dat *gelegen* daar zo goed zoude zijn als *gelagen*; dat is te zeggen, beiden even onverstaanbaar. Maar let wel op deeze woorden van Kolijn, DAS GREEFSCAP HOLLANT IS EIN STIK VAN FRIESLANT: en vergelijkze met die van Melis, hier-

Dat dit onscamel Vriessche diet/
Dat van Ystorien en weet niet/
Hem beroemt ende seghet/
Dat Kaerl/ de tote Aken leghet/
Ghevriet soude hebben hoer lant/
Ende went noit in gheesten vant;
Eñ si/ na deen Kaerl nochtan/
Als ander bedwonghene man/
Hadden naer twee hondert iaer
Lantgheren/ eñ dienden voer waer/
Eer si op hieven de hant
Jeghen de Graven van Hollant.
Dese Gherolf/ de haer Grave hiet/
Men vint van hem anders niet/

DIEDERIK de Eerste.

Dan

hiervooren ℣. 318. 319. DE GRAEFSCAP VAN HOLLANT ES EEN STIC VAN VRIESLANT. Dat dit in 't oog zou loopen, vooral zo hy die woorden, gelijk Melis, achtereen geplaatst hadt, zag hy zelf; en daarom werpt hy 'er een logentje tusschen in, vertellende, dat, toen hy dit schreef, Florens [III] Graaf van Holland was. Ja deeze zyne woorden,

Dat Greefschap Hollant gelagen,

zijn niet anders dan een valsche Echo op dit vaars van Melis,

Dat finen Graefscappe lach ghelaghe.

Dit *lach ghelaghe* verstondt noch Kolijn noch van Loon. Alk. verklaarde 't, *gelaags lands*. In den Brief zelven staat, *in Comitatu ipsius*. Het *lag* met zynen Graafschappe *gemeen*.

℣. 524 Zuudharf haghe) zie hier achter.

℣. 538 Als ander) alleen in M staat hier, *als al dander*. Te weeten Matthijs Gerritsz schreef in C, by verzinninge, *als ald*; eene *l* voor eene *n*, veroorzaakt door den klank van het voorgaande *Als*. Doch zynen misslag aanstonds gewaar wordende, haalde hy een fijn streepje door *ald*, en schreef 'er achter *and'*, dat is *ander*. De uitschryver zag dat streepje niet; en zulks is hem meer gebeurd.

℣. 543 Dese Gherolf/ de haer Grave hiet) naamelijk *der* *Vrie-*

DIEDERIK de Eerste.

Van hem gaf te Vranken, voerde
Coninc Arnout/ dat mine woerde
Hier te voren hebben ontbonden.
Lichte hi starf in sinen stonden
Sonder kijnt/ eñ onse Graven
Worden Heren van siere haven:
Want icker anders niet of vernam/
Wan hi was of wan hi quam/
Van sine Hantveste tEgmonde
Wilen lach in ouder stonden.
Nu keric tonsen Graven weder/
Daer ic die geeste of leide neder.

DIEDERIK de Tweede.

Na Dideric/ den eersten Grave/
Quam sijn Sone/ daer ic ave
Segghen sal wel ende waer.

Want

Vriezen. Gansch kwaalijk in B
Dese Grave die Gerolf hiet.

✝. 552 Wan hi was/ of wan hi quam) dat is, vanwaar herkomstig, en van wien geboren. Kwaalijk in de Andd.
Wat hi was, eñ wat van hem quam.

✝. 566 Daer hi) zie hier achter.

✝. 569. Enen fiertre) Alk. verklaart *fiertre* zeer wel door 't Lat. *feretrum;* want daarvan is het herkomstig, omdat de zelven, naar tijds omstandigheid, in de plegtigste ommegangen, mede werden *omgedraagen.* zie E. Martene in Indice Onomast. Maar kwaalijk vertaalt hy 't, *doodbusse;* 't welk by ons niets is, doch alleen gebruikt wordt tot vertaalinge van het oude Latijnsche *urna.* By Kiliaan is *fiertre* verkort tot *fierte.* Deezen zelfden *fiertre* noemt onze Dichter II. 93. *Sint Aelbrechts scrijn;* en Alk. *kiste.* Doch 't eigen woord is *kasse;* en zo hadt Seb. het reeds verklaard, Holl. Kron. Divis. XI. c. 10. *de casse van S. Aelbrecht.* Gelijk daar ook te vooren IV. 5. gezeid wordt, dat Diederik II het lighaam van dien Heilig deedt leggen in een kostelyke en welgesierde *kasse.*

Keul-

Want den Vader volghedi naer
In kerstenliken daden na rechte.
Hi vercoes sinte Aelbrechte.
Want de kerke tEgmonde/
De sijn vader in siere stonde
Van houte teerste maken dede/
Brac hi/ eñ sette daer ter stede
Een Godshuus van steine al/
Dat van koste niet was smal.
Enen siercre hi mede berechte/
Daer hi in leide sint Aelbrechte.
De Nonnen heeft hi danen ghedaen/
Om dat de Priesen/ sonder waen/
Hem waren so fel eñ so suaer/
Eñ hi sette Monecke aldaer/

DIEDERIK de Tweede.

Daer

Keulsche Kronijk f. 166 b. *Hermannus III Buschoff tzo Coellen —— dede machen die kostelicbe* Caſſe *van goult ind van duerbaren steynen, dair inne S. Severijn nu tzer tijt ligget.* Doch Melis ſchijnt dit woord *kaſſe* noch niet gekend te hebben: want zo zegt hy weder, beneden ỽ. 682. *een scrine vol Heilichdoms.* Meerhout p. 435. *scrinium argenteum plenum reliquiis Sanctorum.* Even als in den Brief van Diederik V; daar Kempher 't vertaalde, Kron. van Egmond c. 13. *een zilvere kaſſe vol overblijfzelen der Heyligen.* Kiliaan noemde dit alles met een woord, *Heylichdomkaſſe.* Want *Heiligdom* betekende in 't byzonder het geen wy nu beter, met een basterdwoord, noemen *Reliquien.* Kiliaan: HEYLICHDOM, *Reliquiæ sacræ.* Scherzius op Strickerus VIII. 29. HEILTUM, *Reliquias Sanctorum.* Vert. van Bart. Engelsman IX. 24. f. 186 c. en XIV 41. f. 238 c. *Reliquien dat sijn* HEYLICHDOMMEN. W. v. Gravenberg in Gwiegallois f. 44 c.

Eine keffen *nam ber an der stet,*
Die was HEILIGTUMES *vol:*
Mit roten golte was sie wol
Geztieret uñ mit gesteyne;
Von wizem elfenbeyne
Was der keffen *daz ander teyl.*

In-

DIEDERIK de Tweede.

Daer al noch op den dach heden
TCovent woent aldaer ter steden/
Eñ mersde hem haer goet nochtan
In Scaghen ende in Haregan/
Tote Egmonde ende in Kunigghen/
Bi Hemskerke eñ te Zutherem/
Van Winnen tote Aran also/
Eñ de kerke van Heilichlo/
Tiende eñ kerke van Zassenem/
Eñ scone rente oec in Waelhem/
In Limmen ende in Baelhem/
In Smittem ende in Arem/
In Orbevolle eñ in Chose mede/

In

Inventaris van Bisschop Philips van Bourg. by Matth. Anal. I. p. 219. *een* casse *van cristalynen ende Jaspis boven 't Oratory: een ander* casken *mit* HEYLICHEDEN. Ook in 't Fransch. Roman de Turpin, by du Cange *V.* CAPSA: *li* casse *ou li* SAINTUAIRE *ert.* dat is, de *kasse* waarin het *Heiligdom* was. Tegenwoordig zeggen de Franschen niet anders dan *chasse.* Fleury Hist. Eccles. L. LXXVIII. p. 435. *et le Clergé leva de terre le corps de Saint Guillaume, et le transfera dans une* chasse *d'or et d'argent.* En zo vind ik 't ook by Jean de Troyes, Chron. Scandaleuse de Louis XI. p. 89. *furent faictes moult belles Processions generales a Paris par toutes les Paroisses et Eglises d'icelle, ou furent portees toutes les* chasses *et sainctes Reliques, et mesmement les* chasses *de notre Dame, de S. Genoviefve et de S. Marcel; et lors cessa ung petit ladicte mort.*

v. 575 op den dach heden) zo ook in de Andd. Maar elders overal, *op den dach van heden.* zie III. 868. IV. 716. 1136. V. 532.

v. 577 mersde) dat is, vergrootte, verbeterde. In U staat hier *meersede.* maar in B *meerre*: zie of gy dit kunt goedmaaken uit onze Aantek. I. 1099. *Mersen* of *meersen* komt hier elders niet voor.

v. 589 Eñ bi Bemstre) dit en de vier volgende vaarzen zijn, in de Uitg. van Alk. door eene kwaade verklaaringe, en

twee

In Oitinghen eñ in Heemstede;
Eñ bi Bemstre gaf hi hem goet;
Tusschen Zulinghen de vloet
Eñ Huusliede vier morgen vrie/
Ende daer toe de visschernie:
In Velsen/ lant eñ den outaer
Sinte Aechten daghe' dare/ dats waer/
In Voerhout tiende eñ kerke mede/
Die tiende van Nortike die stede/
In Alcmaer die tolne alte male:
Dus goede hi de heren wale.
Dese Dideric/ goet ende waert/
Had een wijf/ hiet Hildegaert/

DIEDERIK de Tweede.

Ho-

twee verkeerde zinscheidingen, ganschelijk bedorven, aldus:

Ende bi Bemstre gaf hi hem goet
Tusschen Sulen den vloet:
In Huusliede vier morgen vrie
Ende daer toe die Visscherie
In Velsen lande, ende den outaer.

daar hy, *in Huusliede vrie*, verklaart, *vry van Huuslade, dat sekere schattinge was.* Die naam is buiten twijffel bedorven, en moet hier noodzaakelijk een Plaats betekenen, *tusschen Sulen en Huusliede.* Anders is ook, *tusschen Sulen den vloet*, geen taal. En die vereeniging van *Visscherie in Velsen lande*, was niet veel waardig. Melis volgde de orden, die hy by Meerhout gevonden hadt: zie deezen p. 434. Maar in den Brief zelven gaat *Velzen* voor de *Beemster*; en dus wel verre voor *die Visscherie.* Aldus by Douza p. 489. *in Velzen sex mansus et altare. — Juxta flumen Bamestram mansum unum, inter rivulum Sculingbeke et Hureslede mansus quatuor una cum piscatione.* Het welk in 't onze nagenoeg uitgedrukt is. In de Andd. is, in den derden regel *Eñ* bedorven tot *In:* en in den laatsten, *ende* kwaalijk ingevoegd. Met die twee my onbekende naamen houd ik my niet op.

ℽ. 598 heren) zie hier achter.

ℽ. 599 Dideric) beter in A *Diederic.* Maar in B hier en elders *Dirc.* Van Rijn op Bat. Sacra I. p. 101. in 't Latijn

vin-

Diederik de Tweede.

Hovesch van leven eñ van zeden/
Vol alre doghentachticheden/
De sinte Aelbrechte te deele
Gaf utermaten scone juwele/
Wonder sconeit van maniere.

Soe

vindende *Theodoricus*, behoudt dien naam eveneens in het Duitsch, volgende de gemeene slenter, gelijk hy zegt. Ik heb daar te minder tegen, omdat die *Theodoricus* een Fransche Koning was. Maar ik zou 'er tegen hebben, indien hy zo sprak van eenen onzer Graaven, welker naam was *Diederik*. Maar hier heb ik tegen, dat hy zegt, dat *Theodoricus* half Grieksch half Duitsch zoude zijn: waarin hy geheel mis is. *Theo-philus*, *Theo-dorus*, zijn Grieksche naamen: maar *Theod-ricus* is geheel Duitsch, en even het zelfde als *Diedricus*, dat is *Volk-rijk*; waarvan noch de hedendaagsche naam *Volkert*. Kwaalijk schreef Meiboom, Not. ad Witichindum Monach. p. 668. dat *Thiadericus*, waarvoor hy in 't Hoogd. zegt, *Ditereich*, zoude betekenen *Dei dives*, en overeen komen met den Deenschen naam *Gotric*. Grotius in Indice Nom. Prop. Gott. &c. p. 599. *Theuderichus*, *Theude-rijch*, POPULIS POLLENS. *Sic scribunt Græci* Θευδέριχος, *Latinis Theodoricus*, &c. Beter waar met eene *e*, *Theodericus*. En zo moet het altijd en overal zijn. De naam van *Theodorus* is de eenige oorzaak datmen *Theodoricus* geschreeven heeft. In den Index Nom. Prop. die gevonden worden in de A-Sax. Kronijk, te saamen gesteld door E. Gibson, vind ik niet eenen *Theoderik*; hoewel daar de Hist. van Engeland vervolgd wordt tot het jaar 1154. Het welk niet zeer gunstig is voor de Triersche papieren, die den Bisschop Egbert, van wien wy straks te spreeken hebben, doen afstammen uit Koninglijken bloede in Engeland, en zynen Vader *Theodericus* noemen. In 't A-Sax. is ons *volk* ook *folc*. Dat heet in 't Latijn *populus*. Daarvan hebben de laatere Engelschen gemaakt, als zy schryven, *people*; als zy spreeken, *piepel*. Het zelfde verschil als tusschen *Theod* en *Died*; dat is *volk*.

ỹ. 605 van maniere) zo moet men leezen. In B vind ik hier, *van manigher maniere*. Maar in H als in A *van maniere*: dat is, by verzinning, wel. In C staat ook *van maniere*.

Doch

Soe gaf hem ene taefle diere
Beide van selvere ende van goude/
Ende van stenen menichfoude.
Men vint int Romsche rike clene
Dies ghelike diere stenen

Als

DIEDERIK de Tweede.

Doch daarnevens op den kant, *menigher;* met een teken, dat *menigher* moest geplaatst zijn tusschen *van* en *maniere*. Maar de eerste Uitgeever, of Uitschryver, zag dat niet; en verbeterde dus dat *MS.* by toeval. *Menigher* of *manigher*, is gesprooten uit de eerste letteren van het volgende *maniere;* en is hier gansch overtollig.

℣. 606 Soe) dat is *si* of *zy*, *illa*. Ferguut f. 18 b.

Dese fonteine, soe *doet wonder*.

en wat verder *sone* voor *zy en:*

Noch sone *mach niet sijn ghewonnen.*

naaml. *de Stad*. En merk deeze driedubbele ontkenning *noch*, *ne*, *niet:* maar *noch* voor *ende* is gemeen; ook noch by ons. 't Is aanmerkelijk, dat dit *soe* hier eenige reizen voorkomt in de twee eerste Boeken van onzen Dichter, en allerlaatst III. 68. Hier, zeg ik, dat is in A; nergens in de Andd. Kiliaan noemt het Vlaamsch; en de oude Vlaamsche vertaaling van Boëtius is 'er vol van.

℣. 607 Beide) maar hier worden niet *twee*, maar *drie*, dingen genoemd, *zilver*, *goud* en *steenen* (waarvoor in B *steente;* in C *ghesteente*). Doch men behoeft niet te twisten, of *steenen* hier mede begreepen zy onder *beide*, of niet: want het is altijd goed. Maerlant XI. 25. f. 96 d.

BEIDE *wijn*, *zout ende coren.*

meermaalen by den Hoogd. Strickerus, c. II. §. 3.

BEIDE *taub*, *lam und blint.*

en c. III. in 't begin:

BEIDE *man*, *chind und weip.*

even als Reygersbergh, in zijn Kron. van Zeeland, by Smallegange p. 220 b. BEIDE *mannen*, *vrouwen en kinderen*. Strickerus noch eens V. 10.

BEIDE *velt*, *perge und tal.*

℣. 609 clene Dies ghelike) zo staat in B en M. en Seb.

DIEDERIK de Tweede.

Als in ghene taefle staen.
Daerin vant men, sonder waen,
Den Topaes metten Robijne,
Saffiere eñ Corangeline,

615 Oni-

verklaarde dit eerst, *so klene so dure*; doch twijffelende, voegde hy 'er by : *of*, *ghene*. en dit laatste heeft Alk. in den blinden overgenomen. Dit kwam my eerst voor als een gelukkige gissing van Seb. omdat in A met duidelyke letters staat *ghene*. Doch de woorden wat nader overweegende, heb ik 't, op 't gezag der Andd. veranderd in *clene*. want *ghene* is hier niet te dulden. Gaf Hildegaard de kostelijkste steenen die zy hadt aan 't Klooster? dat is niet te denken. Hadt zy kostelyker steenen, dan in 't gansche Rijk te vinden waaren? Melis was zulk een grootspreeker niet, en te verstandig om dit te zeggen: nochtans zou hy 't beide gezeid hebben, zo hy hier *ghene* geschreeven hadt. Maar onze Uitleggers wisten niet, dat *clene* zo wel *weinig* betekende als *klein:* als genoeg blijkt uit onzen Dichter II. 859.

Want bi der doot cleine *achte.*

zo ook V. 1154. *bi achtens* cleine. en ℣. 977. *halp hem* clene. noch in 't zelfde Boek ℣. 664.

Ic wane bi harde cleine *rochte*
Op Gyote ———

welk *harde cleine*, voor *zeer weinig*, nochmaal voorkomt VIII. 765. En dus is ook hier *clene dies ghelike* niet anders dan *weinig diergelyken*. Dat nu *clene*, dat is *weinig*, GEVONDEN wordt, is *raar*; en dus zijn *Kleinodien* en *Rariteiten*, letterlijk het zelfde. zie onze Aantek. II. 92. *Un petit*, voor *een weinig*, zeiden ook de Franschen. Zie de laatste woorden onzer Aantek. ℣. 569 hier boven.

℣. 611 **Als in ghene taefle staen**) de Andd. DAN *in die tafel staen*. En dus hebben we hier voor de derde reize verschil tusschen *Dan* en *Als*. Doch de misslag is weder in de Andd. Want hier is *Dan* volstrektelijk niet goed te maaken. zie boven by ℣. 216 en 449.

℣. 616 **menighe Miraude**) de Andd. gebrekkelijk, *Miraude menighe*. *Miraude* is mismaakt van *Smaragdus*; het welk de

Oniſtel ende Calcedone/
Eñ menighe Miraude ſcone/
Liguriuſe ende Elitrope/
Jaſpire groene van dieren cope/

DIEDERIK de Tweede.

Den

de Schryver van 't Fragment. de bello contra Saracenos ℣. 900 of daaromtrent, nader uitdrukte door *Smaradde.*

Ther Jaſpis unde der Jachant,
Smaradde *thie grounen,*
Topazien thie ſcounen,
Onichinus unde Sardiñ ——
Criſolite unde Calcedonie,
Berille thie beſten,
Unde thie gouten Amatiſten,
Sardonix unde Sardius.

Maar onze Nederduitſche Dichters ſchreeven eenpaariglijk *Miraude.* Ferguut f. 18 b.

Daer lagen Torpaſe eñ Robine,
Fine Miraude *eñ Sophiere.*

Died. van Aſſenede f. 9 b.

—— —— *menech rijclec ſteen*
Waſer an geſet, daer dogede an lagen,
Eñ oec miracle te doene plagen;
Sofiere, Jogonten, Calcedonien,
Miraude, *Bericolen eñ Sardonen,*
Jaſpen, Criſoliten, Diamanten,
Ametiſten, Topaſen, Jocanten.

't Is wonder dat hy onder de ſteenen, die mirakelen plagen te doen, ook niet telde (hier onder ℣. 620)

Den Oſtelaen, *de niet-es quaet*
Hem, de onghesien wille gaen.

en, opdatmen hieraan niet twijffele, Jo. a Leydis beveſtigt het in zyne Annal. Egmond. c. 12. doch voegt 'er by, dat die *Oſtelaan* geſtolen is. Dat was jammer: maar de dief was voorzigtig, en hadt ſedert geen nood van betrapt te worden. Maar hoe vergat onze goede en beknopte Melis zich zo verre in het optellen der ſteenen, die in die *Tafel* ſtonden? Geloof my, die brok is niet van Melis. In den Brief heet het een Outertafel, *Tabulam Altaris fabricatam auro claro gemmisque pretioſis.*

Diede-
rik de
Tweede.

Den Camachien eñ den Maet/
Den Ostelaen/ de niet eñ quaet
Hem/ de ongheſien wille gaen/
Waſſer oec mede inghedaen.
Deſe taeſle/ diere ende waert
Gaf ſente Aelbrecht Hildegaert/
Van Hollant de ander Grauinne.
Oec gaf ſi/ door ſine minne/
Enen Ewangelien boec der mede/
Ghemaect met groter dierhede
Van edelen ſtenen/ van ſinen goude;
In weet/ wie beteren toghen ſoude.

Mi

tioſis. by Meerhout, een Wierookvat, *Thuribulum auro gemmisque pretioſiſſimis mirifice decoratum.* zonder dat by den eenen of den anderen, eenige ſteen genoemd wordt. Een uitſchryver, die waarſchynelijk diergelyke Romans, als wy ſtraks aanhaalden, geleezen hadt, meende het werk van onzen Dichter, die een Geſchiedenis, en geen' Roman, ſchreef, met zijn valſch geſteente grooten luiſter by te zetten; en ondertuſſchen bedorf hy 't. Voor den geenen die luſt heeft om die Oudduitſche naamen van Geſteenten onderling te vergelyken, zal ik hier by voegen een plaats uit Maarlant II. 29. f. 27 c. daar hy ſpreekt van den Borſtlap des Hoogenprieſters Exod. XXVIII.

Dat derde cleet ſo beten wi
Racionale judici.
Dat was van dieren gewerke,
Ende vier boucte, ſeggen clerke:
Daer ſtonden an twaelf diere ſtene
In goude vaſt, die alle waren rene,
In vier ſteden drie te ſamen.
In deerſte ſtede ſtont bi namen
Myraude, Thopaſe *eñ* Sardone;
In die andere ſtede ſtont ſcone
Karboncle, Jaſpis *eñ* Saphiere;
In die derde ſtont die maniere

Ame-

Al hadden wi anders geen orconde/ DIEDERIK de Tweede.
Wanen onse Graefscap begonde/
So van edelen vrien comme/
So van vorpers in den begonne/
So makets ons dese taefle broet/
Die erve ende dat grote goet/
Datmen gaf tote Egmonde/
Dat van edelen tronke begonde.
Want et en es te wanen niet/
Dat al dat ghemene diet/
Dat tusschen der Elven woent enter Seinen/
Eñ vanden berghe haer neder al reine

Toter

Ametiste, Ligure *ende* Achaet;
Eñ in die vierde sonder baraet
Stonden Berille, Onicle *eñ* Crisout.

lees in den tweeden regel, *Rationale Judicii:* want zo wordt de *Borstlap des Gerichts*, Exod. XXVIII. 15. in de gemeene Latijnsche Overzettinge genoemd. Petrus de Riga in Aurora. *MS.* f. 29 a.

Fit Rationale, *quod* Judicii *titulatur*
Nomine, *quod positum pectore Præsul habet.*

In de menigvuldige vertaalingen der oorsprongkelyke woorden kanmen ruime stoffe van vergelykinge vinden; dat hier ons werk niet is.

v. 628 vierhede) de Andd. *fierhede:* dat wel geleeden zou konnen worden, hoewel niet in de betekenis van *sindelijkheid*, gelijk Alk. het verklaarde.

v. 633 van edelen vrien comme) zie hier achter.

v. 638 Dat) dat is, *datt*, of *dat het.*

v. 642 vanden berghe haer neder al reine) in de Andd. — *hier neder reine.* Alk. die van de woorden oordeelde als een blinde van de kleuren, verklaart dit, *van den Boven tot den Neder-Rijn:* niettegenstaande de Dichter zo duidelijk spreekt, *van den berge toter Noordzee.* Wat *al reine* of *al rene* zy,

 heb-

Diederik de Tweede.

Toter Noortzee al ghemene /
Gheremerden niet die diere stene /
Diemen inde taefle ziet.
Hier bi sone twifel ics niet /

Al

hebbenwe gezeid I. 288. *baer* is *bier* ; waarvan elders. *van den berghe*, is hier niet anders dan *van boven* ; en *neder* is *nederwaarts*, of *naar beneden* ; waarvoormen ook zeide, *te dale:* zie by IX. 1056. Want de woorden *berg* en *dal*, betekenen eenvoudig *boog* en *laag*, of *boven* en *beneden*. maar in die betekenis van *berg* vind ik altijd een *ryzing* noit een *daaling*, behalve hier *vanden berge*, van boven. D. van Assenede f. 18 a.

Groten wijsdom die meester conste
Die so danich werc ierst begonste,
En̄ dat water bergen *en̄* dalen *dede.*

dat is, *ryzen en daalen.* Ook zegt onze Dichter zelf II. 286. *berch en̄ dal*, voor 't geen hy anders noemt *op en̄ neder*. Gravenberg, van Gwigallois, die als dood lag, f. 55 d.

Sin boubet das was gekert nider,
Daz richten sie zu berge *wider.*

Rythm. de S. Annone ℣. 770.

Dir Geist vur up ci berge.

'T welk Schilterus wel vertaalde, *Spiritus adscendebat in altum.* want *te berge* is daar *ten bemel.* Kort daarna ℣. 779. van den Arend:

Her wintit sich uf ci berge.

kwaalijk vertaald, *vertit se supra ad montes:* voor *in altum*, in de hoogte. Scherzius in zijn Aantek. op 't Fragm. de bello contra Sar. ℣. 1587 verklaart deeze spreekwyze onverbeterlijk, naamelijk uit een leevendig voorbeeld: *Onze Schippers zeggen* (zo schrijft hy in 't Latijn) *wanneer zy den Rijn afvaaren*, ZU TAL fahren; *en als zy dien stroom opvaaren*, ZU BERG fahren. Na dit voorbeeld, gepaard met het onze, *de bairen rijzen* TE BERGE, heb ik niets meer te zeggen ; dan alleen dat de Franschen, in dien zelfden zin plagen te zeggen, *Amont* en *Aval:* zie 't Gloss. achter den Roman de la Rose, op 't woord *Aval* ; daar de Leezer verzonden wordt naar *Amont*, dat 'er niet te vinden is. *contre mont le fleuve*, en

aval

Al hebbent de scrivers vergheten/ DIRDE-RIK de Tweede.
Hen was een edel tront vermeten/
Ende vanden kerstinen zeden/
Die Gode also vele eren deden.

Nu

aval du fleuve, vind ik by Joinville Chron. de S. Loys ch. 35. G. de la Perene col. 1468 B.

Or regardes ilnec en bas
Comment il font de moy leur gas
Et me crient: Le Cardinal
Venez tantoust; aval, aval.

℣. 644 **Gheremerden niet**) *niet* wordt in de Andd. niet gevonden. maar in B leestmen, als hier, *gheremerden.* en dierhalven is niet aanneemelijk het geen tot nochtoe geleezen is in A *gherenierden*, door die gewoone verandering van *m* in *ni*. Seb. verklaart het hier: *verschaffeden*, *hadden konnen tsamen brengen.* en Alk. *verschaften*, *t'saam bragten.* en zulks zonder een woord te melden van den geenen, van wiens werk hy zich bedient. Van 't woord zelf zie onze Aantek. I. 1221. Ook staat hier in C, *geremerden.*

℣. 646 **Hier bi sone twifel ics niet**) in A staat: *Hier bi sone eist te waenne niet.* doch die spreekwyze, *'t is niet te waanen*, gaat even voor ℣. 639. en is, daaruit, hier kwaalijk herhaald.

℣. 648 **Hen was**) dat is, *Het en was.* in de Andd. *En was.* Onze Ouden gebruikten dit onverschillig, als alleen blijkt uit den Roman van Ferguut, daarmen leest f. 18 c.

Het ne *was niet spade*, *maar betide.*

en f. 21 c. En *was niet spade*, *het was betide.*

Als 'er na *Het en* volgt *is*, zo wordt het *ens* of *hens*. Het eerste vind ik, onder anderen in het Doctrinale B. II. f. 16 b.

Ens *niemen soe sterc* ———

Fl. en Bl. f. 10 c.

Ens *inder werelt man no wijf* ——

Ferguut f. 9 d.

Ens *dier ter werelt so licht.*

Het tweede, in 't zelfde werk f. 1 b.

Hens *niemen*, *diet volprisen mochte*
Jegen die scepterigge, *diet wrochte.*

 Wy

DIEDRIK de Tweede.

Nu hoert de ystorie voert.
Die Grave Dideric/ als ghi ghehoert
Hier voren hebt die waerheit das
Dat hi de ander Grave was
De van Hollant Grave hiet;
God/ de alle zaken voersiet/
Gaf hem kinder van groter waerden
Bi sinen wive vrouwe Hildegaerden/
Die haer vorders verwonnen mede
In hoghedeliker werdichede/

Enen

wy voegen hier dit laatste vaars alleen by, om het woord *scepterigge*, dat is *maakster*, die het kunststuk gewrocht, of gemaakt, hadt. Anders, *constenarige*. der Vrouwen Stede I. 41. f. 93 a. *zo groote* constenareghe, *dat zy allen constenars van dien consten buers tijts te boven ghijnc*. en II. 56. f. 226 a. *als de ghuene die daer af een* constenarighe *was*.

ỽ. 658. Bi sinen wive vrouwe Hildegaerden) de netheid deezer tale is in de Andd. bedorven. in B *wiven Hillegaerde*. daar ik denk, dat *wiven* gesprooten is uit *wive* ỽ. want zo staat 'er in C, *wive* ỽ*hildegaarde*: waarvan de eerste Uitgeever gemaakt heeft, *wive vrou Hildegaerde*. doch ỽ is *Ver*; en *Ver* betekent *Vrouwe*: zie by III. 548. Ook staat in de Andd. ỽ. 657. gansch kwaalijk, *ende grote waerde*, voor *van groter waerden*. Melis schreef ook *Hildegaerden*; want EN was van ouds de regelmaatige uitgang der Vrouwelyke eigen Naamen in de geboogen Naamvallen, als *Gheven* I. 505. *Ghertruden* I. 1053. 1137. 1249. *Margrieten* I. 1278. III. 250. Enz. der Ystor. Bl. f. 6 b.

Liede die dreven rouwe groot
Om Drucianen, *die si doet*
Droeghen toten grave waert.
Doe riepen si alle tere vaert;
Here, nu is si doet,
Druciane *u vriendinne groet.*

Ferguut f. 30 b. in den eersten naamval:

Die op dat hogeste scafaut lagen
Dat was Genoevere *eñ* Galiene,

Ar-

Enen Sone/ de Aernout hiet/ **DIEDERIK de Tweede.**
Dien hi Hollant na hem liet;
Eñ Egbrecht enen anderen daer naer/
De daer naer over somich iaer/
Also als ict bescreven las/
Aerdsch bisscop van Trieren was/
Daer ic een deel of segghen sal/
Eñ niet van de wareit al.
Dese/ doe hi aerdsch bisscop was/
Ghedochte hem wel int herte das/

Wa-

Artuer die cõ. eñ Philomene ——
Daer was van Caudie Aglentine ——
Ysaude *des cõ. wijf van Spanie*,
Fausette *die scone* ——
maar in den vierden f. 32 b.
Hi dede vort comen Galienen,
Fausetten *eñ* Philomenen,
Ysauden *eñ* Aglentinnen
Eñ Genoeveren *der coninginnen.*
waarna geen andere voorbeelden meer noodig zijn.

ẏ. 659 **Die haer vorders verwonnen**) Meerhout p. 434. *parentes suos dignitate præcellentes.* van de Dochter *Arlinde*, by Meerhout *Eggbinda* genoemd, spreekt Melis niet; ook niet van de mirakelen, die S. Adelbert aan haar en aan haaren Broeder Egbert, zoude gedaan hebben. Hy was geen liefhebber van fabelen.

ẏ. 661 **de Aernout hiet**) de Andd. *die.* maar in **A** noch 't een noch 't ander. Wy hebben *de* verkooren. zie boven by ẏ. 6.

ẏ. 662 **Hollant**) de Andd. *in Hollant.* niet wel.

ẏ. 668 **wareit**) dat is, gelijk 'er in de Andd. staat, *waerheit.* dit behoort mede tot de verkortende schrijfwyze der ouden. zo vindenwe hier noch eens *wareit* IV. 974. en *rikeit* voor *rijcheit* II. 1322. zo ook hierboven ẏ. 605 *sconeit* voor *scoonheit.*

ẏ. 670 **das**) dat is *des*; en niet *dat*, gelijk van Loon wil op Kolijn ẏ. 156.

DIEDERIK de Tweede.

Wanen hi comen was van Ronde/
Eñ eerde tGoedts huus tEgmonde/
Als sine vozders daden na rechte;
Eñ offerde sente Aelbzechte
Een goudijn cruce van scoenre manieren/
Eñ oec ene kasuffle diere/
Ene aelmatike eñ een missael/
Capitulaer eñ een passionael/
Ende ander goede boeke der met/
Eñ dOude eñ de Nie Wet

Be-

℣. 675 Een goudijn cruce) in A staat hier *Ene*; denkelijk gesprooten uit de naaſtvolgende regels., daar dat *ene* tweemaal voorkomt. Ook las ik ℣. 682. voor *ene*, liever *een*. doch daar heb ik 't gelaaten, zo als ik 't vind.

℣. 676 ene kasuffle) de Andd. *een Casuffel*. Bediedenis der Miſſe f. 2 c.

Hier na trect bi ane een cleet
Dat een Casughele *heet:*
Dat betekent ———
Bider Casughele *moegen wi proeven*
Alse bise ierst an heeft getogen,
Dat si es alse een clocke gescapen;
Daer na leit mense den Papen
Op die erme, *daer proeven wi bi*
Dat si gelijc een scilde si:
Dat betekent, enz.

℣. 677 Ene aelmatike) de Andd. *Een almatike*. Hier zwygen alle de Uitleggers; die echter van *Almatike* zeer lichtelijk hadden konnen maaken *Dalmatike*; gelijk zy zekerlijk zouden gedaan hebben indienze Meerhout, of den meergemelden Brief van Diederik V. hadden ingezien. want daar wordt onder de giften van Egbert ook geteld een *Dalmatica;* zijnde een kleed met wyde mouwen, zo genoemd omdat het eerſt in Dalmatien gevonden is. Men zou dan, buiten twijffel, ook hier moeten leezen, *dalmatike*. Omdat de *MSS.* overeenkomen, heb ik geene verandering gemaakt. Maar ℣. 678. heb ik *Capittelaer*, gelijk in A ſtaat, uit de Andd. verbeterd.

℣. 678

Bescreven in letteren fine/ Diederik de Tweede.
Eñ vol heilichdoems ene scrine.
Arnout/ sijn broeder/ nam met eren
Een wijf in dat iaer ons Heren
Neghen hondert iaer ende tachtich/ 980.
Van ghesiachte groet eñ machtich/
Van Grieken coninx dochter waert/
De gheheten was Lutgaert;
Teofanus was hoers vader name.
Ene suster had soe bequame/

De

℣. 678 Capitulaer) en welk een *Capitulaer* was dit? van Loon op Kolijn ℣. 5. 440. 490. wil, dat het geweest zy het *Wetboek der Fransche Koningen.* Ik twijffel 'er aan. Tusschen een *Missaal* en een *Passionaal* voegt beter een simpel Kerkelijk boek. Men hadt in die tyden verscheiden boeken, door Bisschoppen geschreeven, tot stichtinge en onderwijs, zo van kerkelyke als van werreldlyke persoonen, onder den naam van *Capitula* of *Capitularia*: zie Theodulfi Aurel. Opera p. 1. met de Aantek. van Sirmondus. De *Canones* werden ook *Capitula* geheeten. *Capitularium*, zegt du Cange, is een kerkelijk boek, behelzende de *Capitula*, die in de kerken gezongen worden. De Abt Menco begrijpt het onder de boeken, die tot deeze of geene Orden behooren; *libri Ordinis.* zie hier zyne eigen woorden p. 116. *et ibi libros Ordinis, scilicet Ordinarium*, Capitulare, *Collectaneum, per se ipsum conscripsit.* ——— *Modum pronuntiandi* Capitula, *Collectas, Versiculos, Epistolas et similia, notavit diligenter.* Leeven van Aldricus, Bisschop van Mans, by Baluzius, Miscell. T. III. p. 44. *collegit quædam* Capitula Canonum *valde utilia et necessaria, quæ a suis consacerdotibus sæpissime legenda sive memoriæ commendanda tribuit.* Deezen waaren verzaameld uit Concilien, Pausselyke Decreeten, Synodale besluiten, en uit de Capitula der Keizeren Karel en Lodewijk. En zulk of diergelijk een *Capitulaar* zal het buiten twijffel geweest zijn, dat de Aartsbisschop van Trier vereerde aan de Moniken van Egmond: zo hy 'er oit iets aan vereerd heeft.

℣. 689 Teofanus) zie hier achter.

℣. 691

DIEDERIK de Tweede.

De Ceosana was ghenant/
De Keyserinne was becant/
Des derdes Keyser Otten moeder.
Dese minde als haren broeder
695 Den

℣. 691 (Ceosana) zie hier achter.

℣. 698 (sijn broeder echt) dat is, volgends Alk. *fijn egte en volle broeder:* alsof een *halve broeder* genoemd wierde een *onecbte broeder*. *Ecbt* is, met één woord, *daarna*. zie wat verder by *℣*.720. Ondertusschen is 't waar, dat Melis deeze Broeders beide hieldt voor zoonen van *Diederik* en *Hildegaard*; en dus voor volle Broeders. zie boven *℣*.656-663. Maar Melis was reeds, gelijk alle anderen na hem, met deeze Broeders in den war. Ja hy wederspreekt zich zelven. want ik neem aan, niet wiskunstig, maar ten uitersten waarschynelijk, uit hem zelven te bewyzen, dat *Egbert* en *Arnoud*, of volgends Melis, *Arnoud* en *Egbert*, geen heele maar halve Broeders geweest zijn. Hy houdt *Arnoud* voor den oudsten. dit blijkt zonneklaar *℣*.661-663. en deezen oudsten Broeder noemt hy *℣*.695. *den iongben Arnoude:* welke jonge Arnoud eenen jonger Broeder hadt, die Aartsbisschop van Trier was, en in 't hoogste aanzien aan 't Keizerlyke Hof; en, gelijkwe nader zien zullen, van de twee eerste Ottoos reeds verscheiden weldaaden ontvangen hadt. Ten anderen, dees Aartsbisschop Egbert verwerft, beneven de Keizerinne Moeder, van Keizer Otto III, eene voornaame gifte voor Graaf *Diederik*; niet als *zynen*, maar als *Arnouds Vader*, *℣*.700. Wat is 'er ongerijmder, dan te zeggen, dat een Zoon, het geene hy doet voor zynen Vader, gedaan hebbe voor zijns Broeders Vader? Hier werkt my Kolijn in de hand, die *℣*.609. in zyne moedwilliglijk gerabraakte taal, *Egbert* noemt den *alven broer* van *Arnoud*. En nochtans blijkt uit den zelfden Kolijn, niet waarschynelijk, maar allerzekerst, dat die *halve broeders* ook by hem zijn *volle broeders*. Nergens spreekt hy van eenen anderen Man van Hildegaard, dan alleen van onzen Graaf Diederik II. Beide noemt hyze zoons van HILDEGAARD, *Egbert* in Brittanje *℣*. 565. *Arnoud* te Gend *℣*.517. van haar geboren. En ten opzigte van DIEDERIK II, noemt hy beiden, *Egbert* *℣*.575. *Arnoud* *℣*. 601.

ZIJN

695 Den ionghen Arnoude van Hollant: DIEDERIK, de Tweede.
So dat si enen wech vant/
Ende Aertsche bisscop Egbrecht
Van Trieren/ die sijn broeder was/ echt/
Eñ

ZIJN *Zoon.* Ik verheug my, dat Melis zich nu en dan tegenspreekt, 't zy door eigen schuld, of door die der Uitschryveren; omdat Kakolijn, zulks getrouwelijk naarvolgende, daardoor alleen bekend zoude moeten worden, zo hy 't niet reeds ten vollen was. Men vertelt ons, wegens Egbert, wonderlijke droomen. De oudste en echtste berichten vindtmen in de Brieven van Gerbertus, naderhand Paus, onder de welken veelen aan deezen Aartsbisschop van Trier geschreeven zijn; en eenigen uit naame van Adelbero Aartsbisschop van Reims. Uit N°. 26. blijkt dat Egbert na de dood van Otto II, geweest is onder die geenen, die den Jongen Otto III van den Keizerlyken troon zochten te weeren, om 'er Hertog Henrik op te zetten: en dit was in 't jaar 984. Hierover sprak hem Adelbero aldus toe: *quo recessit sanctissima fides? Excideruntne animo beneficia* Ottonum *vobis conlata? Magnam intelligentiam vestram revocate, generositatem perpendite, ne perpetuo dedecori* GENERI VESTRO *esse velitis.* Vanwaar deeze zorg voor de eer van het *Geslacht* van Egbert, indien hy de Zoon was van onzen Graaf Diederik II? Maar zie hier het geene noch al wat hooger klinkt. In N°. 55. spreekt de zelfde Adelbero, door de penne van Gerbertus, tot Egbert: *Qui* VESTRÆ MATRIS *ac* REGINÆ *olim eram fidissimus interpres, cur hoc negotio privor, potiusque per alios quam per vos plurima rescisco? et quoniam, ut professus sum ac profiteor,* OMNIA VOBIS DEBEO, *ut mihi, sic vobis, timeo.* Zie daar Egbert Zoon eener *Koninginne:* welker naam verder naar te spooren en bekend te maaken, ik aan anderen overlaate, my genoegende het spoor ontdekt te hebben. En die Brieven van Gerbertus worden almede door van Loon aangehaald, alsof hyze geleezen hadt. Die dat gelooven wilde zou hem niet veel eere doen. Wil iemand vitten op de Latijnsche woorden, en voorgeeven dat *vestra Mater*, en *Regina*, daar twee persoonen zijn? Ik antwoord, vooreerst; Dat Gerbertus zijn werreld te wel verstondt, te veel verstand hadt, te wel schreef, om de *Koningin* te noemen achter de *Moeder*
van

Dide-rik de Tweede.

Eñ de heiligheden beide gader
Den Grave Diderike / Arnoudes vader /
An Coninc Otten haren sone /
De sider-Keiser was na tgene /
Dat men hem in erven gaf
Alt goet / daer te voren af
Sine broders waren dienstman /
Ende hi brevet hem nochtan.
Aldus sprac / als ghi hier hoert /
De Hantveste in Duutsche woert.

„ Ik

van Egbert. Ten anderen, al waar dit zo; Dat de *Moeder van Egbert*, die zulk eenen hoogen rang aan het Hof bekleedde en daar haar gewoon verblijf moet gehouden hebben, niet geweest kan zijn *Hildegaard*, Graavin van Holland. En dit is my genoeg.

ỷ. 706 nochtan) dat is *alvoort*, *daarenboven*. Zie de Aantek. II. 25. VI. 1200. enz. 't Is 't zelfde dat in den Latijnschen Brief is, eerst *adhuc*, verder *adhæc*; die Melis daar vertaalt ỷ. 731 *voert der nare*; en ỷ. 740 *daer toe mede.*

ỷ. 717 emmer Augusta) van Loon op Kolijn ỷ. 20. verklaart hier *emmer*, door *zekerlijk*. doch 't is, *altijd*. gelijk VI. 1218. *Eñ stont* emmer *na groter machte.*
en elders. En schoon 't Lat. *semper*, in den Brief zelven, voor den naam *Augusta* niet uitgedrukt staat, het schijnt echter dat Melis 't in zijn gedachten hadt. Vreemder kwam my voor, de verklaaring die Alk. hier geeft aan *Augusta*, zeggende: *Oeckende, in oud Duits: Vermeerderse des Rijks; de gewbone eernaam der Keysers en Keyserinnen.* Was dan *Oekende* het woord, waarmede van ouds, in Duitsche of verduitschte Brieven, de naamen van *Augustus* en *Augusta* uitgedrukt werden? Doch Alk. wilde hier een blijk geeven van zyne oude-taalkunde; mogelijk omdat hy by Ampzing, Beschr. van Haarlem p. 65. geleezen hadt, aan het hoofd van een' Brief van Koning Willem, 1253. *Willem byder genaden Gods Conink der Romeynen, altoes* oeckende, *Allen den genen*, enz. Maar daar volgt een andere van 't jaar 1255. en daar staat, *altoes vermerende.* en buiten dien eenen, staat

my

„ IN DEN name der Drievoudicheden. DIEDERIK de Tweede.
„ Otte/ bi Goeds ionsticheden/
„ Coninc. Wi willen dat cont si
„ Al onsen Ghetrouwen verre ẽ bi/
„ De nu sijn ẽ sullen sijn mede/
„ Hoe wi/ om onser moeder bede/
„ Onser Vrouwen/ om haer minne/
„ Teosana der Keyserinne/
„ Ẽ daer toe emmer Augusta/
„ Ẽ om ons ghetrouwes vrients daer na/

„ Van

my niet voor, het woord *oeckende* aangetroffen te hebben. ja zelfs niet in dien zelfden Brief, Handv. van Rijnl. p. 2. en vandaar in 't Charterb. p. 276. In het oude Rijm de S. Annone ℣. 484. leestmen,

Augustus, der mere man.

daar het laatste zekerlijk is een verklaaring van den naam *Augustus*; en Schilterus twijffelde niet, of die Schryver hadt daar 't oog op *Merer des Reichs*. En waarom schreef Alk. ook niet, *vermerende*, gelijk *oeckende*? of anders *oeckerse*, gelijk *vermeerderse*? want *oeker* was zo wel een woord als *merer*. Profectus B. I. f. 6 b. *die bose gheest, al pleecht hi in allen becoringhen een* oeker *te wesen.* en f. 7 a. *al is hi Prince der duysternisse ẽ een* oeker *alles quades.* Die my nu aanwijst, datmen, gelijk *Meerer des Rijks*, zo mede *Oeker des Rijks*, in oude Duitsche Brieven vindt, tot vertaaling van *Augustus*, zal my verpligten. Van het verouderde *oeken*, hebben wy noch ons tegenwoordige *ook*, dat altijd een vermeerdering of byvoeging aanwijst; en het is buiten twijffel, dat wy, daarvan ook hebben, met voorzetting van de letter W, ons *Woeker*. In de woorden, uit Profectus gemeld, is *Oeker* niet anders dan *Auctor*. Sedert lees ik by Boxhorn op Reigersbergen II. p. 17. *de Duytsche Keyseren, als* Semper Augusti, *dat is, altijdts* Vermeerders d*es Rijcx* (*altijdts* merrende ende oockende, *gelijck ick het in sommighe oude Brieven der Keyseren in onse tale overgheset vinde*). enz. Mogelijk hadt hy 't ook eens geleezen by Ampzing. doch Ampzing en Boxhorn zijn geen Taalmeesters.

℣. 720

DIEDERIK de Tweede.

„ Van Trieren bisscop Egbrecht/
„ Eñ om Heinrics bede echt
„ Hertoghe van Beyeren/ ons Neven/
„ Diedzike van Hollant wilden gheven
„ Wat dat hi van ons hout in lene/
„ In dienste/ dat wijt hem al rene
„ In gherechter erven gaven/
„ Wat so hi helt of lants of haven/
„ Tusschen desen tween wateren/ Ysel eñ Liore;
„ So gheven wijt hem te vrier core

„ Met

ỽ. 720 om Heinrics bede echt) *echt* is, gelijk wy 't boven by ỽ. 698. kortelijk verklaarden, *daarna*. Maar, uit vergelykinge van dit vaars met dat, zoumen het in deeze twee plaatsen, niet onvoegelijk konnen neemen voor *achter*, waarvan *echter* en *echt* allerzekerst afkomstig zijn. Die *achter* gaat, of *achter aan* volgt, is *de laatste*; en die de laatste is, komt *eindelijk*. Voor *eindelijk* zeide Maerlant *'tachterst*, I. 32. f. 8 a. *Noë pijnde doe ter aerden waert*
Ende plante enen wijngaert,
Daer bi tachterst *wijn of dranc*,
Eñ dronken wart ——
Hoe 't zy, Melis voegt *echt* by den *laatsten* persoon. ỽ. 698. noemt hy 'er TWEE: [eerst] *Teofana* en *Egbrecht* ECHT. Hier DRIE: *Teofana* [eerst], *Egbrecht* DAER NA, *Henrik* ECHT. Daar ik nu niets heb by te voegen.

ỽ. 722 Diedzike van Hollant) zie hier achter.

ỽ. 724 in dienste) in B en C *in dienst*: en zo mede in de Eerste Uitgaave. Maar in die van Alk. *in dien*. Vanwaar hadt hy dit? Uit de Tweede, van welke hy, in zijn Voorbericht, met verachtinge spreekt; en die hy nochtans in zyne eigene gebruikt en gevolgd heeft, gelijk ons meermaalen zal voorkomen. Dat is niet voor de vuist gehandeld.

ỽ. 737 Medemelec eñ Chinneloes) van dit water *Medemelec* schijnt de Stad *Medemblik* haaren naam te hebben; de welke noch, in en omtrent die kwartieren, *Meemelik* genoemd wordt. In den Latijnschen Brief staat *Medemelacha*;

en

„ Met alder nutscap / die hi besat
„ Waer te horen in die stat.
„ Eñ wi gheven hem voert der nare
„ Al dat hi in Zonnemare /
„ Dat dorp / besat herre eñ wi /
„ Dat het voert sijn eighin si:
„ Noch dat tusschen twee watren legghet /
„ De men dus te noemen pleghet /
„ Medemelec eñ Chinneloes /
„ Met datter toe behoert altoes /

DIEDERIK de Tweede.

„ Ghe-

en in de Lijst der Utr. Kerkgoederen *Medemelake*. De naam der Stad wordt by onzen Dichter verscheidelijk uitgedrukt; onnoodig hier op te tellen: doch nergens, dan eenmaal in A, IV. 575. *Medebleec*. zodatmen zekerlijk al voorlang begonnen heeft de *b* daarin te voegen. Zelfs lees ik *Medenblec* in een' Brief van Bisschop Godebald van 't jaar 1118, by Buchel op Heda p. 152. doch dat is van een laater uitschryver. Voor *Chinneloes* hebben de Andd. *Chimeloes*. en dat zelfde onderscheid vindtmen in de afschriften des Latijnschen Briefs, daar echter 't woord noch een' langen staart heeft, *Chinnelosara Gemarchi*. Jo. a Leydis L. VII. c. 26. verklaarde het door *Chimeloes* of *Sindolis in Oostvriesland*. Alk. door *Sindeloos in Westvriesland*. Alting door *Hemelumerfaart in Vriesland*. Enz. In den Brief, by Douza p. 413. staat: *quicquid* — *inter duo flumina Medemelacha & Chimelosara (Gemarchi dicta) tenuit*. Het welk onze fraaije Heer Klaas Kolijn ✝. 585. aldus berijmd heeft:

En watter tusken ti Ade lage
Van Medenblec en Marken tage
Geneloos aer ———

Wat taal dit zy, zalmen van Loon dienen te vraagen, want die verklaartze van woord tot woord; maar wat alle die woorden te saamen zeggen, zwijgt hy: *ade* is by hem, water: *lage*, lag: *Medenblec*, de Stad, schoon hier van een *flumen*, water, gesproken wordt: *Marken*, zegt hy, is thans een Eyland in de Zuiderzee: *tage* verandert hy in *tagen*, en verklaart het *tegen*: *aer* is by hem *land*; het welk hem van Rijn

DIEDERIK de Tweede.

„ Gheven wi hem al eighin echt;
„ Eñ daer toe mede al dat recht
„ Van Texele/ eñ datter toe behoert/
„ In vrien eighindome voert/

„ Vut-

niet licht zou toegeſtaan hebben; want die zegt, Oudh. van Noordholland II. p. 74. aldus: *Nu Geneloos* AER, *gelijk de Liefhebbers weeten, is eigentlijk te zeggen het* WATER *Geneloos.* zie ook Vaderl. Hiſt. B. VI. p. 127. Maar zijn verklaaring van *Geneloos* is een meeſterſtuk, dat wel verdient wat nader beſchouwd te worden. Zie hier zijn eigen woorden. *Mids men door* ONLAND, *onbruykbaar land verſtaat, zoude men daarom ook niet door* GENELOOS *land een diergelijk onbruykbaar land verſtaan moeten? te meer omdat* LOOS *de zelve betekening, als het voorzetſel* ON *heeft, gelijk in* GodLOOS, *Vader*LOOS *en andere diergelyken blijkt, en welk* ONLAND *of* GENELOOS LAND *althans door de Zuyderzee is ingezwolgen.* 't Is fraay! en merk wel, dat dit dan alles ook moet ſluiten op 't Latijnſche *Cinnelosara.* Is dan *onland* het zelfde met *landloos*? zijn *godloos* en *vaderloos* het zelfde met *ongod* en *onvader*? loutere wildzang! En al waar 't zo, wat is toch *geneloos*? is het *ongeen* gelijk *onland*? of is het *zonder geen*, gelijk *vaderloos* is *zonder vader*? beuzelingen! ja noch ſlimmer! Wegens zyne verklaaring van *aer* door *Land*, wijſt hy ons hier tot ℣. 8. Daar leeſtmen by Dumbar: *Hou ir* t'arre *quame ten dele.* by van Loon: *Hoe ir* 't arre —— En hy zegt 'T ARRE *is* AARDE. *Schilt. Gloſſ. Teut. fol.* 56. — *van dit woord is ook gemaakt* ARbeijen, *en dat van* ARnoten, *dat zijn* Aardappelen. *Menag. Etymol. Gall.* En wederom ℣. 145. daar Kolijn niet *'t arre*, maar *den aar* ſchreef: AAR, AARDE, GROND, LAND. *van dit woord is ook gemaakt AARbeijen, AARnoten. Menage Etymol. Gall.* Hadt hy Menage oit gezien of ingezien, hy zou, in het Duitſch ſchryvende, een Franſch Werk, niet aangehaald hebben in 't Latijn. trouwens hy beroept zich op veele Schryvers, van de welken ik geloof dat hy noit iets gezien heeft, dan de Uittrekſels, hem door zyne goede vrienden toegezonden, of elders aangehaald. Waar ſpreekt Menage in zijn *Origines de la Langue Françoiſe* (zo heet zijn *Etymol. Gall.*) van *Ar-* of *Aarbeijen*? zekerlijk niet in den rang der woorden; en daarom moeſt de plaats nader

Diederik de Tweede.

„ Uutghenomen trecht allene
„ Datmen heet Huusgade int ghemene.
„ Dit recht willen wi dat hem coemt
„ In de Graefscap/ de men dus noemt/

„ Kin-

der aangeweezen zijn. Maar Menage spreekt van Arnotte op zijn plaats, en dus lichtelijk te vinden. Hadt van Loon hem geleezen, hy zou gezien hebben, dat daar noch van *'t arre* noch van *aar* gemeld wordt. maar dat *Arnotte*, het welk in Bourgondien alleen in gebruik is, door Salmasius afgeleid werdt van het Duitsche *Eernote* en dat Menage die afleiding wel prees als geestig, maar echter niet goedkeurde. daar hy ongelijk in hadt. Hadt van Loon Salmasius zelven, de Homonymis Hyles Jatr. cap. 115. p. 201. konnen en willen raadpleegen, hy zou 'er gevonden hebben, dat *Arnotte* door hem afgeleid wordt, niet van *Eernote*, gelijk kwaalijk by Menage staat, maar van *Eertnote*, 't welk hy in 't Latijn vertaalt *Nux terræ;* ook genoemd *Glans terræ*, dat is *Aardaker;* en *Mus terræ*, dat is *Aardmuis*. Dit zou hem geleerd hebben, dat *Arnotte* niet anders is dan een bedorven uitspraak van *aardnoot;* en dat *aardnoot* het zelfde is met *aardaker;* ook by ons noch *Muizen* genoemd; en dus geheel wat anders dan *Aardappel:* gelijk hy hadt moeten weeten, omdat ook Kiliaan, die hem vry wat noodiger geweest was dan Salmasius, het woord *Aerd-aecker* verklaart door *Aerd-noot*. waaruit hy lichtelijk hadt konnen beseffen, dat ook *Aar* in *Aarbeijen*, slechts een bedorven uitspraak is voor *Aard-beijen:* want dat hy 'er ook *Ar-beijen* van maakt, schijnt eigen vinding. Eindelijk hadt van Loon Schilterus zelven p. 56. met aandacht geleezen, hy zou hebben konnen zien, dat *AR*, *Terra*, daar niet voorkomt als een oud Duitsch woord, maar als een door de Bourgondiers (Schilterus voegt 'er de Franschen kwaalijk by) bedorven uitspraak van het Duitsche *Art*, *Erd;* en zulks alleen in 't woord *Arnotte*. En dewijl 'er daar niet anders van gezeid wordt, zo blijkt dat *AR*, *Terra*, in het Gloss. Teuton. gansch niet te pas komt; en ook daarom door van Loon geenszins moest aangehaald zijn geworden.

v. 745 Dit recht) zie hier achter.

DIEDERIK de Tweede.

„ Kinhem / Texele eñ Maeslant;
„ Eñ hi voert hebbe in sine hant
„ Macht te doene met desen goede
„ Sinen wille eñ sine ghemoede /
„ Wisselen / gheven / of vercopen /
„ Of so wat datter op mach lopen.
„ Dies gheven wi hem dese letteren sine
„ Besegelt met onsen vingherline.
„ Ghegeven int iaer Goeds / dats waer /
985. „ Neghen hondert eñ vijf eñ tachtich iaer /
„ In den oest / opden zelven dach
„ De na sente Bertelmeus lach /
„ Tote Niemaghen al openbaer /
„ In Otten des Coninx ander iaer.
Dus moghedi merken de waerheit das /
Dat Otte nochtoe gheen Keiser was /

Want

℣. 758 na sente Bertelmeus) de Andd. *naest*, voor *na*. doch 't is hier even goed. In 't Latijn staat, *VIII Kal. Sept*. Het een en 't ander wijst ons tot 25 *Aug*. en niet tot 25 *Sept*. gelijk van Rijn, by verzinninge, schreef.

℣. 766 Wanen si verdullen eñ verriesen) Seb. verklaarde 't, *Menen sy dat rasen*. Alk. *als dulle en rasende*: 't welk immers de saamenhang niet lijdt. *Dullen* en *Riesen* is, met één woord, *zot zijn*. Maar *Verdullen* en *Verriesen iemand*, is, *iemand zot maaken*. En zo spreektmen noch wel, schoon niet onder beschaafde en bedaarde luiden: *Zoekt gy my zot of dol te maaken?* doch dan zegtmen meer dan men denkt. De rechte meening van onzen Dichter schijnt hierop uit te komen: *Waanen de Vriezen ons wijs te maaken, dat wy niet weeten het geene wy weeten?* Zie onze Aantek. boven by ℣. 196. en beneden by II. 174.

℣. 771 Hondert eñ seventich iaer) dit getal is juist, alsmen de dood van Karel den Grooten stelt op 't jaar 815, gelijk onze Dichter boven ℣. 262. scheen te doen. zie de Aantek. aldaar.

℣. 777

Want hi hem in de letteren niet
Augustus noch en bescreef noch en hiet.
Wes bewinden hem dan de Vriesen?
Wanen si verdullen eñ verriesen
Die ghene/ die dat waer weten/
Dat si hem vrijheden vermeten/
De hem Karle de Grote gaf/
Daer men niet en vindet af?
Eñ dit was hondert eñ seventich iaer
Na den Groten Karel/ dats waer/
Dat dese Hantveste was ghegeven;
Eñ nochtoe waren si bleven
Almaengen onderdaen/
Als ment voer waer mach verstaen.
Hier endt op die Vriesen mijn scelden;
Eñ wil mijn belof verghelden

Diede-rik de Tweede.

Van-

✝. 777 Hier endt op die Vriesen mijn scelden) zo staat in 𝔄 *Hier endt op.* In 𝔅 en ℭ *Hier ent op.* maar in 𝔘 *Hierentop.* Alk. die gewoon was te scheiden 't geen Melis te saamen voegde, laat dit zo bedorven als 't is, en verklaart *Hierentop* door *hier over*, *hier om.* hoewel Seb. hem reeds de oogen moest geopend hebben, zettende daarnevens, *endighet;* te weeten, tot verklaaringe van *ent*; ten blyke dat *Hierentop* daar een drukfout is. Vraagt gy, wat slot of zin 'er dan zy in deeze woorden. *Hierom de Vriesen mijn scelden?* zo zal van Loon, want die verstondt het zo goed als Alk. u antwoorden, dat *mijn* hier, even als by Kolijn ✝. 235. betekene *my.* en dan zal 't weezen, *Hierom schelden my de Vriezen.* En zo bederft hy, naar zijn gewoonte, onzen goeden Melis, opdat hy gelijk werde aan zynen kwaaden Kolijn. Onze Dichter was in den beginne, buiten twijffel, van gedachten, zijn *schelden*, dat is, *bestraffen*, der Vriezen (zie boven by ✝. 103) te bepaalen binnen zyne Inleidinge: maar hier neemt hy gelegenheid uit de gifte van Keizer Otto, om dit den Vriezen noch eens toe te duwen. maar bevreesd zijnde,

DIEDERIK de Tweede.

Vanden Grave Dierike/
Dien Otte dus makede rike.
Dese Didric van helighen doene
Dede opheffen sinte Jeroene:
Want die Sint hiet openbare
Gods ons Heren Martelare.
Van Northike/ daer hi lach begraven/
Dede hine met coste eñ met haven
Eerlike voeren tEgmonde/
Daer hi leget nu ter stonde.

Di-
de, zo 't schijnt, datmen hem zoude verwyten, dat hy niet wist van ophouden, zegt hy, ten besluite:

Hier endt op de Vriesen mijn scelden,

of hy zeggen wilde: *dit moest 'er noch uit, doch 't zal het laatste zijn.*

ỷ. 782 opheffen) zie hier achter.

ỷ. 790 tachtich ende sevene Eñ neghen hondert) maar by Kolijn leestmen, *IX^c en LXXXIX*. En van Loon onderricht ons, dat dat is 989. Te weeten, *zo als wy dat thans met Punische A, B, C, letteren schryven.* De PUNISCHE A, B, C, LETTEREN zijn dan 1, 2, 3, enz. Ik moet bekennen, dat deeze *Punische*, benevens de *Runische letteren*, waarmede van Loon p. 63. gevuld heeft, ongemeen dienen tot verklaaringe van de Arabische Kronijk van Kakolijn.

ỷ. 792 Nadat die Maghet was Moeder mare) Seb. en Alk. verklaaren hier *mare* door *maer*. De eerste stelt hier evenwel, noch voor noch na *mare*, eenig teken van zinsnydinge. Maar by Alk. leestmen gansch van een gescheiden, *moeder*. *Mare* —— Welk een saamenhang weder? Op die zelfde wyze, nochtans, verklaart ook van Loon dit zelfde vaars op Kolijn, in zijn *Letterkundige* aantekeningen ỷ. 840 en 908. en zo haalt hy het ook aan in zijn *Historiekundige* aantekeningen ỷ. 600. Het zou mogelijk eenigszins te verschoonen zijn, indien onze Dichter zelf niet gezeid hadde III. 83.

Heer Alard Bomard RIDDER MARE,
Eñ Heer Philips van Wassenare.

want

Dideric verschiet van desen levene/
Doe men tachtich ende sevene
Eñ neghen hondert screef de iare/
Nadat die Maghet was Moeder mare.
Hi eñ sijn wijf worden begraven
TEgmonde/ dat si met haven
Eñ met erven hadden gheriict.
Ewelike haer weldaet bliict.
Hi eñ sijn vader/ als ict vant/
Waren Graven van Hollant

DIEDERIK de Tweede. 987.

Hon-

want daaruit konden, en moesten, deeze uitleggers van 't geene zy niet verstonden, geleerd hebben, dat *mare* het zelfde is in *Moeder mare*, als in *Ridder mare*: namelijk, eene *Moeder by uitneemendheid vermaard*; een *zeer vermaard Ridder*. Dit zelfde *Ridder mare* vind ik Rom. van Limburg B. X. f. 105 b. en wat verder B. XI. f. 106 b.

Eñ doen si inden boegaert quam,
Eñ mijn heer Demopon vernam,
Stont hi op iegen hare
Eñ iegen den CONINC MARE.

By Strickerus, die Hoog- en niet Neer-duitsch schreef, vind ik cap. III. §. 34. *der Weissage mere*: daar Scherzius *mere* zeer wel verklaart door 't Lat. *celebris*. En zo moet het ook genomen worden in het Fragm. de bello contra Saracenos ℣. 1584. *Thaz nehein swert so* mare
Under theme himele nie ne wart geslagen.

Voeg hierby uit Died. van Assenede f. 6 c.

Alsi des worden geware
Dat si so scone was, eñ het wort mare,
Si selenre haven vele om geven.

dat is, *en het wordt ruchtbaar*. Men hadt tot noch toe noit aangemerkt, dat *Mare*, van ouds, niet alleen een Substantivum, maar ook een Adjectivum geweest is: dat ik echter noch noit voor, altijd achter, het Subst. geplaatst heb gevonden. Maar niets verklaart onzen Dichter volkomener dan deeze woorden van Ostridus, meer dan vier eeuwen ouder L. II. 105.

MUA-

Diederik de Tweede.

Hondert iaer twintich ende viue.
Nu latic van desen Graven bliven;
Ic saelt wel weder ane vaen.
Bin haren tiden so is te gaen
Kaerls gheslachte/ dat onscone
Verloos de Roomsche ende Vrancsche crone.
Kaerl de Grote liet enen Zone;
Lodewich so hiet die gone/
Als hier voren staet ghescreven.

Van

Muater *ist si* maru
Iob Thiarna thobziwaru.
dat is, in de taale van Melis,
Moeder *es si* mare
Ooc Maghet te waren.
of met zijn eigene woorden:
— *die Maghet was Moeder mare.*
Thiarna is letterlijk *Deerne*, en betekent *Maagd.* meer voorbeelden van *mare* kuntge vinden in 't Gloss. Teuton. p. 570 b.

℣. 800 Nu latic) hier maakt de Dichter een' uitstap, die tot dit werk niet behoort. Hy houdt zich in de 60 volgende regels alleen op met de Kaarlingen, van de welken hy reeds lang te vooren plegtelijk afscheid genomen hadt, zeggende ℣. 303. *Hier latic vanden Kaerlinghen*
Mijn scriven bliven en mijn dinghen.
Hier spreekt hy weder opzettelijk van 't Geslachte van Karel den Grooten; herhaalt ten deele het geene reeds gezeid was; wederspreekt zich zelven een en andermaal; enz. Dees brok is niet van de zelfde hand. Voeg 'er de drie voorgaande vaarzen by, en lees ℣. 861. aanstonds na ℣. 796. en daar zal geen gebrek zijn.

℣. 801 Ic saelt) in B, *Ic salt:* in H kwaalijk, *Ic sal.* zo leestmen elders hier, en by anderen, *waest* voor *was het; eest* voor *es* of *is het:* enz.

℣. 802 Bin haren tiden) *bin* is *binnen*, gelijkmen hier in de Andd. leest. IV. 1097. *Bin al sijnre tijt.* daar ook de Andd. hebben, *binnen siner* of *siere tijt.* En zo elders;

voor-

Van hem sijn drie kijnder bleven.
Lotarise quam an Lotrike/
Eñ van Lombardien tkeiserrike.
Lodewike quam Aelmaengen an.
Dus waer si keiser de twee man
Int Roemsche rike langhe daer naer/
Sonder dat/ allene twee iaer/
Haer varde broeder keiser was/
Kaerl de Caleuwe/ als ict las/

DIEDERIK de Tweede.

De

vooral wanneer 'er *den* of *der* volgt: *binden torne*, *binder gracht*, enz.

✝. 803 unscone) Strickerus VI. 13.

Und gab Citerone
Einen slac, das im unschone
Das bluet aus den orn sprancb.

✝. 807 hier voren) zie boven ✝. 265. en volg.

✝. 808 Van hem sijn drie kijnder bleven) na dit vaars volgt in de Andd. ✝. 851.

Tote Orliens in dat prisoen.

met volkomen achterlaatinge van de 42 tusschen beiden komende regelen: niet door een moedwillige verandering, maar door eene enkele onachtsaamheid: en niet onwaarschynelijk door het overslaan van eene geheele kolom. Welk gebrek nochtans, zo veel my bekend is, tot hiertoe noit van iemand aangemerkt is geworden. Die uitgevallen regels worden alleen in A gevonden.

✝. 809 Lotarise quam an Lotrike) dat is niet, *Lotaris kwam aan Lotrike*; maar *Lotrike kwam aan Lotaris.* of liever, *kwam Lotaris aan.* het welk zich duidelyker voordoet in het volgende ✝. 811.

Lodewike quam Aelmangen an.

maar, allerduidelijkst in *Lotarise*, *Lodewike*, die hier doorgaands voorkomen in den Vierden Naamval, als elders gezeid is, noit in den Eersten.

✝. 812 Dus waer si keiser) zie hier achter.

✝. 817

DIEDERIK de Tweede.

De te Monte Sarepte was ontfaen/
Eñ hevet zwart abijt an ghedaen.
De Heren/ die horden toten gheslachte/
Holpen die heilighe Kerke met machte/
Dat si hare Hertochdoeme gaven/
Eñ haer Graefscappe/ eñ andre haven/
Eñ maecter Bisscopdoeme af
Eñ grote Abdien/ na dat elc gaf/
Daer si hem begaven inne.
Dus moeste dalen/ als ic kinne/
Van Karels vleesche tedele bloet.
Karel de Calewe/ die hier voren stoet/
Daer de Graefscap van Hollant af quam/
Sijn gheslachte/ als ic vernam/
Behelt de crone gheweldelike

Van-

v. 817 te Monte Sarepte) op den Berg *Soracte*, niet verre van den Tiberstroom, nu genoemd *Monte di San Silvestro:* ook, volgends Ortelius, *Monte S. Tresto:* doch dat is bedorven; en schijnt op nieuw bedorven te zijn tot *S. Oreste*, gelijkmen leest by Daniel Hist. de Fr. T. I. p. 354. Ortelius voegd 'er by, dat ook in de Kronijk van Ado kwaalijk geleezen wordt *Sarepta.* Indien kwaalijk, echter gebruikelijk. zo vind ik by Regino *in Sarapti monte.* en Struvius tekende daar aan, datmen in de Jaarboeken van Eginhard vindt *Siraptimonte:* echter vind ik daar in de Uitgaave van Du Chesne, dieze ook aan Eginhard, en in die van Reuberus, dieze aan den Astronomus toeschrijft, gelijk weder anderen aan Adelmus, *in Monte Soracte.* Maar *Sareptimonte* leestmen in de Annal. Bertin. by Du Chesne T. II. p. 234. *in Serapte monte*, lib. de Majorib. Domus, ibid. p. 2. *in Sarepte monte*, Annal. Franc. ib. p. 12. Bewyzen genoeg, ook hier *Sarepte* niet te moeten veranderen in *Soracte.* Maar tevens een nieuw bewijs van de onkunde van deezen Broddelaar. Hy vertelt ons hier, dat Karel de Kaale te Monte Sarepte zoude Monik geworden zijn. 't welk valsch is. Karel was Keizer en Koning toen hy op reis, in een geringe hut, overleedt; vergee-

Vanden lande van Vrankerike/ DIEDERIK de Tweede.
Tote datmen screef al openbaer
Incarnacion neghen hondert iaer
Eñ tachtich ende zevene. 987.
Doe verschiet van desen levene
Lodewich die Vrancse Here/
Die een iaer/ een luttel mere/
Crone droeuch als lands behoeder/
Eñ ne liet kijnt noch broeder/
Dan enen Oem/ de sekerlike
Van Brabant eñ van Lotrike
Hertoghe was/ eñ Karel hiet/
De rike conde ghewinnen niet:
Want Hughe Capet/ Grave van Parijs/
De moghende was ende seer wijs/

On-

geeven door zeker hulpmiddel, dat hem zijn Geneesmeester Zedechias, een Jood, hadt toegezonden. Maar Karels oudste Broeder, Keizer Lotharis, heeft, weinig dagen voor zijn dood, den Monikskap aangetrokken; niet te Monte Sarepte in Italien, maar in de Abdye van Pruim in 't land van Luxemburg. Doch ik geloof dat onze verteller verder verbysterd geweest is, en op Karel den Kaalen toepaste het geen hy ergens gehoord of geleezen hadt van *Karloman*, oudsten Zoon van Karel Martel, die in 't jaar 746 (en dus 130 jaaren vroeger) de grootheden deezer werreld, en de opryzende fortuin van zijn Geslachte, ontwykende, te *Monte Sarepte* een Klooster stichtte, en vervolgends te *Monte Cassin* Monik werdt. Chron. Wirzib. ap. Baluzium Miscell. I. p. 501. *An.* 750. *Karlomannus* —— *monasterium* S. Silvestri *in monte* Soracti *construens, se monachum fecit, et post aliquantum temporis ad monasterium S. Benedicti profectus est.*

v. 837 Lodewich) de Vijfde van dien naam, en de laatste Koning van Vrankrijk onder de Kaarlingen. Zijn Oom Karel, Hertog van Lotteringen en Brabant, hadt hem zekerlijk moeten opvolgen. waarom 't niet geschied zy, blijkt hier genoeg.

v. 847

DIEDERIK de Tweede.

Onderghinc hem die crone/
Eñ vinghene/ met sterc hone/
Te Louuen inde vaste stat/
Eñ lieten sterven na dat
Tote Orliens in dat prisoen.

Eñ

v. 847 Onderghinc hem die crone) dat is juist het geen Daniel T. II. p. 313. zegt, *luy enleva la couronne.* Het voorzetsel *Onder* voegt zich voor veelerhande Werkwoorden, die de middelen aanduiden, waardoormen iemand iets behendelijk weet af te winnen. hoewel 't hier met geen eigelijk *gaan* te doen was. J. v. Maerlant Joods. Oorl. f. 165 d.

Eñ onderginc *hem ter selver ure*
Vanden temple dinderste mure.

Spiegel Hist. B. II. c. 52.

Driele, dat ondergaen *was mede*
Den Hertoge, wan de here Jan
Van Kuec ———

Driel, dat den Hertoge van Brabant door de Gelderschen was *afgenomen*, werdt weder gewonnen door Heer Jan van Kuik. Le Long verstondt dit niet: hy verklaart *ondergaen* door *onderhoorig.* Cl. Willemsz der Minnen Loep B. II. c. 3.

Want hem die wech wart ondergaen,
Doe hi te climmen hadde bestaen.

Onderdringen, beneden II. 574.

De hem hadden onderdronghen
Den wech, de si souden keren.

Onderroeyen, van vaartuigen, IX. 785.

Eñ onderroyden *hem den ganc.*

Onderrennen, II. 729.

Maer datte Heidine twater wonnen,
Dat si met liste onderronnen.

Onderloopen, III. 305.

Want onderlopen *so waren hem*
Een hiet her Ysebrant van Haerlem,
Eñ heer Alijn ———

Onderryden, Limburg B. II. f. 22 d.

Die Ridder, diere es binnen,
Sal prijs willen winnen,

Eñ

Eñ nochtan doer al dat doen
Waren si twier zuster kinder/
Hughe eñ Karel de starf ghinder.
Hughen gheslachte zekerlike
Regneert noch heden in Vranckrike.

DIEDERIK de Tweede.

Dit

Eñ sal vore dandre riden:
Dan sal comen van besiden
U broeder, radic hat,
Eñ onderriden *hem die stad*
Met vele lieden, dat hi moghe
Bliven ghevaen ——

hem de stad onderryden, is hier, hem den weg, om weder in de stad te komen, affnyden. *Onderriden*, omdat het *te paard* zoude geschieden. indien *te voet;* zo kon het heeten, *ondergaen*, *onderloopen*, *onderrennen.* indien *te water; ondervaaren*, *onderroeyen.* enz. Zy zochten dien Ridder te onderscheppen. Hier II. 1085. vindenwe ook *ondermiet;* welk eene woord, *ondermieden*, door Kiliaan verklaard wordt door *onderbuuren* en *onderkoopen.*

✝. 849 (**Te Louwen**) of *Lauwen:* van 't Latijnsche *Laudunum*, dat is *Laon* in Pikardyen. Wouter van Heyst p. 104. *Hugo maecte heymelick verbont metten Bisscop van* Louwe; *die hem by nachte tot* Louwe *in de stadt inne liet comen met synen volcke. Ende Hugo heeft Karolum* —— *gevangen.* enz. Karel hadt zich van deeze stad meester gemaakt: maar de Bisschop verriedt hem, en leverde de stad, en dus ook den persoon des ongelukkigen Erfgenaams van Vrankrijk, in de magt van zynen Vyand, Hugo Capet, die hem te Orleans in de gevangenisse liet sterven, gelijk hem zijn Grootvader, Karel de Eenvoudige, te Peronne was voorgegaan.

✝. 853 **twier zuster kinder**) deeze Zusters waaren *Gerberg* en *Hadwig*, Dochters van Keizer Henrik den Vogelaar; de eerste, moeder van Hertog Karel; de tweede, van Hugo Capet. zie Blondel Gen. Fr. T. II. p. 210.

✝. 856 **noch heden**) ook nu, *noch heden.*

✝. 857

DIEDERIK de Tweede.

Dit ghesciede te voren één iaer
Eer vander Dideric starf voerwaer.
Nu keric daer ict leide neder
Vanden Graven te scrivene weder.

ARNOUD.

Arnout/ des ander Diedrix sone/
Wort Grave van Hollant/ als de gone
Dient van rechter gheboerten an quam/
Als ic eer seide; de een wijf nam
Die Lutgaert hiet/ eñ Nové was
Des derden Otten/ sijt seker das.
Dese twee goeden oec mede
t'Egmonde tcloester entie stede/
In Chosen eñ in Castrichem/
In Velsen eñ in Zassenem/
In Voerhoute eñ in Nortwike mede/

In

℣. 857 een iaer Eer vander Dideric starf) hierboven ℣. 835. schreef de zelfde die dit schreef, dat Lodewijk V, Koning van Vrankrijk, gestorven is in 't jaar 987. Te vooren ℣. 790. schreef, niet die zelfde, maar Melis Stoke zelf, dat onze Graaf Diederik II gestorven is in het zelfde jaar 987. Koning Lodewijk was zekerlijk al eenigen tijd dood geweest, toen zijn Erfgenaam, Hertog Karel, te Laon gevangen wierdt. en dit *is gescbied*, zegtmen ons hier, *een jaar te vooren eer Diederik II sterf*. Dit is een rekenkonst, die ik niet verstaa. Het geen NA de dood van Koning Lodewijk gebeurd is, is geschied *een jaar* VOOR de dood van Graaf Diederik. en nochtans zijn beide, Lodewijk en Diederik, gestorven in het zelfde jaar 987. Voeg hier nu by, dat Karel te Laon gevangen is, volgends Mezeray, in 't jaar 991. dat is *vier jaaren* na de dood van zynen Neef Lodewijk; en ik denk datge met my, uit zo veele strydigheden, besluiten zult dat Melis Stoke deezen brok ℣. 797-860. niet heeft konnen schryven, en dierhalve door eenen anderen, die hem niet genoeg onderzocht hadt, en zelf niet kundig genoeg was, hier, gelijk elders in 't vervolg, bedorven is.

℣. 863

In Lopsen eñ in ene andre stede
Eenen watre/ datmen die Maerne seide/
Eñ oec inde poert tote Leiden/
Eñ te Berghen bewesten Rine/
Vlaerdinghen die kerke sine
Gaf hi hem/ eñ den tienden mede
Tusschen Mattinghe eñ Durlede:
Hierbi so proevic ende kinne
Dat hi an Gode leide minne.
Arnout wan an sijn wijf Lutgaert
Enen Dideric/ eñ enen Ziuaert/
Die Ziuard Zicke gheheten was/
Eñ te Castrichem luste hem das/
Dat hiere een wijf nam dor haer scone/
Of dor der toverien hone.

AR-NOUD.

Van

ỷ. 863 rechter ghehoerten) in de Andd. is het Voorvoegsel *ge* verplaatst, *gerechter boerten*, of *boert*, gelijk in W.

ỷ. 866 sijt seker das) dat is *des*, en niet *dat*, gelijk van Loon wederom dit vaars tot drie reizen kwaalijk uitlegt op Kolijn ỷ. 163. 466. 562. zo maaktmen folianten. want als Kolijn in kwaad nieuw Duitsch zegt ỷ. 658. *DAT zijt gewis*; zo vertaalt van Loon het, *zy DES zeker*. zie by IV. 932.

ỷ. 876 die kerke sine) kwaalijk in A *die kerke fine*.

ỷ. 886 Of dor der toverien hone) dat is, door *bedrog* van toverye. kort te vooren ỷ. 848 lazenwe

Eñ vingbene met siere hone.

dat is kortelijk, *met list*. Kiliaan vertaalt het woord *hoon* op veele wyzen; maar in de eerste plaatse door *Fraus*, *fallacia*. Walewein f. 45 a.

Eñ telde hem die baeldadichede
Die Ysenbele, sijn dochter, dede,
Eñ dat soene [zy hem] *met valscher* hone
Ontberven wilde van siere crone.

dit wist Kakolijn niet; daarom schreef hy ỷ. 1030.

Moet

ARNOUD.

Van hem so quam groot gheslachte;
Maer niet also starc van machte/
Dat si noch nie inde hant
Ghewonnen/ alse Graven/ Hollant.
993. Int iaer ons Heren neghen hondert iaer
Eñ drie eñ neghentich vor waer/
So wort te Keysere vercoren
Die derde Otte/ als wijt horen.
Lutgaert/ Gravinne van Hollant/

Was

Moet ik ten grave, en bi min schade
En HORN *niet beteren wil ter stade,*
Zoe ick ein frie Friese ben,
Zal t'en vergelden zo bat ic ken.

Maerlant IX. 59. f. 66 d.

Dus hoondene *die Prophete.*

dat is 't geen I Kon. XIII. 18. gezeid wordt, *by loog hen.* zie ook beneden V. 26. en vooral de woorden van Maerlant, breeder aangehaald IV. 1492. daar de twee regels,

Eñ also met barre scoonhede
Die jongelinge honen *daer ter stede.*

aldus in 't *MS.* van den Hr. Emtink geleezen worden:

So dat sy van groten sconen
Dien jongelingen mogen honen.

889. Dat si noch nie) in de Andd. bedorven; maar meest in U, aldus: *Dat hi niet in die hant*
Ghewan, als Grave van *Hollant.*
en zo ook in B, behalven dat *van* daar niet wordt gevonden.

℣. 893 te Keysere) in A *te Keiseren.* in B en M *te Keiser.* 't een te veel, 't ander te weinig. *te Baliuwe* leezenwe X. 730. in Allen.

℣. 901 Winkelmeet) Alk. maakt hier deeze Aantekening: *Meet, Met: Gemeet, Gemet: 't Veld ontrent Winkel.* op welke Aantekening van Loon deeze Glos maakte, over Kolijn p. 265 (1). *Winkelma, zoo als Kolijn schrijft, dat is op het veld van Winkel, en waarom Melis Stoke fol.* 21. ℣. 43. *aldus schrijft.*

In

Was sijn Moeye/ dats becant.
Int selve iaer begonsten riesen
Eñ striden die Westvriesen
Jeghen den Grave Aernoude/
De haer Here wesen zoude.
Op Winkelmeet dat si doe quamen/
Die Grave entie Vriesen te samen/
So dat hi op hem quam met gere/
Eñ bleef verslegen inde were

ARNOUD.

Met

In 't selve jaer begons te risen, *enz.* *zulks* MA *of* MEET, *'t geene het zelve is, een afgestooke veld betekend, als uyt het thans nog genoeg bekende woord* GEMEET *of* GEMET *is af te meeten.* Maar gelijk, in de Aanhaaling, ℣. 43. kwaalijk geteld is voor ℣. 37-42 (hier 897-902) die daar worden bygebragt om te toonen dat het geene Kolijn *Winkelma*, Melis *Winkelmeet* noemde: En gelijk het aan alle kanten kwaalijk gedaan is, de woorden van Melis *begonsten riesen*, te verbasteren in *begons te risen*: zo is het ook aan alle kanten kwaalijk gemeeten; behalve alleen daarin, dat die uitgerekte *Letterkundige* Aantekening geplaatst is onder de *Historischen*, om voor 't oog het papier te vullen. Was het veld, daar die slag voorviel, een *afgesteeken veld*? wie hadt het afgesteeken; de Hollanders, of de Vriezen? hieldenze een Tornoyspel? zo zal het misschien met krijt afgetekend zijn geweest. Met één woord: *Meet*, *met*, *gemeet*, *gemet*, komen hier niet te passe. *Winkelmeet* by onzen Dichter is, volgends 't gewoone misbruik der T voor eene D, WINKELMEED, WINKELMEDE. en *Winkelma*, by Kolijn, is een gewoone verkorting van *Winkelmade*. En *made* en *mede* zijn 't zelfde; naamelijk vlakte, vlak veld, enz. Zie Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden VIII. p. 448. en den Index vocum German. van Alting, by *Maden*. Doch *Winkelmade* is de naam van een zekere plaatse of Banne, waarvan *Winkel* de hoofdplaats schijnt geweest te zijn. Doodboek van Egmond: 17 *July* 1345 *storf Arnoud van* Winkel, *Ridder*, *die ons Klooster tien morgen lands in* Winkelmade *besprooken heeft.*

℣. 903 So dat hi op hem quam met gere) de Andd. *met here.*

ARNOUD.

Met groter menichte vanden sinen;
Dat te scaden eñ seer te pinen
Den lande wort ene langhe stonde.
Begraven wort hi tEgmonde/
Eñ daer na sijn wijf Lutgaert/
De hi lief hadde ende waert.
Vijf iaer hadde hi in hand/
Alse Grave/ dese Holland.
Sine kindere/ Diedric eñ Siwaerd/
Waren jonc eñ onbewaerd:

915 Douhere. 't is zeker dat hy niet alleen kwam. Beter is *met gere*; dat is, met yver, met drift. Noch hebben de Andd. *op hen* voor *op hem.* gelijk ook II. 257. *onder hen tween.* maar in A vind ik noit *hen;* altijd *hem*, zelfs daar het rijmt op *hen*, als VII. 200. en 899. daar ik *hen* haast veranderd had in *hem*; het welk, in zich zelf goed zijnde, ook in A gevonden wordt IV. 932. In de Oude Vlaamsche vertaaling van Boëtius vindtmen altijd *ic hem.* Ondertusschen zien wy hieruit reeds flaauwelijk dat *hen* in 't Meerv. ter onderscheidinge van het Eenv. *hem*, den Ouden ook is bekend geweest. En dit is zo zeker, dat in het fraaye *MS.* van Jan van Heelu *hem* en *hen* overal onderscheiden worden even als nu by ons. zie hier ééne plaats p. 38. *Op die ghene, die* hen *te voren*

Jeghen hem *hadden gekeert.*

anderen schreeven *hem* of *hen*, naar 't hun uit de pen viel, of zo als 't in 't rijm te pas kwam. Wel vind ik 't Meerv. *hen* in Ferguut f. 11 c. *tusschen hen tween.* maar die Dichter maakte geen onderscheid tusschen *hem* en *hen*, als blijkt f. 1 a.

Elc coes andren van hen *beden*
Hem *twee conste niemen versceden.*

ook gebruikt hy *hen*, spreekende van Jonkvrouwen f. 22 c.

—— —— *al* hare *sprake*,
Eñ dat si daden, sat hen *wel.*

integendeel gebruikt hy *hen* spreekende van eenen Man f. 5 a.

Hi *reet blide achter die port*,
Up eñ neder, weder eñ vort;
Daer en sprac niemen iegen hen,
No en seide, comt herbergen.

D. van

Vouste hadde nume twaelf iaer.
Dus stont tlant in groten vaer.
Grave Diedric/ Aernouds zone
Eñ Lutgaerden/ was die gone/
Dien met rechte tlant an quam:
So dat hi te wive nam
Ene/ hiet Otild/ daer hi an
Bi Gods gracie twee kinder wan/
Enen Diedric eñ enen Florens.
Desen quam in sijn ghepens/

ARNOUD.

DIEDERIK de Derde.

In

D. van Assenede gebruikt *ben* wel in 't Meerv. f. 13 a.

Hen *gesciede alsijt ontsaghen.*

maar ook in 't Eenv. f. 12 d.

Dies ic gelove eñ seker ben.
Wie soet draget over hen.

het welk kon veranderd worden in *hem* en *hem*. maar evenwel, 't staat 'er niet. Dit is genoeg om te toonen dat *ben* geen nieuw woord is.

ꝟ. 905 **Met groter menichte**) voor *menichte* hebben de Andd. zo hier als elders, veeltijds *menie* of *menye*. doch dat wordt in **A** nergens gevonden. Die zelfde verwisseling vind ik in der Saxen Spiegel B. II. Art. 55. in de Uitg. van 1516, *des meren mennie*. In die van 1569, *der meisten mennige*.

ꝟ. 911 **hadde hi in hant**) dit en het volgende is in **B** zeer mishandeld, op deeze wyze:

Vijf iaer had hi in Hollant
Grave eñ had in bant.

de Uitschryver schreef by verzinning *Hollant* voor *bant*. om het goed te maaken, bedorf hy moedwilliglijk, gelijk meermaalen, het volgende vaars. Zo hy geschreeven hadt,

Vijf iaer was *hi in Hollant*
Grave, *eñ* hadt *in bant.*

ik zou 't misschien overgenomen hebben, om hier *dese Hollant* uit te werpen. doch de leezing van **A** wordt volkomen bevestigd door **M**.

ꝟ. 914 **onbeiaerd**) de Andd. *onbeiaert*. en dit zoude ik ver-

Diederik de Derde.

In sinen wille/ in sinen ghere/
Pelegrime te sijn over mere/
Eñ was dierste vanden Graven/
Die met ghebeden eñ met haven
Eerde theilighe graf ons Heren.
Dese gaf/ sinte Aelbrechte teren/
In Kadenborch tien pont ten iare/
Eñ in Kadenborch hoeve daer nare
Sestien onsen renten mede/
Eñ in Zweten tere stede

Dar-

verkiezen, zo 't alleen ſtondt. maar *ionc eñ onbewaert* ſchynen wat meer te zeggen dan *ionc eñ onbeiaert.*

℣. 938 In ſijn Vrijsghers) dat is, volgends Alk. *in 's Graven Fritgerſe.* En daarmede laat hy zyne Leezers wandelen. Van Loon op Kolijn ℣. 789. ſchreef dit naar; doch voegde daarby, *of vrye beemt.* Het eerſte gedeelte van 't woord *Vrijd-gers* is, buiten twijffel, het zelfde met dat van *Vrijdhof*; dat is, een vrye, of, volgends Kiliaan, een beſlooten hof, *hortus concluſus.* Walewein f. 28 d.

Die linde ſtont in een vrijthof
Met enen mure al omme belopen.

By Meerhout p. 437. leeſtmen kwaalijk, *in Comitis Frugeſa.* En Ant. Matth. tekende daar aan, dat by Miræus, in den Brief zelven van Diederik V, geleezen wordt *Fungerſa.* Doch ik heb by Miræus, Donat. Piar. c. 61. geleezen, niet *Fungerſa*, maar *Frugerſa*; gelijk ook in de Jaarboeken van Douza. Op eene andere wyze leeſtmen kwaalijk by van Loon, in 't ſlot zyner Al. Hiſt. uit Jo. a Leydis Chron. L. XV. c. 4. *in comitatu Fritgarſa* voor *in Comitis Fritgarſa.* Thans onderzoeken willende hoe dit in 't Charterboek uitgedrukt zy, vind ik daar wel den Brief, zo in 't Latijn als in 't Duitſch: maar de gezochte woorden vind ik, noch in 't een, noch in 't ander. Ik zoek het zelfde by Jo. a Leydis Annal. Egm. c. 17. en vind het 'er al mede niet. Die Brief is deerlijk gerabraakt. Doch daaraan is weinig verbeurd. Hoe ik den zelven meer leeze, hoe ik meer overtuigd worde dat hy

niet

Dartien onsen ghelt ende lant;
In Walduunen hi verbant
Sestien onsen sente Aelbrechte;
In sijn Vrijdghers hi berechte
Sestien onsen penninghe mede.
Daer toe offerde hi ter stede
Twe diere pellen/ die men dare
Te hoghen tiden hanghet openbare.
Zwaerd Zicke/ hebben wi verreest/
Gaf aldaer tlant op die gheest/

DIEDERIK de Derde.

Drie

niet waardig is onder de echte Brieven geteld te worden. Datmen by Meerhout moet leezen, *in Comitis Fritgersa*, blijkt uit de vertaaling van onzen Dichter, *in sijn Vrijdghers*. Want ook *Vrijdhof* is in Gloss. Lips. FRIHOF, *atrium*; en FRITHOVO, *atria*. En wederom, gelijk hier *Frihof*, zo vindtmen ook elders *Frighers*. Pieter Jacobsz. stichtte in 1387 twee Vikaryen in de Vrouwen kerk te Leiden, en besprak daartoe: *Eerstelijk zeker land*, 't Frighers *genaamd*, *bestaande uit* 13 *bont*, *en gelegen onder het gebied of ambacht van Katwijk*: zie Rijnl. Oudh. p. 171. Hiertoe schijnt ook te behooren 't geen Albertus Stadensis op 't jaar 1112 verhaalt, dat, naamelijk, Udo Graaf van Staden aan de Kerke te Heslinge verpand hadt, voor vijftig Mark, *Frogersen* en *Frankenburstold*. Dit *Frogersen* doet my denken aan *Vroonland*, dat is, *'s Heeren land*, en daarom *Vry land*. Stondt 'er *Frongersen*, ik zou verzekeren, dat het, benevens *Fritgersa*, *Frigers* en *Vrijdgers*, niet anders was dan *Vry* of *Vroonland*. Zie ondertusschen ook den Heer Alting *v.* FRUGERSA: doch stoor u niet aan zyne bedorven aanhaalinge uit onzen Dichter, ONZEN *S. Albrecht*. Dat *gers* of *gars*, niet anders is dan *gras*, meen ik dat wy elders, by eene andere gelegenheid, aangemerkt hebben.

℣. 941 (Twe diere pellen) Meerhout: *duo* pallia *pretiosa*, *quæ adhuc pendent in ecclesia summis festivitatibus*.

℣. 943 (hebben wi verreest) zie hier achter.

℣. 946

DIEDERIK de Derde.

Drie pont ten iare in Akerslote/
Eñ in Medan gaf hi de grote
Van twe pont gelts. Daer te stede
Leghet hi eñ sijn wijf mede/
De scone clenode daer ter stonde
Sinte Aelbrechte gaf tEgmonde.
1003. Int iaer ons Heren dusent eñ drie
Starf Keiser Otte: eñ sider nie
Sone wart daer af Keiser gheboren/
Hine worter anders toe vercoren.
Want dese drie Otten ersden trike/
So dat het ginc erveliike
Vandē vader toten zone;
Sonder allene dat die gone
Te Rome voer/ eñ datten wiede
Die Paus selve/ eñ benediede.
Maer na dien dat Otte was doot/

De

℣. 946 de grote) in de Andd. *de groet :* het welk Alk. verklaart, *geaacbtenis.* van Loon, *aanwas*, *renten.* Ik acht dat *grote*, gelijk ik hier uit A geeve, is *grootte :* Het welk wy, van geld spreekende, nu, in basterdtaal, noemen *Somma.* Zie beneden by ℣. 1019.

℣. 953 daer af) de Andd. *daer op.* Kwaalijk. *daer af* is hier, van 't Roomsche Rijk.

℣. 962 De Roomsche Kerke) de Andd. *Die Roomsche Keyser.* En schoon Melis duidelijk spreekt van eenen tijd, toen 'er geen *Keizer* was, zo hebben echter de voorige Uitgeevers dat ongemerkt laaten doorgaan.

℣. 966 Dies waerdich ware) ik vind in Allen, *waren.* Doch Melis schreef *ware :* waarvoor ook hieronder ℣. 994 staat *waren*, zo wel in B als in A. *Dies*, waarvoor kwaalijk in de Andd. *die*, is *die des ;* als VII. 1004.

Trecke hem an, dies *scoudich es.*

Die des waardig waare, is dan, die waardig zoude zijn tot

Kei-

DIEDERIK de Derde.

De Roomſche Kerke wederhoot/
Eñ de Heren vanden rike/
Eñ coren ghemeenlike
Seven Prenſen/ de kieſen zouden/
Dies waerdich ware/ wien ſi wouden/
Die Roemſche Keiſer ſoude weſen.
Nu ſijn ſeven Heren te deſen;
Dre Ardſche biſſcoppe/ vier Leke heren/
Die men hier mach bi namen leren.
Van Almaenghen de Cancelier/
Die van Menſen es een alhier;
Entie van Trieren es een van allen/
Die es Cancelier van Gallen;
Entie van Coelne alſo wale
Die Cancelier es van Ytale:
Dit ſijn dre Gheleerde Heren.
Die vier Leke willic u leren:

Daer

Keizer verkooren te worden. *Waren* zoude ons wyzen tot de Kiezers of Verkiezers: doch dat lijdt de ſaamenhang niet.

℣. 972 Menſen) Ments. In de Andd. *Maleticbem*, of *Maleticben*. 't laatſte in M.

℣. 977 Gheleerde Heeren) Geeſtelyken of Klerken. A-Sax. Kronijk p. 38. *mid the lerede-folc*. 't Welk daar vertaald wordt, *cum Clericis*. Doctrinale B. II. f. 26 d.

Geleert mans *leven ſal weſen*
Penſen, *ſtuderen eñ leſen:*
Ander ſtaf, *ſcilt no ſpere*
En ſal ſijn in ſijn gere.

Voorlang, en dikwils, heb ik overdacht wat hier *gere* zy. Maar ik heb het noch niet gevonden. Die het nader zal willen onderzoeken, kan deeze plaats vergelyken met de volgende uit Walewein f. 34 b.

Doe trac bi tſwert met tween ringen,
Eñ vaget ſcone an ſinen ghere.

Die een zwaard, dat lang in de ſchede geruſt heeft, daaruit

trekt

Diederik de Derde.

Daer pleghet die ene of te sine
Die Pales grave vanden Rine/
Die is Drussate des Riken ghenant;
Die ander es van Sassen lant
Die Hertoghe/ die des ghelike
Dat zweert voert vanden Rike;
Die derde diene staets niet ave/
Dats van Brandenborch die Marcgrave/
Dats des Riken Camerlinc;
Die vierde/ dat es ware dinc/
Dat is die Coninc van Behem/
Scinke des Riken noemt men hem.

De-

trekt om het te bezien, zal 'er eerst het stof afveegen ; waartoe niets gereeder is dan 't geen men zelf aan 't lijf heeft.

ỷ. 980 Pales grave) volgends A. In B *Palentsgrave.* maar in A *Plaesgrave.* En zo miste Wouter de Klerk meermaalen in die zelfde letteren. B. VIII. ỷ. 1006. schreef hy eveneens *plaen* voor *palen.* en III. 1426. *Vlaencbine* voor *Valencbine.*

ỷ. 990 Scinke) zo mede in C. doch in A is 'er de letter *b* kwaalijk ingevoegd. maar in B *Scincker.* In de aanstellinge zelve der eerste Keurvorsten, verkeerdelijk toegeschreeven aan Otto III in 't jaar 1001. *Der Vierd ist der Hertzog von Pebam, und ist dess Reycbs* Schenck. Kiliaan : *Scbenck* is *Scbencker.* Dit laatste vind ik ook by Maerlant f. 17 a.

Den Scinkere *gaf men sijn ambacbt,*
Eñ die Backere is ter galgen bracbt.

Ambacbt is *amt*, bediening.

ỷ. 1002 Ghevelt de van Utrecht onsiene) Seb. verklaarde *onsiene* door *onverboeds.* Alk. hierdoor misleid, voegd'er by, *onvoorsiens.* Melis geeft hier te kennen dat het 'er met dien van Utrecht slecht, leelijk, deerlijk, *uitzag*; gelijk het doet in alle Steden, daar de vyand moord en brand sticht. In tegendeel *zag* 't 'er wel *uit* met dien van Holland, toen zy hunne vluchtende vyanden vervolgden III. 1106.

Nu staet Hollant een deel siene,

Al-

Deſen Leven was dere groot
Ghegeven/ na ſterven Otten doot/ DIEDERIK de Derde.
Dat hi Keiſer ſoude weſen/
Die ghecoren ware van deſen.
Nu keric tonſen Graven weder/
Daer ic die geeſte of leide neder.
In des Graven Diderics tiden/
Daer wi de gheeſte of lieten liden/
Die Grave Arnouds Zone was/
Doe men ſcreef/ als ic daer las/
Ons Heren iaer duſent eñ tiene/
Ghevelt de van Utrecht onſiene. 1010.

Die

Alſe de voort trecken met ghenende,
Daer dander vloen met groter ſcende.

daar Alk. 't beter verklaart, *'t ſtond geſien : hadden een ſchoone kans*. en dit laatſte, *kans hebben*, is al veel de naaſte verklaaring van deeze oude ſpreekwyze., beneden VIII. 175.

——— ——— *eñ haddent* ziene,
Jeghen enen man wel tiene.

zo ook IX. 959. daar is 't, hadden goeden kans. maar een kwaaden kans vindenwe uitgedrukt door *onſiene* X. 625.

Want het waſſer onſiene
Enen man van honderden tontfliene.

daar Alk. *onſiene* zeer wel verklaart *haggelijk*. zo moet het ook genomen worden II. 61.

Dus ſtoet hem utermaten onſiene
Grave te ſijn der iaren vijftiene.

het zag 'er met Diederik V, in de eerſte 15 jaaren na zijns Vaders dood, ſlecht uit; het ſtondt haggelijk; hy hadt kleenen kans, om Graaf te zijn, dat is, om in 't bezit van zijn Graafſchap herſteld te worden. Maar de allereigelijkſte betekenis van *Siene* en *Onſiene* is, het geene *ſchoon* of *leelijk is*: 't geenmen *gaarne* of *noode* ziet: *aangenaam* of *onaangenaam*. Dit laatſte voornaamelijk heet noch by ons, *gezien* of *niet gezien*, *wel* of *kwaalijk gezien* zijn. Voor het tweede zegt Kiliaan *ongezien*; en hy verklaart het eenvoudig als onaange-

 naam

DIEDERIK de Derde.

Die Noꝛmanne verbꝛanden die ſtede/
Eñ ſloughen vele lieden mede.
Als men ſcreef ons Heren iaer
1018. Duſent achtien/ was toꝛloghe zwaer

Van-

naam voor 't oog. Waartoe mogelijk behoort het geen ik leeze in Walewein f. 55 b.

Die wonden, die bi conſte vinden an hem,
Die fel waren eñ onſiene.

Het eerſte ſteekt klaar door, in deeze woorden, Hiſt. van Jaſon f. 103 b. *dit ghedaen, ghinc zy haer pareren eñ toe maecken upt aller* ſcoenſte *eñ* ſienſte *dat zy conde.* Als dan by zulke hulpmiddelen wat natuurlijke bevalligheid bykomt, zo ziet zulk een Jonkvrouw 'er wel uit, is gevolgelijk wel gezien, en heeft eenen goeden kans, enz. Het oude *Siene* komt zekerlijk van het Werkwoord, *Zien*, *Zag*. maar de Ouden ſchynen wederom, van hun *Siene*, gemaakt te hebben een Werkwoord, *Sienen*, *Siende*. Ik heb het echter tot noch toe niet aangemerkt dan alleen by onzen Dichter VIII. 354.

So dat haer ſpel daer mede ſiende.

't welk Alk. ten ruwſten genomen, niet kwaalijk verklaart, *dat ſe 't ſchoonſt hadden.* doch beter hadt hy gezeid *ſchoonſt kreegen*; allerbeſt, *ſchooner kreegen.* want *haer ſpel ſiende* is daar eenvoudiglijk, hun ſpel, of kans, *beterde.*

℣. 1008 **Opde Vreſen**) Melis is hier ganſch van den weg af: maar noch alleen, noch de eerſte. Hy doet Graaf Diederik III een zwaare neerlaag lyden in Vriesland, in plaatſe van hem op eene doorluchtige wyze te doen zegenpraalen in Holland over Godevaard Hertog van Lotteringen, en de Biſſchoppen van Kolen, Utrecht en Luik. Hy zegt, dat de Keizer den Hertog zondt om Diederik te helpen; en 't was integendeel om hem te beoorloogen, *ad eum debellandum*; zo ſpreekt Sigebertus Gembl. die byna woordelijk is uitgeſchreeven door Meerhout. De tijdgenooten die dit verhaald hebben, als Ditmarus, Baldricus, Alpertus, al vreemdelingen hier te land, noemen de Hollanders *Vriezen.* Ook ſchijnt de gemelde Baldricus het met zich zelven niet eens te zijn, zeggende, Chron. Camerac. L. III. c. 19. dat Diederik, zoon van Arnoud den Gentenaar, die een gedeelte van het Vrieſſche Rijk (*Monarchia*) bezat, geweeken was naar de plaatſe

Me-

Vanden Grave Diderike
Opte Vriesen ghemeenlike.
Want om sijns Vader doot hi quam
1010 Op hem zwaerlike ende gram;

DIEDERIK de Derde.

Eñ

Mereweda genoemd, omdat hy de Vriezen, die zynen Vader vermoord hadden, verdacht hieldt. En nochtans noemt hy al 't Krijgsvolk van Diederik *Vriezen.* De zelfde Bisschop Baldrik hadt geen gering denkbeeld van deeze overwinning van onzen Graaf, toen hy op de zelve toepaste de woorden uit Deuteron. XXXII. 30. *dat een, duizend; en twee, tienduizend zouden verjaagen.* En zo 'er oit aan de eene zyde een nederlaag geleeden is zonder eenig verlies aan de andere, ik acht dat het hier geweest is. De Monik Alpertus, de Diverſ. Temp. L. II. c. 21. merkte het aan als een Goddelijk oordeel, en een ongehoord mirakel, dat zo veele dappere Helden, staande als steenen beelden, zonder zich te verweeren met zwaarden, of te dekken met schilden, zich alzo lieten doodslaan van de Vriezen, die hy doorgaands vereert met den naam van *Prædones* of Roovers. De Bisschop Ditmarus, die maar een maand of vijf na dit geval overleeden is, schijnt zijn verhaal met traanen in de oogen opgesteld te hebben. Zulk een nederlaag te lyden zonder eenig verlies aan de zyde des overwinnaars, was zonder voorbeeld. Maar schreide of zuchtte hy, hy scholdt en vloekte niet minder. Vooreerst is onze Graaf Diederik, by hem, een onzalig Dienaar van den Bisschop van Utrecht; *infaustus prædicti Antistitis satelles* (met welke woorden van Loon wonderlijk veel op heeft, doch die hy niet uit den Sax. Annalist, als slechts een' naschryver, moest aangehaald hebben). Dan is hy weder een vervloekt jongeling, *juvenis nefandus:* dan vloekt hy het land daar dit voorviel, dat hy een eiland noemt, gelijk David het gebergte Gilboa vloekte. zie II Sam. I. 21. doch dit moetmen in zijn eigen taale leezen, om recht te zien, wat overeenkomst 'er was tusschen Koning David en Bisschop Ditmarus. dit zijn zyne woorden: *Quod David sanctus monti Gelboë imprecatus est, huic insulæ Ego nullius meriti semper exopto.* 't Is een weezenlijk deel der Historiekunde, het Karakter der Historieschryvers te kennen.

℣. 1010 gram) Jehan li Nevelois, een Fransch Dichter van

Diederik de Derde.

Eñ hem wort helpe des ghelike
Ghesent van Keiser Heinrike/
Een Hertoghe/ de Godevaert hiet.
Maer dat en diede al gader niet.
Want een luut quam/ men ne weet
Wanen dat het quam ghereet:
Die stemme riep: Vliet/ heren/ vliet.
Wonder groot is daer ghesciet/
Want der Vriesen meneghe clene
Slouch daer meneghen ghemene/
Eñ al there wort ondaen/
Entie Hertoghe wert ghevaen.
Dus ghevellet scadelike.
Dese Grave Diderike/

Met

van de twaalfde eeuw:

Et quand il la oi s'en fu grams *et iriez.*

zie Cl. Fauchet des Poetes François L. II. ch. 5. daar hy *grams* verklaart door *marry*. Alsmen alle de Duitsche woorden, die by oude Fransche Schryvers gevonden worden, byeen zaamelde, zy zouden een groot getal maaken.

℣. 1019 meneghe clene) zo staat in A en in B: gevolgelijk kwaalijk in U, *menye clene*: dat zou zijn, *kleine menigte*; 't welk hier geen plaats kan hebben om 't volgende *meneghen ghemene*. De bewoording, schoon niet klaar opkomende, heeft echter iet aangenaams; *meneghe clene slouch meneghen ghemene*: niet *sloeghen*. waarom ik hier *clene* en *ghemene* houde voor Zelfstandige woorden. *Cleente* of weinigte, en *ghemeente* of menigte. Dat *clein* van ouds ook *weinig* betekende, zagenwe boven by ℣. 609. en *clene* voor *kleinte*, gelijkmen nu spreekt, en *grote* voor *grootte*, waarvan boven by ℣. 946. is volgends de eigenschap der taale. De ouden zeiden niet, *boogte*, *langte*, *diepte*, enz. maar, *boge*, *lange*, *diepe*. beneden III. 371.

Maer daventure heeft menighen hoghe.

dat is *boogte*: Melis hadt daar 't oog op de woorden van Claudianus, *tolluntur in* altum *Ut lapsu graviore ruant*; ook by

Alk.

Met oerloghen eñ met pinen
Behelt hi Kenemare metten sinen.
Onghewroken sinen vader
Moste hi laten alte gader/
Eñ starf in ons Heren iaer
Dusent dertich entaer naer
Neghene mede. Met groter weerde
Was hi tEgmonde wacht ter eerde.
Sesse eñ veertich iaer machmen lesen
Dat hi Grave hadde ghewesen.
Hollant ontfinc den visten Grave/
Die Dideric hiet/ eñ lant eñ have
Vanden Vader ane quam.
Onlanghe hi de nutscap nam.

Diederik de Derde.

1039.

Diederik de Vierde.

Co-

Alk. gemeld. zo leezenwe IV. 451. *twee mans* langhe *diep:* dat is *langte.* en IX. 658.

Die langhe *van enen armborstslage.*

en zo in anderen. Meerhout zeide : *a* PAUCIS *Frisonibus* MULTI *perempti sunt.* Sigebertus voor hem: *multi a paucis Frisonibus perimuntur.*

℣. 1031 Met groter weerde) in de Andd. bedorven, *ende metter* (A, *met der*) *waerde.* en dat is, volgends Alk. *na sijn waardy*, *verdiensten.* Beter verklaarde het Seb. door *eerlijk;* het welk, als elders gezeid is, dikwils niet verschilt van *heerlijk.* want *met groter waerde* is eigelijk, met luister, met pracht.

℣. 1036 eñ lant) in A en B tlant: doch heb *lant* verkooren uit B. Voorts is *eñ* in B en A *die.* stondt 'er *dien*, ik had het mede overgenomen.

℣. 1038 Onlanghe) niet lang ; eenen korten tijd. Maerlant, Inhoud van B. X.

——— ——— ——— *Godolyas*,
Die onlange *Here daer was.*

Roman van Grimbergen, onder de Bylaagen van Butkens p. 36 b. Onlanghe *lach by*, *bine sterf.*

℣. 1042

DIEDERIK de Vierde.

Tote Dordrecht inde poort
Wort hi belaghet eñ vermoort
Van sinen vianden onversien:
Eñ dat lantscap quam na dien
Op sinen broeder na sijn lijf/
Want hijn hadde kint noch wijf/
Eñ die Florans bi namen hiet.
Hi starf/ als ment bescreven siet/
Dideric/ in ons Heren iaer
1048. Dusent veertich eñ achte daer naer.
Neghen iaer hadde hi bi desen
Grave van Hollant ghewesen.

FLORENS de Eerste.

Florens was die seste Grave.
Hem quam an lant ende have.
Dese nam Gertruden te wive/
Edel eñ scone van live

Was

℣. 1042 Eñ dat lantscap quam na dien Op sinen broeder) dè Andd. aldus:

Tgraefscap regierde na dien,
Die was sijn broeder ———

en ℣. 1045. *Een die;* 't welk hier is *Eñ die.* als dit minder bedorven was, zoude ik *Graefscap* overgenomen hebben in plaatse van *Landscap.*

℣. 1043 na sijn lijf) dat is, gelijk Alk. wel zeide, *na sijn leven.* doch dat was te eenvoudig voor van Loon, die, op Kolijn p. 353. van *broeder na sijn lijf*, maakte, *lijflyke broeder.*

℣. 1059 Enen sone) dit heb ik wederom ontleend uit B. In A en R staat *Sinen sone;* dat hier naauwelijks plaats kan hebben.

℣. 1060 ene dochter) deeze Dochter, by onzen Dichter nergens genoemd, hiet, volgends onze nieuwer Kronyken, *Machteld;* volgends de Franschen, *Bertha.* Sommigen maaken van Machteld en Bertha twee Zusters. en mogelijk te

recht.

Was ſoe, eñ van maghen hoghe.
Herman, van Saſſen de Hertoghe,
Was haer vader, een hoghe man.
An deſe vrouwe Florens wan
Enen ſone Diderike,
Eñ ene dochter des ghelike,
Die in huwelike te lone
Seder hadde de Vrancſe crone,
Als diſtorie ſal ſegghen uut.
Deſe Florens eñ ſijn wijf Gertruut
Gaven oec goet tote Egmonde,
In Eſpendelf renten vijf ponde,
Eñ een onſe daer toe mede.
In Boſchuſe, eñ tere ander ſtede,
Hebben ſiſe mede gherent
Twee eñ twintich onſen omme trent:

FLORENS de Eerſte.

Om-

recht. want Meerhout, op 't jaar 1048, geeft aan Florens I en Geertruid, niet, gelijk Melis, éénen Zoon en éene Dochter; maar twee Zoons, waarvan de eene, Florens genoemd, jong geſtorven is; en twee Dochters, welker eene Koningin van Vrankrijk geweeſt is; maar meldt haare naamen niet. Bertha, op zijn Hollandſch Baarte, is getrouwd geweeſt met Filips I. Koning van Vrankrijk; en deeze Hollandſche Prinsſes is geweeſt eene der Grootmoederen van den tegenwoordigen Koning van Vrankrijk. Hoe zy, niettegenſtaande haare vruchtbaarheid, van haaren Gemaal onwaardiglijk verſtooten is, ter liefde van eens anders mans wijf, is te bekend om 'er meer van te zeggen.

℣. 1070 Twee eñ twintich onſen) deeze twee en twintig oncen beſpraken Graaf Florens en Graavinne Geertruid, aan het Klooſter, volgends ℣. 1068.

In Boſchuſe eñ tere ander ſtede.
die andere Stede heet in den Brief, by Jo. a Leydis *Scherwich*; by Douza, *Sterwijck*. 't Is van weinig belang: maar, evenwel, lees hier *xxxij oncen*. Zo ſtaat in beide de Uitg.

van

FLORENS de Eerste.

Omtrent Delf/ aen beiden ziden/
Neghentien morghen ten selven tiden.
Tien tiden was in Vlaendren mede
Een Grave van groter moghenthede/
Die Boudene van Rijsele hiet.
Want/ als ment bescreven siet/
Hi makede Rijsele de stede/
Ende Kanesie oec mede/
Daer hi noch in begraven leghet.
Dese Boudin/ alsmen ons seghet/
Die wort Keiser Heinrics man/
Om dat hi van hem ghewan

Wal-

van Meerhout an. 1048. *in Buscbusa mansum xxxij uncias solventem:* zonder melding van *Scberwicb* of *Sterwyck*. De reden, dat ik dit aantekene, is om den Brief zelven, by Douza, te zuiveren van eenen grooten misstand. zo staat 'er: *In Buscbusa* MANSUS *xxxij. in Sterwijck* MANSUS *xxviii. uncias* SOLVENTEM. lees voor *mansus*, een en andermaal, *mansum*. Zo lees ik by Jo. a Leydis: *in Bucbusa* MANSUM triginta duas *uncias solventem*, *in Scberwicb* MANSUM viginti octo *uncias solventem.*

℣. 1072 Neghentien morghen ten —) zo staat in A en in A; en zo moet het weezen. Maar in B lees ik, *xix. morgben tiende ten* — en volgends de Aantek. van Seb. stondt in C, *negen morgen tienden ten* —. En hier moet Meerhout verbeterd worden, by wien men leest: *Juxta Delf xvi mansus, ex altera parte Delf ix mansus.* lees voor *xvi*, in 't eerste getal, *x:* en dan komen alle die woorden letterlijk overeen met den Brief zelven, en zaakelijk met onzen Dichter.

℣. 1083 Walchren/ ende Vier Ambochten) Meerhout: *Valentienas et Walacbriam.*

℣. 1091 Eñ want hi teser geeste niet en hoert) *teser* is *te deezer*. beneden V. 977. *teser noot:* maar VII. 43. *te deser noot*. VI. 1028 *teser stonden:* maar II. 521 *te deser stonde*. enz. *Geeste*, waarvoor in de Andd. *yeeste* of *yesten*, is gemaakt

van

Walcheren / entie Vier Ambachten / FLORENS de
Eñ over Scelt tlant dat hi sochte. Eerste.
Dit ghesciede in ons Heren iaer
Dusent eñ zeven eñ vijftich dats waer. 1057.
Dese Boudijn hadde twee sonen;
Enen Boudijn / entien gonen
Quam an de Graefscap sijns vader /
Eñ Henegouwen altegader.
Eñ want hi teser geeste niet en hoert /

So sal hier na van hem woert

Ghe-

van 't Lat. *Gesta*, dat zijn *daaden* of *verrichtingen* van zekere persoonen, welker verhaal het lighaam eener *Historie* uitmaakt. Hierom gebruikt onze Dichter dit woord meermaalen in het Eenv. getal, en in de betekenis van *Historie* of *Geschiedenis*. Hy zegt dan, en hy zegt wel, dat Boudijn, die zynen Vader Boudijn van Rijssele in de Graafschappen van Vlaanderen en Henegouwen is opgevolgd, niet behoort tot deeze Historie. Maar wat is dan, dat hy daarop laat volgen? *So sal bier na van bem voert*
Ghetelt worden ——
Dit heeftmen al mede zo, tot hier toe, overgestapt, zonder te zien dat Melis hier wederom beschadigd is. Want behalve dat in die woorden zelfs geen saamenhang is; waarom zwijgt hy van den tweeden Zoon, Robrecht den Vries, die zekerlijk tot deeze Historie behoort, en van wien in 't vervolg gesproken wordt, en met nadruk van het geene den Hollanderen, in zyne tyden, bejegend is? Maar van de tyden van den jongen Bouden geen woord. zie beneden by *v.* 1171. 't Gebrek is klaar, en lichtelijk aan te vullen. By voorbeeld:

Eñ want bi teser geeste niet en boert
„ So latic van hem bliven die woert:
„ Eñ énen andren, hiet Robrecht;
„ Eñ want hi Hollant heeft berecht,
„ Als men vor waer heeft ghehoert,
So sal bier na van bem voert

Ghe-

FLORENS de Eerste.

Ghetelt worden/ wat ghesciede
In sinen tiden onsen lieden.
1095 Hier keric tonsen Graven weder.
Florens dwanc op eñ neder

Si-

Ghetelt worden ——
Ik heb 't op Rijm gesteld, om tevens te doen zien, hoe de herhaalde Rijmklank, *boert*, aanleiding tot zulk een uitlaating heeft konnen geeven. 't Is eene oude wonde, dewijlze in alle de *MSS.* gevonden wordt.

℣. 1094 **onsen lieden**) dat is, *onzen luiden.* Waartoe zulk een uitlegging? zal licht iemant vraagen. Hiertoe; opdat niemand denke dat Melis hier spreekt van *zyne Liederen*, of van *zijn Liedje*; gelijk Alk. droomde, toen hy hier op den kant nevens zette: *ons* GEDICHT. Is 't niet raak, zo is 't mis.

℣. 1096 **op eñ neder**) is *overal*; en niet *volkomentlijk*, gelijk Alk. zegt. Vergelijk deeze plaats met de volgende III. 524.

Willem gaderde op eñ neder
Sine vriende. ——

Ferguut f. 5 a.

Hi reet blide achter die port
Up eñ neder, *weder eñ vort.*

der Ystor. Bloeme f. 10 b.

Hi liep al omme van boeke te boeke
Beide op ende neder.

Jan van Heelu p. 93.

Al dat lant op ende neder
Wert gestoert. ——

en p. 154.

Vander Moeselen toten Rine
Op ende neder, *in elke side*
Ende daer toe verre ende wide.

Doctrinale B. III. f. 38 b. uit Meester Marcus, dat is Martialis:

Scevola, du wils altoes eten
Met allen lieden op eñ neder,
Eñ niement et metti weder;
Du drinxs ander liede wine,
Eñ niement en drinct die dine.

Doch 't Latijn is niet van Martialis: zie de Supposititia X.

Sca-

Sine viande/ haer ende vaere/
So dat hise brochte in vare/
Eñ makese oec also mat/
Dat niement waende in sine stat

FLORENS de Eerste.

Se-

Scævola, tu coenas apud omnes, nullus apud te:
Alterius siccas pocula, nemo tua. &c.

ỷ. 1098 in vare) is hier niet *in gevaar*; maar in *vreeze*, in *angst*.

ỷ. 1099 makese oec) in **A** kwaalijk *make oec.* in de Andd. *maket se oec.* beide, *make* en *maket* is goed voor *makede* of *maakte*. van 't laatste zie de Aantek. III. 1486. De Ouden hebben al vreemd omgesprongen met den Uitgang der Werkwoorden in den Onvolm. Verl. Tijd. En dit verdient opgehelderd te worden, tot beter verstand zo van onzen, als van andere Dichters dier eeuwe. *Make*, voor *makede*, vinden we ook beneden IX. 142.

Dat men niet bet en dade,
Dan men de bavene over sloeghe,
Eñ de vol corens droeghe,
Eñ enen dike daer over MAKE.

dat het hier moet genomen worden voor *makede* blijkt uit *dade*, *sloeghe*, *droeghe*; die anders moesten geweest zijn *doe*, *slaa*, *draage*, waarna wel gevolgd zou hebben *make*, *faciat*; nu is het *faceret*. Zo ook *leve* voor *levede* III. 1270.

Eñ dat bi ontervet bleve
Alle de daghe de bi leve.

daar is 't *viveret*: en zo mede by Maerlant XI. 66. f. 110 b.

Het hadde geen recht gewesen,
Dat dese mort verbolen bleve,
Eñ dit vleesch langher leve
Daer die felheit vut quam eñ tquaet.

voor *vivebat*, zagen wy 't boven I. 262. buiten 't Rijm;

Dertien iaer, *een lettel mee*,
Was bi Keyser; *eñ* leve *voer waer*
Min dan twee eñ tseventich iaer.

Ghescie voor *ghesciede*, beneden II 427.

Dese dinc, *de wi over liden*,
Ghescie *in Grave Diderics tiden*.

Me

FLORENS de Eerste.

Zeker wesen daer hi lach:
So dat hi op enen dach
Ter Masen waert eñ ten Wale
Verwonnen hadde alte male
Een groot deel sire viande.
Eñ als hi keren soude te lande/
Nam hi sijns selves quaden goem/
Eñ soude onder enen boem/
Te Hamerte/ onder die scade rusten/
Want hitte eñ daer deerts hem lusten.
Daer hi seker waende wesen
Quamen sine viande in desen

Up

zie hier kort onder by ỹ. 1124. *Meetre* voor *meerderde*; zie boven ỹ. 577. *Beboeve* voor *beboevede* VIII. 197. enz. Jan van Heelu p. 24.

Daer na thoenese, *dat si*
Heeren Heinrike was verbolgen
Van Gaesbeke, ende dede haer volgen
Den Grave van Gelre ———

dat is, *toonde* zy. En p. 195.

Sonder taenverdene enege pronde;
Want men lovese *hen te diere.*

dat is, *loofdeze*. zy zagen van de *pronde*, of buit, af; want de prijs, waarvoor zyze koopen moesten, behaagde hun niet: dat zoude meer dan bebloede koppen geweest zijn. Noch eens p. 216. *Her Walrave* kinnese *alsoe stout*.

dat is, *kendeze*. Rom. van Limburg B. VI. f. 70 d.

Doch quam si tenen wive gegaen
Die wrachte met side: dier vragesi *saen*
Of si woude houden een wercwijf.

dat is, *vraagde* zy. Walewein f. 34 b.

Doe trac hi tswert met tween ringen,
Eñ vage-t *scone an sinen ghere.*

dat is, *vaagde*, *veegde*, *het*. En f. 59 c.

Tors nam hi, eert hem ontghinc,
Eñ voere-t *thant sinen waert.*

dat is, *voerde* of *brogt het*. Ferguut f. 1 c.

Ende

Op hem rivende onverſien;
Eer hi ende ſine conſten ontflien/
Wort hi verſleghen daer ter ſtede
Eñ vele van ſinen lieden mede/
Eñ wort tEgmonde ghedraghen;
Eñ begraven bi ſinen maghen
TEgmonde/ daer ſijn broeder lach
Dideric. Groot hant gheſlach
Was daer/ alſt geen wonder ſceen.
Men ſcreef ſeſtich doe ende een 1061.
Eñ duſentich ons Heren iaer;
Doe gheſciede plaghe zwaer.

FLORENS de Eerſte.

Der-

Ende ghinc ſitten op die erde;
Ontfarmelec claghe ſi *haer zeer.*
dat is, *klaagde zy.* En f. 32 c.
Si voeren met tote Rikenſtene;
Daer feſtereſe *Galiene.*
dat is, *feſteerdeze,* Limburg B. I. f. 6 c.
Dies danke ſi *dicken den hogen Voget*
Van hemelrike, daert al af quam.
dat is *dankte zy.* doch zie ook van dit woord breeder III. 1486.

ꝟ. 1109 onder die ſcade) dat is *ſchaduwe.* Jaſon f. 131 b. *legghende in mijn bedde* onder de ſchade *vander dogt.* Maerlant Evang. c. 137. f. 140 a.
Want Pieter meer miraclen dede
Dat hi met ſiere ſcade *ghenas*
Menegen die behevelt was,
Dan dat Jeſus ghenas die vrouwe.
let wel op de Theologie der tyden.

ꝟ. 1121 alſt geen wonder ſceen) *gheen* vind ik ook in B: waarvoor in A *cleen.* kwalijk. *ſceen* vindtmen ook in A: waarvoor in B *was eñ ſceen,* mede kwaalijk. Ik denk dat de Uitſchryver *was*, by verzinning, geſchreeven hadt voor *ſceen*; en vervolgends ziende dat het niet rijmde, daar achter voegde de woorden, *eñ ſceen.*

ꝟ. 1124 Doe gheſciede plaghe zwaer) zo ſtaat 'er in Al-

len.

Floris de Eerste.

Dertien iaer/ dus est ghetelt/
Had hi Hollant in sijn ghewelt,
Sijn wijf offerde tier tijt
Twee kasuffelen eñ een tapijt
Vor haren man; eñ helt in hant
Met haren kinderen voort Hollant.
Int iaer Goeds sestich ende drie
Eñ dusentich/ dus lesen wie/
Robrecht/ Grave Boudens sone/
Die iongste was hi/ de gone/

Diederik de Vijfde. Robrecht de Vries. 1063.

Van-

len. doch 't is bedorven. *Plaage zwaar*, kan aldus wel gezeid worden, Onbepaaldelijk, van eenig ongeval; 't welk daarop, Bepaaldelijk, verhaald en aangeweezen wordt. op die wyze zegt onze Dichter III. 820. even Onbepaald,

Ghesciede ENE *swaere plaghe.*

Maar wanneer hy spreekt van eene plaage, die hy kort te vooren gemeld hadt, zegt hy Bepaaldelijk, DESE *plaghe.* zie III. 1170, VIII. 879. En zo diende ook hier geleezen te worden:

Doe ghesciede DESE *plaghe zwaer.*

of ten minsten *de plaghe*; en wel aldus, met de zelfde letteren:

Doe ghescie DE *plaghe zwaer.*

van *ghescie*, voor *ghesciede*, sprakenwe zo even by ℣. 1099.

℣. 1138 Dies van Hollant was de cheins) zo staat in de Andd. niet *Die*, gelijk in A. *Dies* is *cujus.* beneden ℣. 1185.

Dies *Brabant*, *Lottrike eñ Ardenne*
Al gader was ———

en noch eens ℣. 1198.

Dies *hier voren ghewaghen waert.*

zo ook *Wies*, en wel, gelijk hier, van eene Vrouw, boven ℣. 454. —— —— *de Coninghinne*,

Doer wies *bede ende doer* wies *minne*
Hi den Grave dit goet gaf.

Seb. verklaarde hier *chens* door *Cinse*, *Schattinge.* maar Alk. keurde dit meesterlijk af, zeggende: *Niet* CYNSE, *maar de SESDE Grave van Holland.* Hoe heeft het den Man in 't hoofd

kon-

Vanden tween van Vlaendren lant/ DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.
Nam te wive in huwelike bant
Gertruden/ de weduwe Grave Florens/
Dies van Hollant was de chens:
Eñ dat maecte Boudijn sijn vader.
Want hi hem ontsach alte gader;
Dat hine kende scarp eñ vroet/
Eñ hi noch soude omme goet
Bouden/ sinen broeder/ anspreken/
Die zachte was eñ sonder treken.

Dies

konnen komen? Als 'er in zijn Uitg. ook stondt *Die* en niet *Dies*; men mogt denken dat hy daardoor verbijsterd was geworden. Maar waar heeft hy geleerd, dat *de chens* betekene *de Zesde?* En wat scheelde 't Robrecht, of Florens de *Zesde* of *Zevende* Graaf van Holland geweest was? Maar dit scheelde Robrecht, dat Geertruid, Florens weduwe (want van Haar wordt in deezen regel gesproken) in 't bezit was van Holland, en 'er alle de Graaffelyke inkomsten van genoot, als Voogd van haaren Zoon. Het was niet om den persoon van Geertruid, maar om den chens van Holland, dat Robrechts vader dit huwelijk tusschen Haar en zyn' Zoon *gemaect* heeft; gelijk aanstonds volgt. En Melis zelf heeft ℣. 1153. naauwlijks gezeid, *Ghertruut nam den man;* of hy laat 'er aanstonds op volgen:

Dus quam Roebrechte Hollant an.

Dus werdt hy, die arm was, rykelijk gegoed op *der Hollanderen chens.* zijn voorzaat Florens was het vroeger geweest op *der Vriezen chens*, ℣. 1156.

℣. 1141 scarp eñ vroet) dat is *wreed en listig.* hoedaanigheden, waarom de Vader deezen Zoon in alles mistrouwde, en handelde gelijk duidelijk by onzen Dichter te leezen is. *vroet* is hier *listig*, *bedriegelijk*, of, gelijkmen met een beschaafder woord zegt, *politijk.* Robrecht was *scarp eñ vroet:* integendeel zijn Broeder Boudijn was *zochte eñ sonder treken.* Dit staat lijnrecht tegen elkander over.

 ℣. 1145

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Dies so stac hijn uten lande/
Eñ dedem opheffen die hande
TOudenaerde/ eñ sweren dan
Openbare woerde man/
Dat hi altoos/ in ghere sake/
Den broeder om lant ane sprake:
Eñ brachtene tesen huwelike.
Ghertruut sach wel/ dat soe breke
Helpen hadde/ eñ nam den man.
Dus quam Roebrechte Hollant an.
Eñ want sijn vorsate Florens
Ghegoet was op der Vresen chens/
Eer hem Hollant ane quam/
Hiet men doe/ als ict vernam/

Gra-

ꝟ. 1145 **Dies so stac hijn uten lande**) dit is een hard woord ten opzigte van Vader en Zoon. vergelijk IV. 270. VI. 849 en 857. *Steeken* was van ouds *stooten*. Walewein f. 45 a,

Met bantbomen groot eñ starc
Begonsten si burten eñ steken.

Doctrinale f. 10 c.

Neemt enen pot van metale
Eñ enen andren daer bi
Die van erden ghemaect si;
Est datsi tsamen steken,
Die erden pot bi sal breken.

Voor *bijn* hebben de Andd. *bine:* beide is 't, *by hem*.

ꝟ. 1149 **in ghere sake**) de Andd. *om ghene sake*. maar dat *om* is daar kwaalijk ingesloopen uit het volgende vaars. *Ghere* is *gheenre*, geener; gelijk *ere* is *eenre*, eener: boven ꝟ. 472 *bi ere Nonnen:* en zo elders. maar *ghere* nergens dan hier, Doctrinale B. II. f. 12 a.

Want gramscap in geer stonde
En mach wesen sonder sonde.

Voor *gheenre bande*, beneden VI. 176. zeiden de Ouden ook *gherande*. Maerlant, van Aaron en verdere Priesteren, f. 29 a,

Hi ne mochte sijn doof, no blint,

Ne

Grave van Vrieslant bi toenamen/
Eñ vort wort Robrecht alte zamen
Gheheten Robrecht de Vriese mede/
Na sinen Vorsate; dus wilde de sede,
Achte iaer verwoghede hi Hollant/
Eñ hadt metten wive in hant.
Maer in sinen vierden iare
Quam hem in Hollant de mare/
Dat sijn vader waer doot bleven/
Die hem twijf hadde ghegeven.
Boudijn/ sijn broeder/ met siere vrouwen
Helt Vlaendren eñ Henegouwen
Niet meer van drie iaer naden vader.
Hi starf; eñ het quam alte gader

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Op

No crepel, *no bootseus*,
No manc, *no ooc camuus*,
No gherande *lette mede*
Vanden hoofde tote beneden. —

D. van Assenede f. 18 b.

En mach dor die venstre liden
Vliege no mosie te genen tiden,
No gerande *worm des gewinnen.*

Deeze vensters waaren gemaakt van Myrrenhout, dat geen gewormte onderhevig was, en vliegen en muggen buiten hieldt. Want *mosie* is *mugge*, in laater Latijn *muscio*, en daarvan in 't Fransch, *moucheron*. zie Salmasius ad Hist. Aug. T. I. p. 157. Vaernewijck, Tr. II. §. 79. *Daer hem de* muesyen *duerstraelden*. dat is, daar hem de *muggen* staken.

℣. 1161 Robrecht de Vriese) zie hier achter.

℣. 1171 Niet meer van drie iaer) by den een' wat meer, by den ander wat minder; en dus altijd omtrent de drie jaaren. Dewijl nu Melis geen woord spreekt van iets, dat den Hollanderen, in dien tusschentijd, dat is, geduurende de Regeeringe van Boudijn, Robrechts broeder, zoude geschied zijn, zo bevestigt dit het geene wy boven by ℣. 1091. aangemerkt hebben.

℣. 1183

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Op Aernoude eñ Boudijn/ sijn kinder.
Maer sijn wijf Richilt behilt ghinder
Boven deen kinderen de overhant:
So datse die van Vlaendren lant
Haetten/ om haer moeylichede/
Haer eñ hare kinder mede:
Dat haer swaerlike verghinc/
Als u hier na tellet die dinc.
1070. Als men dusent eñ seventich screef/

Mach

ꝟ. 1183 Godevaert/ vander Muesele Hertoghe) Melis is hier te verschoonen als Vertaaler van Meerhout, die op het zelfde jaar 1070, zeide: *Godefridus Dux Mosellanorum obiit, et Godefridus Gibbosus successit.* Wy hebben meermaalen gezien, dat Meerhout Sigebertus geleezen, en van naby gevolgd heeft. By deezen leestmen ook op 't zelfde jaar: GERARDUS *Dux* Mosellanorum *moritur. Moritur etiam Dux* GODEFRIDUS. Gerardo *filius ejus* DEODERICUS, Godefrido *succedit filius ejus* GODEFRIDUS GIBBOSUS. De twee, die beide in 1070 overleeden, waaren beide Hertogen van *Lotteringen.* en dewijl Sigebertus hier het Hertogdom van den tweeden niet noemt, schijnt Meerhout den naam van *Dux Mosellanorum* van beiden verstaan te hebben. Men onderscheidtze doorgaands in *Opper- en Neder-Lotteringen.* Wy konnenze korter, en niet oneigelyker, onderscheiden in *Lotteringen* en *Lotbier.* Het is eene aanmerking van Bruzen la Martiniere, dat Sigebertus het Eerste altijd noemt *Ducatus Mosellanorum*; het Tweede, *Ducatus Lotbaringiæ:* Wippo, integendeel, het Eerste, *D. Lotbaringorum;* het Tweede, *D. Ribuariorum.* 't Is geen wonder, en allerzekerst, dat veele laater Schryvers met die Naamen gebrabbeld hebben. De zelfde Landbeschryver heeft aangetekend, dat veele Nieuwe Schryvers den naam van *Mosellani* ook gegeeven hebben aan *Neder-Lotteringen*, dat is, *Lotbier.* En lang te vooren hadt Butkens p. 10. het zelfde gezeid in deeze sterke woorden: *Plusieurs escrivains ont lourdement failly en ce qu'ils ont faict le Roy Godefroy, Duc de Lorraine Mosellanique, &c.* Zie daar dan Meerhout ook schuldig aan dien lompen misslag. nochtans veel lichter te verschoonen dan

Bu-

Mach men lesen dat doot bleef
Godevaert/ vander Mueselе Hertoghe/
Een rike man eñ een hoghe/
Dies Brabant/ Lottrike eñ Ardenne
Al gader was/ als ic bekenne;
Eñ liet Godevaerde den Bocheus/
Die sere vrome was eñ preus/
Eñ ene dochter/ die hiet Yde.
Haer kinder sijn bekent wide.

DIEDERIK de Vijfde, ROBRECHT de Vries.

Want

Buchel op Heda p, 135, die beide de Godevaards, by Sigebertus en Meerhout gemeld, noemde *Dux utriusque Lotbaringiæ.* Dit strijdt al te grof tegen Sigebertus, enz, Maar Meerhout zoude uit de Historien zelfs verdeedigd konnen worden, Want schoon Godevaard, in 1070 stervende, alleen was *Dux Ribuariorum*, hy is te eeniger tijd ook geweest *Dux Mosellanorum.* Zijn Vader Gothelo de Groote bezat beide die Hertogdommen toen hy in 1044 overleedt; en werdt opgevolgd, in *Lotteringen* door zynen oudsten zoon Godevaard den Stouten; maar in *Lotbier* door zynen anderen zoon Gothelo, in wien de bekwaamheid meer noodig was, dan gepreezen is. doch Keizer Henrik III vondt het zo goed. Maar Godevaard nam dit zo euvel, dat hy de wapenen tegen den Keizer opvatte, en veele verwoestingen aanrechtte. Hierdoor verloor hy ook *Lotteringen* in 1046; wordende in zyne plaatse gesteld Albert van Alsatien, die in 1048 door Godevaard vermoord werdt: daar dees echter niets by won. Zijn broeder Gothelo was ondertusschen overleeden, en werdt in *Lotbier* opgevolgd door Frederik, Graave van Luxemborg; die in 1065 het tydelyke verliet. Toen stelde Keizer Henrik IV den zelfden Godevaard, die voor twintig jaaren geweest was Hertog van *Lotteringen*, aan, tot Hertog van *Lotbier*; waarin hy 1070 opgevolgd is door zynen zoon, hier te lande noch wel bekend onder den naam van Goverd met den Bult. Verstaa dan die woorden van Meerhout, *Dux Mosellanorum*, niet van het geene Godevaard was toen hy storf; maar van het geene hy bevoorens geweest was.

†, 1189 Yde) Ida, zuster van Goverd, en vrouw van Eusta-

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Want ſi vroech Godevaerde van Bulgoen/
Den edelen/ ſtouten/ vromen Baroen;
Eñ Boudijn ſinen broeder mede/
Die Coninc inde Heilighe ſtede
Wort tote Iheruſalem/
Als men leſen mach van hem.
  Die hocheuſe Godevaert/
Dies hier voren ghewaghen waert/
Quam met conincliken here
Op Hollant met ſtarker were/
Eñ van Utrecht quam met hem
In helpen de Biſſcop Willem/
Eñ al op Robbrechte den Vrieſe/
De van ſorghen eñ van verlieſe

1205 Ute

ſtathius, Graaf van Bologne, of, gelijkmen in oud Duitſch zeide, van *Boenen*; van den Latijnſchen naam *Bononia*. *MS.* by Butkens, Proeven p. 63.

Want van Vlaendren Grave Ferrant,
En 's Coninx broeder van Ingbelant,
Ende die Grave van Boenen *der ſtede,*
Ende die Grave van Hollant mede,
Beſaten Bruſſel die ſtadt. [Ao. 1312.]

Zie ook Kiliaan p. 728. Uit dit huwelijk zijn geſprooten drie zoons, Godevaard, Boudewijn, beiden ſedert Koningen van Jeruſalem, en Euſtathius. De vierde, Willem, is noit geweeſt. Zie de Conſiderat. Hiſtoriques van Louis Chantereau le Febvre; en de Aſſertio Genealog. Franc. van David Blondel.

℣. 1191 **Godevaerde van Bulgoen**) zie hier achter.

℣. 1194 **Heilighe ſtede**) in de Andd. *hele ſtede.* Beneden VII. 96. vindenwe *heel* voor *heil.* Doch dat is wat anders dan *heel* voor *heilig.*

℣. 1199 **met conincliken here**) Meerhout op 't jaar 1071. *cum Wilhelmo Ep. Traj. et regali exercitu.* dat is te zeggen, met een ſchoon, talrijk, magtig leger. Andere geheimen moetmen hier niet zoeken.

℣. 1205

Ute Hollant wert verdreven.
Zijn Stief zone is met hem bleven /
Die nochtan doe ionc was eñ clene;
Te Ghent quam hi ontgoet al rene.
Men screef dusent als dit ghevel
Een eñ seventich alsu wel.
Vier iaer stont in Godevaerts hant
Aldus de Graefscap van Hollant.
Int iaer te voren eer de Vriese
Comen was tot desen verliese /
Was Boudijn / sijn broeder / doot bleven.
Eñ als hi int lant quam verdreven /
Quamen an hem de barone /
Poerters / ridders / van hoghen doene /

Diederik de Vijfde. Robrecht de Vries.

1071.

Eñ

℣. 1205 Ute Hollant wert verdreven) 't is aanmerkelijk, dat dees Robrecht, de eerste Vreemdeling, die Graaflijk bewind over Holland gevoerd heeft, niettegenstaande anderen zo breed van zyne dapperheid opgeeven, zich zo schandelijk, met wijf en kinderen, uit den lande liet wegjaagen; zulks, dat hy 'er niets overig behieldt. Dit is noit eenen geboren Graave van Holland gebeurd, schoon zy somtijds magtiger vyanden tegen gehad hebben. Integendeel, 't geen Robrecht, toen hy 't hadt, niet bewaaren kon, wist zijn Stiefzoon Diederik, toen hy 't kwijt was, weder te krygen. Maar Robrechts hart hong over Vlaanderen, zijn wieg en bakermat. Om dat te winnen, schoon hy 't plegtelijk hadt afgezwooren, was hy een Alexander: om Holland te verdeedigen, een Robbert Leverworst. Zo veel verschilt het, geregeerd te worden door Inborelingen, of door Vreemden, die, veel al, elders een trekpleister hebben.

℣. 1207 nochtan doe) liever las ik hier, *nochtan*, zonder *doe*: of, gelijk hier in de Andd. staat, *noch toe*; waarvan zie beneden by ℣. 1316.

℣. 1213 Int iaer te voren) zie hier achter.

℣. 1221

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Eñ baden hem om helpe ghinder
Van dat Richilt eñ haer kinder
Vlaendren reimerden alſo zware;
Wille hi vechten jeghens hare/

Si

℣. 1221 reimerden alſo zware) dit is in alle de *MSS* meer of min bedorven. voor *zware*, ſtaat in 𝔄 *ware*: in 𝔅 *ſere*: in 𝔐 *ſere zware*. Uit vergelykinge van 't eene en 't andere heb ik 't verbeterd, gelijk ik 't hier geef. En ſedert de Hooggeleerde heer Alberti my het *MS.* ℭ, waaruit de Eerſte Uitgaave ontleend is, medegedeeld heeft, vind ik myne leezing *alſo zware*, daar volkomen beveſtigd. Want Matthijs Gerritsz ſchreef ook eerſt *alſo ſere*; maar ziende dat hy kwaalijk geſchreeven hadt, haalde hy een fijn ſtreepje (dat de Klerk van den Eerſten Uitgeever over 't hoofd zag) door *ſere*; en ſchreef 'er achter, *zware*. Voor *reimerden*, lees ik in 𝔅 *remeerde*: in ℭ en in de Eerſte Uitg. *remerde*: maar in die van Alk. *renierde*; en dat is by hem *regnierde*, *regierde*. alles mis. Richild was, volgends Meyerus op 't jaar 1071, gehaat ter oorzaake van haar harde regeeringswyze, gierigheid en hoogmoed. Zy drukte de Vlamingen met nieuwe en ongewoone ſchattingen; zy mergelde hen uit. Met één woord, *iemand reimeren* ſchijnt my weinig te verſchillen van iemand *plonderen* of *berooven*. Jan van Heelu p. 108.

Her Pauwels van Drongen waert,
Ende her Gielijs die Baſtaert,
Tſertoghen Oem van Brabant,
Eñ daer toe menich vrome Seriant,
Op borgen ute gegeven,
Die daer alle doot bleven,
Ghereimert *van haren goede.*

verſtaa de twee laatſte regels van de Borgen, die de twee genoemde Heeren gegeeven hadden om op vrye voeten geſteld te worden: welke Borgen daar allen doodbleeven, *beroofd* van het hunne, als gevangen in een vreemd land. Zo beloofde een gevangen Ridder zich zelven te zullen *reimeren*, toen hy gouden bergen beloofde om zijn leeven te behouden, in Limborg B. II. f. 25 a.

Nu es die Ridder in ſorgen groet,
Eñ in anxſte vander doet.

Ghi

Si willen alle mit hem sterven/
Of hem daer an Vlaendren erven/
So dat hi des hadde gheer;
Eñ quam doe met sinen heer

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Bi

Ghi Heren, seiti, nu verdeildi
Al uwen wille over mi.
Hets recht: ic ben u ghevangene.
Micti mi te doedene of te hangene,
Ghi doet wel. inne mages niet weren.
Maer hoe hier is gheveren,
Wilt u een lettel dat beraden,
Eñ nemt vore mine mesdaden
Beternesse, die u eerlijc si.
Ic sal so sere reymeren mi,
Dat u wonder hebben sal,
Eñ daer toe den lieden al.
Lant, dorpe eñ castele
Ghevic u eñ rijchede[n vele].
Ic wille werden oec u man
Met vijfhondert Ridderen nochtan.
Niemen en sal blame vinden.
Ic wille, alse verre alsemen mi wilt finden,
Doen stichten Cloestren eñ Canesien
In deere der reynder Maget Marien;
Doen vore die zielen messe singhen.
Noch willic mi *meer* verdwingen.
Ic wille maken ene Canesie
Van XX Canoneken, eñ ene Abdie
Van hondert Moneken, op dat u voegt.

die zoveel geeft, *berooft* zich zelven van niet weinig. Ik zal eens waagen te zeggen, dat weinig Ridderen in staat waaren zo veele schatten te *geremeren*, als dees eene hier aanboodt. Want dat is de zelfde uitdrukking die onze Dichter boven ℣. 644. gebruikte, zeggende, dat veel volks niet in staat was zo dierbaare steenen te *geremeren*, als 'er stonden in de tafel, die Hildegaard aan S. Aelbrecht offerde. Als men het zyne *weggeeft*, *reimert* men zich zelven, gelijk dat volk, en die Ridder, zouden gedaan hebben.

Maar

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Bi Cassel t'Sint Omaers waert.
Daer quam Richilt ande vaert/
Arnout eñ Bouden/ hare kinder;
Eñ met een groot here ghinder
Die Coninc Philips van Vrancrike.
Daer was ghevochten ritterlike.

Ar-

Maar Richild, die *nam* het geene haar niet toekwam, *reimerde* anderen.

℣. 1227 Bi Cassel) zie hier achter.

℣. 1230 met een groot here) in Allen staat hier, *met hem groot heer*. Maar zoras gy het volgende vaars zult geleezen hebben, zultge my toestaan, dat hier noodzaakelijk *een*, en niet *hem*, moet geleezen worden. En op dat vertrouwen hebben wy 't zo veranderd.

℣. 1233 Arnout) Richild verloor hier niet alleen haaren oudsten Zoon Arnoud, een' jongeling van omtrent 17 jaaren; maar ook haaren derden Man, Graaf van Herfort, die by Meyerus heet, *Guilelmus Osbernius, Normannus gente, novus Richildis maritus*: zie Butkens p. 65.

℣. 1234 Bouden — onscoot) dat is, volgends Seb. *werdt verloren*: volgends Alk. *gemist*; die 'er, tot verklaaringe van het volgende vaars, byvoegt, *dat hy noit gevonden is*. Hadt Alk. hem gezocht, hy zou hem wel gevonden hebben. *Onscoot* is hier niet anders dan *ontkwam*; want het staat over tegen *bleef dood*.

Arnoût, de outste zone, bleef doot;
Bouden, de ionxte, de onscoot.

en de volgende regel,

Men border nummerme na tale;

is juist het geen wy meenen, alswe zeggen, *men boorde 'er noit meer naar taalen*: anders, zy *taalden*, zy *vraagden*, niet meer *naar* hem: zie Kiliaan by TAELEN. Ondertusschen schijnt Seb. zyne verklaaring, *werdt verloren*, enkelijk overgenomen te hebben uit het kleine Vlaamsche Kronijkje van Geeraerdt van Salenson, eindigende met het jaar 1557, en in dat zelfde jaar te Gend gedrukt: want daar lees ik fol. X 3.

in

Arnout/ de outste zone/ bleef doot:
Bouden/ de jonxte/ de onscoot.
Men hoorder nummerme na tale.
Die Coninc Philips also wale
Gheesconfiert eñ al ondaen.
Richilt selve wort ghevaen/

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

En-

in welcken strijt Grave Boudewijn verloren wiert, *zo dat men niet en wist waer hy waer, weder hy verslegben was oft ghevangben.* Het welk ook naargevolgd is door M. van Vaernewijck in zyne Vlaemsche Audvremdicheyt Tr. III. §. 35.

Baudewijn d'Onnoosel ———
Robrecht de Vriese dwanc synen toren,
In welcken strijt hy bleef verloren.
De Walen eñ Henewiers ghingben tondere.
De Vlamyngben deden by Cassel wondere.

Vanwaar nu hadt Salenson deeze vertelling? Want in de groote Vlaamsche Kronijk, gedrukt te Antwerpen 1531, leestmen c. XV. f. 15 b. op eene andere wyze kwaalijk, dat Boudijn tusschen Kassel en S. Omaers *verslagen* is. Doch Salenson was 'er de uitvinder niet van. Want sedert heb ik ook in den Heraud geleezen f. 22 a. *van Boudijn en wistmen nyet wair hy bleeff.* Wat is dit dan? Niet anders dan eene misrekening van omtrent 26 jaaren; in niemand minder te verschoonen dan in Alkemade. Want dees Boudewijn, Graaf van Henegouwen, is in 't jaar 1096 mede vertrokken naar 't H. Land. In 1098 werdt hy, benevens Hugo, 's Konings broeder van Vrankrijk, door de Christen Vorsten afgezonden aan den Keizer van Konstantinopelen. Op weg zijnde, worden zy door een menigte van vyanden overvallen, en in deeze schermutseling is Boudewijn *vermist* of *verlooren.* Will. Tyrius verhaalt het in 't begin van zijn zevende Boek, en voegt 'er by, datmen noit geweeten heeft, waar hy vervaaren was; beweerende eenigen, dat hy op de plaats doodgebleeven; anderen, dat hy, gevangen en gebonden, dieper in 't Oosten weggevoerd is. En dit is juist het geen Salenson zeide, datmen niet wist, *weder hy verslegben was oft ghevangben.*

*. 1242

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Ende Vriese die woort mede
Tot Sinte Omars inde stede
Ghevaen/ so dat men sprac daer af/
Datmen den enen omden anderen gaf.
Eñ Roebrecht de quam te lande/
Eñ had al Vlaendren in sine hande
Sident xxij iaer.
Tote Cassel maecti daer naer

Ene

ℽ. 1243 Datmen den enen omden anderen gaf) Sigebertus: *altero pro altero relaxato*. Meerhout: *laxatis utrisque*. Zo verhaalt het ook Meyerus. anderen anders.

ℽ. 1245 Sident xxij iaer) in A ook *sident*: maar in B *seder*. en zo verklaaren de Handschriften dikwils malkanderen. Maar voor xxij, vind ik in B en in C xxiij. Ook heeft de Heraud hier geleezen xxiij. En zo leestmen ook zelfs by Meerhout. Nochtans heb ik xxij behouden; zo omdat ik 't vinde in A; als omdat Meyerus het overlyden van Robert stelt op 12 Octob. 1093. Zeker is, dat de Regeertijd van Robert, als Graaf van Vlaanderen, voegelijkst geteld wordt van 22 Febr. 1072, op welken dag Graaf Arnoud het leeven verloor: en van welken dag, tot 12 Oct. 1093 toe, niet meer tijds verloopen is dan 21 jaaren, 7 maanden en 20 dagen. Volgends deeze rekening kan hier xxiij geen plaats hebben; wel xxij of xxj. omdat de meeste Schryvers gewoon zijn een rond getal te verkiezen voor een gebroken; en de overschietende maanden en dagen (die zy al veel zelfs niet weeten) somtijds voor niets, somtijds voor een heel jaar tellen. Dus schreef Melis wel, xxij; en Sanderus niet kwaalijk, toen hy de onwettige Regeering van Robert begrootte op xxj jaaren. 't welk mede dient tot bevestiging van onze leezing alhier. In de Naamlijst onzer Graaven achter de Eerste Uitgaave van Melis, vindtmen, in de Kolom, daar *Sterfdag* boven staat, nevens den naam van Robrecht, die 'er in het geheel niet te pas kwam, geschreeven; 1071 *verdreven*. Alk. die gewoon is te bederven 't geen hy verandert, liet het

woord

Ene canesie/ daer hi in leghet/
T Sinte Pieters/ alse men zeghet.
An Ghertruden/ wedewe Grave Florens/
Wan hi enen zone/ die sijn ghepens
Sident sette te dienste ons Heren/
Eñ hi beiaghede vele eren
Met Godevaerde van Bulgioen
Int heilighe lant van promissioen/

Den

woord *verdreven* achter, en ſtelde 1091 in de plaatſe van 1071: alsof Robrecht, in 1091, *Graaf van Holland geſtorven* waare. en hoe kon hy dat vereffenen met zijn *drie en twintich jaer?*

℣. 1249 Grave Florens) en zo weder ℣. 1257. Beide die regels zijn te lang. Neem 'er 't woord *Grave* uit; en zy zullen beide veel zachter rollen.

℣. 1253 Godevaerde) dit heb ik ontleend uit A. In B vind ik *Govaerde.* maar in A *Godefrote:* het welk ik verworpen heb, omdat het elders nergens in eenig *MS.* van onzen Dichter voorkomt. De Latijnſche naam *Godefridus* is, in het Franſch *Godefroy*, *Geoffroy;* maar in het Duitſch, altijd *Godevaard*, en, by verkortinge, *Govaerd*, *Goverd.* Kwaalijk, dan, noemtmen die oude *Godevaerds* tegenwoordig genoegſaam niet anders, dan *Godefrid.* Wonder fraay zijn de Variatien, waarmede Kakolijn deezen naam ſchreef, als *Govaert* ℣. 951. 959. *Godevairt* 946. *Godefaert* 997. *Godefroi* 963. *Godenfrade* 722. Datmen 'er geen *Godefried* vindt, is, meen ik, bygekomen, omdat hy niet wilde ſchryven, gelijkmen in zynen tijd ſprak. Zo is ook *Sigefridus*, in het Duitſch, niet *Sigefrid*, maar *Sieuwaard*, *Sieuwerd.*

℣. 1254 Int heilighe lant van promissioen) dit vaars is in de Andd. vergeeten geweeſt, en aldus aangevuld,

Placo bi te doen ſijn Sermoen.

welk *Sermoen* Alk. aanzag voor een *Aanſpraake voor 't leger.* Doch die 't eerſt ſchreef, dacht, waarſchijnlijk, dat

I 2 dees

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Den heidinen te verliese;
Eñ hiet oec Robrecht de Vriese.
Siere Stiefdochter/ de Grave Florens wijf/
Gaf Roebrecht enen hoghen man/
Coninc Philips zone van Vrancrike/
Den ionghen Coninc Lodewike.
Ene ander dochter drouch hem Gertruut;
Die

dees jonge Robert de Vries (toen zelf Graaf van Vlaanderen) een Monik of Priester was; door 't kwaalijk verstaan van ℽ.1251. —— —— *die sijn ghepens*
Sident sette te dienste ons Heren.
Doch die *dienst des Heeren*, betekent daar niet anders dan dat hy mede in 't H. Land geweest is, om dat te helpen winnen. Dat het *lant van promissioen* is het *land van belofte*, weet elk. Maerlant II. 26. f. 26 a.

—— —— Dus segt hem,
Sprak onse Here tot Moyses,
Dat dit tlant van Promissioene *es.*

ℽ. 1256 hiet oec Robrecht de Vriese) in 't Vlaamsche Kronijkje van Salenson, heet hy, *Robrecht de Vriese de Jonghe, filius Robrechts.* Will. Tyrius L. VI. c. 17. noemt hem, *Robertus qui cognominatus est Friso.* maar Meyerus, *Hierosolymitanus*, van Jerusalem. Hy begaf zich derwaarts in 1096, en heeft 'er zich ongemeen dapper gekweeten. Hy sneuvelde in 1111 aan de wonden, die hy in een gevecht tegen de Engelschen, gekreegen hadt.

ℽ. 1259 Philips zone) neen. Philips zelven. zie boven by ℽ. 1060.

ℽ. 1260 Den ionghen Coninc Lodewike) ook dit vaars ontbreekt in de Andd. daarmen weder, om het gat te stoppen, van het volgende,
Ene ander dochter drouch hem Gertruut,
twee gemaakt heeft; die Alk. om de plaats ganschelijk te bederven, ons aldus opgedischt heeft:

Een

Die was in Denemarke vrunt/
Eñ nam den Coninc Kanuut aldaer.
Van haer quam Karel/ de daer naer
1265 Vlaendren heeft an hem ghedreghen/ — DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.
Entie te Brucghe was versleghen;
Adele hiet dese vrouwe hoghe.
Seder had soe den Hertoghe

Van

Een ander Dochter des ghelike
(Droech hem vrouw Gheertruut)
Dees Lodewijk was niet de Man, maar de Zoon, van Berta van Holland.

℣. 1263 Kanuut) in B *Canuc.* In C is dees naam zo geſchreeven, datmen 'er niet alleen *canut*, maar ook *camit* of *camic*, uit leezen kan. De eerſte Uitgeever was zo ongelukkig, dat hy 't allerſlechtſte verkoor; en daarenboven *Camic* noch eens hervormde in *Bamic*, waarin vier letteren van de vijf bedorven zijn: en even zo veel in *Tauwe*, gelijk *Canut* in de oude Vlaamſche Kronijk 1531 c. XVI. genoemd wordt. Alk. ſchijnt evenwel kennis aan *Bamic* gehad te hebben, want hy heet hem *Soon van Canutus.* De eerſte Man van Adela, Dochter van Robrecht en Geertruid, was Kanut IV. De Heraud f. 22 b. *Adele — nam te manne den Coninc Kanut van Deenmarken.* Hy werdt in 1088 vermoord. waarna Adela, met haaren jongen zoon Karel, in ſtilte de vlucht nam en naar Vlaanderen week; laatende haare twee dochters in Deenemarken. Zie Meyerus.

℣. 1264 Van haer quam Karel) in B *Van hem Kaerl:* In de eerſte Uitgaave ook, *Van hem Karel.* met aanwyzinge op den kant, dat in C ſtondt, *Van hem quam Karel.* en zo leeſtmen in de Uitg. van Alk. Ondertuſſchen is de rechte leezing als hier, *Van haer quam.* Karel werdt Graaf van Vlaandren in 1119, en vermoord in 1127.

℣. 1268 Hertoghe van Poelgen) Alk. noemt deezen Hertog *Boëmond:* den eenen Broeder voor den anderen. Dees tweede Man van Adela hiet *Rogier.* Wel te paſſe zullen hier

 komen

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Van Poelgen teenen rechten man/
Daer soe bi enen zone wan.
Noch ene dochter woech hem Gertruut/
Die na der moeder hiet al uut;
Die woech Diderike van Elsaten.

Van

komen de woorden van Meyerus op 't jaar 1082. *In de maand Juny storf de Noorman* Robert Wiskard, *die allerdapperste Krijgsheld, Hertog van Appulien en Kalabrien, en werdt opgevolgd door zijn' Zoon* Rogier, *die* [sedert] *getrouwd is geweest met de Koninginne* Adela, *weduwe van* Kanuut, *enz.* En op 't jaar 1096, daar hy, onder andere doorluchtige persoonen van dien tijd, ook telt, Boëmund *Prins van Tarenten, met zijn' broeder* Rogier *Hertog van Appulien, die toen in huwelijk hadt* Adela *zuster van Robrecht Graave van Vlaandren;* Guido *broeder van Rogier; benevens* Tankredus *en* Willem *der zelver neeven.* Vergelijk de 324 Tafel van Hubner. Dees Boëmund, sedert Prins van Antiochien, is getrouwd geweest met Constantia, dochter van Philips Koning van Vrankrijk, en van Berta van Holland. Zie ook Blondel, Geneal. Fr. Assert. Tab. 75. en den zelven, De formula, *Regnante Christo*, p. 359. Dit is al wat byzonders. Want dus zijn deeze Broeders (van Vader, maar niet van Moeder) getrouwd geweest, de oudste, Boëmund, met de Kleindochter, de jonger, Rogier, met de Dochter van Geertruid van Saxen, Moeder eener allerdoorluchtigste Nakomelingschap.

v. 1270 **enen zone**) Willem, Hertog van Appulien, die, volgends Hubner, in 1127 ongehuwd overleeden is.

v. 1272 **na der moeder**) in B staat hier, zottelijk, *na den Vader.* Deeze Dochter hiet, even als haar Moeder, Geertruid. Haar eerste Man was Henrik III, Graaf van Loven en Brabant, die 1095 in een Tornoy dood bleef, zonder kinderen. De tweede was Diederik, Hertog van Opper-Lotteringen; uit welk huwelijk gesprooten zijn alle die, in

Van hem quam Vlaendren te baten
1275 Grave Philips/ die deech te niete.
Maer van Henegouwen Margriete/
Zyn Suster/ was Grave Boudyns moeder;
Die

DIEDE-RIK de Vijfde. RO BRECHT de Vries.

in de laater Historien zo bekende Hertogen van Lotteringen, Guise, enz.

℣. 1273 Diderike van Elsaten) tweeden zoon van Diederik en Geertruid, zo even gemeld. De oudste was Simon Hertog van Lotteringen. Dees Diederik storf in 1167, nadat hy Vlaanderen omtrent 40 jaaren geregeerd hadt.

℣. 1275 Philips/ die deech te niete) *die*, dat hier noodzaakelijk is, staat niet in A. maar in de Andd. Alk. verklaart dit zeer wel, dat Graaf Philips van Vlaandren *storf zonder kinderen.* Hy storf in 1191.

℣. 1276 van Henegouwen Margriete) zo genoemd uit hoofde van haar huwelijk met Boudijn IV, Graave van *Henegouwen;* die onder de Boudijns van Vlaandren geenen rang heeft. En dit is eene der onachtsaamheden in de Tafelen van Hubner, dat hy daar N°. 66. heet Balduinus IV, te weeten van Henegouwe, en van Vlaanderen VIII. Gelijk in die zelfde Tafel Henrik III, *Graaf* van Brabant, by ℣. 1272 gemeld, genoemd wordt *Hertog* van Brabant. Deeze Margriete was, na haar' Broeder Philips, Gravin van Vlaandren tot 1194.

℣. 1277 Grave Boudijns moeder) men zou somtijds mogen twijffelen, of Alk. niet eene belofte gedaan hadt, om zyne leezers spoorbijster te maaken; noemende hier telkens, in zyne verklaaringen, verkeerde persoonen. Doch 't gelijkt meer naar droomers werk. Dees Graaf Boudijn, zoon van Margriete, is volgends Alk. de VII van dien naam onder de Graaven van Vlaandren, *toegenaamd Hapkijn.* Dat is te zeggen, dat de Zoon tachtig jaaren eerder aan de Regeering gekomen zou zijn, dan de Moeder. Boudijn VII is geweest de zoon van Robrecht van Jerusalem; en wordt, in

DIEDERIK de Vijfde. ROBRECHT de Vries.

Die wan Margrieten: men vant broeder
Vrouwe neghene in haren tiden.
Hier latic de geeste liden
Vanden Grave Roebrecht den Vriese/
Die na sinen zwaren verliese/
Dat hi verloos in Hollant/
Vlaendren al ghewan in hant.
Nu meer sal ic bescreiden voort
Vanden Hollanschen Graven die woort.

GODEVAARD.

Godevaert die ghebuulde Hertoghe/
Die van sinne was stout en hoghe/
Hadde gheworpen onder hem/
Biden Bisscop van Utrecht Willem/
Hollant/ en was vier iaer Here.
Hi scade den Vriesen vele zere.

In

het Vlaamsche Kronijkje van 't jaar 1557, genoemd *Boudewijn Apken*; by Meyerus in 't Latijn *Securis*, dat is *Bijl*; of, gelijk Jo. a Leydis schreef Annal. Egm. c. 18. *Graef Bijlken*. Hy storf in 1119, en Margriete, die volgends Alk. zijn Moeder zoude geweest zijn, in 1194. Melis spreekt van Boudijn VIII. dien ongelukkigen Keizer van Konstantinopelen.

℣. 1278 Die wan Margrieten) in Allen staat hier, *Eñ* of *Ende*, in de plaatse van *Die*. Ik heb echter de vryheid gebruikt van het te veranderen. Want, zomen leest, *Eñ wan Margrieten*, konnen deeze woorden niet anders betekenen, dan dat Margriete van Henegouwen geweest zy Moeder van Boudijn en van Margriete. Doch 't is bekend, dat de eerste Margriet geweest is Moeder van Boudijn, en *die* Vader van de andere Margriet. Wy spreeken elders van zijn einde. Hy heeft nagelaaten twee Dochters, Johanna en Margriete. Onze Dichter noemtze beide in eenen regel III. 250 en 519. Dat hy hier, in deeze beknopte melding der Nakomelingschap van Robrecht den Vries, alleen gewaagt van Margriet, en niet van haar ouder Zuster Johanna, is geschied, omdat deeze tot zyne Historie niet behoorde. Maar Margriet behoort 'er

wel

Int iaer Gods duſent ſeventich eñ twe | Dierik de Vijfde. Godevaard. 1072.
So dede hi den Oest Vresen we/
Eñ ſloech hem of menighen man/
Groten roef hi hem of wan/
Eñ bernde dorpen eñ steden
Met harde groter moghentheden.
Doch sciet hi van deſen live/
Als men ſeventich eñ vive | 1075.
Eñ duſent ſcreef ons Heren iaer/
Met ere aventuren ſwaer.
Want daer hi ghinc ter heimelicheden/
Belagheden aldaer ter steden
Een Ghiſelbrecht/ de knape was
Dietrics van Hollant; eñ dor das

Won-

wel degelijk toe. Hier beſchrijft hy haar vooraf kort en fraay,

—— —— men vant vroeder
Vrouwe neghene in haren tiden.

Vroed is hier liſtig, bedriegelijk. zie boven by ✝. 1141. Koning Willem heeft het ondervonden. In de Hollandſche Kronijk heetze *Zwarte Griete.* En haar gedachtenis wordt noch gevierd in het Hollandſche ſpreekwoord, *Kwaade Griet.*

✝. 1285 **beſceiden**) in **B** niet alleen, maar ook in **C**, lees ik *beſceden;* en niet *beſteden*, gelijk kwaalijk in **H.** Zo lees ik ook in een' Brief onder de Proeven van Butkens p. 126. *om alrebande twiſt ende om alrebande donkerniſſe te verklaren ende te* beſteden. Doch lees ook daar *beſceden.* Wy ſpraken uitvoerig genoeg van dit woord in 't begin onzer Proeve.

✝. 1300 **ſeventich eñ vive Eñ duſent**) zie hier achter.

✝. 1303 **heimelicheden**) die dit woord niet verſtaat, kan de uitlegging vinden by van Loon op Kakolijns *cacata charta* ✝. 985.

DIEDE-RIK de Vijfde. GODE-VAARD.

Wonde sijn harde onscamelike.
Godevaert ghevoelde vreselike
Sine smerte/ en hiet doe recht/
Datmen voerde tote Utrecht/
En daer dede hi sinen ende

Voor

v. 1307 onscamelike) zo ook in B. maar in U *scamelijc.* 't is beide goed. *turpiter*, zeide Meerhout.

v. 1315 En Coenraet was Bisscop ghecoren) dees is de zelfde Koenraad, van wien Meerhout sprak op het jaar 1072 [1075] *cui successit Conradus.* 't Welk A. Matthæus verstondt van Koenraad, benoemd tot opvolger van Goverd in 't Hertogdom van Lothier. Doch met deezen bekommerde zich Meerhout niet; die hier beschadigd is, en uit onzen Dichter, die hem naauwkeuriglijk vertaald heeft, kan en moet te recht gebragt worden. Zo luidt het Latijn: *Godefridus dux Gibbosus, secessum petens latrinarum, ut ventrem purget, graviter et turpiter a quodam Gisleberto, Theoderici, filii Florentii comitis, famulo proprio vulneratus est, et navi impositus jussu suo Trajectum usque translatus, post paululum *** V Kal. Maji obiit, cui successit Conradus.* Ter plaatse, die wy getekend hebben, is uitgevallen het volgende, zo niet woordelijk, immers zaakelijk: *V Kal. Martii exspiravit. Etiam Wilhelmus episcopus..* het welk de inhoud is van v. 1311-1313 by onzen Dichter. Want *V Kal. Maji*, of 27 April, was de sterfdag, niet van Goverd, maar van Willem. ook behoorde Koenraad, opvolger van Willem, volstrektelijk tot deeze Historie; maar Koenraad, opvolger van Goverd, geenszins. De uitlaating by Meerhout is veroorzaakt door de herhaalinge der zelfde woorden, *V Kal.* Niets gemeener dan dit. En Matthæus kon te lichter mistasten, omdat beider opvolger, zo van Goverd als van Willem, Koenraad hiet. Het zelfde was vroeger gebeurd aan L. Chantereau le Febvre, Considerat. Hist. p. 160. daar hy uit de eerste en laatste woorden van Meerhout [volgends de Uitg. van Sweertius] *Godefridus dux Gibbosus — obiit, cui successit Conradus;* mede bewijst,

qu'apres

Voor Maerte op die vijfte kalende.
Willem de Bisscop starf alsu wel
Taer na int uutgaende Aprel/
1315 Eñ Coenraet was Bisscop ghecoren.
Nachtoe was Hollant verloren.

DIEDERIK de Vijfde. GODEVAARD.

qu'apres la mort de Godefroy le Bossu Conrad fut Duc de Lorraine. 't Is zeldsaam. Zy zeggen eene waarheid; en zy bewyzen die waarheid uit eenen Schryver, die 'er noit van gesproken heeft. Zie daar, Leezer, eene verbetering van Meerhout, die ik gemaakt heb in den eersten loop deezer Aantekeningen, en alleen verschuldigd ben aan Melis Stoke. Hadt van Loon ons in zijn Al. Hist. II. p. 343. daar hy die zelfde woorden van Meerhout aanhaalt, alsof hyze ontleend hadt uit een *MS.* van die Kronijk van Meerhout, niet bedroogen door ons de bedorven woorden op te geeven, zo als hyze in de Uitgaave van Matthæus gevonden hadt; Ik zou 'er hem de eer van gegeeven hebben: nu niet. Dien eersten loop had ik lang ten einde gebragt, eer ik ontdekte, dat van Loon, waarlijk een oud *MS.* van Meerhout heeft, of gehad heeft, hierin beter dan de Uitgaaven die wy hebben. Want op Kolijn p. 399. haalt hy ook die zelfde woorden aan, doch niet uit de Uitg. van Matthæus, maar uit zijn *MS.* en daar kuntge vinden, dat myne verbetering goed is; doch geleezen moet worden, gelijk Meerhout zelf schreef: *V Kal. Martii obiit; Wilhelmus etiam episcopus.*

ỷ. 1316 Nachtoe was Hollant verloren) van dit eene deftige vaars heeft Kakolijn 'er twee gemaakt ỷ. 993.

Tot nog was Hollant zonder zyne
Heare, dat en dede pine.

Aan dit ééne gebalk is de Ezel te kennen. *Noch toe*, is eigelijk, *Toen noch*: en verschilt, by onzen Dichter, merkelijk van *tote noch*, by Kolijn verbasterd in *tot nog*. Beneden VI. 984.

Ic mach mi bringhen in mere toren
Dan ic tote noch *hebbe ghewesen.*

alwaar *noch toe* geen plaatse kan hebben. De reden is, dat *tote noch* aanwijst den Tegenwoordigen tijd; *tot* HIER (*toe*): maar

maar *noch toe* ziet op het Voorleedene, *tot* DAAR (*toe*), volgends den aard van *toe* of *doe*, nu doorgaands *toen*. D. van Assenede f. 6 d.

No daer te voren, no sident, no doe.

Hiervan in Walewein f. 41 a.

Noch doe *ne wiste de Joncfrouwe niet*
Hars vader toren eñ sijn verdriet.

Maar als daar die woordekens voorkomen als één woord, verwandelt de *d* in een *t*; *noch doe* in *nochtoe*. f. 15 c.

Hen was rudder no garsoen
Nochtoe *ontsprongben in de Sale.*

dat is, *ontwaakt*. En f. 29 b.

Nochtoe *nontspranc Walewein niet.*

En zo kuntge dit woord, in de zelfde betekenis, verder vinden by onzen Dichter I. 762 en 774. II. 167. zie ook boven by I. 1207.

BREE-

B R E E D E R

AANTEKENINGEN

OP HET

E E R S T E   B O E K.

℣. 46 **dat Weſtende ſine**) dat is, gelijk Seb. het wel verklaarde, *zijn Weſteinde*. Zo leezenwe beneden IV. 1186. *de cleder ſijn*; dat is, *zyne kleederen*. En zo ſtaat ook hier in **B**, *dat Weſt ende ſijn*. Ik zou dit overgeſtapt hebben, indien de Heer Alting de uitgeſtrektheid van zijn Vriesland ook niet uit deeze woorden van onzen Dichter hadt willen beveſtigen: doch zo onvoorzigtig als ongelukkig. Zie zijn Notitia Germ. Inf. P. II. p. 61, 62 en 160. KAREL DE GROOTE, zegt hy, hadt, by eene Wet, aan Weſtvriesland tot paalen geſteld *Flebi* en *Sincfala*, by Plinius genoemd *Flevi* en *Scaldis*, nu by ons 't *Vlie ende Suin*. 't Is licht gezeid. Maar waar is 't bewijs, dat het geen Karel *Sincfala* noemde, het zelfde is dat Plinius noemde *Scaldis*; wy, *Suin*? Te weeten (wie zou het gedroomd hebben?) in dit en het volgende vaars van Melis, die Alting, p. 160. aldus leeſt en ſchrijft:

> *Die* Schelt *was* dat Weſt, *en de* SINE
> *Alzo als ſi* VALT *in de Zee.*

En uit die groote letteren ſtelt hy eenvoudig, als eene klaare waarheid, ter neder, dat de Dichter SINE-VAL genoemd heeft, het geen Karel noemde SINCFALA. En p. 62. zegt hy, dat Karel Vriesland bepaald heeft, ten Weſten, met *Sincfala of de rivier de Schelde*, daar die, DOOR de SINE in Zee valt, gelijk Stoke [*præclariſſime deſignavit*, zegt hy p. 61.] zou gezeid hebben:

> Schelt *en de* Sine, *als ſi* valt *in de Zee*, dat Weſt.

Indien Alting zijn geleerd en bewerkt Latijn zo mishandeld hadt moeten zien, wat zou hy reden gehad hebben om zich te beklaagen? Ik beklaag my niet minder, dat ik de eenvoudige taal van Melis, in ſierlijk Latijn, zo mishandeld, moet zien ten toon geſteld. Melis ſprak nergens van *de Sine*; maar hy ſprak eens van *het Zwin*, zeggende VI. 1149.

Son-

B. I. *Sonder den Dam metten Zwene.*
ỳ. 46. Maar ik wenſchte dat Alting de goedheid gehad hadt van ons wat klaarer te zeggen, waar Karel de Groote van *Sincfala* geſproken heeft. Doch hy ſchijnt het oog te hebben op de Lex Friſionum, die Sibrand Siccama, te Franeker 1617, met zyne Aantekeningen heeft uitgegeeven; en die ſedert door Car. Guil. Gærtner, te Leipſich 1730, achter zyne Saxonum Leges tres, gevoegd zijn. Want zo ſchrijft hy p. 62. *Idem ille* [Carolus M.] *et Territorium deſcripſit, in quo antiquiſſimæ Conſuetudines Gentis, in unum corpus, cum quadam emendatione, digeſtæ, pro Legibus valerent: Illudque determinavit, verſus Occidentem*, SINCFALA, *&c.* 't Geen Alting hier noemt *Emendatio*, is waarſchynelijk het tweede deel van de Wet, welks eigelijk opſchrift is, *Additio Sapientum*, geſchreeven door Saxmundus en Vulmarus, welker leeftijd Siccama, na Heroldus (doch met ſchroom, zo hy zegt) ſtelt omtrent het jaar 600: maar Suffridus Petri op 't jaar 1264. Dat ſcheelt al zo wat. Zie Siccama p. 109 (eerſte Uitg. p. 134.) En zie dan ook zyne Voorrede, daar hem waarſchynelijkſt docht, dat het eerſte deel, of de eigelyke Wet zelve, opgeſteld is omtrent het jaar 640. Zodat het *Byvoegſel* omtrent veertig jaaren ouder zoude zijn dan de *Wet*, daar het bygevoegd is. Maar daar is noch een derde deel, dat ik *Invoegſels* heet, omdatze, hier en daar, zo in de *Wet*, als in 't *Byvoegſel*, ingevoegd zijn. Tot een voorbeeld diene, dat, in de *Wet*, Tit. XIV. ingevoegd is: *Hæc Lex* (als §. 1 en 2) *inter Laubacbi et Flebum cuſtoditur.* En aanſtonds daarop: *Cæterum inter Flebum et* SINCFALAM *fluvium, pro hujusmodi cauſa talis eſt Conſuetudo* (als §. 3). En wat verder: *De eadem re inter Laubacbi et Wiſarum fluvium talis eſt Conſuetudo* (als §. 4-7). Dit op de *Wet.* Op het *Byvoegſel* Tit. III. achter §. 73. wordt gezeid, dat een *ſolidus*, tuſſchen 't *Vlie en* SINCFALA, waardig was 2½ *denier*, nieuwe munte: maar tuſſchen de *Wezer en Lauwers* 2 *deniers.* En achter §. 78. dat, tuſſchen de *Lauwers en 't Vlie*, 3 nieuwe *deniers* eenen *ſolidus* maakten. Overweeg nu, dat de naam van *Sincfala* nergens in de Wet zelve, noch in 't Byvoegſel, maar alleen in de Invoegſels, gevonden wordt: en noit anders dan, gelijk hier, *tuſſchen 't Vlie en Sincfala.* En oordeel dan, wat gelykenis 'er zy tuſſchen de bygebragte voorbeelden en de Wetten van Karel den Grooten. Maar Alting

ſchijnt

ſchijnt hier, met overleg, zich wat verborgen te hebben. B. I.
Want aanſtonds nadat hy geſproken hadt van de gemelde *an-* ✝. 46.
tiquiſſimæ conſuetudines Gentis, waarvan boven, en onder welken naam wy verſtonden de *Lex Friſionum*, beroept hy zich op *antiquæ Freſionum Leges*, en terſtond weder, *antiquæ illæ Leges*, ten bewyze der benaamingen van *Cisſli* en *Occidentales Freſiones*, die wederom beide gevonden worden, niet in de *Lex Friſionum*, maar in der zelver *Invoegſels*, die het derde, en zekerlijk verre het jongſte deel van die *Wet* zijn. Immers Siccama en Alting haalen die Invoegſels dikwils aan, doch altijd onder den naam van *Lex* of *Leges*; ſchoon ikze noit anders aangezien heb, dan als Verklaaringen van eene jonger hand; en wel van de zelfde, die de oude Vrieſche Wetten in die orden gebragt heeft, hoewel *ſine ordine, ſine judicio*, volgends Siccama, waarin wy die nu hebben. Ik houd my ook verzekerd, zonder het iemand te willen opdringen, dat de Opſtellers, zo van de *Wet* als van het *Byvoegſel*, noit gedacht hebben om *Weſtvriesland*; en dat de *Wet* zelve alleen geſchreeven is voor de eigelijke Vriezen *tuſſchen het Vlie en de Lauwers*.

Het volgende betreft alleen Siccama, over wien ik my noch meer verwonderd heb, dan over Alting, ten opzigte van 't woord *Sincfala*. Hy hieldt zich niet alleen verzekerd, maar hy wilde ons zelfs met kracht en geweld opdringen (*nos certo ſcimus et conſtanter adfirmamus*, zegt hy p. 126 of 141) datmen voor *Sincfala* moet leezen Sindfala; en dat deeze is de *Helius*, dien Plinius beſchrijft Hiſt. Nat. L. IV. c. 15. Doch zie hier zyne eigene woorden: *Locum itaque illum, quo* Moſa *in Oceanum effunditur*, *veteres* Sindval, *quod in* Sincfal *vel* Sincfalam *corruptum eſt, id eſt, fluminis in mare effuſionem, dicebant, a* Sind *vel* Sund, *quod fretum vel mare, et* Vallen, *id eſt, cadere, ſignificat. Hinc* Sind-Vloed, *diluvium, id eſt, maris eruptio.* 't Is niet waardig, by deeze woorden te blyven ſtaan. Merk alleen, dat hy *Sindvloed* verklaart, maris *eruptio*; en *Sindval*, fluminis *in* mare *effuſio*. Die dat te ſaamen kan knoopen, mag het doen. Ik zal ondertuſſchen eens zien, of de Sterkte, waarachter Siccama vooral Triomf zingt, onverwinnelijk zy. Zo gaat hy voort: *Confirmat ſententiam noſtram vetus Scholiaſtes in Notis ad Hiſt. Eccleſ. M. Adami Bremenſis ad c. 209. n. 75.* „ *De Ripa in Flandriam* „ *ad* Sindval *velificari poteſt duobus diebus et totidem nocti-* „ *bus.*

B. I. „ *bus. De* Sendval *ad Prol in Anglia duobus diebus & una*
ỳ. 46. „ *nocte.*" QUID CLARIUS, QUID MANIFESTIUS ADFERRI POTEST? Het zy eens zo, dat die Scholiast, of Uitlegger, inderdaad zo geschreeven hadt; zo komen echter des zelfs woorden hier geenszins te passe. Want het geen Siccama noemt *Sindval* en *Sendval*, is by dien Schryver een Landplaats in Vlaanderen, dat veel verschilt van den Mond der Maaze; en wordt genoemd nevens andere Landplaatsen, als de Stad *Ripa* in Jutland; *Prol*, den zuidelijksten hoek van Engeland, *S. Matthias in Bretagne*, *Lisbon*, *Marseille*, enz. Maar *Sincfala* in de Lex Frisionum, heet daar zelf, een en andermaal, een *fluvius*, en wordt genoemd nevens de Rivieren *Vlie*, *Lauwers*, *Wezer*. Van erger natuur is het volgende. Want, noch eens, 't geen Siccama volstrektelijk noemt *Sindval* en *Sendval*, is by den Scholiast zelven, een en andermaal, *Cuicfal.* Zo staat in de Uitgaave van Adamus Bremensis, 1595, door Erpold Lindenbrog. En zo leestmen ook in die van 1706, door Jo. Alb. Fabricius bezorgd, p. 56. tweemaal *Cuic-fal.* Hoemen dit noemen moet of mag, behoef ik niet te zeggen. Elk kan het zien. Ik verwonder my, dat hy daar ook niet gewaagt van die andere plaats uit het Vriessche Recht, Tit. de XVII Kestis Art. 10. die hy te vooren p. 84 (122, 123) in de Landtaale opgaf, met zyne vertaaling in 't Latijn; en die in het Nederduitsch aldus luidt: „ De tiende Kest is, dat de Vriezen niet verder ter
„ heervaart behoeven uit te trekken, dan, Oostwaarts, tot
„ de Wezer, en, Westwaarts, tot het Vlie; Zuidwaarts,
„ niet verder dan vanwaarze des avonds weder t'huis konnen
„ zijn, om hun Land te beschermen tegen 't Water en de
„ Heidenen. Toen eischte KONING KAREL, dat zy uittrok-
„ ken, Oostwaarts, tot Hiddes Akkers; Westwaarts, tot
„ SINDFALLA. Maar het volk beweerde tegen den Koning,
„ dat zijn Vader Pipwijn hen noit verder gedwongen hadt."
Men zal my nu, hoop ik, niet kwaalijk neemen, dat ik onbewimpeld zegge, niet te gelooven, dat Siccama daar waarlijk *Sindfalla* gevonden heeft. Stondt het 'er zo, dan hadt hy zyne verandering van *Sincfala* in *Sindfala* daaruit ten minsten eenigszins waarschynelijk konnen maaken: en hadt niet noodig gehad, in de woorden van den Scholiast, *Cuicfal* te veranderen in *Sindval*, en zyne Leezers zo wat om den tuin te leiden. Maar wat moeten wy denken van dat Tiende Artykel

tykel zelf, en van die vertelling, dat Karel eischte dat de B. I.
Vriezen, die niet verder, Westwaarts, behoefden ten stryde ♈. 46.
te trekken, dan tot het Vlie, dat is, noit buiten hun eigen land, hem zouden volgen tot *Sindfalla*? Ik houd het voor een vertelling, en anders niet. De Vriezen zouden reeds, ten tyde van Koning Pipwijn, dat is Pippijn, *Privilegie* gehad hebben, van niet buiten hun Land uitgevoerd te worden in geval van oorlog. Pippijn heeft zich Koning gemaakt omtrent het midden der Achtste Eeuwe: en Schotanus, in zyne Friesche Hist. B. III. p. 78 b. sprak van omtrent het midden der Tiende Eeuwe, toen hy schreef: *Om de Noordmansche invallen is 't gekomen, dat den Friesen Privilegie, by desen tyden, is vergunt; Dat sy om generhande noodt mochten buyten haar Landt gevoert ende geeyscht worden, om te oorlogen oft den crijch te volgen.* Doch dit in 't voorbygaan. Hadt de voortreffelyke Ubbo Emmius *Sincfala* gekend voor een' grenspaal van Westvriesland, hy hadt 'er noodzaakelijk van moeten spreeken in zyne Hist. p. 13.

♈. 68 Hare scepe) hoe? *schepen*, en dat *op een veld*? 't ♈. 68.
Luidt vreemd. maar waarom? *met twee honderd schepen in onze* VELDEN, zegt, niet Kolijn, maar de Vertaaler van Kolijn ♈. 259. Ook hadden de Saxen, op deezen togt die te land geschiedde, geen schepen by zich. Doch Melis was van de waarheid deezer geschiedenisse kwaalijk onderricht. Die is alleen te vinden by Ammianus L. XXVIII. c. 5. en behelst kortelijk: De Saxen, op den Rijksbodem gekomen, verdryven den Graaf Nannenus, in wiens plaatse tegen hen gezonden wordt Severus, met genoegsaam volk: op welker gezigte de Saxen niet dorsten voortgaan; maar, door tusschenspraake, een verdrag maakten met de Romeinen, in deezer voegen: De Saxen zouden den Romeinen leveren eenige jonge manschap, bekwaam ten oorloge, die onder der zelver krijgsknechten zouden ondergesteeken worden; en mogten dan in rust en vrede wederkeeren, vanwaar zy gekomen waaren. Deeze Barbaaren begeeven zich, ter goeder trouwe, op weg, en denken geen arg. Maar wat doen die braave Romeinen? Zy zenden eenen hoop volks, te voet en te paard, langs verscheiden omwegen, het welk zich verborg ter weerzyden van een dal, daar de Saxen hunnen weg langs moesten neemen; vallen hun onvoorziens op 't lijf, en slaanze allen dood. Zo

B. I. verhaalt het Ammianus, die toen al eenige jaaren gediend hadt,
¶. 68. en zelfs in Germanien. Zie hoe hy van dat bedrijf oordeelde; en tevens, hoe hy 't zocht te verschoonen; zeggende: *En offschoon een onpartydig oordeel dit een trouweloos en leelijk stuk noemen zal, alles overwogen, zal men echter niet kwaalijk duiden, dat een verderffelyke hoop Roovers, de gelegenheid daar zijnde, betrapt is geworden.* Zie, over deeze verschooning, J. S. Maskou, Gesch. der Teutschen B. VII. §. 7. Maar eilieve! waaren de *Saxen* toen alleen *Roovers* of *Stroopers?* Wat waaren dan de *Franken*, de *Alemannen*, de *Kwaden*, de *Sarmaaten*, zo veel anderen van dien tijd? Wat waaren de *Gallen*; van de welken Diod. Siculus L. V. c. 9. p. 145. getuigt, datze, zo in zijn tijd als van ouds, hun werk maakten van stroopen, roovende het geen hun niet toekwam? Van de *Duitschers* in 't gemeen zegt Julius Cæsar de Bell. Gall. L. VI. c. 23. Dat de strooperyen, gepleegd buiten eigen grondgebied, niemand tot oneere strekten, en gedaan werden tot oeffening der jeugd, en vermydinge van ledigheid. Hy hadt 'er konnen byvoegen; En zo doen wy, *Romeinen*, ook. Maar Cæzar was zo openhartig niet, als naderhand zijn Opvolger, Keizer Juliaan, was, zeggende, op eene geestige wyze, Misopog. p. 105. *Maar ik, naauwelijks tot mannelyke jaaren gekomen, ben aanstonds gezonden naar de Gallen, de Germaanen en 't Hercijnsche woud; en heb langen tijd met die volkeren geleefd en geoorloogd, als een* Jaager *met de* wilde beesten. Maar hoe sterk zou dat Saxische leger wel geweest zijn, dat dus, door een' nagezonden hoop geheel en al in de pan gehakt werdt? By Cassiodorus in Chron. p. 696. kuntge vinden, dat 'er 80000 gesneuveld zijn. Dit schijnt eenigszins in den smaak van onze Kronijkschryvers der Vijftiende Eeuwe, die van 100 dikwils 1000, en somtijds 10000 maakten. Doch om Cassiodorus te verschoonen, wil ik liever gelooven, dat, zo hy zelf zo geschreeven heeft, zyne oogen een weinig schemerden, toen hy Paullus Orosius las. Want die begroot het getal der gebleeven Saxen geenszins; maar spreekt, onmiddelijk daarop, L. VII. c. 32. volgends de Uitg. van den Hr. Haverkamp, van 80000 Burgundiers, die zich langs den Rijnstroom hadden nedergeslagen. En zo spreeken ook Hieronymus in Chron. Jornandes de Regn. Success. P. Diaconus de Gestis Rom. de Bisschop Freculphus, Chron. T. II. L. IV. c. 13. die echter voor 80000, maar 70000 heeft. Gobelinus

Per-

Persona, Cosmodr. Æt. VI. c. 18. zegt dat de Saxen, in 't volgende jaar, wederkwamen, en zich ten getale van 80000 man, vestigden in dat gedeelte van Galliën, 't welk sedert Burgundie genoemd is. Enz. B. I. ✻. 68.

✻. 76. **Die Neder Zassen heten nu Vriesen)** men heeft dit vaars, tot hier toe, verstaan, aangehaald en verklaard, in eenen zin, die van des Schryvers meeninge niet minder verschilt, dan Neen van Ja. Men heeft zich verbeeld, dat Melis door *die Neder Zassen*, van de welken hy zegt, datze *nu Vriesen heten*, wilde verstaan hebben alle de bewooners der Landen, gelegen beneden Nimmegen, van de Schelde af tot de Lauwers of Elve toe, die hy te vooren begreep onder den naam van 't *Land van Neder Zassen*: waarin wy boven by ✻. 43. getoond hebben dat hy vergist was. En 't spijtme, dat hy dus zelf aanleiding gegeeven heeft, datmen hem hier eene stelling, die en tegen de waarheid strijdt, en hem van de uiterste ongerijmdheid overtuigen zoude, heeft willen opdringen: naamelijk, dat de *Hollanders* en *Zeelanders*, ten tyde van Graaf Florens V, toen hy dit schreef, en dus in het laatste der Dertiende Eeuwe, volstrektelijk *Vriezen* zouden genoemd zijn. Ik zeg, volstrektelijk: want deeze woorden, ✻. 76.

Die Neder Zassen HETEN NU VRIESEN,

zeggen niet minder dan, *zijn de zelfden, die wy NU* VRIEZEN *noemen*. Van welk voorgeeven de onwaarheid en ongerijmdheid in het oog loopt; en op veele wyzen uit het gansche beloop der redeneeringe, in deeze Inleidinge, kan beweezen worden. Want al hadt Melis wel, en naar waarheid, geschreeven, dat *Holland* en *Zeeland* oit begreepen zijn geweest onder dat oude *Nedersaxen*, 't welk hy uitstrekte tot de *Schelde* toe; zo zou hy evenwel niet gezeid hebben dat de *Hollanders* en *Zeeuwen*, in zijn tijd, *Vriezen* geheeten werden. En dewijl dit zal dienen om onzen Dichter beter te doen verstaan, zullen wy hierin zo veel naauwkeurigheid gebruiken, als ons mogelijk is.

Hy begint zyne Inleiding ✻. 41. met eene beschryvinge van Nedersaxen, tusschen de Schelde en Elve, en dus van eene groote uitgebreidheid. maar als hy ✻. 56. verhaalt, dat de Nedersaxen de Rijnvranken verheerd hebben, kanmen zulks niet anders verstaan, dan van een gedeelte der Nedersaxen. Want te beweeren, of te gelooven, dat tot die verheering

B. I. mede zouden op en te saamen gekomen zijn, zo die aan de
℣. 76. Elve, als die naby de Schelde woonden, kan naauwelijks in een gezond verstand vallen. En geen ander begrip moetmen zich maaken van de Nedersaxen, gemeld ℣. 64. die een' stroop op den bodem des Rijks willende doen, door de Romeinen, volgends onzen Dichter, verwonnen, maar volgends den Tijdgenoot Ammianus, alswe gezien hebben, verraaden en vermoord zijn geworden. Maar hoe kan ik het klaarer zeggen, dan Melis gedaan heeft? die, dat verhaal besluitende zynen Leezer bericht, dat hy niet sprak van alle de Nedersaxen tusschen Schelde en Elve; maar bepaaldelijk van die geenen, die in zynen tijd *Vriezen* genoemd werden; en dus geenszins van die, de welken toen, en lang te vooren, bekend waaren onder den naam van *Hollanders* en *Zeelanders*. Dus verre tot verklaaringe van ℣. 76. met betrekkinge tot het voorgaande. Nu staat het ons nader te beschouwen in verband met het volgende.

Het is te verwonderen, datmen noit onderzocht, en daarom noit opgemerkt heeft, met welk oogmerk de Dichter deeze gansche Inleiding geschreeven hebbe. Om te komen tot de Graaven van Holland, behoefde hy zo weinig te beginnen met Keizer Valentiniaan, als van Loon noodig hadt zyne Aloude Hist. van Holland te beginnen met *Adam en Eva*. Maar hy begint met de *Vriezen*, van den tijd deezes Keizers af. Deeze gansche Inleiding is opzettelijk geschreeven tegen de Vriezen, toen noch bittere vyanden der Hollanders; of liever, om naar 't gevoelen van Melis te spreeken, wederspannige Onderdaanen der Graaven van Holland, en met naame van Graaf Florens V, dien zy *vloekten* ℣. 34. Deeze Vriezen weerden zich niet alleen met wapenen tegen de Graaven; maar dekten zich ook met eenen papieren schild, naamelijk, eenen Vrybrief, dien zy, om gewigtige diensten, van Karel den Grooten zouden verworven hebben. Dien Vrybrief hieldt onze Dichter reeds voor valsch en verdicht. En daarom is zijn voornaamste toeleg, om te toonen dat de Vriezen, reeds door Keizer Valentiniaan verwonnen, en den Roomschen Ryke onderdaanig gemaakt zijn; en voorts altijd hunne Heeren gehad, en gediend hebben. Want dit, en 't geen verder daartoe behoort, heeft hy gezeid, volgends zyne eigen verklaaringe ℣. 307.

Om te togbene boe VRIESLANT B. I.
Eerst quam inden Roemschen bant; ✝. 76.
Eñ om te paiene bem van desen
Dat si emmer VRI willen wesen.

Dus zeggen wy ook hier zaakelijk, niet anders, dan het geen Melis zelf gezeid heeft.

Uit dit een en ander volgt, datmen noit iet ongerijmders heeft konnen zeggen, dan die geenen gedaan hebben, die zich op dit vaars,

Die Neder Zassen beten nu Vriezen,

beroepen, om daaruit te bewyzen, dat de Hollanders oit Vriezen geheeten zijn. Hy schreef tegen de Vriezen, als vyanden der Hollanders. Schreef hy daarom ook tegen de Hollanders, zyne vrienden en landsluiden? Hoor hem zelven weder, daar hy, den Giftbrief van Keizer Otto berijmd hebbende, uit den zelven gelegenheid neemt om nochmaal op de Vriezen te vallen, zeggende ✝. 765.

Wes bewinden bem dan de VRIESEN?
Wanen si verdullen eñ verriesen
Die gbene, die dat waer weten,
Dat si bem VRIHEDEN vermeten,
De bem Kaerle de Grote gaf,
Daer men niet en vindet af?

Sprak hy zo van Hollanders? neen. maar hy sprak zo van *die Nedersaxen*, die hy hier zegt dat by zijn tijd *Vriezen* genoemd zijn. Maar men beroept zich nu ook op K. Kolijn, die zo veel ouder is; naamelijk! Maar Kakolijn is een jonge Bedrieger, die, zynen gladden kin met een' gemaakten gryzen baard bedekt hebbende, meende gehoord te zullen worden als een Oud man; even als de Ezel die een Leeuwenhuid aangedaan hadt. maar hun natuurlijk geluid ontdekte ras wie zy waaren. Lees hem, zo gy 't geduld hebt, van ✝. 113. of immers van ✝. 132. tot ✝. 147. en zeg my, ofge ergens oit misselyker verwarringe van Tyden en Zaaken geleezen hebt dan daar. hoewel van Loon, in zijn Historische verklaaringen, hem niet toegeeft; maakende van deeze twee regels ✝. 132. 133.

En ti Saxen overquamen
In Britangen angespannen,

twee Historien, die omtrent honderd jaaren na elkander zouden gebeurd zijn. Maar die Kakolijn behoort zelf onder de

B. I. geenen, die onzen Dichter geleezen en niet verstaan hebben.
✝. 76. Hoor hem zelven ✝. 135.

—— de Lande die gelagen
Tusschen maer Zee ende Nymagen
Rien en Mase en Torp Assen:
Al die Goyen beten Neersassen.

De laatste regel is een naarvolging van Melis ✝. 40.

Dat al tlant, beneden Nimagben,
Wilen Neder Zassen biet.

Maar daar onze Dichter dat oude Nederfaxen uitstrekte van de Schelde tot de Elve, bepaalt Kolijn het tusschen den Rijn en de Maaze, en het Dorp Assen. Hierop gaat hy voort:

Tot zi van ti wilde Vrisen
Harde geklopt na wijcb verlisen
Wiltenborcb baben begeven
Ende zunt over Ade getreven
Zo das t'lant bi al te zamen
Namaels bite Frieslant by name.

Deeze twee laatste regels zijn wederom niet anders dan eene naarvolging van Melis ✝. 76.

Die Neder Zassen beten nu Vriesen.

te weeten, hy verstondt hier door *Vriesen*, Hollanders. maar by Melis niet vindende, gelijk het daar ook niet te vinden is, waarom Holland Vriesland genoemd is, verdichtte hy eene nieuwe Historie; naamelijk, dat de *Wilde Vriezen* de *Nederfaxen*, dat is Hollanders, *bard geklopt* hebbende, *het Land*, verstaa wederom Holland, *namaals Friesland gebeeten is*. Ik schaam my, dat onze Landaard zich door zulk een' Bullebak zo lang heeft laaten om den tuin leiden: schoon de Bedrieger, alleen uit zijn taal, genoeg te kennen is. Vooreerst wist hy niet het onderscheid tusschen *beet* en *biet*; waarvan zie onze Proeve p. 136. 137. Ten anderen ontviel hem 't woord *namaels*, nu zo gemeen, doch niet bekend by Melis, en, zo ik geloove, by niemand in zynen tijd; veel min honderd jaaren te vooren. Maar dat *harde geklopt* is vermaakelijk te leezen. Van Loon tekende 'er op aan: *dus zegt men als nog, bet leger is geklopt, dat is geslagen*. En daarom mogt Kakolijn het, *als nocb*, zo wel zeggen als een ander.

Zo bespottelijk als Kolijn de Nederfaxen besloot tusschen de *Maas* en het dorp Assen; zo kundig en gepast zegt Melis, dat die Nederfaxen, die onder Valentiniaan geslagen

zijn, *Vriezen* waaren. En echter noemt hyze wel, *Saxen*, omdatze by de Ouden, van 't zelfde geval spreekende, gelijkwe gezien hebben, niet anders dan *Saxen* genoemd worden. Staat dan nu ook te bewyzen, dat de *Saxen* van Ammianus XXVIII. 5. *Vriezen* geweest zijn. Die Tijdgenoot zeide, dat zy zich op deezen Togt begeeven hebben, *Oceani difficultatibus permeatis*; alsof men zeide, nadatze den Oceaan ontzwommen waaren. Orosius, datze woonden op den kant des Oceaans in ontoegangkelyke moerassen, *in Oceani litoribus et paludibus inviis*. Juist het zelfde, dat de Scholiast van Adam. Bremensis n. 3. getuigt wegens Vriesland: FRESIA *regio est maritima*, INACCESSA INVIIS PALUDIBUS. Met welke woorden die Schryvers ons als met den vinger wyzen naar zulk een Land, als dat der *Kauchen*, volgends de bekende beschryvinge van Plinius, een' ooggetuigen, L. XVI. c. 1. daar hy zegt, dat het, in yder etmaal, tweemaal door den Oceaan, langs eene ongemeeten ruimte, overstroomd werdt, zodat twijffelachtig scheene, of het een deel des lands, of der zee, waare. Zie het overige vertaald by van Rijn op de Oudh. van Vriesland I. p. 39. *Dat arme volk*, zegt hy, *woont daar op heuvelen (duinen)* enz. Welk invoegsel (*duinen*) daar een leelyke vlak maakt, die de gansche schildery van Plinius in den grond bederft; want die spreekt van een Land, daar noodzaakelijk geene *Duinen* konnen geweest zijn, dewijl het, met alle dagelijksche vloeden, wijd en zijd overstroomd werdt. Zulk een open Land was toen Vriesland, daarmen noch geene Zeedyken hadt, en noit Duinen gehad heeft. Want de Duinen, die te gelijk met de Zee geschapen zijn, en door eene geregelde en geduurige beweeginge des Oceaans noch dagelijks onderhouden worden, vindtmen op de buitenkanten der voorliggende Eilanden, geenszins achter de zelven, langs de Wadden, daar de Zee de gemelde beweeging niet heeft, noch in staat is, om de Duinen te onderhouden, voorziende de zelven van zand als van hunne spyze; veel min, om Duinen te maaken daarze noit geweest zijn. En tot zulk een open land wyzen ons even klaar de woorden van Ammianus en Orosius, boven gemeld; en geenszins tot het *alleredelste Eiland der Batavieren*, gelijk Plinius het noemde IV. 15. het welk niet alleen van alle eeuwen met Duinen tegen de Zee, maar ook, volgends van Loon, reeds ten tyde van Nero, door Paulinus Pompejus rondom met Dyken tegen het

B. I. T. ✝. 76.

B. I. ✻. 76. Rijnwater is beschermd geweest. zie zijn Al. Hist. I. p. 82. en zyne twee Landkaarten p. 81 en 181. En nochtans werpt hy die Saxen, met hunne zeemoerassen en ontoegangkelyke landen, met drek en alles, het, in zyne handen ongelukkige, *Batavien* op den hals. doch het zijn *ægri somnia.* Want dit gansche verhaal, dat wy boven by ✻. 68. uit Ammianus XXVIII. 5. hebben ter neder gesteld op 't jaar 370, verhaalt van Loon p. 226. op het zelfde jaar, aldus: —— *besloot Valentinianus de afvallig geworden* SAXERS *in* BATAVIE *te beteugelen, mids zy niet alleen* ——— *maar te* (3) *scheep over de Waal zijnde gezet, de naastgeleege gewesten verwoestten, en den aldus bekomen roof naar hunne* BYNAAR ONTOEGANGELYKE (1) LANDEN *voerden.* Zie daar een vertelling, waarin geen één woord waar is: en die hy nochtans, op zyne wyze, bevestigt, by (3) uit Melis Stoke ✻. 61-74. want daar vindtmen ook *schepen* genoemd: by (1) uit Ammianus L. XXX. c. 26. in plaats van c. 7. alwaar die Historieschryver, na de dood van Valentiniaan, by herhaalinge gewag maakt van eenige voornaame gebeurtenissen, onder des zelfs regeeringe voorgevallen; ook van die Saxische slagtinge, die hy omstandig verhaald hadt XXVIII. 5. en die hy XXX. 7. kortelijk herhaalt, zonder eenige nadere omstandigheden.

Wy zagen boven by ✻. 69. dat die slagting voorgevallen is in Westfaalen, het land der Franken, hunner Buuren; doch welk land de Saxen in vervolg van tijd, zich meer en meer uitbreidende, zelfs in bezit hebben genomen. Dees weg, dien zy namen om naar huis te keeren, toont zelf genoeg, dat zy in Vriesland t'huis hoorden. En noch te meer, alsmen aanmerkt, dat Ammianus duidelijk zegt, dat zy, toenze zo trouweloos overvallen wierden, *byna* weder t'huis gekomen waaren; PENE *redierant:* en niet BENE *redierant*, gelijkmen in de aanhaalinge van van Loon zeer kwaalijk leest. Welke waarschouwing ik noodig achtte voor die geenen, die, van Loon naarziende, zich mogelijk blindelings op zyne aanhaalingen verlaaten: en daarenboven, alsze in die zelfde aanhaalinge, en wel met groote letters, leezen, AD MARITIMOS TRACTUS; vraagen zullen, Ligt dan *Westfaalen aan Zee?* Doch hier zietmen de naauwkeurigheid van onzen Historieschryver, dien het om 't even was, of hy bedorven of gezuiverde Uitgaaven van oude Schryveren volgde. Ik heb dat *maritimos* ook in twee vroegere Uitgaaven van Ammianus ge-

gevonden: en zo hadt ook geleezen Vignerius de Orig. Franc. B. I. by du Chesne T. I. die daarom zelfs beweerde, dat de Saxen p. 76. niet konnen geslagen zijn *in 't land der Franken*, omdat Ammianus verhaalt, dat zulks geschied is, *intra limites* Galliae MARITIMOS. En zo verplaatst ook Vignerius het tooneel ganschelijk, door eene moedwillige byvoeging van 't woord *Galliae*, dat daar by Amm. niet te vinden is; en by wien, in de beste uitgaave van Jac. Gronovius, integendeel geleezen wordt, *ad* TERRESTRES *tractus*. en datmen zo moet leezen, acht ik nu, by de kundigen, buiten verschil te zijn. En het blijft eene zekere waarheid, dat dees ongelukkige togt der Saxen te lande geschied is; schoon zy anders gewoon waaren, ter zee, langs de kusten te vaaren, en overal in te vallen. De zelfde Ammianus verhaalt kortelijk XXVII. 8. dat de *Franken* en hunne GEBUUREN de *Saxen*, daar elk best konde, *te lande en ter zee*, groote verwoestingen in Gallien hebben aangerecht. welke plaats Cluverius, Germ. Ant. III. 21. kort en treffelijk verklaart; naamelijk, de *Franken te land*, de *Saxen ter zee*, waar langs zy woonden in de landen der KAUCHEN en VRIEZEN.

De Saxen zijn oorsprongkelijk uit Jutland. Ptolemeus, die in de Tweede eeuw leefde, noemt de volkeren, die toen langs de Noordzee woonden, beginnende met de Vriezen, in deeze orden. De VRIEZEN zaten van de *Eems* nederwaarts: tusschen de *Eems* en de *Wezer*, de KLEINE KAUCHEN: tusschen de *Wezer* en de *Elve*, de GROOTE KAUCHEN: over de *Elve*, in 't Zuidelijk gedeelte van *Jutland*, de SAXEN. De Latijnsche woorden kuntge vinden in van Loons Al. Hist. I. p. 212 (9). Maar zo hyze verstaan hadt, zou hyze niet aangehaald hebben om te bewyzen (gelijk hy doet) dat de *Saxen* woonden TEN ZUIDEN der *Groote Kauchen*. Elf jaaren na deeze Hist. gaf hy zynen fraayen Kolijn uit, daar hy p. 55. die zelfde Latijnsche woorden, wat bekort, weder aanhaalt, en weder niet verstondt, plaatsende de *Saxen* een en andermaal *tusschen de Elve en Wezer*. Het is dan van Jutland Zuidwaarts, dat de Saxen, zich ter zee begeevende, hunne Rooveryen en Naam hebben uitgebreid, beginnende met de Eilanden; zodat daar de *Saxische Eilanden*, in de Historien gemeld, gezocht moeten worden, en geenszins in Zeeland; veel min in Batavie. Veele volknaamen zijn sedert in dien der Saxen versmolten: omdat die Volkeren, aan de eene zy-

B. I. de, magteloos waasen om hun 't hoofd te bieden; aan de
♈. 76. andere, mede smaak in den geduurigen buit krygende, zich by de zelven voegden, en ten naauwsten met hun vereenigden. En zo moetmen ook van de *Vriezen*, in de Vierde eeuwe, oordeelen, toen zy, alswe gezien hebben, mede gevaar liepen van hunnen Naam (die volgends P. Bertius p. 407. en andere Werreldbeschryvers, noit veranderd is geweest) in dien van *Saxen* te verliezen. Maar, door Vriesland, hebben zich de Saxen, landwaarts, verder uitgebreid; zekerlijk niet zonder achterlaatinge van veelen hunner Land- en Naamgenooten, die vervolgends weder begreepen zijn geweest onder den naam van *Vriezen*.

♈. 101. ♈. 101 Mercuriuse) Wouter de Klerk schreef hier, *mer cruuswise*: te weeten, hy hadt het met een half oog geleezen. maar ♈. 105. schreef hy wel, *Mercuriuse*. en zo leestmen daar ook in 𝔅 en 𝔏. maar hier ♈. 101. staat in die beiden *Mercuriose*; (hoewel in ℭ, *Marcuriose*) en dus ook, op beide die plaatsen, by Kolijn, die, het goede bedervende, en zigtbaare schrijffouten behoudende, zynen mond kinderlijk heeft misgepraat. Zo reutelt hy ♈. 387.

Totte Weskaple by vont
Ein Godse Wodin aanbeden
Mercuriose na beydense zeden,
Den i brac ———

alwaar van Loon (want het Dekfel is des Pots waardig) voorcerst, *Godse* verklaart door Godlyke: en hy voegt 'er by: *Dus schrijft hy ook hier naa* ♈. 496. (voor 396. gelijk zulke verkeerde aanhaalingen by hem zeer gemeen zijn) *storen ti Godsen*. en daar verklaart hy *Godsen* zeer wel door Afgoden. by gevolge, *Godlyke Afgoden*. Ten tweeden verklaart hy *Wodin*, aan de eene zyde, als waare dat de Vrouwelyke naam, van den Mannelyken, *Wode*: aan de andere zyde, door *Merkuur*, met deeze byvoeginge; *zie onze aantekening op* ♈. 350. *n.* 1. die nergens te vinden is. doch hy meende ♈. 246. n. 1. Ten derden is hier *Mercuriose*, Merkuur; maar ♈. 392. is het Merkuurinne. Doch van Loon verdient wel, dat wy hier zyne eigen woorden inlasschen: zo schrijft hy p. 157. *Maar dewijl hier niet* Wode, *maar* Wodin, *even gelijk ook niet* Merkuur, *maar* Mercuriose *staat*, *gelijk ook M. Stoke schrijft*, *zoo dunkt my dat hier niet eygenlijk* Merkuur, *maar des zelfs VROU betekend wordt: mids ieder bekend*

[illegible] is, *hoe men van* Koning, Koning-in, *van* Boer, Boer-in B. I.
maakt, *om de Vrouwelyke kunne te betekenen.* Hoe fraay die ℣. 101.
voorbeelden sluiten op *Merkuur* en *Mercuriose*, behoef ik u, Bescheiden Leezer, niet te zeggen. Tusschen *Wode* en *Wodin* zullen de onkundigen mogelijk eenige overeenkomst vinden met *Boer* en *Boerin* (nader zou gekomen hebben *Bode* en *Bodin*) maar kundigen lagchen 'er mede. Want, vooreerst, wat gelykenis is 'er, in deezen, tusschen zelfstandige Naamwoorden, als *boer*, *boerin*, en eigen naamen? Is de Vrouwelyke naam van *Johannes* oit geweest *Johannin* of *Johannose*? die van *Pieter* of *Petrus*, oit *Pieterin* of *Petrose*? Ten anderen, heeftmen een Vrouw oit genoemd *Korneliose*, omdat zy getrouwd was met eenen *Kornelius*? Nu, deeze *Wodin*, nieuwgevonden Huisvrouw van *Merkuur*, is, volgends van Loon, *Nehalennia*; over welken naam zie, zo 't u lust, zyne Al. Hist. I. p. 293-296. Maar in oude tyden was *Wodin* de Man van *Frea*: zie Paulus Diac. de Gestis Langob. L. I. c. 8. doch vooral Ol. Wormius Monum. Dan. I. 4. en Vossius de Idolol. I. 37. daar hy, op goede gronden, twijffelt, of de Romeinen dien Noordschen Afgod te recht voor *Mercurius* gehouden hebben; als die meer gelykenis hadt naar den Oorlogsgod *Mars*, dat ik volkomelijk aanneem. Want hy werdt verbeeld, even als *Mars*, gewapend, en met een zwaard. by Saxo wördt hy genoemd *borrendus Friggæ maritus*; ook *Othin armipotens*; en zelfs *Mars*. En hiervan *Odins paarden*, voor krijgsknechten, by een oud Noordsch Dichter. zie Worm. Append. Liter. Runicæ p. 211. Evenwel, gelijk ons *Woens-dag*, dat is *Wodens dag*, een vertaaling is van 't Lat. *Dies Mercurii*; zo nam zekerlijk Kolijn *Wodin* en *Merkuur* te recht voor den zelfden. Maar hier in is hy bespottelijk, dat hy die twee naamen, *Wodin Mercuriose*, te saamen voegde; en niet minder in den laatsten alleen. Want, eindelijk, wat is *Mercuriose*? Ten aanzien des uitgangs *ose*, voor *use*, die in sommige Handschriften en in de voorige Uitgaaven van onzen Dichter alhier ℣. 101. voorkomt, is het een schrijffout, als blijkt uit ℣. 105. daar in Allen gevonden wordt

Want een die Mercuriuse wachte.

doch dat ook door Kolijn bedorven is, ℣. 392.

Van ti Mercuriose wachte.

zodat hier aan alle kanten doorstraalt, dat Kakolijn dit alles uit

B. I. uit Melis Stoke geroofd en bedorven heeft, neemende ook de
℣. 101. schrijffouten over, gelijk elders noch duidelyker zal blyken. Want hy wist niet, dat de Vierde Naamval der Mannelyke eigene Naamen, van ouds regelmaatig uitging in E. Zo zegt Melis ℣. 91. *Jeghen Rabboude:* en ℣. 152. *den hertoghe Rabbode:* maar ℣. 165. *Rabbout sprac.* Zo weder ℣. 97. *doe sende hi Willebroerde;* maar ℣. 127. *Willebroert was.* ℣. 186. *Willebroert verscict.* En dus ook hier ℣. 101 en 105. *bi vernam, bi wachte Mercuriuse.* waarmede nader overeenkomt I. 617. *Liguriuse:* en II. 394. *an Jesuse Christuse.* Waarvoor Maerlant I. 43. f. 10 d. zo wel niet schreef, *Jhesumme:*

Die iegen die nature droucb
Jhesumme ——.

En zo weder, Evang. f. 128 d.

Alse die Jueden Jhesumme *scouden.*

Beter schreef hy VII. 11. f. 42 d.

Verwan die degen Hercules
Atheuse *den degen coene.*

Zie onze Aantek. II. 183.

℣. 112. ℣. 112 Onthier en) wy hebben noch onderhanden den brok, dien Kakolijn uit Melis ontleend heeft. Dees zegt:

Oestwaert duer de lande recbt
Ontbier en bi quam Tutrecbt.

Kolijn aldus ℣. 394.

Oestwaert onsen Here te recbt
En te quam al to Utrecbt.

In den eersten regel behooren de woorden, *onsen Here*, tot het voorgaande, *Efter preekte i*, dat wy p. 17. verklaard hebben voor basterdtaal. En wie ziet niet dat de laatste deezer twee regels niet beter is? Waarom verzweeg hy *ontbier?* omdat hy niet wist wat het was. Doch *ontbier en* moeten hier niet gescheiden worden. en zo staat hier in A: maar in B *ontbier went;* en in H *ontbier dat.* Maar II. 1227. daar 't weder voorkomt, staat in Allen, *ontbier en.* 't welk eenvoudig betekent *Tot dat.* De oorsprong der uitdrukkinge is duister, maar de betekenis is klaar: vooral uit vergelykinge van de volgende voorbeelden. Diederik van Assenede in Floris en Blancefloer f. 9 d.

Doe en wilde bijs niet geloven bare
Onthier en *sijt bem swoer.*

hy

hy wilde haar niet gelooven, *tot dat* zy 't hem zwoer. Wederom f. 10 a. B. I. ℣. 112.

Wi waren in enen dage geboren,
Eñ gewonnen in ere nacht
(Dus waest gerekent eñ geacht)
Gebouden eñ geleert te samen,
Onthier eñ *wi so verre quamen*
Dat men verriet eñ sciet ons beden.

Tot dat zy zo wel kennis gemaakt hadden, dat men besloot hen, door list, van elkanderen te scheiden. Walewein f. 5 a.

Doe reet hi vaste al over dwers,
Walewein, die scone mersch,
Onthier. eñ *hi vernam*
Dat hi tenen weghe quam.

Maerlant B. IV. c. 16. f. 35 a.

Si beloveden, dat si souden
Wijf eñ kint eñ beesten mede
Laten in die verzekerde stede,
Eñ selve gewapent voren gaen,
Onthier eñ *tvolc hadde ontfaen*
Dat lant, dat hem God hebiet:
Mettien Moyses dat gescien liet.

den inhoud deezer woorden vindtmen by de Onzen in den Inhoud van Num. XXXII. aldus: *als sy beloven voor hare broederen gewapent henen te trekken in Canaan*, tot dat *het lant onder gebracht zy; verkrygen sy haer versoeck.* Wederom VI. 3. f. 36 b. c.

Men besneet die manne ghemeene,
Met messen gemaect van stene:
Daer lagen si, na dat wi lesen,
Onthier eñ *si wel waren genesen.*

Tot dat zy geneezen waren; gelijk 'er staat Josua V. 8. Het zelfde *tot dat*, Daniel IV. 25. en 32. wordt door den zelfden Dichter XI. 7. f. 89 c. d. ook tweemaal uitgedrukt door 't zelfde *Onthier eñ*. Ont is *tot*. Utr. Plakaatb. III. p. 281 a. in de Costuimen aldaar 1342. *ont der tijt toe dat* — En b. *ont der tijt dat* — Maar p. 282. a. alleen *ont*: *ont hi kore.* Wy hebben II. 146. een plaats aangehaald uit den Rythmus de S. Annone, §. 10. daar ook het zelfde wordt uitgedrukt door het eene woord *unzi*. Gloss. Lips. Un, *usque*. Untes, *donec*. Unt, *donec*.

℣. 139

B. I. V. 139. [*des vader*] in A *des vaders* waar daar staat dik-
I. 139. wils een W voor een V. in B en H *des vaders*: doch kwaa-
lijk. Lees noodzaakelijk, *des vader*. Zo vindtge hier, vol-
gends A, *sijns vader* I. 1009. II. 156. III. 290. 577. 587.
IV. 49. VI. 698. *hoers vader* III. 1268. en dit buiten het
Rijm. in 't Rijmwoord kuntge 't vinden I. 1089. II. 4. en IX.
456. *svader* staat mede in B II. 261. en VII. 716. alleen X.
924. schreef Wouter *ffaders*; waarin hy zich dubbel verzin-
de. doch dit hebben wy in deeze uitgaave verbeterd. My ver-
wondert dat B en H hierin zo dikwils misgetast hebben. in
andere oude *MSS.* van dien tijd vind ik niet anders dan *Va-
der*. Jan van Heelu p. 21.

—— —— *na* sijns vader *aert*.

J. van Maerlant XI. 65. f. 109. d.

Te wrekene dijns vader *doot*.

en terstond weder:

Grouf omtrent sijns vader *graf*.

Limburg B. X. f. 103 c.

Dat ic ben van desen Rike
Mijns vader, *des Coninx*, *enich kint*.

Walewein f. 41 a.

Noch doe ne wiste de Joncfrouwe niet
Hars vader *toren en sijn verdriet*.

Doctrinale f. 3 b.

Christus minne comt algader
Uter gracien de weghe Vader.

zo lees ik daar ook buiten 't Rijm f. 18 a. *uwes* vader *vrient*.
en f. 17 a. *dijns* vader *ombiet*. en even te vooren:

Des vader *benedixie can*
Sinen kinder huus seker maken.

Der Ystor. Bloeme f. 5 c.

Doen antwoerde Jesus dit:
Wijf, ghine weet niet wat gi bid.
Tsitten van Hemelrike algader
Es mine niet; het es mijns Vader.

Wirnt von Gravenberg f. 12 d.

Sines vater *vrumicheyt*.

f. 31 b. *Nach sines* vater *lere*. f. 60 a. *vor miner* vater
hus. f. 107 d. *umme irs* vater *tot* [dood]. Doch om dit niet
alleen te bewyzen uit *MSS.* die men zeggen kan nooit gezien
te hebben; men vindt het ook genoeg gedrukt in schriften
die

die door de Uitgeevers getrouwelijk gevolgd zijn. Der Zwaben Spiegel, of Jus Prov. Alemann. by Schilterus c. 5. *bi finez* vater *lip.* en: *an irz* vater *ſtat.* c. 17. in 't opſchrift en n. 1. *finez* vater *und ſiner muder erb.* en n. 10. *wider dez* vater *willen.* en n. 15. *aun irez* vater *willen.* Enz. Waaruit blijkt dat der Sachſen Spiegel, zo als die in 't jaar 1569 te Leipzig gedrukt is, in dit ſtuk ganſchelijk verbaſterd is, daar leeſtmen B. I. art. 5. *bey des* vaters *leben.* —— *an iwres* groſſvaters *erbe.* —— *in des* eltervaters *oder in der eltermutter erbe.* En art. 13. *nach* vaters *oder mutter todt.* Enz. Beter in de Uitgaave van 1516. in 't zelfde art. 5. *in eres* ELDERVADER *erve.* —— *an eres* VADER *ſtat* —— *in des* ELDERVADER, *in der eldermoder erve.* art. 10. *noch ſynes* VADER *beren* [domino] *noch des* VADER *erven* [heredibus]. maar ook daar altijd zo goed niet. Brok van een oud Kronijkskea *MS. bi ſijns* VADER *tiden.* Kwaalijk in de Uitg. van Matth. Analect. T. I. p. 61. *ſijns vaders.* Want datmen eeuwen voor onzen Dichter gezeid heeft *thes* of *des* VADER, blijkt uit de getrouwer Uitgaaven van noch veel ouder werken. Zo leeſtmen by Iſidorus Hiſpal. de Nativitate Chriſti c. 2. *dhes gottliibhen* FATER. In de Harmonie der Evang. kwaalijk aan Tatiaan toegeſchreeven, c. III. § 5. *ſines* FATER. en zo ook *mines* FATER XII. 7. LIX. 4. CIX. 3. CLXVII. 9. enz. *iuwares* FATER (*patris veſtri*) XXXII. 3. XLIV. 3. Uit welke plaatſen blijkt dat het een onachtſaamheid is van den Uitgeever datmen XLII. 1. leeſt *mines Faters*, voor *mines Fater*: gelijk gy ook kunt vinden by Otfridus I. 22. 108. III. 10. 48. III. 22. 56. IV. 15. 8. als ook *ſines* FATER II. 3. 63. *thes* FATER II. 9. 87. Enz. In den Theſaurus van Schilterus T. I. in Monum. Catechet. c. 3. vindtmen de Geloofsartykelen in zes byzondere taalen, of dialecten, uitgedrukt. Het eerſte is een oud formulier van de Alemanniſche Kerke, en daarin leeſtmen: *ſizzet ze Gotis zeſewun des almachtigen* VATER (of FATER, gelijk in die zelfde woorden, achter de Pſalmen van Notkerus, gevonden wordt). In het tweede, dat tot opſchrift heeft, *Chry der alten Kilchen*, het welk veel woordryker, doch in dit ſtuk allerkortſt is, aldus: *ſizet zu der zeſuin ſines* VATER. Het derde, als het oudſte ſpaaren wy voor 't laatſte. Het vierde is Angel-Sax. en luiden daar de woorden aldus: *ſitt nu æt ſwitbran Godes Ælmihtiges* FÆDER. waarmede overeenſtemt de A-S. vertaaling der Evangeliſten Matth. VII. 21. Marc. VIII. 38. Luc. II. 49. enz. B. I. v. 139.

B. I. enz. In het vijfde, dat Frankisch heet, aldus: *fizzit er ce*
v. 139. *Gotes cesivun* der [*des*] *Almahtigen* VATIR. Het zesde en laatste, 't welk daar gegeeven wordt zo als het gevonden is onder de papieren der kerke van Straatsburg, wijkt daarvan af, en heeft: *sez nu de zeswune Gotes sins* Faters. Maar dit moet verbeterd worden uit het tweede hierboven, want het is, inderdaad, niet anders dan een jonger afschrift van het zelve; en welks gebrekkelijkheid, in zo weinige woorden, niet alleen blijkt in *Faters*, voor *Fater*; maar ook in *nu de*, voor *zu der*. By die telkens verschillende spelling van het oude woord, dat hier *Rechterband* betekent, kanmen noch voegen uit Gloss. Lips. TESEWON, *Dexteram*. THESEVUN, *Dextera*. Doch dit laatste zou ik ook neemen voor *Dexteram*, om de gelijkheid met onze voorbeelden, *zesewun*, *cesivun*, en 't volgende *zesvun*. Noch by Lipsius: FORTHORA, *Dextra*. waarom ik gisse, dat ook het andere, in den eersten Naamval, geweest zal zijn, *Zesewa*. Doch na zo veel voorbeelden weetmen noch naauw, hoe dit woord te noemen. Nu rest noch het derde, en het oudste; dat aldus luidt: *sizit za zesvvn Cotes* FATERES *Almahtikin*. Die bekwaam is om het te onderzoeken, zal bevinden, dat de taal noch ouder is dan zelfs die van Otfridus, die voor 't midden der Negende, en nader overeenkomt met die van den Monik Kero, die in de Achtste eeuw schreef. En by deezen lees ik ook, in de Voorrede van den Regel van St. Benedictus, *des eerhaftin* FATERES; in 't Latijn, *pii Patris*. en c. 5. *des*, *der mih senta*, FATERES; Lat. *ejus*, *qui me misit*, *Patris*. Welke woorden, voorkomende Joh. XIV. 24. by Tatiaan CLXV. 3. aldus uitgedrukt zijn: *thes*, *ther mih senta*, FATER. en in 't A-S. *thæs* FÆDER, *the me sende*. Maar die woorden van Tatiaan doen my denken, dat ook Kero, in die zelfde woorden, en dus ook elders, geschreeven hebbe, *Fater*, en niet *Fateres*. ja ik moet zulks gelooven, omdat Kero zelf ook schreef PRUADER *dines* [uws Broeder] en niet *Pruaderes* noch *Pruaders*: van welk woord straks nader. Maar hoemen in de Achtste eeuwe moge geschreeven hebben; ik heb beweezen, en dat is my genoeg, datmen van 't begin van de Negende, tot het einde van de Veertiende eeuwe, volstandig gezeid heeft, *des Vader*, niet *des Vaders*. Maar hoe staanwe hier nu weder met Kakolijn, die in de Twaalfde eeuwe zoude geleefd hebben, en niet wist, hoemen toen, noch voor, noch na, sprak

of schreef? want zo leestmen by hem ✝. 479. B. I.

Daer SIN Vaderes *Greefscepe gelach.* ✝. 139.

en ✝. 611. *by* ZIN *Vaderes leven.* noch ✝. 811. *by* ZIN *Vaderes tiden.* Plomper kan niet bedacht worden. Want schoon wy gezien hebben, dat de uitschryvers voorlang nu en dan gebrabbeld hebben in *Vaders* voor *Vader;* nergens zalmen vinden, dat de Ouden *zin* of *sijn* zeiden, in plaatse van *sins, sines* of *zijns.* En waarmede zalmen zijn *Vaderes* goedmaaken? met de gemelde voorbeelden van de Achtste eeuw? doch dat is goed voor de geenen die geen onderscheid van tyden weeten te maaken. Van Loon, de eerste plaats van Kolijn verklaarende, zegt: VADERES) *Vaders: Dus schrijft Kolijn* ✝. 354. *moederes in de plaats van moeders aldus:*

Ti irren moederes zusteren Anke.

maar daar staat *mouderes.* doch ✝. 607. vindtmen, *van zin moederes weghe.* En dus bewijst van Loon zelf de Basterdtaal van zynen Kolijn. doch hy behoefde die Zotskap zo hard niet te schudden: wy hebben de bellen al lang hooren klinken. Welk een taal, *irren moederes zusteren,* in de betekenis van, *eorum matris soror!* Melis zou gezeid hebben, *baerre* (dat is, *barer,* hunner) *moeder zuster.* zo leezenwe I. 714. *om onser moeder bede.* III. 1268.

Haers vader kijnt eñ baerre moeder.

zie de Aantek. VI. 698. Wederom II. 166.

Verloes bi der moeder hulde.

en zo elders. Walewein f. 32 a.

Het zijn zire moeder broeders ——

Doch waartoe meer voorbeelden van iets, waaraan niemand, die eenige kennis van de oude taale heeft, kan twijffelen? Minder bekend is, datmen, gelijk *des vader,* zo ook van ouds zeide, *des broeder.* Kakolijn, zeker, wist het niet. daarom schreef hy ✝. 886. *Na 's Broeders doot,* voor *sbroeder,* of *des* BROEDER: gelijk gy dit kunt vinden by onzen Dichter II. 182. en 1284. als mede *sijns* BROEDER II. 1042. en X. 200. en wederom in het Rijmwoord, *baers* BROEDER III. 1267. en IX. 460. In de eerste deezer twee plaatsen lees ik in 𝔄 kwaalijk, *baers Broeders,* want het moet rymen op *Moeder.* en is daaruit lichtelijk op te maaken dat Wouter zich insgelijks verzinde, schryvende ook II. 1120. *des Broeders:* en III. 7. *totes Broeders.* Der Ystor. Bloeme f. 18 a.

Na sijns BROEDER *doot.*

B.I. J. v. Maerlant XI. 66. f. 110 b.
ỷ.139. *Eñ seiden dat al openbare,*
Dat om SBROEDER *doot ware.*
en kort te vooren *sijns* BROEDER *wijf.* Br. Jan van Heelu p. 241. *Dat hi was des Hertogen,*
Sijns BROEDER, *gelike.*
en te vooren p. 84. en by Butkens, Troph. T. II. p. 125.
Sijn name was Her Arnout,
Heren Arnouts BROEDER *sone.*
en p. 255. *sijns* BRUEDER *sone.* Roman van Limburg f. 27 b.
Al ware si noch eens mijns BROEDER *kint.*
kwaalijk leestmen by Strickerus (in Thesauri Schilt. T. II.) cap. VI. §. 3. *meins Bruders sun.* als blijkt uit dat zelfde werk XIII. 23.
Seit ich ane mues sein
Des BRUDER *und des Neven mein.*
zie van dit *ane*, by IV. 525. Luc. VI. 41. 42. leezenwe van het zien van een' splinter in zijns Broeders ooge: het welk by Tatiaan XXXIX. 6. aldus uitgedrukt wordt, eerst, *in ougen thines* BRUODER: daarna, met verschikking in de woorden, *fon thines* BRUODER *ougen.* in de A-Sax. overzettinge aldus: *on thines* BROTHOR *eagan:* en, *of thines* BROTHOR *eage.* Ja zelfs de Monik Kero, by wien wy tweemaal *Fateres* vonden, zegt hier ook *Pruader* niet *Pruaders*, in den Reg. van S. Benedictus c. II. p. 21 a. *in* PRUADER *dines augin.* maar in de Gottische overzettinge van den Bisschop Ulphilas, een werk van de vierde eeuw, leestmen daar tweemaalen, *in augin* BROTHRS *theinis.*

Ik kan hier niet affcheiden zonder den Leezer te berichten, dat hy deeze zonderlinge buiging *des vader*, *des broeder*, in geene andere Manl. woorden moet zoeken. By onzen Dichter, in 𝔄, vind ik II. 1011. *des Keiser*, maar te vooren ỷ. 244. *des Keisers.* Doch het eerste is een schrijffout: want het laatste komt, by alle anderen, alleen en zeer dikwils voor. Men kan uit deeze gansche Aantekening ook zien hoe kwaalijk veelen noch tegenwoordig schryven *mijn vaders*, voor *mijns vaders*, enz. Maar die nu schreef *mijns vader*, of *uws broeder*, zou ontydig geleerd willen schynen.

ỷ.146. ỷ. 146 𝔒𝔪𝔪𝔢 𝔥𝔞𝔫𝔡𝔢𝔫 𝔐𝔞𝔫𝔫𝔢𝔯𝔦𝔢𝔫) zo ook in 𝔄, zonder

der eenige verandering: maar in 𝔅 B. I.
·*Om van die onnutte manieren.* ✝.146.

Seb. verklaarde *Mammerien* aldus: *Mahemeterien*, *van Mahemet*, *en verkort Mametterien*, *en noch Mamerien*, *dats Afgoderien.* Hieruit kanmen zien, vanwaar Alk. zyne verklaaring van dit woord ontleend hebbe. Het komt zekerlijk van den naam van *Mahomet;* doch betekent, eigelijk, niet *Afgodery*, maar, volgends des zelfs oorsprong, eene *Kerk der Turken:* en schijnt eerst in gebruik gekomen te zijn ten tyde der Kruistogten naar 't H. Land. Le Sire de Joinville, Chron. de S. Louis ch. 23. *et allasmes au Monstier nostre Dame*, *dans la ville de Damiette*, *que le Legat avoit dedié en l'honneur nostre Dame*, *en la* MAHOMMERIE *des Turcs.* Chron. de S. Denis *MS.* f. 407. a. *Le Legat vint premierement a la* MAHOMMERIE, &c. G. Nangius op 't jaar 1219. *Legatus* —— *de* MAHUMERIA, *quam prius purgari fecerat*, *Basilicam in honore beatæ Dei Genetricis Virginis Mariæ consecravit.* Hy gebruikt ook het zelfde woord op 't jaar 1249. van het welke Joinville sprak. Gelijk nu, in die eeuwen, de Turken ook begreepen werden onder den naam van Heidenen, zo heeftmen dat zelfde woord overgebragt tot de *Tempelen der Heidenen.* J. van Maerlant B. XI. c. 49. f. 104 a.

Judas hi trac over die beke,
Eñ dede roupen over waer,
Dat si hem alle volgen naer;
Eñ die Heydine vloen voor him
Tote in die stat van Chanaym
In ene MAMETTRIE *groot,*
Daer si alle bleven doot;
Want Judas deedse daer in verbranden.

dat is, in een' *Heidenschen tempel.* zie I Machab. V. 43. en Josephus Joods. Hist. XII. 12. Ik twijffel eenigszins, of onze Dichter ook niet geschreeven hebbe *Mametterien.* Want zo spreekt hier de Heraud, die hem voor zich hadt, f. 3 b. *om dat volc te bekeren vander* MAMETTERIEN. en zo schrijft hy noch eens f. 4 a. Ook schijnt, in 𝔅, *onnutte manieren*, veel eer eene verbastering te zijn van *mametterien*, dan van *mammerien.* Zo schreef ook de ongenoemde Vlaamsche Vertaaler van Boëtius f. 26 b. daar hy, in zyne Verklaaringen, Boëtius aldus spreeken doet: *Ghetughe*, *dat ic de vianden* [booze geesten] *niet aenghe roupen hebbe*, *noch gheene* MA-

B. I: METTERIE *van afgoden, in myne secrete camere oft studoer,*
ỳ:146. *ghemaect.* Alwaar het, gelijk yder ziet, eigelijk, noch kerk, noch tempel, betekent; maar slechts eene afgezonderde plaatse, daarmen 't eene of 't andere afgodsbeeld, *Idólum*, heimelijk aanbadt; welke plaats, daarvan, ook *Idolion* genoemd werdt. En welk woord ook wel eens, en te recht, by sommige Roomschgezinde Schryvers zelfs, van hunne Kapellen, enz. gebruikt is; die het ons echter kwaalijk neemen, als wy hunne Beelden *Idóla* noemen. G. Bruschius, Monast. Germ. Chronol. p. 69. *Olim S. Johannis Baptistæ exiguum saltem* IDOLION ——— *nunc vero Divi Benedicti Monasterium.* En p. 178. *in anno Jubilæo, quo factus est maximus omnis generis hominum ad novum* IDOLION *concursus.* Noch eens p. 284. *Cepit anno Domini* 1445 *celebre* IDOLION *quatuordecim Auxiliatorum in monte Staffelsteino* ——— *quod privilegiatum ac indulgentiis donatum a Pont. Max. Nicolao V.* Durandus, Ration. L. I. c. 13. onderscheidde, voorzigtelijk, zyne *Imagines et Picturæ*, Beelden en Schilderyen, van de Heidensche *Idóla*. En nochtans leestmen in 't Summarium van dat Hoofdstuk, en eveneens in den Index: IDOLORUM *immodicus* USUS *reprobatur;* MODICUS PROBATUR. *Idolion* is een Grieksch woord, het welk Scapula in 't Latijn vertolkt, *Idoli seu Idolorum Templum;* en onze Vertaalers, I Corinth. VIII. 10. *der afgoden Tempel.* Onze Dichter, evenwel, nam zekerlijk *Mammerie*, of *Mametterie*, in de betekenis van *Afgoderye;* en niet van *Afgodentempels.* Doch het maakt, in 't zaakelyke, geen verandering. *Templa*, voor *Dii*, vindtmen ook in vroeger Latijn. Lampridius in Alex. Severo c. 23. *repererant, omnes* CHRISTIANOS *futuros, &* TEMPLA *reliqua deserenda.* Daar een duidelyke tegenstelling is tusschen CHRISTUS, onder den naam van *Christenen;* en de *Heidensche* AFGODEN, onder dien van de *overige Tempels.* En waarom zoude *Mametterie* geen *Afgodery* betekenen, daar *Mametten* ook gevonden wordt voor *Afgoden?* Jan de Weert van Ypren f. 8 d. en 9 a.

Maer ic begripe die sotte riesen,
Die een stom beelde *also verkiesen,*
Eñ al haer ghelove an haer setten,
Eñ maken vanden beelden MAMETTEN,
Eñ anbedense boven onsen Here God:
Hier in breken sy dat eerste ghebod.

Ver-

Vergelijk eene andere plaats van de zelfde hand, aangehaald B. I.
II. 641. De Heraud f. 4 b. *eñ brac drie* Tempelen, *die in* Ju- ℣. 146.
piters *eer ghesticht waeren, ende drie menschen doepte by, die den* Mamet *versaecten.* Dit is ontleend uit den Vertaaler van Beka *MS. f.* 8 b. daar, voor *den Mamet*, staat, *den viant eñ sijn ghesel(s)cap.* En zo eveneens by den Klerk p. 17. Maar in den Beka van Matthæus p. 13. gansch bedorven, *den Coninc.* Beka zelf zeide *Sathanæ pompis.* De Heraud schijnt, in 't byzonder, *Jupiter* voor den *Mamet* genomen te hebben.

℣. 170 een twint niet) in A *een twinc niet*; door die ge- ℣. 170.
meene verzinning tusschen *t* en *c*. In de Andd. alleen *twint niet.* Somtijds betekent *twint* zelf, eenvoudig, *niet.* Zo leezenwe in Allen IV, 497, *het ne halp twint.* Doctrinale f. 14 d.

En wilt hem gheloven twint.

elders, *en doghen twint.* By Kiliaan vindtmen, *twint achten*; en hy vertaalt het onverbeterlijk, *flocci pendere, flocci facere.* De heer Klaas Kolijn schreef ℣. 1176.

Negenhondert en twint *man hat.*

't welk van Loon vertaalde,

Negenhonderd man, en geen *meer.*

En waarom niet,

Negenhonderd man, en twintig *meer?*

want zo tellen de kinderen noch, *een en twint, twee en twint.* En Kolijn, als de kinderen, ℣. 1083. by Dumbar p. 282.

——— ——— *ons Heren*
Jare XI^c. en TWINT *mere*
Jaren en twie ———

Dat is, 1122. Wat deedt van Loon hier? verklaarde hy hier ook *twint mere*, door *geen meer?* Neen: dat kon hier niet aangaan. Maar, 't zy hierom, of daarom, hy leerde Kolijn beter spreeken, en deedt hem zeggen 't geen hy zelf niet wilde zeggen:

Jare XI^c. en TWINTIG *mere.*

Geheel anders gebruikte men *twint*, in de betekenis van *niet.* Maerlant f. 118 c.

Negen iaer, een twint niet *mere.*

En dit, *een twint niet*, of *niet een twint*, is de oude en echte spreekwyze. Zo spreekt Melis hier, en V. 1245. en VII. 567. Maerlant weder f. 4 b.

Si ne scamen hem niet een twint.

B. I. en f. 11 d. *Ysaac nes* niet een twint
v. 170. *Dan lachen, in Ebreuscher tale.*
Jan van Heelu p. 56.
Nochtan en achte bijs niet een twint.
Roman van Walewein f. 8 c.
Den parde ne was een twint niet *bleven*
Dan die huut dar men dore sach.
van Ferguut f. 3 a.
Hine groeten niet een twint.
groeten is *groette hem.* en f. 4 a.
Een twint *was hi* niet *vervaert.*
daar noch veel zou konnen bygevoegd worden. Wat is dan *een twint?* evenveel als *een zier.* Kiliaan: SIERE, *atomus, res minutissima.* Niet een siere gheven, *ne gry quidem dare.* En dat is ook, *niet een twint gheven.* Het is van den zelfden oorsprong als *twee, twy, twist, tusschen, twijffel*, enz. die altijd een *onderscheiding* maaken tusschen een en ander. En dus is *twint* het geringste, het kleinste, dat het oog *onderscheiden* kan, tusschen *Iet* en *Niet.*

v. 196. v. 196 ghelike verwoeden riesen) en II. 509. *ghelike riesen.* Op beide deeze plaatsen wordt *riesen*, zo door Seb. als door Alk. verklaard *raazende* of *raazende menschen.* doch dat was by de gis, omdat *raazen* en *riezen* eenige gelykenis hebben. *Verwoede riesen* zijn inderdaad raazende menschen; maar de betekenis van *raazende* ligt in *verwoede*, niet in *riesen.* I. 897. leezenwe *begonsten riesen*; en dat is, volgends Seb. *raazen, opstaan.* volgends Alk. *opryzen, opstaan.* daar dan ook *ryzen* en *riezen* verward schynen; niettegenstaande deeze drie woorden *Riezen, Raazen, Ryzen*, reeds by den verstandigen Kiliaan, ook in de Engelsche taale, onderscheidelijk voorkomen, *Rashe, Rage, Rise.* daar ook RIES in 't Latijn vertaald wordt *Temerarius, inconsideratus, effrænus:* RIESHEID, *Temeritas:* RIESEN, *temere agere.* Waarby ik alleen te voegen heb, dat *Ries* ook is een Substant. gelijk blijkt uit *verwoede riesen, een ries*, enz. Dat de Uitleggers van Melis Stoke dit alles niet wisten, is een bewijs dat zy Melis Stoke met weinig aandacht geleezen hebben. Want by hem konden zy vinden eene zo krachtige en leevendige schildery van eenen *Ries*, dat men die bederven zoude, zomenze wilde verbeteren. zo zegt hy VIII. 737.

Als

Als een RIES verweent, de sinen wille B.I.
Doet altoes lude ende stille, ✠.196.
So wil hi vroeder sijn allene
Dan een heer [heir] *is alghemene,*
Eñ acht sgheboets niet datmen doet:
Gaetet wel, so eest goet;
Eñ gaet het anders iet dan wale,
Sone wil hijs horen ghene tale.

Die in alles zijn eigen hoofd volgt; die zich laat dunken alleen wyzer te zijn dan alle anderen; die geenen bevelen gehoorzaamt, en zich niet bekommert met den uitslag der zaake; zulk een is by Melis *een Ries*, ja *een verwaande Ries*; en Alk. handelde ook daar wel *rieslijk*, toen hy deeze woorden, *Als een ries verweent*, aldus verklaarde, *als een Rasende verwaant word*: dat omtrent zo goed is of hy gezeid hadt, *als een dol mensch zot wordt*. Een *Ries* is dan eigelijk een roekeloos, een onbedacht mensch, Stout in 't onderneemen, Lichtvaardig in 't uitvoeren; een Loshoofd, een Waaghals; die alles op hairen en snaaren zet, en op wien de spreuk past, *aut Cæsar aut Nihil*. Fab. van Esop. f. 4 c.

Di Hont en slacht niet den riesen,
Die om een luttel al verliesen.

Wyzer was onze Koning Willem, toen hy [doch wat te laat] liever zeker *Graaf* was in zijn eigen, dan onzeker *Cæsar* in een vreemd land; en zyne woorden opmerkelijk II. 1505.

Soudic varen in vreemden landen,
Eñ dwinghen tote mine banden
Die lieden? eñ mijns selfs lant
Soude bliven buten miere hant?
Die dat doet, hi moete riesen.

dat is, een *Zot*, een *Ries zijn*. D. van Assenede in Fl. en Bl. f. 11 c.

Dat seide Diederic, die dese aventure
In Dietsche uten Walsche vant;
Dat menre soude lettel vinden in dlant,
Die souden willen geloeven dies,
Dat iemen so sot *ware eñ so* ries.

zo zot, zo roekeloos, als Floris, die Blancefloer gong opzoeken zonder eenig spoor van haar te weeten. Evenwel, hy vondt haar, volgends den aard der Romans. want zy verkocht zijnde aan den Ammiraal of Soudaan van Babilonien,

B. I. ✶. 196. en hy haar vandaar willende schaaken en vervoeren, zo zegt zijn waard tot hem f. 17 c.

Des ben ic seker eñ weet oec wale,
Dat geen Coninc es die draget crone,
Al minde bi Blancefloer die scone,
Eñ wilde bi hem onderwinden dies,
Wies gi u onderwint, hi en waer een ries.

Tot hiertoe zijn de *Riesen* ons voorgekomen als ondernemers van groote zaaken, die zy, zoze wijs geweest waaren, niet begonnen zouden hebben. In 't volgende voorbeeld betekent het de zulken, die te weinig doen, en eigelyker *negligentes*, zorgeloozen (dat ook de eigelyke betekenis is van *roekeloozen*) dan *temerarii*, lichtvaardigen, genoemd worden. J. v. Maerlant in zijn Joodſ. Oorlogen f. 167 d.

Eñ Tytus die bat hem na dies,
Dat si nemmee ne waren so ries,
Sine souden hem altoes vorsien wel
Vanden lagen der Juden fel.

Maar in 't een en in 't ander behelst *ries* altijd de betekenis van *onvoorzigtig*, dat ook weinig verschilt van onbedacht, onachtsaam, zorgeloos, roekeloos, en wat dies meer zy. Doctrinale f. 7 a.

Noch so seit hi oec meere:
Drie dinghen hatic seere,
Den armen hoverdeghen man,
Den riken die vele lieghen can,
Eñ den ouden alsoe verkeert,
Dat hi hem ter riesheit *keert.*

't zijn de woorden van Jesus Syrach Ecclesſ. XXV. 4. daarmen by de onzen leest: *eenen ouden die een* OVERSPEELDER *is, eñ aan verstand afgenomen heeft.* Maar in den Delfschen Bybel [1477] *enen ouden* SOT *eñ onghesint.* Waarom ik oordeel, dat die Dichter *riesheit* simpelijk nam voor *zotheid.* En zo is ook *riesen*, by hem, by anderen *ries zijn*, niet anders dan *zot zijn*, f. 16 c.

Seker wet oec, dat hi riest,
Hi die hebben waent vrienden,
Dar hijs noyt en verdiende.

Hiervan ook *zotte riesen*, by J. de Weert. zie boven by ✶. 146. p. 164.

✶. 216

✝. 216 Van selve de crone draghen) Vita Pipini Ducis p. 599. by du Chesne Tom. I. *Francorum Regem bis devicit* [Carolus] *Francisque Regem ex arbitrio suo imposuit, gloriosius ducens Regnum habentibus imperare, quam Regnum habere.* In de Andd. wordt dit vaars aldus geleezen, B. I. ✝. 216.

Als selve crone te draghen.

Na *coninghe dwinghen* ✝. 215. volgt beter, *de crone draghen* dan *crone te draghen*: het welk gesprooten schijnt uit eene brabbeling tusschen *de* en *te*. Maar na *noch also scone* ✝. 214. moest volgen *Als* en niet *Dan*. Immers zo heb ik lang geoordeeld over deeze plaats, geevende de schuld aan Wouter, alsof die, toen hy *Dan* schreef, meende dat 'er *sconer*, en niet *noch also scone*, was voorgegaan. Maar die reden zelve doet my nu twijffelen of hier *Dan* niet beter zy dan *Als*. ook vind ik in myne Proeve B. II. ✝. 560. niets gemeld waaruit deeze twijffeling bepaald kan worden, om reden, dat ik toen noch noit een voorbeeld, als dit, aangemerkt had. Wy zullen 't dan nu wat nader inzien. Wy leiden daar p. 131. tot onzen grondslag, dat, *gelijk* ALS *eene gelijkheid stelt tusschen persoonen en* [lees, *of*] *zaaken, zo moet* DAN *altijd gebruikt worden, wanneer 'er eenig onderscheid en ongelijkheid tusschen beide betekend wordt.* Sedert zo veele jaaren dat dit in yders handen geweest is, ben ik van gedachten in dit stuk niet veranderd; en heb noit vernomen dat die bepaaling van iemand gewraakt zy. Maar die bepaaling beslist het verschil tegen B en H, ten voordeele van A. want in de woorden des Dichters wordt geenszins eene *gelijkheid*, maar eene allerduidelijkste *ongelijkheid* gesteld tusschen *Koningen dwingen*, en, *zelve de kroon draagen.* zo, dat Karel Martel het eerste stelde *verre boven* het tweede. Gevolgelijk besluit ik, op myn' ouden grondslag bouwende, dat *Dan* hier regelmaatig is, maar *Als* niet. En omdat ik den Leezer myne meening niet gaarne wil opdringen zonder bewijs, zo heb ik moeite gedaan om een diergelijk bewijs op te zoeken, dat ik eindelijk gevonden heb in het Dietsche Doctrinale B. II. f. 11 d.

Den grammen dunct altoes des,
Dat hi NOCH ALSO machtech *es*
DAN *hi mochte volbringhen.*

Dat is daar een Spreuk op zich zelve, die in geen verband staat, noch met het voorgaande, noch met het volgende; en de meening is: *een toornig mensch laat zich dunken, dat hy* MEER

B. I. *kan uitvoeren* DAN *by kan.* Want dat *noch also* niets verschil-
✝.216. le van *meer*; of *noch also machtech*, niets van *magtiger*, zal my niemand betwisten. anders zal ik 't hem bewyzen uit den Heraud, die deeze plaats van Melis aldus verklaarde f. 6 b. *Het wair* MEERRE een [lees, EER] *Conyngben te dwingben ente jagben*, DAN *Coninc te wesen eñ croen te dragben.* Want dat zegt noch meer, noch minder dan onze Dichter gezeid heeft in deeze woorden:

——— *het waer* NOCH ALSO scone,
Coningbe dwingben ende iagben,
DAN *selve de crone dragben.*

Noch also scone is dan eenvoudig *schooner*. want *noch*, op zich zelf, betekent eene *vermeerdering*. Maar *also* zegt ook somtijds meer dan het enkele *so*: en *alzo schoon*, meer dan *zo schoon*. Hiervan in 't zelfde *MS.* Doctrinale B. III, f. 34 c,

Want verborgben Nijt es ALSO zwaer
DAN *Nijt die men draecht openbare.*

En dit voorbeeld bewijst noch meer dan ik hier noodig had: zijnde *also zwaer* ook hier niet anders dan *zwaarer*. Daarom zoude ik nu ook verkiezen, RUIM *zo groot* DAN; en niet ALS. want *ruim* stelt eene zigtbaare ongelijkheid. Maar waarom zegtmen dan ook niet, NIET *zo groot* DAN; altijd *als*? want dit behelst ook eene zekere *ongelijkheid.* 't Is waar: doch moet eigelijk aangemerkt worden als eene ontkenning der *gelijkheid.* na welke *gelijkheid* moet volgen *als* en niet *dan.* maar *alzo groot dan*, acht ik nu verwerpelijk.

✝.239. ✝. 239 Sassen heeft hi brielmerf te stoert) zo ook in H. maar kwaalijk in B *stoert.* want *te stoert* is *verstoord*, eigelijk *verwoest*: gelijk *te storen*, verwoesten. zie boven by ✝. 114. Zo leezenwe ook beneden V. 626.

Eñ bebbense altemael te stoert.

naamelijk de Stad Medemelek. en zo sprak D. v. Assenede f. 7 a. van 't verwoeste Troyen:

Doe die stat te storet *was*,

Fragmentum de bello K. M. ✝. 809.

Er ze stoeret *alle Yspaniam.*

Gl. Lips. TO-STORE, *Destrues.* Niets gemeener dan *te broken*, voor *verbroken*: wordende zelfs *gebroken* of *verbroken* nergens by onzen Dichter gevonden. V. 82.

Dat sine op enen rade leiden,
Eñ bebben bem sine lede te broken.

Wale-

Walewein f. 4 b. van een schild: B. I.
Hi lach onder tserpent te broken. ℣. 239.
Ferguut f. 11 b.
Ontwee es bi eñ te broken.
Vertaaler van Cassianus Coll. III. c. 7. *al ist dat onse eertsche buus deser woninge* te broken *wort*. W. von Gravenberg f. 66 b. van een' wapenrok:
—— —— *her was durch stochen*,
Uñ manigen enden ztu brochen.
voor *durch stochen* zeide Strickerus *zu stochen*, V. 9.
Si wurden zustochen *und* zuslagen.
zo mede *zu sluc*, versloeg, VI. 6.
Er zusluc *di apgot alle*.
de zelfde VII. 10. daar Koning Marsilies zegt:
Ich wil Paris und Ache [Aken]
Durch seu vil gar zu brechen,
Und wil mich also rechen [wreeken]
Das diu Christenhait zu gat,
Und der Gelaube den si hat.
zu gat, is vergaat; te gronde, te niete gaat. Onze Dichter VII. 1189.
Wort hi te niete eñ te gaet.
en in dit Boek ℣. 802.
Bin haren tiden so is te gaen
Kaerls gheslachte ——
Doctrinale f. 16 b.
Daer vriende hebben onderlinge
Corte redene eñ wandelinge,
Daer moet vrienscap cort te gaen.
te vooren f. 13 b.
Al eest dat die menschen sijn
Versterveleс, *eñ saen* te gaen.
waarmede overeenkomt in Gloss. Lips. Tefour [te voer] *defecit*, *periit*. en Tefarando [te varende] *deficientes*. Rythmus de S. Annone ℣. 692.
Daz di gidouftin lichamen
Umbigravin ci worsin *lagin*.
ci worsin, te worpen, verworpen. Gravenberg f. 79 c.
Dirre liet aber sinen lib
Bluwen unde ztu houwen
Durch sine lieben vrouwen.

Blu-

B. I. *Bluwen* is slaan: by de onzen *Blouwen.* Fabelen van Esop.
✝. 239. f. 3 b. *Si sloeghen eñ si* blouwen
Dat hem sijn leven mochte rouwen.
en daarvan ook *te blouwen*, geslagen. Ferguut f. 13 d.
Eñ best te blouwen *minen garsoen.*
en by herhaalinge f. 14 a.
Een Ridder best minen Naen te blouwen.
Walewein f. 51 a.
Ja Rybaud! bevestu te blouwen
Die Joncfrouwe? het sal di rouwen.
te borsten, geborsten; Ferguut f. 1 d.
Van bitte was bi bina te borsten.
zo ook in 't A-Sax. Matth. XXVII. 51. *stanas toburston*, dat is, *de steenen borsten*; of, met de onzen, *de steenrotsen scheurden.* En ter zelver plaatse worden onze woorden, *scheurde in tween*, aldus uitgedrukt, *wearth* tosliten *on twegen dæles.* eñ Marc. XV. 38. *wæs* tosliten *on twa.* en Luc. XXIII. 45. *wearth* tosliten *on midden.* Dikwils komt zulks ook voor in de A-S. Kronijk. ik zal maar eene plaats bybrengen, om de Vertaaling te zuiveren van een leelyke vlak; op 't jaar 921. *and gebete tha Burh, and geedneowade thær bio ær* to-brocen-*was.* in 't Latijn aldaar: *et resarcivit murum, renovavitque quibus ex partibus fuerat diruta.* Wat is dit, *murus diruta?* een achteloosheid. Voor *murum* lees *urbem.* zo dacht Gibson: en zo wordt het woord *burh*, op dat zelfde jaar, meer dan eens vertaald.

✝. 276. ✝. 276 Bi Autsore) Alk. *Antissiodorum, Auxerre: andere seggen Fontenay.* Maar anderen zeggen het een en het ander. L. Chantereau le Febvre, Consid. Hist. L. I. p. 96. *la sanglante battaille de Fontenay pres Auxerre.* Doch de slag is eigelijk voorgevallen *by Fontenay*, zes Fransche mylen van de Stad *Auxerre* gelegen. en daarom hebben eenigen de Stad zelve genoemd, in plaatse van 't Land van Auxerre; *l'Auxerrois.* Sigebertus Gembl. op 't jaar 842. *in pago Antissiodorensi apud villam Fontanedum.* Zie diergelyken uit meer anderen in Chron. Alberici. In mijn oude *MS.* Chron. de France f. 215. wordt ook gezeid *by Fontenay*, en dit nader beschreeven als gelegen in 't Bisdom van *Auceurre.* Met welke spellinge, vooral in 't begin, overeenkomt die van onzen Dichter volgends A *Autsore*: waarvoor in B en C *Antsurre*; 't welk,

't welk, in 't laatste gedeelte, nader komt aan *Auceurre*. De Heraud maakte 'er van *Hantsboirne* f. 12 b. De Latijnsche naam wordt ook verscheidelijk gevonden. doch de tweede letter moet altijd *u* zijn, en niet *n*. Voorts staat hier kortelijk aan te merken, dat de naamen van vreemde Steden, by onzen Dichter, niet moeten afgeleid worden van de thans bekende naamen; als *Autsore* van *Auxerre*. Maar *Autsore* is, by merkelyke verkortinge, gesprooten uit den Latijnschen naam *AUTisSiodORum*. dit blijkt aan de *T*. maar ook aan de *N*, in *Antsurre* van *Antissiodorum*. Zo zegt hy *Louwen*, dat is *Laon*, van 't Lat. *Laudunum*. zie boven p. 93. Elders *Ruemen*, Romen, dat is *Rouen*, Rouan, (in de gemelde Fr. Kronijk dikwils *Roam*) van 't Lat. *Rotbomagus*. zie III. 1321. Zo vindtmen by anderen *Beunen*, *Bonen*, *Boenen*, dat is *Bologne* of *Boulonge* in Pikardyen, van 't Lat. *Bononia*. zie boven p. 124. B. I. ✱. 276.

✱. 292 Hollant) Melis geeft ons niet veel gelegenheid om van de Noormannen te spreeken. Het zal echter niet te onpas komen, dat wy 'er ons een weinig mede ophouden, om te zien wat 'er zy van die weergalooze geschiedenis, die van Loon, op het jaar 826 en vervolgends, met zo veele omstandigheden, te boek gesteld heeft. Hy verhaalt, p. 50 en 51, dat Keizer Lodewijk onder drie *Deenen*, den verdreeven Jutschen Koning HERIOLD en des zelfs twee Broeders, RORUK en HEMMING; nadat de zelven den Christelyken Godsdienst aangenomen hadden, en te Ments plegtelijk gedoopt waaren; geheel Vriesland, van de Wezer af tot de Schelde toe, verdeeld zou hebben. *Te weeten*, zegt hy p. 51, *aan* HEMMING *dat gedeelte*, *'t geene tusschen de* Schelde *en* Maas *lag*. *Aan* RORUK *het* Hertogdom *van het thans genaamde HOLLAND*, *gelegen tusschen de* Maas *en de* Zuiderzee. *En eindelijk aan den Deenschen Koning* [HERIOLD] *zelf dat gedeelte*, *'t gene*, *over den Rijn*, *tusschen de* Zuiderzee *en de* Wezer *lag*. En denk niet dat dit te veel was. Integendeel, 't was noch niet genoeg. Want te vooren p. 50. hadt hy reeds gezeid, dat de Keizer aan HERIOLD gaf *de Stad DUURSTEDE*, *zijnde in die tyden de magtigste en scheeprijkste koophaven op den Nederrijn*, *midsgaders alle het daaronderhoorende gewest*, *in 't welke men wel zestig kerken telde*, *gelijk ook het bygeleege Graafschap RUISTRI*, enz. *En*, *aan* RORUK, *als* Hertog ✱. 292.

van

B. I. *van het thans genaamde HOLLAND, het opperbewind, zoo*
f. 292. *over het Graafschap KINMERLAND, als alle de andere daarrondom gelegene* GRAAFSCHAPPEN *en Fiskaalsche goederen.* En merk wel, dat de Keizer, de Stad *Duurstede*, die hy reeds aan HERIOLD te leen gegeeven hadt, ook gaf aan RORUK, *tot het houden van zijn Hof*, uit aanmerkinge, dat *in het thans genaamde Holland*, weleer *het* KONINGRYK *der Vriezen, geene Steden ten minste van eenig aanzien waaren.* Uit deeze eene vertelling blijkt, dat van Loon geen beter Dichter, dan Historiesschryver, zoude geweest zijn; alzo hy, in zyne Verdichtselen zelfs, de Waarschynelijkheid niet wist in acht te neemen. Overweeg slechts, of Keizer Lodewijk, dat alles afstaande aan woeste Noormannen, in den aard Zeeschuimers, en noit te betrouwen, gelijk by de uitkomst gebleeken is, niet waardig geweest was, dat zyne Zoons, met hulpe van Paus en Bisschoppen, hem, als onbekwaam om zyne Goederen te regeeren, Steêkind gemaakt, van den troon gezet, en hem eene zwaare boete opgeleid hadden; gelijk zy naderhand, 't welk noch verfoeid wordt, gedaan hebben. Voeg hierby, dat die Zoons, die sedert, om 't bezit der Landen, als verwoede Riezen, zo tegen hunnen Vader, als tegen malkanderen, geoorloogd hebben, in eene zonderlinge goede luim moeten geweest zijn, dat zy, als zoete kinderen, toekeeken, en toestonden dat hun Vader alle de Zeekusten, tusschen de Schelde en de Wezer, inruimde aan Noormannen, die daardoor in staat zouden geweest zijn, om niet alleen die landstreeken met Noormannen te vervullen, maar ook, met der zelver hulpe, tot in het harte des Rijks door te dringen. Doch het is niet noodig, veel woorden te gebruiken, om de beuzelachtigheid van die drie Hertogdommen, die zulk een groot en voornaam gedeelte van de Aloude Historie van van Loon uitmaaken, aan te wyzen. Want wie ziet niet, dat hy, het Tooneel van Holland te dier tijd leedig bevindende, zich wat poppetjes gemaakt heeft, om 'er een Treur- of Klucht-spel, geschikt naar zyne zinlijkheid, op te vertoonen?

Om van de persoonen der drie Broederen iets te zeggen, zal ik van den derden, HEMMING, beginnen. Vooreerst zou HEMMING, nevens zyne twee Broeders, in 't jaar 826, mede gedoopt zijn. Maar de Frankische Schryvers spreeken van *Heriold*, maar niet van zijn Broeder of Broeders. Adamus

mus Bremensis en Albertus Stadensis gewaagen slechts van éénen, dien zy *Horik*, anderen, gelijk ook van Loon, *Roruk* noemen. Dat HEMMING geweest is Hertog der Landen tusschen Schelde en Maas, of van geheel Zeeland, bewijst hy uit J. ab Eckhart, de reb. Franc. Orient. tom. III. fol. 301. die by van Loon p. 50 (14) aldus spreekt: *Appendix Thegani, sub anno XXIV Ludovici Imperatoris*, Danai, *inquit*, nave venientes ad unam sedicionem (*sive præsidium in insula Walacbria constitutum*) et interfecerunt ibi innumerabilem multitudinem Christianorum, et ibi cecidit HEMMINCH, QUI ERAT EX STIRPE DANORUM, DUX CHRISTIANISSIMUS. Gy kunt het noch eens leezen p. 63 (9), en noch eens op Kolijn p. 119. Dat zulks in 't eiland *Walcheren* gebeurd zou zijn, bewijst hy p. 63 (7) uit de Annal. Fuld. an. 837. daar het eiland genoemd wordt *Walachra*; en onder de gesneuvelden eerst, *Eggibardus Graaf dier plaatse*, en, na hem, simpelijk, *Hemming Halpdans zoon*. 't Welk meer bewijst tegen de vertelling van van Loon, dan de woorden, *Dux Christianissimus*, voor de zelve konnen doen. Maar wy zullen die plaats uit de Ann. Fuld. in 't vervolg nader beschouwen. B. I. p. 292.

Van Loons RORUK is een wonderlijk saamenstel. Doch hierin is van Loon lichter te verschoonen; zijnde het eene volstrekte onmogelijkheid, in de persoonen der Deensche Vorsten van dien tijd, en in der zelver naamen, zich niet dikwils te verbijsteren; vooral wanneermen uit alle die oude Jaarboekschryvers wat neemt, om 'er eene doorgaande Historie uit op te maaken. Ik zal dan kortelijk aanmerken, dat RORUK *Broeder van Heriold*, en HORUK *Koning der Deenen*, maar één persoon geweest zijn; wiens naam was ERIK. Zo wordt hy genoemd by Ericus Pomeranus, die in de vijftiende eeuwe zelf Koning der Deenen geweest is, in zijn Historia gentis Danorum; by Meursius in zijn Hist. Daniæ Lib. II. ja zelfs by van Loon, in dat geringe broksken uit de Appendix Genealog. achter Albertus Stadensis, 't welk hy, tot een ander einde, aanhaalde p. 84 (4). By die allen, zeg ik, heet hy ERIK *Broeder van Harald* of *Heriold*: en by de twee eersten ook *Koning der Deenen*. Meursius zegt duidelijk, dat hy te gelijk met zynen Broeder *Harald* gedoopt is; doch, weder afgevallen, een bitter vervolger der Christenen, niet slechts in, maar ook buiten zijn Rijk, geworden is. Welk laatste Pomeranus met noch sterker woorden uitdrukte. Want dees

B. I. dees *Erik* was magtig van ſchepen en van volk, en liet byna
† 292. geene Landen onbezocht. In 't vervolg ſtondt tegen hem op, zijns Broeders zoon *Gutborm* of *Gudurm*. Doch zy bleeven beide in eenen ſlag, kortelijk gemeld by van Loon p. 89. op het jaar 854. Hadt nu van Loon dat brokſken, zo even gemeld, in de Appendix Geneal. zelve geleezen, hy zou 'er ook, en wel ter zelver plaatſe, gevonden hebben, dat die *Gutborm*, Broeders zoon van *Roruk*, geweeſt was een zoon van *Heriold*; het welk hy niet behoord hadt te verzwygen; zo hy 't geweeten hadt. Uit het voorgaande vloeit noodzaakelijk voort, dat die *Roruk*, van wien van Loon verder, na 't omkomen van zynen Koning *Horuk I*, of liever *Erik I*, als van den zelfden perſoon, ſpreekt, een ander geweeſt moet zijn. Doch tuſſchen die twee hebben ook de oudſte Schryvers al ſomtijds misgetaſt. By voorbeeld, die der Annal. Fuld. zegt, op 't jaar 850, dat Roruc, Broeder *van Heriold*, Keizer Lotharis noodzaakte om hem *Doreſtadus*, waarvan hy zich meeſter gemaakt hadt, te leen, afteſtaan. Die der Annal. Bertin. op 't zelfde jaar, in dat zelfde verhaal, noemt den perſoon Rorich, Neef *van Heriold*. Van Loon p. 84. zag dit: maar opdat zijn Leezer 't niet zien zou, hieldt hy die twee woorden, *nepos Herioldi*, in de penne; *Roricb ..... qui nuper a Lotbario defecerat*, *&c.* Maar zou hy ook hier niet voegelyker gepronkt hebben met zyne Latijnſche geleerdheid, de plaats niet verminkende, maar verbeterende, aldus: *Roricb*, *nepos* (*lege* fratrem) *Herioldi?* gelijk hy p. 30 (8) juiſt in de zelfde woorden, Regino verbeterde: *Anilo*, *nepos* (*lege* fratrem) *Herioldi.* Verder leeſtmen in de Annal. Fuld. an. 857, Dat de Noorman Ruoruc, die in 't bezit van *Doreſtadus* was, en dus de zelfde, dien hy te vooren *Broeder van Heriold* genoemd hadt, met goedvinden van zynen Heer, Keizer Lotharis, naar Deenemarken voer, en Koning *Horic* (*Erik Barn*, of *'t Kind*) noodzaakte, hem een gedeelte van Jutland in te ruimen. zie 't Latijn by van Loon p. 89 (3) en (4). Maar dewijl dit gebeurd is drie jaaren na de dood van *Roruk*, *Horik* of *Erik*, broeder van Heriold, zo moetmen beſluiten, dat ook dikwils, en 't zal nader blyken, op die oude Annales geen zekere ſtaat te maaken is. Verder zal ik my met van Loons *Roruk*, in 't byzonder, niet ophouden. 't Geen hy daar meer verhaalt, ten bewyze dat *Roruk*, nu

Ko-

Koning zijnde, evenwel Hertog van Holland bleef, is net zo veel waardig als zijn getuigen p. 89 (5). B. I. †. 292.

Ten opzigte van HERIOLD zijn de misflagen by van Loon meerder en gewigtiger. Ik bepaal my hier tot deeze drie; met betrekkinge tot de *Vrouw*, tot den *Godsdienst*, en tot de *Dood* van dien Koning.

De *Vrouw* noemt hy THORA; zo in de Jutsche Geslachtlijst p. 12. als nader p. 45 (8) daar hy, ten bewyze, zich beroept op de woorden van Ol. Wormius, die in zijn Regum Danorum Series zeide: *Successit* HAROLDUS BLATAND *rex primus qui Christo nomen dedit in Dania.* THORA *dicta est ejus Regina.* Dit laatste woord is niet klaar. Van Loon nam het voor *Vrouw*. En, inderdaad, zo wordt *Heriolds Vrouw*, door den Dichter Nigellus, genoemd *Heroldi Regina:* zie p. 45 (6). Maar Wormius gebruikte het woord *Regina* in de betekenis van *Moeder;* of, gelijkmen nu spreekt, van *Koninginne-Moeder*. Want, volgends de getuigenis van Er. Pomeranus, heeft zy, na de dood van haaren Man *Gorm Gamele*, het Rijk op eene voortreffelyke wyze bestierd. Thormodus Torfæus, Hist. Norveg. P. II. L. VII. c. 4. p. 278. *Natus est* [Haraldus] *patre* Gormo *Daniæ Rege*, *matre* Thyra, *Comitis Holsatiæ Haraldi Klakii filia*, *vel potius nepte*, *nostro calculo circiter an.* 895. Maar van Loon wist, ik zeg het zonder bepaalinge, van die oude Jutsche geschiedenissen, niets ter werreld in het verband. Hadt hy het Werkje van Ericus Pomeranus geleezen, hy zou 'er gevonden hebben, dat beide *Gorm* en *Thyre* (zo heet zy ook daar) in *Heidensch ongeloof* zijn gestorven. Hadt hy Adamus Bremensis geraadpleegd, die zou hem onderricht hebben, L. II. c. 2. dat de Vrouw van *Harald Blatand* (dat is, *Blaauwtand;* by Torfæus *Cærulidens*) die met hem gedoopt is, genoemd was *Gunhild*. zie ook c. 19. En hoe weinig Adamus van de opvolginge der vroegere Koningen wist, zo verdient hy echter hierin geloof, omdat hy het opgeschreeven hadt uit den mond van Koning *Sueno III*, wiens Grootvader, *Sueno II*, noch jong zijnde, te gelijk met zijn Vader en Moeder, *Harald* en *Gunhild*, gedoopt was. zie L. II. c. 18. Boven dit alles begaat van Loon hier eenen misslag in de Tijdrekening van omtrent 120 jaaren. Want *Harald Blatand* en *Gunhild* zijn gedoopt, nadat Keizer Otto de Groote zich van geheel Jutland, tot den uitersten hoek toe, hadt meester gemaakt. Waarop volgde de Bekeering

B. I. §. 292. van dat gansche Rijk; en, met naame, de oprechting der drie Bisdommen van Sleswijk, Ripa en Arnhusen, met der zelver onderwerpinge aan het Aartsbisdom van Hamburg: het welk geschied is in 't jaar 948, gelijk te zien is in Lambecii Chronologia op dat jaar. Maar van Loons *Heriold* was *Harald Klag*, en is gedoopt, als wy gezien hebben, in 't jaar 826. Men voegt 'er zijn Vrouw by; maar ik weet niet dat die by iemand genoemd is. Zo onkundig zijnde, moest van Loon natuurlijk misleid worden door de woorden van Wormius, *Rex* PRIMUS *qui Christo nomen dedit in Dania.* die 'er echter niet aan miszeid heeft; gelijk hy gedaan zou hebben, indien hy gezeid hadt, *primus qui baptizatus est.* Ook was Adamus hem zo voorgegaan, zeggende II. 18. *Ille noster Haroldus, qui populo Danorum Christianitatem* PRIMUS *indixit, qui totum Septentrionem Ecclesiis et Prædicatoribus replevit.* En te vooren c. 15. getuigde hy, dat dees Koning, beroemd wegens zyne Godsvrucht en dapperheid, in het Christelyke geloof ten einde toe volhard heeft. In dit alles was HARALD BLATAND de eerste onder de Koningen der Deenen. Ook lees ik by Torfæus, in den Bladwyzer van het Tweede Deel zyner Hist. Norveg. van hem: PRIMUS *Regum Daniæ fit Christianus.*

En nu zal een oplettend Leezer, uit deeze getuigenissen, reeds achterdenken wegens den *Godsdienst* van *Harald Klag*, dien wy nu weder HERIOLD zullen noemen, opgevat hebben. En niet zonder reden. Want gedoopt, en met hulpe van Keizer Lodewijk op zynen troon hersteld, doch niet gevestigd, zijnde, keerde hy zeer schielijk weder tot zijn Heidensch uitbraaksel. Er. Pomeranus n. LXXIX: HARALDUS —— *baptizatus* —— *et per auxilium Imperatoris in regnum restitutus est;* MOXQUE CHRISTIANITATEM RELIQUIT. En Lindenbruch in zijn Hist. Regum Daniæ n. LXIII, noemt hem, RELIGIONIS CHRISTIANÆ INFAMIS DESERTOR. Waardig voorwerp van van Loons liefde en bestendige genegenheid! Vreemd, in dit alles, is ook vooral, dat hy de plaatsen der Frankische Schryvers, waarin HERIOLD op de verfoeilijkste wyze wordt afgebeeld, zelf woordelijk aanhaalt. Doch 't is waar, hy redeneert 'er tevens over in dier voege, datmen, om ten gunstigsten te oordeelen, zou moeten besluiten, dat hy ze niet verstaan heeft. Men moet vooraf weeten, dat HERIOLD eerlang weder verdreeven zijnde, en zijn kortstondig Christendom verzaakt hebbende, weder geworden is een vyand der Chri-

Christenen: en dat Keizer Lotharis, die niet beter was, zich B. I.
vervolgends van hem en andere Heidensche Noormannen be- ℣. 292.
diend heeft, zo tegen zyn' eigen Vader, als tegen zyne Broeders. Van Loon, evenwel, vertoont Heriold, noch in het jaar 840, als eenen Leenman des Rijks; tot wiens Hertogdom Lotharis toevoegde eenige landen, diemen genoemd vindt, *Gaula Crusalia*. En welke gifte Lotharis aan Heriold zoude gedaan hebben, om hem, tegen de trouw, die hy, als Leenman, aan Koning Lodewijk verschuldigd was, op zyne zyde te trekken. Zie hem p. 78. en vergelijk zijn bedriegelijk, doch niet minder verward verhaal, met zyne eigene Getuigen, de Annal. Bertin. by (3) en (4) en Nithardus, 's Keizers vollen Neef, by (5). Hy zelf geeft ons, in de eerste plaatse, te leezen deeze zeer nadrukkelyke woorden: Herioldo *qui cum ceteris Danorum maritimis incommoda tanta sui causa ad Patris injuriam invexerat, Gaula Crusalia, quæ vicina loco, hujus meriti gratia in beneficium contulit.* Laat ons nu deeze woorden eens ontleeden. Heriold werdt door Lotharis beschonken met zeker leengoed: en zulks, niet om hem te winnen, maar ter vergeldinge van eenen reeds gedaanen dienst; *hujus meriti gratia:* te weeten, omdat hy *incommoda tanta invexerat*; zulke verwoestingen hadt aangerecht: en dat wel, *sui causa*; ten believe van hem, Lotharis: en, *ad Patris injuriam*; ten spijt van des zelfs Vader, Keizer Lodewijk. Waarin dees dienst eigelijk bestaan hebbe, verklaart de zelfde Schryver even te vooren; naamelijk: Dat de Deensche Zeeschuimers, te weeten Heriold met de zynen, de stad Rouan te vuur en te zwaard verwoest en geplonderd hadden, de Moniken en verdere Inwooners ontzielende of gevangelijk wegvoerende; alle Kloosters, alle plaatsen langs de oevers der Seine, vernielende of brandschattende. De Latijnsche woorden, by van Loon niet gemeld, luiden aldus: *Interea pyratæ Danorum ab Oceano Euripo devecti, Rotumam irruentes, rapinis, ferro ignique bacchantes, Urbem, monachos, reliquumque vulgus, et cædibus et captivitate pessumdederunt, et omnia Monasteria, seu quæcunque loca flumini Sequanæ adhærentia aut depopulati sunt, aut multis acceptis pecuniis territa relinquunt.* Voor deeze heldendaaden, ten dienste van Lotharis uitgevoerd, kreeg Heriold van den zelven zeker Leengoed daaromtrent gelegen, en boven gemeld. Over welke gifte de Jaarboekschryver uitriep (en van Loon heeft het dur-

B. I. ven uitschryven): *Dignum sane omni detestatione facinus, ut*
℣. 292. *qui mala Christianis intulerant, iidem Christianorum terris et populis, Christique ecclesiis praeferrentur: ut persecutores fidei Christianae, Domini Christianorum existerent; et Daemonum cultoribus Christiani populi deservirent.* Dat is: „ Inderdaad „ een bestaan, aller vervloekinge waardig; dat zy, die den „ Christenen zo veel leeds hadden toegebragt, gesteld wer- „ den over Christen landen en volken, en over de kerken „ van Christus: opdat de vervolgers des Christelyken Ge- „ loofs mogten worden Heeren der Christenen; en de Chris- „ ten volken Dienaars van de Dienaars der Duivelen." Eindelijk zegt Nithardus, dat Lotharis, de Noormannen [Heriold, enz] t'zyner hulpe in 't land gebragt, en over een deel Christenen gesteld hebbende, hun tevens vryheid gaf om ook op de overige Christenen te vrybuiten. Deeze schildery van Heriold heb ik waardig geschat, hier in een helder daglicht geplaatst te worden; en geen' verderen opschik noodig te hebben. Men oordeele nu van onzen Historieschryver.

Het *ongelukkig einde van dien ongelukkigen Vorst*, Heriold, *eersten Jutlandschen Hertog in Vriesland*, verhaalt van Loon p. 82 en 83. ook op eene ongelukkige wyze. Want *vooreerst*, hy plaatst het op 't jaar 847, en bewijst zulks uit de Annal. Fuld. die spreeken van 't jaar 852. *Ten anderen*, de persoon, daar gemeld, was niet Heriold, maar een ander. Ik twijffel zelf, of hy ook niet anders genoemd werde in de Uitgaave van Frehérus zelven; maar in die van B. G. Struvius, 1717, lees ik nu ook *Herioldus*. Doch al hiet de persoon *Herioldus*, hy was doch een ander. En wel allerzekerst. Zie slechts de aanhaalîng by van Loon p. 82 (6) in 't begin: *Herioldus ..... cum per plures annos honorifice inter Francos haberetur, &c.* In wat aanzien Heriold onder de Franken geweest zy, zagen wy zo even. Met de volgende woorden hebben wy niet te doen. maar wy hebben te doen met de woorden, die van Loon achterliet, en welker plaats hy aanwees met ..... *Nordmannus, qui superioribus annis* DOMINI SUI HORUC *Danorum regis fugiens, ad* REGEM LUDOWICUM *se contulit, ab eo benigne susceptus, baptizatus, ac fidei sacramentis imbutus est.* Dees was dan gedoopt aan 't Hof van den Zoon, *Koning Lodewijk*: maar Heriold, aan 't Hof van den Vader, *Keizer Lodewijk.* Dees ontvluchtte den toorn van *zynen Heer Horuk Koning der Deenen*: maar

Ho-

Horuk Koning der Deenen, was de Broeder en Opvolger van B. I.
Heriold; gelijkwe p. 175. reeds gezien hebben. *Ten derden*, ✝. 292.
waarom verschikte van Loon het sterfgeval, in die Jaarboeken aangetekend op 't jaar 852, tot het jaar 847? Dit was een gaauwheid, een kunstgreep: doch tevens een bewijs, dat hy zelf gezien heeft, dat het verhaal van 852 niet kan verstaan worden van zynen Heriold, *eersten Jutlandschen Hertog in Vriesland.* Want, niet een ander, maar die zelfde Schryver, in 't zelfde Werk, spreekt, twee jaaren te vooren, op 't jaar 850, van Heriold, als toen al eenige jaaren overleeden geweest zijnde. *Roruc natione Nordmannus, qui temporibus Hludowici Imperatoris, cum* FRATRE *Harioldo, vicum Dorestadum jure beneficii tenuit, post obitum Imperatoris,* DEFUNCTO FRATRE *apud Lotharium*, — *in custodiam missus est. Unde fuga lapsus in fidem Hludowici regis O. F. veniens, cum* PER ANNOS ALIQUOT *ibi moraretur, &c.* Van Loon noemt die *eenige jaaren*, slechtelijk, *eene wijl tijds.* Het blyven echter eenige jaaren. En die doen my gelooven, dat de voorgaande woorden, *post obitum Imperatoris*, en, *defuncto Fratre*, zo te verstaan zijn, dat Heriold niet zeer lang na den sterfdag des Keizers, die geweest is *XII Kal. Julii* 840, dat is by van Loon p. 75 (3) den *achttienden*, by my den *twintigsten* van Zomermaand, overleeden zal zijn; 't zy in 't laatst van 841, of in 't begin des volgenden jaars. Maar van Loon wil dat hy, in het jaar 843 of 844, noch door Lotharis begiftigd geworden is met de *Zeeuwsche Eilanden.* En hy bewijst het p. 81 (5) uit eenen nieuwen Schryver, die zich beriep op eene oude *MS.* Kronijk, die getuigde, dat Heriold, na de dood van Keizer Lodewijk, de zyde hieldt van Lotharis, die hem, in 't jaar DCCCXLI, te leen gaf *Walcbram seu Walacras in Selandia Belgica, aliaque vicina loca.* Dat die vertelling valsch is, heeft van Loon zelf gezien. Want uit zijn eigen verhaal aldaar blijkt, en dit is waar, dat Lotharis in 841 geen geeven hadt aan *Walcheren* of de *Zeeuwsche Eilanden.* En daarom haspelde hy hier weder de jaaren onder malkander; om zynen lieveling Heriold, die hy droomde dat nu door Lodewijk uit zijn *Overrijnsch Hertogdom* gezet was, in dat van Zeeland te stellen. Ondertusschen is in die onwaare vertelling het jaar 841 beter dan van Loons 843. In de laatstaangehaalde Latijnsche woorden zijn deezen, *Walcbram seu . . . in Selandia Belgica*, volstrekt valsch.

B. I. valſch. Maar de overigen, WALACRAS ALIAQUE VICINA LOCA,
℣. 292. zijn bedorven uit GAULA CRUSALIA QUÆ VICINA LOCO, die wy boven aangehaald hebben uit de Annal. Bertin. op 't zelfde jaar 841. Toen ik dit eerſt opmerkte, dacht ik, datmen ook by den laatſten, voor *Gaula Cruſalia* —— moeſt leezen, *Walacras alia* ——. Maar wy zagen boven, dat het geene *Gaula Cruſalia* genoemdt wordt, gelegen was, gelijkmen ook zien kan in de Vaderl. Hiſt. B. V. p. 59, *niet verre van Rouan*, en dus verre genoeg van *Walcheren*.

WALCHEREN was, ſedert eenige eeuwen, een zeer bekende naam; ook berucht wegens de menigvuldige invallen en ſtrooperyen der Deenen en Noormannen aldaar gepleegd; zo wy alles, watwe in de oudſte Jaarboeken leezen, moeten gelooven. Doch ik vertrouw met verzekering te mogen zeggen, dat die naam nu op veele plaatſen geleezen wordt, daar de Schryvers zelfs geheel niet om WALCHEREN gedacht hebben. 't Was gemeen onder ſommige Uitſchryvers, voor eenen hun onbekenden naam, eenen meer bekenden te ſtellen. Ook ontbreekt het niet aan Uitgeevers die zich daarin misgaan hebben. Hieraan wijt ik de zo even gemelde, en inderdaad geeſtige, verandering van *Gaula Cruſalia quæ vicina loco*, in *Walacras aliaque vicina loca*; waardoor het tooneel uit Normandyen verplaatſt wordt in Zeeland. Ik lees in de zelfde Annal. Bert. op 't jaar 852, by du Cheſne T. III. p. 206. *Godefridus Herioldi Dani filius, qui quondam ſub Imperatore Ludowico Maguntiaci fuerat baptizatus, a Lothario deficiens, ad ſuos ſe confert.* En zo kunt gy 't ook leezen by van Loon p. 85 (7) en (8), naamelijk tweemaal voor eens; doch in de eerſte plaatſe vervalſcht door dit invoegſel achter den naam van Lotharis: IN CUJUS REGNO PLURA BENEFICIA, ET INTER CÆTERA INSULAM WALACRIAM HABEBAT. Het welk J. ab Echart ſchijnt gevonden te hebben in een' brok van dat zelfde Werk. Wy zullen in het vervolg weder van *Walcheren* moeten ſpreeken.

Noch gemeener, onder ons, is thans de dwaaling van allerleye plaatſen, die, of waarſchynelijk, of zekerlijk, in Vrieſland t'huis hoorden, in Holland over te brengen; terwijl wy ons vergaapen aan eene meerdere of mindere gelijkheid van Naamen. Een uitmuntend voorbeeld daarvan vindenwe by van Loon p. 94. op 't jaar 868. Daar verhaalt hy, dat *Roruk*, die Koning Lotharis *nu zo menigmaal afgevallen*

was,

was, om zyne onverdraagelyke geweldenaaryen, uit het thans genaamde HOLLAND *verjaagd is geworden*; en zulks *door de Inwooners van het dorp* KOKKENGEN, *gelegen by de* VECHT *omtrent* MAARSSEN. Dat is immers eene waarheid, die met handen te tasten is. Maar p. 55. op het jaar 827, wordenwe reeds bericht, datwe *veertig jaaren laater zullen zien*, dat de *Vriezen van* KOKKINGE *Roruk* VANDAAR *verjaagd hebben*. Te weeten, *van Kokkengen*. Zodat wy, uit vergelykinge van die twee vertellingen, leeren konnen, dat het *thans genaamde Holland* toen het zelfde geweest is met het *dorp Kokkengen*. Maar hoe kwam hier *Kokkengen* te pas? Maar men leest in de Annal. Bertin. an. 867. *Rorigum, quem incolæ, qui* CONKINGI *novo nomine dicuntur, a* FRESIA *expulerant*. Alles is even klaar. De *Conkingi* waaren inwooners van *Vriesland*. Ergo: *Kokkengen* is *Holland*. Van den naam, *Conkingi*, heb ik geen ander bericht. De zelve heet by dien Jaarboekschryver een *nieuwe naam*. Mogelijk was 't eene nieuwlings opgerechte Maatschappy van dappere Mannen; 't zy dan om zelfs te gaan rooven, of om de Roovers af te weeren; immers zy verdreeven Roruk *uit Vriesland*. Torfæus verhaalt P. II. L. VII. c. 5. dat de Deensche Zeeroover Palnatokius, van den Koning der Wandaalen verkreegen hebbende zeker gewest, *Jome* genoemd, aldaar gesticht heeft de Stad *Jomsburg* (ook, omdatze aan Zee lag, *Sæburg* geheeten) en, in de zelve, eene geregelde Maatschappy van Zeeroovers, die sedert bekend geweest zijn onder den (toen ook nieuwen) naam van *Jomsvikingi* of *Piratæ Jomici*. En zo worden ook te vooren cap. 4. die twee benaamingen te saamen gevoegd, *Jomsvikingi seu piratæ Jomici*. Zou de betekenis van *pirata* ook opgesloten liggen in den staart van *Jomsvikingi*? De reden van deeze vraag is, dat ik nergens gevonden heb *piratæ Jomsvikingi*: maar zeer dikwils, *piratæ Jomici*, als p. 290. 292. 293. 302. 303. 304. 307. 310. 315. enz. en op sommigen van die bladzyden meer dan eens. Met *Jomsvikingi* schijnt ganschelijk overeen te komen *Breidvikingi* p. 293. daar ik leeze van cenen *Biornus Breidvikingorum athleta*. Of nu *Conkingi* daarmede overeenkomst hebbe, heb ik by Torfæus gezocht, maar niet gevonden. En ik geef dit den Leezer slechts aan de hand, om 'er zulk gebruik van te maaken als hem zal goeddunken.

B. I. ℣. 292.

Wy zagen zo aanstonds, hoe van Loon p. 94. Roruk be-

B. I. schreef als eenen *afvalligen*, en *onverdraagelyken geweldenaar*: en daarop laat hy volgen p. 95 (1) eenige woorden uit
ℽ. 292. de Annal. Fuld. an. 882, waarin die zelfde Roruk zoude genoemd zijn, *Francorum Regibus fidelis*. Wy zullen van deezen laatsten, in 't vervolg noch eens spreeken. En melden hier alleen van die woorden, omdat daarin gewaagd wordt van *Graafschappen en Leengoederen*, die Rorich bezeten hadt *in* KINNIN. Dat van Loon 'er KINNIM van gemaakt heeft, komt my voor als een moedwillig schrijffoutje, om het wat meer te doen gelyken naar *Kinheim*. Doch ik staa daar niet op, omdat hy die zelfde woorden aanhaalende p. 50 (11) en 117 (4) *Kinnin* onvervalscht opgeeft. Voegelyker, evenwel, zou hy die zelfde Latijnsche woorden aangehaald hebben uit A. Matth. ad Ann. Egmond. p. 180. Dan hadt hy overal *Kinnim* konnen schryven; want zo schreef ook Matthæus in die zelfde woorden. Maar wat is nu *Kinnin* of *Kinnim*? p. 95 en 117. noemt hy 't, *Het* HERTOGDOM *van het thans genaamde* HOLLAND. Maar p. 50 is 't, *Het Graafschap* KINMERLAND, benevens *alle de andere daarrondom gelegene Graafschappen en Fiskaalsche Goederen*; ten eenenmaale afgescheiden van *het* HERTOGDOM *van het thans genaamde* HOLLAND: gelijkmen in 't begin deezer Verhandelinge reeds gezien heeft. En dewijlwe verder zien zullen, dat *Rorich* (niet van Loons *Roruk*) eenige jaaren in 't bezit geweest is van *Dorestadus*; en ik niet heb konnen ontdekken, dat hy iet anders te leen gehad heeft; zo acht ik, dat *Kinnin* te verstaan is van het Land *over de Elve*, daar *Dorestadus* gelegen was. waarvan nader in het vervolg. Indien van Loon noit slimmer misgetast hadt, dan in *Kinnin*, eenvoudiglijk, aan te zien voor *Kinheim* of *Kenmerland*, ik zou hem houden voor den besten Schryver deezer Eeuwe. Te meer omdat *Coinheym* zelf by Regino, op 't jaar 884, geleezen wordt. Maar 't is waar, zonder het allerminste kenteken, dat beide, *Kinnin* en *Chinheym*, ons tot eene zelfde plaats; en even weinig, dat zy ons, bepaaldelijk, tot *Kenmerland* zouden wyzen. En dit laatste geloof ik van *Chinheym* zo weinig als van *Kinnin*. Doch zie of gy *Kenmerland* kunt vinden in de woorden van Regino: *Eodem anno Nortmanni, qui in* CHINHEYM *et* DENEMARCAM *venerant, adsentiente Godefrido* Rhenum *navigio ascendunt*. De Noormannen, die *IN Kinheim en* [*IN*] *Deenemarken* gekomen waaren, voeren den *Rijn* op. Zie van

Loon p. 119. daar ook de Latijnsche woorden eveneens aangehaald zijn. Anderen, die niet twijffelden of deeze Noormannen waaren *Deenen*, en Chinheym *Kenmerland*; veranderden *et Denemarcam* in *ex Denemarca*. Zo deedt Matthæus ter zelver plaatse als boven. Zo deedt ook, in Vrankrijk, een vroeger bezitter van myn' Du Chesne, die daar, in de woorden van Regino, die zelfde verandering, met de pen, gemaakt heeft. Van Loon deedt zulks niet. Hy noemt p. 119. *Deenemarken* een gewest *omtrent den Amstel*. En p. 54. *zekere landen tusschen den Amstel en de Bovenvecht*. Geef nu wel acht, dat hy tevens uitdrukkelijk zegt, dat die *zekere landen* van deeze zelfde Deensche volkplanting, den naam van Deenemarken zouden gekreegen hebben. Dit strijdt rondom met zich zelf. Vooreerst is 't ongerijmd eenen *Inval* van zwervende Roovers in een Land of Gewest, te veranderen in eene *Volkplanting*. 't Welk daarenboven ganschelijk verschilt van 't verhaal van Regino, waaruit blijkt, dat die Noormannen niet in dat gewest gebleeven, maar naar elders gevaaren zijn. Ten anderen, vielen de Deenen in *Deenemarken*; zo kan het den naam van *Deenemarken* van deeze Deenen niet gekreegen hebben. Dit begreep Alting; en daarom verziert hy, dat de Noormannen in 884, voor de tweede reize, *iterato*, in dit *Deenemarken* zouden gekomen zijn. zie hem by van Loon p. 54. Ten derden staat hier te letten, dat Regino, de eenige by wien dit geleezen wordt, te dier tijd leefde en schreef; en gevolgelijk niet heeft konnen weeten, dat die Landstreek naderhand *Deenemarken* zou genoemd worden. Te meer, omdat hy en alle die oude Jaarboekschryvers van die en naastvolgende Eeuwen (Inlandsche Schryvers waaren hier niet) naauwelijks eene plaats, tot het thans genaamde Holland behoorende, wisten te noemen. Ja zelfs den naam des Lands niet kenden. Hierom moest geheel *Holland*, *Vriesland* heeten: met noch minder recht dan tegenwoordig *Vriesland*, en niet alleen Vriesland maar ook de overige Vijf der Vereenigde gewesten, onder den naam van *Holland* begreepen worden by alle Vreemdelingen. Zie hier, hoe ik Regino verstaa. De genoemde *Noormannen* kwamen, uit *Zweeden* of uit *Noorwegen*, in *Deenemarken* of *Jutland*; en verder, dat halfeiland omgezeild zijnde, in het naastgelegen *Vriesland*, ter plaatse, hierboven uit de Annal. Fuld. Kinnin, doch by Regino Chinheym genoemd. Zeer waarschynelijk behoort

B. I. p. 292.

B. I. daartoe ook het volgende. Torfæus, Hist. Norveg. P. III.
ỷ. 292. L. l. c. 16. verhaalt uit zyne oude Noordsche *MS* Kronyken, dat Olaf, naderhand Koning van geheel Noorwegen, by zijn leeven de Dikke, na zijn dood de Heilige genoemd, in het jaar 1009, zeilde naar *Deenemarken*, daar hy zich vereenigde met den Graaf Thorkell, die met eene vloot gereed lag: zy steeken in Zee; en de *Jutsche* kust Zuidwaarts voorbygevaaren, en nu in *Sudurvika* (of *Zuidwijk*) gekomen zijnde, vervielen zy onder eene menigte roofschepen, waarvan zy 'er veelen bemagtigen: straks na deeze overwinning zetten zy 't naar VRIESLAND; werpen het anker voor KINLIM, vallen in 't land om te plonderen, doch vinden de inwooners vaardig om geweld met geweld te keeren. De laatste woorden luiden in 't Latijn aldus: *Secundum banc victoriam* Frisiam *Olafus petivit, jactisque ad latus* KINLIMENSE *ancboris, populabundus incolas aggreditur, qui vim vi repulsuri cum illo conflixerunt.* De uitslag van dat gevecht wordt daar niet gemeld. anders hadt van Loon 'er noch een inval in zijn *Kinimmerland* van konnen maaken: te weeten, zo hy 't geleezen hadt. Alle drie die naamen, KINNIM, KINHIM, KINLIM verschillen eigelijk maar eene letter, N of H of L. En de twee eersten dier naamen worden, sedert lang, beide, met verzekering, toegepast op ons *Kenmerland*. In alle drie heerscht bestendiglijk de lettergreep KIN, die gehouden moet worden voor het Kenmerk en voornaamste deel des Naams. En die overeenkomst zelve doet my denken, dat de plaats, daar bedoeld, geen *Kenmerland* geweest zy, omdat in deezen Naam het Kenmerk en voornaamste deel, by onze oudste echte Schryvers, Meerhout en Melis Stoke, even bestendiglijk is KEN, of liever KENE; in 't Latijn *Kenemaria*, in het Duitsch *Kenemare*, en noch by ons *Kenmerland*. Maar, zalmen seggen, Melis Stoke zelf schreef I. 353. *Kinnem.* 't Is waar. Maar wat is daar *Kinnem?* Dat zegt Melis niet. Hy volgde enkel 't Latijn des Briefs van 863. Hy vertaalt daar alles, maar verklaart 'er niets; noemt de plaatsen zo als hyze genoemd vondt, en laat voorts den Brief in zyne waarde.

In 't volgende hebben wy wat meer lichts. Ten welken einde ik hier vooraf geeve de woorden van den ouden Scholiast van Adamus n. 3. FRESIA *regio est maritima, inaccessa inviis paludibus, babetque Pagos XVII, quorum tertia pars* Bremensem *respicit Episcopatum, bis distincta vocabulis:*

OSTRAGA, RUSTRINGE, WANGA, DIESMERI, HERLOGA, B. I.
NORDI *atque* MORSETI. *Et hi VII Pagi tenent ecclesias cir-* ℣. 292.
ca L. Hanc Fresiæ partem dirimit a Saxonia palus quæ Walpinga dicitur, et Wirrabæ fluvii ostia. A reliqua Fresia palus Emisgoe terminat et mare Oceanus.

Albertus verhaalt op 't jaar 876, dat de Noormannen, in eene plaatse van *Vriesland*, die hy *Nordwige* noemt, deerlijk geslagen zijn door de Christenen, gesterkt door de vermaaningen en opwekkingen van Bisschop Rembertus, die daar tegenwoordig was. Wat is 'er gereeder, wat loflyker voor onze Noordwykers, dan *Nordwige in Vriesland* te neemen voor *Noordwijk in Holland?* Dit niet alleen deedt van Heussen, Rijnl. Oudh. p. 592. maar hy poogt het zelfs te verdeedigen tegen Conringius, die Boxhorn over dien zelfden misslag bestraft hadt. Geef nu vooreerst acht, dat Rembertus, van wien in 't vervolg, was Aartsbisschop van Bremen. En hoe kwam die verwaaid tot Noordwijk in Holland? Voeg 'er by, dat de plaats NORDWIGE, by Adamus I. 35. heet NORDWIDE en *Pagus Fresiæ:* In de Annal. Fuld. an. 884. NORDITI *in Frisionibus:* en, RINBERTUS, *ejusdem loci Episcopus.* In de Hist. Archiep. Brem. p. 6. NORDEN. En NORDEN *in Embderland* is noch, en was toen, bekend. Gevolgelijk het zelfde, dat de Scholiast van Adamus noemde *NORDI*, een der zeven *Pagi* van het deel van Vriesland, 't welk Karel de Groote getrokken hadt onder 't Aartsbisdom van Bremen; en daar Rembertus in 't zyne was, en op zyn' post.

Zie, bid ik, het slot van van Loons Al. Hist. of daar alleen de Geslachtlijst van *Oda of Otbilda*, *Vrouw van Dirk den VIII* [den V] *Graaf van Holland.* 't Is al wat byzonders, dat hy daar drie Broeders van Oda (welke Oda noit in Holland geweest is) den eenen na den anderen, op zijn eigen gezag, heeft durven aanstellen tot *Voogden van Holland:* schoon hy ons wil wijsmaaken, dat die aanstelling door Keizer Henrik IV geschied zou zijn. De eerste is KORNRAAD *Graaf van Werla*, die, noch in 't zelfde jaar 1092, van de MAZAATER VRIEZEN werdt doodgeslagen. De tweede is HENRIK *de Dikke*, *Graaf van Northeim*, die insgelijks, zegt van Loon, in 1101, door de Zeelieden in *Vriesland* vermoord is. Dit is waar: doch hy meende in HOLLAND. Want de derde, KUNO *Graaf van Bichlinge*, volgde zynen Broeder Henrik, zegt van Loon, in 't VRIESCHE BEWIND: dat is,

in

B. I. in de *Voogdye over de onmondige kinderen van Graaf Diede-*
v.292. *rik.* Waar dees in 1103 vermoord zy, zegt van Loon niet. Dus staat ons alleen te bezien, waar die andere Broeders omgebragt zijn. Wat hy verstondt door *Mazaater Vriezen*, kanmen verklaard vinden by hem zelven I. p. 175. 't Is my genoeg, dat hy dit volk van zijn eigen maaksel hunne woonplaats heeft doen betrekken omtrent *Leiden in Holland*: daar dan ook Koenraad zoude omgebragt zijn. Doch 't is geschied in *Oostvriesland.* Annalista Saxo op 't jaar 1092: *Conradus Comes de Werla, cum filio suo Herimanno, multisque aliis Nobilibus, a* FRESONIBUS, *qui dicuntur* MORSETON, *occisus est.* 't Woord *Morséton* is daar, in des zelfs uitgang, buiten twijffel bedorven: mogelijk alleen door 't schryven van een O voor een E. Echter is licht te zien, dat deeze *Vriezen*, die de Vaderl. Hist. B. VII. p. 199. noemde *zekere onbekende soort van Friezen*, geweest zijn de bewooners van het *Pagus MORSETI*, boven gemeld uit den Scholiast van M. Adam. Maar Henrik is omgekomen in het daarnevens liggende *Pagus* NORDI. Albertus Stad. op 't jaar 1105, daar hy spreekt van de Kinderen van Hertog Otto van Beyeren, als drie Zoons en vier Dochters (diemen moet vergelyken met de gemelde Geslachttafel van van Loon) begint met *Henricus Crassus* —— *qui occisus est* NORDEN *in* FRESIA. Annalista Saxo col. 591. verhaalt omstandig, dat Henrik de Dikke, in 't jaar 1101, van Keizer Henrik begiftigd werdt met het Leen van het *Markgraafschap van Vriesland*; en derwaarts reizende om 'er bezit van te neemen, doch verneemende dat de Vriezen hem laagen leiden, naar den zeekant vluchtte, daar hy door het Scheepsvolk gewond en in Zee gesmeeten werdt. Zie Heda p. 143. en aldaar de Aantek. van Buchelius. Wat was nu dit *Markgraafschap van Vriesland?* Niet onwaarschynelijk het geheele deel van Vriesland tusschen de Wezer en Eems. Hadt van Loon 'er noch een *Markgraafschap van Vlaardingen* van gemaakt, het hadt by sommigen noch wat konnen schynen: maar een *Voogdyschap over de onmondige kinderen van Holland*, is rondom bespottelijk.

De Landen, die Keizer Lodewijk, in het jaar 826, den Noordschen Heriold gegeeven of aangeweezen heeft, vind ik genoemd, het Graafschap *Rhiustri*, en een *Leengoed over de Elve.* Van *Dorestadus* leestmen allereerst in de Annal. Fuld. op 't jaar 850, dat de Broeders Heriold en Roruk het zelve, ten

ten tyde van Keizer Lodewijk, te leen bezeten hebben. Van B. I. RHIUSTRI blijkt allerzekerst. zie van Loon p. 50 (5) en voeg *.292. 'er by, Vita Lud. Pii by du Chesne T. II. p. 304. *Verens autem piissimus Imp. ne ob tale factum negaretur ei* [Herioldo] *habitatio soli naturalis, dedit ei quendam Comitatum in* Frisia, *cujus vocabulum est* Rhiustri, *quo* SE SUOSQUE, SI NECESSITAS EXIGERET, *tuto recipere posset.* Dit was, denk ik, eigelijk geen gift, noch in eigendom, noch te leen; maar de aanwyzing van eene plaats onder 't gebied van Lodewijk, daar Heriold en de zynen, en dus ook Heriolds Broeder, in tijd van nood, te weeten, in gevalle zy, om hunnen nieuwen Godsdienst, te eeniger tijd wederom uit hun Vaderland verdreeven wierden, eene veilige schuilplaats mogten vinden. Dit *Rhiustri* is het zelfde, dat de Scholiast, boven gemeld, noemde *RUSTRINGE*, het tweede onder de zeven *Pagi* van het Derde deel van Vriesland; het zelfde, dat by J. de Lemmege in die woorden, die van Loon p. 50 (5) ontydig aanhaalde, genoemd wordt RUSTINGERLANT; het zelfde eindelijk, dat van Loon zelf p. 19. noemde, *'t Graafschap* RHIUSTRI *omtrent de* WEEZER. Maar nu p. 50. is 't by hem *'t Graafschap* RUISTRI *by* WIJK TE DUURSTEDE. Zie Ubbo Emmius in zijn Beschr. van Oostvriesland p. 54. en in zijn groot Werk L. II. p. 23. enz.

Wegens het *Leen over de Elve*, lees ik in 't Leeven van Anscharius, beschreeven door des zelfs Opvolger Rembertus (en geenszins door den Monik Audbertus, gelijk van Loon droomde p. 52. alzo die Monik gestorven is 38 jaaren voor Anscharius; de eerste in 831, de ander in 869, volgends de tijdrekening van Cl. Arrhenius, in Breviario Vitæ Anscharii: en welke Audbertus dan ook, cap. VII. zijn eigen dood zou beschreeven hebben) *et quia interdum pacifice in Regno suo Herioldus Rex consistere non poterat, dedit ei memoratus Augustus* ULTRA ALBIAM BENEFICIUM, *ut si quando ei necessarium esset, ibi subsistere posset.* De Dichter Gualdo, die dat Werk in vaarzen overgebragt, maar ook de eer niet gehad heeft dat van Loon hem kende, zegt het aldus:

Ergo quod interdum Regem consistere tutum
In solio Regni prohibebat motio belli,
Fixit ei certum TRANS ALBIM *Cæsar* ASYLUM.

Dit schijnt te stellen, dat deeze gift laater zou geschied zijn, nadat Heriold reeds in zijn Rijk hersteld was geweest. Doch dat denk ik niet. En Adamus I. 15. voegt beide de giften te

saa-

B. I. saamen in deeze woorden: *quem* [Herioldum] *Imperator, à*
†. 292. *sacro fonte suscipiens, cum decrevisset in Regnum suum restituere, dedit ei* TRANS ALBIAM beneficium, *et fratri ejus Horico, ut tum piratis obsisteret*, PARTEM FRESIÆ *concessit:* alsof de eene voor Heriold, de andere voor des zelfs Broeder, geschikt waare geweest: dat wy boven anders gezien hebben. Dit heeft ook Lambecius, Not. in Rembertum p. 232. (in Orig. Hamburg. edit. 1706) opgemerkt; beweerende tevens, dat die woorden ten eenen maale bedorven zijn; en verschikt en verandertze op deeze wyze: —— *dedit ei et Fratri ejus Horico trans Albiam beneficium, et, ut tempore necessitatis ibi subsisterent, partem Fresiæ concessit.* Dat is stout. Voor my, ik wil wel gelooven, dat Adamus op die wyze wat beter zou geschreeven hebben; maar niet, dat hy zo geschreeven heeft. En dit laatste, ook, omdat alle die woorden eveneens, en in de zelfde orden, door Albertus, op 't jaar 826, zijn overgenomen. Vreemder komt my voor, dat Lambecius mede niet wist wat *Rhiustri* was. Hy vraagt, wat is *Ruistri*? en hy gist, *Sturii*; naamelijk het deel van Vriesland, daar *Staveren* ligt. Hy bleef echter binnen *Vriesland.*

In dit alles vinden wy geen gifte van DORESTADUS, immers niet met naame, gemeld. Dewijlwe evenwel gezien hebben, dat de twee Broeders het te leen hebben bezeten onder Keizer Lodewijk; en het geen wy 'er verder van zien zullen, met geene mogelijkheid op *Wijk te Duurstede* kan toegepast worden; zo valt natuurlijk in bedenkinge, of het wel mogt geweest zijn het bovengemelde *Leen over de Elve:* gelijk wy boven p. 184. reeds ondersteld hebben. Dat Keizer Lodewijk DORESTADUS aan die Jutlanders, in 't jaar 826, te Leen GEGEEVEN zou hebben, wordt van niemand der Oudsten getuigd. Albertus was ruim Vier Eeuwen jonger. Hoe kreegen zy het dan? Wy vinden ons hier verpligt, om u een' zaakelijken inhoud te geeven van 't verhaal der Ann. Fuldenses op 't jaar 850, ook in 't Latijn getrouwelijk aangehaald by van Loon p. 84 (1) (2) (6) en (8). „ De Noorman *Roruk*, die, ten tyde van Keizer Lodewijk, met zynen broeder *Hariold*, DORESTADUS te Leen gehouden hadt, „ by Keizer Lotharis, valschelijk, zomen zeide, van verraad beschuldigd, en in den kerker gesmeeten, doch ontkomen zijnde, begaf zich onder de bescherming van Lodewijk Koning van Duitschland, en hieldt zijn verblijf eeni-

„ ge

„ ge jaaren onder de Saxen, daar die grenzen aan de Noor- B. I.
„ mannen. Hier verzaamelde hy eene menigte van Deenen, ✱.292.
„ begaf zich met de zelven tot de Zeeroovery, en verwoest-
„ te de landen van Lotharis, die aan den Noordelyken O-
„ ceaan lagen; en kwam door den mond des *Rijnstrooms* te
„ DORESTADUS, nam het in bezit, en behieldt het, naame-
„ lijk te Leen van Lotharis, die geen' kans ziende, om dien
„ vyand van daar te verdryven, hem, op zekere voorwaar-
„ den, in het bezit liet." Die dit schreef was verbijsterd, zo in de Plaats, want langs den Rijnstroom voermen toen niet naar *Dorestadus*; als in den Persoon. Dees *Roruk* was niet de Broeder, maar de Neef van Heriold; gelijkwe p. 176. reeds gezien hebben. En van deezen, in 't vervolg *Roricb* en *Roricus* genoemd, is te verstaan 't geenmen in de Annal. Bertin. op 't jaar 882 leest. „ Karel de Dikke, met een sterk
„ leger te velde gekomen om de Noormannen in der zelver
„ verschanssinge aan te tasten, voelde, toen het tijd was om
„ toe te tasten, dat hem 't hart in de schoenen gezonken
„ was: waarop hy den Noorman Godevaard, in het vrien-
„ delyke, liet aanzoeken om zich te laaten doopen; met be-
„ lofte van hem te zullen afstaan het geene *Roricus* bezeten
„ hadt: het welk daar genoemd wordt, *Vriesland en andere*
„ *waardigheden* ". En zo heet het ook in 't Vervolg van Aimoinus L. V. c. 41. Regino noemt het eenvoudig *Frisia Provincia.* maar de Annal. Fuld. op 't jaar 882 (volgends het *MS.* dat Lambecius gebruikt heeft) *Comitatus et beneficia quæ* Rorich *Nordmannus*, *Francorum Regibus fidelis*, *in* Kinnin *tenuerat.* Dat bezit heeft geduurd van 850, ten minsten, tot 857; toen Rorich, voor een gedeelte, Koning der Deenen wierdt. Maar daar heet het Goed weder alleen DORESTADUS. Ruoruc *Nordmannus*, *qui præerat* DORESTADO, *cum consensu Domini sui Hlutharii Regis classem duxit in fines Danorum*, *et consentiente Horico* [secundo] *Danorum Rege*, *partem regni*, *quæ est inter Mare et Egidoram*, *cum sociis suis possedit.* Uit welke verhaalen blijkt, dat DORESTADUS, in die zelfde eeuwe driemaal aan Noormannen te leen gegeeven is. Laatstelijk aan Godevaard door Karel den Dikken, *uit vreeze:* vroeger aan den sedert getrouwen Rorich door Lotharis, *uit onmagt*: allereerst aan Heriold en des zelfs Broeder door Keizer Lodewijk. Maar wanneer is dit geschied? en uit wat oorzaak? Niet, toen zy in 826. pas gedoopt waaren. Dat

is

B. I. is ontbloot van allen schijn van waarheid. De Keizer her-
§.292. stelde deze in hun Rijk. Moest hy hun noch een gedeelte van zijn eigen Rijk afstaan? Verstandiger zou hy een stuk of brok van Deenemarken voor zich zelven bedongen hebben. Wat dan? Zie hier wat ik denke. De oude Jaarboeken getuigen, dat DORESTADUS, drie jaaren achtereen, naamelijk in 834, 835 en 836, door de Deenen geplonderd en verwoest is. De Schryver der Vaderl. Hist. p. 52. scheen zich te verwonderen, datmen niet vindt, dat *Heriold* toen iets tot bescherminge dier plaatse gedaan heeft. Waarschynelyker komt my voor, dat die twee gedoopte Broeders, nu weder uit Deenemarken verdreeven, nu weder Heidenen, en dus erger dan te vooren geworden, zelfs de aanvoerers van die plonderaars van DORESTADUS geweest zijn, en zich toen volkomen meester van het zelve gemaakt hebben: terwijl de ongelukkige Keizer, door zyne oudste Zoons zo barbaarsch mishandeld als bekend is, buiten staat zijnde dien vyanden het hoofd te bieden, hun het vrye bezit van dat gewest zal aangebooden hebben; mids het van hem te leen houdende. En dus kan Keizer Lodewijk het eerste voorbeeld gegeeven hebben van *uit nood* afstaan het geen hy niet wist weder te winnen; om daardoor te behouden 't geen hy noch hadt. Enz.

Wat was dan DORESTADUS? Beka p. 28. zegt, dat het gemeenlijk, *vulgariter*, genoemd wordt *Duersteden*. Jo. a Leydis, by van Loon p. 50 (4) noemt het *Wijc Dorestat*. En allen, niemand uitgezonderd, houden het, nu en voorlang, voor *Wijk te Duurstede*. En deeze dwaaling is al zeer oud, gelijkwe nader zien zullen. Van Loon noemt *Duurstede*, te dier tijd, *de magtigste en scheeprijkste Koophaven op den Nederrijn*. En voegt 'er by, *datmen, in het daaronderhoorende gewest wel zestig kerken telde*. Het eerste heeft zynen oorsprong uit de Annales Bertin. daar op de jaaren 834, 847, 857, 863, en mogelijk noch elders, geleezen wordt, EMPORIUM *quod vocatur* DORESTADUS, of, *quod* DORESTADUM *dicitur*. Het tweede uit het Leeven van Anscharius, cap. XVII. daar door iemand, in *Zweeden*, gezeid wordt van DORESTADUS: *ibi sunt Ecclesiæ plurimæ et Sacerdotes et Clerici*. Van Loon begrootte het getal der Kerken op 60; doch verspreidde deze door het onderhoorige gewest. Zijn Getuigen Jo. a Leydis plaatste ze alle 60 binnen de Stad zelve. Beka maakte 't noch veel grover, zeggende dat binnen *Duersteden*

zon-

zouden geweest zijn 55 *Parochiekerken*. Welke vertelling B. I.
Buchelius gelijk stelt met de *veræ narrationes* van Lucianus. ✝.292.
Zie hem op Beka p. 29. by (a) maar vooral by (b) en inzonderheid op Heda p. 48 (c) daar hy zegt, dat de onzen, wegens *Duurstede*, veele fabelen ontleend hebben uit den *pseudo-Marcellinus* (want daar zijn meer *Kakolijns* geweest dan de onze) die grovelijk liegt, *crasse mentitur*, dat 'er binnen *Duurstede* 52 *Parochiekerken*, *uit zo veele tempelen der afgoden*, *zouden gesticht zijn*.

Dat DORESTADUS eene voornaame Handelplaats geweest is, wordt van niemand in twijffel getrokken. Maar datmen het toepast op *Wijk by Duurstede*, schijnt vreemd; en een blijk te weezen, datmen noit genoeg acht heeft gegeeven, noch op de gelegenheid deezer Stad, noch op de gesteldheid van dien Rijntak, die voor veele eeuwen by Katwijk in Zee liep; en langs welken de Noormannen, met talryke vlooten naar *Duurstede*; en dan ook de Koopvaardyschepen van daar, af en aan, zouden gevaaren hebben; en zulks door de Stad *Utrecht* heen, die daarvan echter noit weet of aandoening, noch oit lust schijnt gehad te hebben om dien handel aan zich te trekken. Want dat dit volstrekt onmogelijk was, heeft van Loon zelf beweezen, zo in zijn eigen verhaal, als uit de woorden van Tacitus. Hy zelf zegt p. 69. *dat deeze Rijnsprank al genoegzaam zonder water was, zo dra maar door* Civilis *de door Drusus gemaakte Rijnsdijk was doorgestooken*. Nadrukkelijk zijn de woorden van Tacitus: *Sic velut* ABACTO AMNE, TENUIS ALVEUS, *Insulam inter Germanosque*, CONTINENTIUM TERRARUM SPECIEM *fecerat*. Dit schreef Tacitus maar omtrent dertig jaaren, nadat die Rijndijk door Claudius Civilis vernield was geworden. En zo was die Rivier, met het einde der Eerste Eeuwe, reeds zo verzwakt, dat het Eiland Batavie met den bodem der Germaanen, een gemeen vast land scheen geworden te zijn. Zie Cluverius de Rheni alveis cap. 6. Van dien tijd af verdroogde die flauwe kil meer en meer, tot dat eindelijk, door eenen zeer zwaaren storm, in 839 voorgevallen, der zelver uitloop by Katwijk met zand gevuld en gestopt is geworden. Dat van Loon dit toeschrijft aan eenen *storm*, is tegen de natuur geredeneerd. Doch hy verhelpt dat weder eenigszins, dewijl hy ontkent, dat *deeze verstopping in éêns, gelijkmen gemeenlijk voorgeeft, zoude ge-*

 schied

B. I. *schied zijn;* en integendeel beweert, dat *de zelve vooraf*
¶. 292. *reeds door de afgevoerde en aldaar gezonke kley allengs veroorzaakt was.* En dit is zeer natuurlijk. Is nu die verstopping allengs geschied, en in 839 voltooid; zo is het volstrekt onmogelijk dat de Noormannen, noch in de jaaren 834, 835 en 836, met hunne Zeeschepen die waterlooze Rijnkil zouden opgevaaren zijn, en wel tot *Duurstede* toe, gelijkmen echter by den zelfden van Loon p. 61. als zekere waarheden vindt aangetekend. Hoe kan iemand, meerder lijnrecht, tegen zich zelven schryven?

En evenwel leestmen in de Annal. Bertin. an. 834. en van Loon heeft het aangehaald p. 61 (5): *Interim etiam classis de Danis veniens in* Fresiam, *aliquam partem ex illa devastavit, et inde per* VETUS TRAJECTUM *ad emporium, quod vocatur* DORESTADUS, *venientes, omnia diripuerunt, homines autem quosdam occiderunt, quosdam captivatos abduxerunt, partemque ejus igni cremaverunt.* Is dat niet duidelijk gezeid, dat de Deenen, *door Utrecht* naar *Duurstede* voeren? Dat weet ik noch niet. Mogelijk betekent *trajectum* daar niet anders dan het Duitsche *trecht.* waarvan zie Buchel. op Heda p. 14 (a) en (c). Maar, omdat *Vetus Trajectum* te dier tijd, zomen wil, de gewoone naam van *Utrecht* was, geloof ik liever, ja stel vast, dat die Jaarboeken daar weder vermeerderd en bedorven zijn. En dit zeg ik te meer, omdat een ander oud Schryver, De Gestis Normann. by du Chesne T. II. p. 524. die de plaats uit de gemelde Jaarboeken (naar gewoonte) heeft uitgeschreeven (verkortende de eerste woorden, *Interim etiam classis de Danis veniens*, tot deeze twee, *Northmanni venientes*) ons de echte woorden, zo als zy uit de penne van den eersten Schryver gevloeid zijn, getrouwer nagelaaten schijnt te hebben, in deeze orden: *Northmanni venientes in* Frisiam, *aliquam partem ex illa devastarunt, homines quosdam occiderunt, quosdam captivatos abduxerunt, partemque ejus igni cremaverunt.* [met achterlaatinge van alle deezen: *et inde per vetus Trajectum ad emporium, quod vocatur Dorestadus, venientes, omnia diripuerunt . . . autem.*] Welk verhaal veel natuurlyker aan een hangt, dan zo als wy 't boven uit de Annal. Bert. hebben opgegeeven; daar alle de *dooden* en *gevangenen* voorkomen als Ingezetenen van *Duurstede*: zie Vaderl. Hist. p. 52. En dit is nu de tweede reis, datwe bevinden, dat die Jaarboeken, in sommige afschriften,

vermeerderd zijn geworden. zie boven p. 182. daar wy spraken van *Walcheren*. B. I. †. 292.

Het zelfde geloof ik van de volgende plaats op 't jaar 837. *Nordmanni irruptione solita* Fresiam *irruentes*, *in Insula quæ* Walacria *dicitur*, *nostros imparatos aggressi*, *multos trucidaverunt*, *plures deprædati sunt*, *et aliquandiu inibi commorantes*, *censu prout libuit exacto*, *ad* Dorestadum *eadem furia pervenerunt*, *et tributa similiter exegerunt*; *quibus Imperator auditis*, *prætermisso memorato itinere*, *ad* Noviomagum *castrum vicinum* Dorestado *properare non distulit*. Hier komt vooreerst in aanmerkinge, dat de geen die dit schreef, den gewoonen inval der Noormannen in Vriesland, *irruptione* solita *Fresiam inruentes*, schijnt te bepaalen tot *Walcheren*. Doch niets zekerer, dan dat de *Invallen in Vriesland*, als zy zo gemeld worden, gewoonlijk, ja genoegsaam altijd, geschied zijn in *Vriesland omtrent de Wezer en de Elve*. En daarom geloof ik, dat het Eiland, hier *Walacria*, somtijds ook *Walcbra*, *Walacræ*, *Waleræ*, *&c.* genoemd, behoord zal hebben onder de Saxische of Vriessche Eilanden in dien oord; welks naam de Vrankische Schryvers niet wel kennende, lichtelijk konnen overgebragt hebben tot het hun meer bekende Eiland *Walcheren*: schoon ik vertrouwe dat zulks meerder aan de Uitschryvers en Uitgeevers, dan aan de Schryvers, te wyten zy. Ja dit kleeft, onder de Nieuwen, ook noch geleerden Landbeschryveren aan. J. C. Spener, Notit. Germ. Mediæ, Cap. IV. p. 416 b. verhaalt uit de Annal. Astronomi op 't jaar 810: *classem ducentarum navium de Nordmannia Frisiam appulisse*, *cunctasque Frisiaco littori adjacentes insulas esse vastatas*, *&c.* en voegt, achter het woord *insulas*, ter verklaaringe, in: *haud dubie Selandicæ insulæ notantur*. Hoe is 't mogelijk? De *Zeeuwsche* Eilanden konnen hier volstrektelijk niet in aanmerking komen, omdat die, *non* adjacent *littori*, niet gelegen zijn voor of langs de Zeekust: het welk, integendeel, volmaaktelijk sluit op die lange ry van Eilanden, die zich langs de gansche kust van Vriesland, en verder Noordwaarts, uitstrekken. Ten anderen is het een groote sprong, uit *Walcheren*, in *Duurstede* te vallen, als of 'er niets tusschen beiden gelegen hadt, daar eenige buit was te haalen. Maar dat deel van 't verhaal is zeer natuurlijk, alsmen van *Walcheren* afziet, en zijn gedachten vestigt op een Eiland naby de *Elve*, daar zy niet verre van Dorsta-

B.I. ✝.292. DE afwaaren. Vergelijk ook, bid ik, met dat lange verhaal, het geene de Jaarboekschryver Adelmus, op het zelfde jaar 837, van dien inval in Vriesland, veel natuurlyker geboekt heeft: *Hoc vero ne fieret, inruptio Nordmannorum in* FRISIAM *inpedivit, ad quorum comprimendam insolentiam ipse* [Imperator] *expeditionem in* FRISIAM *suscepit*: zonder eenige meldinge van *Walacria*, *Dorestadus* of *Noviomagus*. Vergelijk met dat zelfde verhaal de volgende woorden uit de Annal. Fuld. al mede op 't jaar 837, en dus van het zelfde geval spreekende, ook by van Loon p. 63 (7) te vinden: *Nordmanni tributum exactantes in* WALACHRAM *insulam venerunt*, IBI-*que Eggibardum ejusdem loci Comitem, et Hemmingum Halpdani filium, cum aliis multis XV Kal. Julii occiderunt, et* DORESTADUM *vastaverunt.* De Noormannen vielen in *Walcheren*, en DAAR hebben zy Eggihard Graaf dier plaatse, en Hemming Halpdans zoon, vermoord, en *Wijk te Duurstede* verwoest. 't Latijnsche woord *ibi* is hier beslissende; schoon het eene dubbele betekenis hebbe. Als, ten opzigte van het doodslaan van Graaf Eggihard, betekent het bepaaldelijk *daar*, in het genoemde Eiland zelf: maar ten opzigte van *Dorestadus*, ruimer, *daaromtrent*. Doch het stelt noodzaakelijk eene betrekking, of gebuurschap, tusschen de plaatsen hier *Walachra* en *Dorestadus* genoemd. Hoedaanige te onderstellen tusschen het Eiland *Walcheren* en de Stad *Wijk te Duurstede*, in geen gezonde herssenen kan vallen: maar wél, tusschen een Eiland, naby, of misschien in, den mond der Elve, en eene plaats beneden aan die Riviere, gelegen.

Ook is my ten eenen maale verdacht, dat weder in die zelfde Ann. Bertin. geleezen wordt op het jaar 847. *Dani Aquitaniam* —— *alii quoque Danorum* emporium, *quod* DORESTADUM *dicitur*, *et* INSULAM BATAVAM *occupant atque obtinent.* En nochmaal an. 857. *Alii Danorum* emporium, *quod* Dorstatum *dicitur*, *vi capiunt*, *totamque* BATAVORUM INSULAM *et cetera loca contermina diripiunt.* Op het eerste jaar hebben de Ann. Fuldenses en Metenses eenvoudig: *Nordmanni* DORESTATUM *incendentes vastaverunt.* En Herm. Contractus: *Nordmanni iterum* DORSTATUM *incendunt.* zonder een woord van *Batavia* te reppen. Van het tweede geval, 857, heeft van Loon p. 90. geen andere Getuigen konnen vinden, dan Kolijn en Beka. Doch dat ook dees laatste

hier geen geloof verdiende, heeft Buchelius reeds aangetekend p. 29 (a) en (b). Het geen dan in die twee plaatsen van het *Eiland der Batavieren* gezeid wordt, acht ik verdicht; zo het schijnt, door iemand, die, meenende dat hy omtrent *Wijk te Duurstede* was, *Batavien* op den koop toegaf, om zijn verhaal noch wat aanziens by te zetten. Doch *Batavie* en DORSTADE lagen verre van elkanderen. Noch eens. Op 't jaar 863, p. 93. vertelt ons van Loon; *Datmen de Noormannen met volle zeilen den* Rijn, *tot by* KOLEN, *zag opvaaren, en vervolgens zich van de befaamde stad* DUURSTEDE *wederom meester maaken.* Waarna zy het *vervolgends wenden naar zeker Eiland omtrent* NUYS. Zijn Getuigen zijn wederom de Annal. Bert. en het Chron. de Northmannis. Maar dewijl de een den anderen heeft uitgeschreeven, maaken zy beiden maar éénen getuigen. Ik voeg hier 't Latijn niet by, omdat van Loon het wel naargevolgd heeft. Zy voeren den Rijn op (1) *tot by Kolen.* Daarna plonderen zy (2) *Wijk te Duurstede:* en belanden vervolgends (3) *omtrent Nuys.* Zou 'er dan wel een derde DORESTATUS gelegen hebben *tusschen Kolen en Nuys?* B. I. p. 292.

Doch het wordt tijd, om wat meer van naby te zien, wat dan DORSTADE geweest zy. Zo als ik het begrijp, was het eene open plaats, niet verre van den Mond der Elve, daar de Deenen en Zweeden, die zich liever met Koopmanschap, dan met Rooverye, geneerden, handel dreeven met Vriezen en Saxen. Wegens des zelfs begin heb ik niets te zeggen; indien daar, reeds ten tyde der Fransche Koningen van den eersten Stam Geld gemunt is; gelijk le Blanc besloot uit eenen penning, te vinden in zijn Traité des Monnoyes, n. 27. tegenover p. 78. Noch onlangs kwam my waarschijnlyker voor, dat DORSTADE geweest zy eene van die twee Sterkten, de welken Karel de Groote, in 't jaar 808, *over de Elve* deedt stichten. De andere was genoemd *Hocbburi*; het welk Alb. Stadensis allereerst verklaard heeft door *Hamburg.* Gy kunt dit omstandig leezen by Lambecius, in 't begin van zyne Origines Hamburg. Maar nu vind ik, dat de naam van DORSTADE meer dan honderd jaaren ouder is. Wy hebben noch even tijd gehad, om het aan 't einde deezer Verhandelinge te plaatsen. Wy sterken hierdoor de bedenkinge van le Blanc. En de myne kan ook in zo verre grond hebben, dat de niet genoemde Sterkte gesticht is te DORSTADE: 't welk

B. I. my echter ganſch onverſchillig is. Hoe 't zy, de gelegen-
⁎. 292. heid der plaatſe, aan den Mond der Elve, lokte de vreedſaame Handelaars derwaarts, als tot eene bekwaame handelplaats. Maar de toeneemende welvaard der plaatſe, lokte weder de plonderzieke Noormannen, in de Negende Eeuwe, ook derwaarts; zodat zy ſomtijds jaaren achter een, de Elve opkomende, DORSTADE bezochten, en, noch in de zelfde Eeuwe, ganſchelijk verwoeſtten en tot niet maakten. Of ſchoon nu die naam elders zeer ras in vergeetenheid raakte, de zelve is echter, daar te lande, noit verſtorven geweeſt. En ik twijffel niet, of Graaf Sifridus heeft de gedachtenis daarvan willen bewaaren, toen hy, lang daarna, zyne nieuwe Stad aan deeze zyde der Elve ſtichtte, en STADE noemde; noch in weezen en zeer bekend. In welke gedachten, ik, op eene aangenaame wyze, beveſtigd ben geworden door Albertus Crantzius, Saxoniæ Lib. VI. c. 5. daar hy zegt: *Sifridus* STADIUM *communivit: Annales tradunt ædificaſſe: Potuit quidem renovare collapſum. Sed eſt longe vetuſtius oppidum illa Sifridi memoria, quæ vix ad Henricum II pervenit, hoc eſt, parum ſupra Chriſti annos mille. Translatum ferunt de alio loco, ubi DORSTADIUM prius vocaretur.* Het geen hy zegt van de oudheid van *Staden*, is ongelooflijk. zie hem L. I. c. 4. waaruit ik alleen overneeme: *DORSTADIUM tamen vocant oppidum priſcum, unde* STADIO *teſtantur eſſe originem.* Doch van dat oude *Dorſtadium* zelf wiſt hy niet byzonders. Zelfs noemt hy 't niet L. II. c. 27. daar hy eene beknopte melding maakt van de ſtrooperyen en rooveryen der Noormannen in de Negende Eeuwe, en van de plonderinge van Hamburg, die de Annales Fuld. en anderen, verhaalen op het jaar 845.

Tot nader beveſtiging, dat DORSTADE niet kan geweeſt zijn *Wijk te Duurſtede*, dient inzonderheid, dat, ten tyde van Keizer Lodewijk, aldaar Geld gemunt is, verbeeldende op de tegenzyde een *Schip*, met den naam *Doreſtatus*. Van Loon geeft ons p. 75. de aftekening van zulk eenen penning, dien de Heer Frans van Mieris bezit. Men vindt 'er ook eenen by le Blanc n. 23 nevens p. 108. die daaruit p. 110. doch vooral p. 82. afleidt, dat *Wijk te Duurſtede*, want zo verklaart hy 't, geweeſt is eene *voornaame Koopſtad*; en dat de Annal. Bertiniani (in dat geene dat ik boven voor onecht verklaard heb) wel gegrond waaren. Ik heb deswegen genoeg gezeid.

Voorts

Voorts laat ik *Wijk te Duurſtede* in het volle bezit van des B. I.
zelfs rechten en oudheid, en benyde het de eer niet van ook ✝. 292.
ſomtijds door de Noormannen mishandeld te zijn; zo het daarop geſteld is. Maar dat het recht zou gehad hebben om een SCHIP tot zijn zinnebeeld te gebruiken; neen. zijnde de plaats ganſch ongelegen tot den Koophandel ter Zee. Het overige zal le Blanc zelf zeggen. Het naaſtvoorgaande Geldſtuk n. 22. heeft insgelijks een *Schip* op de tegenzyde, en op de voorzyde den naam der plaatſe, *Quentowicus*; en le Blanc maakt daarop dit beſluit: *ce* VAISSEAU *marque que cette ville étoit quelque* PORT DE MER CONSIDERABLE. Is dit waar, gelijk het waar is, zo zou ook *Wijk te Duurſtede*, te dier tijd, eene VOORNAAME ZEEHAVEN geweeſt zijn. En waarom niet? Van Loon zegt immers, op Kolijn ✝. 299. dat *Wijk te Duurſtede* was de *gewoonlyke* HAVEN voor de OORLOGSVLOOTE der *Franſche Koningen*. Doch dat is wat alte bot. Wy zullen hierna zien, dat de Koningen van Vrankrijk, noch in 't begin der Veertiende Eeuwe, toen Zierikſee in 't jaar 1304 belegerd was, ter zee oorloogden met *gehuurde* Admiraalen en Schepen. En hier praat van Loon van der zelver *Oorlogsvlooten*, omtrent vijf Eeuwen vroeger. Doch wijſt haar tevens eene *Haven* aan midden in het Land. Integendeel voegt dat *Schip* volkomelijk op de Munten eener plaatſe, die gelegen was niet verre van den breeden mond der Elve, immers beneden de vermaarde Koopſtad *Hamburg*.

Onder de redenen, waarom ik DORSTADE gezocht hebbe in de nabuurſchap van *Hamburg*, is niet van de minſten het geen ik leeze in 't Leeven van Anſcharius cap. XXI. wegens *Sleswijk* in Jutland: *multi namque* IBI *antea erant Chriſtiani, qui vel in* DORSTADO *vel in* HAMMABURG *baptizati fuerant: &c.* zie breeder by van Loon p. 53 (8) en (9) daar geſproken wordt van de groote blijdſchap te SLESWIJK, dat nu ook de Koopluiden zo van HAMBURG als van DORSTADE, zich zonder gevaar en vryelijk derwaarts mogten begeeven; het welk zy te vooren niet konden doen. In 't Latijn by van Loon ſtaat kwaalijk, & *quod antea*; voor *quod antea.* Dat hy, in zyne vertelling, niet ſpreekt van *Hamburg*, is denkelijk geſchied om geene aanleiding te geeven, dat iemand mogt vraagen: Hoe komt *Hamburg* by *Wijk te Duurſtede* te pas? Zekerlijk komt het daar niet te pas; maar zeer wel by DORSTADE. Na een verblijf van twee jaren in Deenemarken, begaf zich Anſcharius naar Zweeden,

B. I. p. 292. en kwam te BIRKA, de voornaamste Koopstad van dat Rijk, in het Landschap Ostro-Gothia, volgends I. de Raei: zie ook Torfæus P. III. L. I. c. 16. En dus was het niet *Bergen in Noorwegen*, gelijk van Rijn giste op Bat. Sacra, Voorber. p. LXIX. zich al mede vergaapende aan de geringe overeenkomst tusschen de woorden *Birka* en *Bergen*. Doch de komst van Anscharius te *Birka* behoort tot het jaar 830; zie Arrhenius in Brev. en de eerste stichting van *Bergen in Noorwegen*, tot 1070; Torfæus I. II. 16. en III. VI. 4. De gedachtenis van beiden, BIRKA en DORSTADE, is zo ganschelijk te niet gegaan, dat 'er zelfs geen voetstappen van te vinden zijn by Bruzen la Martiniere. Daar waaren toen, te *Birka*, insgelijks reeds eenige Christenen, die te DORSTADE gedoopt waaren. Want zo sprak daar een oud man tot den Koning en 't volk, Vita Ansch. cap. XXIV. *aliquando nempe quidam ex nobis* DORSTADUM *adeuntes, hujus Religionis normam profuturam sibi sentientes spontanea voluntate suscipiebant*. Al zulke verhaalen toe te passen op ons *Wijk by Duurstede*, is de ongerijmdheid zelve. Rembertus moest noodzaakelijk kundig zijn van de gelegenheid van DORSTADE; en daarom zijn die aangehaalde woorden van hem, alleen in staat om de Annal. Bertin. die DORSTADE niet met *Hamburg*; maar met *Utrecht*, met *Batavie*, met *Walcheren*, saamenvoegen, volkomelijk te wederleggen. Maar van Loon schijnt eenigszins, uit het Leeven van Anscharius, te bewyzen, dat Heriold, weder naar Deenemaken zullende keeren, van Kolen den Rijn afgezakt is tot *Wijk te Duurstede*; en beroept zich p. 53 (6) op de woorden van Rembertus: *Inde ingressi per* DORSTADUM, *et vicina* Frisonum *transeuntes, ad confinia pervenerunt Danorum*. Dit geloof ik: maar tevens, dat de vertelling wegens het vaartuig met twee kamertjes, daar te vinden, en 't geen van Loon aldaar van (2) tot (5) uit dat Werk bybrengt, genoegsaame kenmerken draagt van een valsch invoegsel, van een monikachtig verdichtsel, waaraan Rembertus geen schuld hadt, geweest te zijn. Maar dat het van Loon ook geenszins ontbreekt aan vindinge, blijkt uit zyne Beschryvinge van die Reis van Heriold met al zijn gevolg. Vooreerst, van *Ments*, te land naar *Kolen*; vandaar, te water, naar *Wijk te Duurstede*, 't welk hy, als nu 't zyne zijnde, in bezit nam; vanhier naar *de overige aan hem afgestaane Vriesche Staaten* [tusschen de *Zuiderzee* en de *Wezer*].

Maar

Maar in plaatse van langs dien weg, recht uit, naar *Jutland* te reizen, *keert hy wederom* (het welk van Loon noemt, *zyne reis voortzetten*) naar zyne gereedliggende vloot, met welke hy, *van de thans genaamde Hollandsche Kusten*, in zee stak, en gelukkiglijk t'huis kwam. Maar hy reisde te land; en met naame, door *Vriesland*, waarin 't Graafschap *Rhiustri* lag; voorts door DORSTADE, den kortsten weg, naar de grenzen van *Deenemarken*. Adelmus an. 826. *multisque muneribus ab Imp. donatus per* Frisiam, QUA VENERAT VIA, *reversus est. In qua Provincia Comitatus, qui* Rhiustri *vocatur, eidem datus est, ut in eum se cum suis, si necessitas exigeret, recipere posset.* Dit Latijn kunt gy ook vinden by van Loon; het eerste gedeelte p. 51 (3) onder den naam van *Adelmus*; het tweede p. 50 (5) onder dien van *Astronomus*: alsof hy die woorden by twee byzondere Schryvers gevonden hadt. Doch het is, onder verschillende Naamen, het zelfde Werk. Hoe verkeerdelijk hy, uit dien Schryver en uit J. de Lemmege, wilde bewyzen, dat het Graafschap *Rhiustri*, of *Rustingerland*, zoude gelegen hebben naby *Wijk te Duurstede*, hebben we boven p. 189. reeds gezien. Geef nu kortelijk acht, eerstelijk dat Heriold, volgends Adelmus, *langs den zelfden weg* wedergekeerd is naar Jutland, langs welken hy, van daar, naar Ments gereisd was; 't welk dienen kan om een gedeelte der Fabelen van van Loon te verydelen: ten anderen, dat hy zyne te rug reize genomen heeft door dat gedeelte van *Vriesland*, daar *Rhiustri* lag, dat is, door OOSTVRIESLAND. Dus kwam hy aan de Rivier de ELVE, daar buiten twijffel een welbevaaren Veer geweest is op DORSTADE. Want volgends het even te vooren aangehaalde uit Rembertus, vervolgde Heriold zyne reize *door DORSTADE, en door het Land boven Vriesland* gelegen (*vicina Frisonum*: van ouds *Nord-Albingi*, dat is *Noord-Elfland*, nu voornaamelijk HOLSTEIN genoemd) en kwam zo *op de grenzen van DEENEMARKEN*. Dit schijnt my gansch klaar en overtuigende. 't Lust my echter, u het oude DORSTADE AAN DE ELVE noch eens te doen vinden langs eenen geheel anderen weg. En het zal ons op nieuw overtuigen, hoe gereed ook de geleerdste Mannen, 't geen zy niet kennen, aanzien voor iet anders, dat hun meer bekend is, als 'er maar eenige gelykenis tusschen de naamen gevonden wordt.

B. I. ✠. 292.

Wanneer Bonifacius, in het begin der Achtste Eeuwe (omtrent 714 of 715) allereerst, uit *Engeland*, over Zee stak,

B. I. ✶.292. wilde hy naar DORSTADE, of, gelijk 't hier genoemd wordt, DORSTET: daar toen met vrucht te prediken was. Maar de plaats, daar de Schipper weezen wilde, en landde, was geheeten *Lundenwich*. Wat was nu *Lundenwich?* en waar lag het? Als wy dit weeten, zullen wy, hier, alles weeten wat wy zoeken. Daarom zal ik het den Leezer kortelijk vooraf zeggen, opdat hy weete, waarop zyne gedachten te vestigen. *Lundenwich* heet, tegenwoordig, alleen LUNDEN, en is noch te vinden aan de linkerzyde van de Rivier de EIDER: en vandaar reisde Bonifacius met zyne twee gezellen, *te Land*, door DITMARSEN en 't HOLSTEINSCHE (niet verder, maar weder te rug) naar DORSTET aan de ELVE, daar zijn Schipper niet hadt willen weezen. Zo verstaa ik Othlonus, in Vita S. Bonifacii, eerst uitgegeeven door H. Canisius, nu by Jac. Basnage, Thes. Monument. T. III. p. 341. daar hy zegt, spreekende van Bonifacius op des zelfs vertrek uit zijn Klooster in Engeland: *Sicque utriusque hominis supplemento suffultus, prospero cursu profectus est, pervenitque ad locum, qui antiquo Anglorum et Saxonum vocabulo appellatur* LUNDENWIC; *ac non multo transacto postliminio, transiit ad* DORSTET. Daar de woorden, PROSPERO CURSU, onze gedachten bepaalen tot eene Zee- en niet tot eene Land-reize: even als by ons het woord KORRS. Doch *prospero cursu* zouden wy natuurlijkst vertaalen, *met een' gunstigen wind*. Maar in de laatsten, TRANSIIT *ad Dorstet*, past *transiit* op eene Landreize. Zo sprak ook Rembertus, korts gemeld, van Heriold, te land reizende van Dorstet naar Jutland, *vicina Frisonum* TRANSEUNTES. Zy spreeken, byna, van den zelfden weg: maar Heriold trok Noordwaarts, Bonifacius Zuidwaarts aan. Ik zou niet gesproken hebben van 't verschil tusschen Zee- en Land-reize, indien wy, in die zelfde Verzaameling, T. II. p. 233. niet vonden eene andere Leevensbeschryving van Bonifacius, gesteld op den naam van S. Willibaldus, die zelf door Bonifacius, lang daarna, is aangesteld geweest tot Bisschop van Aichstet; volgends welke die reis zoude gedaan zijn, voor eerst, uit het *Engelsche* Klooster, *te land*, naar *Lundenwich*; verder *ter Zee*, van *Lundenwich*, naar *Dorstet*. Dat S. Willibaldus het Leeven van Bonifacius beschreeven heeft, en dat Othlonus het, omdat de Broeders van Fulda het niet verstonden, in eenen verstaanbaarer stijl heeft overgebragt, kanmen leezen in de Voorrede van Othlonus zelven, wiens schrijftijd door Basnage naast bepaald wordt tot het

jaar 1074. Sedert is het Werk van S. Willibaldus verwaarloosd en te niet gegaan: tot dat een laater Pseudo-Willibaldus, uit Othlonus, weder een nieuw Leeven van S. Bonifacius heeft toegesteld. Dat het niet echt is, heeft Basnage reeds getoond, en kon lichtelijk nader bevestigd worden. Vergelijk slechts het volgende valsche verhaal met het echte van Othlonus. Zo luidt het: *Ac sic, immensis peragratis terræ partibus, prospero ovans Fratrum comitatu, pervenit ad locum ubi erat Forum rerum venalium, et usque hodie, antiquo Anglorum Saxonumque vocabulo appellatur* LUNDENWICH; *ac non multo transacto postliminio .... prospero ventorum flatu pervenit ad* DORSTET. 't Is klaar, dat hy *Lundenwich* aanzag voor *Londen in Engeland*. Vreemder, dat ook Scriverius en Mabillon hier aan *Londen* dachten; en Basnage daarin berustte. Gelijk ook *Dorstet* by hen was *Wijk te Duurstede*. En dit bragt Scriverius in twijffel, of *Lundenwich* wel mogt geweest zijn *Leiden in Holland*: enz. Deeze dwaaling, ten opzigte van *Londen*, is onverschoonlijk; omdat en Othlonus en zijn naarvolger, met de zelfde woorden, zeggen, dat *Lundenwich* zo genoemd is in de oude taale der ANGLEN EN SAXEN. Welke volkeren eerst, omtrent het midden der Vijfde Eeuwe, in *Engeland* zijn gekomen; toen LONDEN reeds eenige Eeuwen oud was, als blijkt uit Tacitus, die het LONDINIUM noemde. De zelfde naamsoorsprong heeft my allereerst den weg geweezen om *Lundenwich* te zoeken in het oude Vaderland der *Anglen en Saxen*, in 't Zuiderdeel van *Jutland*, daar wy 't aanstonds vonden onder den verkorten naam van LUNDEN. De overeenkomst van den ouden naam *Lunden*-WICH met dien van het nabuurige *Sles*-WICH, bevestigt het nader. B. I. ℣. 292.

Na deeze en zo veel andere bewyzen, denk ik niet dat iemand, die vervolgends by Othlonus mogt leezen, dat Bonifacius van DORSTET vertrokken is naar TRICHT; dat is naar UTRECHT (zegtmen, en ik geloof het) daarom DORSTET op nieuw zal aanzien voor *Wijk te* DUURSTEDE. Twijffelt echter iemand noch, dien wyze ik naar den zelfden Othlonus, die ons leert, Vooreerst, dat Bonifacius DORSTET verliet ter oorzaake van den bloedigen Oorlog, die, kort na zyne aankomst aldaar, in die gewesten ontstondt tusschen Radboud, den vyand der Christenen, en Karel Martel, die hier te kort schoot volgends H. Contractus op 't jaar 715. Was nu die Oorlog gevoerd omtrent *Wijk te* DUURSTEDE; zo kon men

te

B. I. ✝. 292. te UTRECHT niet zeer gerust zijn. Ten anderen, toen Bonifacius DORSTET verliet, zeide Othlonus, EX ILLIS PARTIBUS DISCESSIT: toen Bonifacius te UTRECHT gekomen was, en het omgelegen Land doorwandeld hadt, zeide hy, *peragratis* ILLIUS TERRÆ PARTIBUS. Waardoor niet twee byzondere Steden of Vlekken konnen, maar noodzaakelijk twee van elkanderen afgescheiden Landen moeten, verstaan worden: gelijk thans zijn *Oostvriesland* en *'t Land van Utrecht*, waaronder ook *Wijk te* DUURSTEDE, zo het toen iets was, dat ik niet geloove, zal begreepen geweest zijn. Ten derden, ter zelver tijd dat *Oostvriesland* zuchtte onder de rampen des Oorlogs, doorwandelde, *peragrabat*, Bonifacius, niet de *Stad Utrecht*, (toen noch geen Stad) maar het gansche *Land van Utrecht*, daar ik zelfs een deel van ons *Holland* niet buiten sluite. En wat zocht de goede Bonifacius in deeze omwandeling? Othlonus zegt, eene plaats daar hy met vrucht het Woord des Heeren mogte verkondigen. Maar die vondt hy daar nergens; en daarom begaf hy zich, onverrichter zaake, weder over Zee naar Engeland. Overweeg nu, hoeveel Christenen Bonifacius, toen, in deeze Gewesten gevonden hebbe. Deeze eerste Reis van Bonifacius is Beka en Heda, en honderd anderen, onbekend geweest. Hadt Heda zulks geweeten, hy zou zekerlijk niet beweerd hebben, dat 'er, omtrent eene halve Eeuw vroeger, een *S. Koniocbus* geweest was *Bisschop van Utrecht*: zie Buchel aldaar p. 21 (k). Deeze stoffe verdient nader overweeginge, ten opzigte van de eerste Bekeeringe der bewooneren deezer Landen. Doch wy, vermoeid van zo veele Reizen naar DORSTADUM AAN DE ELVE, werpen hier het anker.

✝. 390. ✝. 390 **Neghen daghe**) negen dagen voor S. Jan te Midzomer, is 15 Juny. en *XVII Kal. Julii*, gelijk onder den Brief staat, is insgelijks 15 Juny. en over dien Dag is noit bedenking gevallen: maar wel over 't Jaar. Alle oude Schryvers, alle de afschriften des Briefs, hebben 't Jaar 863; 't welk Heda in Hungero, allereerst heeft verdacht gemaakt. Douza, daardoor als wakker geworden, veranderde het in 913, bouwende op eenen lossen grond: waarover hy door Bockenberg ad Dous. Ludibria, vry scherp bestraft is, omdat de Regeeringsjaaren, onder den Brief gemeld, het Jaar 913 niet toelaaten. Dat is zo. Maar die Regeeringsjaaren staan niet onder den Brief, zo als wy dien by Douza, en ook by Jo. a Leydis, leezen: en de uitlegging, die Bockenberg

'er

'er aan geeft, om het Jaar 863 te verdeedigen, toont, dat hy noit eenen Brief van Karel *den Kaalen* moet gezien of onderzocht hebben. Scriverius, ſchoon den ſpot dryvende met Bockenberg, ſchijnt evenwel zijn voordeel gedaan te hebben met die waarſchouwinge; en, met hulpe van andere Brieven van Karel *den Simpelen*, beſloot hy dat in deezen, voor 863, moeſt geleezen worden 923. En dit is het heerſchende gevoelen geweeſt van Scriverius af, tot van Loon toe. Want van Loon wil hier, noch 863, noch 913, noch 923, maar 922, geleezen hebben. En zulks, niettegenſtaande zijn K. Kolijn, die hier en elders mede een Scriveriaan was, ook het Jaar 923 duidelijk noemt ℣. 502. B. I. ℣. 390.

Negen hondert over ware
Ende drie en twintich hat.

Wy gaan over tot een naauwkeurig onderzoek van de Regeeringsjaaren en andere tijdmerken, diemen onder den Brief vindt. De laatſten behooren tot Karel *den Kaalen*; de eerſten, tot Karel *den Simpelen*. En Scriverius heeft voorlang aangemerkt, dat die drieërley Jaaren van Regeeringe, op die zelfde wyze aangeweezen worden in verſcheiden andere Brieven van deezen Koning. Maar met de Jaaren zelfs was hy in den war. Want in zyne Graaven p. 37. zegt hy op eenen dier Brieven: *Hier zijn eenige Jaergetallen oft overgeſlagen oft verbrod, die wy nu tot een ander tijdt uytſtellen* NA *te* REKENEN *ende te* VERBETEREN. Maar in de drie Getalen, daar uitgedrukt, valt niets te *verbeteren*, alswe verder zien zullen; en het *narekenen* hadt moeten voorafgaan. Op wat grond zeide hy dan p. 36. *aengaende het jaar* 923 *en is niet te twijffelen?* terwijl hy ons niet zegt, hoe of waar hy begon te tellen. Want was 923 het 30 Jaar der Regeeringe, wat was dan 't *Eerſte*? Fr. Haræus, Annal. Brab. op 't jaar 913, daar hy beide, Douza en Bockenberg, in 't ongelijk ſtelt, zegt even zeker, als of 't geen bewijs noodig hadt: *'t Jaar* 923 *is juiſt* (exactè) *het* 30 *van Karels Regeeringe.* En op 't Jaar 892, ſtelt hy, uit Regino, vaſt, dat Karel Koning geworden is in dat zelfde Jaar. Maar was 892 het *Eerſte*, zo was 923, niet het *Dertigſte*, maar het TWEE-*en-dertigſte.* Van Loon, Al. Hiſt. II. p. 145. 146. heeft dat Eerſte Jaar naarſtig gezocht, maar niet konnen vinden. Zie hier, hoe hy 't onderſchrift des Briefs vertaald heeft. „ De Geheymſchryver „ Hagano heeft het, in de plaats van den Aartsbiſcop en Op-

„ per-

B. I. „ perkanselier Rotger, overzien. Gegeeven in 't jaar 922, §. 390. „ den 15 van *Hooimaand* [*voor* Zomermaand] *de elfde* [*voor* „ de tiende] indictie, in het 30 jaar der regeeringe van den „ Heer Koning Karel, het 25 des vollen rijks, en het 11 der „ breeder verkreege erveniſſe. Gedaan in 't Hof Pladelle ge„ lukkiglijk, Amen. " Wat nu deeze drieërley Regeeringsjaaren aangaat, waarvan het Jaar 922 moet afhangen, zegt hy mede, dat Karel Koning geworden is in 892; en besluit 'er uit, dat het Jaar 922 het *Dertigste* zyner Regeeringe was. Doch dan zou 't geweest zijn het EEN-*en-dertigste*. Vijf jaaren laater, vervolgt hy, storf Koning Otto [Eudes] en werdt Karel Koning van geheel Vrankrijk. Dat was dan 897. 't welk hy schroomde te noemen, omdat Regino, zijn eigen, en hierin eenige, getuigen, zegt 898. Keizer Lodewijk IV storf, wil hy, in 911; en 't besluit is als vooren. 't Is kluchtig. Haræus in Brabant en van Loon in Holland, zijn 't eens, dat Karel Koning geworden is in 892. de eerste bepaalt Karels *Dertigste* Jaar tot 923; de tweede, tot 922. en beide kwaalijk. Of konnen wy nu niet meer tellen? Laat ons dan onze vingeren te baat neemen.

—— *digiti, per quos numerare solemus*,

zeide Ovidius in zijn tijd. Is Karel Koning geworden in 892, zo moet ik beginnen met 892. en, als ik mijn Tien vingeren Driemaal rondgeteld, en dus 30 bereikt heb, ben ik niet verder dan 921, en kan geen 922, en noch minder 923 bereiken. Hadt de geleerde Mabillon, want men tast in Vrankrijk zo wel mis als in de Nederlanden, zich van dat gereede middel willen bedienen, hy zou niet vervallen geweest zijn in de zelfde misrekening van van Loon, hoewel in een ander geval; naamelijk ten opzigte van de Regeeringsjaaren van Koning Pippijn. Want hy zegt, en beweert zeer sterk, de Re Dipl. L. II. c. 26. n. 11. datmen die Jaaren moet tellen van 751. en beroept zich, onder anderen, op drie Brieven, te vinden by Goldastus, Rer. Alaman. T. II. n. 42 en 43. en T. III. p. 57. die zulks zekerlijk zouden bewyzen, en waaruit nochtans Zonneklaar blijkt, dat het Eerste Jaar van Pippijn begonnen is in het Jaar 752. Ja dat zelfde blijkt even klaar uit het geene Mabillon zelf op yder van die drie Brieven aantekent. Ik zal het kortelijk in 't Duitsch zeggen. De eerste was gegeeven op DINGSDAG, 6 Aug. in het DERDE Jaar van Pippijns Regeeringe. De *Dingsdag* 6 *Aug*. wijst ons tot het

het Jaar 754, Zondagsletter F. De tweede, volgends de orden des tijds, op WOENSDAG, 21 Dec. in het ZESDE Jaar, enz. deeze merken wyzen ons allerzekerst tot het Jaar 757, Zondagsl. B. De derde, op ZONDAG, 10 Oct. in het TIENDE Jaar: dat is [of zoude zijn] in 762, Zondagsl. C. enz. Was nu Pippijn 6 Aug. 754. in zijn *Derde* Jaar, zo was hy 6 Aug. 752 in zijn *Eerste*. Was hy 21 Dec. 757 in zijn *Zesde*, zo was hy 21 Dec. 752 in zijn *Eerste*. Was hy 10 Oct. 762 in zijn *Tiende*, zo was hy 10 Oct. 753 NOCH in zijn *Eerste* Jaar. Dat eerste Jaar moet dan schrikkelijk lang geweest zijn, als het geduurd heeft, volgends die Brieven zelfs, van voor 8 Aug. 752, tot na 10 Oct. 753. En noch te meer, als dat *Eerste* Jaer, gelijk Mabillon uit die Brieven zelf wil beweezen hebben, begonnen was met, of in, 751. Daar is dan een misslag in den Derden Brief, en voor *anno decimo*, by Goldastus X, moet geleezen worden *anno undecimo* of XI, dat is het *Elfde* Jaar van Koning Pippijn. En dan zal het overeenkomen met de twee andere Brieven, die niet alleen, in 't gemeen; maar waarvan de tweede, in 't byzonder, aantoont, dat Pippijn 21 Dec. 752 noch was in zijn *Eerste* Jaar; en dat, by allerzekerst gevolg, 752 moet gehouden worden voor dat *Eerste* Jaar. En dat het zo is, kanmen zien in eene Aantek. van Mieris, Charterb. p. 6. Voeg hierby uit du Chesne T. I. p. 784. *Pipinus Majordomus, Rex Francorum electus, et Suessionis a S. Bonifacio, Moguntinensi Archiepiscopo, unctus est anno Dni DCCLII.* En zie de Aantek. van J. H. Schmincke op Eginhardus, de Vita C. M. cap. 3. daar p. 26. Mabillon om die zelfde misrekening ook bestraft wordt, uit eenen vierden Brief van Pippijn.

B. I. †. 390.

Maar wat mag de bron zijn, waaruit Mabillon in Vrankrijk, en van Loon in Holland, eene en zelfde dwaaling, ten opzigte van 't naarspooren van het Eerste Regeeringsjaar, dat zy beiden een jaar te vroeg beginnen, geschept hebben? Te weeten, omdat zy werkten, of telden, volgends een verkeerd Beginsel. Mabillon, vindende, dat het *Derde* jaar van Pippijn noch liep op den 6 Aug. 754; en zoekende, welk dan het *Eerste* geweest zy, trok hy *Drie* jaaren af van 754, en dan is 't 751. en zo in anderen. Van Loon, volgends het zelfde verkeerde beginsel, stelt het *Dertigste* Jaar van Karel den Simpelen op 922, en bepaalt het *Eerste* tot 892, omdat, 30 van 922 afgetrokken, overblijft 892. Het welk, inderdaad,

B. I. derdaad, even eens is, of ik beweeren wilde dat 4, 5 is; en,
✠. 390. om het te bewyzen, aldus telde: 0, 1, 2, 3, 4. Want de Jaaren 751 en 892, zijn, in de Regeeringsjaaren van Pippijn en van Karel, niet anders dan een 0 in 't Cijffer, te weeten, als het vooraanstaat. De reden is dat 754 zelf één van de *Drie* is; en 922 één van de 30. zodat van 754 maar 2, van 922 maar 29 moet afgetrokken worden, indienmen het Eerste jaar, door aftrekkinge, wil naarspooren. Hier komen weder de vingeren te pas. 754 is het *Derde*; by gevolge, 753 het *Tweede*; 752 het *Eerste*. Zo ook by van Loon: 922 is het *Dertigste*, begin met dat Jaar, en tel nederwaarts op uw vingeren, en gy zult verzekerd zijn, dat, volgends die rekening, het *Eerste* Jaar moet geweest zijn, niet 892, maar 893; en zo was het buiten bedenkinge. Maar nu lees ik by D. Filipe le Cerf, Bibliot. Hist. et Crit. de S. Maur p. 224. *Le P.* Mabillon *commence la préface de la 2 partie du 3 siècle par des observations historiques*, &c. *et fait voir que* Pepin *fut couroné Roi par Boniface Légat de l'Eglise Romaine l'an* 752. Zo was dan ook Mabillon zich zelven niet altijd gelijk.

Uit dit alles leeren wy noch maar alleen vinden het Jaar des Heeren, waarin die Keizer of Koning zyne Regeering aanvaard heeft. Maar wanneer begint dan zijn Tweede Jaar? niet met den aanvang des volgenden Jaars des Heeren; maar in die Maand, en op dien Dag, toen hy 't jaar te vooren Keizer of Koning geworden was. Dit deedt den kundigen Calvisius veeltijds zulke aantekeningen in zijn Tijdboek invlechten; als, by voorbeeld, op 't Jaar 853. *Lotharius begint het* 14 *jaar zyner Regeeringe op den* 20 *Juny*. En Buchelius ad Hedam p. 89 (q) tekende zeer wel aan, op eenen Brief van Otto I (waaronder stondt, *anno regni VII. alibi II*) *Annus* 938 *non potest esse VII Ottonis. iniit enim regnum in* Junio 936. *ergo* 4 Jan. 938, *II erit ejusdem*.

Dit zelfde moeten wy dan ook eerst weeten ten opzigte van Karel den Simpelen, eer wy iet zekers wegens de Tijdmerken, onder onzen Brief staande, konnen voor den dag brengen. En dewijl Karel drie byzondere Regeeringsjaaren telde, en dit onderzoek daardoor moeilijk gemaakt wordt; hebben wy tot ons gebruik en eigen zekerheid, de nevensgaande Tafel ontworpen, waaraan nu ook de Leezer, zonder met tellen of rekenen zijn hoofd te breeken, met een' opslag des oogs zal konnen toetsen zo menigen Brief, van deezen Koning,

Tegen over bladz. 20

I Jaaren der Indictie.	II des HEEREN beg. 1 JAN.	III van Karels Regeering 28 JAN.
11 - - -	893 - - -	1
12	894	2
13	895	3
14	896	4
15	897	5
1 - - -	898 - - -	6 -
2	899	7
3	900	8
4	901	9
5 - - -	902 - - -	10 -
6	903	11
7	904	12
8	905	13
9	906	14
10 - - -	907 - - -	15 -
11	908	16
12	909	17
13	910	18
14	911	19
15 - - -	912 - - -	20 -
1	913	21
2	914	22
3	915	23
4	916	24
5 - - -	917 - - -	25 -
6	918	26
7	919	27
8	920	28
9	921	29
10 - - -	922 - - -	30 -
11	923	31
12	924	32
13	925	33
14	926	34
15 - - -	927 - - -	35 -
1	928	36
2 - - -	929 - - -	37

Karel de Eenvoudige was geboren 17 Sept.
Assert. T. II. p. 308 en 310. En storf 7 Octob
L. II. c. 26. n. 12.

ning, als hem, buiten de hieronder gemelden, noch mogen B. I.
voorkomen; en ontdekken de misslagen, die daarin dikwils ✝.390.
gevonden worden. Wy hebben de zelve verdeeld in vijf Kolommen, en den inhoud van elke Kolom boven yder gesteld: zodat wy hier vooraf niet anders te verklaaren hebben, dan de dagtekeningen geplaatst boven de III, IV en V. En is het gebruik deezer Tafel te eenvoudiger, omdat alle de Jaaren hier beginnen in de zelfde eerste Maand des Jaars. De III Kolom wijst dan aan, dat Karel Koning geworden is den 28 January, en zulks volgends de II Kolom, in 't jaar 893. Want op dien dag is hy te Reims gekroond, volgends zijn eigen getuigenis in eenen Brief van 't jaar 918 by Felibien, Descr. de Paris T. III. p. 12. en in eenen anderen van 917 by Doublet, Antiq. de l'Abbaye de S. Denis p. 814. noemende dien de *Octaaf van S. Agniet.* De IV Kolom bepaalt den eersten dag des Vollen Rijks op 3 January 898. want op dien dag is Eudes, die Koning gebleeven was in West-Vrankrijk en Aquitanien, overleeden; en Karel, de wettige Koning, in het volle bezit gesteld. en over deezen dag is geen verschil. De V Kolom heeft, onder den naam van Breeder Erveniss̄e, haare betrekking tot de dood van Lodewijk, die meester was van Lotteringen, 't welk door dat sterfgeval, kwam aan Karel. Maar omtrent den dag van Lodewijks overlyden, schynen wy die zekerheid niet te hebben. want Panvinius, Princ. Rom. L. III. n. 12. Sigonius de Regno Italiæ L. VI. p. 152. Merula in zijn Tijdtrezoor, en anderen, stellen het in *December* 911. Maar Calvisius in Chronogr. Blondel, Geneal. Franc. Assert. p. 263. Heis, Hist. de l'Empire L. I. ch. 10. zeggen, met aanwyzinge van den dag, 21 *January* 912. Van Loon gooide die merken ondereen, en trok 'er blindelings uit, den laatstgemelden dag, 21 *January*, met het eerstgenoemde jaar 911. Zie zijn Geslachtlijst p. 3. Maar dit verschilt, in al 't volgende, een geheel jaar. Integendeel, *Dec.* 911, of 21. *Jan.* 912, niets. Daarom heb ik het *Eerste* jaar der Breeder Erveniss̄e gesteld op 912. Te meer, omdat anders genoegsaam alle Brieven van Karel, in deeze Kolom, een jaar zouden verscheelen van myne Tafel. Het welk alleen konde dienen, om den Leezer het gebruik der zelve lastiger te maaken. Schoonwe sedert, uit eenen Brief van Karel zelven, overtuigd zijn geworden, dat hy den 20 *December* 911 reeds sprak als meester van Lot-

B. I. teringen; zodat Lodewijk niet geleefd heeft tot 21 *Ja-*
b.390. *nuary* 912.

Laat ons nu overgaan tot een naauwkeurige vergelyking der Brieven van Karel met onze Tafel. Den oudsten, dien ik tot noch toe aangemerkt heb, vind ik by Haræus op 't jaar 894. en die komt ganschelijk overeen met onze drie eerste Kolommen, 12: 894: 2. (dat is, om dit ééns te zeggen; maar ik meen het niet te herhaalen; *de* 12 *Indictie*, *in 't Jaar onzes Heeren* 894, *van Karels Regeeringe het* 2.) de Dag was 26 *September*. Hadt Haræus hierop wel acht gegeeven, hy zou noit gezeid hebben, dat het 30 Jaar van Karel *exactè* overeenkwam met 923. Ook zou hy eenen anderen Brief, die deeze merken draagt, 25 *Augustus*: 3:-: 23: 18:-: niet geboekt hebben op 't Jaar 916; maar op 915, gelijk Miræus, Dipl. Belg. L. II. c. 18. veel beter gedaan heeft. En dees is de zelfde Brief, waarover Scriverius, alswe gezien hebben, zo voorbaarig oordeelde, omdat hy 't *narekenen* uitstelde. Mabillon de Re Dipl. II. 26. num. 20. daar hy de drieërleye Regeeringsjaaren evenеens bepaalt, als ik Kolom III, IV en V gedaan heb, zegt, dat alles te zien is in het Verbond, geslooten tusschen de Koningen Karel en Henrik, alles overeenkomstig met mijn vijf Kolommen: 9: 921: 29: 24: 10. Dat gansche Verbond kuntge leezen by Miræus, Donat. Piar. c. 29. by du Chesne T. II. p. 587. en by Mieris, Charterb. p. 30. en de tijdmerken komen in alles overeen: te weeten, nadat de kundige Miræus het jaar 926, gelijk in den Brief staat, veranderd hadt in 921. Dat hier alles juist is, blijkt ten deele uit myne Tafel; en dat mijn Tafel juist is, blijkt ten vollen uit den *Dag*, naamelijk, 7 *November*, Woensdag: 't welk een onlogenbaar kenmerk van 't jaar 921 uitlevert. waarop Mabillon echter geen acht schijnt gegeeven te hebben, omdat hy 't geheel verzwijgt.

De oplettendheid van Miræus heeft echter niet belet, dat ook by hem, Dipl. Belg. II. c. 19 en 20. in twee Brieven, waarvan de een gegeeven is 13 *Juny*, de ander 9 *July*, geleezen wordt, strydig met onze Tafel, 8:-: 27: 22: 7. De II Kolom vult hy zeer wel in met het jaar 919, om de merken 27 en 22, Kolom III en IV. Maar in de I en V, zijn 8 en 7 zeer kwaalijk van plaats verwisseld, gelijkge zien zult alsge 't oog slechts wilt slaan op onze Tafel by 't jaar 919. Scriverius spreekt ook van beide die Brieven; maar in den

eer-

eersten zijn beide de getalen, Kol. I en V uitgevallen; en in B. I. den tweeden leestmen Kol. I, niet 8, maar 11, in de plaatse ℣.390. van 7. en Kol. V, zeer wel 8, niet 7. En dewijlmen daar Kol. III en IV, even als by Miræus, leest 27: 22. zo blijkt klaar; vooreerst, dat die Brieven behooren tot het jaar 919. ten anderen, dat Scriverius hier een slechte gids is, bekwaam om zyne volgers op den doolweg te brengen, alzo hy beide die Brieven toeschrijft aan 't jaar 923, voor 919. Echter is Scriverius lichter te verschoonen, dan J. F. Foppens in zijn Supplementum, dat het tweede deel der Opera Diplomatica van Miræus uitmaakt, daar hy Part. I. c. 3. ons eenen Brief van Karel geeft, gegeeven den 27 *Augustus*, en voorts met dit onderschrift, 2:-:29:24:10. Uit welke drie laatste getalen, die in orden zijn, blijkt, dat die Brief behoort tot het jaar 921; en dierhalve Kol. I. voor 2 moet geleezen worden 9. Ondertusschen volgt daar, na deezen Datum, noch een Actum, in deeze bewoordinge: *Actum Aquisgrâni Palatio, anno ab Incarn. Domin.* 914. Dat byna te plomp is om 'er van te spreeken. Haal slechts de pen door deeze laatste woorden, *anno ab Inc. D.* 914. want, in de Brieven van deezen Koning Karel, betekent *Actum* de plaats, waar; *Datum*, de tijd, wanneer, iets besllooten en vastgesteld is. En dit geeft ons Foppens te leezen zonder dat hy 'er eenige aanmerkinge op maakt. Wy vinden daar Part. II. c. 14. noch een' Brief van Karel, boven den welken staat de naam van *Karolus Magnus*, en tevens het jaar 909; toen Karolus Magnus al 95 jaaren was dood geweest. En nochtans tekende Foppens daarop aan, dat *Karolus Magnus* geweest was *Keizer*, *en Koning van Vrankrijk*, *Duitschland*, *Italien*, enz. Hoe fraay past dat aan 't hoofd van een' Brief van *Karolus Simplex*, of *Carolus Stultus*, gelijk hy tot driemaalen genoemd wordt in Br. Chron. Andegavensi, ap. Martene, Thes. T. III. col. 1379? En in een ander Kort Kronijkje by du Chesne T. III. p. 359. 360. Of *Carolus Follus*, als in zekere Kronijk by Menage, Orig. Fr. op 't woord Fou; *hic Rex fuit Follus*: en in eene andere by Baluzius in Miscell. T. I. p. 120. tweemaalen, *Carolus Rex*, *qui dictus est Follus*? De geleerde Aantekeningen, die Foppens ons verder op dien Brief geeft, zo lang alsze zijn, zijn genoegsaam woordelijk ontleend uit die van G. Colvenier op Balderici Chron. Camerac. L. I. c. 66. Ook is 't jaar 909 daar kwaalijk geplaatst; moet zijn 911.

 Want

B. I. Want dit is de Brief, die het verschil, of Keizer Lodewijk,
*. 390. in *December* 911, of 21 *January* 912, overleeden zy, ganschelijk beslist: en daarom zullen wy hier de Latijnsche woorden zelfs invoegen. *Datum XIII Kal. Januarii, indictione XIV, anno XVIIII regnante Karolo Rege gloriosissimo, redintegrante XIV, largiore vero bereditate indepta I. Actum villa Cruztiaco; in nomine Dei feliciter. Amen.* Dat is kortelijk, volgends onze Tafel: 14: [911]: 19: 14: 1. Want dewijl de Dag is 20 *December*, zo blijkt dat het eerste Jaar *der breeder Ervenisse*, schoon wy het geplaatst hebben nevens 't Jaar 912, zijn aanvang genomen heeft in de laatste Maand des Jaars 911. Daar volgt by Baldericus c. 67. noch een Brief, gegeeven den 8 *September*, en voorts met deeze merken: 8: [920]: 28: 23: 9. De zekerheid van onze Tafel aldus ten vollen beweezen hebbende, kan de zelve voortaan dienen om in andere Brieven van den Simpelen eenige kleine misrekeningen te ontdekken en met weinig moeite te verbeteren. Die 'er de proef van neemen wil, kan 'er, buiten de acht by Mabillon voorkomende, en in 't vervolg nader te melden, noch éénen vinden by Baluzius in Miscell. T. IV. p. 427. Twee by d'Achery, Spicil. T. III. p. 348 en 368. Vier by Doublet, Antiquitez de l'Abbaye de S. Denis. Maar wat 'er dees Monik van verstondt, kanmen afneemen uit het geene hy p. 810. aan der zelver hoofd stelde; naamelijk, dat Karel hadt begonnen te regeeren in het jaar 900. Onder al deezen is 'er geen één van de Maand *January*. by Miræus Donat. Piar. c. 27 en 28. vind ik 'er wel twee; den eenen, gegeeven *Nono Idus* (ik denk, by verzinninge, voor *Nonis*); den anderen, *Septimo Idus Januarii*; dat is 5 en 7 Jan. in 't jaar 921. doch beide zonder eenige jaaren van Regeeringe.

Laat ons nu eens zien, wat 'er zy van het onderschrift des Briefs, aangemerkt als een Brief van Karel den Simpelen, het welk, volgends de meening van Scriverius, geschikt naar de vijf Kolommen van onze Tafel, zoude zijn: 11: 923: 30: 25: 11. daar yder aanstonds kan zien, dat de drie laatsten behooren tot het jaar 922. Het vijfde getal 11, in geene afschriften des Briefs gevonden, en slechts eene blinde gissing van Scriverius zijnde (want het moest 12 zijn, uit hoofde van 't jaar 923) werpen wy vooraf weg. en zo zoudenwe ook handelen met 923, indien de jonge Kakolijn hierin Scriverius niet hadt naargevolgd. en dan hadden we ras gedaan.

Maar

Maar de Logens van dien onbeſchaamden Beuzelaar moeten noodwendig duidelijk aangeweezen worden, omdat het reeds in gebruik is, Kolijn te noemen *onzen Oudſten Schryver;* en uit hem, als zodaanig, veel, daarmen noch aan kan twijffelen, te beſliſſen. Het is, met één woord, volſtrekt onmogelijk, dat dees Brief door den Simpelen zoude gegeeven zijn te Bladelle den 15 Juny 923. Want het was juiſt op dien zelfden dag, 15 Juny 923 (zie de kracht der Waarheid, die der Logen altijd te gaauw is) dat die ſlag is voorgevallen by Soiſſons, daar Koning Karel zynen Vyand, Robert, met eigen hand, zo veelen willen, van 't leeven beroofd heeft. Zie Mezeray, Abregé T. I. p. 393. dien ik eerſt noem, omdat ik hem leezende, eerſt deeze ontdekking gedaan heb. Le Gendre T. III. p. 282. die den dag een' *Zondag* noemt. Zo deedt ook Calviſius in Chronogr. zich beroepende op ['t vervolg van] Aimoinus. In Frodoardi Chron. by du Chesne T. II. p. 593. wordt het jaar 923, en de *Zondag* gemeld. En 't is zeker dat 15 Juny toen *Zondag* geweeſt is: Zondagsl. E. *XVII Kal. Julii* vind ik verder by Hugo Floriacenſis, en in een naamloos Kronijkje, beide by du Chesne T. III. p. 347 en 351. doch het Jaar alleen aangeweezen als het tweede *na* de dood van Richard Hertog van Bourgondien; welke Richard, volgends Frodoard, overleeden was in 921. en dus wyzen ons ook die tot 15 Juny 923. enz. Voor deeze ontdekking wacht ik, na mijn dood, dank van alle Liefhebbers der Waarheid; niet zo zeer, met betrekkinge tot den Brief, die thans een Hiſtoriſch voorwerp is, datmen beſchouwen mag zomen wil, en 't welk, in zich zelven, niet veel waardig is: maar tot den Logendichter Kolijn, die den perſoon van een oud Schryver aannam, om de ongelukkige giſſingen der voorgaande Eeuwe met bedrog door te dryven. Maar hy zit in de fuik, daar hy noit zal uitkomen. B. I. ℣. 390.

Mogelijk zal iemand zeggen of denken; zie daar een meeſterſtuk van Van Loon, die zynen Kolijn, door 't veranderen van 923 in 922, uit die fuik gered heeft. Laat ons dan, voorbygaande al 't overige dat hierop zoude konnen aangemerkt worden, wederom alleenlijk onderzoeken, of het ook wel mogelijk geweeſt zy, dat dees Brief door den Simpelen zoude gegeeven zijn te Bladelle den 15 Juny des Jaars 922. Frodoard, nu meer gemeld, Prieſter der Kerke van Reims, ſpreekende, inzonderheid, van het geene omtrent die Stad ge-

B. I. §. 390. gebeurd was, en waarvan hy ooggetuigen heeft konnen zijn, als die, in 922, zijn 29 of 30 jaar bereikt hadt, alzo hy, volgends zijn eigen getuigenis in 963 zeventig jaaren oud was, verhaalt, op het jaar 922, 't geen hier zaakelijk volgt. Den GANSCHEN WINTER, en zelfs in de VASTEN, was Karel, getergd door den afval van Gislebert en anderen, bezig, in LOTTERINGEN, met verwoeſten en brandſtichten: en ſchijnt omtrent PAASSCHEN, 21 April, te LAON wedergekeerd te zijn. Immers daar was hy, toen Hugo, zoon van Robert, na PAASSCHEN, aan de VESLE kwam, daar hy, by het dorp FIMMES, ontmoette de Mannen van den Aartsbiſſchop Heriveus en eenige Franſche Graaven; met de welken hy, Hugo, over de AISNE, in 't Land van LAON trok, ter oorzaake van Hagano, aan wien Karel de Abdye van Chelles, die Hugo voor zich begeerde, hadt opgedraagen. Karel, hierop bevreesd voor zynen Lieveling Hagano, vlucht met den zelven en Heribert, in ſtilte, uit LAON, en begeeft zich over de MAAS. Hugo volgt hem met zijn Krijgsvolk, maar wordt, aan de MAAS gekomen, door zyn' Vader te rug ontbooden in het Land van LAON. Karel ſteekt, op deeze tydinge, de MAAS weder over met eenige LOTTERINGERS, en plondert en brandt verſcheiden Dorpen des Bisdoms van REIMS —— Robert ſlaat zijn Leger neder by CALMICIACUS; Karel, omtrent een uur van de Stad REIMS, daar hy drie dagen gelegen hebbende, op den ZONDAG VAN PINXTEREN, (dat was, in 922, 9 *Juny*) met die van de Stad in een gevecht raakt, waarin eenige Lotteringers dood blyven, veelen gekweſt worden. Maar verneemende, dat die van Roberts zyde zich van LAON, en van de *Schatten van Hagano*, als mede van eenen van des zelfs *Broederen*, hadden meeſter gemaakt, begeeft hy zich derwaarts: doch den ingang der Stad hem geweigerd zijnde, en zynen aanhang dagelijks minderende, terwijl die van Robert toenam, vlucht hy heimelijk, met zynen Hagano, al weder over de MAAS (dat is, naar *Lotteringen*). Hierop kiezen de Franſchen, eenpaariglijk, Robert tot hunnen Koning, die terſtond te Reims gekroond werdt: op den derden dag na welke plegtigheid, de Aartsbiſſchop Heriveus, die de zelve verricht hadt, den geeſt gaf; te weeten VI NONAS JULII, dat is 2 July. Enz. Waar was nu Karel op den 15 Juny 922? Den 9 dier maand vocht hy, met verlies, tegen die van

Reims:

Reims : vandaar begeeft hy zich naar *Laon*, doch vindt de poort geslooten: hierop vlucht hy naar *Lotteringen*, daar hy Gislebert, op des zelfs Kasteel *Capremont*, belegert. Karel is dan, in 't jaar 922, den ganschen Winter, in de Vasten, voor en na Paasch, de geheele maand Juny., in de wapenen geweest, en zulks altijd in Vrankrijk, omtrent Reims en Laon, of, over de Maaze, in Lotteringen. Die nu gelooven kan, dat hy, in dien allerbenaauwdsten staat, met zynen Hagano, op den 15 Juny, een speelreisje gedaan heeft naar Bladelle, om daar aan eenen Diederik de Kerk van Egmond weg te geeven, terwijlmen bezig was om hem alles te ontneemen; en zulks ten verzoeke van Hagano, die, juist omtrent dien zelfden tijd, zyne Schatten, en zynen Broeder, vruchteloos zocht te redden uit de handen van Robert, of van des zelfs aanhang: en daarom meer reden gehad hadt, om voor zich zelven, en niet voor anderen, te solliciteeren: die, zeg ik, dit gelooven kan, mag ook gelooven, dat Karel op Paaschavond 922, te Aken, dien anderen Brief gegeeven heeft, die by niemand te vinden is geweest dan nu onlangs by Kolijn, dien wy hierom alleen, al hadden wy niet anders, voor eenen eerloozen bedrieger, en verdichter van valsche Brieven, zouden verklaaren. En dat hy geenen beteren naam verdient, blijkt hier, alleen in deeze Aantekening, tweemaalen allerduidelijkst. B. I. †. 309.

Wiltge hem, evenwel, noch op eene andere wyze overtuigd zien, zo van onkunde, als van ontrouw; zo merk, met my, dat Karel de Simpele noit gewoon was de *Jaaren des Heeren* uit te drukken in zyne Brieven. En nochtans doet Klaas het tweemaal, tot eene dubbele verzegeling zynes bedrogs. In die geenen, die wy boven onderling met onze Tafel vergeleeken, worden die Jaaren niet gevonden; behalven in 't Verbond van 921, waarin Keizer Henrik zo wel sprak als Koning Karel: en dat, gevolgelijk, hier niet in aanmerkinge komt. Wy zullen 't hier nader bevestigen uit Mabillon: en vooreerst, uit de Brieven van Karel by hem L. VI. opgegeeven. Num. 122 heeft deeze Tijdmerken, 17 *Dec*: 10: —: 13: 8: Mabillon stelt 'er nevens het Jaar 905. Zoek dit jaar in de II Kolom onzer Tafel, en gy zult vinden, dat 10 moet weezen 8. Hy onderricht ons dat die zelfde misslag in den Brief zelven ingesloopen was. N. 123 heeft 19 *April*: 10: —: 15: 10: die ons allen wyzen tot het jaar 907.

B. I. N. 125. den 7 *Juny*: 4: —— : 24: 19: 4: dat is 916, mids
℣. 390. datge 4 in de laatste Kolom verandert in 5. Lib. V. tab. 33 in 't koper gesneeden; en L. VI. num. 126 en 128 hebben alle drie: 5: —— : 25: 20: 6: nevens de maanden *Juny* en *July*; en alles sluit op het jaar 917. N. 129 zonder maand: 7: —— : 26: 21: 7: kwaalijk. Mabillon zette 'er nevens 't jaar 919, omdat toen de 7 Indictie liep. dat was te schielijk. de III, IV en V Kolom wyzen ons eenpaariglijk tot het jaar 918, en daarom moet, in de Eerste, 7 veranderd worden in 6. In zyne Aantek. op num. 125 geeft hy ons noch een onderschrift; *April*: 9: —— : 29: 24: 10: al de zelfde merken, die wy boven gezien hebben in 't Verbond des jaars 921. En L. II. c. 28. §. 12. eenen brok met deeze merken: XXX: XXV: XL voor XI: gelijk de uitschryvers meermaalen een I aangezien hebben voor een L; en daartoe alleen brengt hy dit by. 30: 25: 11 sluiten op het jaar 922. de Brief behoorde t'huis niet verre van Reims. In al deezen wordt nergens het Jaar des Heeren uitgedrukt. Ten anderen, uit deeze zyne woorden L. II. c. 26. §. 20. *confer diplomata Caroli Simplicis, quæ* ABSQUE ANNIS INCARNATIONIS, *has epochas exhibent apud Labbeum in Miscell* (p. 492), *Chiffletium in Trenorchiensi historia* (Tournu *p.* 274 *et* 275) *Acherium .... Dubletum .... et alios*. Tot de twee laatsten, D'Achery en Doublet, hebben wy u te vooren reeds geweezen om meer Brieven van deezen Koning te konnen onderzoeken. Voeg nu by de geenen die wy daar meer noemden, *Labbe*, *Chifflet en anderen*; by de welken de *anni Incarnationis*, de Jaaren der Geboorte des Heeren, in de Brieven des Simpelen, niet gemeld worden. Ten derden, uit dat zelfde Hoofdstuk §. 4. daar hy, in 't gemeen, spreekt van de Koningen uit den tweeden Stam, dat is, van de Kaarlingen, en zegt, dat die het *Jaar des Heeren* niet uitdrukten in Brieven, verleend ten behoeve van Kerken, Kloosters en byzondere persoonen; maar wel, wanneer die het Gemeene best, den Staat des gemeenen Lands, betroffen. Of dit op goeden grond gezeid zy, weet ik niet. Ik ontken het niet: Maar tot noch toe geloof ik dat de ééne Brief van Karel, maar tevens van Keizer Henrik, die ook wat te zeggen hadt, Mabillon gelegenheid gegeeven heeft, om dit, zonder bewijs, ter neder te stellen. Zeker is, dat Karel de Kaale het zo weinig deedt als de Simpele; waarom dan ook het Jaar 863 onder onzen Brief, zo wel een bewijs zyner onecht-

heid

heid uitlevert, als 923 of 922. Te meer, omdat Karel de Kaale Koning was van Westvrankrijk, het welk zich, langs de Zee Noordwaarts, noit verder uitgestrekt heeft dan tot de *Maas* toe. Zodat hy, in 863, met *Holland* en *Egmond* niets te schaffen hadt. B. I. ✝. 390.

Ik wil, over de echtheid of onechtheid des Briefs, met niemand twisten. 't Is my onverschillig, wat anderen daarvan denken. Grotius heeft, kort en wel, gezeid, dat het begin des Graafschaps van Holland, beweezen wordt uit Brieven, die zich zelfs genoegsaam wederleggen. Maar het onderschrift, boven, volgends de vertaaling van van Loon, aangehaald, is volstrektelijk valsch. Die *Geheimschryver Hagano* is noit bekend geweest. Volgends de Regeeringsjaaren, die alleen passen op Karel den Simpelen, moest het geweest zijn *Gozlinus*: zie Mabillon II. 12. §. 10. Maar wederom, het jaar 863, het welk in alle de oude handschriften gevonden is, behoort tot Karel den Kaalen. Zodat het my voorkomt, dat de opsteller van dat onderschrift geen onderscheid wist te maaken tusschen den Kaalen en den Simpelen; en, van elk wat ontleenende, in zo zot een saamenstelsel, zyne kundigheid naakt ontdekt heeft. Want, noch eens, de *Eerwaardige Hagano*, in den Brief gemeld, als ter wiens bede de gift zoude geschied zijn, wijst ons naar den Simpelen. Maar die *Villa Pladella*, daar de Brief zou gegeeven zijn, schijnt veel natuurlyker gezocht te konnen worden in die *Bladoldi villa* in 't Land van Beauvais, vermeld in eenen Brief van den Kaalen, gegeeven in 't jaar 861, en te vinden by Mabillon L. VI. num. 94. dan in *het dorp Bladel*, *Quartier van Kempeland*, *Meyerye van 's Hertogenbosch*; gemeld in eene Resolutie van Hunne Hoog Mogendheden, 15 Sept. 1723, en dus 800 of 860 jaaren laater; aangehaald by van Loon Al. Hist. II. p. 146. Dat *Dorp Bladel* was, ten tyde der Kaarlingen, juist even zo wel bekend als de onbekende *Notaris Hagano*, van wien hierboven. Ook behoorde van Loon geweeten te hebben, dat *Villa Pladella* niet moest vertaald worden *het HOF Pladelle*; maar simpelijk, *het VLEK*. Buiten twijffel verstondt hy door *Hof* het geene in de Koninglyke Brieven, en elders, genoemd wordt *Palatium* of *Villa Regia*. Hoedaanige Koninglyke Paleizen, tot 163 toe, by Mabillon Lib. IV. door de penne van zynen Hulpbroeder, Dom Michel Germain, op eene voortreffelyke en zeer ge-

B. I. leerde wyze, beſchreeven zijn; zonder dat 'er een enkel
ẏ. 390. woord van het *Hof Pladelle*, of *Bladelle*, te vinden is. Zelfs zult gy het geheele *Dorp Bladel* niet vinden in de Kaart van Oud en Nieuw Brabant, die Butkens geplaatſt heeft voor zyne Trophées; en waarin hy ook alle plaatſen gevoegd heeft, van de welken hy in oude Brieven en andere Gedenkſchriften, gewag gemaakt hadt gevonden. Evenwel, gelijk het van Loon zelden ontbreekt aan Getuigen, zo bericht hy ons ook hier, uit Wendelinus ad Leg. Sal. c. 16. p. 108. dat noch IN DE VOORGAANDE EEUWE, de *verwulfde kelders, zwaarwigtige muurbrokken en andere overblijfſels*, onbetwiſtbaare getuigenis gaven van de oude deftigheid van dat Gebouw. Van al het welke echter, IN DEEZE EEUWE, niets meer te zien is, dan de *Grachten*. Maar zulke oude brokken kan de Tijd, in ééne eeuw, niet verſlinden. Die moeten dan weggeruimd zijn door menſchenhanden. Wie zijnze, die dit hebben gedaan, of laaten doen? Hadden zy de plaats noodig gehad, zy zouden 'er iets gemaakt hebben. Of wilden zy de ſteenen hebben? Dat zouden zekerlijk, zo geen Edele, evenwel Duure ſteenen, geweeſt zijn.

ẏ. 417. ẏ. 417 **een Foreeſt**) Douza Annal. L. V. p. 288. van dit *Foreeſt* ſpreekende, zegt: *Neque eſt cur aliquem* SYLVAE *aut* NEMORIS *vocabulum conturbet; quo etiam Prata, Flumina, locaque in patentes aperta campos comprehenduntur: loquendi more antiquis illis perquam uſitato.* Even als of 'er geen onderſcheid waare tuſſchen *Foreſtum*, gelijk in den Brief ſtaat, en *Sylva* of *Nemus*. Maar Douza verzinde zich: en zo deeden ook allen, die dit *Foreeſt*, in onze taale, genoemd hebben, *Boſch* of *Woud* of *Wilderniſſe*. 't Verſchil konnen wy brengen tot twee hoofdſtukken; als, vooreerſt, *Sommige Boſſchen waaren geen Foreeſten.* en, wederom, *Sommige Foreeſten waaren geen Boſſchen.* De Boſſchen, van ouds *Foreeſten* genoemd, waaren alleen de zulken, die Keizers en Koningen hielden voor hun eigen vermaak, daar zy zich oeffenden met de Jagt van allerlei Wild gedierte, en dus Vryplaatſen voor het Wild, waarin aan niemand geoorloofd was te jaagen, dan die daartoe uitdrukkelijk, by Koninglyke Brieven, gewettigd was. En dit *Recht van Foreeſt* was van natuure als andere Leengoederen. Sedert, zegt Caſeneuve, de Leengoederen erffelijk geworden zijnde, hebben de Heeren

ren zich de magt van *Foreesten* op te rechten, aangemaatigd: B. I.
d'où vient, vervolgt hy, *que nous voyons en France tant de* ✝.417.
Bois *sous le nom de* Forests. Zie daar, in 't Fransch, het zelfde onderscheid tusschen *Bois* en *Forest*, als wy stelden tusschen ons *Bosch* en *Foreest*. Zie het hier ook in 't Latijn, uit een' Brief van Jan, Koning van Engeland, by Matth. Paris p. 259. *omnes* Bosci, *qui fuerunt* afforestati *per Regem Ricardum fratrem nostrum* —— *statim* desafforestentur, *nisi fuerint* Dominici Bosci *nostri*. Dit was in 't jaar 1215. Redelyker was, byna vier eeuwen vroeger, de Wet van Keizer Lodewijk I, willende „ dat yder, die een *Foreest* hadt, „ zich van het zelve zoude ontdoen, ten zy hy wettelijk toonen konde, daartoe verlof van Keizer Karel verkreegen te „ hebben ". In al 't welke *Foreest*, eigelijk genomen, niet betekende de *Bosschen* zelfs, maar de *Vrye oeffening der Jagt*, met uitsluitinge van alle anderen, in zekere Bosschen. Omstandig spreekt hier der Saxen Spiegel B. II. art. 61. Ik zal de Saxische woorden in het Neerduitsch naarvolgen: „ Doch „ zijn drie plaatsen, diemen *Heiden* noemt, in den lande van „ Saxen, daar den wilden dieren vrede gegeeven is by 's Konings Ban: uitgezonderd den Beeren, Wolven en Vossen. „ En dit zijn drie *Banforeesten* [banforst]: Het eene is de „ *Heide zu Koyne* [nemus *Koynisch*], het andere is *der Hartz*, „ het derde is *die Maget heide* of *Prettinische heide*. Wie „ hierin Wild vangt, die zal boeten des Konings ban, dat „ zijn 60 Schellingen. Rijdt iemand door deeze *Banforeesten*; zijn Boog en Armborst zal ontspannen zijn; zijn Koker bedekt; zijn Winden en Brakken vastgehouden en gekoppeld. Jaagt iemand buiten 't Foreest [*des Forstes*], en „ volgen de Honden hem [*te weeten, het Wild*] *in den Forst*, „ hy mag wel naarvolgen, mids hy niet blaaze noch zyne „ Honden aanhitze; en misdoet niet, offschoon hy het Wild „ *in dem Forst* vangt. enz. " Dat hier *Heide* betekent *Bosch*, blijkt uit het Latijn, daar het niet anders genoemd wordt dan *Nemus*. Zie ook 't Glossar. Teuton. p. 438 a.

Wy zeiden, in de tweede plaatse, dat ook alle *Foreesten* geen *Bosschen* waaren. 't Is klaar; alzo de naam van *Foreest* zich ook uitstrekte over *Wateren* en *Rivieren*. En deeze betekenis is niet minder oud dan de voorige. Want zo sprak reeds Koning Childebert I, Stichter van de Abdye van S. Vincent, sedert genoemd S. Germain de Préz; in 't jaar 558.

Has

B. I. *Has omnes* PISCATIONES, *quæ sunt & fieri possunt in utraque*
✝.417. *parte* fluminis, *sicut nos tenemus*, *et nostra* FORESTIS *est*, *tradimus ad istum locum.* Zo brengt Menage, Orig. Fr. deeze woorden by; en zo leestmenze aldaar noch eens in de woorden van Pasquier II. 14. uit Aimoïnus I. 20. Maar in den Brief zelven, zo als de Benedictyner Dom Jacques Bouillart dien, aan 't hoofd der Proeven op zyne Histoire de l'Abbaye de S. Germain, in den jaare 1724 heeft uitgegeeven, en wel, zo hy op den kant aantekende, uit den oorsprongkelyken Brief zelven ('t is vreemd dat Dom Jean Mabillon dat Origineel noit heeft mogen zien: zie de Re Diplom. p. 376) staat niet, *et* NOSTRA, maar NOSTRÆ *forestis est.* ook niet, *ad* ISTUM maar, *ad* IPSUM *locum.* waarop aanstonds volgt: *ut habeant ibidem Deo servientes victum cotidianum per* SUADENTIA *tempora.* Hadt Mabillon dat Origineel mogen zien, ik denk dat hy daar, niet *suadentia*, maar SUCCEDENTIA, zoude geleezen hebben. Zie hier, hoe Bouillart p. 4. de woorden des Briefs verklaart: *Childebert*, zegt hy, *pourvut à l'entretien des religieux par la donation qu'il leur fit de son* FIEF *d'Issy*, *et du* DOMAINE *de la Seine avec le droit de Pêche* —— *depuis la petite riviere de Sevre jusqu'au pont de Paris.* Daar, *Domein van de Seine*, vry wat meer betekent dan alleen de *Visschery in de Seine:* Want anders zou hy 'er niet bygevoegd hebben, *benevens het Recht der Visscherye.* Wat dan? Met één woord, alle Koninglyke Rechten, die tot den volstrekten eigendom van Rivieren en der zelver gronden en oevers behooren. Dit noemde, lang daarna, Karel de Kaale, in eenen Giftbrief aan de Abdye van S. Denis, *Forestis aquatica;* in deeze woorden by Doublet p. 806. —— *nec non forestam aquaticam*, *a fluvio Savre usque Cambreias*, *cum ripaticis*, *quam nunc usque* nostra *visa est dominari* potestas, *atque indulgemus omnes* EXACTIONES REGIAS IN AQUA, *cuicumque potestati subditi sint ripatici*, *sive in terra*, *quemadmodum olim* REGES *tenuerunt*, *et nos hactenus visi sumus absque querimonia veluti* FISCUM REGIUM *tenuisse.* Welke Rechten Doublet, Monik aldaar, aan het hoofd des Briefs, zegt te bevatten, *toutes redevances Royales*, *et tous autres droits*, *soit d'Admirauté*, *d'atterremens*, *gorres*, *fallaises*, *espaves*, *ruisseaux*, *rivages*, *bois*, *pasturages*, *montages*, *avallages*, *travers*, *peages*, *et generalement quelconques autres droits.* Van al 't welke hy zegt dat zijn Abdy noch in het volle bezit was,

was, of is. En dit alles was begreepen in die twee woorden B. I.
Foresta aquatica, alsof wy zeiden, een *Waterforeest*. Ge- v. 417.
meener, evenwel, wordt *Foresta* gevonden in de bepaalde
betekenis van *Vrye Jagt en Visscherye*. Dit heeft ook Goldastus in Glossis, aangehaald by Caseneuve, wel aangemerkt, schoon hy gansch verkeerd schreef: *Forestis*: prohibitio *in aqua piscandi, aut in silva venandi*. Want *Foreest* was geenszins een Verbod [*prohibitio*]; maar integendeel een Vergunning [*Privilegium*] om in de Rivieren te mogen visschen, en in de Bosschen te mogen jaagen. Zo zegt Karel de Kaale, by den zelfden Doublet p. 789. *adtribuimus eis forestam piscationis et venationis*. En wat is, daar en in zulke plaatsen, *foresta* anders dan *Privilegie* of *Voorrecht*? Een Recht, datmen iemand geeft met uitsluitinge van alle andere? De zelfde by den zelfden p. 803. *attribuimus illis in ipsa aqua forestam piscationis —— absque ullius participatione*. Waarom wordt dan, in den Giftbrief, *Wasda* een *foreest* genoemd? Want het is kennelijk, dat daar noch van Jagt, noch van Visscherye, gesproken wordt. Om kort te gaan, dat Koning Lodewijk het *Foreest Wasda* schonk aan Graaf Diederik, wil niet anders zeggen, dan dat hy hem aanstelde tot *Forestier van Wasda*. Dit *Wasda* is, by my allerzekerst, niet anders dan het Land van *Waas*. En hoe verre ligt dat *van Vlaanderen*, daar ook de eerste *Heeren*, eer zy den tytel van *Graaven* verkreegen, *Forestiers* genoemd zijn? Dit laatste is, buiten bedenkinge, gemaakt van *Foreest* of *Foresta*; welks grondbetekenis wy niet konnen bepaalen, zolang wy niet weeten, waarvan het zynen oorsprong hebbe. De geleerdste mannen zijn hier verst van den weg. Veelen hebben *foresta* afgeleid van 't Lat. *foris*, dat is *buiten*. Doch dit en diergelyken verdienen onze aanmerking niet. Vossius de Vitiis Serm. II. 7. meende, dat *foresta* kwam van 't Fransche *Forest*, dat is *Bosch*. Menage, integendeel, dat het Fr. *Forest* gekomen was van 't Hoogd. *Forst* (dat wy boven uit der Saxen Sp. hebben bygebragt): en dit brengt ons te recht. want wy moeten dien oorsprong niet zoeken in vreemde taalen, maar alleen in het Duitsch; en met naame, in ons gemeene woord voor: waarvan niet alleen, in gemeene taal, de *voorste*, voor de *eerste*; maar ook die hooger benaamingen van *Vorst*, *Furst*; en van het oude *Fron*, dat is *Heer*. want *Forestæ* en *Vroonen* zijn beide *Heeren*, of *Konings*, Goederen. Grovelijk dwaalen

B. I. ⅌. 417. len dierhalve, die *Foreſtier*, met betrekkinge tot Vlaanderen, in 't Latijn vertaalen *Saltuarius*, dat is *Boſchwachter*. Dat de betekenis van *Heer* in die benaaminge opgeſlooten lag, ſchijnt J. Iperius geweeten te hebben. Want gezeid hebbende, Chron. S. Bertini c. 8. part. 4. (by Martene Theſ. T. III. col. 498) dat Liederik, Ingelramnus en Odoacer geweeſt zijn *Heeren* van Vlaanderen, *Flandriæ Domini*, hoewel niet eigelijk als Graaven: zo gaat hy aldus voort: en *hierom*, als mede omdat Liederik Vlaanderen *boſchachtig* en als een *woeſt Foreeſt* vondt, hebben *eenigen* hem genoemd *Foreſtier van Vlaanderen*. Het eerſte *hierom*, te weeten, omdat Liederik *Heer des Lands* was, behelſt, meen ik, het gevoelen des Schryvers; die het andere verwerpt, als hy daarop laat volgen: *en daarom verbeeldt zich de onkundige menigte, dat hy geweeſt zoude zijn een gemeen perſoon, die opzigt hadt over de Boſſchen der Heeren*. M. v. Vaernewijck Tr. I. §. 15.

Maer Liederic van Lile lez Buc, Salvaerts zone,
Was deerſte Foreſtier *van Vlaenderen beſeven.*
Ander zeggen, dat den name Foreſtis *es bleven*
Van Vorſten *oft* Heeren, *niet naer* Boſſchagen
Oft Foreeſten ———

Du Tillet, volgends zijn' Lat. Vertaaler p. 80. *dicebantur* Foreſtarii, *id eſt* Saltuarii; *non quod ipſorum munus agrum tantum ſpectaret, qui tum confertus erat ſylva Carbonaria; ſed etiam ad maris cuſtodiam pertinebat: nam vocabulum illud* FORREST, *priſco ſermone inferioris Germaniæ, æquè* AQUAS *ac* SYLVAS *ſpectabat*. Beide dat Land en Watergebied vindtmen ook vroeger by Meyerus op 't jaar 824, daar hy den tweeden *Foreſtier* noemt, CUSTOS LITTORIS *Flandrici, idem* SALTUARIUS *ſylvæ, quam (ut fama refert) immanem et absque miſericordia veniaque appellavit antiquitas*. Kiliaan vertaalt *Foreſtier* ook door *Saltuarius*: doch voegt 'er by, dat het, even als *Forſter* of *Vorſter*, ook kan vertaald worden door *Præfectus*: daar ik noch byvoege; en *Foreeſt* door *Præfectura*. Immers Du Cange verklaart *Foreſtaria* door *Præfectura* of *Balia*, zo geheeten, zegt hy, in Kloosteren en Kapittelen, by Paus Innocent. III, Lib. 13. Epiſt. 55. de woorden zelfs haalt hy niet aan; en door zyne giſſingen toont hy, dat daar niet te zien is, wat de Paus, of de Moniken en Kanoniken daaronder eigelijk begreepen.

⅌. 444

ꝟ.444 **Achte hondert iaer ende achte ende festich**) hoe jammerlijk van Loon zich in de Tijdmerken deezes Briefs verward hebbe, zal de Leezer vinden beneden by ꝟ. 1300. Die Merken zijn, 13 *April* 868, *met Lodewijks Regeeringsjaar in Orientali Francia*, *of Duitschland*, *XVI*, *en de Indictie XII*. Hierin is één misslag; om welken te verbeteren Alting, Notit. Germ. Inf. P. II. p. 92, 93. wel tien anderen begaan heeft. Hy wil, dat dees Brief gegeeven zy, niet door *Lodewijk* Koning van Duitschland in 868; maar door *Lotbaris* Koning van Vrankrijk in 968. Welke Vorsten beide, zegt hy, in LOTTERINGEN geregeerd hebben. Maar hoe kwam *Lotteringen* hier te pas? Hy wil, dat WASDA geweest zy 't land, gelegen bewesten der Maaze, tusschen den *Mond* dier Riviere en *Sluis in Vlaanderen*. Welk land noit tot het Rijk van *Lotteringen* behoord heeft. Daarenboven hadt noch *Lodewijk* in 868, noch *Lotbaris* in 968, in *Lotteringen* iets te zeggen. Want de eerste heeft het geërfd van zijn' Neef in 't midden van 869. En de tweede heeft het noit bezeten, dan sedert 978, toen hy 'er zo onverwacht in viel, dat hy te Aken zijn middagmaal hieldt met het geene voor Keizer Otto II, die pas tijd hadt om te ontkomen, bereid was. En nochtans stondt hy 't, na twee jaaren oorloogens, aan Otto weer plegtelijk af. In het bepaalen van beider *Zestiende* jaar slaat Alting ook den bal mis. Dat van *Lotbaris* bepaalt hy geheel en al tot de Indictie XII, en 't jaar 969. Het welk hy nochtans verandert in 't *Vijftiende*, Indictie XI, 968. maar *Lotbaris* is Koning geworden nadat zijn Vader in *September* 954 gestorven was. En de Brief is van 13 *April*. Waaruit blijkt, dat *Lotbaris*, 13 *April* 955, noch was in zijn *Eerste* jaar: en gevolgelijk in *April* 968 niet in zijn *Vijftiende*, maar in zijn *Veertiende* jaar; en het *Zestiende*, in de maand *April*, geweest is, niet 969, maar 970. Zie Frodoard by du Chesne T. II. p. 619. noch twee anderen by den zelfden T. III. p. 348. 351. Mabillon de Re Dipl. L. II. c. 26. n. 23. Daniel T. II. p. 295. Enz. Het *Zestiende* jaar van *Lodewijk*, zegt hy, is begonnen met 22 Mey 854. Of hy dit gedroomd hebbe, weet ik niet. Maar dat hy het elders geleezen zou hebben, geloof ik niet. Mabillon II. 27. 5 bekent rondborstig, dat hy noit in eenige Fransche Jaarboeken het begin van *Lodewijks* Regeering in Orientali Francia, of Duitschland, aangetekend

B. I. ꝟ.444.

B. I. ✝.444. gevonden heeft. Zodat het nu niet te ontdekken is dan uit de noch voorhanden zijnde Brieven van *Lodewijk*.

Wy hebben boven by ✝. 390. p. 216. reeds gemeld, dat de Kaarlingen niet gewoon waaren het jaar des Heeren in hunne Brieven uit te drukken. Koning *Lodewijk* heeft het noit gedaan. *ubique absque annis Incarnationis*, zegt Mabillon. Om dan den tijd, wanneer dees Giftbrief van Wasda gegeeven is met vrucht te onderzoeken, moeten wy vooreerst het jaar 868 daaruit en wegwerpen, zonder 'er meer om te denken. Dan zijn de Tijdmerken, 13 *April*, met het Regeeringsjaar XVI, en de Indictie XII. Deeze Indictie hadt plaats in 't jaar 849. Indien dan *Lodewijk* in *April* 849 geweest is in zijn *Zestiende* jaar, zo volgt, dat hy in zijn *Eerste* moet geweest zijn in *April* 834. En zo is 't.

De eerste Brief dien Mabillon beredeneert, heeft dit slot: *Datum XI. Kal. Junii, anno XX Regni gloriosissimi Regis Hludowici in Orientali Francia regnantis, Indict. I.* Dat is kortelijk, 22 *Mey* met de Merken XX en I. Welke Merken, gelijk Mabillon zegt, ons wyzen tot het jaar 853. En zo is 't. Gevolgelijk was *Lodewijk*, 13 *April* en 22 *Mey* 834 in zijn *Eerste*, 849 in zijn *Zestiende*, en 853 in zijn *Twintigste* jaar. En nochtans beroept Mabillon zich op deezen Brief om te bewyzen, dat *Lodewijks Eerste* jaar geweest is 833.

Ik moet my hier wederom verwonderen over de onleerzaamheid van Mabillon in twee stukken, die hy noit geweeten heeft, en nochtans volstrektelijk hadt moeten weeten. Het eerste is, dat hy, uit een bekend jaar willende opmaaken welk het *Eerste* geweest was, altijd één jaar te ver sprong; gelijk hier. 853 was het *Twintigste*. Om het *Eerste* te vinden trok hy 20 van 853 af; en dan blijft 'er zekerlijk maar 833. Noit begreep hy, dat hy, zo doende, het *Eerste* zo wel aftrok en wegsmeet, als al de overigen, en dat 'er, gevolgelijk, van de Regeeringsjaaren overschoot 0. Het tweede is, dat hy noit acht gaf op de Maanden, waarin de Brieven gegeeven waaren. zonder welke oplettendheid het volstrekt onmogelijk is niet dikwils te struikelen. Zie wat wy van 't een en 't ander breeder gezeid hebben by ✝. 390.

De tweede Brief by Mabillon heeft dit Onderschrift: *Datum V Kal. Aug. anno XXXIV Regni D. Hludowici serenissimi Regis in Or. Fr. regnantis, Indict. XIII.* Dat is, 28 *July*, met de Merken XXXIV en XIII. Is deeze Indictie goed,

goed, zegt hy, zo wijstze ons tot het jaar 865; en dat was slechts het *Twee en dertigste* van *Lodewijk*, gemerkt het *Eerste* geweest was 833. Trek nu, op zyne wyze, 34 van 865, en 't *Eerste* zal zijn 831. Hier voelde hy zijn verlegenheid. Maar in plaats van zelf te leeren, zocht hy ook zyne Leezers van den weg te helpen. Want waartoe houdt hy hen op met die Indictie XIII, gelijkmen leest by den Monik Doublet; daar hy uit den Oorspronkelyken Brief zelven, *ex ipso Autographo*, zo hy zegt, beweert, datmen moet leezen Ind. XIIII. En zo vindtmen 't zelfs in 't koper gebragt L. V. Tab. 29. Deeze Indictie XIV behoort tot het jaar 866. Trek daar 34 af, en 't overschot zal zijn 832. Dit dorst hy niet zeggen. En nochtans deedt hy 't in het vervolg. Want zijn Derde Brief van *Lodewijk* was gegeeven *die Veneris VIIII Kal. Decemb. an. XXIIII HLudovici Imp. et HLudovici junioris Regis Alamannorum V.* Hier ontbreekt de Indictie: maar wy hebbenze niet noodig. De Merken zijn, Vrydag 23 *Nov.* met de Regeeringsjaaren van Keizer Lodewijk, XXIV; van Koning *Lodewijk*, V. En zy loopen te saamen, gelijk Mabillon zegt, en 't is de waarheid, in het jaar 837. Hiervan hadt hy verscheiden redenen konnen geeven. I De dag 23 November was *Vrydag* in 837. II Keizer Lodewijk was in Nov. 814 in zijn *Eerste* jaar; gevolgelijk in Nov. 837, in zijn *Vier-en-twintigste*. III Koning *Lodewijk* was in Nov. 833 in zijn *Eerste*; gevolgelijk in Nov. 837 in zijn *Vijfde* jaar. Van de twee eerste redenen spreekt hy in 't geheel niet; van de derde in dier voegen, dat 'er klaar uit blijkt, dat het met hem los werk was, en hy zelfs de Waarheid, daar hyze vondt, niet wist te onderscheiden van den Schijn. Zie hier zyne eigene woorden: *Ex quo numero*, 837, *si annum* QUINTUM *reducas*, *annus* 833, *VEL PRAECEDENS*, *Regni Ludovici* PRIMUS *supererit.* Tegen wil en dank moet hy hier de waarheid erkennen. Is 837 het *Vijfde*, zo is 833 het *Eerste*: maar geenszins 833 of 832. Hadt hy, toen hy dit schreef, de *Vijf* vingers van zijn linker hand bezien, hy hadt 'er uit konnen leeren, dat 'er, na aftrek van *Vijf*, noch eerste noch laatste zoude overschieten. B. I. ¶. 444.

Het blijkt dan nu uit die vier Brieven zonneklaar, dat 833, in de Maanden July en November; maar 834, in April en Mey, geweest zijn het *Eerste* jaar van *Lodewijk in Orientali Francia* of Duitschland. Waarmede zelfs Mabillon, hoe ver-

B. I. ward hy telde, echter overeenstemt, leidende deeze Jaartel-
✝.444. ling af van het afzetten van Ludovicus Pius door zyne ontaarde Zoons: wanneer *Lodewijk* dat Rijk aan zich genomen heeft. Nu was het in 't laatste van JUNY 833, dat de ongelukkige Vader zich in de magt zyner Zoonen moest overgeeven. waarna zy des zelfs Ryken onder zich verdeelden. zie Vita Lud. Pii an. 833. Het welk wederom volmaaktelijk sluit op de Dagtekeningen der gemelde vier Brieven. Vreemd schijnt, dat *Lodewijk*, met zynen Vader verzoend zijnde, evenwel voortging met zyne jaaren in Or. Francia te tellen van zo haatelijk eene omstandigheid, waarvan alle gedachtenis behoord hadt vernietigd te worden. Maar de goede Vader zal dit misschien oogluikende geduld hebben, omdat hy, in 834, vooral door deezen Zoon verlost en hersteld is geworden. Immers de Jaarboeken van Fulda, ook by Mabillon aangehaald, getuigen, dat Lodewijk het Rijk der Oost Franken eenigen tijd met bewilliging des Keizers, zijns Vaders, bezeten heeft; maar dat die het hem weder ontnam in 838. Enz. De Giftbrief van *Wasda* behoort dan allerzekerst, niet tot het jaar 868, maar tot 849.

✝.455. ✝. 455 **Hi den Grave dit goet gaf / Lodewich)** datmen hier, achter *gaf*, als p. 51. gezeid is, den zin wilde sluiten, is bygekomen, omdatmen niet begreep, hoe de naam *Lodewich*, na het uitgedrukte *Hi*, hier met het voorgaande te saamen hong. Want hadden Seb. en Alk. zulks begreepen, zy zouden *Hi* op den kant niet verklaard hebben door *Lodewijk*; 't welk de Dichter zelve reeds gedaan hadt, *Hi*, *Lodewich*. Deeze zelfde wyze van spreeken was allergemeenst onder de Dichters van dien tijd. Te weeten, zy plaatsten de Voornaamwoorden *Hy* en *Zy* by het Werkwoord; en vervolgends de Naamen, genoegsaam altijd in 't begin van het volgende vaars. Boven ✝. 63.

In sinen tiden waren SI ghetoghen,
De NEDER ZASSEN ———

en hieronder ✝. 1046.

HI starf, als ment bescreven siet,
DIDERIC ———

B.II.✝.222. *Maer teghen nacht ghinghen SI scaven*,
Die VRIESEN ———

en ✝.278. *Met hem* SIJT *neernsteliken versochten*,
Die MANNE ———

en

en ỳ. 786. *Dus was HEM davonture tegben,* B. I.
Den ONSEN ——— ỳ. 455.
B. VIII. ỳ. 562.
Doe nam HI oerlof in Sirixe;
JONCHERE WILLEM ———
en ỳ. 1038. *Gbingben SI bouwen eñ slaen,*
HER LAMBRECHT MET siere partien,
Eñ sloegben, boer ic lien,
Heren Jacob ———
En zo elders. Bediedenis der Misse f. 1 d.
Dat HI van dogeden in dogeden gaet,
Die MENSCHE; *dats die seste graet.*
Walewein f. 5 a.
Doe reet HI vaste al over dwers,
WALEWEIN ———
en f. 36 a. *Dat was HEM een blide upsien,*
WALEWEINE ———
Jan van Heelu p. 25.
Want SI droegen vele bat,
Die BLANKARDE, *metter Hertoginnen*
Dan metter Stat van binnen.
Ook in 't Hoogduitsch: Strickerus VIII. 22.
Wan das ros, do ER auf sas,
TURPIN, *das wart erschossen.*
en in 't Fransch: Roman de la Rose ỳ. 21750.
Tout s'esbabit IL en lui meisme,
PYGMALION, *quant la regarde.*
Zie onze Aantekening VIII. 1178.

ỳ. 515 **Bideen**) dat is *by dien*, daarby, daardoor, daarom; nademaal. In de Andd. *Bedi*; dat het zelfde is, en 't oudste schijnt, omdat het, zo bedorven als 't is, meest gevonden wordt. 't Is lijnrecht gesprooten uit het Fr-Duitsch *Bitbiu*, dat is *by die*. Gloss. Lips. BETHIU, *alias* BITHIU; *Propterea*. en straks: BIWIE; *Quare*. Tatiaan begint zyne Harm. Evang. met deeze woorden: *Bitbiu wanta manage*, Lukas I. 1. *Nademaal veelen*, enz. daar Palthenius het zeer wel verklaart als een Koppelwoord uit *bi*, *propter*, en *tbiu*, *ea*. De twee eerste woorden, *Bitbiu wanta*, zijn letterlijk, *Daarom omdat*; of, gelijk onze Dichter sprak IX. 18. *Bedi dat*, het welk van ouds ook dikwils was, *Omme dat dat*, ỳ. 515.

 waar-

B. I. waarvan zie VII. 1144. Seb. verklaarde hier *Bedi*, als wy
v. 515. *Bideen* en *Bedi*, door *Daarom*: Alk. door *daarby*, *daarenboven*. Van Loon op Kolijn v. 513. daar hy dit vaars van Melis aanhaalt, alleen door *daarby*. 't Laatste is dubbelzinnig, en *daarenboven* komt hier niet te pas. Boven v. 305. staat *Bi dien*, zo in A als in U, maar in B, door misschryvinge, *bien*: by Seb. wederom wel, *daarom*; by Alk. wederom kwaalijk, *nevens dien*. Beneden v. 530 in A *bideen*; in B en C *bedi*; en nochtans in U *bede*. En 't is aanmerkelijk, dat dit bedorven *bede* ook voorkomt II. 529. in Allen behalve A. Zie de Aantek. aldaar; want de Uitleggers hadden die plaats onverstaanbaar gemaakt. Tot hier toe is klaar, dat het gebruik, dat Melis gemaakt heeft van *Bedi* of *bidien*, overeenkomt met *Bitbiu* van Tatiaan, benevens de Gloss. van Lipsius en de verklaring van Palthenius; met een woord, dat *bedi* is *daarom*. En zo mede in de volgende voorbeelden. Walewein f. 4 d.

Maer sine zake vergbinc bem wel;
Also lagben sine avonturen;
Bedi *mocbtijs te bet gbeduren.*

f. 8 d. *Al teldic jou al minen rouwe,*
Het ne bolpe u niet bi mire trouwe;
Bedi *mi es mijn berte zwaer.*

f. 26 d. *Die Joncfrouwe es upgbestaen,*
Eñ quam te Waleweine terstont,
Eñ custene an sinen mont
Vor baren Oom eñ vor bare magben,
Daer si alle toesagben;
Bedi *sone liet soes niet.*

f. 50 a. b. *Eñ men vinckene oec* bedi
Om dat *bi toeborde den Ridder snel.*

en f. 55 c. *Hine wilde niet, dies gbelovet,*
Dusent marc bebben van goude,
Eñ datten Estor bekennen soude;
Bedi *decte bi sijn ansicbt.*

Ferguut f. 2 d.
Hine constem niet vort gedriven;
Bedi *moesti acbter bliven.*

f. 7 a. *Hine mocbte niewer sijn verwonnen:*
Bedi *willic bem sprijs onnen.*

f. 12 c. *Heden morgen si benen sciet;*

Waer-

Waerwaert si es, dan wetic niet; B. I.
Bedi *ben icker af in vare.* ℣. 515.
en f. 16 c. *Wel gokelt si* [de Liefde] *onder den boet;*
Bedi *en cans niemen geboeden.*
Fl. en Bl. f. 5 d. zie de woorden beneden by VI. 35. en
f. 15 c. *Dat ic u vragede, eñ an u sprac,*
Dat was bedi; *mi dochte* ———
Fabelen van Esop. f. 1 a.
Dus es elc man op andren fel:
Bedi *slachten si den beesten wel.*
In allen deezen is *Bedi*, buiten twijffel, *Daarom*. In de volgenden is het, *Want*. Walewein f. 10 d.
Nu weet ic wel te voren
Dat Walewein hevet zijn lijf verloren;
Bedi *die tolne es so ghedaen,*
Daer ne mach gheen man ontstaen.
dat is: Want de Tol is daar zodaanig (de Roover is zo sterk) dat daar geen mensch ontkomt. Ferguut f. 24 b.
Hi was in vrese vander doet,
Bedi *hi hadde die porsse groet.*
Fl. en Bl. f. 13 c.
Vrouwe, desen cop gevic u,
Bedi *gi hebt mi vertellet nu*
Van Blancefloer dierste niemare.
dat is: Want *gy hebt my*, enz. of, Omdat *gy my hebt*, enz.
Meer ingewikkeld is, in 't zelfde Werk, f. 17 b.
Mi en bedriege sine gedane:
Bedi dat *icker merke ane,*
So ben ic seker eñ weet
Dat hi der Joncfr. iet besteet.
daar my de natuurlijkste verklaaring schijnt te weezen: Want naardat *ik aan zijn gedaante merken kan, zo ben ik verzekerd*, enz. Dit achtte ik noodig vooraf te zeggen, omdat 'er noch een plaats by onzen Dichter overschiet, daar ik zeer lang mede verlegen geweest ben. Gy kuntze naarzien B. III. ℣. 241-252. van welke 12 vaarzen wy u hier alleen zullen geeven de 5 eersten, en 2 laatsten, alzo de 5 overigen, schoon zeer nut in 't verband der Historie, hier echter nutteloos zouden zijn in 't verband der Woorden, die wy thans onderzoeken. Zo spreekt Melis:
Noch en wach in onghevalle

B. I. *Dese onwille al met alle*
ṽ.515. *Grave Willem niet swaer ghenoech,*
Hemne quam mere ongbevoech:
Want bedi *de Grave van Namen*

✱ ✱ ✱

Die ghiselde an sine bant
Ten selven tide Walchren lant.

wat is hier *bedi?* De Uitleggers neemen 't voor *ter zelver tijd.* Haddenze eerst de woorden in 't verband geleezen, zy zouden gezien hebben dat Melis zelf liet volgen *Ten selven tide.* En hadden daarenboven dienen te weeten, dat die betekenis door geen middel uit het woordeken *bedi* te haalen is. Maar zou de Heer Kakolijn deeze plaats van Melis niet in 't oog gehad hebben, toen hy schreef ṽ. 513.

Bedy *beeft bi oic vercregen*
Ein gifte t'eender wegen
Jegens zin wive Hildegaert?

voor my, ik twijffel 'er niet aan. En 't zy hy *bedi* nam voor *ten zelven tide*, of voor *daarenboven*; hy zou, zo hy noch leefde, het eene zowel als het andere konnen bewyzen uit de verklaaringen van Alkemade. Meer zal ik niet zeggen. *Bedi* is hier by Melis onbestaanlijk. Integendeel schijnt 'er de naam des Graaven van Namen te ontbreeken. Lees dan, voor *Want bedi*, zo gy my gelooft, *Want Philips.* Kakolijn is doch meermaalen bespottelijk door 't naarvolgen der misslagen, in 't werk van Melis ingesloopen.

ṽ.524. ṽ. 524 Zuuthart haghe) zo in A. In B *Zuutersbage:* in H *Zuutbarders bage.* By anderen anders: doch meest *Suutbardes bagbe*, gelijk ook boven ṽ. 352. En zo zal ik het vervolgends ook noemen. Om te bepaalen waar die Plaats gelegen hebbe, dienen we vooraf te weeten, of wy de zelve moeten zoeken ten Zuiden, of ten Noorden, van den zogenoemden Katwijkschen Rijn. Voor het laatste was Douza Annal. V. p. 222. Voor het eerste zijn thans onze nieuwe Schryvers. Die der Vaderl. Hist. B. V. p. 93. bouwde voornaamlijk op 't gezag van K. Kolijn. Want zo spreekt hy daar in eene byzondere Kanttekening: *Klaas Kolijn beeft ons bl.* 259. *een Uittreksel uit een Giftbrief van het jaar* 922 *bewaard, waar uit blijkt, dat* Suithardeshage *by* Bodegrave *gelegen beeft.* Doch zoek het bl. 263. by Dumbar; of, by van Loon, ṽ. 477.

477. niet in een Uittrekſel, maar in eenen volkomen Brief, B. I.
die, zo groot, zo lang, zo dik, als hy is, door Kakolijn uit ✝. 524.
zyne herſſens gewrongen, of uit zyn' poot gezoogen is. Ontdoe u, Leezer, van alle vooroordeelen, en antwoord u zelven eens op deeze vraag. Wat kon Kolijn, honderd jaaren, naamelijk, voor Melis, beweegen, om van die Brieven, die Melis geheel vertaalen en berymen zoude, ſlechts verminkte Uittrekſels te geeven; en alleen dien Brief van 922, waarvan Melis niets wiſt, en noit iemand gedroomd hadt, van 't hoofd tot de voeten te berymen? Dit, meen ik, voldoet op zich zelf, zonder dat wy eens noodig hebben den inhoud te onderzoeken. Herinner u ſlechts het geene ik boven by ✝. 390. p. 215. van den zelven gezeid hebbe. En overweeg, of, in den Brief by Kolijn ✝. 484.

Daer men ti BEKE KINHEIM *vant*,

voor waarheid te houden zy. Waar is die *Beek Kinheim* oit gevonden? Simon Eikelenberg heeftze naarſtig gezocht, maar nergens konnen vinden. Die Man was des Lands zo kundig als iemand. Vooroordeelen, die zyne pen beſtierden, heb ik by hem niet aangemerkt. Hy onderzoekt, naar de maate zyner kenniſſe; en oordeelt volgends het geene hy bevindt, eenvoudig, dat is, oprecht. Ik ſpreek van zyne Geſteldheid van Weſtvriesland, daar hy §. CCCXXII. verſtandiglijk zegt, dat het woord *Kinheim* veel eer eene *Wooning of Wijk der Kinnemers*, dan een' *Waterſtroom* ſchijnt te betekenen. Nu, deeze Beek *Kinheim* bepaalde DIEDERIKS Graafſchap, volgends Kolijn, ten NOORDEN; gelijk *Fortrape* ten ZUIDEN; *Katiks ende* ten WESTEN; Utrecht tot *Zuidbardesbage by Bodelodengrave* ten OOSTEN. Dit is evenwel altemaal geen eigen vinding. Volgends de giſſingen van Douza p. 223. waaren de grenspaalen, ten OOSTEN *Zuidbardesbage*; ten ZUIDEN *Voortrappen*; ten NOORDEN *Kinheim*; ten WESTEN de *Zee*: waarvan Kolijn, om de verandering, *Katiks ende* maakte. Deeze beſchryving van Douza hadt hy, waarſchynelijk, geleezen by Scriverius, Oud Batav. p. 65. doch heeft 'er zijn fyne ſchaaf noch eens over laaten gaan. Want, zonder ons met het overige op te houden, *Zuidbardesbage*, 't welk Douza meende gevonden te hebben in *Zuiderwoude by Monikendam*, plaatſt hy *by Bodegrave*,

Daer ſin Vaderes Greefſchepe gelach.

te weeten, *Gerolfs* Graafſchap. Want dat Gerolf de Vader

B.I. van Diederik geweest is, zegt hy te meermaalen, om het
ꝟ.524. ons wel in te prenten: zie hem ꝟ. 212-216. en ꝟ. 350. Maar wie hadt Kolijn zo wijs gemaakt? Meerhout wist 'er niets van; en Melis geeft, wat verder, genoegsaam het tegendeel te kennen. Doch hy hadt het almede gevonden by Scriverius als boven p. 69. daar die zegt: *Men* VERMOET *dat deze Graef Gerolf de Vader is van Graef Diederik.* En wie vermoedde zulks? Al wederom Douza, Annal. L. VII. p. 372. en Annal. Metr. L. III. p. 63. Want dit was het hoofdoogmerk van Kolijn in het verdichten zyner valsche Kronijk, om de gissingen en bedenkingen, door Douza, Scriverius, en anderen sedert geopperd, aldus der lichtgeloovige werreld op te dringen. Om dit Vaderschap eens vooral den bodem in te slaan, zal ik hier, voor een poos, onderstellen, dat Klaas Kolijn waarlijk geweest zy die Persoon, voor welken hy tot hier toe gehouden is. Dan staat te bezien, of wy niet eenigszins zouden konnen ontdekken, in wat tijd hy deeze Kronijk geschreeven hebbe en hoe oud hy toen kan geweest zijn. Ik gisse dan, dat hy zijn Werk geeindigd heeft omtrent het jaar 1190, toen Graaf Florens III in 't H. Land, of mogelijk al overleeden was; en toen den ouderdom van omtrent dertig jaaren bereikt hadt. Dit komt te waarschijnlyker voor; zo, omdat hy in 't slot van dit Kronijksken belooft, na dit, een groot Werk wegens Graaf Florens te zullen schryven; als, en wel voornaamelijk, omdat deeze myne rekening zeer wel overeenstemt met die van den Heer van Loon, die p. 473. aantekende, dat Kolijn, zo niet voor, ten minsten kort na het jaar 1156, moet geboren zijn. (Men moet deeze rekening van van Loon wel in acht neemen.) Laat het, om een zeker voor een onzeker jaar te neemen, geweest zijn in 1156. Maar nu is de vraag, wie ouder was, Kolijn of Meerhout? Een slechte vraag; zo 't waar is, gelijk van Loon ter zelver plaatse, beslissender wyze, zegt, dat *Meerhout wel vijftig jaaren laater dan Kolijn* GELEEFD *en geschreeven heeft.* Zo zou dan de geboorte van Meerhout dienen gesteld te worden op 't jaar 1206 of iets laater. Schoon het eene allerzekerste waarheid is, dat Meerhout, zyne Kronijk, in het jaar 1205, geeindigd heeft, de pen nederleide, en van meer schryvens afzag. Waaruitmen, natuurlyker wyze, mag, ja moet, opmaaken, dat zyne jaaren al vry wat begonnen te klimmen. En nochtans zoudenze niet meer dan 49 geweest zijn, schoon hy geboren ge-

geweest waare in het zelfde jaar als Kolijn. Zekerlijk moesten zy *Tijdgenooten*, en, zo Kolijn Monik te Egmond geweest is, niet onwaarschynelijk *Huisgenooten* te Egmond, geweest zijn. Doch waartoe meer; daar nu dien Klaas Kolijn zijn momaanzigt, en verdere bedekselen, als van zelfs ontvallen, en hy wederom Kakolijn wordt, en blyven zal? Want deeze éene Aanmerking heeft invloed op zyne gansche Kronijk, alsmen de zelve vergelijkt by die van Meerhout, die, zo iemand, het Werk van Kolijn moest gezien en geleezen hebben. Zo dikwils nu als zy malkanderen tegenspreeken, en dit geschiedt telkens, mogenwe veilig besluiten, dat de verhaalen van Meerhout oprecht, die van Kolijn valsch zijn. Oordeel hieruit, voor tegenwoordig, over dat Vader- en Zoon-schap tusschen Gerolf en Diederik; waaromtrent ik niet noodig acht meer woorden te verspillen. B. I. ✝. 524.

Kakolijn plaatst, alwe gezien hebben, *Zuidbardeshage by Bodegrave*; of, gelijk hy schrijft, *Bodeloden grave*; en hy voegt 'er by, dat daar het Graafschap van Gerolf lag. Dienvolgends heeft hy 't ontleend uit den Giftbrief van Keizer Arnoud, waarvan aanstonds; doch daarin wordt het bestendiglijk genoemd *Bodokenlo*. Hoe naa komt dit overeen met *Bodelodengrave?* Het welk nochtans de eenige brug is, langs welke *Bodokenlo*, uit Westvriesland, zich heeft konnen vermengen met *Bodegrave* in Holland. Want dit is het slot, dat het gansche Graafschap van Gerolf, in Westvriesland gelegen was. 't Is my leed, dat de Vaderl. Hist. in gemelde Kanttek. B. V. p. 93. de fabelen van Kakolijn met nieuwe bewyzen gepoogd heeft te staaven. *Zeker is 't, ten minsten*, zegt hy, *dat Graaf Gerolf de Visschery, omtrent den ouden uitloop des Rijns (in extrema parte Rheni fluminis) gehad heeft. Catal. Bonor. Eccles. Traject. apud Hedam p.* 65. Maar dit is meer dan onzeker. In dat oude Register wordt wel gesproken van eenen *Gerulphus*; maar niet van eenen GRAAF *Gerulphus*. Uit de gemeenheid van dien uitgang, *ulphus* of *ulf*, in eigen naamen (men vindt, alleen in dat zelfde stuk, die van *Herlulphus*, *Ernulphus*, *Radulphus*, *Redulf*, *Adolf*, *Geldulf*, *Hyldulf*, *Gesnulf*) is waarschynelijk, *dat Graaf Gerulf* de eenigste *Gerulf* van zynen tijd niet zal geweest zijn. Hier komt by, dat de Latijnsche woorden, *in* EXTREMA *parte Rheni*, geenszins betekenen *den ouden uitloop des Rijns*, waarin te Katwijk, omtrent het jaar 900, weinig

B. I. meer zal te visschen geweest zijn dan nu in de Duinen: maar
†. 524. *het* UITERSTE *gedeelte des Rijns;* waardoor niet min voegelijk kan verstaan worden een gedeelte van den Noordelijksten Rijnarm, die ook door Cluverius de Rheni Alveis cap. 7. p. 60. genoemd wordt, EXTIMUS *versus Septemtrionem Alveus.* en door zyn' vertaaler p. 149. *van drie Killen de* UITTERSTE *aan de Noordzyde.* Ook is 't mis, dat de *Rijn* (of Kolijns *Katicks ende*) met *Zuidbardesbage*, de wederzijdsche grensscheiding van GEROLFS Graafschap zoude gemaakt hebben. Kolijn zelf zeide het van DIEDERIKS Graafschap. Want zo doet hy Koning Karel spreeken, †. 475.

tLand, dat HI *zal berichten,*
Oestwairts bepaelt na ti Trichten
Tot Suutbardesbage
By Bodeloden grave gelage:
Daer sin VADERES *Greefschepe gelach.*

Hoe zal dit uitkomen? Dat *Bodegrave by den Rijn* ligt, is bekend. En volgends deeze beschryving lag, zo wel *Zuidbardesbage*, als *Gerolfs Graafschap* BY *Bodegrave.* Zodat *Zuidbardesbage* ook *naby den Rijn* moet gelegen hebben: En dat Graafschap gansch niet groot kan geweest zijn, alzo Keizer Arnoud het eenvoudig bepaalde tusschen den Rijn en Zuidhardeshage: *inter Rhenum et Zuidbardesbage, in Comitatu ipsius.*

Dit *Zuidbardesbage* is, buiten twijffel, te verstaan van de zelfde plaats, die Koning Karel eveneens noemde in den Brief, waarby hy het Kerkgebied van Egmond opdroeg aan Graaf Diederik, *a loco qui dicitur Zuidbardesbage usque ad Fortrape et Kinnem.* Het was dan de gemeene grensscheiding tusschen de Graafschappen van Diederik en van Gerolf. En zo lang wy die Giftbrieven, van Keizer Arnoud en van Koning Karel, leezenswaardig achten, zie ik niet op welken grond zulks in twijffel getrokken, veel min ontkend, zou konnen worden. En dan moet ook waar zijn, dat *Zuidbardesbage* geweest zy, ten opzigte van Diederik, de *Noordelijkste;* van Gerolf, de *Zuidelijkste* grenspaal: en het Graafschap des laatsten geheel en al in Westvriesland gezocht moet worden, zo het niet gansch Westvriesland geweest is. Meerhout noemde hem Graaf *der Vriezen;* Melis, *in Vriesland.* Of zalmen noch schreeuwen, die *Vriezen* waaren *Hollanders?* Die dit doen wil, moet tevens staande houden, dat Melis

†. 531.

ɏ. 531. ook zyne *Hollanders* genoemd hebbe, *dit onstamel* B. I.
Vriessche diet: schoon hy sprak van die hardnekkige vyanden ɏ. 524.
der Hollanderen; van die *Vriezen*, zeg ik, welker Graaf, *Gerolf* geweest was ɏ. 543. En waartoe, bid ik, diende anders die gissing, ɏ. 548-550, dat Gerolf misschien *kinderloos* overleeden is, en onze Graaven Heeren zyner Landen geworden zijn? Te weeten, hy hadt ɏ. 9 en 33 beloofd, *het Recht der Hollandsche Graaven op Vriesland* te zullen aanwyzen. Tot noch toe heeft hy 't niet gedaan. In 't vervolg zal hy 't ook niet doen. Hy doet het dan hier. En waar hy zo vruchtbaar in uitvindingen geweest, alsmen nu is, hy zou het ons mogelijk met veele schoone omstandigheden verhaald hebben. Vergenoegt u zijn eenvoudig voorstel niet, ik meen evenwel genoeg beweezen te hebben, dat Gerolfs Graafschap geheel beslooten geweest is in Westvriesland.

Maar wat is dan de *Rijn?* Ik heb reeds gezeid, een gedeelte van den Noordelijksten Arm dier Riviere. maar welk gedeelte? Ik zal niet zeggen, *het Vlie:* want dat geloof ik zelf niet. En zeg ik, *het Marsdiep*, dat is, het *Meers-* of het *Zee-diep*, dan zultge my mogelijk niet gelooven; en voorgeeven dat Texel en 't Land van Huisduinen toen noch aan een gehecht waaren. Maar dewijl wy elders gezien hebben, dat *Texel*, in de Negende Eeuwe, reeds een *Eiland* geweest is, zo vervalt die tegenwerping. Ook zou, uit de Invallen der Noormannen, langs den *Rijn* in die zelfde tyden, lichtelijk konnen beweezen worden, dat de Vlie- en Texel-stroomen, tot aan den Yssel toe, en die opwaarts, onder den naam van *den Rijn* meermaalen begreepen zijn geworden. Of wilt gy onder dien naam liever verstaan de *Zuiderzee*, zonder bepaalinge? Ik heb 'er niet tegen. Mela, van deezen Rijnarm spreekende, zeide: *ad dextram primo angustus et sui similis, post ripis longe ac late recedentibus jam non* amnis, *sed* INGENS LACUS, *ubi campos implevit* Flevo *dicitur*. Ik ontleen nu deeze woorden uit Cluverius de tribus Rheni Alveis cap. 7. p. 60. en voeg 'er zyne verklaaring by uit cap. 24. p. 219. daar hy zegt, dat die *ingens lacus* van Mela, dat *groote meer*, thans genoemd wordt de ZUIDERZEE. Het was dan, in de Negende Eeuw, niet nieuws, de *Zuiderzee* aan te merken als een gedeelte des Rijns.

ɏ. 566 Waar hi) Alk. wil, dat Melis hier dwaalde, om- ɏ. 566.
dat

B. I. dat het houten Klooster door een' inval der Vriezen *verbrand*
✝.566. was. Maar dewijl zulks, noch by Meerhout, noch by Melis, geleezen wordt, geloof ik liever, dat Alk. zelf verdwaald was. Kolijn volgde onzen Dichter, veranderende *brac hi* in *ontdede by* ✝. 548. het welk van Loon eens door *sloopte*, en tweemaal door *ontsloopte*, verklaarde. Voorts tekent van Loon hier aan, p. 221. dat, het eerste Klooster door de Noordmannen verwoest zijnde, Diederik de Vader het weder deedt opbouwen van hout; welk laatste Diederik de Zoon ontsloopte, en hermaakte van steen. Door wien was dan dat eerste Klooster gebouwd geweest? Van Loon antwoordt, *door de Fransche Koningen*. En hy bewijst het uit des zelfs naam: alzo Jo. a Leydis, Annal. Egm. in Prol. het genoemd heeft een Koninglijk *Klooster*. Dees Schryver verhaalt daar, dat hy dit Werk begonnen heeft, *ex injuncta* — *D. Nicolai de Adrichem* — Regalis Abbatis *monasterii S. Adalberti in Hacmunda*. Hy noemt zynen Tijdgenoot, die in 't jaar 1481 overleeden is, *Regaal Abt* (zo vind ik die grootsche benaaming meermaalen vertaald) en dat moet nu bewyzen, dat 'er, al voor onze bekende Graaven, te Egmond een Klooster geweest zoude zijn, gebouwd door de Fransche Koningen. Maar die redeneering sluit te minder, omdat de zelfde Jo. a Leydis c. 42. uitdrukkelijk zegt, dat Paus Innocent IV, in het jaar 1251, den Abt Lubbert gemaakt heeft eersten *Regaal Abt* van Egmond. Doch in den Pausselyken Brief, daar te leezen, wordt 'er geen woord van vermeld. Maar omdat in den zelven gesproken wordt van *Koning Willem*, geloof ik dat die Fabel der *Koninglyke Abten*, die wy, gelijk ontelbaare anderen, aan het vruchtbaare brein van Jo. a Leydis verpligt zijn, noit andere betrekking gehad heeft dan tot Koning Willem. Doch men speelde hier met dien naam. Of was 't het werk van *Pauzen*, gemeene Abten te verheffen tot de waardigheid van *Koninglyke* Abten? Neen. En waarin bestondt die waardigheid? Paus Innocent zeide: *volentes eandem Ecclesiam amplioribus titulis insignire*, Mitræ, Annuli, *aliorumque Ornamentorum* Pontificalium *usum Tibi ac Successoribus tuis duximus in perpetuum de speciali gratia concedendum*. Lubbert was dan de Eerste, niet Koninglyke, maar Bisschoplyke, *Abt* van Egmond.

Ant. Matthæus heeft, in zyne eerste Aantekening op Jo. a Leydis, byeengehaald alles wat hy, volgends zyne ongemeene

meene beleezenheid, wegens de van ouds genoemde *Koning-* B. I.
lyke Abten, Kloosters, enz. gevonden hadt: met oogmerk, ✝.566.
gelijk hy ten besluite zegt, *ut constaret, cujusmodi olim Abbas Egmundensis, et cur dictus Regalis.* Alsof alles, wat ergens van dien tytel geschreeven is, op de Abten van Egmond toepasselijk waare. Doch hy heeft, met al die geleerdheid, geen doel getroffen, noch in 't byzonder, noch in 't gemeen. Niet in 't byzonder, omdat hy p. 163. zegt, dat de Kerk van Egmond begiftigd geweest is met Koninglyke Landgoederen, *Regalibus prædiis.* Het welk daar, in den saamenhang, niets betekenen kan, dan dat die goederen *Giften van Koningen* zouden geweest zijn. Doch 't waaren giften *der oude Graaven van Holland.* Want van deezen zegt Jo. a Leydis c. 24. daar Matthæus die woorden gevonden hadt, dat zy het Klooster *a fundamentis superædificaverunt, et* Regalibus prædiis *multum honorifice donaverunt.* En wie weet niet, dat *Koninglijk*, veeltijds, alleen dient om iets tot den hoogsten top te verheffen. Zo zijn in ons Land, daar eigelijk niet Koninglijks is, nochtans veele zogenoemde *Koninglyke* Gebouwen, Lustplaatsen, enz. zie p. 124. by ✝. 1199. Ook niet in 't gemeen. Zo begint hy p. 157. *Koninglyke Abten zijn, die aan alle Bisschoplijk gezag onttrokken, buiten den Paus en den Koning, geenen Opperheer erkennen.* Waarin eene dubbele vermenging is van zaaken, die hy vooraf moest onderscheiden hebben. Vooreerst, om van onderen te beginnen, *Paus* en *Koning.* Want de *Koninglyke* Abten hongen alleen af van den *Koning;* niet van den *Paus;* zie wat van Loon uit du Cange heeft bygebragt. Ten anderen, de *Koninglyke* en de *Onttrokkene;* in 't Latijn, als met een eigen woord, genoemd *Exempti.* Dat is, eigelijk, die *onttrokken* zijn aan de magt en heerschappye der Bisschoppen, onder welken zy te vooren gestaan hadden; het welk geschiedde door Pausselyke Brieven, *Privilegia Exemtionis;* waarvan elders. Het eerste voorbeeld, dat hy bybrengt, is hem tegen. Want daar spreekt Karel de Kaale van zekere Moniken, die hy wilde, dat onder zyne *Koninglyke* bescherminge en vryheid zouden leeven, zonder van iemand af te hangen, dan *alleen van God.* En dus niet van den *Paus.* Zeer kwaalijk zegt hy dan ook p. 163. daar hy dat alles toepast op Egmond: REGALIS *an* EXEMPTUS *utrum dicas, nihil refert.* En wederom het voorbeeld, dat hy ter bevestinge aanhaalt, spreekt duidelijk van

Rega-

B. I. *Regalia ET exempta monasteria.* Maar wie kon, wie moest
†. 566. hier Matthæus beter onderricht hebben, dan zijn eigen Schryver, Jo. a Leydis, in dit zelfde Werk? Want de Abt van Egmond zoude EXEMTUS geworden zijn in het jaar 1138. zie cap. 24. daar gy dat fraaye *Privilegium Exemtionis* moogt leezen. Doch REGALIS, niet eerder dan in 1251, en dus 113 jaaren laater: zie cap. 42.

Ik moet wederkeeren tot van Loon, die ons nader zal bewyzen, dat het Eerste Klooster te Egmond in weezen geweest is voor het midden der Negende Eeuwe. Doch, om geloof te vinden, durf ik zyne redeneering niet anders voorstellen, dan met zyn eigen woorden: „ Dat 'er nu te Egmond [zegt hy] al ten tyde van KEYZER LODEWIJK DEN „ GODVRUCHTIGEN, een Klooster geweest is, dient men uyt „ het gene Flodoardus, Historieschryver van Reyms, meldt, „ te moeten besluyten: mids die cap. 5. verhaalt, dat de O- „ verblijfsels van Maternianus VAN EGMOND door Hinc- „ marus, Aartsbisschop van Reyms, aan den GEMELDEN KO- „ NING LODEWIJK gezonden zijn. *Post quem Aper, inde* „ *Maternianus; cujus reliquias ossium domnus Hincmarus Ar-* „ *chiepiscopus* LUDOVICO REGI TRANSRHENENSI *se direxisse* „ *commemorat in epistola, &c.* En ZEKERLIJK! hoe konnen „ de overblijfsels van Maternianus uyt de EGMONDSCHE ABT- „ DY aan Koning Lodewijk in de Negende Eeuwe al gezon- „ den worden, indien de zelve in de Tiende door onze Graa- „ ven eerst, zo als alle onze LAATERE Chronyken willen, „ zoude gebouwd zijn?" Op dien *verzekerden* grondslag, met de zelfde waarschijnlijkheid, voortbouwende, begin ik te twijffelen, of de Apostel Petrus, toen hy S. Sixtus tot eersten Aartsbisschop van Reims wijdde (zie Flodoardus I. 3.) hem ook niet te gelijk aangesteld hebbe tot eersten *Abt van Egmond.* Immers S. Maternianus, de vijfde Opvolger van S. Sixtus, moet te EGMOND begraaven zijn geweest. Want, *zekerlijk!* hoe konnen de Overblijfsels van Maternianus, in de Negende Eeuw, uit de EGMONDSCHE ABDYE, door Hincmarus gezonden zijn aan *Lodewijk Koning van Duitschland,* indien hy daar niet begraaven geweest is? En hoe kon Hincmarus, Aartsbisschop van Reims, zulk een gezag oeffenen te EGMOND, en die Abdy van zulk een oud heiligdom berooven, indien hy tevens geen *Abt van Egmond* geweest was? Maar, na Hincmarus, zijn 'er geen Aartsbisschoppen van

Reims

Reims meer *Abten van Egmond* geweest. Alleen is 't jammer, dat Flodoardus, in de woorden die van Loon in 't Latijn bybrengt, zo duister van EGMOND gewaagt, dat niemand onzer, ook na deeze waarschouwing van van Loon, in staat is zulks te zien: gelijk ook, tot noch toe, niemand geweeten heeft, dat *Ludovicus Rex Transrbenensis*, moet vertaald worden, *Keizer Lodewijk de Godvruchtige.* B. I. ℣. 566.

℣. 598 **Heeren**) is 't ernst, dat Melis de Moniken van Egmond *Heeren* noemt? Of is het een steek, omdatmen door zulke giften Bedelaars tot Heeren kan maaken? Elders spreekt hy zo niet; en men zal het ook elders in 't Neerduitsch niet licht vinden buiten van Loon, die zynen Kolijn, als een Benedictyner Monik geweest zijnde, noemde *den HEER Klaas Kolijn:* waarvan hy, in zijn Voorbericht p. IV. onder anderen ook deeze reden geeft; dat die *tytel* van HEER een *eertytel* was *van alle de Benedictiner Moniken, geen Leekenbroeders zijnde, boven alle Kloostermoniken indiervoege byzonderlijk eygen, dat men daarom voor der zelver naamen den tytel van* DOMNUS, *dat is* Heer, *als van* DOMINUS, *by uytknyping van de letter I, afgeleyd, altijd op de Tytelbladen hunner Werken zal gesteld vinden; gelijk zulks voor de Werken van* Domnus Martene, Domnus Mabillon, Domnus Montfaucon, *en andere Benedictiner Moniken, kan worden naagezien.* Indien van Loon de Werken van die geleerde Benedictynen bezat, deedt hy kwaalijk vanze niet naar te zien toen hy dit schreef. Dan zou hy op 't eerste blad van den Thesaurus van Martene en Durand, gevonden hebben, *operâ Domni Edmundi Martene et Domni Ursini Durand.* Op dat der Analecta van Mabillon, *cum adnot. &c. Domni Johannis Mabillonii.* 't Welk geheel anders luidt dan *Domnus Martene, Domnus Mabillon.* Maar die zedige eertytel van *Domnus* in 't Latijn, of *Dom* in 't Fransch, behoort tot de Voor- en niet tot de Toe-naamen. Even gelijk by onzen Dichter *Heer* voor de Naamen der Edelen: als *Heer Wouter van Egmond*, of slechts *Heer Wouter;* noit *Heer Egmond: Heer Allaert Banjaert;* noit *Heer Banjaert:* enz. Zo leestmen by Moreri, Art. S. MAUR: *Dom Hughes Menard, Dom Luc d'Acheri, Dom Jean Mabillon, Dom Gabriel Gerberon.* Op deezen grond ontkende ik voorlang, dat die tytel van *Dom* oit gebruikt wierde zonder den Voornaam. ℣. 598.

B. I. naam. En ik meen ook noch dat het zo behoorde. Maar onf. 598. langs verkreegen hebbende het Werk van *Dom Filipe le Cerf*, genoemd Biblioteque Hist. et Crit. des Auteurs de la Congregation de S. Maur 1726, vind ik het daar meermaalen, doch met onderscheid. Noit by de aankondiging der Naamen. Boven yder Artykel (daar zyn 'er meer dan honderd) staat de enkele Toenaam als p. 1. ACHERI (D'). En de eerste regel behelst altijd den vollen naam *Dom* Luc D'ACHERI: en zo vervolgends. Achter 't Werk volgt eene Lijst der Kerkvaderen, door hen uitgegeeven, met der zelver naamen, als *D. Hugues Menard*, *D. Jean Mabillon*, enz. benevens een Naamlijst der Schryveren, die aldus geschikt is:

Acheri (d')	*Dom Luc*
Alexandre	*D. Nicolas*
Badier	*D. Jean-Etienne* &c.

Een, *Rivet* genoemd, komt daar voor zonder voornaam, en daarom ook zonder *D.* of *Dom.* Doch in 't Werk zelf noemt hy deezen, gelijk ook de anderen, onverschillig, *le Pere Rivet*, en *Dom Rivet*: *le P. Mabillon* en *D. Mabillon*, enz. Doch in 't algemeen, meer *le Pere* dan *Dom.* Noch zijn 'er twee, die zich met minder tytel vergenoegd hebben, als *Sieur Louis Bulteau*, die *Commis* was, en niet meer dan simpel Klerk; of, gelijk de Schryver spreekt, *Clerc à simple tonsure*; en voorts genoemd *Mr. Bulteau*: en *Sieur Jean Bonnet*, *Convers.* Of de *Convers* behooren onder de *Religieux*, is betwist; en onze Schryver oordeelde dat het niet licht te beslissen was: zie hem p. 43c. Alsmen nu acht geeft, dat die Vergadering van S. Maur, waaronder alle die geleerde Benedictynen behoorden, die op de Tytelbladen hunner Werken *Domnus* geheeten werden, allereerst aanvang genomen heeft in 't jaar 1621, is ras op te maaken, met wat recht *Klaas Kolijn* nu ook op het Tytelblad zyner Kronijk *de Heer* genoemd wordt. Trouwen, zulke verwarringen van tyden en zaaken maaken 't Karakter van de Schriften van den Hr. van Loon uit. Die ook gansch buiten 't spoor is, meenende dat de oude Egmonder Moniken, *Heeren* of *Domni*, genoemd werden. Meerhout noemtze p. 446. *Fratres.* En waar is oit de Procurator genoemd *Domnus Willelmus?* En waarom noemde van Loon in dat zelfde Voorbericht en elders, Meerhout ook niet, *den Heer Pieter Meerhout?* Of wist hy niet, dat dees ook Monik te Egmond geweest is? 't Schijnt zo.

Maar

Maar zo hy hem met aandacht geleezen hadt, zou hy, op de aangetoogen bladzyde, gevonden hebben, dat hy de goederen van de Egmonder Broeders noemde NOSTRA *possessio*, ONZE bezitting. Nu wilde ik ook wel eens weeten, hoe van Loon, die *Dom* vertaalt *de Heer*, schoon het eigelijk alleen *Heer* betekene, den gemelden *Sieur* of *Monsieur Bulteau*, in onze taale zoude genoemd hebben. Van Rijn, op Bat. Sacra I. p. 101. was verlegen hoe hy *Domnus Willibrordus* zoude verduitschen; doch hy verkoos *Don* of *Dom*, niet *de Heer*. En zekerlijk! van Loon zou Kolijn ook veel beter *Dom*, dan *de Heer*, genoemd hebben. De reden, waarom de Moniken zich *Domnus*, en niet *Dominus*, noemden, zagenwe boven uit van Loon. Daarom is in de Statuten der *Kartuizeren* uitdrukkelijk verbooden, dat niemand dier Orden, noch overste noch onderdaan, zich noemen mogte *Dominus*; maar, wederom, gebooden, dat de Moniken hunnen Prior, *Domnus*, en de Nonnen haare Priorin, *Domna*, moesten noemen. Elders wordt, by wyze van vermaaninge, gezeid, dat de Moniken zich *Fratres* behoorden te heeten, als zy zich bevonden ter plaatse, daar de Werreldlyken zich zouden konnen ergeren aan den naam van *Domnus*. Hadt 'er, onder dien nederigen naam van *Domnus* voor *Dominus*, niet een groote hoogmoed geschoolen, zy hoefden aldus de huik niet naar den wind te hangen. Ik meen, dat de *Kartuizers* de eerste Moniken geweest zijn, die zich dien Eertytel aangemaatigd hebben: want zy verhieven hunne Orden, om der zelver strengheid, en het nimmer proeven van Vleesch, verre boven alle anderen. Want ook hierin mist van Loon, dat hy dien tytel inzonderheid toeëigent aan de *Benedictynen*. *Dom* is een Moniksnaam. Menage, Orig. de la L. Fr. DOM: *Titre de Moines: des* BENEDICTINS, *des* FEUILLANS, *des* BERNARDINS. En Bodin, aldaar aangehaald, zeide in 't gemeen: *Nostri vero* MONACHIS *eam vocem reliquerunt:* de onzen hebben dat woord aan de Moniken overgelaaten. B. I. ✝. 598.

✝. 633 van edelen vrien conne) de Andd. *van vrien edelen conne*. Dit wordt terstond ✝. 638 genoemd *van edelen tronke:* waarvoor in A *van boghen tronke:* in B bedorven, *van boghen trouwë*. II. 78. leezenwe, in Allen, *van edelen conne*. Roman van Limburg B. IV. f. 38 b. *van soe boghen conne*. en VIII. f. 92 c. *heren van boghen conne*. Elders, *van* ✝. 633.

 hogen

B. I. *bogen geslachte*, *van bogen magen*, en wat dies meer zy. *Con-*
℣. 633. *ne*, *kunne*, betekent *geslacht*, in 't Latijn *genus*: ook *geboorte*. Met één woord, *kunne* en *genus* is, in verscheiden taalen, het zelfde woord. Materie der Sonden f. 134 d. *sunte Johan*, *die van allen* kunne *des doetslagbes secht*, enz. dat is, van alle *soorten* van doodslagen. Claes Willemsz III. 1.

Al leven wi al onder ene sonne,
Der luyden sin sijn menigher conne.

dat is, menigerlei, menigerhande, *menigerslachte*. zie by IX. 694. Voor *Geboorte*, betekent het alles. De Engelschen heeten het gansche *Menschelyke geslacht* noch tegenwoordig *Mankind*, En de Monik Cedmon (de zelfde, naar 't oordeel van Fr. Junius, Observat. in Willeramum p. 248. van wien Beda L. IV. c. 24. wonderen verhaalt) noemde Adam, *ord mon cynnes*: dat is, *origo bumani generis*: welke woorden ook in 't Glossar. Teuton. worden aangehaald, doch jammerlijk mishandeld. In de betekenis van een byzonder Volk, *Gens*, is het gemeen in die zelfde taale, dat is, in 't Ang-Sax. by voorbeeld, in de A-S. Kronijk an. 443. *Angol-cynnes æthelingas*; 't welk Gibson vertaalt, *Anglicæ gentis optimatibus*. Roman van Limburg B. VIII. f. 86 a.

Eñ riep: *Her Ridder*, *van wat* conne
Sidi? dat segt vollic mi.

als of wy zeiden: Wat *landsman* zijt gy? Uit onzen Dichter en het begin deezer Aantek. blijkt reeds, dat *konne* ook betekent een byzonder *Geslacht* of *Maagschap*, het welk wy weder konnen verklaaren door *Huis*. Strickerus c. III. §. 34.

Sein chunne *werde an im z'ende bracht.*

zijn *Geslacht* werde in hem ten einde gebragt: of, zijn *Huis* gaa in hem te niete. Wirnt von Gravenberg f. 26 a.

Daz sie von Koniges kunne
So rechte schone were geborn.

Luc. I. 61. staat by de Onzen, *in uwe maagschap*: in de Gott. Overzetting van Ulphilas, *in* KUNJA *theinamma*. en III. 7. *adderen gebroedjels*: Gott. KUNI *nadre*. Zie Fr. Junius, Gloss. Goth. by *Kun*. daar hy bekent niet te weeten, of het woord *Godakunds*, *Nobilis*, Luc. XIX. 12. daartoe mede behoore of niet. Dit verwondert my. Want het behoort 'er ontwijffelbaar toe. Onze Vertaalers hebben daar *welgeboren*. Indien zy 't Gott. *godakunds* (*goeder kunne*) letterlijk hadden willen uitdrukken, zy konden geen ander woord gebruikt hebben.

En dus komen wy tot den oorſprong van ons *Kind;* dat, even als 't Lat. *Natus*, eigelijk betekent *geboren*. G. Stiernhielm, die 't Gloſſ. van Junius verhanſſeld heeft, verklaart het Gott. *Kun*, eerſt door zijn Zweedſch *Kon*, *Kyn;* en dit door *Genus* en *Proles;* en brengt daartoe zeer wel, het Eng. *Kind* in de eerſte, en het Duitſche *Kind* in de tweede betekenis. A. Gudmundus, Lex. Iſl. verklaart *Kynd* zo wel van Beeſten als van Menſchen, *Animalculum*, *Creatura*, *Naturæ proles: à* KON, *genus.* En dan voegt hy 'er by, *Mankynd*, *homo:* dat is *Menſchenkind.* Voor *Adderen gebroedſel* Luc. III. 7. ſtaat in de Yſlandſche overzettinge, *Nadrukyn.* J. Ph. Palthenius, Animadv. in Tatianum p. 301. heeft aangetekend, dat het Gemeen in Pomeren noch zegt, *kind und kunne mitbringen;* en hy verklaart het in 't Latijn, *univerſam familiam ſecum ducere.* Dat is het zaakelyke. Maar ik zie daaruit niet, wat het woord *kunne* daar eigelijk betekene. En al reisde ik naar Pomeren om het daar te verneemen, ik zou waarſchynelijk even wijs weder t'huis komen. Ondertuſſchen verſtaa ik door *kind und kunne*, niet anders dan *zoons en dochters.* D. van Aſſenede in Fl. en Bl. f. 9 c. B. I. ✶. 633.

Doe dede die Coninc overal gebieden
Van ſinen lande alle den lieden,
KINT ẽ KINNE, *Man eñ Wijf.*

Welke plaats zo duidelijk volleedig is, datze zich zelve verklaart zonder hulpe van anderen. *Kind en Kinne* ſtaan hier tegen *Man en Wijf*, in tweederleie betrekkinge. Eerſt, als *Jongen* tegen *Ouden.* Ten anderen, als *Ongehuwden* tegen *Gehuwden.* In eene derde betrekkinge ſtaat hier *Man* tegen *Wijf;* en op gelyke wyze *Kind* tegen *Kinne;* dat is *Zoon* tegen *Dochter.* Het is dan niet mogelijk, *Kinne*, hier anders te verklaaren, dan *Jonge dochter.* En dus vinden wy, by deezen ouden, volkomelijk die evenredigheid en wel in acht genomene betrekkingen, die wy voorheen in onze nieuwe Dichters veeltijds vruchteloos gezocht hebben. Zie onze Proeve B. X. ✶. 156. en XIV. 993. Tot een toegift laat ik hier volgen de woorden van Th. Torfæus, Hiſt. Norveg. P. I. L. X. c. 4. daar hy ſpreekt van Rigus, die zich allereerſt *Koning* in Deenemarken genoemd heeft: KONUNGS *titulum, qui generis incomparabilem Nobilitatem, vel etiam patriæ Patrem, denotat, a voce* KYN *deductum, quæ Genus ſeu Nobilitatem ſignificat, aſſumſit.* Doch deeze verklaring van het Deen-

B. I. ✝.633. sche *Kyn* door *Nobilitas* wijkt af van al het bygebragte. En deeze, zo afleiding als betekenis van het woord *Koning*, zalmen ook, zo ik vertrouwe, niet licht by anderen aantreffen.

✝.689. ✝. 689 (Trosanus) Melis volgde Meerhout op 't jaar 980. Doch dees *Theophanus* is niet bekend. *Romanus de Jongere, als andere schriven*, tekende Seb. hier aan: en Alk. zingt hem naar, *Romanus de jongere, seggen andere*. Maar anderen, als M. Vossius, Annal. L. I. p. 24. willen dat LUDGAARD geweest zy een Dochter uit den Huize *van Kleef*. Noch anderen, als D. Blondel Tab. 7. zeggen van *Keizer Otto II.* en dan zou zy ook geweest zijn de Dochter van *Theophania*, die hier haare Zuster heet. Wederom, als wy haar, met onzen Dichter en anderen, beschouwen als Zuster van *Theophania*, zo zou zy, volgends de aanhaalinge van A. Matthæus ad Annal. Egm. p. 184. uit de Kron. van Cario in Ottone II, geweest zijn een Dochter van den *Griekschen Keizer Nicephorus:* want dien vind ik daar duidelijk p. 521. als Vader van *Theophania*. Maar Matthæus moest die plaats niet bygebragt hebben, of hy hadt 'er moeten byvoegen, dat die zelfde *Theophania*, in die zelfde Kronijk, in Nicephoro p. 525. even duidelijk genoemd wordt Dochter van *Romanus den Jongeren*. Wy zullen daarom, by deeze twee Griekſche Keizers, noch twee anderen noemen, te weeten *Joannes*, die in de Chronica reg. S. Pantal. col. 895. en *Constantinus Porphyrogeneta* (den grootvader van Romanus den Jongen) die by Foppens, Addit. ad Miræi Cod. Donat. Piar. c. 40. al mede te boek staan als Vaders van *Theophania*. Alles buiten de waarheid. Doch wy zullen van *Theophania*, in de naastvolgende Aantekening afzonderlijk spreeken. Eindelijk willen noch anderen, als van Loon Al. Hist. II. p. 210. en vooral op Kolijn p. 247. dat de Vader van LUDGAARD geweest zy *Sigefried I, Graaf van Luxemburg*. en zulks, volgends de Vaderl. Hist. B. VI. p. 131. op goede gronden. Dit staat ons dan wat naauwkeuriger te beschouwen. Doch, om den Koninglyken weg te houden, zal ik niet vorderen, datmen my bewyze, lijnrecht, dat de Vader van onze Graavinne LUDGAARD Sigifridus geheeten hebbe, of Graaf van Luxemburg geweest zy; want dat zal noit beweezen worden. Maar van Loon bouwt die stelling voornaamelijk op deeze onderstellingen: Vooreerst, dat *Ludgaard* geweest zoude zijn Zuster van

de

de Keizerinne, niet *Theophania*, maar *Kunegunde*, Vrouw B. I.
van Henrik II. Ten anderen, dat de Vader van Kunegunde ✝.689.
geweest zy Sigefried Graaf van Luxemburg. Dit laatste staa ik volkomen toe, omdat ik die afkomst van Kunegunde ook vinde in de Geslachttafelen van Miræus Op. Dipl. p. 346. van Butkens p. 84. en van Blondel Tab. 30. Daar blijft dan alleen te onderzoeken, hoe van Loon bewijst, dat *Ludgaard*, Graaf *Arnouds* vrouw, geweest zy de Zuster van *Kunegunde*, de Keizerinne?

Vooreerst uit Ditmarus, Bisschop van Mersburg, eenen Tijdgenoot, die by my zwaarer weegt, dan honderd anderen die eene of meer eeuwen na hem geschreeven hebben. Ten anderen uit twee byzondere plaatsen van dien Schryver, in welker eene hy Diederik, Zoon van Arnoud en Ludgaard, noemt Neef, *Nepos*, van Kunegunde: en in de andere wordt Ludgaard genoemd *Zuster der Keizerinne*, Kunegunde. Zulke bewyzen schynen gansch overtuigende te zijn. Maar, by naauwkeurig onderzoek vind ik weinig zekerheid in de zelven. Wat het woord *Nepos* by Ditmarus betekene, zullenwe daarna onderzoeken. Van meer belang is *de Zusterschap tusschen Ludgaard en Kunegunde*; dewelke van Loon ten minsten viermaalen, als in zijn Hist. II. p. 210. en 238. en op Kolijn p. 247 en 267. bewijst uit deeze herhaalde woorden van Ditmarus L. VI. fol. 380. *Fresones Rex navali exercitu adiens, ab incepta contumelia desistere, et magnum zelum* Luidgardae, Sororis Reginae, *placare coëgit.* Ditmarus is laatstelijk uitgegeeven door den Heer Leibnits, in 1707, order de Brunswijksche Schryveren; welke uitgaave, volgends Fabricius Biblioth. Med. et Inf. Lat. L. IV. p. 115. uit zeker *MS.* zeer vermeerderd en verbeterd is. Voor my, ik moet my behelpen met de eerste Uitgaave van Ditmarus door Reineccius in 1580. in de welke die woorden niet geleezen worden. Maar zy worden geleezen by den Annal. Saxo op 't jaar 1005. alleen met verandering van *expeditione* in plaatse van *exercitu*. En hier heb ik den sleutel, om achter 't geheim te komen, in handen gekreegen. Men maakt veel ophefs van *MSS.* die meer behelzen dan de geenen diemen reeds hadt. Maar geloof my, die minder hebben zijn doorgaands ouder en echter dan die meerder hebben. Ik spreek niet van uitlaatingen van woorden en regels, die den zin bederven; maar van geheele vertellingen, die zelden of noit opzettelijk

B. I. worden overgeslagen, wanneerze, gelijk deeze, gansch onverschillig zijn; maar duizendmaal door laatere Uitschryvers in de oude afschriften worden ingevoegd; of bekleed met omstandigheden, die veelszins buiten 't spoor loopen. Dit blijkt genoegsaam uit alle oude Kronyken, waarvanmen twee of meer Handschriften gevonden heeft, gelijk ook uit dit Werk van onzen Dichter; 't welk hier korter is dan in de voorige Uitgaaven; en buiten twijffel noch korter geweest is, toen het eerst kwam uit de handen van zynen maaker. Staan nu die Woorden by Ditmarus p. 380. staanze op 't jaar 1005, gelijkmen uit van Loon moet besluiten, en gelijkze staan by den Sax. Annalist; zo schroom ik niet onbewimpeld te zeggen, dat een laater uitschryver van Ditmarus de droomen van den Annalist in het werk van Ditmarus ontydig heeft ingevoegd. Ik heb dien Annalist, onder 't schryven deezer Aantekeninge, beter leeren kennen dan my lief is. Zijn werk bestaat meerendeels uit stukken en brokken van anderen, ook van Ditmarus, letterlijk of woordelijk naargeschreeven. Dat zelfde hebben anderen met lof gedaan, omdat zy noemden de geenen van welker arbeid zy zich bediend hadden. Maar dees is een ondankbaare, die Ditmarus geleezen, geplonderd, bestolen heeft, zonder hem ergens te melden als Historieschryver; schoon hy hem meermaalen, doch niet overal daar 't behoorde, genoemd heeft, als zijn deel gehad hebbende in de voorvallen van dien tijd. 't Is ook plomp, om niet te zeggen bespottelijk, dat hy de woorden van veel ouder Schryvers, die van zich zelfs spraken, ook in den eersten persoon naarschreef, waardoor hy zeer geleerde Mannen voorheenen misleid heeft. Zo zegt hy, op 't jaar 1074. col. 512. 513. *cujus partem, crusta panis insertam, catulo dari, eumque sine mora mori* VIDIMUS; *et quod Episcopus talem medicinam non gustaverat*, LÆTATI SUMUS. Doch dat zijn, benevens veele voorgaande en volgende, de eigen woorden van Bruno de Bello Saxonico by Freherus p. 113. nov. edit. p. 188. Zo lees ik by hem ook, op 't jaar 1009. col. 413. *Hos plerique laudant quasi injustitiam Domnorum suorum pati nolentes*, *NOS autem quasi ignavos e contra vituperant.* by Ditmarus L. VI. p. 71. *Quos nonnulli, injustitiam Dominorum suorum pati nolentes, laudant, NOS autem quasi ignavos econtra vituperant.* Verder gaat, en nader ter zaake komt, dat die zelfde Annalist, die der Keizerinne Kunegunde eene Zuster *Ludgaard* gaf,

ꝟ. 689.

haar

haar ook noch eenen Broeder *Dedo* gegeeven heeft. Welke Dedo zoon was van eenen *Diederik;* die dan almede Vader van *Ludgaard* zoude mogen heeten. Ditmarus spreekt p. 71. 72. met nadruk van Graaf Dedo, omdat die des zelfs Neef, den Markgraaf Wirinharius byna ten val hadt gebragt: en dat gansche verhaal vindtmen eveneens, doch een weinig verplaatst, by den Annalist col. 413. r. 1-24. die 'er echter eenen staart aanhecht, welke eene loutere onwaarheid behelst. Want zo gaat hy voort, spreekende van Dedo: *dotem et patrimonium* Reginæ Cunegundis, *quæ* Soror sua *erat*, *Ecclesiæ Bavenbergensi a Rege delegari dolens*, *contra ipsum rebellat*. Of dit almede in de nieuwe of laatste Uitgaave van Ditmarus gevonden werde, weet ik niet; zekerlijk niet in de myne van 1580. Ook is het openbaar valsch. zie 't Geslacht van deezen Graaf Dedo, by Reineccius achter Ditmarus p. 119. by Blondel Tab. 133. by Hubner Taf. 154. enz. Die nu zulk een' *Broeder Dedo* aan Kunegunde vereerde, moet die ook niet gehouden worden voor den zelfden, die haar, ook uit zijn eigen, eene *Zuster Ludgaard* geschonken heeft? 't Zijn twee maaksels van de zelfde hand. B. I. ℣.689.

Doch laat ons overgaan tot *Ludgaard;* en toonen, dat de Historie, die van Loon uit de woorden van Ditmarus, den Annalist, en anderen, op 't jaar 1005 verder heeft opgesmukt, *onmogelijk* kan waar zijn: en, voorts, dat Ditmarus die woorden *onmogelijk* kan geschreeven hebben. Wy gavenze boven in 't Latijn; hier volgen zy in het Duitsch: *De Keizer*, *de Vriezen te water aantastende*, *dwong hen*, *van hunne begonnen wederspannigheid af te zien*, *en den grooten toorn van* Ludgaard, *Zuster der Keizerinne*, *te bevredigen*. De vertelling van van Loon II. p. 237. behelst zaakelijk; „ dat Lutgaard, „ als Moeder en Voogd van haaren jongsten zoon Sigifrid, „ het gebied voerende over de Westvriezen, deezen, het „ Vrouwelijk Staatsbewind verachtende, tegen haar opstonden; het welk haaren Zwager, den Keizer, noodzaakte „ tot haar hulpe te Thiel te komen, daar hy de gansche Vasten doorbragt met het vervaardigen eener Vloote, waarmede hy de ontoegangkelyke Vriezen zulks bedwong, dat „ zy zich met Ludgaard moesten verzoenen “. Graaf Arnoud was, volgends van Loon, gesneuveld in September 1003. maar volgends alle onze oude Kronijkschryvers in 993. en Ludgaard overleefde hem niet lang. De Brief, waaruit

 van

B. I. ✠. 689. van Loon Arnoud 10 jaaren langer deedt leeven, is van geen gewigt. En al waar hy volkomen wigtig, zo zou 'er alleen uit blyken, dat Arnoud noch leefde in 998. en dat scheelt noch veel van 1003. En een schrijffout te onderstellen in DCCCCXCIII, voor MIII, is te plomp om 'er van te spreeken. Het blijft dan, tot nader bewijs, by my zeker, dat Arnoud gesneuveld is in 993. En dewijl Ludgaard kort daarna overleedt, en haar (gewaande) Zuster Kunegunde eerst in 1002 Keizerin is geworden, zo vervalt hier aanstonds de gansche vertelling van van Loon. Maar ik zal hier, voor een poos, onderstellen, dat Ludgaard geleefd hebbe tot 1005; en dat die woorden door Ditmarus geschreeven zijn op dat zelfde jaar 1005; zo vraag ik: Wie verstondt hy door *Vriezen*? van Loon zegt, de *Westvriezen*. ik zou zeggen, de *Hollanders*. Toen die goede Keizer, in 't jaar 1018, *zynen Neef* Diederik, *Ludgaards zoon*, te vuur en te zwaard uit het zyne poogde te verdryven, noemde Ditmarus de *Hollanders*, Vriezen: (zie boven by ✠. 1008) gevolgelijk ook hier. En immers konmen zo wel een' opstand in Holland verzieren, als in Westvriesland. By voorbeeld, Ludgaard kon, gelijk naderhand Peternelle, geweigerd hebben den toom der Regeeringe over te geeven aan haaren mondigen Zoon Diederik, die, volgends de rekening van onze oudste Schryvers, in 1004 zijn 23 jaar moet bereikt hebben, enz. Weezenlyker is de bedenking, dat Keizer Henrik, niet zynen Neef Diederik, Graaf van Holland; maar zyner Schoonzuster Ludgaard, die nu geen recht hadt tot de Regeeringe, te hulpe kwam. Maar hier komt Westvriesland wel ter snede, want dat was 't Graafschap van Sieuwaard, daar Ludgaard als Moeder en Voogd van deezen haaren jongsten zoon, de Regeering waarnam: en zulks met uitsluitinge van Graaf Diederik. En hoe kwam Sieuwaard aan dat Graafschap? Volgends Kolijn ✠. 629-632 (en uit deezen bewijst het van Loon p. 236.) by verdrag, van zynen Broeder Diederik; nadat hy zynen anderen Broeder Adelbert (zo van Loon wil) doodgeslagen hadt, reeds met Tietburg getrouwd was, enz. Stondt hy dan noch, na dat alles, onder de Voogdye zyner Moeder? die dit kan overeenbrengen, mag het doen. En dan zal ik noch staande houden dat by Ditmarus geen *Westvriezen* konnen verstaan worden; en vooral niet door van Loon. Arnoud, zegt hy, sneuvelde den 17 of 18 Sept. (hy moest gezeid hebben, 18 of

19.

19. want dat is XIV of XIII Kal. Oct. gelijk zijn getuigen, B. I.
Beka en Leo, ſpreeken) in het jaar 1003. De Hollanders lee- ✝. 689.
den daar eene zwaare nederlaag, en moeſten niet alleen het Veld, maar geheel Weſtvriesland, ruimen: zonder dat Diederik III, in zijn ganſche leeven, dat eindigde in 1039, iets in Vriesland te gebieden gehad heeft; hebbende zelfs zijns Vaders dood ganſch ongewroken moeten laaten, en Kennemerland, ter nood, met veel ſtrydens, konnen behouden. Dit zegt onze Dichter in deeze weinige regelen ✝. 1024.

Deſe Grave Diderike,
Met oerloghen eñ met pinen
Behelt bi Kenemare metten ſinen.
Onghewroken ſinen Vader
Moſte bi laten alte gader.

Nu wenſchte ik onderricht te worden, door wat middelen de ongelukkige Weduwe Ludgaard, aanſtonds na 't omkomen van haaren Man, haar *Vrouwelijk Staatsbewind*, gelijk van Loon beuzelde, zulks in Weſtvriesland heeft konnen veſtigen, dat de Vriezen tegen haar in 1004 op nieuw behoefden op te ſtaan: die nochtans in 1005 door haaren Zwager, den Keizer, wederom aan haar onderdaanig zouden gemaakt zijn. En om de buitenſpoorigheid van deeze vertellinge noch wat naakter te ontdekken, zo gelieve de Leezer in acht te neemen, dat Ludgaard, toen zy haars Mans nederlaage en dood vernam, zich gedroeg als eene Heldin, veſtigende haar Vrouwelijk Staatsbewind in Weſtvriesland zelf: Maar dat zy, toen de Weſtvriezen tegen haar opſtonden, toen de Keizer, alsof hy t'huis niets te doen hadt, haar te hulpe kwam, en dien Weſtvriezen andere *mores* leerde; dat zy, zeg ik, in plaatſe van verheugd te zijn over die hulpe zonder weergaa, en der zelver gewenſchten uitſlag, door die ſtoutheid der Vriezen zo getroffen was, *datze noch in 't zelfde jaar* 1005, *den* 10 *Mey, van droefheid overleedt.* En opdatge niet denkt, dat van Loon hier ſpreekt zonder Getuigen, zo bewijſt hy: Eerſteiijk, dat Ludgaard geſtorven is den *Tienden Mey*, uit de woorden van Leo Mon. p. 149. *Lutgardis obiit* Tertio Idus *Maji;* en zulks niet alleen, Hiſt. II. p. 238. maar ook op Kolijn p. 267. uit welken herhaalden misſlag, in byzondere Werken, blijkt, dat hy niet wiſt, dat 3 *Idus Maji* is den *Dertienden Mey*; noch dat 3 *Idus*, in den Latijnſchen Almanak, altijd is de 11 of 13, noit de 10 dag der Maand. Ten twee-

 den,

B. I. den, dat Ludgaard in 1005 *van droefheid* gestorven is, be-
✝. 689. wijst hy uit Kolijn ✝. 665. doch die sprak, gelijk alle onze anderen, van *tien jaaren vroeger*; en is zo te verstaan, dat zy *van droefheid* gestorven zou zijn op de tydinge van het ongeluk, haaren Gemaal in 't byzonder overgekomen. Ten derden, dat Keizer Henrik zyner Vrouwen Zuster te hulpe kwam in 1005, bewijst hy, Hist. p. 237. uit Melis Stoke fol. 25. ✝. 1. dat is B. I. ✝. 1011. daar onze Dichter spreekt van 't jaar 1018, dat is *dertien jaaren laater*; en zegt,

Eñ hem wort helpe des ghelike
Ghesent van Keiser Heinrike,
Een Hertoghe, de Godevaert hiet.

Doch van Loon haalt alleen de twee eerste regels aan. Zie ondertusschen hier eene korte schets van van Loons Manier van Bewyzen, welke heerscht in en door alle zyne Werken. Daarmen echter moet byvoegen, dat de aanhaalingen der eigene woorden uit oude Schryveren, die de werreld reeds te lang bedroogen hebben, dikwils, met opzet, verminkt zijn; zodaanig dat het somtijds een vervalsching mag heeten. En zo heet ik, onbewimpeld, de laatstgemelde uit onzen Dichter; daar, vooreerst, *hem*, te weeten *Diederik*, zoude betekenen *Ludgaard*: Ten tweeden, *de Keizer zondt Hertog Godevaard tot hulpe van Diederik in* 1018. zoude betekenen, *de Keizer kwam in persoon tot hulpe van Ludgaard in* 1005. Ten derden, en ten bewyze dat hier ook bedrog onder schuilt, in die drie vaarzen van Melis 1011-1013, wordt gezeid eene onwaarheid, waarvan wy aldaar, en die van Loon zelve wel gezien heeft, als blijkt uit zijn eigen verhaal van dat geval p. 274. daar hy zegt, *dat de Keizer aan dien Hertog bevel gaf, om de Vriesche volkplanting zijns Neefs*, Diederiks, *gewapenderhand uyt te rooyen.* Hoe zalmen dat noemen?

Zo verminkt hy ook twee andere Getuigen, Hist. p. 237. uit de welken hy in 't byzonder bewijst, dat Keizer Henrik *de gansche Vasten te Thiel zoude doorgebragt hebben.* Eerst beroept hy zich op *Annal. Hildesh. IV. ann.* 4. *Henrici II* (en waarom niet eenvoudig, *ad ann.* 1005? want dat jaartal staat 'er ook, maar niet *IV. ann.* 4) en voorts op den gemelden Sax. Annalist *ad ann.* 1005. wiens woorden, als de klaarsten, schoon anders by beiden de zelfden, aldus luiden: *Anno D. Inc. MV Rex Natale Domini Thorneburh feriavit, et in partibus Saxoniæ usque ad tempus Quadragesimæ: in*

Qua-

Quadragesima autem Thiele degebat. Zie daar den Keizer te Thiel. twee oude Schryvers getuigen 't. Maar wat deedt hy te Thiel? Hy *vervaardigde*, volgends van Loon, *eene vloot*, enz. Maar wie zegt dat? niemand dan van Loon, die hier wel hadt mogen uitrekenen, hoeveel tijds 'er valt tusschen *de Vasten* en 't *Paaschfeest*. Want beide zyne getuigen laaten onmiddelijk op de aangehaalde woorden volgen, zonder eenig onderscheid; *Pascha vero Aquisgrani celebravit*: en 't Paaschfeest (toen 1 April) vierde hy te Aken. Hadt van Loon die vier woorden in zyne aanhaalingen niet achter gelaaten, men zou aanstonds gezien hebben, dat de Keizer, immers volgends die twee Getuigen, van *Thiel*, vertrokken was naar *Aken*, en geenszins naar *Westvriesland*. B.I. †.689.

Maar wat zullen wy zeggen van die twee Getuigen zelfs? Vooreerst, dat de een den anderen naarpraat; en zy dus te saamen maar éénen Getuigen uitmaaken, die schreef of zeide het geen hy niet wist. Want, gelijk ik beloofd heb te zullen bewyzen, het is *onmogelijk*, dat Ditmarus die woorden, zo dikwils door van Loon bygebragt, heeft konnen schryven. En, dit beweezen zijnde, zal ook alles, wat de jongstgemelde twee Getuigen by van Loon verhaalen, in rook verdwynen. Zy spreeken, en zo doet ook van Loon, van 't jaar 1005. en dit jaar wordt, onder weinigen, by Ditmarus uitgedrukt in 't begin van zijn Zesde Boek. In 't laatst van 't voorgaande p. 57. lin. 34. zeide hy, dat de Keizer het Kersfeest vierde in POLITHI; en dat is niet in *Thorneburg*, gelijk de twee anderen zeiden. en dit is 't begin van 't jaar 1005. In de maand February hieldt hy, B. VI. eenen Landdag in Saxen; en krijgt tyding, dat zyne Beyerschen veel overlast leeden van den Poolschen Boleslaus; tegen welken hy aanstonds te velde trekt; doch keert, onverrichter zaake, te rugge: en komt te MERSBURG; daar hy toestel maakt om een' krijgstogt te doen naar *Lombardyen*: komt te MAAGDENBURG; vandaar te REGENSBURG, daar hy XII Kal. Apr. of 21 Maart, eenen Landdag houdt: voorts te AUGSBURG, daar hy der Keizerinne verlof geeft naar Saxen te rug te keeren, onder 't geleide van Tagmo Aartsbisschop van Maagdenburg; door wien DITMARUS, DIE DIT SCHREEF, verzocht was te AUGSBURG te komen; gelijkze ook vandaar te saamen, met de Keizerinne Kunegunde, zijn wedergekeerd. De Keizer, zynen togt voortzettende, vierde het Paaschfeest aan

de

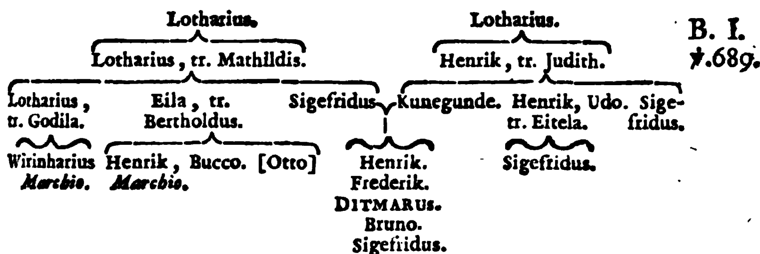
B. I. de overzyde van 't Gebergte, in het vlakke veld, aan de rivier de BRENTA. Hoe verre zijn wy hier, zo van *Aken*, als van *Thiel* en van *Westvriesland*? Is het dan wel mogelijk, dat Ditmarus geschreeven hebbe, dat de Keizer, in die zelfde tijd, de Westvriezen zoude bedwongen hebben? Doch ik mag my over de Uitgaave van Ditmarus, die van Loon aanhaalt, niet nader uiten, voor dat ik de zelve gezien zal hebben: en genoeg my nu, den Leezer, dieze bezit, aan te wyzen het geene wel onderzoeks waardig is.

t. 689.

Maar, zal licht iemand vraagen, staat dan in de eerste Uitgaave van Ditmarus ook niet, dat *Diederik*, Ludgaards zoon, was een *Neef der Keizerinne*? Ja. het staat 'er L. VIII. p. 112. l. 22. *Imperatricis nostræ Nepotem Thiedricum*. Was dan die *Thiedricus* een ander dan onze Graaf Diederik? Neen. hy was 't zelf. Zie daar dan, met den eersten opslag, een bewijs, daar geen praaten tegen valt. Want *Nepos* betekent, by de Schryvers der Middenste eeuwen, eenen Broeders of Zusters Zoon. 't Is waar. maar dat het alleen in die, en in geene andere, betekenis zoude voorkomen, is eene onderstelling, die valsch is. En dewijl het hier aankomt op de meening van Ditmarus, die, als bekend is, somtijds Latijn op zich zelven sprak; zo is hier niet de Vraag, wat anderen, maar alleen, en bepaaldelijk, wat Ditmarus door *Nepos* verstondt? Reineccius heeft voor zyne Uitgaave geplaatst eenige woorden van den Schryver, die hy meende uitlegginge noodig te hebben: en daaronder *Nepos*, dat ergens in dit Werk zoude betekenen *Avus maternus*, dat is, *Moederlyke Grootvader*. Hoe vreemder my dit voorkwam, hoe meer ik misnoegd was, dat hy de plaats niet aanwees, waar zulks te vinden was, opdat ik het zelf mogt onderzoeken. Want schoon my dit hier wonderlijk in mijn kraam zoude dienen, en op het gezag van Reineccius, by verre de meesten, lichtelijk ingang zou vinden; ik kan echter van my zelven niet verkrygen, den Leezer iet wijs te maaken het welk my, na een naauwkeurig onderzoek, gebleeken is valsch te zijn. De plaats, daar Reineccius 't oog op hadt, heb ik gevonden L. IV. p. 40. daar hy, nevens de woorden, *Nepos meus Marcrio Henricus*, op den kant zette, *Avus maternus*. doch gansch kwaalijk. En dewijl wy ons bepaalen zullen tot het Geslachte van Ditmarus, laaten wy dit Tafelken voorafgaan, door Reineccius zelven opgesteld.

Lotha-

B. I. ✝.689.

Dus was Ditmarus gesprooten uit de Graavelyke Huizen *van Waldbeke* en *van Staden*. Tweemaalen spreekt hy van zynen *Grootvader Henrik*, eenen bloedverwant, *consanguineus*, van Keizer Otto den Grooten; en noemt hem telkens, niet *Nepos meus*, maar *Avus meimet*, L. II. p. 22. en L. III. p. 28. het welk zijn uitschryver, de Sax. Annalist, op de jaaren 969 en 975, wel uitdrukte door *Comes Henricus de Stadhe*. doch tevens lafhertig zwygende van Ditmarus, dien hy uitschreef. Maar L. IV. p. 40. sprak Ditmarus van den Zoon zyner Moeye *Eila*, den *Markgraaf Henrik*: die daarom ook by den Annalist, op 't jaar 994, in 't zelfde verhaal genoemd wordt, *Henricus qui Marchiam habebat*. Dees Markgraaf hadt eenen voornaamen Dienstman des Bisschops van Wirtsburg de oogen doen uitsteeken: waarop hy gebannen wordt. Maar zich eerlang met den Keizer en Bisschop verzoend hebbende, werdt hy, nevens den Markgraaf Lupold, door den Bisschop genoodigd en wel ontvangen; welke Lupold, speelende met de zynen, door eenen vriend van den geblinden, met een' pijl, zuiks getroffen werdt, dat hy twee dagen daarna overleedt; schoon hy tot dat stuk noch met daad, noch met raad, geholpen hadde; *innocens in facto prædictæ actionis, et in consilio.* Uit welke woorden blijkt, dat niet de schuldige Henrik, maar de onschuldige Lupold dood bleef. Zodat Reineccius, buiten de taalfout van *Nepos* te verklaaren door *Grootvader*, ook in 't Leeven van Ditmarus p. 1. twee Historische onwaarheden stelde; niet alleen, dat des zelfs *Grootvader Henrik* dat geweldige stuk uitgevoerd hadt; maar ook, dat hy op die wyze in 994, toen hy waarschynelijk al eenigen tijd was dood geweest, het leeven verloor. Allerzekerst is, dat Ditmarus zyne *Volle Neeven*, of *Zusterlingen*, gewoon was zijn *Nepotes* te heeten. 't Welk nergens klaar-

B. I. er blijkt, dan L. V. p. 55. daar hy dien zelfden *Henrik* eerst
†.689. noemt *Bertoldi Amitæque meæ Filius*; en daarna *Nepos meus*. Ditmarus weder L. VI. p. 71. *Nepos meus Marchio Wirinbarius*: welken *Wirinbarius* Reineccius in zyne Kanttekening aldaar, noemt *Zoon van Lotharius, en Kleinzoon van Wirinbarius*. 't Is waar; en nochtans kwaalijk gezeid, omdat niemand, uit die woorden, iet anders verstaan kan, dan dat *Lotharius* een Zoon van *Wirinbarius* zoude geweest zijn. Neen. Zijn vrouw *Godila* was de Dochter van *Wirinbarius*. En zy was het, die haaren eersten Zoon *Wirinbarius* noemde naar haaren Vader: gelijk duidelijk te leezen is by Ditmarus L. IV. p. 42. De Schryver verhaalt daar, hoe Graaf Dedo, boven gemeld, des zelfs Neef Wirinharius trachtte te brengen in haat van den Keizer: en vervolgends, hoe de zelfde Wirinharius, met hulpe van *Frederik*, Graaf Dedo overviel en van 't leeven beroofde. Deezen *Frederik* noemde Ditmarus *Fratrem meum*, mynen Broeder. De Annalist, die hem genoegsaam letterlijk naarschreef, doch wederom niet goedvondt hier zynen wegwyzer te noemen, gebruikte deezen omweg, noemende *Frederik, Zoon van zynen* [Wirinharius] *Oom Sigifridus*. waardoor die *Frederik* wel onbekend hadt konnen blyven, zo wy Ditmarus niet hadden. Ondertusschen stemt die beschryving van den Annalist ganschelijk overeen met het bovenstaande Tafelken, dat my hier veele woorden doet spaaren. Zo noemde ook Ditmarus L. IV. p. 41. *Sigifridus*, Zoon van zynen Moederlyken Oom *Henrik*, eveneens *Nepos meus*; de Annalist col. 357. *Zoon van Graaf Henrik*. Zodat ten vollen blijkt, dat Ditmarus het woord *Nepos* doorgaands gebruikte om de *Zoons van Oomen en Moeyen* aan te duiden. En ik acht, dat dit overvloedig genoeg is, om te bewyzen, dat *Nepos Imperatricis*, gelijk hy onzen Graaf Diederik noemde, wel te kennen geeft, dat Diederik een *Neef der Keizerinne* Kunegunde was, maar geenszins, dat die Keizerin Kunegunde geweest zoude zijn *Moeye van Graaf Diederik*, of *Zuster van Ludgaard*. En deeze band van Zusterschap nu los gemaakt zijnde, zullen wy 't hierby laaten.

†.691. †. 691 (Cronijk) Van Loon is, in zijn gemelde Aantek. op Kolijn p. 247. zo edelmoedig, dat hy, geen gering medelyden betoont te hebben met alle onze andere Kronijkschryvers,

vers, en zelfs met lieden van geleerdheid in zyne dagen, die B. I.
Ludgaard en *Theophania* voor Zusters hielden. Die geleerde †. 691.
Mannen zijn dan wel verpligt, op hun beurt, medelyden te hebben met van Loon, daar hy zulks verdient. Hy bewijst aldaar, dat Theophania geweest is de Dochter van Romanus Keizer van 't Oosten, uit den Continuator van Regino op 't jaar 767, in plaatse van 967. en dat die zelfde Theophania geweest is de Vrouw van den Westerschen Keizer Otto II, uit Sigebertus Gembl. op 't jaar 971. En het was op 't gezag van die zelfde Schryvers, dat hy te vooren p. 231. Theophania noemde DOCHTER van *Romanus*, NICHT van *Joannes*, en STIEFDOCHTER van *Nicephorus*; drie Oostersche Keizers. Daar het geen groote kundigheid onderstelt, dat hy *Joannes*, den Moorder en Opvolger van *Nicephorus*, voor den zelven noemt. *Romanus* storf 16 Maart 963. *Nicephorus* werdt vermoord en opgevolgd door *Joannes Zimisca* in December 969. *Nicephorus* was getrouwd met de Weduwe van *Romanus*: en *Joannes* met de Dochter van den zelfden *Romanus*, Theodora genoemd. Waaruit aanstonds opkomt, dat Theophania, aangemerkt als *Dochter van Romanus*, en *Stiefdochter van Nicephorus*, was de *Schoonzuster van Joannes*. Maar indien van Loon zyne eigen Getuigen verstaan hadt, zy zouden hem beter onderricht hebben. Want de Continuator van Regino verhaalt wel, dat Keizer Otto I, in 't jaar 967, Gezanten afvaardigde naar CP. om de *Dochter van Romanus*, de *Stiefdochter van Nicephorus*, die toen op den troon zat, voor zynen Zoon Otto II ten huwelijk te verzoeken. Maar Sigebertus, op 't jaar 971, verhaalt, dat *Joannes*, die toen regeerde, zyne *Nicht* zondt tot een Bruid voor den jongen Otto: maar geenszins dat die *Nicht van Joannes* zoude geweest zijn de *Dochter van Romanus*, of de *Stiefdochter van Nicephorus*. want dat is zo niet. En zo is ook niet, dat *Theophania* zoude geweest zijn de *Dochter van Romanus*. Otto zondt Gezanten, om de Dochter van Romanus voor zynen Zoon ten huwelijk te verzoeken. Is dit een bewijs, dat dat huwelijk inderdaad voltrokken geweest is? dat leert de dagelijksche ondervinding anders. Ik zeg noch meer; en zelfs, dat die Dochter, door die Gezanten, noit ten huwelijk verzocht is. Want zy werden, op hunne reize derwaarts, door de trouwelooze Grieken vyandlijk overvallen, sommigen gedood, eenigen gevangen, weinigen ontvluchtende

B. I. tende om de tyding te brengen aan Otto den Grooten, die
J.691. terstond, tot wraak deezer beleediging, een goed leger in Kalabrien zondt; die de Grieken sloegen en versloegen, den gevangenen den neus affneeden, hun in Kalabrien en Apulien zwaare schattingen opleiden, en met grooten roof wederkeerden. Dit ongeval was oorzaak, dat het volk te CP. tegen Nicephorus opstondt, die eindelijk, door list van zijn eigen Vrouw, en door de hand van Joannes, van 't leeven beroofd werdt. Dees, in zijn nieuw gebied, voor al zoekende de vriendschap van den gehoonden Otto te winnen, zendt, met prachtige geschenken en een treffelijk gevolg, *NIET de begeerde Maagd*, *MAAR zyne eigen Nicht*, Theophania *geheeten:* waardoor Otto zich liet bevredigen, niettegenstaande sommigen die *onverzochte Maagd* wilden te rugge zenden. Zie dit gansche verhaal by Ditmarus L. II. p. 18. uit wien ik 't ontleend heb, en dien van Loon, hoe dikwils hy zich ook op dien Schryver beroepe, noit schijnt geleezen te hebben. H. Meiboom, Not. ad Witichindum Mon. in Meib. Rer. Germ. T. I. p. 701. heeft, uit die plaats van Ditmarus, voorlang aangemerkt, dat *Theophania*, Vrouw van Otto II, eene andere geweest is dan de Dochter van Romanus, die Otto I zynen Zoone toegeschikt hadt. Maar hy deedt vergeeffsche moeite om te ontdekken wie haar Vader geweest zy. Het welk ik thans niet geloove dat ergens te vinden zal zyn. Eveneens heb ik lang geoordeeld over den Naam der Dochter van Romanus; daarmen niet sterk naar gezocht heeft, omdatmen in de vaste verbeelding was dat zy *Theophania* hiet. En zelfs die geenen, die haar Anna noemen, laaten haar tevens den anderen naam behouden. Jac. Basnage, in zyn' Thes. Monument. T. III. p. 50 (r): Anna *vel* Theophania, *a Nicephoro Imp. prognata: hancque Luitprandus jussu Ottonis I in matrimonium postulavit pro Filio Ottone II, an.* 968. Deeze Aantekening is, buiten twijffel, ontleend uit die van Henr. Canisius, wat verder voorkomende, ibid p. 75 (o): Theophania *sive* Anna, *quam Otto I Filio petiverat per Luitprandum in Legatione ad Nicephorum Imp.* Daar echter niet gezeid wordt, dat zy de Dochter van Nicephorus zoude geweest zijn. Dewijl ik nu vastelijk vertrouwe, dat Canisius den naam van Anna by eenen geloofwaardigen Schryver gevonden heeft, zal ik daarin berusten: Mids wy, onder die twee Naamen, ook twee Persoonen verstaan. Dus houd ik

ik Anna voor de *Dochter van Romanus*; en Theophania B. I.
voor de *Nicht van Joannes*. De eerste was, volgends Dit- ✠.691.
marus, de *desiderata*; de tweede, de *non desiderata virgo*.

✠. 722 **Dierdrike van Hollant**) zo wordt Diederik in den ✠.722.
Brief niet genoemd. Het verdient evenwel zyne opmerking, dat Melis zo spreekt; gelijk ook vroeger ✠. 695. *Arnoude van Hollant*. En niet alleen Melis; maar ook Albericus, op 't jaar 1018, *Arnulphus Hollandensis*. Dit gaatmen voorby. Maar omdat één enkele Hermannus Contractus, die geboren was aan den Donauw, en zijn leeven doorgebragt heeft in het klooster Reichenaw, Graaf Diederik IV noemde *Markgraaf van Vlaardingen*, zo heeftmen niet alleen zulk een Markgraafschap in ons Land gesticht; maar weet het ons ook in nieuwe Historien en Landkaarten bepaaldelijk aan te wyzen. Ja het is, van de Douzaas af tot nu toe, door geleerden en ongeleerden, in dicht en ondicht, bevestigd geworden. Laat ons eens zien, hoe het beweezen is door van Loon. Hy zegt eenvoudig, dat het *Graafschap Vlaardingen ook wel als een Markgraafschap in de oude schriften genoemd wordt*. Ten bewyze beroept hy zich p. 74 (4) op deeze woorden van Contractus an. 1046. *Subsequutis diebus navali expeditione in* Phladirtingam, *fretum trajiciens*, *pagum quendam*, *quem Theodericus* Marchio *sibi usurpaverat*, *ab eo eripuit*. Hier ontbreekt, aan 't hoofd, *Rex Paschale festum apud Trajectum*, *Fresiæ urbem*, *egit*, *et* subsequutis, *&c*. gelijkge by hem zelven zien kunt p. 296 tweemaal, eens by (4) andermaal by (6) en op Kolijn p. 327. ✠. 812. Wat zegt nu Contractus? Hy zegt „ dat de Keizer, van Utrecht, over eene „ zee-engte, gevaaren is naar *Vlaardingen*; en zich meester „ gemaakt heeft van zeker *Pagus*, of land, het welk de „ *Markgraaf* Diederik ten onrechte in bezit genomen hadt." Wat mensch kan hieruit leezen, dat Diederik geweest is *Markgraaf van Vlaardingen*? Dit laatste zeggen echter ook Douza, Scriverius, Miræus, Buchelius. Maar die hadden zekerlijk het oog op 't geenemen lang daarna leest, op 't jaar 1047, *Theodericus de Phladirtinga Marchio*. Maar, wat is dat? Is het, Diederik van Vlaardingen, *Markgraaf*? Of is 't, *Diederik*, Markgraaf van Vlaardingen? Het onderscheid dier bewoordingen, zoude ik met voorbeelden konnen bevestigen. Doch 't is der moeite niet waardig. Want

R hoe

B. I. v.722. hoe Hermannus 't ook mag gemeend hebben, hy was altijd vergist: zijnde hy zekerlijk te tellen onder die Vreemdelingen, waarvan Douza zeide, *quibus distinctio illa gentium populorumque minus innotuerat.* Zijn tydingen luidden, dat de Keizer naar *Vlaardingen* was gevaaren, 't welk *Graaf Diederik* toekwam. En geen kennis hebbende aan deezen persoon, noemde hy hem *Diederik van Vlaardingen.* Voor 't overige was 't in die eeuwen gemeen, de woorden, *Marchio* en *Comes*, nu en dan te verwisselen. Dat hy *Utrecht* noemt eene *Stad van Vriesland*, is in hem te verschoonen: niet in van Loon, dat hy, van dit geval spreekende, en dus in 't midden der Elfde Eeuwe p. 296 a. *Holland*, of *Vlaardingen*, simpelijk noemt *Vriesland.*

v.745. v. 745 Dit recht willen wi dat hem coemt) in A *dat hem an coemt.* wy volgen hier de Andd. Maar 't geen Melis in deezen regel zegt, staat niet in den Latijnschen Brief, die my hier gebrekkelijk schijnt: —— *in proprium tradidimus. in Comitatibus ita nuncupatis, Masalant, Kinhem, Texla.* Of, gelijk by Scriverius, *tradimus: et in Comitatibus.* Dit doet my denken, dat daar iet diergelijks achter het woord, *tradidimus*, uitgevallen is. En zo hebben ook anderen gedacht. Van Rijn op de Oudh. van Noordholland II. p. 77. vult het gebrek aldus aan; *al het welke gelegen is:* en plaatst onder 't Graafschap van MAASLAND *de landen tusschen de Lier en den Yssel:* onder 't Graafschap van TEXEL *het Landschap van Texel* (waarop ik nu geen aanmerking zal maaken): en HET ANDERE onder het Graafschap van KINHEM. Wat was nu dat *andere?* Vooreerst, *Zonnemare* of *Sunnemere;* en dat plaatst hy in *Schouwen*: voorts, het geene gelegen was tusschen de wateren *Medemelec* en *Chinneloes.* En dus zou het Graafschap van *Kinhem* zich uitgestrekt hebben *van Zonnemare in Zeeland tot omtrent de tegenwoordige Stad Medemblik toe.* Was dan dit de meening van van Rijn? Neen: 't was een gebrek van oplettendheid. Zou hy zulk eene uitgebreidheid aan *Kinhem* hebben konnen geeven, juist ter zelver plaatse, daar hy den Heer Alting bestraft, omdat die ons het Land van *Texel* door een onmaatig vergrootglas hadt doen zien? Zie wat van Rijn deswegen, breedvoerig, gezeid heeft p. 69-77. Maar dewijl Alting telkens met zulk een verzekering spreekt van die verschrikkelyke overstroomingen in de

Der-

Dertiende Eeuwe, door welken de landen, tusschen Enkhuizen en Staveren, in eene Zee veranderd; en zulk een groot gedeelte van het Land van Texel, als reikte van het tegenwoordige Texel tot Medemblik, alleen uitgezonderd het Eiland Wieringen, door de woedende golven ingezwolgen, en Wieringen toen eerst van Texel afgescheurd, zoude zijn; heb ik dienstig geacht, de ongegrondheid, de nietigheid van dat vertelsel wat duidelyker in 't licht te stellen. Men beschouwe zyne Landkaarten voor het Tweede Deel, vooral Tab. VII. waarin hy, opzettelijk, vertoont den staat van het Vrye Vriesland, benevens dien van de Zuiderzee, tot de Overstroomingen der gemelde Dertiende Eeuwe toe. Tot bewijs van welken hy zich beroept op *Emo* en *Menko*, Eersten en Derden Abt van Wittewerum, als Ooggetuigen. Dit zijn zyne eigene woorden by FLEHUS, FLI: *De eluvionibus bisce nemo certiora ad Posteros reliquit, quàm Antistites nostri Werumenses ceu testes oculati Emo et Menco, quorum Membranas apud me esse dixi vivente altero descriptas.* Hy hadt dan die Kronyken, op perkament geschreeven by 't leeven van Menko zelven: en dit zegt hy in een lang bearbeid Werk, welks Voorrede hy schreef, of tekende, te Groningen den 6 Nov. 1698. Ant. Matthæus heeft deeze Schryvers uitgegeeven in het Derde Deel der Analecta, welks Opdragt hy schreef, of tekende, te Leyden den 1 Nov. 1699. In welke Opdragt hy, met de uiterste dankbaarheid, erkent, dat hy 't Afschrift op perkament (want hy hadt ook een ander op papier geschreeven) het welk hy in zyne Uitgaave gebruikt en gevolgd heeft, van den Heere Menso ALTING gunstiglijk ontvangen hadt. Matthæus, die, als bekend is, zich haastte met uitschryven en uitgeeven, heeft dan tijdsgenoeg gehad om het zelfde Afschrift, dat Alting gebruikt hadt, uit te schryven, en in 't laatste van 't jaar 1699 uit te geeven; nadat de Heer Alting, zijn Werk voleindigd, en ter drukpersse overgegeeven hebbende, het zelve niet meer noodig hadt. Wy hebben dan in de Uitgaave van Matthæus het zelfde afschrift waarop Alting zich beroept. Wat getuigen nu, in de Uitgaave van Matthæus, die twee Abten, Emo en Menko? Zy getuigen, vooral de eerste, van zeer zwaare en malkanderen kortelijk volgende Watervloeden, die veroorzaakt zijn door het overstroomen der *Eems*, daar zy naast by lagen, en waardoor zy dikwils B. I. v. 745.

 scha-

B. I. schade leeden. Daarvan waaren zy ooggetuigen, dat beschryven zy. Maar van de *Zuiderzee*, van de afscheuring van *Staveren van Enkbuizen*, van *Wieringen van Texel*; met één woord, van alles wat Alting, op hun gezag wilde doordryven, is by hen geen woord te vinden. En hoe konden zy getuigen 't geene zy niet wisten, niet gezien hadden? 't Is noodig datwe Alting zelven hier weder hooren. zo spreekt hy op 't woord WIRON: *Texlensis Pagi quondam pars continens, forte et Comitatus, Seculo XIII primum avulsa, et sensim inminuta. Nomen Tractui facit Inventarium Bonorum Trajectensis Ecclesiæ*, VILLA WIRON, *a* WIERE, *alga marina juxta nascente, aggerum insigni munimento.* Maar dat loopt vast. De Lijst der Utrechtsche Kerkgoederen behoort tot de Negende Eeuw; daarin wordt *Wieringen* gemeld, onder den naam van *Wiron.* Hoe is 't nu mogelijk dat dat Land (*Terra*, niet *Villa*) zynen naam gekreegen hebbe van het *Wier*, dat daar omstreeks zeer overvloedig door de Zee wordt opgegeeven, indien het, noch tusschen de drie en vier eeuwen daarna, dat is tot in de Dertiende Eeuwe, niet alleen vast land zoude geweest zijn, maar zelfs in het harte des lands gelegen hebben; en geen zee daar heinde noch by kwam? want zo vertoont Alting het in zyne Kaart. Ten waare men ons bewyzen kon, dat het *Wier*, 't welk Junius in Batav. p. 303. en Douza Ann. p. 286. noemden, *maris ejectamentum in propinquo*, voor negen of tien eeuwen op 't land plag te wassen. Immers, hoe dit zy, hadt Alting die Utrechtsche Lijst, op de welke hy zich beroept, met aandacht geleezen, hy zou anders geredeneerd hebben. Want vooreerst vindtmen daar, naby 't einde, genoemd het EILAND TEXEL. En 't geen alleromstandigst is, te vooren staan daar geboekt als een eigendom van S. Maarten; *in* TEXLE, *een derde deel: in* WIRON, *twee deelen des ganschen Lands, met de Kerken der beide Landen: in* VAROTH *van gelyken: midsgaders de Tienden der* SCHEPEN, *die daar, door 't geweld der Stormwinden worden aangedreeven, en der gevonden goederen omdat daar geen Tol is.* Wat *Varoth* zy, weet ik niet: mogelijk de *Waard*, nu een Zandplaat, toen een bewoond Eiland, Oostwaarts van Texel en Wieringen gelegen, en met de zelven eenen driehoek maakende. En zo moeten 'er dan, in de Negende Eeuwe, tusschen Texel en Wieringen, reeds, van

1745.

tijd

tijd tot tijd, schepen door storm vergaan, of op die Eilanden gebleeven zijn. B. I. †. 745.

†. 782 **opheffen)** Alk. verklaart dit door *ontgraven*; waarin ik nu wel wil berusten, schoon ik lang van gedachten geweest ben, dat onder dit woord hier wat meer moest verstaan worden, omdat Melis zegt, dat zulks geschied is omdat Jeroen een Martelaar genoemd werdt. Want men *ontgroef* geene Heiligen, dan om hun, geheel of ten deele, eene aanzienelyker en verhevener plaatse te geeven. te weeten, nadat zulk een Sint aan eenen Monik of ijlhoofdige Nonne, in een gezigte geopenbaard hadt, dat hy niet rusten kon daar hy lag; gelijk ook S. Jeroen verklaard hadt, dat hy te Noordwijk niet wilde blyven maar naar Egmond vervoerd worden. Dit noemdemen, als met een eigen woord, in 't Latijn, *levare*, *elevare*; in het Duitsch *verheffen*. Dom Filipe le Cerf, Biblioth. de S. Maur, Art. MABILLON p. 222. *ce fut dans ce 7. siécle qu'on commença de* LEVER *les corps de terre, et de transporter les Reliques.* Annalista Saxo ad an. 1126. *Corpus S. Conradi de tumulo honorifice* LEVATUM *est, quem tunc et prius Deus per multa Miracula glorificaverat.* En dit was altijd verzeld, en gevolgd van Mirakelen; want die leidden het water naar de molen, en bragten de Saus op den Visch der Moniken. De zelfde op 't jaar 1132. *Corpus S. Godehardi, Hild. Episcopi, cum magna Miraculorum declaratione* ELEVATUR. Chron. Episc. Metens. by d'Achery Spicil. T. II. p. 229. *Hic Herimannus Præsul, admonitus visione, sanctum* LEVAVIT *ab humo Clementem primum Doctorem Metensium.* Zie ook Broeder Jans Kronijk van Egmond c. 8. daar hy spreekt *van de* VERHEFFINGE, of, *de* ELEVATIONE *corporis S. Adelberti.* Zie hier de Vertaaling van zijn Latijn, uit de Holl. Kronijk Divis. IV. c. 14. omdat de spreekwyze daar beter, dan ik elders aangemerkt heb, wordt opgehelderd: *Deser Nonnen openbaerde dye heylighe Confessoer S. Aelbrecht in haer slape, seggende eñ bevelende, datmen sijn alreheylichste gebeentē, dat gelikē andere lichamen eñ gebeenten diepe inder aerden leggende* [was], *op soude graven, eñ* HOGE VERHEFFEN *soude, eñ allen menschen thonen, om den kersten menschen te exciteren eñ verwrecken tot devocien:* dat is, tot giften en zogenoemde aalmissen. Wouter van Heyst, onlangs door le Long uitgegeeven, p. 110. *Anno 1027 wert*

 sinte

B. I. ✝. 782. *finte Macharius ghecanonizeert, ende ghetranslateert, ende* VERHEVEN *tot Ghent in Vlaenderen.* Arn. de Bevergerne, Chron. Monast. by A. Matth. T. V. p. 30. *in den tiden wairth Sinte Elisabeth, de Lantgreffinne van Hessen,* VERHEVEN *ende canoniseert.* Te vooren p. 9. van den derden Bisschop Alfridus: *de was utermaten innich, oetmoedich und billich; sonder he en is nicht* VERHEIVEN. 't Welk daar op den kant, onkundig genoeg, verklaard wordt, *elatus, arrogans.* Die Bisschop WAS (by zijn leeven) *heilig;* maar IS (na zijn dood) niet *verheven.* En zo weder aldaar p. 14. *desse wert billich geholden, maer he en is niet* VERHEVEN. Ondertusschen is 't waar, dat de Moniken hunne Sinten, al dikwils vry *arrogant,* na der zelver dood, doen spreeken. En wien hebben wy hier nader dan onzen Jeroen, die, volgends de Holl. Kron. Div. V. c. 16. eenen ouden man openbaarde en vermaande; *dat ghi mijn reliquien eñ gebeenten, als inder aerden vergeten* ophoeren eñ VERHEVEN *sult, op dat allen menschen kenlick mach werden, van wat groter verdiensten ICK by God den Here bin.* Zie daar Jeroen ook *verheven.* Maar onze Dichter geeft eenvoudig te kennen, dat die Martelaar, die bevoorens *gelegen hadt* te Noordwijk, toen *lag* te Egmond. En Meerhout spreekt slechts van eene verplaatsinge, op 't jaar 985. *Iste Theodericus reliquias S. Gereonis Martyris, ipso revelante, de Nortga, ubi ipse monuit, collocavit.* Doch dit is, buiten twijffel, verminkt. Want de woorden, *ubi ipse monuit,* zijn niet betrekkelijk tot *Nortga,* maar tot *Egmond,* dat hier, voor de zelven, uitgevallen schijnt. Molanus in zijn Natales SS. Belg. 17 Augusti, zegt, dat het hoofd van S. Jeroen te Noordwijk bleef, daar hy gemarteld was; maar dat het lighaam, kort daarna, niet zonder Mirakelen, na eene driedaagsche vasten, vandaar overgebragt is naar Egmond. Zijn Mirakelen bestonden meest in het aanwyzen van verlooren goed:

Rebus in amissis Ieron sæpissime fulget.

Uit Meerhout en Melis kan ik niet bespeuren, dat hy toen noch Mirakelen deedt. Doch zie, zo 't u lust, de Holl. Kron. Divis. XXVIII. c. 42.

✝. 812. ✝. 812 Dus waer si kreiser de twee man) *waer si* is *waaren* zy. zie het ook IX. 840. In M staat hier, *de twee iaer.* Doch dat is, by verzinning, gesprooten uit ✝. 814. daar *twee iaer*

iaer wel geplaatst is. Het Rijmwoord *an* wijst genoeg aan, B. I.
dat *iaer* moet zijn *man*. Zo leezenwe VI. 418. *dander twee* ✝. 812.
man. IX. 1.

Her Willam de iongbe man.

en II. 399. in 𝔐.

Dat een Here *Coninc waert.*

maar in 𝔅 en 𝔄, niet *Here*, maar *Man*. Wat nu het zaakelyke betreft, zo worden de tyden wel aangeduid. Want Lotharis I is vijftien jaaren Keizer geweest tot 855. Lodewijk II twintig jaaren tot 875: en dus *langbe daer naer*. Karel II *alleen twee* jaar tot 877. Maar bezienwe eens, of Melis dit heeft konnen schryven. Hy spreekt van drie Broeders, Zoons van Lodewijk I, en noemtze, volgends den rang hunner geboorte, zeer wel, *Lotbaris*, *Lodewijk*, *Karel*; welke laatste hier ✝. 815. tot meerder klaarheid, genoemd wordt *baer darde broeder*. Maar te vooren, daar hy van die zelfde Broeders sprak, was Lotharis ✝. 283 *doutste*; Karel ✝. 289 *doutste daer na*; Lodewijk ✝. 297 *de ionxte*. Daar dwaalde hy grootelijks. Maar uit die dwaalinge zelve is klaar, dat hy deezen brok niet geschreeven heeft. De Kaarlingen kwamen boven zeer wel, hier gansch niet te passe. Ook zijn de onkundigheden hier veel menigvuldiger dan daar. De drie naamen, *Lotbaris*, *Lodewijk* en *Karel*, passen wel op den rang, zo van de drie *Keizers*, als van de drie *Broeders*. Maar dees *Keizer Lodewijk* was niet de Broeder, maar de *Zoon* van *Lotbaris*; en zynen Vader in 't Keizerrijk opgevolgd. Hy liet noch Zoon noch Broeder na, toen hy in 875 overleedt. Maar zijn twee Ooms, *Lodewijk* en *Karel*, leefden noch. *Lodewijk* meende, als naaste Erfgenaam van zynen Neef Lodewijk, zich in 't bezit van het Keizerrijk te stellen: maar zijn jonger Broeder *Karel* was hem te gaauw. Dees Oom *Lodewijk* was *Koning van Duitschland*; de zelfde, die, niet in 868, maar in 849 (zie boven by ✝. 444) het Foreest Wasda schonk aan eenen Graaf Diederik. Hy storf in 876. en is noit Keizer geweest. De misslagen, die ik hier in onze Rijmkronijk aantoon, worden niet gevonden by Meerhout; by wien echter de uitschryvers niet minder gebroddeld hebben met den bynaam van Pius. Koning Lodewijk, die een Zoon was van *Ludovicus Pius*, wordt daar tot tweemaalen, an. 867 en 877, genoemd Zoon van *Lotbarius Pius*: het welk lijnrecht strijdt tegen het geenmen 'er leest an. 842. Dit is dan ook zekerlijk

B. I. van byzondere handen. An. 876 wordt gezeid : *Obiit Ludo-*
✝. 812. *vicus* Pius *Imperatór*, *filius Lothari Imperatoris*, *cui succes-sit Carolus Calvus* filius ejus *Rex Francorum*. Al wat daar volgt is een onnut byvoegſel, en herhaaling van het geen eenige regels te vooren geleezen was. Men mogt 'er dan de pen wel doorhaalen. Gelijk ook noodzaakelijk diendé te geſchieden door de woorden *Pius* en *filius ejus*. 't Geen 'er dan overblijft is onberiſpelijk, en, zo ik meene, de echte hand van Meerhout. Want Keizer *Lodewijk II* is noit gebynaamd *Pius*; en *Karel de Kaale*, die hem opgevolgd is, was zijn *Oom*, en niet zijn *Zoon*. Maar zijn Grootvader was de rechte en eenige *Ludovicus Pius*; en zijn Vader, *Keizer Lotharis*, gelijk by Meerhout wel geleezen wordt. Waarom de Leezer gewaarſchouwd zy, dat hy ook de pen diene te haalen door deeze Kanttekening van A. Matthæus op de woorden, *filius Lotharii*, luidende, *Non Lotharii ſed Caroli*. Want de waarheid is, *Non Caroli ſed Lotharii*. Hoeveel nutter hadt hy, op de volgende woorden, *filius ejus*, konnen aantekenen, *Non filius ſed patruus?* Noch eens is 'er, in de Kronijk van Meerhout, gebrabbeld met dien bynaam. An. 840 leeſtmen: *Obiit Ludovicus Imperator*. Dees was de rechte *Ludovicus Pius*. Waarom dan die naam hier verzweegen? Maar in den naaſtvoorgaanden regel wordt van des zelfs Vader *Carolus*, die *Magnus*, en niet *Pius*, gebynaamd werdt, gezeid, *qui cognominatus eſt Pius*. Doch 't is klaar, dat deeze woorden daar by verzinninge zijn ingeſloopen, en datze verplaatſt moeten worden achter de gemelde woorden, *obiit Ludovicus Imperator*. Al deeze haspelingen by Meerhout konnen herſteld worden: maar niet, de gaaping van 72 jaaren, van 768 tot 840, juiſt de Regeeringstijd van Karel den Grooten en van zynen Zoon Lodewijk; ten waare iemand het geluk hadde van een volleedig *MS* aan te treffen.

✝. 943. ✝. 943 hebben wi vereeſt) dat is, volgends Seb. *vereiſcht*: volgends Alk. en van Loon, *verjeeſt*, VERHAALD. Het is *verſtaan*, *vernomen*. Doch voor *vereeſt*, diende hier geleezen te worden *vreeſcht* of *ghevreeſcht* om het Rijm, gelijk V. 981.

Als de Vreſen hadden gevreeſcht.

daar de Andd. ook hebben *vereeſt*, en Alk. het verklaart, *vereiſcht*, GEDAAGD. Het rechte woord is *Vreiſchen*, *vreiſchte*, *gevreiſcht*, en komt hier dikwils voor; anders altijd wel

in

in 𝔄, meerendeels wel in 𝔅. maar altijd kwaalijk in ℌ, *ver* B. I.
voor *vr.* Beneden uit 𝔄, VII. 882. *Men vreischet in Hollant.* ℣. 943.
𝔅 *vreyscht:* ℌ *vereischt:* en daar is 't, volgends Alk. ONTBOOD. In 't zelfde Boek ℣. 491. *Doe bijt ghevreischte*, de Andd. *vereischte:* en Alk. verklaart het hier door VERSTROID. dat is te byster. maar beter VII. 1177. door WISTE. en noch beter IV. 1516. door VERSTOND: en IX. 458. door VERNAM. Zie verder V. 34. 641. VI. 48. 946. VII. 1177. VIII. 497. 932. 1238. 1341. in al welke plaatsen het ook in 𝔅 onbedorven is. Br. Jan van Heelu p. 114.

Eñ boorden si den leeu brieschen,
Alsoe verre alsijt ghevreischen,
Waren si op tfelt of opt wout,
Dat elc vlouwe in sire ghewout.

wederom p. 231.

Want alse sciere alsi vreischen
Dat die Hertoge quam boven,
Gheberden si als liede die doven.

Der Ystorien Bloeme f. 14 b.

Mettien, alsict hebbe ghevreest,
Quam daer dlicht so groet ——

Died. van Assenede f. 2 a.

Die niemare liep voren in die poort:
Die ierst ghevreischt, *hi tellet voort.*

en f. 13 c. —— —— *dierste niemare*
Die ic ghevreischen *conde van hare.*

Fragm. de bello contra Sar. ℣. 1505.

Thes vroute sih min sele
Unde vraischete *iz oub vile gerne.*

dat is: Des verheugde zich myne ziel, en *vernam* het ook zeer gaarne. Roman van Limburg VI. f. 65 a.

Op dat die Coninc ghevreischen *conde,*

Walewein f. 16 c. en 25 b.

Om te vreesschene *niemare.*

en f. 17 a. *Hi wilde* vreesschen *niemare,*
Wat castele dat dat si.

en f. 4 d. *Storvic hier, sprac doe die here,*
Menne ghevreeschte *nemmermere*
Waer dat ic becomen ware.

en zo meermaalen. Het is dan een misslag, datmen f. 57 d. leest,

B. I. *Vullte doet enen bode varen,*
ỿ. 943. *Eñ doet* gheverefchen *wat si menen.*

voor *ghevreefchen.* en zo mede f. 52 c. *verefchen* voor *vreefchen.* Deeze verzinning is dan oud, en *vreefchen* heeft eindelijk voor *vereifchen* moeten wyken. Der Sielen troeft: *eñ reet veel landen om, eñ* vereyfschede *niet van finen vader.* Holl. Kronijk Divif. XII. c. 8. *Grave Dirck dit* vereyfchende, *enz.*

ỿ. 1161. ỿ. 1161 Robrecht de Vriese) zo genoemd, wilmen, na zijn Huwelijk met Geertruid, en het aanvaarden van 't bewind over *Holland*: zie Vaderl. Hift. B. VI. p. 177. Dit gevoelen is zo diep ingeworteld, en zo algemeen, dat het gevaarlijk fchijnt het zelve noch in twijffel te durven trekken. Doch het is tweeszins te verftaan. Alsmen, enkelijk, op den Tijd ziet, is het eene allerzekerfte waarheid: want hy is eerft *de Vries* genoemd *na zijn Huwelijk*, enz. maar alsmen zegt, dat hy zo genoemd is, *omdat* hy in *Holland*, dat toen *Vriesland* zoude geheeten hebben, regeerde (en dit is het algemeene zeggen) zo maak ik geen zwaarigheid van dat zeggen te verklaaren voor eene groote ongerijmdheid. Wy hebben by ỿ. 76. 292. en elders, van die brabbeling tuffchen *Holland* en *Vriesland*, genoeg gezeid. Maar omdatmen, hieromtrent, zo algemeen, zo lang, geworfteld heeft met dien naam van *Robrecht de Vries*, zullen wy dien ophelderen alleen uit onzen Dichter, die te veel wordt misbruikt, omdatmen hem niet verftaat, en aan Alk. vraagt, wat hy zeggen wil. zo fpreekt hy ỿ. 1155.

Eñ want sijn vorsate Florens
Ghegoet was op der Vresen chens,
Eer hem Hollant ane quam,
Hiet men doe, als ict vernam,
Grave van Vrieslant bi toenamen,
Eñ vort wort Robrecht alte zamen
Ghebeten Robrecht de Vriese mede,
Na sinen vorsate; dus wilde de sede.

Dat is, vooreerft, te zeggen, dat Robrecht *de Vries* geheeten is, volgends 't gebruik van dien tijd, naar zynen Voorzaat Florens. En daar hebtge het gansche geheim, ten opzigte van Robrecht, waarover zo veel papiers nutteloos verklad is. Staat dan nu, verder, alleen te bezien, waarom

Flo-

Florens I *de Vries* genoemd is geweest. Melis zegt het zo duidelijk, dat zyne woorden naauwlijks eenige verklaringe noodig hebben: te weeten, omdat hy, Florens, B. I. †. 1161.

Ghegoet was op der Vresen *chens.*

dat is, op de Heerlyke Rechten en Inkomsten van *Vriesland*; in dier voegen, datmen hem ook noemde *Graave van VRIESLAND*. En wanneer was dat? Melis antwoordt:

Eer hem HOLLANT ane quam.

Waaruit noodzaakelijk volgt; eerstelijk, dat de toenaam, *De Vries*, zijn betrekking hadt tot *Vriesland* zelf, en niet tot *Holland*: ten anderen, dat, op eenen tijd, de twee Zoons van Diederik III genoemd zijn geworden, Diederik, de Oudste, *Graaf van Holland*; Florens, de Jongste, *Graaf van Vriesland*: gelijkze ook aldus voorkomen by Jo. a Leydis Chron. IX. 1. Dit is geen gissing van Melis; maar 't eenvoudige verhaal eener Historische waarheid, die tusschen haare eigene omstandigheden vast staat. Men noemde Florens, by 't leeven zijns Broeders, *den Vries*. waar? in *Vriesland*? geenszins. maar in *Holland*. ten overtuigenden bewyze, dat de naamen van *Holland* en *Vriesland*, in dien tijd zo wel als nu, hier te lande, bekend en onderscheiden waaren. Meerhout, honderd jaaren ouder dan Melis, en geboren in eenen tijd toen 'er in Holland noch dikwils van Robrecht zal gesproken geweest zijn, zegt op het jaar 1063. *Robertus, junior filius Balduini III, Gertrudem Comitissam, relictam Florentii Comitis* HOLLANDIÆ *VI, in matrimonio sociavit, et sic* COMITATUM *etiam FRISIAE acquisivit.* Robrecht, zegt hy, trouwde de Gravinne Weduwe van *Holland*, en verkreeg daardoor ook het *Graafschap van Vriesland*. Wat zalmen hierop antwoorden? Zalmen met Alkemade op onzen Dichter p. 33. zeggen: *Maar 't is deezen haar onkunde te vergeeven, nadien de naam van* Holland *ten synen* [Robrechts] *tijd noch niet* BEKEND *was?* Maar Alk. heeft nergens doorslaander bewyzen van zijn eigen onkunde gegeeven, dan in die zelfde Aantek. die, voor zo verre de zelve eenige geleerdheid en kundigheid bevat, ganschelijk gestolen is uit Scriverius Oud Batavien p. 110. 111. en ook elders geleezen kan worden. Wat kon Alk. erger zeggen, dan hy deedt, toen hy, uit eenen Engelschen Schryver, by Scriverius gevonden, bewyzende, dat Robrecht *de Vries* genoemd is, omdat hy *de weduwe van een Vriese (dat is nu Hollandse) Grave troude,*

B.I. *en in Vriesland (nu Holland) regeerde*; daarop laat volgen:
✝. *'t welk onze Schryver mede ZO DEFTIG gevat en begreepen*
1161. *heeft.* Schoon 'er in onzen Schryver geen enkel woord te vinden is, dat daarnaar gelijkt of zweemt. Wist dan Alk. niet, dat die allerbekendste Brief van Diederik V, van 't jaar 1083, voorhanden was, en alomme als echt erkend is? dat Diederik zich daarin noemde, *Graaf der Hollanderen?* Ja, zal van Loon op Kolijn p. 381. antwoorden: maar dat is niet *Graaf van Holland.* En waarom niet? omdat de Graaven, in dien tijd, geen *Eigenaars* hunner Graafschappen waaren. *ó lepidum caput!* En wie waaren dan *Eigenaars* van Vrankrijk, toen de Koningen zich noemden *Koning* DER FRANKEN? En, let wel! in zijn eigen, en vroeger, uitgaave van dien Brief, Al. Hist. II. p. 354. staat HOLLANDIÆ *Comes.* En noch eens, let wel! Diederik V mogt zich niet noemen, *Graaf van Holland:* en daarom noemde hy zich: DOOR GODS GENADE *Graaf der Hollanderen.* of, gelijk by van Loon zelven, DEI GRATIA HOLLANDIÆ *Comes.*

Maar laat ons eens zien wat Kakolijn hiervan gemaakt heeft. Zo zingt hy ✝. 938.

Ende want zi [Geertruut] *behoifde troist*
Ende helpe, dieze stuwde,
Ist beslagen datze huwde
Die outste Zoene van Boudijn
Vanne Vlaender, dat i zou zijn
Voegt jegens ten jongen Grave
Daer oic dese Robbregt ave
Den name Robbert die Vriese behalt;
Want voir Godevairt metten halt
Hietmen van Frieslant Grave:
Ende dit kwam hem dus daer ave,
Hy hadde als Voight het lant bestelt
Agte jaren.

Geertruid, zegt hy, *behoefde troost en hulpe:* want hy hadt by Melis geleezen ✝. 1152.

Ghertruut sach wel dat soe breke
Helpen hadde. ———

maar hy hadt by Melis niet geleezen, *dieze stuwde:* dat is, *dieze dreef*; gelijkmen de Varkens en Kalveren doet, omze voort te krygen. Kiliaan: STOUWEN: *Agere, minare, ducere: propellere.* van Loon verklaart daar *stuwde* door *steunde*, *onder-*

onderſteunde: maar de plaats, daar hy 't beweezen moeſt B. I.
hebben, ſtaat noch open. Kolijn vervolgt: *Iſt beſlagen*; by ℣.
van Loon, *beſlooten*; doch almede zonder bewijs. Dat Ko- 1161.
lijn Robrecht noemt, *Oudſten*, voor *Jongſten Zoon*; is door van Loon aangetekend. Ik wil Kolijn hierover niet in Rechte betrekken; maar vermoede echter dat het met overleg geſchied is, om te lichter te bedekken dat hy Melis geleezen hadt. want zulk ſlach van Schryveren kan 't niet ſcheelen wat zy zeggen. Want dat hy Melis voor zich hadt, toen hy dit ſchreef, blijkt uit ℣. 947.

Hietmen van Frieslant Grave.

vergeleeken met onzen Dichter ℣. 1158 en 59.

Hiet men *doe, als ict vernam,*
Grave van Vrieslant ——

Maar van Loon verſtondt noch zynen Kolijn, noch onzen Melis; want hy vertaalt het vaars van den zynen aldus: *Hiet men* ze Graaven *van Vriesland* in de plaatſe van *Hietmen* hem Graave *v. V.* Van *hietmen*, voor *hietmen hem*, en diergelyken, ſpreeken wy elders uitvoeriger. En wie ziet niet dat ℣. 949.

Hy hadde als Voigbt het lant beſtelt
Agte jaren.

eene naarvolging is van Melis ℣. 1163.

Achte iaer vervoghede bi Hollant?

Vergelijk noch, dat ik haaſt vergeeten had, Kolijn ℣. 944, 45.

Daer oic deſe Robbregt *ave*
Den name Robbert die Vrieſe *behalt.*

met onzen Dichter ℣. 1160, 61.

En vort wort Robrecht *alte zamen*
Ghehseten Robrecht de Vrieſe *mede.*

Het blijkt dan overal dat Kakolijn onzen Melis geleezen, maar ook tevens, dat hy hem niet verſtaan heeft. Evenwel is hy daarin oprecht, dat *Robrecht*, of, gelijk hy ſchreef, *Robbregt*, in zynen tijd, die niet lang geleeden is, genoemd wierdt, *Robbert.*

℣. 1191 Godevaerde van Bulgioen) dat is, *van Bouillon.* ℣.
Toen zijn Oom Goverd (verſtaa onder *Goverd* altijd den 1191.
Oom, doorgaands genoemd *Goverd met den Bult*; onder *Godevaard* den Neef; want wy noch dikwils van die beiden te ſpreeken hebben) overleeden was, gaf Keizer Henrik IV het

Hertog-

B. I. Hertogdom van Lothier aan zynen zoon Koenraad, naauwlijks drie jaaren oud, zegt Blondel T. I. seu Præfat. Apolog.
§. XXI, f. 1 a. Zo die Zoon geboren is, gelijk Lambertus be-
1191. scheidelijk zegt op 't jaar 1074, 2 *Idus Febr. feria* 4, dat is, den 12 Febr. die in 1074 een Woensdag geweest is; zo was hy, Paasch 1076, 27 Maart, noch lang geen drie jaaren oud. Ter zelver tijd gaf de Keizer het Markgraafschap van Antwerpen aan *Godevaard*, zoon van Ida, en neef van Goverd; *als zijnde*, zegt van Loon p. 343. *een jongeling in het stuk van den krijg byzonderlijk afgerecht*. De tijdgenoot Lambertus op 't jaar 1076, p. 405. *Pascha Trajecti celebravit, ibique ducatum Lotbaringiæ filio suo Cunrado, marchiam vero, quæ dicitur Antwerpha, Godefrido, consobrino Gozelonis ducis, filio Eustathii comitis, impigro et* AD REM MILITAREM ACERRIMO ADOLESCENTI, *tradidit*. By Sigebertus, die 'er mogelijk niet van gesproken heeft, leestmen korter p. 842. *acri adolescenti*. De Hertog *Gozelo*, van wien Lambertus hier spreekt, is *Goverd*, dien hy, door een' wonderlyken gril, eerst *Godefridus*, maar in en na 1073 altijd *Gozelo* heet. Dat nu de jongeling *Godevaard*, in het jaar 1076, *in het stuk van den krijg byzonderlijk afgerecht* zoude geweest zijn, kan niet bestaan met het geene Blondel, als boven, aangetekend heeft in eene groote ruimte, dat, naamelijk, *Godevaard* geboren is na het jaar 1061. En noch veel minder met het zeggen van Chantereau p. 60. dat *Godevaard* in 1070 noch naauwelijks geboren was, *à peine estoit né*. Dees was nader aan de waarheid dan hy zelf wist. Ondertusschen komen die twee Schryvers in 't weezenlyke, dat ik hier zoek, overeen. En bevestigen my in mijn vooroordeel, dat de Keizer; niet, het Markgraafschap van Antwerpen gaf aan Godevaard, omdat hy in het stuk van den krijg byzonderlijk afgerecht was; maar, dat hy Godevaard het Hertogdom van Lothier ontnam, omdat die noch een kind was, en dus niet in staat om zijn recht te verdeedigen tegen het Kind Koenraad. Maar zie hier, hoe dat Kind Godevaard het zelf begreep, niet in 1076, maar achttien jaaren laater, naamelijk in 1094, toen hy zich in 't hoofd van eenen Brief, te vinden by Miræus, noemde: *Legitimus Successor et Hæres Ducis Godefridi Barbati, Filiique potentissimi et justissimi Ducis Godefridi avunculi mei Repræsentans*. Zodat hy, die eerst, eindelijk, of *tandem*, gelijk Sigebertus met nadruk zegt, in 't jaar 1089, in 't bezit van Lo-

Lothier gesteld of hersteld is, zijn wettig Erfrecht afleidde B. I.
van zynen Grootvader, dien hy in 't Hertogdom hadt moeten opvolgen, al waar 'er die Oom, dien hy nu *representeerde*, noit geweest. Waaruit ten eenen maale verydeld wordt het dikwils herhaalde voorgeeven van Chantereau le Febvre, dat, niet *Godevaard*, maar zijn Broeder *Eustathius*, geweest zoude zijn de Oudste Zoon van Ida. Hoewel Ida zelve in haaren Brief van 1096 (zie hem p. 300) *Godevaard*, onder haare drie Zoons, eerst noemt. Dat nu Godevaard in 1076 noch een kind was, blijkt nader uit Albericus, die, op 't zelfde jaar, zegt, dat hy, na de dood van zynen Oom, gesteld is onder Voogdye van Henrik, Bisschop van Luik: waarmede, zoveel die Voogdye aangaat, overeenkomt mijn Chron. de Liege *MS*. f. 70 b. Ten opzigte van zyne Heldendaaden heb ik niet anders te zeggen, dan dat hy in 1096 vertrokken is naar 't H. Land, nadat hy, om de kosten tot die reize goed te maaken, zijn goed van Bouillon verkocht hadt aan Otbert, toen Bisschop van Luik; en vervolgends de eerste Koning van Jerusalem geworden is. Welken naam hy echter maar één jaar gevoerd heeft, zijnde gestorven in 1100, en opgevolgd door zynen Broeder Boudewijn, die overleeden is in 1118.

Y. 1191.

Zulk een Held, die in den eersten Kruistogt, een zeer heilig werk, gelijkmen toen in 't gemeen oordeelde, allereerst tot Koning van Jerusalem verkooren werdt, was een waardig voorwerp van verwonderinge voor allen, zo tijdgenooten als nakomelingen; en moest dierhalve te vooren ook al een Man van ongemeene deugd en dappetheid geweest zijn. In het Magnum Chron. Belg. leestmen p. 143. dat Godevaard de eerste was, die den voet zette op den muur van Rome, toen Keizer Henrik [in 1083] die Stad innam. En p. 152. dat Godevaard, in den slag tusschen den zelfden Keizer en den Tegenkeizer Rudolf [in 1080] de Keizerlyke baniere droeg, waarmede hy Rudolf doorstak en dood ter aarde deedt vallen. Volgends Meyerus was Godevaard in 1072 een der voornaamste helpers van Richild en haaren zoon tegen Robert den Vries, waarvan in 't vervolg. Dit zijn zyne woorden: [Richildis] *grandi ab Theoduino impetrata pecunia*, Gothofridum Bulionensem *Eustathii Comitis Bononiæ filium*, *Alb. Namurcensem*, *Henricum Lovaniensem*, *&c. in societatem armorum sibi adjungit*. De Monik Ægidius Aureæ vallis, anders Gilles d'Orval, noemt dat zelfde gezelschap, zeggende, by

B. I. ✠. 1191. by van Loon p. 336 (4) *Hæc quidem omnia Fossis, sub testimonio Ducis* GODEFRIDI BULLIONIS, *et Alb. comitis Namurc. et comitis Lovaniensis, &c. ordinata fuerunt.* Eveneens Boudewijn van Avennes in zijn Geneal. p. 11. *Istis conventionibus præsentes apud Fossis interfuerunt*, GODEFRIDUS DE BULLONIO, *comes Albertus de Namurco, comes Lambertus* [immo, Henricus] *de Lovanio, &c.* Butkens p. 65. noemt alle drie deeze Schryvers als zyne getuigen; en van Loon schrijft de eigen woorden van de twee eersten uit; en nochtans vertellen zy alles van *Hertog Goverd*, het geen die drie duidelijk toeschryven aan *Godevaard van Bouillon.* Zonder hierover thans veele aanmerkingen te maaken, zeg ik alleen, datwe in 't vervolg nader gelegenheid zullen vinden, om te onderzoeken, of *Goverd* in 1072, in Henegouwen, te Luik, of te Fosse in 't land van Luik, geweest zy. En wat *Godevaard* belangt, dat die 'er zekerlijk niet heeft konnen zijn.

Vreemd is my altijd voorgekomen, dat het jaar, waarin zulk een Held, als *Godevaard*, geboren is, of immers waarin zyne Ouders getrouwd zijn, by geene Oude Schryvers geboekt is. Chantereau zegt wel p. 326. dat hy vroeger uit twee Nederlandsche Kronyken beweezen hadt, dat dat Huwelijk voltrokken is in 1059. De eerste dier getuigen is *Ægid. de Roya, Annal. Belg.* die dat gezeid heeft, maar by my niet zwaar weegt; al waar 't maar, omdat hy den Vader van Goverd noemt *Hertog van Brabant.* De tweede is *Dondergbest, Chron. de Fland.* (zo noemt hy hem) maar dewijl ik de Kronijk van *Oudegerst* (of hoe hy geheeten hebbe) noit zag; en Chantereau geen woord uit hem bewijst, kan ik hem niet mede tellen. Ook was hy veel te jong. Meermaalen heb ik 't by Ouden vruchteloos gezocht. Eindelijk vind ik het nu; en wel op beter plaatse dan in eenige niet oude Kronijk. Naamelijk, in eenen Brief van zyne Ouders, Eusthathius en Ida, zelfs, gegeeven in 't jaar 1070, toen zy pas getrouwd waaren, en zekerlijk noch geene kinderen hadden. Zie den Brief by Miræus, Dipl. Belg. L. I. c. 38. p. 159. By den zelven geeven zy zeer veele goederen aan de Kanoniken van Lens in Artois, door hunne Voorouderen gesticht; en zulks, *ut —— per conjunctionem cordis nostri, et largitionem nostræ possessionis, ad Solem Justitiæ caput erigamus.* Die *vereeniging van hun harte*, als nu beide maar één harte, maar éénen zin, hebbende, toont, niet wiskunstig, maar echter zeer natuurlijk,

lijk, dat, die zo spraken, noch waaren in dien staat, dat zy de zelve niet van achteren beschouwden, maar nu eerst bereikt hadden, en verder te gemoet zagen. Doch in deeze woorden ligt eigelijk mijn bewijs niet; hoewel zy zeer wel sluiten op de volgenden, die in den Brief voorgaan; naamelijk tot besluit van eene lange Voorrede, die blijk geeft, dat deeze Echtgenooten zeer Godvruchtige menschen waaren. Het welk inzonderheid getuigd wordt van haar, die by veelen *piissima*, by sommigen *sancta Ida*, genoemd wordt. Zo spreeken zy: *Respicientibus enim ad matutinum, id est, nostri diei, nostræ lætitiæ principium, demorabitur gloria jocunditatis; ad vesperam autem, id est, nostræ noctis, nostri doloris initium, infelicitas desolationis.* Gy zult licht zeggen, dat die woorden behelzen een duister Raadsel. Ik beken 't. Maar als een Raadsel eens uitgeleid is, zo is het geen Raadsel meer. Ik vertaalze voorcerst aldus: *Want vestigen wy het oog op de Morgenstond, dat is, op het begin van onzen Dag, van onze Blijdschap, zo zien wy te gemoet een volmaakt Genoegen; Maar* [zien wy] *op den Avond, dat is, op den aanvang van onzen Nacht, van onze Droefheid* [zo verbeidt ons] *een troostelooze eenzaamheid.* Nu ik u gezeid heb dat die woorden hunne betrekking hebben op het pas voltrokken Huwelijk van Eustathius en Ida, zullenze u waarschynelijk duidelijk genoeg voorkomen. Zie hier evenwel myne uitlegging. Zy spreeken van eene *Morgenstond*, en van eenen *Avond*. De eerste noemen zy het begin van hunnen *Dag* en van hunne *Blijdschap*: den anderen, den aanvang van hunnen *Nacht* en van hunne *Droefheid*. Die DAG is de tijd, dien hun HUWELIJK zoude duuren, en waarin zy zich voorstelden eene *gloria jocunditatis*, een volmaakt genoegen; onder het licht van de *Zonne der Gerechtigheid*. De *Avond* betekent het uur, waarin die Huwelijksband eens zoude verbroken worden door de dood van den eenen, wanneer de ander zoude blyven zitten in eenen *Nacht* van droefheid, in eenen Weduwlyken staat, niet kwaalijk uitgedrukt door *infelicitas desolationis*. Thans waaren zy noch in de *Morgenstond* van hunnen *Dag*; dat is, in de eerste dagen van hun Huwelijk. Ja, niet onwaarschynelijk, op den eersten Dag; wanneer men ook nu noch gewoon is, zyne milde hand open te doen. Zekerlijk waaren die giften zeer groot, daar noch bykwam, dat Lietbertus, Bisschop van Kamerik, ten verzoeke van Eustathius en Ida, noch verscheiden voorrechten

B. I. V. 1191.

B. I. en vryheden aan dat zelfde Kapittel schonk, volgends zynen
℣. Brief, mede by Miræus, aanstonds na den bovengemelden,
1191. te vinden. Beide die Brieven zijn gegeeven in 't jaar MLXX, de VIII Indictie; zonder melding van dag, of maand, of plaatse.

Uit deeze twee Brieven besluit ik, als allerzekerst, dat *Godevaard* geboren is, op zijn vroegst, in 1071. In den eersten stellen Eustathius en Ida, tegen de overtreeders van hunne maakinge zekere geldboete, zo als Koning Philips van Vrankrijk, en de Graaf van Vlaanderen die bepaald hadden; *sicut a Philippo Rege Francorum, et Comite Flandrensium imperatum.* Die Graaf van Vlaanderen wordt hier niet genoemd. Maar in den tweeden Brief, die zekerlijk behoort tot den zelfden tijd, zegt de Bisschop van Kamerik, dat hy dien ten voordeele der voornoemde Kanoniken gegeeven heeft, ten verzoeke van Eustathius en Ida, en met toestemminge van ARNOUD Graaf van Vlaanderen, en met goedkeuringe van Philips Koning van Vrankrijk. Onze Dichter zal ons, in de naastvolgende Aantek. gelegenheid geeven om te bewyzen, dat *Arnoud* geen Graaf kon heeten voor 16 of 17 July 1070, toen zijn Vader, Boudewijn, Broeder van Robert den Vries, overleeden is. En dus besluit ik, dat Eustathius en Ida getrouwd zijn in de laatste helft van 't jaar 1070; en dat, by gevolge, hun oudste zoon niet geboren is voor 1071: dat Godevaard, toen hy eerst in 't bezit van Lotteringen kwam, 't welk men stelt in 1089, doch waarvan de omstandigheden onbekend zijn, niet meer dan 18 jaaren; en toen hy Koning van Jerusalem wierdt in 1099, niet meer dan 28 jaaren oud was. En nu kan elk licht oordeelen van de Heldendaaden, die hy in 1072 uitgevoerd heeft.

℣. ℣. 1213 **Int iaer te voren**) dat is in 1070. Het geene wy,
1213. in 't vervolg, noch te zeggen hebben wegens Goverd en Robert, noodzaakt my hier, vooraf, de Tijdrekening van onzen Dichter, in dit stuk, te verdeedigen; omdat van Loon de zelve geheel achter de bank gesmeeten heeft. De Tijdmerken van Melis, waarop ik hier zie, zijn deezen. In 't jaar *Mlxiij* trouwt Robrecht de Weduwe van Holland, ℣. 1131. Tot dit jaar maakt de Dichter zyne rekening veeltijds betrekkelijk. In *Mlxvij* sterft Graaf Boudewijn, vader van Robrecht; te weeten, *Vier* jaaren na het huwelijk van zyn' jongsten zoon Robrecht, ℣. 1165. en *Drie* jaaren voor de dood

dood van zyn' oudsten zoon Graaf Boudewijn, ỳ. 1171. In *Mlxx* storf dan dees laatstgemelde Graaf Boudewijn, Robrechts broeder, als gebleeken is; en hier nader blijkt ỳ. 1213. daar dat overlyden geplaatst wordt *Een* jaar voor de vlucht van Robrecht uit Holland; die door Melis gesteld wordt op het jaar *Mlxxi*, ỳ. 1209. en *Acht* jaaren na 't huwelijk, of de Voogdye van Robrecht, dat is, na *Mlxiij*: ỳ. 1163. In *Mlxxv* is Goverd overleeden, nadat hy Holland *Vier* jaaren geregeerd hadt, ỳ. 1211. en Melis zelf noemt het jaar *Mlxxv* uitdrukkelijk ỳ. 1300. daar wy het zelve nader zullen bevestigen. Alleenlijk den slag by Kassel meldt hy ỳ. 1227. zonder eenig jaar of jaarmerk te bepaalen. Gy kunt daar vinden de redenen, waarom wy dat jaar moeten weeten. Ondertusschen zal ik hier bewyzen dat Robrechts Broeder overleeden is in *Mlxx*, gelijk onze Dichter klaar genoeg te kennen geeft; en niet in *Mlxix*, gelijk van Loon wil. Want daarvan, hangt het jaar van dien Veldslag, waarin de jonge Graaf Arnoud, door zynen Oom Robrecht, van goed en leeven beroofd is, ganschelijk af.

B. I.
ỳ.
1213.

Meyerus zegt, dat Balduinus *Pius* storf den 1 Sept. *Mlxvij*: en dat hy opgevolgd is door zyn' zoon Balduinus *Montensis*, die TRIBUS *omnino gubernavit annis*, en overleedt 16 *Kal. Augusti Mlxx*; dat is den 17 July. Zie ook de nieuwe Kronijk van Vlaanderen T. I. c. 14 en 15. In mijn *MS.* Gesta Flandriæ, lees ik: *obiit autem* [Balduinus] *anno Domini* Mlxx, *rexit Flandriam* TRIBUS *annis*. Chron. Elnonense S. Amandi, by Martene in Thes. T. III. col. 1396: Mlxvij *Balduinus comes obiit* 4 *Kal. Maji*. Mlxx 17 *Kal. Aug. obiit Balduinus junior comes*. Dit verschilt van Meyerus éénen dag; doch raakt ons hier niet. Chron. Tornacense S. Martini, ibid. col. 1456: Mlxvij *obiit Balduinus comes*. Mlxx *Balduinus comes obiit*. Chron. Lobiense, ibid. col. 1418. Mlxx *Godefridus dux Lotharingiæ obiit in Natali Domini* — *obiit Balduinus comes*. B. van Avennes in zijn Geneal. p. 8. *iste Balduinus* — *mortuus est anno Domini* Mlxx. Daar noch veele anderen konden bygevoegd worden. Onze Dichter komt met al deezen, in alles, overeen; ook in de uitgedrukte bepaaling van de DRIE jaaren. En nochtans durft van Loon, die p. 321 (3) zelfs uit Sigebertus bewijst, dat de oude Boudewijn gestorven is in *Mlxvij*, de DRIE jaaren inkorten tot TWEE; zeggende dat de jonge Boudewijn storf den 16 July *Mlxix*; en tot zyn'

 eeni-

B. I. ✝. 1213. eenigen getuigen aanhaalen p. 322 (7) het reeds gemelde korte Chron. Elnonense, daar het gemeld wordt op 't jaar *Mlxx.* Wat achting heeft zulk een Schryver voor de waarheid? Hy zegt, het geen niemand voor hem, zo veel hem en my bekend is, gezeid heeft: vat eenen getuigen by 't hoofd, die hem tegenspreekt, en die van alle ouden, eenpaariglijk, ondersteund is. En zulks om eenen Romanschryver, en eenen Brief, die, al waar hy niet valsch, echter niets ter zaake doet; en dien hy vertaald, maar niet verstaan heeft; van gebruik te maaken. Van 't eene en 't andere in het vervolg nader.

✝. 1227. ✝. 1227 **Bi Cassel** dees Slag is, volgends eenpaarige getuigenis van allen, voorgevallen in de Maand *February.* Maar omtrent den Dag en 't Jaar, ismen 't niet eens. De Dag is hier van geen belang. Het Jaar is by veelen 1072. By veelen ook 1071. Alleen by van Loon p. 327. is het 1070. Wy zagen zo aanstonds, dat Arnouds Vader gestorven is in July 1070; en zeiden dat het jaar van den Slag by Kassel daarvan afhong. Dewijl nu de maand *February* buiten verschil vast staat; is het volstrekt onmogelijk, dat het vroeger heeft konnen zijn dan Febr. 1072. Omdat een tijd van zeven maanden, te weeten, van July 1070 tot Febr. 1071, veel te kort is voor alles, wat 'er verricht is tusschen de dood van Graaf Boudewijn Richilds man, en het sneuvelen van Graaf Arnoud Richilds zoon. Dit waar licht te bewyzen, zo wy noodig achtten daarby te blyven staan. Maar stel dit laatste geval in Febr. 1072, zo is 'er noch onmogelijkheid, noch eenige onwaarschijnlijkheid in. Boven dit alles zullen de volgende getuigen het zelfde bevestigen. Meyerus noemt, in zynen stijl, 't jaar 1071; doch dat is 1072. Want zo verklaart hy 't zelf: *anno* 1071, *sive*, *ut Sigebertus* MORE ROMANO *supputat*, 1072. Te weeten, Meyerus telde Paaschjaaren; van welke dwaaling beneden by ✝. 1300. Sigebertus noemde beter het jaar 1072. En zo oordeelde ook Miræus, Op. Diplom. p. 69. Radulfus de Diceto, inter Scriptores rerum Angl. die in de volgende eeuw geleefd heeft, verhaalt het op 't zelfde jaar 1072; en noemt den dag, den Zondag *Septuagesima*, die in 't Schrikkeljaar 1072 geweest is 5 Febr. Paasch 8 April. Ik zal hier noch alleenlijk byvoegen het Chron. Tornacense, reeds gemeld by ✝. 1213. en 't welk eindigt met het jaar 1099.

Daar

Daar leeſt men : *MLXXII Arnulfus puer comes Flandriæ a Roberto Patruo ſuo apud Caſſellum perimitur.* zie boven by ✝. 1245. p. 130. Het ſtaat dan onwrikbaar vaſt, dat de Slag by Kaſſel geſchied is in Febr. 1072. — B. I. ✝. 1227.

Daarop volgde dat Koning Philips, die toen omtrent 20 jaaren oud was, vrede-maakte met Robrecht, hem erkende voor Graaf van Vlaanderen, en des zelfs Stiefdochter, de Hollandſche Bertha, ten huwelijk nam. Dit behoort dan mede tot 1072; en niet tot 1071, gelijk de geleerde David Blondel, de Formula Regnante Chriſto p. 314. zegt; omdat hy ook meende, dat de ſlag voorgevallen was in 1071, op den Zondag *Septuageſima*, die in dat jaar was 20 Febr. Paaſch 24 April.

Toen Richild zich dus van Vrankrijk verlaaten zag, nam zy haare toevlucht tot Diedewijn, Biſſchop van Luik, aan wien zy haar Graafſchap van Henegouwen opdroeg, om het van hem weder te leen te ontvangen; en die, in vergeldinge, zyne Kerken plonderde om haar aan geld te helpen; waarvoor zy een nieuw leger op de been bragt. Wy hebben boven by ✝. 1191. p. 272. gezien, dat *Godevaard van Bouillon*, toen één jaar oud, daar niet heeft konnen zijn: en beloofden daar, nader te zullen onderzoeken, of het dan *Hertog Goverd* geweeſt zy. Dit zullenwe hier doen; en beginnen met het jaar 1071, in het welke ons voorkomt, de Brief van Keizer Henrik IV, dien hy den 11 Mey te Luik zoude gegeeven hebben, in tegenwoordigheid van *Goverd*, die 'er in genoemd wordt.

Den Brief zelven kunt gy vinden by van Loon, in 't Latijn en in 't Duitſch. Den inhoud ook in 't Franſch by Butkens; waaruit van Loon zyne gebrekkige vertaaling vry wat hadt konnen verbeteren. Ik heb uit een Aantek. van den Baron le Roy op de Geneal. van Avennes p. 12. geleerd, dat die Brief ook geboekt is door den Monik Ægidius Aureæ vallis, die zeide, dat de zelve gevonden is onder de papieren van de Groote Kerk te Luik. Waarom 't my vreemd voorkomt, dat Butkens hem geen plaats gegund heeft onder zyne Proeven; en dat van Loon hem liever heeft willen ontleenen uit Vinchant. Maar ook hierin zijn Butkens en van Loon het eens, dat de gemelde gifte, die Richild gedaan heeft [in 1072] aan Biſſchop Diedewijn, beveſtigd is door Keizer Henrik in zynen Brief van 11 Mey 1071. En dit is de reden,

 waarom

B. I. waarom Butkens den slag by Kassel van Febr. 1072, achteruitschoof tot Febr. 1071, en van Loon tot Febr. 1070. De Tijdgenoot Lambertus maakt geen gewag, noch van den Brief, noch van dien veldslag. Maar hy zegt, op 't jaar 1071. p. 344. dat de Keizer, het Paaschfeest te Keulen gevierd hebbende, zich begaf naar Luik: daar hy dan den 11 Mey zeer wel kan geweest zijn. Hy voegt 'er by, dat Richild te Luik by den Keizer kwam, en des zelfs hulpe verzocht tegen Robert. En om zulks te lichter te verwerven, zegt hy verder p. 346. droeg Richild, of haar zoon, het Graafschap van Reginherus, dat is Henegouwen, gelijk B. van Avennes het noemt, op aan S. Lambert, dat is aan den Bisschop van Luik, die het wederom te leen gaf aan Hertog *Goverd*; en dees weder aan den rechten eigenaar en erfgenaam, Boudewijn, nu Richilds eenigen Zoon. Voorts beval de Keizer den Bisschop van Luik, Hertog *Goverd* en andere Lotteringsche Prinssen, om Richild te helpen, en Robert met geweld te verdryven.

Om ons eerst van dien Brief te ontslaan, zullen wy des zelfs inhoud eens ter toetse brengen; en dan zal wel ras blyken, waarvoor hy te houden zy. In den Brief is geen woord te vinden, betrekkelijk tot eene Bevestiging van voorige Giften, door Richild gedaan; maar eene vrye gifte van den Keizer zelven; of liever eene gansch ongeloofbaare milddaadigheid des Keizers, ten behoeve van den Luikschen Bisschop, die den Keizer gebeden hadt, dat hy de sloten, Bergen en Beaumont, *castella Mons et Belmont*, aan S. Marye en S. Lambert gunstiglijk wilde vereeren. En wat was zijn te kennen geeven om zulk eene begeerlijkheid te billyken? Was 't, *Omdat Richild en haar Zoon die aan hem reeds hadden opgedraagen?* Verre vandaar. 't Was, *omdat zijn Bisdom sedert lang*, zo hy voorgaf, *grooten overlast uit die twee Sloten geleeden hadt.* Zo dat de Bisschop inderdaad klagten inbragt tegen Richild en de haaren; die ook het Proces met de kosten verlooren. Want de Keizer, wiens oogmerk in deezen was, volgends de inleiding zijns Briefs, *Gods Kerken eere te bewyzen, en de zelven van haare* ONDERDRUKKERS *te verlossen*, vereerde hem, of zyner Kerke, niet alleen die twee verzochte Sloten, maar voegd 'er, behalve 't Markgraafschap van Valenchijn, noch tien of twaalf zo Abtdyen als Prooftdyen by; en noch veel meer. En zulks door tusschenkomste, *interventu*, niet van Richild, maar van de Kei-

Keizerinne Bertha, van éénen Aartsbisschop, zes Bisschoppen B. I.
en drie Hertogen; en onder deezen van *Goverd*. Omtrent †.
eveneens als die zelfde Keizer, maar zeven jaaren te vooren, 1227.
het *geheele Graafschap van Holland* vereerd hadt aan den Bisschop van Utrecht, *interventu et consilio* van vier Aartsbisschoppen, één' Bisschop en drie Hertogen; en daaronder van Goverds Vader. Ook zijn die twee Brieven net evenveel waardig. Doch het komt hier op der zelver waarde of onwaarde niet aan. Want ondersteld, of toegestaan, dat de Luiksche Brief echt is, zo blijkt 'er uit, dat de Keizer het Graafschap van Henegouwen, immers alles wat hy noemt, aan den Luikschen Kerkvoogd geschonken heeft, niet ten verzoeke van Richild, maar om haar te kastyden als een ONDERDRUKSTER der Luiksche Kerke. Na deeze eene aanmerking, acht ik verscheiden anderen, die ik reeds ontworpen had, overtollig. Ik verwonder my dierhalve, dat Butkens van zulk een' Brief, zulk een ongelukkig gebruik heeft konnen maaken. Die Brief deert dan ook myne Tijdrekening niet, volgends de welke Richild haar Graafschap van Henegouwen aan Bisschop Diedewijn moet opgedraagen hebben in 1072. En is die Opdragt een waarachtige zaak; zo is die Brief een logenachtig ding: of die Bisschop was een dwaas, dat hy, om die geweezen *Onderdrukster* zyner Kerke aan geld te helpen, zyne Kerke plonderde en beroofde, en dus zelf een *Onderdrukker* der Kerke wierdt; omdat Richild hem opdroeg een Graafschap, 't welk hy reeds te vooren van den Keizer, om Gods wil, gekreegen hadt. En wat recht hadt de Keizer om Henegouwen zo weg te geeven? 't Is waar dat Avennes al het gegeevene noemde *Feuda*; maar, 't geen Richild behieldt, haare *propria Allodia*. Doch Avennes beroept zich in dit alles op één Chron. Lobiense. Maar de Monik Egidius wederspreekt het, noemende al het gegeevene *Allodia*: by van Loon p. 336 (4). Richild alleen kon en mogt haar *Vry Erfgoed* opdraagen aan wien zy wilde: maar dat kon geen derde doen. Voeg hierby van Rijn, Bat. Sacra II. p. 9. En dus verre van dien Brief.

Belangende Lambertus, die was, ten kortsten gezeid, een sierlijk Romanschryver. Doch dat korte zeggen eischt wat langer bewijs. Hy zegt dan vooreerst, alswe gezien hebben, dat de Bisschop van Luik het Graafschap van Henegouwen opdroeg aan *Goverd*, enz. Wat hem tot dit zeggen gelegen-

 heid

B. I. heid gegeeven hebbe, is kwaalijk te gissen. Maar zyne on-
kunde was zo groot, dat hy zelfs noit geweeten heeft, dat
1227. *Goverd* Holland overweldigd hadt. En daarom zoumen uit hem alleen, indien hy een geloofwaardig Schryver was, mogelijk konnen bewyzen, dat die geheele overheersching een verdichtsel is. En wat in 't byzonder Henegouwen aangaat, daaromtrent was hy, voor een Tijdgenoot, zeer kwaalijk onderricht; zeggende p. 346. dat Richild het Graafschap van Reginherus, benevens het sterke Slot Mons, met haaren eersten man behuwelijkt hadt: *à priore marito suo, dotis nomine, acceperat.* Die eerste Man van Richild hiet Herman, voorts onbekend. B. van Avennes p. 8. *Postmodum autem fuit ibi Comes, Hermannus nomine, per uxorem suam Richildim.* Butkens p. 61. noemt hem met een soort van verachtinge, *certain Comte Herman, qui à cause de ceste alliance se qualifia Comte de Haynaut.* En hy voegt 'er by, dat het met dit paar ging, *comme l'on voit advenir d'ordinaire ou quelqu'un est Monsieur par Madame.* Richild was 't eenige kind van Reginherus of Raginer (of Reinier) den V; en dus Geboren Graavinne van Henegouwen. En zulke misslagen, als dees in Lambertus, zijn van al te veel gevolg om in eenen Tijdgenoot door de vingeren gezien te worden. Doch om my niet meer met kleinigheden op te houden; zie hier één staaltje, ten bewyze, dat Lambertus van Holland niets, van Vlaanderen weinig wist, en een volslagen Romanschryver geweest is. Hy geeft, naamelijk, op dit zelfde jaar 1071. p. 344-346. een aaneengeschakeld verhaal van het leeven van Robrecht den Vries; van den volgenden inhoud.

„ Het was, *sedert veele eeuwen*, in het Graafschap en in „ het Geslacht van Boudewijn gebruikelijk, dat een der zoo„ nen, die den vader meest behaagde, *des vaders naam aan„ nam*, en alleen erfgenaam bleef van geheel Vlaanderen: „ terwijl de anderen, als onderdaanen en buiten aanzien t'huis „ leefden; of hun geluk buiten 's lands moesten zoeken. „ Graaf Boudewijn verkoos zynen zoon Boudewijn tot erfge„ naam, en gaf aan Robert, *zoras hy in staat was de wape„ nen te voeren*, schepen, goud, zilver, en alles in overvloed „ wat tot een' langen zeetogt vereischt werdt. Zijn man„ schap bestondt uit een menigte van Vlamingen die t'huis te „ veel waaren. Robert gaat scheep met oogmerk om Gallicie „ te winnen. Na weinig dagen landt hy aan eene onbekende

kust;

„ kust; daar hy zijn volk ontscheept, en straks aan 't plon- B. I.
„ deren valt, maar zo wel ontvangen wordt, dat meest alle ✝.
„ de zynen dood blyven, en hy zelf met weinigen naauwe- 1227.
„ lijks ontkomt, om den slechten uitslag zyner eerste Aven-
„ tuur aan zijn' Vader te gaan klaagen. Maar die wijst hem
„ met verachting van de hand. Robert, zijn vloot op nieuws
„ bemand hebbende, gaat weder scheep; doch lijdt, na wei-
„ nig dagen, schipbreuk, daar hy alles verliest, en zelf, ter
„ naauwer nood, naakt en berooid, aan land komt. Al e-
„ venwel goede moed. Hy begeeft zich, in slecht gewaad,
„ onder een gezelschap van Pelgrims, die ter bedevaard naar
„ Jerusalem wilden, om alzo binnen *Konstantinopelen* te ge-
„ raaken, derwaarts genoodigd door herhaalde gezantschap-
„ pen van de Noormannen, die den Griekschen Keizer dien-
„ den, en beloofd hadden *hem Keizer te zullen maaken.* Maar
„ de aanslag wordt ontdekt; en Robert, verneemende dat de
„ Keizer op hem deedt passen, scheidt 'er uit. Ziende dan,
„ dat zijn fortuin over zee niet te vinden was, wil hyze lie-
„ ver dicht by huis zoeken. Ten dien einde valt hy in *Vries-
„ land, daar 't aan Vlaanderen grenst;* alwaar Diederik, en
„ na hem des zelfs broeder Florens geregeerd hadden. Hier
„ heeft hy weder het ongeluk van tweemaal geslagen en ver-
„ dreeven te worden. Evenwel, de zegepraalende ingeze-
„ tenen waaren door hunne overwinningen zo uitgeput, dat-
„ ze zich aan den altijd geslagen maar noit uitgeputten Ro-
„ bert, vrywillig onderworpen. Maar zijn broeder Boude-
„ wijn (de vader was nu overleeden) zulks verstaande, wil
„ hem gewapender hand, weder vandaar verdryven. Robert
„ zendt hem gezanten te gemoete, die hem om Gods wille
„ baden: Hy zoude gedenken dat zy Broeders waaren; zich
„ genoegen dat hy alleen de vaderlyke erffenis bezat; mede-
„ lyden hebben met hem, met zijn geleeden armoede, zwer-
„ vend leeven en *naderenden ouderdom*; en hem niet benyden
„ de bezitting van een klein *boekje lands, dat niet tot Vlaan-
„ dren behoorde*; enz. Doch te vergeefs. Hy moest dan van
„ de nood een deugd maaken: stelt zich te weer: slaat zy-
„ nen Broeder, die op de plaats dood blijft: valt nu zelf in
„ Vlaandren, en neemt het, als zijn erfgoed, in bezit. "

Het gezag van Lambertus is by veelen van zo veel gewigt geweest, datze dit verhaal blindelings geloofd, toegestemd, of overgenomen hebben, schoon Meyerus en alle oude Vlaam-

B. I. ſche Schryvers van niet diergelijks wiſten. Inzonderheid
℣. was het zeer naar den ſmaak van van Loon, die zelfs p. 311 en
1227. 312. die togten naar Gallicie en 't Griekſche Rijk niet vergeeten heeft: en Graaf Boudewijn, die geruſt op zijn bed geſtorven is, noch eens doet ſterven in den ſlag tegen zynen Broeder. Buchel op Heda p. 134 (e) noemt het een duidelijk verhaal van Lambertus, *hoe Robert Holland met geweld veroverd, en de inwooners verdreeven heeft.* Zie ook Matthæus op Meerhout p. 441-443. 't Wordt dan tijd, dat ik eens zonneklaar doe zien dat het ganſche verhaal is een louter verdichtſel van Lambertus; of van eenen anderen *Kakolijn*, die zich Lambertus genoemd heeft.

Wy hebben te vooren reeds aangemerkt, dat hy niet wiſt, dat Goverd meeſter geweeſt was van Holland. Hy ſchijnt 'er evenwel, by een verward gerucht, iets van gehoord te hebben. Waaruit dan geſprooten kan zijn, dat hy de overheerſching van Holland toeſchreef aan *Robert*, in plaatſe van aan *Goverd*. Even weinig wiſt hy; Dat Robert getrouwd geweeſt is met de Weduwe van Holland: Dat die Weduwe eene Dochter hadt, die Robert, toen hy, na zijn overwinning by Kaſſel, zich met den Koning van Vrankrijk vereenigde, aan den zelven Koning uitgetrouwd heeft: Dat die ſlag by Kaſſel oit voorgevallen is: Dat daarin geſneuveld is Richilds oudſte zoon, Arnoud, Graaf van Vlaandren: Enz. Evenwel moet hy van dien ſlag en 't ſneuvelen van Arnoud, mede iets hebben hooren luiden. Doch niet weetende waar 't eind vaſt was, maakt hy van den ſlag tuſſchen Robert en des zelfs Neef Arnoud by Kaſſel, eenen anderen tuſſchen Robert en des zelfs Broeder Boudewijn omtrent de grenzen van Holland: En den geſneuvelden Graaf, die Arnoud was, Richilds Zoon, noemt hy Boudewijn, Richilds Man. Tot nader ophelderinge van dit laatſte; ja, dat hy dien Graaf Arnoud noit heeft hooren noemen; dient, Eerſtelijk, dat hy aan Richild niet meer dan éénen Zoon toeſchrijft: Ten anderen, 't welk noch verſcheiden ongerijmdheden in zich bevat, dat hy zich inbeeldde, dat, *ſedert veele eeuwen*, alle de Graaven, of Erfgenaamen van het Graafſchap van Boudewijn, dat is Vlaanderen, *den naam van Boudewijn of hadden, of aannamen:* als blijkt uit het begin van zijn verhaal, boven gemeld. Hier heeft een kundig Leezer ſtoffe van onderzoek en vergelykingen. Ik heb 'er genoeg aan, om te beſluiten, dat

Lam-

Lambertus, al waar hy geweest, *in rebus Germanicis*, een *accuratissimus scriptor*, nochtans geweest is, *in rebus Belgicis*, een *ineptissimus nugator*. Doch hy flachtte Procopius, die ook veel wist; maar van het geene hy niet wist, even stout praatte als van het geene hy wist. B. I. †. 1227.

Thans zullenwe *Goverd* naar Saxen volgen; en Lambertus zal weder onze Leidsman zijn. Al vroeg in het jaar 1073 hadden de Saxen een groote magt van volk in het veld, om, zo zy voorgaaaven, hunne vryheid tegen den Keizer te verdeedigen: waarin zy zelfs door de meeste Vorsten, die zich aan de zyde des Keizers hielden, heimelijk ondersteund werden. Lambertus p. 361. zegt, dat veelen van gevoelen waaren, dat de Aartsbisschoppen van Ments en van Keulen, benevens de meeste Prinssen des Rijns, reeds van den beginne af, kennis van, en deel in die saamenzweeringe gehad hadden; *jam à principio Conjurationis hujus conscios participesque exstitisse*. Onder deeze *Rheni Principes* was ook *Goverd*. Want toen, na andere onderhandelingen, de dag van 20 Oct. bepaald was om noch een mondgesprek te houden in Thuringen, zondt de Keizer, te Wirtsburg zijnde, derwaarts de twee voornoemde Aartsbisschoppen, de Bisschoppen van Mets en van Bamberg, en de Hertogen, *Goverd van Lotteringen*, Rudolf van Zwaben en Berthold van Karinthien. Deeze Gezanten des Keizers de klagten der Saxen gehoord hebbende, staan (even of zy uit de lucht waaren komen vallen) verbaasd over de grootheid der schelmstukken des Keizers, *præ immanitate scelerum* p. 363. en besluiten, na een beraad van drie dagen, niet alleen Keizer Henrik te verlaaten, maar Hertog Rudolf in des zelfs plaatse tot Keizer te kiezen. Doch Rudolf wees zulks toen van de hand. Weinig jaaren daarna was hy zo voorzigtig niet.

In 't zelfde jaar 1073, den 22 April, werdt Hillebrand gekooren tot Paus onder den naam van Gregoor VII. Onder de geenen die hem schriftelijk geluk wenschten, was ook *Goverd*. De Paus antwoordde hem, ten opzigte van den Keizer, aldus: „ Wy zullen [zegt hy] by de eerste gelegenheid „ eene bezending aan hem doen, om hem vaderlijk te herinneren het nut der Kerke en de eere zyner Kroone. Luistert „ hy naar ons; wy zullen om zyne behoudenis zo veel blijdschap hebben, als om onze eigene. Beloont hy onze vriendschap met haat, dat God verhoede, wy zullen op ons niet

haa-

B. I. „ haalen de bedreiging [Jerem. XLVIII. 10] *Vervloekt zy*
ł. „ *die zijn zwaard van den bloede ontboudt.*" Zie Fleury Hist.
1227. Eccles. L. LXII. n. 2. die 'er byvoegt, dat hy weinig dagen daarna in dien zelfden zin schreef aan Beatrix Gravinne van Toskaanen. Welke Beatrix was de Weduwe van *Goverds* Vader, en tevens de Moeder van *Goverds* Vrouw, de befaamde Mathilde. Waaruit een natuurlyke bedenking spruit, of *Goverd*, dien wy zoeken in Holland en Duitschland, toen niet geweest zy in Italien. Te meer, omdat Lambertus zegt p. 418. dat Mathilde haar vaderland niet wilde verlaaten om haaren Man naar Lotteringen te volgen; en *Goverd* in zijn Hertogdom zo veel te doen hadt, dat hy zijn Vrouw naauwelijks ééns om de drie of vier jaaren ging bezoeken. Gevolgelijk moet hy, die eerst in 1070 Hertog geworden was, sedert dien tijd, buiten zyne Saxische veldtogten [en bemagtiging van Holland] noch eene of twee reizen naar Italien gedaan hebben; zo al waar is wat Lambertus schreef. Na zijn dood gaf Mathilde, toen maar 29 of 30 jaaren oud (Fleury n. 38) zich ganschelijk over aan 't gezelschap van den Paus, en benoemde hem noch in 't zelfde jaar (n. 48) tot eenigen Erfgenaam van alle haare Staaten. Is 't waar; zo is 't vreemd dat 'er Lambertus niets van geweeten heeft. Maar 't is niet vreemd dat de kwaadspreekers die groote gemeenzaamheid ten argsten duidden, alsof de Paus, gelijk Lambertus zelf zegt, *die ac nocte impudenter in ejus volutaretur amplexibus*. Doch hy merkt 'er aanstonds zeer wel op aan, dat zulks niet te gelooven is van eenen Man, die zo Apostolisch leefde, dat *op des zelfs gebeden veele Tekenen en Wonderen geschiedden*. Een zeer vernuftige en overtuigende manier van redenkavelen, waarvan zich ook Buchelius bediende tegen Heda, die gezeid hadt p. 128. dat Bisschop Willem, aanmerkende dat Holland, onder de Voogdye van eenen Vreemdeling gekomen, noch wettigen Heer, noch Beschermer hadt, zyn' slag hadt waargenomen, om zich, met hulpe van *Goverd*, eensklaps meester des Lands te maaken. Want daarop zegt hy p. 134 (b): *Hæc consideratio non cadebat in virum strenuum et magnanimum, ut paulò ante eum vocarat, multo minus in* Episcopum. Zie Bat. Sacra II. p. 10. daar gy de vertaaling deezer woorden, benevens het oordeel van van Rijn over de zelven, kunt vinden.

In January 1074, toen de Keizer weder met alle magt tegen

gen de Saxen te velde kwam, was *Goverd* ook daar. Want B. I.
toen het ter zaake moest komen, spraken de Kerkvoogden §.
van Ments en van Keulen, van Straatsburg en van Worms; 1227.
alle de Hertogen [Welf] van Beyeren, [Rudolf] van Zwaben, [*Goverd*] *van Lotteringen*, [Diederik] van der Moezele, [Berthold] van Karinthien; nevens de Leenmannen der Abten van Fulden en Herveld; den Keizer in het aangezigt tegen, en weigerden hem te dienen tot onderdrukkinge der onschuldige Saxen. Zodat hy genoodzaakt was eenen Vrede aan te gaan, die straks gesllooten werdt, naamelijk op den 2 Febr. zie Lamb. p. 368. Bruno, in zijn Hist. Belli Saxònici, een werk dat die Tijdgenoot over deezen en volgende Saxische oorlogen geschreeven heeft, komt, ook in deeze omstandigheid, met Lambertus overeen; dat die van 's Keizers zyde (hy noemt niemand) *cum prius ad præliandum fuissent incerti, quod dignam non videbant causam pugnandi, nunc ad non pugnandum facti sunt certi*: p. 110 of 184. Waar *Goverd* zich verder in dit jaar opgehouden hebbe, vind ik niet. Want dat van Loon den veldtogt van 1075 verhaalt op 't jaar 1074, strijdt tegen de eenpaarige getuigenisse van Lambertus, Marianus, Bruno, en alle ouden: en hy zelf hadt geen reden ter werreld om zulks te stellen.

In 1075 was *Goverd* weder by den Keizer, die, het Paaschfeest te Worms vierende, op nieuws eene algemeene heervaard geboodt tegen de Saxen; die, het gevaar dat hun dreigde, ziende aankomen, bode op bode zonden aan de Hertogen Rudolf, Berthold, *Goverd*, en de andere Prinssen, *quos priore bello conjurationis socios habuerant* (waarvan boven) om hun indachtig te maaken het Verbond datze onderling gezwooren hadden. doch kreegen nu geen gehoor: Lamb. p. 385. De reden van deeze verandering was; niet, omdat de Keizer hen verschalkt hadt door het afneemen van eenen nieuwen Eed, gelijk Lambertus zegt, die ook den Eed omstandig beschrijft: maar, omdat de Saxen, in het voorgaande jaar hunnen vrede maakende met den Keizer, niet dachten om de Zwaben, met de welken zy in verbond stonden, en die reeds geweigerd hadden tegen de Saxen te dienen. zie Bruno p. 110. daarge vinden kunt dat hy 't bepaaldelijk zegt van de Zwaben: en p. 115. daar hy het wederom bepaaldelijk zegt van der zelver Hertog Rudolf, die daarover ten uittersten verbitterd was. Van de overige Prinssen zegt hy, datze ten deele

door

B. I. door beloften gewonnen, ten deele door vreeze gedrongen
V. waaren. En zo gaat het gemeenlijk in diergelyke omstandig-
1027. heden. De Keizer, nu staat konnende maaken op de zynen, tast de Saxen aan, en behaalt op de zelven eenen bloedigen zege. De Slag is voorgevallen aan de Unstrut, welke rivier van ouds Saxen en Thuringen vaneen scheidde; op den 9 Juny 1075. En niet op den 13 dier maand, *Idus Junii*. Een misslag, dien ik vind ingesloopen by vier oude Schryvers, die ik hier, in 't voorby gaan, tevens van den zelven moet zuiveren. In 't Werk van Bruno p. 116. in Chron. Magdeburg. by Meiboom T. II. p. 302. en in Chron. Citiz. van Paulus Langius, staan jaar en dag eveneens uitgedrukt, aldus: *anno Domini MLXXV. Idus Junii feria III.* De dag ook eveneens by den Annalista Saxo, op 't zelfde jaar, col. 518. *Idus Junii feria III.* Maar Bruno schreef, *MLXXV. V Idus, &c.* Doch de tweede *V* is by hem verslonden door de eerste: en de anderen volgden blindelings wat zy vonden; als blijkt uit hun *feria III*, dat is *Dingsdag*. Want in 1075 was, niet 13, maar 9 Juny, de *derde dag van de week*. Dat deeze verbetering allerzekerst is, blijkt uit Marianus Scotus, by wienmen noch leest: *hoc bellum consummatum est V Idus Junii.* dat is, gelijk ik nu ook vinde in Chron. Chronicor. van Gualtherius T. III. p. 778. *anno* 1075, *die* 9 *Junii*. Hoe is nu mogelijk, dat alleen Lambertus zulks niet wist? Want hy verhaalt p. 383. dat de Keizer den dag, waarop zijn leger moest byeen komen tot Bredingen (aan de rivier de Werre) bepaald hadt op 8 Juny, *VI Idus Junii*. En zonder te zeggen, wanneer de Keizer met het zelve vandaar opbrak, getuigt hy evenwel p. 387. datze *twee dagen* op weg geweest zijn, eerze zich naby de Saxen nedersloegen: en dan kan het gevecht op den 9 Juny niet geschied zijn, gelijk het nochtans geschied is. In de omstandigheden van het zelve heeft Lambertus zyne eigen verbeeldingen meer opgevolgd dan de waarheid. Hy wil dat het gevecht geduurd hebbe van 's middags ten 12, tot 's avonds 9 uuren, wanneer de Zwaben en Beyerschen begonnen te deinzen; en de Keizer van alle kanten bericht kreeg, dat de zynen het te kwaad hadden. Geheel anders spreekt Bruno, zeggende p. 116. *sævissimum quidem fuit illud prælium, sed brevissimo tempore peractum.* 't Gevecht was wel zeer scherp, maar zeer kort. Doch Lambertus wilde de eere der overwinninge toegeschreeven hebben aan zynen Held *Go-*

verd,

verd, die 'er niet geweest is; waarin hy echter ook aan den Hertog van Bohemen deel geeft. Want zo gaat hy voort p. 388. *Tum dux Boëmorum, tum Gozelo dux Lotharingorum, multis prius periclitantium in prælio legationibus et supplicationibus fatigatus, suas uterque copias, incitatis ad cursum equis, immittit.* Dat is vry poëetisch. Vernuftig durf ik het niet noemen. Want vrienden en vyanden te laaten plukhairen, negen uuren achtereen, zonder zich te laaten beweegen door bidden en smeeken van noodlydende vrienden, om hen te komen helpen, riekt meer naar kouden schroom dan naar vuurige dapperheid. Te meer als wy hier aanhechten het verhaal van den Dichter, by Reuberus, Lib. III. p. 214. daar hy zegt, dat de Unstrut zodaanig met lyken opgevuld was, dat die *Goverd* en den zynen tot eene brug dienden om 'er over te komen en de vermoeide vluchtelingen voorts, van achteren, in de pan te hakken:

B. I. ✝. 1227.

—— —— humana cadavera pontem
Nostris præbebant transire volentibus ultra.
Sic transportatus cum turmis Dux Gotefridus
Hostes ex undis servatos irruit armis,
Fervidus innumeras prostravit et ipse catervas,
Circumquaque premit fugientes atque peremit.

Niet minder poëetisch was Lambertus in 't volgende. Na die overwinning beschreef de Keizer wederom eene nieuwe heervaard tegen den 22 October. Maar *Rudolf*, *Berthold en Welf* ontzeiden nu, en voorts, allen bystand aan den Keizer tegen de Saxen. Omtrent *Goverd* was iets voorgevallen, dat hem nader aan den Keizer verpligtte. Bisschop Diedewijn van Luik storf in dit jaar 1075; volgends Albericus, *IX Kal. Junii*, dat is 24 Mey. volgends J. le Roy op de Geneal. van B. van Avennes, *IX Kal. Julii*, dat is 23 Juny. 't Verschil is een schrijffout; *Junii* of *Julii*: waarin ik geen belang heb, omdat my genoeg is, dat hieruit blijkt, dat Diedewijn gestorven is in Mey of in Juny; en niet in December. *Goverd* sprak voor zynen Neef Henrik, en de Keizer benoemde Henrik, ten verzoeke van *Goverd*, tot Opvolger van Diedewijn in het Bisdom van Luik. Het welk oorzaak was, dat *Goverd* zich op nieuw verbondt, den Keizer verder tegen de Saxen te ondersteunen. Hy verscheen dan ook ter bestemder plaatse, naar het verhaal van Lamb. p. 394. met zulk een menigte van volk en verdere toerustingen, dat hy de gansche magt des Keizers scheen te o-

ver-

B. I. vertreffen. Zodat nu alles draaide op den duim van *Goverd*.
✝. Doch waartoe diende al die uiterlyke toestel? Misschien om
1227. de Saxen bang te maaken. Want hy begaf zich in persoon, nevens eenige Kerkvoogden, in eene nieuwe onderhandeling met de Saxen; die hy door zyne welspreekendheid zo verre weet te bepraaten, dat hunne voornaamste Hoofden, op zijn woord, hun eigen persoonen stellen in de magt des Keizers, die hen allen als vyanden handelde en gevangen nam. De zaak zelve verhaalt ook Bruno p. 118. 119. met dit merkelijk verschil, dat het niet *Goverd*, maar *Rudolf* en *Bertbold* geweest zijn, die de Saxische Hoofden, onder verpanding van hun woord voor de goede trouwe des Keizers, tot dat dwaaze besluit overhaalden. Ten blyke dat zy den Saxen wel wilden dienst doen; maar noch geen vyanden des Keizers waaren, gelijk zy hierna geworden en gebleeven zijn.

Zultge nu wel konnen gelooven, dat *Goverd* daar niet eens geweest is? Immers noch Bruno, noch Marianus, noch iemand der oudste Schryveren, die van deezen Saxischen oorlog spreeken, hebben daarin van *Goverd* eenige melding gemaakt. Onder deezen vind ik zeer aanmerkelijk den Saxischen Annalist, die alles wat hy van *Goverd* zegt, zo op 't jaar 1070 als 1076, genoegsaam zeggende met de eigen woorden van Lambertus, evenwel, in 't verhaal van dien oorlog, geen woord spreekt van *Goverd*. Heeft hy 't by Lambertus geleezen, zo durf ik zeggen, dat hy Lambertus in dit stuk niet geloofde. Heeft hy 't 'er niet geleezen, zo worstel ik hier met eenen *pseudo-Lambertus*. En evenwel is het waar, dat ik, op 't jaar 1075, en by den Annalist col. 519. en by Bruno p. 116. eenen *Hertog Godefridus* genoemd vinde; doch in éénen en zelfden brief, dien de ontgoede Aartsbisschop van Maagdenburg geschreeven hadt aan twee andere Kerkvoogden, die hy badt hem met den Keizer te willen verzoenen; en waarin hy onder anderen zeide, gelijkmen al vroeg by Bruno, en uit hem sedert by den Annalist, geleezen heeft: *Det nobis locum, ubi Vobiscum et cum* Rodolfo, Bertoldo *et* GODEFRIDO *Ducibus conveniamus*, &c. Doch ik twijffel niet, of daar is in dien naam misgetast. Vooreerst is zeer bedenkelijk, of 'er niet gestaan hebbe met enkele letteren, *cum R. B. et G. ducibus*. Dit was, voor de geenen die dagelijks met die Hertogen omgingen, even verstaanbaar. Die verkorting kan ook gesprooten zijn uit de eerste naarschryvers van dien

Brief;

Brief; want nergens is dit gemeener dan in oude afschriften van Brieven. Baldericus Chron. Camerac. L. III. c. 30. *E. Archiepiscopo, G. nullius meriti Coëpiscopus.* c. 31. *B. nomine et merito Episcopo, G. nullius, &c.* c. 32. *G. nomine, non merito, Episcopus, L. Abbati.* Petrus Cellensis schreef zynen allereersten Brief aan Paus Alexander III onder den naam, of letter, van G. en in den Brief zelven klaagt hy over eenen anderen G. Het naschrift van den vijfden Brief luidt aldus: *Magister H. vir apud nos probatæ honestatis, magistrum J. Clericum —— docuit. &c.* Ja zelfs in 't Historisch verhaal van Lambertus kunt gy vinden p. 352. dat *Rutbardus* Abt van Herveld opgevolgd is door *H.* dat is, *Hardwigus*: zie Maderi Antiquit. Brunswic. p. 158. En p. 364. deeze woorden: *statimque ad ducem R. abiit.* dat is, tot Hertog *Rudolf.* Ten anderen, behaagt u niet de enkele letter *G*: zo zal ik, noch sterker beweeren, dat 'er, in plaatse van *Godefrido*, moet geleezen worden *Guelfone*; dat is, met *Welf* Hertog van Beyeren. in wiens Geslacht *Welf* of *Guelf* de hoofdnaam, voor en na, geweest is. En wie is onkundig van de Italiaansche verdeeldheden tusschen *Guelfen* en *Gibillynen?* Trithemius Chron. Hirs. ad an. 1140. van 't begin der zelven spreekende, zegt p. 409. *Qui erant ex parte Ducis* Guelfonis, *clamabant: Hic* Guelff, *hic* Guelff. Die Bisschop sprak dan in zynen brief, van de Hertogen Rudolf, Berthold en *Welf.* En met reden; want *Welf* was altijd de derde man wanneer de twee anderen hunnen geheimen raad hielden, gelijk uit het gezeide licht te zien is; en niet minder uit het vervolg der Historien van dien tijd. Voeg hierby, het geene, mijns oordeels, deezer bedenkinge veel schijns van waarheid byzet, dat Lambertus uit het woord *Guelfone*, gemakkelyker heeft konnen smeden *Gozelone*, dan uit *Godefrido.* Doch wy hebben Lambertus reeds verklaard voor een' Romanschryver: wy hebben 't beweezen uit zijn vertellinge wegens de aventuuren van *Robert den Vries.* Al wat hy, op de jaaren 1073-1075, van *Goverd* verhaalt, is van de zelfde waarde. En dat hy den zelfden persoon, dien hy op 't jaar 1070 zeer wel genoemd hadt *Godefridus*, vervolgends altijd noemt *Gozelo*, is een blijk van kort geheugen, of van slimmer. Of dat een ander op zynen naam geschreeven heeft, het geene hy noit gedacht hadt.

B. I. V. 1227.

Evenwel is het wederom waar, dat ook by Bruno p. 131. geleezen wordt: GODEFRIDUS DUX, *qui fuit maximus hostis*

 Saxo-

B. I. *Saxoniæ, periit in secretiori corporis parte perfossus sævo mu-*
ÿ. *crone, nec purgatus ultima confessione, nec munitus sacra*
1227. *communione.* Maar Bruno heeft dat noit geschreeven. Het is geen historisch verhaal van de dood van *Goverd.* Het is een *Exempel*, in den zelfden zin als de geleerde Burman in Novo Commentario ad Phædrum p. 71 a. het Latijnsche woord *exemplum* verklaart, zeggende: *hoc genus scribendi, quo usus est Æsopus, continetur solis* exemplis, *id est* FABULIS FICTIS. Eerst leestmen by Bruno p. 130. de dood en eeuwige verdoemenis van Willem Bisschop van Utrecht, omdat die zoude geweest zijn een der yverigste voorstanders des Keizers, en de voornaamste doordryver van de afzettinge des Paus, die geschied is te Worms in January 1076, toen Bisschop Willem al negen, en Hertog *Goverd* al elf maanden, waaren dood geweest. Men vindt zaakelijk het zelfde, wegens Bisschop Willem, by Lambertus. Wat van de zaak zelve te denken zy, kuntge vinden in de Aantek. van van Rijn op Bat. Sacra T. II. p. 12. 13. Maar een Monik van den ouden tijd, de verdoemenis van Bisschop Willem by Bruno geleezen hebbende, kreeg in zijn ledig hoofd, om 'er noch een lijst van *zeven* persoonen, met hun gevolg, by te voegen, dien het in hun uiterste, om de zelfde reden, eveneens zoude gegaan zijn als Willem. Die lijst bestaat in de 41 eerste regels by Bruno p. 131. De eerste op dezelve is een Patriarch, die geweest was de voornaamste oorzaak van de afzettinge des Keizers; doch zedert tot den ontkeizerden Keizer wederkeerende, en communiceerende met de geëxcommuniceerden, door een schielyke dood weggerukt is, *incommunicatus et inconfessus.* Doch die dat schreef was een zot van het ergste soort; want zo vervolgt hy, met deeze zijn eigen woorden: *Verum quod tantæ dignitatis virum non decebat ire solum ad infernum, quinquaginta (sicut audivimus) de suis habuit socios, eadem morte repentina correptos, ne quos habebat in iniquitate consortes, in retributione non haberet participes.* Het paste een' Man van die waardigheid niet, alleen ter helle te vaaren; en daarom gaf hy hem, tot geleide *vijftig* medgezellen, die allen even schielijk storven, *gelijk hy gehoord hadt.* 't Is of hy een kluchtje vertelde. En hierom is het overige van die lijst niet waardig, dat wy 'er ons verder mede ophouden. Ook is die rekening tusschen Keizer en Paus voorlang vereffend door den verzaamelaar van het Chron. Magnum Belg. p. 127. daar hy zegt:

Fe-

Feruntur plures inimicorum [Henrici] *vitam exitu miserabili conclusisse.* En hy brengt ook een voorbeeld by; naamelijk, van Iemand, die, onder zijn maaltijd, van den Keizer alle kwaad uitwerpende, overvallen werdt van een heirleger van Muizen, die hem leevende opaten. En dat is geen éénen van alle de vyanden van Paus Hillebrand overgekomen. Doch zo waaren de Moniken gewoon. B. I. †. 1227.

Terwijl deeze stoffe onder de hand aangroeit, had ik reeds voorgenomen om van Loon hier de gratie te doen van hem stilzwygende voorby te gaan. Maar dat acht ik my niet geoorloofd. De Leezers zouden billyke reden hebben om het my kwaalijk te neemen. Hy verhaalt dan p. 340 (3) dat *Goverd* zich naar Saxen begaf *aan 't hoofd der* VRIESCHE, *Tielsche*, *Bommelsche*, *Nieumeegsche en andere onder zijn gebied staande volken.* Ten bewyze van dit zeggen, geeft hy ons te leezen de volgende vaarzen van den meergemelden Dichter:

Post hos insignis Dux agmen agit Gotefridus
Corda gerens Patris, quamvis sit corpore dispar,
Consuetas juvenum ducens ad bella phalanges;
Ripheas habitant urbes, Thilen Nimagumque
Extremos Regni fines, ubi bella moventur
* *Semper, et hostili crudescit sanguine terra.*
* *Et Westvalvorum*, FRESONUM, BOJEMIORUM *&c.*

Zo onderscheidt hy den laatsten regel. Maar volgends deeze aanhaaling, en 't gebruik dat van Loon maakt van den naam van *Vriezen*, zouden ook de *Westfalers* en *Bohemers* onder 't gebied van Goverd gestaan hebben. En ik twijffelde eerst of hyze niet bedoelde onder zyne *andere volken.* Maar neen. Eerst monstert hy de *Westfalers* voorzigtiglijk uit, gelijk hy te kennen geeft door 't verschil der letteren. Voorts beveelt hy den *Vriezen*, zich te onderwerpen aan 't gebied van Goverd. Eindelijk verandert hy, zeer vernuftig, de *Bohemers* in *Bommelaars.* En zo verkoopt hy ons telkens knollen voor citroenen. Zie hem zelven p. 341 (4) daar weder het laatste vaars, nevens drie volgenden, wordt aangehaald, en wederom ten bewyze van *Goverd met zyne Vriezen*; en gy zult 'er genoeg uit zien, dat het eerste dier vier vaarzen geen' saamenhang ter werreld heeft met het geene de Dichter van *Goverd* gezeid hadt. Doch dat is onnoodig; want van Loon bedriegt u, willends en weetends. De twee laatste vaarzen,

B.I. boven uit van Loon bygebragt, alsof zy te saamen in verband stonden, worden by den Dichter zelven door noch drie
ſ. anderen ganschelijk van een gescheiden; aldus p. 212.
1227.

* *Semper, et hostili crudescit sanguine terra.*
Tum Dux Lotharios Tiedricus cogit in arma
Dux insignis eques in equestria bella valentes
Turmas educens, armis animisque vigentes.
* *Et Westvalvorum, Fresonum, Bojemiorum*
Exibant acies accitu Regis ———

Buiten de bedriegelijkheid der aanhaalinge van van Loon, zietmen hier klaar, dat de *Vriezen*, even als de *Westfalers* en *Bohemers*, te velde kwamen *accitu Regis*, op bevel des Keizers, en niet van Goverd.

Na het glorierijk eindigen der twee veldtogten in 1074 en 1075, begaf *Goverd* zich eindelijk weder naar *het thans genaamde* Holland, volgends van Loon p. 341. In 't begin van December bevondt hy zich op zijn Kasteel van Bouillon, daar hem Herman Bisschop van Mets op den tweeden Zondag van den Advent (6 Dec. 1075) kwam bezoeken. By welke gelegenheid hy ons een zoet fabeltje vertelt uit de Hist. Andaginensis Monasterii, p. 341 (6) en 342 (1). waarmede ik my niet ophoude. Het volgende Kersfeest vierde Goverd te Utrecht, daar hy door Bisschop Willem met de uiterste tekenen van hoogachtinge ontvangen werdt. Maar zijn eenige getuigen in dit alles p. 342 (3) spreekt noch van *Bisschop*, noch van *Willem*, en noemt de plaats eenvoudig *Trajectum*, waardoor op die reize, in 't holste van eenen zeer kouden winter, veel voegelyker *Maastricht* kan verstaan worden. Doch laat het *Utrecht* zijn, omdat van Loon het zo goedvindt. Hoelang nu *Goverd* na 6 Dec. noch vertoefd hebbe te Bouillon; hoeveel dagen voor 25 Dec. hy te Utrecht gekomen zy; en hoeveel nachten hy tusschen Bouillon en Utrecht geslaapen hebbe; onderzoek ik niet. Het blijkt klaar genoeg, dat van Loon noch passer, noch maatstok, noch ry, noch regel, by de hand hadt, toen hy *Goverd*, tusschen des zelfs vertrek van Bouillon en komste te Utrecht (een tijd, op zijn meest, van *zestien dagen*) noch een reis laat doen naar den Keizer; die, volgends Lambertus op S. Andries dag, 30 Nov. te Bamberg, en den 25 Dec. te Goslar, geweest is: en zulks, om zynen Neef Henrik te bevorderen tot Bisschop van Luik, in de plaatse van Diedewijn, die reeds in Mei of Juny 1075 overleeden

was:

was: na welken tijd *Goverd* noch verſcheiden maanden by den Keizer zoude geweeſt zijn. Van Loon voelde dit; en daarom liep hy 'er zo kort overheen, dat de meeſte Leezers de onmogelijkheid zyner vertellinge niet zullen gezien hebben. Doch zie zynen getuigen p. 342 (2) die het geval, dat noit gebeurd is, zo omſtandig verhaalt, dat het van Loon ten vollen overtuigt, dat hy niet wiſt, wat zijn eigen Getuigen zeggen; en zulke lange en verdrietige aanhaalingen by hem alleen gediend hebben om zijn werk te vergrooten.

B. I. ✝. 1227.

Thans is de laatſte vraag; Waar, en Wanneer, *Goverd* de doodwond ontvangen hebbe? De Plaats wordt by onze oudſte Schryvers niet genoemd. Kakolijn zegt, *tot Dalft.* De laatſtgemelde Getuigen van van Loon p. 342 (3) zegt, in *Vriesland* op 't Kaſteel *Vlardingis.* En uit dit een en ander ſmeedde van Loon; *Delft, onder 't rechtsgebied van het geweeze Graafſchap Vlaardingen.* Maar Lambertus en Sigebertus zeggen beide, te *Antwerpen.* de eerſte: *in confinio Lotharingiæ et Flandriæ, in civitate quæ dicitur Antwerpha.* de tweede: *Godefridus* —— Antwerpiæ *a ſicario per inſidias graviter læſus moritur.* En nochtans leeſtmen by den zelfden Sigebertus ook: *Richarius in* Friſonia *Godefridum ducem perimit.* Doch dit is ontleend uit verſchillende Handſchriften; en kan dienen tot een ſtaaltje, dat ook dees Schryver door zyne uitſchryvers mishandeld is. Struvius heeft zeer wel, het geene hy uit de Uitgaave van Miræus in die van Piſtorius ingevoegd heeft, met andere letteren doen drukken; 't welk yder lichtelijk kan naargaan. Maar wy weeten daarom niet altijd, wat echt of valſch zy. Ook zijn 'er noch andere verſchillende Handſchriften geweeſt, die geen der Uitgeeveren van Sigebertus gezien heeft; gelijkmen zien kan by Meyerus op 't jaar 1076.

Het jaar van *Goverds* overlyden is niet 1076, maar 1075. Onze Dichter, in het einde van dit Boek, is zo naauwkeurig, dat ik blootelijk op zijn zeggen durf verzekeren, datmen by Meerhout het bedorven jaartal MLXXII moet veranderen in MLXXV. Ook is door anderen voorlang aangemerkt, dat door de Uitſchryvers meermaalen gebrabbeld is tuſſchen deeze getalen II en V. Beka ſpreekt p. 42. juiſt even als zy: ten blyke dat hy nergens beter bericht hadt konnen vinden. Zelfs de Vlaamſche Meyerus plaatſt het ook op 't jaar MLXXV: en is daarin letterlijk gevolgd door den Schryver der Chronol. Eccleſiaſtico-polit. by Gualterius T. III.

 p. 778.

B. I. p. 778. Die van het Chron. Affligemienſe, by Heda p. 131 v. gemeld, noemt het zelfde jaar MLXXV. Te Luik moetmen 1127. ook niet anders geweeten hebben. Wy hebben gezien dat Biſſchop Diedewijn in Juny 1075 overleeden, en opgevolgd is door Henrik; en zulks ten verzoeke van *Hertog Goverd* by den Keizer. Maar volgends mijn *MS.* Chron. de Liege f. 70 b. is het geſchied ten verzoeke van *Godevaard de Bouillon* by het Kapittel te Luik. Eerſt zegt die Schryver; *lan mil lxxv morrut Cbodewin noſtre Evesque.* En ſtraks; *Apres les Seigneurs du venerable Cbapittre de ſainct Lambert, manderent les Peres et Barrons du pays pour faire election, et ne ſceurent eſtre d'accordz. Lors lendemain retournerent en Cbapittre pour faire election; et* GODEFROID DE BOUILHON *requiſt por* SON MAISTRE HENRI, *filz au Comte de Tboux. Ainſi a ſa requeſte l'eſleurent Evesque de Liege.* Nu hebben wy vroeger, niet alleen uit deezen Schryver, maar ook uit Albericus aangetoond, dat *Godevaard* van Bouillon, na de dood van zynen Oom *Goverd*, geſteld is onder de Voogdye van Biſſchop Henrik, hierom genoemd *ſon Maiſtre Henry.* Gy zult miſſchien zeggen, dat die vertelling ook geen geloof verdient, omdat *Godevaard*, volgends mijn eigen rekening, eerſt geboren zijnde in 1071, toen een kind van vier jaaren was, en dus geen woord in 't Kapittel in te brengen kon hebben. Ik geef u volkomen gelijk. Maar geloof echter, dat dikwils verdichte verhaalen eenige waarheid onderſtellen; en dat, uit die onderſtellingen ook dikwils zeer goede bewyzen konnen opgemaakt worden. Die Luikſche Schryver ſpreekt nergens van de dood van *Goverd*: en al wilt gy alle de aangehaalde woorden, als onwaar, verwerpen; ik zal 'er evenwel uit bewyzen, dat men te Luik gedacht heeft, even als Meerhout en Melis, in Holland; Beka, te Utrecht; Meyerus, in Vlaanderen; de opſteller van 't Chron. Affligem. in Brabant, enz. gedacht hebben: naamelijk dat *Goverd* in MLXXV dood en begraaven was. Wat geldt hiertegen één enkele Lambertus, of pſeudo-Lambertus? een Romanſchryver? een Logenaar in veele opzigten, doch allerzekerſt in zyne zotte vertelling van de Aventuuren van Robert den Vries, die tuſſchen de dertig en veertig jaaren moeten geduurd hebben; want hy zondt hem naar Gallicien *zoras hy oud genoeg was om de wapenen te voeren*: en eer hy zyn' Broeder van 't leeven beroofde, klaagde hy *over zynen naderenden ouderdom.* Zoek daarin zo veele

On-

Onderstellingen als gy wilt, gy zult 'er geen éénе in vinden, waaruit gy in staat zijt eenige waarheid te bewyzen. Een klaar bewijs dat het rondom valsch is. B. I. ✝. 1227.

Is dan Goverd vermoord in Febr. 1075; zo is ook Bisschop Willem overleeden in April 1075. gelijk onze Dichter zegt. Gy zult misschien vraagen, wat verband 'er zy tusschen deeze twee sterfgevallen? Het zal genoeg zijn, dat ik antwoorde, dat alle Oude Schryvers, die van beiden gewag maaken, beiden altijd plaatsen op het zelfde jaar, het zy 1075, het zy 1076. Daar zy onderling verschillen, moeten of mogen wy kiezen. Maar daar zy al te saamen overeenkomen, moeten wy hun gelooven: ten waare wy het tegendeel op eene ontegenzeggelyke wyze konnen aantoonen. Zolang dat niet geschiedt, houde ik my aan 't eenvoudige, en, ten opzigte der tijdrekeninge, zeer nette verhaal van onzen Dichter. Hier zalmen my licht tegenwerpen, dat Lambertus p. 404. daar hy spreekt van de afzetting van den Paus, door den Keizer en zyne aanhangeren, te Worms geschied in de maand January 1076, duidelijk zegt, dat Bisschop Willem daar tegenwoordig en de sterkste doordryver van dat besluit, zoude geweest zijn. Doch dat is een verdichtsel van Lambertus, en als een voorlooper van 't geen hy p. 405. wegens de dood van Willem laat volgen. En daartoe dient ook het geen hy aanstonds voortgaande zegt: *Is eo tempore Regi admodum carus acceptusque erat, eique Rex omnium, quæ privatim vel publice agenda erant, post se ordinationem delegaverat, vir secularibus literis apprimè eruditus, sed fastu nimio inflatus, vix se ipse ferebat.* Zie daar Willem verheven tot eersten Staatsdienaar van den Keizer, die aan hem opgedraagen zoude hebben de bestiering van alle Rijkszaaken, zo gemeene als byzondere. Doch dat heeftmen te Utrecht noit geweeten. En denkelijk ook niet, dat hy geweest is een man van zeer groote geleerdheid. Deeze laatste getuigenis geeft my aanleiding om te denken, dat Lambertus het oog hadt op zeker scherp geschrift tegen Paus Hillebrand, waarvan de rechte Schryver onbekend was; en 't welk daarom, door verscheidene, aan verscheidene, en onder deezen ook, door sommigen, aan Bisschop Willem is toegeschreeven. En dan zoumen ook lichtelijk konnen vinden de reden, waarom Lambertus, of wie hy zy die het eerst uitgevonden heeft, dien Bisschop zo kwaaden dood heeft doen sterven. Zulke vertellingen vinden thans by

B. I. geen redelyke menschen geloof. Immers van Heussen beriep
v. zich, daartegen, zeer wel op eenen Brief van dien Paus aan
1227. Manasses Aartsbisschop van Reims; uit den welken blijkt, dat Willem, noch in Maart 1075, de bescherming van den Paus verzocht tegen den Bisschop van Noions, die hem de Kerk van Brugge ontnomen hadt. De Brief staat ook by Buchel op Heda p. 136. en was getekend, 3 *Nonas Martii*, *Indict.* 13. dat is 5 Maart 1075. Van Rijn p. 14. 15. bericht ons, dat het verschil uitgeweezen is ten nadeele van den Bisschop van Noions; en zulks in de Tweede Kerkvergadering, die, onder Gregoor VII, te Rome gehouden is. Welke Vergadering gezeten heeft van Dingsdag in de eerste week der Vasten, 24 Febr. 1075 tot den laatsten dag dier maand toe, zie Fleury Hist. Eccl. L. LXII. p. 281. Ik zal hier voorts alleen op aanmerken, dat Bisschop Willem, die den 27 April des zelfden jaars, en dus maar 53 dagen na den Pausselyken Brief, overleeden is, tot zijn dood toe in goede vriendschap met den Paus geleefd heeft, en zelfs verpligting aan hem hadt. Ten opzigte van den Keizer zal ik hier byvoegen de eigen woorden van Fleury p. 282. *On peut remarquer dans le decret de ce Concile, que le Pape ne menace d'excommunication que les ministres du Roi Henri, comme coupables de Simonie. Mais le Pape le ménagoit encore, esperant le ramener par la douceur: car ce Prince temoignoit lui être fort soumis: &c.* En hieruit zietmen dat 'er geduurende het leeven, zo van Hertog Goverd als van Bisschop Willem, tusschen Keizer Henrik en Paus Gregoor geen openlyke vyandschap geweest is. Dat helsche vuur is eerst uitgeborsten in 't begin van 1076, in vlam geraakt door een' Brief van Paus Hillebrand, geschreeven den 8 January. Hierop volgde den 23 der zelve maand, de afzetting van den Paus door den Keizer te Worms; en ruim drie weeken daarna, de afzetting en het banvonnis van den Keizer door den Paus te Rome: zie Fleury L. LXII. num. 27. 28. 29. daar gy, alte veel, niet anders zult vinden dan eene letterlyke vertaaling van de fabelen van Lambertus.

v. v. 1300 (seventich eñ vive Eñ dusent) in dit jaar 1075
1300. storf Goverd, alswe gezien hebben. En de Dichter bepaalt v. 1312 ook den dag,

Voor Maerte op die vijfte Kalende.

dat is 25 Febr. 1075; en niet 25 Febr. 1076, gelijk onze nieu-

we

we Historieschryvers willen: die ten minsten verdacht behoorden geweest te zijn, dat 1076 een Schrikkeljaar was, en gevolgelijk *V Kal. Martii*, niet 25, maar 26 Febr. Lambertus p. 404. noemt den Sterfdag van Goverd, *IV Kal. Martii* 1076; en Fleury Hist. Eccles. L. LXII. n. 38. vertaalt het zeer wel, 27 Febr. Fleury was in dit stuk zeer naauwkeurig. Nochtans dacht hy niet aan het Schrikkeljaar, toen hy n. 28. den Zondag *Septuagesima* in 't zelfde jaar 1076 noemde, 23 in plaatse van 24 January: Paasch 27 Maart. Maar de grootste dwaaling is, dat zy, zich op Melis beroepende, zijn 1075 veranderen in 1076. Te weeten, zy waaren in 't begrip, dat onze Dichter zyne jaaren telde *van Paasch tot Paasch*; en dat dierhalve de maand February 1075 behoorde tot het jaar 1076. Maar hieromtrent in een verkeerd begrip te zijn, moet noodzaakelijk aanleiding geeven tot ontelbaare verwarringen van tyden en zaaken, en eene jaarlijksche verplaatsinge van 't achterste voor. Waarvanwe hier aanstonds een overtuigend bewijs vinden. Wy hebben p. 295. reeds aangemerkt, dat de oudste Schryvers, schoon niet overeenkomende in het jaar, echter daarin overeenstemmen, dat beide, Goverd en Bisschop Willem, overleeden zijn in één en het zelfde jaar, twee maanden na elkander, die, 25 Febr. dees, 27 April. Als dan Melis, den sterfdag van Goverd geplaatst hebbende in Febr. 1075, daarop aanstonds laat volgen ꝟ. 1313. B. I. ꝟ. 1300.

Willem de Bisscop starf also wel
Daer na int uutgaende Aprel:

spreekt hy buiten twijffel van het zelfde jaar 1075, en stemt dus met die anderen overeen. Maar Goverd storf VOOR, Willem NA PAASCH; gevolgelijk niet in 't zelfde jaar, ten aanzien der geenen die het jaar met Paasch begonnen. En daaruit volgt allerzekerst, dat Melis en alle anderen, die de dood van Goverd en Willem stelden op *'t zelfde jaar*, om geene PAASCHJAAREN gedacht hebben.

Maar in dit verkeerde begrip zijn ook veele anderen geweest, omdatze noit schynen overdacht te hebben, wanneer de *Paaschjaaren* in gebruik zijn gekomen. De Schryver van 't Leeven van Suger Abt van S. Denis T. II. p. 203. spreekende van den dag waarop de zelve tot Abt gewijd was, zegt, uit Suger zelven, dat het geweest is den 12 Maart, *qui étoit le Dimanche de la Passion*, en, *la Fête de S. Gregoire*. Welke drie merken saamenvloeien in 't jaar 1122. Waarom die

B. I. Schryver, in eene Kanttekening, zich verwonderde, dat Au-
†. teuil *badt durven verzekeren, dat die plegtigheid geschied was*
1300. *op het einde des jaars* 1121. Doch 't komt my voor, dat Auteuil die Tijdmerken wel in acht genomen, maar, zich al mede vergaapende aan *Paaschjaaren*, 't hoofd van 1122 zal aangezien hebben voor den staart van 1121. Haltaus in Calendario p. 69. zegt, dat de Zondag *Judica* (14 dagen voor Paasch) ook genoemd is *Passionis*; en in 't Hoogd. *der schwartze Sonntag*, omdat de Beelden, het Outer, de Preekstoel, enz. met *Zwart* bedekt werden; en de Menschen in 't *Zwart* gekleed ter kerke kwamen. In 1122 was *Paasch* 26 Maart. Doch dit was eigelijk de *Eerste Zondag der Passie*. H. de Kuyghton, de Event. Angliæ col. 2415. spreekende van het Verbod van Paus Innocent III, tegen Koning Jan en gansch Engeland: *Incepit hoc Interdictum Generale a* prima *Dominica Passionis Domini anno* 1208, *quæ fuit X Kal. Aprilis, et duravit sex annis*. dat is 23 Maart, Paasch 6 April. Moet ik hier verzwygen de dwaaling van Polydorus Vergilius, die in zijn Hist. Angliæ L. XV. p. 693. dat zelfde verhaalende, achter de woorden, *X Kal. Aprilis*, liet volgen, *in quem diem eo anno incidit Pascha?* doch dit in 't voorbygaan. De *tweede* Zondag der Passie is Palmzondag. Calvisius op 't jaar 1186. *Eclipsis Lunæ annotatur in Vigilia Passionis, sive Vespera Palmarum, a monacho Coloniensi*. dat is 5 April, Paasch 13 April. Deeze Eklips vind ik, zo in mijn *MS*. Chron. de S. Denis f. 337 a. als by Nangius, bepaald op 5 April, *Zaterdag voor den Zondag der Passie*, in het jaar 1185; in welk jaar 5 April *Vrydag* geweest is; maar in 1186 *Zaterdag*. Zie daar een dubbel en duidelijk voorbeeld van PAASCHJAAREN, zalmen zeggen. 't Schijnt zo; maar 't is zo niet. Zy waaren verbijsterd, en in de Jaaren, en in de Dagen. In de *MS* Kronijk wordt daar ook gesproken van *Zaterdag* 10 Mei; en van *Zondag* 18 Mey, met het uitgedrukte jaar 1185. Doch die dagen zelfs wyzen ons tot 1186. En Nangius, de Eklips van 5 April 1186 gesteld hebbende op 1185, laat daarop volgen de Overheering van Konstantinopelen door Isaacius, benevens het omkomen van Andronicus; en het overlyden van Paus Lucius: alles voorgevallen in 't najaar van 1185. zie Calvisius. Zeer wel komt hier, dat Rigordus in 't Leeven van Koning Philips Augustus, duidelijk zegt: *Anno D. Inc. MCLXXXVI* INCORPTO, *Regni Philippi anno VI*, VIII *Kal. Apri-*

Aprilis. Dat is in goed Duitsch, 25 Maart, *eersten dag des* B. I.
jaars. Hy rekende dan geen *Paaschjaaren.* De anderen ook ✝.
niet. Maar hy was, in alles, niet minder verward dan zy. 1300.
Want hy vertelt ons van eene Maaneklips op dien 25 Maart 1186. By Calvisius vind ik die geboekt op 25 Maart 1187. En dat was niet in het VI, maar in 't VIII jaar van Philips. Zie hier, uit meer anderen, noch één staaltje. Hy noemt 1 Juny 1181 *Hemelvaartsdag*; op welken dag Philips zoude getrouwd zijn in zijn II jaar. Buiten den *Hemelvaartsdag* is hier niets goed. Philips is getrouwd 29 Mey 1180 in zijn I jaar; 't welk begonnen was met 1 November 1179. Dit is bekend, en ik vind het ook in mijn *MS.* Kronijk f. 328 d. op 't jaar 1180, *en la quarte Kl' de Juing, droitement le jor de l'Acension:* dat is, 29 Mey, *Hemelvaartsdag.*

Uit deeze onherstelbaare voorbeelden van verwarringen, moeten wy leeren, hoe kwaalijk, ten minsten nutteloos, sommige laatere Schryvers, moeite gedaan hebben om de Ouden, daar zy verschillen, door het middel van *Paaschjaaren* te vereenigen. En, vooral, dat die geenen zich zeer misgaan en ontelbaare nieuwe verwarringen in de Tijdrekening ingevoerd hebben, die de Ouden, welken van geen *Paaschjaaren* gedroomd hadden, anders hebben willen verklaaren, dan die dachten. Dit moeten wy, uit het voorgaande, onthouden; dat, naamelijk, Rigordus het jaar 1186 begon met 25 Maart, dien men noemt *Maria Boodschap.* Maar dat de Abt Suger (het is niet gering, dat hy alleen, eenigen tijd, geheel Vrankrijk met Koninglyke magt geregeerd heeft) het jaar begon, noch met *Paasch*, noch met *Maria Boodschap*; maar of met 1 *January*, of, gelijk ik denke, met den voorgaanden 25 *December*; waarvan in 't vervolg. Laat ons nu zien, hoe de jonger Historieschryvers zich, ten deezen opzigte gedraagen hebben.

Meyerus stelt het overlyden der Gravinne Sibylle, Vrouw van Diederik van Elsatien, op 't jaar 1165. Anderen, zegt hy, in 1166. En by deeze gelegenheid klaagt hy zeer over de verwarringen, door die verschillende wyze van het jaar te beginnen, in de Tijdrekeninge ingesloopen. Om 't geschil te vereffenen, gist hy, dat Sibylle gestorven zal zijn tusschen 1 *January* en Paasch. Doch dat laat ons zo onzeker als wy waaren. Diederik zelf is overleeden, zegt hy, 17 January 1168; 't welk, voegt hy 'er by, wederom anderen, die den

Room-

B. I. *Roomſchen Stijl* volgden, verſchuiven tot 1169. Beide kwaa-
¶. lijk. Graaf Diederik was in 1167 reeds overleeden. By Mi-
1300. ræus Op. Dipl. p. 543. ſtaat een Brief van Diederiks zoon, Philips, waarin hy aldus ſpreekt: *Quoniam divinorum judiciorum diſpoſitio mihi Flandriæ et Viromandiæ Dominium, et Juſtitiæ commendavit gubernaculum, &c. Dat. an.* 1167. *Indict. XV.* De bygevoegde *Indictie* redt ons hier uit alle twijffeling. Godevaard, eerſte Hertog van Brabant, overleedt ook in *January*: de oudſte Schryvers zeggen, in 1139. zie de Proeven van Butkens p. 32. Meyerus, zonder Maand of Dag te noemen, meldt het *op 't einde* des jaars 1139. Dat was dan in 't begin van 1140. Miræus p. 181. in Notis: *Anno* 1139 (*Stilo Eccleſiæ Gallicanæ, hoc eſt, anno* 1140 *ſtilo Romano*) *Godefridus* —— *moritur.* Butkens p. 106. op den kant: 1139, 1140 *Stil. Rom.* By Divæus is de dag 25 January. Is 'er nu een oud Schryver, die deezen dag nader bepaald heeft, *feria IV*, of *feria V*; zo zou het verſchil tusſchen 1139 en 1140 beſliſt zijn. Maar dan zouden Meyerus, Miræus, en anderen, die den *Franſchen Stijl*, in de Twaalfde Eeuwe, toepasſen op de *Paaſchjaaren*, in de plaatſe van op de Jaartellinge van 25 *Maart*, evenwel noch zeer vergiſt zijn.

De gemelde Aantekening van Miræus p. 181. behelſt meer andere geſchiedenisſen, die hy aldus beſluit: *Hactenus ex Auctariis Gemblacenſi et Affligemienſi, quæ nos cum Sigiberti Chronico Antverpiæ* 1608 *edidimus.* Deeze *Auctaria*, of Vermeerderingen, die allen ſchijn hebben van door Tijdgenooten geſchreeven te zijn, kanmen vinden onder de Schryvers door Piſtorius, laaſtelijk door Struvius 1726 uitgegeeven, Tom. I. de eerſte p. 958. de tweede p. 966. Daar begint p. 960. het jaar 1139 met de dood van Hertog Godevaard: en het volgende, 1140, met *IV nonas Aprilis*, of 2 April, toen Dingsdag *voor Paasſchen.* En p. 967. het jaar 1153 met *VII Kal. Febr. fer.* 2. en *V Idus Febr. fer.* 2. dat is, 26 January, en 9 February, beide *Maandag.* Die Schryvers telden dan zekerlijk geen *Paaſchjaaren.* Ten tyde van Miræus teldemen ook geen *Paaſchjaaren.* Wat hadt hy dan toch met *Paaſchjaaren* te doen?

Erger is, dat hy, onder een' Brief van Hertog Godevaard III, gegeeven, volgends het onderſchrift, te Luik, *in Capite Jejunii*, 1173, *Frederico Imperatore Alexandriam novellam Civitatem Italiæ potenter expugnante*; deeze aantekening

ning stelde, p. 190. *Anno* 1173, *stilo Ecclesiæ Gallicanæ: nam Diploma istud scriptum est in* Capite Jejunii, *hoc est, initio Quadragesimæ, adeoque ante* PASCHA. *Itaque stilo Romano, anni initium a Kal. Januariis incboante*, *anno* 1174 *scriptum est: quo anno* POST FESTUM PENTECOSTES, *Alexandriam Civitatem a Frederico Imp. obsessam fuisse, diserte legitur in Auctario Aquicinctinio.* Als Foppens dit gezeid hadt, ik zou 'er my niet over verwonderen. Nu verwondert my, dat Miræus het heeft konnen zeggen. 't Jaar 1173 staat in den Brief. De Dag, *Caput Jejunii*, is de eerste dag der Vasten, of *Aschdag*: en dus *voor Paasch*. Laat het dan eens zo zijn, dat 1173 moet genomen worden voor 1174. Zo moet dan Keizer Frederik den 6 Febr. 1174 (toen Paasch was 24 Maart) de nieuwe Stad Alexandria in Lombardyen, reeds belegerd gehad hebben. En dat bewijst Miræus hier uit een' Schryver, die zegt, dat de Keizer eerst *na Pingster*, 12 Mey 1174, in Italien gekomen is, en vervolgends die Stad belegerd heeft. Is dan de Brief echt, zo moet het jaartal 1173 verstaan worden van 1175. Welk verschil door geen voorwendsel van *Paaschjaaren* weggenomen kan worden. Volgends Dodechinus in Append. ad Marianum Scotum, kwam de Keizer met zyne Krijgsmagt eerst in Lombardyen omtrent *Maria Geboorte*, dat is 8 *September*, 1174. Calvisius zegt het zelfde. Spondanus; *op 't einde des jaars* 1174. Sigonius, de Regno Italiæ Lib. XIV. bepaalt het beleg der Stad Alexandrià, van October 1174 tot Paasch 1175; wanneer het werdt opgebroken. Calvisius zegt dat zulks geschied is op Paaschavond. Zeker is, dat het dien ganschen winter geduurd hadt. En dat, gevolgelijk, de Brief, waarin van dat beleg gewaagd wordt, zekerlijk gegeeven is in 1175, en wel op 26 February, Paasch 13 April.

B. I. †. 1300.

Noch eens. p. 40 (9) maakt hy deeze Aantekening, die ik vertaalen zal: *Fulbertus is Bisschop van Kamerik geworden in 't jaar 935 volgends den Roomschen stijl, die het jaar begint met 1 January: zie Baldericus in Chron. Camerac. L. I. c. 68 en 69.* Ik heb Baldericus naargezien; en 'er niet anders gevonden, dan dat Bisschop Steven den 11 Febr. 934 overleeden, en door Fulbertus opgevolgd is. Wat bewijst dit nu anders, dan dat de voortreffelyke Miræus, in dit stuk, van den weg was? Daarenboven: Frodoardus in Chronico (door Miræus aldaar, weinig regels te vooren, tweemaal, doch hier

niet,

B. I. ✝. 1300. niet, aangehaald) ſtelt die zelfde verkiezing op 't jaar 933. En G. Colvenier, Not. ad Baldericum, waſcht den Moriaan zo wel als Miræus, wanneer hy, om die twee oude Schryvers te vereenigen, onderſtelt, dat Frodoardus *Paaſchjaaren* zou konnen geteld hebben. Zo geeftmen zich moeite, om den aankomenden onderzoeker alle vaſtigheid te beneemen: zijnde zulke dekmantels van de gebreken der Ouden, niet anders dan blinddoeken voor de oogen der Jongen. Frodoardus en Baldericus hebben noit van *Paaſchjaaren* gedroomd. Hun verſchil is een weezenlijk verſchil. En Colvenier zelf ſcheen daar niet vreemd van, toen hy, in die zelfde Aantekening, erkende, dat Frodoardus zyne jaaren ſcheen te beginnen met 25 December, *a Chriſti Nativitate, ut hodie fit Romæ*. En zo deedt hy, als nader zal blyken. Miræus met zijn 935, moet hier niet gehoord worden.

Onder de *Paaſchtellers*, na Meyerus, hadt eerſt moeten volgen Divæus; of liever de Uitgaave van Divæus te Antwerpen 1610, die wy aan Miræus verſchuldigd zijn. Maar Ik heb, voor zeer veele jaaren, het geluk gehad van een *MS* van 't Werk van Divæus magtig te worden. Het kwam my voor als een Afſchrift, door den Schryver zelven in 't net geſteld. Doch in 't zelve zijn, ſedert, zo door de zelfde, als door eene andere hand, zeer veele veranderingen gemaakt. In de Uitgaave van Divæus ('t *MS* heeft DYVEUS) vindtmen altijd *Paaſchjaaren*: in 't *MS* noit. En ik acht my verpligt, den Leezer te berichten, dat alles, wat ik uit het *MS* zal aanhaalen, is van de eerſte hand; en dat in het zelve nergens de minſte verandering gemaakt is. Laat ons zien. Men leeſt in de Uitg. p. 89. *Kalendis Januarii* EJUSDEM ANNI *Adalbero frater Ducis, Epiſcopus Leodienſis, vita defungitur; conditus in Monte ſancti Ægidii in coenobio Præmonſtratenſium a ſe conſtructo*. SEQUENTI ANNO *Alexander* — *omnium ſuffragiis electus eſt*. Dit zou dan alles behooren tot het jaar 1129, welks begin hier voorkomt als het laatſte gedeelte van 1128. Maar in 't *MS* wordt het een en ander verhaald onder 't jaar 1128: *Cæterum Adalberone Epiſcopo Calendis Januarii anni* 1128 *e vivis ſublato, conditoque in coenobio Præmonſtratenſi a ſe conſtructo, Alexander* — *epiſcopatu potitus eſt*. Men vindt in de Uitg. p. 91. *Annus vero* 1139, *Brabantis funcſtus, VIII Kal. Febr. Gothfredum Ducem maximo omnium luctu hac luce ſubtraxit*. 't *MS* zeer kort: *deceſſit* 8 *Cal. Febr.*

Febr. 1140. Telde nu Divæus *Paaschjaaren*, zo zou ons dit wyzen tot 25 Jan. 1141. Om dit buiten 't oog te houden, heeftmen 1140 veranderd in 1139; om dus evenwel 1139 te doen verstaan van 1140. Lastige Schryvers, die het eene zeggen en het andere meenen! Op het jaar 1254 de vlucht van Karel van Anjou gemeld hebbende, gaat Divæus over tot de dood van Koning Willem, die hy stelt, volgends 't *MS* PAULO POST, *kort daarna:* 't welk wel sluit op 't begin van 1255, waarin Willem gesneuveld is. Maar de Uitg. p. 120. heeft, FINE SEQUENTIS ANNI, *op het einde des volgenden jaars*, dat is 1256. Noch eens: in de Uitg. p. 159. eindigt het jaar 1339 in *Maart*; en dan begint 1340 met de woorden, INITIO SEQUENTIS ANNI, *in 't begin des volgenden jaars*. Maar in 't *MS* lees ik, PRIMO VERE *anni* 1340: In welk jaar *Paasch* geweest is 16 April. Gevolgelijk is het voorgevallene *in 't eerste der Lente*, ook gebeurd *voor Paasch* 1340. zo noemde het Divæus, en zo meende hy. Doch 't is genoeg. Dewijlwe nu, bevoorens, gezien hebben, dat Miræus geweest is een sterk dryver der *Paaschjaaren*; en ook de Uitgeever van het Werk van Divæus, zo meen ik goede reden te hebben, om hem te houden voor den Man, die die veranderingen in het zelve gemaakt heeft. En wie kan 'er aan twijffelen, als men daarby voegt, dat hy zelf, in zyne Opdragt aan den Aartshertog Albertus, zich beroemt, dat hy het van den roest gezuiverd heeft, om het gladder voor den dag te doen komen? Zo spreekt hy: *In quem ego cùm incidissem, fortè an de industria, adlaboravi libens, ut erueretur* [te weeten, uit de duisternisse, waarin het veertig jaaren na de dood des Schryvers gelegen hadt] *et aliquâ etiam opellâ nostrâ accedente, velut ærugine detersa nitidior appareret.*

B. I. ♈. 1300.

Christ. Gottlob Haltaus, in Calendario Medii Ævi p. 20. in eene Kanttekening, zegt, dat, in Chron. Montis Sereni, de jaaren overal beginnen met 25 December; en datmen 'er echter op 't jaar 1217 leest: *Hujus anni die primo, hoc est, VIII Kal. Aprilis:* daar 25 Maart duidelijk genoemd wordt de *Eerste dag des jaars*. Even gelijk Rigordus, in 1186, dat is 31 jaaren vroeger, gedaan heeft. En dit dient sterk tegen de *Paaschjaaren* in dien tijd. Maar Haltaus hadt die Kronijk niet genoeg onderzocht. De zelve begint met het jaar 1124. En die Eeuw uit, meen ik, dat 'er niet anders geteld wordt dan van 25 December: maar in de volgende, van 25 Maart. Op het

B. I. het jaar 1210 vind ik eerst gewag gemaakt van 6 *Mey*, laatst
✝. van 19 *February*. Toen telde de Schryver zekerlijk, noch
1300. van 25 December, noch van 1 January. De jaaren 1207 en 1208, *Paasch* 22 en 6 April, beginnen daar in de week *voor Paasch*. Dus telde hy zekerlijk geen *Paaschjaaren*. Men kan dan, alleen uit die drie jaaren, opmaaken, dat dees Kronijkschryver het jaar toen begon van 25 Maart. En de proef op de som is, dat hy zelf, op 't jaar 1217, dien dag noemt den *eersten des jaars*. Voortgaande, zegt hy, dat ook de Schryver van de Hist. der Landgraaven van Thuringen altijd het jaar begint met 25 December; maar cap. 126. *van Paasch tot Paasch* rekende. De plaats naarziende, bevind ik, dat weder de schuld niet zit by den Schryver, maar by Haltaus zelven, die hem niet verstondt, en daarom des zelfs woorden buiten verband bybragt. *Nam*, zegt hy, *Ludovicum Præsulem Magdeb. qui in ludis Bacchanalibus repente obiit, defunctum scribit* ANNO NON (*i. e. nondum*) REVOLUTO; *et ita, quod usu civili ad initium anni pertinet, ad ejus finem refert. Vid. ap. Pistor. T. I. p.* 1354. Laat ons zien, hoe de Schryver zelf zich uitte. Eerst zeide hy: *anno* 1381 *obiit illustris Princeps Fredericus Marchio*. En wat verder: *Eodem anno non revoluto, obiit Dominus Ludovicus Archiepiscopus, &c.* Haltaus was van gedachten, dat de dubbele uitdrukking, *eodem anno non revoluto*, haare betrekking hadt tot het jaar 1381. Maar die woorden betekenen niet anders dan *binnen 's jaars*; of, gelijk Melis sprak B. II. ✝. 602. *binnen den zelven jaare*. Het welk wy daar, uit het Latijn van Meerhout, verklaard hebben. Beide, *eodem anno*, en *anno nondum expleto*, vind ik by Paulus Diaconus in zijn vervolg op Eutropius L. XVII. als in éénen adem: *Capto igitur Vitige, Gotthi transpadani Ildobrandum sibi Regem constituunt, qui* EODEM ANNO *perimitur. Cui successit Errarius, et ipse* NONDUM ANNO EXPLETO *jugulatus*. Dat is te zeggen, dat beide die Koningen, binnen het eerste jaar hunner regeeringe, vermoord zijn. Zo was 't ook met Robert, die de Fransche Kroon van Karel den Simpelen op zijn eigen hoofd hadt doen zetten. Chron. Senon. S. Columbæ, by Martene, Thesaur. T. III. col. 1450. *Robertus Princeps unctus in Regem Cal. Julii contra Carolum* — *et* NONDUM EXPLETO ANNO, *XVII Cal. Julii peremtus est in bello Suessionensi ab exercitu Caroli*. Robert werdt gekroond den 1 July 921: en dat was noch geen vol jaar geleeden,

toen

toen hy, den 15 Juny 922, in den slag by Soissons dood B. I.
bleef. Vraagtge nu, welk verband 'er geweest zy tusschen ✝.
den sterfdag van den Markgraaf Frederik, en dien van den 1300.
Aartsbisschop Lodewijk? Dit; datze volle Broeders waaren, zo onderling, als van den Landgraave Balthazar; die dus, *binnen 's jaars*, twee Broeders verloor: den eenen in 1381, den anderen in 1382.

Maar geen mensch heeft zich in de jaartellinge, en in die der *Paaschjaaren*, jammerlyker verward, ja verlooren, dan van Loon. De Brief van Koning Lodewijk wegens 't Foreest Wasda, heeft dit onderschrift: *Datum anno Dni DCCCLXVIII, Idus Aprilis, regnante Dno Lodewico anno XVI, Indictione XII.* En van Loon verhansselt het aldus, Al. Hist. II. p. 99. *Gegeeven in 't jaar onzes Heeren* 869, *den* 13 *van Grasmaand, regeerende de Heer Lodewijk in het* 26 *jaar, de* 2 *Indictie.* En daarop vervolgt hy: „ Niemand verwondere zich dat ik „ hier niet het jaar 868, gelijkmen alom doet, maar 869 „ stelle, dewijl de voorgemelde 2 Indictie op het jaar 869 „ der menschwordinge valt, zijnde dit ook het 26 jaar, en „ niet het 16, gelijkmen in den Brief verkeerdelijk geschree„ ven vindt, van Lodewijks regeeringe, te weeten: na Lo„ tharis II in Hooimaand te vooren was overleeden, gevol„ gelijk Koning Lodewijk naar de bezitting van zijns Neefs „ achtergelaate Rijk stondt, en men in dien tijd met de „ daaraanvolgende Paasche, het jaar 870 begon te tellen. " En of dit niet genoeg waare, zo maakt hy, ter zelver plaatse, noch deeze Kanttekening op de Latijnsche woorden, *anno XVI, Indictione XII.* „ Moet zijn XXV en de X der In„ dictie by het jaartal der regeeringe gesteld worden, en dan „ komen de jaaren van de Geboorte Christi en der regeerin„ ge van Lodewijk met de II Indictie, midsgaders met het „ sterfgeval van Lotharis II overeen. Als konnende in 't „ uitschryven de I in 't eerste overgeslaagen, en de X in het „ tweede Jaartal verplaatst zijn. " Verstaat gy die taal, zo zeg my, wat hy wil zeggen, wat hy bewijst. Laat ons ondertusschen zien, of 'er kans zy om het te ontdekken. Vooreerst bewijst hy, uit de 2 Indictie, dat de Brief behoort tot het jaar 869, en niet tot 868. En dan, by weeromstuit, uit het jaar 869, dat de Indictie moet zijn II, en niet XII. Maar hoe komt die X by de Indictie? Dit zegt hy ons duidelijk: want dat is de zelfde X, die, uit het jaar der Regeeringe

B. I. XXVI, overgeloopen is, en zich gevoegd heeft by de In-
N. dictie II. En dus is XXVI ingekrompen tot XVI; en II uit-
1300. gedijd tot XII. 't welk immers geen onmogelyke zaak is. Vindenwe nu in dit alles, tot hier toe, geen bewijs ter werreld, wy worden echter, langs een' taamelijk gemakkelyken weg, zachtkens by den neus geleid. Maar die weg wordt hoe langer hoe slechter. 't Regeeringsjaar XVI, gelijk in den Brief staat, verandert hy tweemaal in 26, en eens in XXV. Van 26 geeft hy geen reden. Wy konden het daarom voor ongezeid houden, zo hy het niet in den vertaalden Brief ingevoegd hadt. Omtrent XXV gift hy, dat, wederom in 't uitschryven, de I in 't eerste, dat is in XVI, of volgends zyne verandering, in XXVI, kan OVERGESLAGEN zijn. Dat is, om kort te gaan; hy verandert VI in V, en praat 'er over alsof hy V in VI veranderd hadt. En noch even vernuftig praatte hy, elf jaaren laater, op Kolijn p. 209. daar hy die gansche Aantek. wegens XVI en XII, ons nochmaal te leezen geeft. Het eenige dat hem hier te bewyzen stondt, was, in wat jaar Koning Lodewijk zyne Regeering hadt aangevangen. doch hiervan geen woord. In tegendeel vertelt hy ons, daar ons, in deezen, niets aan gelegen ligt, dat Lotharis II overleeden is *in Hooimaand* TE VOOREN. Wat is dat, *te vooren?* Is dat July 868? 't schijnt ja. Maar 't is zo niet. Want p. 94. zegt hy zelf, *in Hooimaand des jaars achthonderdnegenenzestig.* Zo ging dan, in dat jaar, *July* voor *April?* Want zo luidt deeze Looniaansche redeneering: Lodewijk begon eerst, sedert de dood van zijn' Neef Lotharis, te staan naar des zelfs achtergelaaten Rijk; te weeten, in of na JULY 869. En daarom gaf Lodewijk een gedeelte van dat Rijk weg op den 13 APRIL des zelfden jaars 869: dat is drie maanden eer hy 't hadt. En dat van Loon het zo meende, blijkt daaruit, dat hy in den Brief niet alleen het jaar 869, maar ook, tot meerder zekerheid, de TWEEDE Indictie, ingevoegd heeft. Maar wederom, dat van Loon het zo niet meende, blijkt hieruit; datmen *in dien tijd met de daaraanvolgende* PAASCHE *het jaar* 870 *begon te tellen.* Wy moeten dan het eerste verwerpen, en het laatste aanneemen; want een van beiden is zekerlijk valsch. Hy telde dan *Paaschjaaren;* en zulks in de Negende Eeuw. Maar waarom zeide hy niet aanstonds duidelijk, gelijkwe gezien hebben dat anderen deeden, dat, in den Brief, zijn 869 te verstaan is volgends

gends den Franſchen Stijl, dat is, volgends den Roomſchen, 870. Dit blijft dan het eenige dat wy uit al dien wildzang konnen beſluiten. En dat eenige is voldoende om te bewyzen, dat van Loon niet wiſt wat hy ſchreef. Want behoort de Brief, gelijk van Loon laatſt wilde, tot het jaar 870, zo vervalt zijn eerſte gebouw, dat alleen ſteunt op de TWEEDE Indictie, tot niet. Dan moeſt hy de DERDE Indictie genoemd hebben. Want deeze, en niet de *Tweede*, liep in het jaar 870. Waarby noch komt, dat in 870 het Paaſchfeeſt gevallen is op 26 Maart; en dat gevolgelijk 13 April niet geweeſt is *voor*, maar reeds de achttiende dag *na Paaſch*. Doch dat is een ongeluk. Hadt hy van 871 geſproken, hy zou het geraaden hebben. Maar wy hebben boven by ✝. 444. beweezen, dat de Brief behoort tot het jaar 849. En nu ſchenk ik hem 't geen hy, Al. Hiſt. p. 149. en op Kolijn p. 201 (2) zich liet ontvallen, wegens den *Paaſchavond* en *Paaſchdag* in 922 en 923; daar hy niet alleen verſchilt van zich zelven, maar in alles de waarheid misliep. B. I. ✝. 1308.

Men hieldt in dien tijd, en op veele plaatſen noch eeuwen daarna, den 25 December, als den dag der Geboorte des Heeren, voor den eerſten dag des jaars. En hiervan is het dat de *zesde* dag van January beſtendiglijk den naam van *Dertiendag* behouden heeft: hoewel de Hoogduitſchen dien noemen *der Zwolffte Tag*, gelijk de A-Saxen voorheen *Twelfte Niht*, Twaalfden Nacht. Spondanus, die met 1 January begon, in Epit. Baronii op 't jaar 34; *dicimus S. Stephanum paſſum eſſe die* 26 *menſis Decembris* —— *anno Domini* 35 *per unum diem* INCHOATO. Welke bewoording, *anno incboato* of *incboante*, dat is, in den aanvang des jaars, dikwils voorkomt, als 'er geſproken wordt van eenen der zeven laatſte dagen van December, toen de eerſte, nu de laatſte week van het jaar. Frodoardus in Chron. *Anno* 928 INCHOANTE, *in ipſis ſolemniis Ortus Chriſti.* dat was 25 December 927. Bruno de bello Sax. p. 119 of 194. *Natalis Dominici feſtivitatem, ubi* 1076 *annus ab Incarnatione Domini* INCHOATUR, *&c.* dat is 25 December 1075. Daar hebtge een' Franſchen en een' Saxiſchen Schryver, zie hier eenen Vrieſchen, naamelijk den Abt Menko by Matth. p. 149. *Anno Domini* 1249 jam INCHOANTE —— *in feſto Johannis Euangeliſtæ.* dat is 27 Dec. 1248. Chron. Magdeb. by Meiboom, Script. Germ. T. II. p. 317. *Tranſacto Natali Domini proximo,*

B. I. *mo, quo, anno* 1081, *ab Incarnatione Domini* INCEPTUS *annus erat.* En p. 319. *in natali S. Stephani* [26 Dec.] *cum jam* 1082 *annus Incarnationis Dominicæ fuisset* INCHOATUS. Cosmas Pragensis sprak eveneens; doch is door zijn' geleerden uitgeever niet verstaan geworden. Want zo lees ik (by Mencken T. I. col. 2070) *Eodem anno* —— *veniunt Mantovam, et præsentantur Imp. III Henrico Augusto* INCHOANTE. én voorts met een' nieuwen regel: *Anno Dom. Incarnationis* 1092, *III Kal. Januarii.* En zo weder col. 2102. *Rex autem* —— *exercitu concitato* INCHOANTE. —— *Anno Dom. Incarn.* 1110, *III Kal. Januarii, ingressus est Boëmiam.* Wie ziet nu niet, dat *inchoante*, in beide die plaatsen, behoort tot het volgende woord *anno*, waarvan het ganschelijk afgescheiden staat, en geenszins tot het voorgaande, *Augusto* of *exercitu*, waarmede het zo naauw vereenigd is? Dit is al te grof. *III Kal. Jan.* 1092 en 1110, was 30 Dec. 1091 en 1109. Sigismund Rositz, die in 't jaar 1430 te Breslaw in Silesien Priester werdt, volgde noch dat zelfde gebruik, en verklaart zich deswegen even duidelijk, doch op eene andere wyze, in zijn Chron. Episc. Wratislav. by Sommersberg, Script. Rerum Siles. T. II. p. 64. *Anno* 1446 *dies Christi fuit* SABBATHO: maar 25 December was *Zaterdag*, niet in 1446, maar in 1445. *Anno* 1448 *dies Christi* FERIA SECUNDA: maar 25 Dec. was *Maandag* in 1447. *An.* 1450 *die Christi* FERIA QUINTA: maar 25 Dec. was *Donderdag* in 1449. En zo voorts. Voeg nu by deezen alle die Kronijkschryvers, en zie of gy ze tellen kunt, die telkens, in den aanvang van een nieuw jaar, beginnen met deeze woorden, NATALEM DOMINI *Rex celebravit &c.*

†. 1300.

Maar eindelijk, *Waar? Wanneer?* en *Hoe?* zijn dan de PAASCHJAAREN in gebruik gekomen? De eerste deezer drie vraagen is licht te beantwoorden uit den naam van *Franschen stijl.* Doch onder dien zelfden naam wordt ook verstaan de telling van 25 Maart, die veel ouder is. En het is om deeze dubbelzinnigheid te vermyden, dat ik my altijd bediene van het woord *Paaschjaaren*, welker uitvindinge ik aan Vrankrijk noch betwiste, noch benyde. Op de vraag, *Wanneer?* zal ik noch niet antwoorden. *Om de waarheid te zeggen*, schreef du Cange col. 230. *magmen twijffelen, of onze Franschen, in dien tijd, de jaaren begonnen te tellen van* 25 *Maart, of wel van Paasschen.* En de vier voorbeelden van *Paaschjaaren* die hy daarop bybrengt, behooren allen tot de Veertiende Eeuw.

Eeuw. Mabillon zegt II. 23. 7. de R. D. dat de *Fransche Stijl* meest in gebruik geweest is onder de Koningen van den derden Stam, *vooral* in de Dertiende en Veertiende Eeuwe, beginnende toen het jaar met Paasch. En het oudste voorbeeld van *Paaschjaaren*, dat hy bybrengt, is te vinden by Nangius, alsmen daar den saamenhang der jaaren 1284 en 1285 wil naarspooren. 't Is waar, Nangius spreekt, op 't eerste dier jaaren, in orden, van de maanden Augustus, November, January en Maart; en begint vervolgends het jaar 1285 met *Woensdag na Paasschen*. Maar dit voorbeeld bewijst niets. In 1285 was de Paaschdag zelf 25 Maart. Mabillon geeft ons L. V. p. 432. het hoofd en 't slot van twee Brieven van Lodewijk IX, in 't koper gesneeden. De een draagt de Merken van *February* 1226, en 't *Eerste jaar* der Regeeringe. Welk Eerste jaar begonnen was met 8 *November* 1226. Gevolgelijk behoort dees Brief tot February 1227. De ander heeft *Maart* 1255, met het *Dertigste jaar*: dat is 1256. Hier telde Mabillon zeer wel. In een' derden, by Doublet p. 908. vind ik het *Drie-en-dertigste* genoemd in *January* 1258; dat is 1259. Begon nu Koning Lodewijk IX het jaar met *Paasschen*, of met 25 *Maart*? Dit dorst Mabillon niet bepaalen: hy spreekt hierop slechts van den *Ouden Stijl*. Op een' anderen toon spreeken de hedendaagsche Benedictynen, in hun Art de verifier les Dates &c. Paris 1750. Daar vind ik, Differtat. p. xx. dat het in Vrankrijk, onder de Koningen van den Derden Stam, gebruikelijk was, het jaar te beginnen met Paasschen: *de ne commencer l'année qu'à Pâque*. Niet, met eenige bepaalinge, gelijk Mabillon deedt. In tegendeel, zy trekken dat gebruik noch al verder achterwaarts, zelfs tot den tijd van Karel den Grooten toe. Doch hun oogmerk is, ons te doen gelooven, dat alle die afgeschafte Jaartellingen, veele Eeuwen achtereen, te gelijk, zo in Vrankrijk als elders, in gebruik zouden geweest zijn; ja in de zelfde Brieven, in de zelfde Kronyken, gevonden worden. Een bekwaam middel, om ook het verdorvenste, in schijn, goed te maaken. Zie hier een staaltje door hen aangehaald p. XXI. Karel werdt Keizer 25 December 800; en storf 28 Jan. 814. De Jaarboekschryvers van Mets en Moissac stellen het eerste op 't jaar 801, het laatste op 813. Hierop vraagen zy: *Comment les accorder avec nous? En* het antwoord luidt: *Rien de plus facile en distinguant les différens commencemens de l'année*

B. I. ✝. 1300.

B. I. *l'année que nos deux Compilateurs ont suivi.* Niets gemakke-
†. lyker! Hunne verdere oplossing is, dat die Jaarboekschryvers
1300. 25 Dec. 800 noemden 801, omdat zy het jaar 801 begonnen met 25 Dec. 800. dit is waar. Voorts, dat zy 28 Jan. 814 noemden 813, omdat zy toen het jaar begonnen, OF met 1 Maart, OF met 25 Maart, OF met PAASSCHEN. Dat's alles te grabbel gegooid. Ei, Heeren! gaat de voordeur, en niet de achterdeur, uit. Gy vraagt: *Comment les accorder avec NOUS?* Gy moest gevraagd hebben, *Comment les accorder avec EUX-MEMES?* En dan zoude ik antwoorden; alleen door 't erkennen van den mislag, en 't veranderen van het bedorven Jaartal 813 in 814. Dan zullen zy met zich zelfs overeenkomen. anders niet. Ondertusschen vind ik by hen, zo weinig als by du Cange of Mabillon, geen enkel voorbeeld van Paaschjaaren, onderscheidelijk van de tellinge van 25 Maart in de *Dertiende Eeuw.* Integendeel vind ik klaare bewyzen, datmen, noch in 't laatste dier Eeuwe, in verscheiden *Provintien* van Vrankrijk, het jaar begon, of met 25 December, of met 25 Maart. Het eerste ontleen ik uit gemelde Differt. p. xviii. De *Statuten* der Kerken van Cahors in Querci, van Rhodez in Rouergue, en van Tulle in 't Neder-Limousin, werden geschreeven in 't jaar 1289: en men vindt daar deeze Aantekening of Waarschouwing: *Nota, quod Numerus Lunaris & Littera Dominicalis mutantur annuatim in festo Circumcisionis; anni vero Incarnationis Domini mutantur in terra ista in festo* Annuntiationis *B. Mariæ, & in quibusdam regionibus in festo* Nativitatis *Domini.* Geen Paaschjaaren gemeld. Durandus, in Provence geboren, en Bisschop van Mende in Languedoc, in 't jaar 1296 overleeden, zegt in zijn Rationale L. VIII. c. 3. n. 2. spreekende in 't gemeen van de verschillende Jaartellingen: *Sane quidam, ob reverentiam Salvatoris, computant annos a* Nativitate *ejus: alii vero ab ejus Incarnatione, id est, a* Conceptione *B. Mariæ.* Geen Paaschjaaren genoemd. Voeg hierby, dat Gervasius Dorobernensis, of van Kanterbury, wiens bloeitijd gesteld wordt op 't jaar 1200, zegt, in de Voorrede zyner Kronijk: *Quidam enim annos Domini incipiunt computare ab* Annuntiatione, *alii a* Nativitate, *quidam a* Circumcisione, *quidam vero a* Passione. Geen Paaschjaaren gedacht. De Benedictynen haalen die woorden p. xxii. ook aan, en voegen 'er by: *Ajoutons à ce que dit cet Auteur ce que nous avons prouvé*

plus

plus haut: quidam a Martio, *quidam tandem a* Paschate. B. L.
Die weinige Fransche woorden behelzen, vooraf, twee on- ✝.
gerijmdheden. De Eerste is, dat zy zeggen *beweezen* te heb- 1300.
ben, enz. maar dat *bewijs* is nergens te vinden, zo zy niet doelden op het geene zy zeer kwaalijk gezeid hadden tot verschooninge van den zekeren misslag van January 813 voor 814, boven gemeld. De Tweede is, dat zy de vier Jaartellingen die Gervasius noemt, van 25 Maart, 25 December, 1 January, en van de *Passie*, dat is van den *Dood des Heeren*, verryken met twee anderen, aan welken Gervasius niet eens gedacht heeft; naamelijk van 1 Maart en van *Paasschen*. Want zo gaan zy voort: *Ecoutons-le maintenant lui-même faire ses réflexions sur CES différens commencemens de l'année de l'INCARNATION.* Even als of Gervasius ook gedacht hadt om het geene hun nu geliefd heeft te zeggen. Maar hier hebben wy tevens eene Derde, en zeer groote, ongerijmdheid; hierin bestaande, dat zy alle die zes verschillende Jaartellingen begrypen onder den naam van Jaaren der *Incarnatie.* Maar welaan, laat ons den ouden Schryver zelven hooren. *Cui ergo*, zegt hy, *istorum magis credendum est? Annus* solaris, *secundum Romanorum traditionem & ecclesiæ Dei consuetudinem, a Kalendis Januarii sumit initium; in diebus Natalis Domini, hoc est in fine Decembri, sortitur finem. Quomodo ergo utriusque vera poterit esse computatio, cùm alter in principio, alter in fine anni* Solaris, *annos incipiat* Incarnationis? Dit noemen zy, *un témoignage si clair & si précis* —— Ik zeg, zo klaar, zo duidelijk, dat zy 'er geen woord van verstaan hebben. Wat verder vraagen zy: *Cette maniere de parler* (Quomodo ergo, &c.) *ne nous marque-t-elle point clairement, qu'il y avoit en ce tems-là des Auteurs, qui commencoient l'année avec le mois de Janvier?* op deeze vraag antwoord ik volmondig *Neen.* Dat Gervasius zulks gezeid heeft, is waar: te weeten in de bovengemelde woorden, *quidam a Circumcisione.* Maar hier zegt hy niet anders, dan dat het Zonnenjaar, *Annus Solaris*, begon met 1 January, en eindigde met 31 December. Dit wisten zy ook wel. Maar zagen wat verder. Dus vervolgen zy hunne vraag, in saamenhang met het voorgaande, *avec le mois de Janvier; & cela un an moins sept jours avant ceux qui la commencoient le jour de Noël?* Zy doen Gervasius dan zeggen, dat 'er in zijn tijd Kronijkschryvers waaren, die het jaar (by voorbeeld 1200) begonnen,

 niet

B. I. niet alleen met 25 December, maar zelfs met 1. January 1199.
ÿ. Dit is geen onkunde, maar slimmer. Zy wringen die uitlegging uit de woorden van Gervasius, om 'er een bewijs uit te
1300. ontleenen ten voordeele van twee Pausselyke Brieven, waarin, ten opzigte der jaaren, gedwaald is. Zie Mabillon de Re Dipl. L. II. c. 25. n. 9. en hier de waare meening van Gervasius. Onder den naam van *Incarnatie*, telde hy slechts tweederlei jaaren; die begonnen, of met 25. December, of met 25 Maart. Daarom zeide hy boven, *uterque*, en *alter & alter*. Want hy verklaart allerduidelijkst, dat hy in twijffel gestaan heeft, of hy, in zyne Kronijk, de jaaren der *Incarnatie* zoude rekenen van 25 Maart, of van 25 December. Eerst verkoos hy 25 Maart: doch bevondt, zo hy meende, dat hy 't niet kon uitvoeren *absque fuco falsitatis*. Om die reden besloot hy tot 25 December. Doch Gervasius zelf was, niet alleen met anderen, maar ook met zyne eigen Jaartellinge in den war. Kon hy niet beginnen *absque fuco falsitatis*, van 25 Maart; hoe kon hy, *absque fuco falsitatis*, zyne jaaren rekenen van 25 December? Daar hy zelf, ten blyke zyner verlegenheid, de Moord van den Aartsbisschop S. Thomas, voorgevallen 29 Dec. 1170, en dus, volgends zyne rekening, den vijfden dag van het jaar 1171, evenwel plaatst op het einde van 't jaar 1170; omdat hy het (zo hy zegt) niet kon plaatsen in het begin des jaars 1171. Zie zyne Kronijk op die jaaren, benevens zyne Voorrede.

Maar de derde Vraag was, *Hoe?* En hieromtrent zijn verscheiden gevoelens. Mabillon II. 23. 8. meende, *uit eerbied voor het Paaschfeest, het welk by de* JOODEN *het eerste in rang en waardigheid was*. Maar hoe komen de *Jooden* te pas by het *Paaschfeest der Christenen?* Scaliger Epist. 226 (by du Cange) zegt, dat de Franschen, het oude Kerkgebruik volgende, den *Paaschdag*, en de *Paaschweek*, noemden het *Nieuwe Jaar*. Maar du Cange oordeelde dit, zonder goede borgen, niet aanneemelijk. Petrus Franciscus Chifflet, de annis Dagoberti cap. 5. poogt het begin des jaars met den Paaschdag, te bewyzen uit Victorius, die in de Vijfde Eeuwe zynen Canon Paschalis schreef, en in de Voorrede zeide: *Pascha quippe, sicut omnimoda traditione cognoscitur, anni principio, non fine, celebratur.* Dit bewijs zou volkomen beslissende zijn, indien 'er bedenking was gevallen, of de Paaschdag geweest waare de *eerste* of de *laatste*

dag

dag des jaars. Nu zegt het niets. Victorius bedoelde niet anders, dan dat het Paaschfeest, al lang voor zijn tijd, gevierd plag te worden in het VOOR- en niet in het NA-JAAR. Of, gelijk du Cange die zelfde woorden van Victorius verklaarde, *in primis anni mensibus duntaxat*. Du Cange zelf oordeelde, dat de *Paaschjaaren* gesprooten zijn uit het Tafelken of Bordeken, het welk van ouds plag gehangen te worden aan de Paaschkaars, diemen op den Paaschavond, by den aanvang van het Paaschfeest, wijdde en ontstak; en op welk Bordeken het loopende jaar, *annus currens*, aangetekend stondt; en dat de Franschen vandaar het begin des jaars rekenden. De Luiksche Kanonik en Historieschryver Jo. Hocsemius, op wien du Cange zich beroept, sprak aldus, in Gestis Pontif. Leod. cap. I. *attendendum est, quod a tempore cujus memoria non existit, annorum Nativitatis cumulatio, sive cujuslibet anni succrescentis initium in Cereo consecrato Paschali hactenus appensa depingi tabula consuevit; et ab illa hora annus Dominicus inchoabat*. Datmen te Luik, in 't begin der Veertiende Eeuwe, zo gewoon was, blijkt duidelijk uit eenen Brief van het jaar 1318, by Miræus p. 214. geschreeven door den Notaris H. van Vesnake, die 'er onder voegde: *In quo scribendo annos Domini, usus sum consuetudine Dioecesis Leodiensis, ubi Data mutatur in Vigilia Resurrectionis Domini, post benedictionem Cerei*. Deeze Wyding der Paaschkaarsse bepaalde dan het eerste oogenblik van het volgende jaar; en ook daarop werdt acht gegeeven in het onderschryven der Brieven. Het volgende voorbeeld heb ik dank te weeten aan de Benedictynen, Dissert. p. xx. Het zijn twee Brieven van Jan, Koning van Vrankrijk, welker eerste gegeeven was op *Goeden Vrydag*, 31 Maart 1362. De andere op den volgenden *Zaterdag, na de Wyding der Waschkaarsse*, 1 April 1363. Dit voorbeeld is zeer aanmerkelijk, en mogelijk het eenigste in zijn soort. De Heeren leiden daar ook het gebruik der Paaschjaaren af van het opschrift op het Bordeken. Maar 't gebruik van dat Bordeken is veele Eeuwen ouder dan de *Paaschjaaren*, en zekerlijk uitgevonden toen de Christenen noch somtijds verschilden omtrent den rechten dag, op welken het Paaschfeest gehouden moest worden. Om dan te bewyzen, datmen in den dag niet dwaalde, schreefmen op het Bordeken, en vertoonde in 't openbaar, de Tijdmerken, volgends welken de Paaschdag berekend was. Ander oogmerk kan ik 'er niet in zien.

B. I. ✝. 1300.

B. I. zien. En dit meen ik vry klaar te blyken by du Cange, v.
¥. Cereus, daar hy uit Udalricus in Consuetud. Cluniac. l. 14.
1300. bewijst, dat de Voorzanger op het zelve aantekende, *quotus annus sit dominicæ Incarnationis, quota Indictio, Concurrens et Epacta.* En daarenboven, vervolgt hy uit de Veter. Consuetud. Floriac. Coenobii c. 1. *circulus Lunæ, terminus Pascha, litera Dominicalis, dies Dominicus Pascha, Luna ipsius diei et Aureus numerus:* benevens de jaaren des regeerenden Paus en Konings. 't Geen hier in 't Latijn staat zijn al Tijdmerken, die betrekking hebben tot de uitrekening van den Paaschdag. En het zou my niet vreemd doen, dat deeze gewoonte haaren oorsprong genomen hebbe uit de vierde Kerkvergadering van Orleans, in 't jaar 541, die beval dat voortaan *alle Priesters het Pascha vieren moesten op éénen zelfden dag, volgends de uitrekening van Victorius.* Naderhand vergatmen dat eerste oogmerk, en tekende op het Bordeken aan, de een meerder, de ander minder, elk naar zijn goeddunken: even gelijk wy noch, in onze jaarlijksche Almanakken, meer of min uitgebreide Verklaaringen, of Gemeene Aanwyzingen, ontmoeten. En ik acht, dat die Verklaaringen niet anders zijn, dan een onafgebroken vervolg van die oude Bordekens. Dat, het welk in 't jaar 1327 gehangen heeft in de Koninglyke Kapelle te Parijs, is geheel te leezen by du Cange v. Cereus: en men ziet 'er uit, datmen zich ook van dit middel bediend heeft, om de gedachtenis der Reliquiën voort te planten. En, dat vreemd is, van den *Paaschdag* zelven is 'er niets te vinden. Maar eindelijk, langs wat weg zijn de *Paaschjaaren* in gebruik gekomen? Ik zeg alleen, niet langs den Koninglyken weg.

Vooreerst konmen geen verwarder noch wanordelyker jaaren bedenken, dan de *Paaschjaaren*, die telkens langer of korter zijn dan het voorgaande en 't volgende, en waarin veele dagen somtijds tweemaal, somtijds niet eens, gevonden worden; gelijkwe vervolgends nader zullen zien. Ten anderen, de *Paaschjaaren* zijn, daarze ingesloopen waaren, meermaalen afgeschaft: als, by voorbeeld, te Luik, met den aanvang des jaars 1334, welks eerste dag, die geweest zoude zijn 27 Maart 1334, vervroegd werdt tot 25 December 1335. De reden van die verandering was, volgends Hocsemius, dat de Roomsche Kerk, en de Keulsche die de Moeder der Luiksche was, het jaar met dien dag begonnen. Zo was de Keul-

sche

ſche Kerkvergadering in den jaare 1310 voorgegaan: zie Haltaus p. 25. En Biſſchop Guy van Utrecht liet, in dat zelfde jaar, dat zelfde bevel wegens 25 December, ook in zijn Bisdom afkondigen: Bat. Sacra II. p. 285. Integendeel vind ik by Mabillon II. 23. 7. dat, in 't jaar 1301, in het Bisdom van Limoges, de eerſte dag des jaars verſchikt is, van den Paaſchdag, tot den bepaalden dag van 25 Maart. En zo ik Haltaus p. 27, 28. gelooven mag, zouden de Zwitſers, in naarvolginge der Franſchen, ook *Paaſchjaaren* gebruikt hebben, tot dat Amedeus, Biſſchop van Geneve, het begin des jaars bepaalde op 1 January. Noem my nu ééne Kerkvergadering, éénen Paus, Biſſchop of werreldlyken Vorſt, die bevolen heeft, dat de PAASCHDAG de Eerſte dag des jaars moeſt zijn. Terwijl ik dit afwachte, zullen wy overgaan tot het geene ons nader raakt; en aantoonen, datmen, onder 't leezen van onze oude Kronijkſchryvers, noit moet denken om *Paaſchjaaren*. B. I. †. 1300.

MEERHOUT telde zo niet. 't Is waar, de Jaartalen zijn by hem door de uitſchryvers zo menigvuldiglijk bedorven, dat 'er niet altijd ſtaat op te maaken is. Maar zie hier één voorbeeld, dat voldoende is voor zijn geheele Kronijk. Men leeſt by hem op het jaar 1168: *Contigit hæc cædes XI Kal. Febr. die S. Vincentii martyris, qua erat Feria ſecunda.* In de Vaderl. Hiſt. B. VII. p. 262. daar de Leezer ook tot deeze woorden van Meerhout, doch onder den naam van den Procurator, verzonden wordt, vindtmen dit vertaald, *op den* 22 *van Louwmaand* 1169. Maar, by geluk, voegde Meerhout 'er by, dat die dag geweeſt is *Feria ſecunda*, dat is, *Maandag*. Want S. Vincentsdag, 22 Jan. was *Maandag in* 1168, Zondagsletter G. maar in 1169 was 22 Jan. *Feria quarta*, dat is, *Woensdag*. Wy vallen over misſlagen, aan welken de Schryvers zelfs dikwils geen ſchuld hebben; en zien ondertuſſchen over 't hoofd het geene met lof behoorde gemeld te worden. Zodaanig is, en de bovengemelde voorbeelden wyzen het uit, wanneer de Schryver, niet te vrede met *Jaar* en *Dag* genoemd te hebben, daar een *derde Tijdmerk* byvoegt; het welk, met de twee anderen overeenſtemmende, een allerzekerſt bewijs uitlevert. Die vier woorden van Meerhout, *qua erat feria ſecunda*, zijn honderd Marken waardig. Zy zullen ons in 't vervolg dienen om een ſnood Vlaamſch verdichtſel te veryde-

B. I. ℣. 1300. delen. zie by II. 602. De Vriessche Abt Emo behoort eigelijk niet tot Holland. Ik kan hem echter hier niet voorbygaan; zo omdat hy onze buurman was, en geschreeven heeft tusschen Meerhout en Melis; als omdat hy 't gezeide op eene ongemeene wyze bevestigt. Hy beschrijft ons, by Matth. Anal. II. p. 45. de groote Watervloed van 16 January 1219. en hy voegt 'er by: Eerstelijk, dat het *Paaschfeest* in dat zelfde jaar gevierd is *VII Idus Aprilis*, dat is, 7 April: Ten anderen, dat de *Zondagsletter* was *F*: Ten derden, p. 47. dat de Vloed voorgevallen is op een' *Woensdag*. En in dit alles is niets fout. Alles te saamen genomen wijst ons tot het uitgedrukte jaar 1219. Melis Stoke bemoeide zich niet met *Paaschjaaren*. Hy volgde Meerhout, en plaatste het geval dat wy uit deezen gemeld hebben, insgelijks op S. Vincentsdag 1168. Vergeet ook niet de plaats, waarop wy dit aankenen; en 't geene wy in 't begin deezer Aantek. gezeid hebben. En van 't geene hy zelf beleefd heeft, moet hier voldoen, dat hy B. IV. ℣. 1127. zegt, dat Beatrix, Vrouw van Florens V, overleeden is op *Goeden Vrydag* 1296. En ℣. 1530. dat Florens gevangen is den 23 Juny 1296. Het eerste is *voor*, het tweede *na Paasch*. Nochtans noemt hy, in beide die gevallen, het jaar 1296. Voor 't overige; Hy was geen Jaarboekschryver. Van het midden des *Achtsten* Boeks, tot het einde des *Negenden* verhaalt hy omstandighet gebeurde in 1304, welk jaar hy nochtans nergens noemt dan in 't begin van het *Tiende* Boek. Enz. Willem, Procurator van 't Klooster te Egmond, telde volstrektelijk noit *Paaschjaaren*. En het was een groote achteloosheid in Ant. Matthæus, dat hy op dien Schryver zelven p. 515. aantekende, dat het jaar te beginnen met Paasschen, toen in Holland gebruikelijk was. De Procurator zelf hadt hem beter konnen onderrichten. Die begint zijn verhaal op 't jaar 1255, met de dood van Koning Willem 28 January: p. 514. 't Jaar 1302, met S. Benedictusdag, 21 Maart: p. 556. 't Jaar 1308, met de dood van Werner Abt van Egmond, die, volgends Jo. a Leidis, Annal. Egm. c. 52. overleeden is op S. Aagtendag, 5 Feb: p. 577. 't Jaar 1319, met de dood van den Abt Berthout, die, volgends den zelfden Jo. a Leidis, gestorven is den 12 Febr: p. 583. 't Jaar 1323, met eenen harden winter, *hiems asperrima*: p. 596. en spreekt daarna p. 597 van 6 *Febr. in crastino Agathæ*: en doorloopt verder dat zelfde jaar

1323 tot p. 619 toe. De Karmelijt JOHANNES A LEIDIS, anders JAN GERBRANDSZ geheeten, droomde van geen *Paaschjaaren*, toen hy schreef (zie beneden by II. 38) dat de Abt Steven overleeden is in January 1083; en de Brief van Diederik V gegeeven is in July 1083 na de dood van Steven. Noch toen hy, in Chron. Belg. L. XXXII. c. 26. verhaalde, dat de eerste Man van Vrouw Jacoba gestorven is 4 April 1417; en daarna haar Vader 31 Mey 1417; de een *voor*, de ander *na Paasch*. Enz. Uit het gezeide wegens Meerhout en den Procurator, kanmen genoeg oordeelen omtrent alle de KLOOSTERLINGEN van Egmond, onder welken ook behooren de Schryvers van het DOODBOEK; waarin van 22 Maart tot 25 April, op en tusschen welke dagen het Paaschfeest bepaald is, de jaaren noit onderscheiden worden door eenige byvoeginge van *voor* of *na Paasch*. Twee gevallen zal ik 'er uit aanhaalen. Men leest daar: 17 *April* 1298 *storf Meinso*, enz. Het *Paaschjaar* 1298 zou begonnen geweest zijn met 6 April 1298, en geëindigd op Zaterdag 18 April 1299. Gevolgelijk, in één jaar, TWEEMAAL 17 April. Zodat van twee persoonen, die beide den 10 April, in 't zelfde *Paaschjaar* 1298, overleeden waaren, de een des anders weduwe wettig hadt konnen en mogen trouwen. Zie hier een ander: 28 *Maart* 1311 *storf Jacob*, enz. Het *Paaschjaar* 1311 begon met 11 April, en eindigde met 25 Maart 1312. Gevolgelijk in dat *Paaschjaar* NIET EENS 28 Maart. Dit is beslissende. En du Mont bediende zich van dit zelfde bewijs, Supl. au Corps Diplom. T. I. P. II. p. 13. *Il n'y eut point*, zegt hy, *de* 10 *Avril dans l'année Paschale* 1302. Maar tot wat einde? Om te toonen, dat de dagtekening van zekeren Franschen Brief niet echt is. Ik betwist dat niet. Maar een ander zou 'er, even waarschynelijk, uit konnen beweeren, dat de Schryver van dien Brief zich met geen *Paaschjaaren* bemoeid hadt. Eindelijk, 't KAPITTEL IN DEN HAAGE bediende zich zo weinig van *Paaschjaaren*, als de Moniken van Egmond. By de Riemer, onder de Bylaagen p. 813. kuntge vinden eene Instelling van dat Kapittel, beginnende: *anno Domini* 1525 *stilo Curiæ Trajectensis, ultima Januarii, &c.* Dat is, volgends den stijl des Hofs van Utrecht, die het jaar begon met 25 December. In de Privilegien van Texel N. XXIV. staat een Brief van Hertog Philips, gegeeven 23 Maart 1440, NA DEN LOOP VAN ONSEN HOVE: benevens een Getuigschrift der Edelen, ook

B. I. †. 1300.

B. I. ook getekend 23 Maart 1440, NA DEN LOIP SHOIFS VAN
†. HOLLANT. In die beiden moet 1440 genomen worden voor
1300. 1441. Beide komen zy daar voor in een Vidimus van het gemelde Kapittel, bezegeld 8 April 1441. En dat was maar 16 dagen na de tekening van 23 Maart 1440. Dit voorbeeld behelst alles. En de Proef is weder, dat, in het *Paaschjaar* 1441, van 16 April tot 31 Maart 1442, geen 8 April plaats hadt.

Omtrent de STEDEN *in Holland*, heeft de Heer Griffier van de Water, in de Voorrede van het Utrechtsche Plakaatboek, zeer wel aangemerkt, dat het niet onwaarschynelijk is, datmen, daar, den *Gemeenen Stijl* schreef: te weeten, toen het *Hof van Holland* zich van *Paaschjaaren* bediende. Dit is my gebleeken uit verscheiden Brieven: doch allen geschreeven na het jaar 1500. En zulks onder de verschillende uitdrukkingen van, *naar Gemeen schryven*, en, *naar 't schryven deezer Stede*. De oudste, dien ik gevonden heb, is van Burgermeesteren, Schepenen en Raden der Stede van Haerlem, 28 *Jan.* 1508. *naer costume des* SCHRYVENS DER SELVER STEDE. *MS* Brief van Schout, Burgermeesteren en Schepenen Gerechte der Stede van Monickendamme, 9 *Februarii anno* 31 [1531] NAER GEMEEN SCRYVEN. Handv. van Amsterdam I. p. 308. kuntge vinden een' Brief van Burgermeesteren dier Stad, van 26 Febr. 1532, NAE 'T SCHRYVEN DEEZER STEDE: ingevoegd in eenen van 't Hof van 26 April 1532. Zie ook, en vergelijk, aldaar p. 325-329. drie Brieven, van byzondere Jaaren, allen gegeeven voor Paasch; allen met byzondere byvoegsels. Keure van Baljuw, Schout en Gerechte in den Haage, by de Riemer I. p. 49. 13 *Febr.* 1551 NA GEMEEN SCHRYVEN. By Walvisch, Beschr. van der Goude I. p. 370. vind ik zeker Extract, gedagtekend, *den 16 dacb Martii* 1574 STILO COM. dat is *Gemeenen Stijl*. Maar het is aanmerkelijk, dat, slechts 20 jaaren te vooren, die *Gemeene Stijl* genoemd wordt Nieuwe Stijl, in eene aantekening van Kerkmeesteren aldaar; 12 *Jan.* 1554 STYL. NOV. Walv. II. p. 51. Men moet dan, te vooren, in die Stad eenen anderen Stijl gevolgd hebben. Mogelijk dien der *Paaschjaaren*. Deeze bedenking steunt daarop, dat de Graaven van Blois, in der tijd Heeren van der Goude, humme Brieven, voor Paasch, dagtekenden met dit byvoegsel, *na der manieren des Hoofs van Holland*. zie Charterb. III. p. 347. 378. 385.

385. zo veranderden ook die van Heusden hunnen Stijl, toen zy de Handveste van 17 July 1404, waarby Hertog Aelbrecht beloofde, Schepenen voortaan te zullen verzetten *op den Heyligen Dortiendag*, ontvangen hebbende, onmiddelijk achter de zelve deeden aantekenen: *Item die Heer en dat gemeyne Gerecht der Stad van Huesden keuren, datmen dat Nyeuwe Jaer altoes nu scryven sal opten Heyligen* Jaersdach. zie Beschr. van Heusden p. 235. Dat is *op* of *met* B. I. ✝. 1300.

Den eersten dach van Januare,

Die men tbegin noemt vanden iare:

volgends de taale van Maerlant I. 29 f. 7 c. Want *Jaarsdag* heeft noit iet anders betekend, dan by ons noch *Nieuwejaarsdag*. Haltaus p. 32. *Festum Circumcisionis Christi, a quo civiliter annum inchoarunt Germani, vocatur* Jahrstag. Zo lees ik ook in de A-S. Kronijk op 't jaar 1096. p. 204. *to* Geares dæge. 't welk de Uitgeever beter verklaarde, *Kal. Jan.* dan vertaalde, *in anni die.* zie onzen Kiliaan. Het woord, by onzen Dichter te vinden V. 693. en VII. 818. was algemeen, ook by die geenen, die eenen anderen Stijl gebruikten. By de Riemer I. p. 275. staan twee Brieven, de een van Heer Nyclays, Abt van Middelborg, 1326 *op S. Bartholomeus dag*, dat is, 24 Aug. 1326. De ander van Graaf Willem III, die den voorgaanden bevestigde, *op den* Jaersdach 1326, dat is, noodzaakelijk, 1 Jan. 1327. Te Utrecht was de Eerste dag des jaars 25 Dec. Nochtans schreef de Raad dier Stad, in 1443, *Woensdags na* Jaersdag. zie Utr. Jaarboeken II. p. 26. Meer voorbeelden heb ik by de hand; maar, sedert, onder het doorbladeren der Charterboeken, gezien hebbende, dat het, ook daar, meermaalen voorkomt, heb ik de zelven onnoodig geoordeeld. Alleenlijk moet ik noch aanmerken, datmen ook, gelijk *Jaarsdag*, vindt *Jaarsavond*. Brief van Willem VI, by de Riemer p. 232. *op ten heyligen Jairs avond* 1415. Dat was 31 Dec. 1415.

Schoon ik nu die ophelderingen, *naar gemeen schryven*, en *naar 't schryven deezer Stede*, alleen gevonden heb in Brieven, behoorende tot de Zestiende Eeuwe; zo zou het echter een zeer lichtvaardig oordeel zijn, daaruit te besluiten, dat zy noit vroeger in gebruik zouden geweest zijn: of, dat de Steden, juist met het invoeren van die byvoegsels, haaren Stijl zouden veranderd hebben. Ik geloof wel dat 'er voorbeelden te vinden zijn voor, maar ik heb 'er geen gevonden,

dan

B. I. ✝. 1300. dan na het jaar 1500. Men was, in die Eeuwe, ten vollen overtuigd van de verwarringen, die uit zo verschillende Jaartellingen telkens konden, ja moesten, ontstaan, en alom werkfaam omze voor te komen, of geheel weg te neemen. Dit is eerst geschied in Vrankrijk, in 't jaar 1564, door Koning Karel IX, willende, datmen, door 't gansche Rijk, het jaar voortaan zoude beginnen met 1 January. Koning Philips volgde dat voorbeeld ten opzigte der Nederlanden, by Plakaat van 16 Juny 1575. Maar van ongelijk meer omslags was het werk van de afschaffinge des Ouden, en invoeringe des Nieuwen Stijls, door Paus Gregorius XIII, met den aanvang des jaars 1582. Het Plakaat van Philips heb ik in het Hollandsche Plakaatboek niet gevonden: maar in het Utrechtsche I. p. 455. en in het zelve deeze woorden: „ datmen in eenige „ Quartieren den Datum van 't vernieuwen des Jaars begint „ ten voorsz dage *van der Geboorte*; ofte den *Eersten dag* „ *van Januario* daarna volgende, het welk de STIJL is dien„ men GEMEYNELIJK gebruikt; andere beginnende het zelve „ op den *Paaschavond*, 't welk sommige zeggen *Stijl van den* „ *Hove*; ende andere andersins na de diversiteyt van de Bis„ dommen; gelijk ook sommige daar by stellen, voor seke„ ren tijd, te weeten, van 22 Maart tot 25 April daarna „ volgende, dese woorden, *voor* ofte *na Paaschen*". Ook by Vredius, de Sigillis p. 228. daarmen kwaalijk leest, *tot* 15 [voor 25] *April*. Dit was daar een drukfeil. Maar zo was 't niet by Haltaus, die het p. 29. niet alleen naarschreef; maar te vooren p. 28. van de Nederlanders spreekende, als uit eigen weetenschap, zeide, dat die byvoeging plag te geschieden van 22 Maart tot 15 April.

Eindelijk kom ik tot onze GRAAVEN zelfs. Hier kondenwe licht in een' Doolhof raaken. Ik hoop 'er my echter kortelijk door te redden. Eerst, ten opzigte der Graaven uit het oude Hollandsche Huis. Hooger op te klimmen dan tot KONING WILLEM, acht ik onnoodig. Dees heeft, in HOLLAND noit, maar wel in ZEELAND, dien Stijl gebruikt, dien zijn Tijdgenoot, Lodewijk IX, Koning van Vrankrijk, volgde: en die wy, tot noch toe, niet hebben konnen beslissen, of gerekend moet worden van den wandelenden Paaschdag, of van den staanden dag 25 Maart. Ik beslis het ook hier niet. Hy gaf, 28 January 1252, *Indictie* X, eenige Rechten aan de Stad *Dordrecht*. De Brief was gegeeven te

Bruns-

Brunswijk, daar hy, vier dagen te vooren, zijn Huwelijk B. I.
voltrokken hadt. En de *Indictie* X bepaalt ons volkomelijk ✝.
tot het jaar 1252. Hier valt dan geen twijffel. De eerste 1300.
Brief, onder de Handvesten van *Rijnland*, is van WILLEM, en gegeeven te *Leiden*, 9 April 1253, *Ind.* XI. overeenkomstig met den voorigen. Deeze twee Getuigen zijn gelijkluidende; en verdienen daarom geloof. Te meer, omdat de eerste eene historische omstandigheid vervat, die voldoende behoort te zijn. Maar hier tegen strijdt die, waarby *Willem*, te *Dordrecht* zijnde, die Stad tolvry verklaarde, den 17 February 1249, *Ind.* VIII. doch lees VII. De twee anderen willen 't zo. Werp my niet tegen, dat *Willem* noch eenen Brief gegeeven heeft 12 Febr. 1254, *Ind.* XIII. Dat zou dan geweest zijn 12 Febr. 1255. doch toen was hy al dood. Maar omdat dit door veelen ontkend wordt, en te zyner plaatse nader zal onderzocht worden; zo merk hier alleen, dat *Willem*, in dien Brief, niet spreekt als *Graaf van Holland*, maar eeniglijk als *Keizer*. Dat nu noit Keizer *Paaschjaaren* geteld heeft, is te bekend om 'er van te spreeken. Het is dan volstrekt zeker, dat hier, gelyk elders, in het Merk der *Indictie* is misgetast, en dat XIII moet veranderd worden in XII. Laaten wy *Willem* nu eens volgen naar ZEELAND. Slaa flechts de Zeeuwsche Kronijk van Smallegange op, en gy zult 'er vinden, alleen p. 419 a. twee Brieven; den eenen getekend 3 Febr. 1250, *Ind.* IX. den anderen, 11 Maart 1253, *Ind.* XII. Welke *Indictien* ons eenpaarig wyzen tot de jaaren 1251 en 1254. En deeze overeenkomst doet my vaststellen, dat Koning Willem in *Zeeland* een' anderen Stijl volgde, dan in *Holland*. En dit wordt door 't volgende nader bevestigd.

FLORENS V deedt, gelijk zijn Vader gedaan hadt. Hy begon, in HOLLAND, het jaar niet met Paasschen. Maar dewijl men in zyne Brieven geene *Indictien* ontmoet, zijn de beslissende Kentekenen zeer moeilijk te ontdekken. Zie hier evenwel weder een dubbel bewijs, in twee Brieven van *Florens*, gegeeven 3 April 1289: en 1 April 1292. Dewyl nu, in 't *Paaschjaar* 1289 geen 3 April; gelijk ook in 't *Paaschjaar* 1292 geen 1 April geweest is, zo heb ik 'er niet anders by te voegen, dan dat de Brief, van 1 April 1292, aan weerkanten snijdt; en ten opzigte van den *Zeeuwschen Stijl*, even beslissende is, alsmen den zelven vergelijkt met het volgende. Dees was gegeeven te *Aalbrechtsberge*; dat is, by Bloemen-

B. I. daal buiten Haarlem: zie Charterb. p. 545. Daar volgt p. 546.
¶. een andere van *Florens*, met dit onderschrift: *Gegeeven des*
1300. *Dijnsdaechs voer Paesschen, in 't jaar ons Heeren* 1292, *tot Middelborch*. En dat is, naar de letter genomen, ook 1 April 1292. Dit is zonderling. Heeft dan *Florens*, op éénen en zelfden dag twee Brieven gegeeven, den eenen buiten *Haarlem* in HOLLAND, den anderen te *Middelborg* in ZEELAND? Zekerlijk neen. Wat dan? Dit 1 April 1292 was, in Holland, *Dingsdag voor Paasch* 1292. Maar *Dingsdag voor Paasch* 1292, was, in Zeeland, 24 Maart 1293. Uit vergelykinge van die twee Dagtekeningen blijkt dan allerzekerst, dat Florens, even als zijn Vader, in ZEELAND, het Jaar anders begon, dan in HOLLAND.

Van de zes Brieven van Graaf JAN I, geschreeven na de dood zijns Vaders, 8, 17 en 18 January; 2 en 4 February, en 3 Maart, met het uitgedrukte jaar 1296, zijn de drie eersten hem voorgeschreeven, toen hy noch was in Engeland, daarmen de Jaaren telde van 25 *Maart*, noit van *Paasschen*. In deezen onderstel ik, daarom, den *Engelschen Stijl*. De drie anderen zijn gegeeven in Zeeland; en bevestigen dus het geene wy gezeid hebben van den *Zeeuwschen Stijl*. Hy was toen, als Graaf, noch niet in *Holland* geweest. Meer heb ik van hem niet te zeggen. Want zyne drie Brieven getekend February en Maart 1298, en in 't Charterb. I. p. 591. geplaatst op dat zelfde jaar 1298, schynen daardoor wel van de voorigen te verschillen: eñ ik vertrouw ook dat zy inderdaad verschillen: maar in zich zelfs niets behelzende waaruit zulks beweezen kan worden, mogen wy ons ook op de zelven niet beroepen.

JAN II kwam uit Henegouwen, en schijnt, gelijk hy altijd ten naauwsten met Vrankrijk verbonden geweest is, ook den Franschen Stijl aanstonds, en alom, ingevoerd te hebben. Zie Charterb. II. p. 5 enz. daarge vinden zult dat niet alleen de Graaf, maar ook byzondere Heeren, ja byzondere Poorters der Stad Dordrecht; zelfs ook de Vriessche Stad Staveren, in hunne Brieven, geschreeven in 't begin van 1300, eenpaariglijk noemen het jaar 1299. Maar is dees Graaf altijd bestendiglijk by dat gebruik gebleeven? Zo moesten zijn twee Brieven, aldaar voorkomende p. 10 en p. 26. onder de dagtekening van 9 April 1300, en 12 January 1303, getekend geweest zijn 1 April 1301, en 11 January 1304. Doch ik twijf-

fel

stel of Jan II hierin vaster voet gehouden hebbe dan de volgende Graaven. B. I. v.

WILLEM III, Zoon van Jan II, was hierin zich zelven zekerlijk niet gelijk. In 't Charterb. p. 196. vind ik twee Brieven van Willem, gegeeven in den Haage, MAANDAG *na Palmzondag* 1318: welke dag daar verklaard wordt 17 April 1318. Dat was zeer goed in 1318, toen Paasch geweest is 23 April. Maar in den eersten dier Brieven staat, daarenboven, *op den ander dach in Aprile*. En dees Dag wijst ons ontwijffelbaar tot het jaar 1319, Paasch 8 April; gevolgelijk 2 April *Maandag* na Palmzondag. Kort te vooren, p. 194. een' anderen, ook gegeeven in den Haage ZATERDAG *op onser Vrouwen Avond in Martio* 1318. Dat is 24 Maart. Maar 24 Maart was *Zaterdag* in 1319, niet in 1318. Geheel anders spreeken de twee volgenden. De een komt voor p. 193. en was gegeeven te Brussel, WOENSDAG *acht dagen binnen der maand Maart* 1318. Maar 8 Maart was *Woensdag* in 1318, niet in 1319. De ander p. 149, 150. in den Haage, ZONDAG *in Dertienavonde* 1315. Dat is 5 January. Maar 5 January was *Zondag* in 1315, niet in 1316. 't Schijnt dat deeze en eenige volgende Graaven zich weinig met de Dagtekeninge hunner Brieven bekommerd hebben, zulks misschien overlaatende aan hunne Klerken, die hierin hun eigen begrip volgden. Wy zullen, daarom, noch maar een staaltje of twee bybrengen, waarover geen twijffel kan vallen. 1300.

WILLEM V, Hertog in Beyeren, gaf, in 't jaar 1348, vier Brieven, op vier achtereenvolgende dagen, p. 748. met deeze aanmerkelyke Dagtekeningen: I. VRYDAG NA HALF VASTEN, *die doen was* 27 *Maart*. II. ZATERDAG NA HALF VASTEN, *dat was* 28 *Maart*. III. ZONDAG NA HALF VASTEN, *die doen was* 29 *Maart*. IV. MAANDAG VOOR PALMEN, *die doen was* 30 *Maart*. In het uitgedrukte Jaar 1348 was Paasch 20 April; wanneer die vier genoemde dagen geweest zijn 4, 5, 6 en 7 April. Maar in 1349 viel de Paaschdag op 12 April (niet 11) en gevolgelijk die dagen op 27, 28, 29 en 30 Maart, overeenkomstig met die Brieven. Zodat het niet mogelijk is, de telling van Paaschjaaren duidelyker en omstandiger aan te wyzen, dan hier geschied is. Andere taal, wederom, voeren de twee volgenden p. 790. hebbende beiden het jaar 1351, met den zelfden Dag: I. *opten* PAASCHAVOND, *die doen was den XVI dach in Aprille*. II. 16 *April*, *wesende als doen*

B. I. ¶. 1300. PAASCHAVOND. Dat is niet 1352, maar 1351, toen 17 April Paasch geweest is. En dit is zo duidelijk als 't voorige, en verschilt 'er nochtans geheel van. Alle die zes Brieven zijn gegeeven te *Dordrecht*: en alle die Byvoegsels, *die doen was*, *enz.* schynen van de zelfde hand te zijn. Mogelijk naderhand ingelascht, om die zo onzekere Jaartellinge, in deezen, te bepaalen.

AELBRECHT, die als Ruwaard aan de Regeering kwam in 't begin des jaars 1358, was hierin, eenige jaaren, niet oplettender dan zijn Broeder, en anderen zyner laatste Voorzaaten, geweest waaren. By 't aanvaarden van 't Ruwaardschap, trok hy van Stad tot Stad, en gaf aan elke in 't byzonder eenen Brief van gelyken inhoud, behelzende eenige punten, waartoe hy zich moest verbinden. Die voor *Dordrecht* heeft 23 February 1357. Die, dien hy aan *Leiden*, en dien *Leiden* aan hem gaf, hebben beide 7 Maart 1357. Maar die te *Rotterdam* en te *Schiedam*, hebben integendeel February en Maart 1358. Teldemen dan in de Steden, *Dordrecht* en *Leiden*, Paaschjaaren; te *Rotterdam* en te *Schiedam* niet? En volgde Hertog Aelbrecht, in zyne Brieven, den Stijl der plaatse daar hy was? Dit heeft my lang zo toegescheenen. En men kan aldaar meer vinden, om zulks waarschynelijk te maaken: indien my niet gebleeken was, dat ook het zelfde verschil van Stijl voorkomt in Brieven, die in de zelfde Steden gegeeven zijn. Echter schijnt dit, in en omtrent het jaar 1358, zo geweest te zijn. Hoe dit zy, Hertog Aelbrecht dacht evenwel, met der tijd, om in zyne Brieven duidelyker te spreeken, en zyne *Paaschjaaren* op te helderen door dit nutte byvoegsel, NAAR DEN LOOPE VAN ONZEN HOVE. De oudste Brief, waarin het, volgends 't Charterboek, gevonden wordt, is van 27 January 1367: p. 222. De tweede en derde van 21 en 28 Maart 1374: p. 305 en 307. De vierde van 9 January 1384: p. 419. Ik tel niet dien van 11 January 1379: p. 346. daarwe bericht worden, dat die woorden, *na den lope*, *enz.* in het perkamenten *MS.* niet staan in den Brief zelven, maar op den kant. Mogelijk was het ook, in de drie voorigen, door eenigen uitschryver ingevoegd, of uit verklaaringen op den kant overgenomen. Een oplettend Leezer zal, op dit spoor, noch veel konnen ontdekken. Wy scheiden 'er af, om over te gaan tot onze Paaschtafel.

De noodzaakelijkheid van eene goede PAASCHTAFEL by der hand te hebben, alsmen, het geene ik dus verre over de Paaschjaaren geredeneerd heb, wil ter toetse brengen, heeft my bewoogen om de myne, waarvan ik my met vrucht bediend heb, aan het Gemeen mede te deelen. Die daartoe gebruik zou willen maaken van de Uitgaave van het Glossarium van du Cange, waarvan ik my bediend heb, zou op glad ijs wandelen. Meer dan *Honderd* misslagen heb ik 'er uit aangetekend gehad. De nieuwe en vermeerderde uitgaave van dat Werk door de Heeren Benedictynen is ook niet zuiver. Ik heb, deezer dagen, gelegenheid gehad, om ook daar de Paaschtafel tegen de myne te vergelyken, en 'er *Veertien* misslagen in te ontdekken: al drukfouten. Dat zelfde zeg ik van de *Twintig*, die ik aangemerkt heb in de Tafelen van Fr. Pagi, verspreid achter de drie Deelen van zijn Breviarium Pont. Rom. van 't jaar 326 tot 1304. Behalve dat hy driemaal den Paaschdag twijffelachtig stelt, als; An. 590, 26 Maart, *by anderen* 2 April: An. 740, 24 April, *by anderen* 17 April: An. 760, 6, *by anderen* 13 April. Meyerus in Annal. Flandriæ, begint yder jaar van 1278 tot 1476, met den uitgedrukten Paaschdag; doch die daar *Viermaal* kwaalijk gesteld is, als, op de jaaren 1285 en 1296, tweemaal 7 April (die toen *Zaterdag* was) voor 25 Maart: 1446, 18 voor 17 April: en 1456, 27 voor 28 Maart. Eindelijk heb ik, terwijl deeze Aantekening de drukpars reeds bezig hieldt, het geluk gehad van eene Paaschtafel te ontdekken, die nergens van de myne verschilt, buiten ééne drukfout, die ik niet telle, omdat de zelve in de *Errata* behoorlijk is aangeweezen: naamelijk, in de Table Chronologique, het voortreffelijkst gedeelte van het Werk der Benedictynen, l'Art de vérifier les Dates, &c. keurlijk gedrukt te Parijs in 't jaar 1750. En dewijl de Paaschdagen aldaar vergeleeken, en overeenstemmig bevonden zijn met de Regifters van het Parlement van Parijs; zo besluiten zy niet kwaalijk, Preface p. 3. dat de Regel, dien zy, in 't bepaalen der Paaschdagen, gevolgd hebben, zeer goed is geweest. Zy hebben echter niet goedgevonden, dien Regel zelven aan hunne Leezeren mede te deelen. Daar waaren zy meester van. Zie hier het beknopte Richtsnoer, naar het welke ik myne Paaschtafel heb opgemaakt; in dier voegen, dat ik, in het eerste ontwerp zelf, noit eenige verandering

B. I.
†.
1300.

B. I. ♰. 1300.

PROEFTAFEL.

XVI		
V	D	22 Maart
	E	23
XIII	F	24
II	G	25
	A	26
X	B	27
	C	28
XVIII	D	29
VII	E	30
	F	31
XV	G	1 April
IV	A	2
	B	3
XII	C	4
I	D	5
	E	6
IX	F	7
	G	8
XVII	A	9
VI	B	10
	C	11
XIV	D	12
III	E	13
	F	14
XI	G	15
	A	16
XIX	B	17
VIII	C	18
	D	19
	E	20
	F	21
	G	22
	A	23
	B	24
	C	25

heb behoeven te maaken. Ik heb het ontleend uit de Hiſtoire du Calendrier Romain van M. Blondel, Part. II. L. IV. ch. 3. Het beſtaat uit drie Kolommen, die niet anders behelzen dan de twee laatſte Kolommen onzer Paaſchtafel; naamelijk het *Gulden getal*, en de *Zondagsletter*, benevens de Dagen waarop het Paaſchfeeſt kan vallen. Doch alles in omgekeerde orden. Des zelfs gebruik is zeer eenvoudig, mids men vooraf weete, welke de *Merken* zijn van het Jaar, waarin men den Paaſchdag zoekt of onderzoekt. By voorbeeld, die van 't jaar 1494 waaren *XIII* en *E*. Zoek nu, in de eerſte Kolom van 't Proeftafelken, het Getal *XIII*, en, in de tweede, de Letter *E*, die allereerſt na dat Getal volgt. Zie dan wat Dag, in de derde Kolom, allernaaſt die *E* ſtaa. Gy vindt 'er 30 Maart. En dat was de Paaſchdag in 1494.

Ik zeide, *de Letter die allereerſt na 't Getal volgt*. Want als die beide nevens elkanderen ſtaan, ſtelden de Chriſtenen het Paaſchfeeſt acht dagen uit, om het niet te vieren op eenen zelfden dag met de Jooden. In 't jaar 1532 waaren de Merken *XIII* en *F*. Deezen ſtaan in 't Proeftafelken nevens elkanderen; en daar naaſt 24 Maart. Om gezeide reden ſprongen zy over deezen dag heenen tot de naaſtvolgende *F*, en tot 31 Maart, den Paaſchdag des jaars 1532. Hierom is vreemd, dat Pagi, den Paaſchdag in 't jaar 740 wel geſteld hebbende op 24 April, daarby voegde, *by anderen* 17 April. De Merken in 740 waaren *XIX* en *B*. Die ſtaan in 't Proeftafelken

felken nevens elkanderen. En dus volgt uit het voorgaande, B. I.
dat, in 740, Paasch geweest is, niet 17, maar 24 April. ☩.
Ook, aan den anderen kant, dat hy, in 't jaar 590, het 1300.
Paaschfeest wel bepaald hebbende, volgends de Merken *II* en *A*, op 26 Maart, daarop liet volgen, *by anderen* 2 April. Want de Letter *A*, die ons wijst tot 2 April, is niet de eerste, maar de tweede na 't Getal *II*. 't welk noit zijn kan.

Wanneer iemand by M. Blondel zelven wil naarleezen, het geene hy, tot verklaaringe van het zelfde Proeftafelken, 't welk ik uit hem ontleend heb, bybrengt; men zal 'er vinden 't geen de echtheid myner Tafel twijffelachtig zou konnen maaken, zo ik dien hinderpaal hier niet uit den weg ruimde. Hy stelt tot voorbeeld het jaar 1520, en zegt, dat toen Paasch geweest is 1 April. Myne Paaschtafel zegt, dat het geweest is 8 April, uit hoofde der Merken *I* en *G*. Zyne eigen Proeftafel beslist het geschil ten mynen voordeele. Want de *G*, die ons wijst tot 8 April, is de eerste die volgt na *I*. Maar de *G*, die ons wijst tot 1 April, gaat voor *I*. Dat dit fout is, begrijpt nu elk. Maar hoe kwam een Man van die kundigheid tot zulk eenen misslag? 't Is naauwlijks te begrypen, en nochtans zeer klaar. Het was, met één woord, eene niet meesterlyke onachtsaamheid. Want het zy hy te veel op zijn geheugen vertrouwde; het zy zijn oog miszag, of zyne hand kwaalijk schreef; hy vergiste zich allerzekerst daarin, dat hy aan 't jaar 1520 toeeigende het Gulden Getal *II*, in de plaatse van *I*. Ik noem dit eene onachtsaamheid; waardoor zelfs zyne kundigheid geene de minste afbreuk lijdt. Want als de Merken, inderdaad, zijn *II* en *G*, gelijk in 't jaar 1464, zo valt de Paaschdag zekerlijk en altijd op 1 April.

Wy hebben boven p. 309-312. gesproken van de tegenwoordige Heeren Benedictynen, en aangetoond, dat zy in hunne Dissertation sur les Dates des Chartes et Chroniques, te veel hun werk maakten van kennelyke misslagen, in de Tijdmerken van oude Brieven, op veelerlei wyzen te verdeedigen. Die zelfde Dissertatie is ook niet vry van onachtsaamheden. Zie hier vooraf een klein staaltje. Ik vind daar p. xxxiv. de Tijdmerken van eenen Brief vermenigvuldigd tot Negen toe, boven en behalve het Jaartal 1109. En zy oordeelen 'er aldus van: TOUTES *ces Dates sont très-exactes, et on peut les vérifier* TOUTES *très-aisement par notre Table Chronologique: il n'y a qu'à jetter les yeux sur l'année* 1109, *où el-*

B. I. *elles sont* TOUTES *marquées de suite.* 't Is iets, dat 'er, on-
✝. der zulk eene nutteloozе menigte van getalen, niet meer dan
1300. één kwaalijk gesteld is. Doch dat ééne zagen zy over 't hoofd. In den Brief staat, zeggen zy, *Terminus Paschalis XIII Kal. Maji.* dat is 19 April. Maar in hunne Table Chron. staat, op 't gemelde jaar, onder *Terme Paschal*, 18 April. En zo moet het weezen, omdat het, volgends hunne eigen aanwyzinge, Nieuwe Maan geweest was 5 April. Gevolgelijk de *Terminus Paschalis*, of de Veertiende dag der Maane, niet 19 maar 18 April, of *XIV Kal. Maji.* Zie hier een ander, het welk ten eenen maale ongeneesbaar is; schoon zy voorgeeven het geneezen te hebben. 't komt voor p. XLV. De Tijdmerken zijn: *Anno MXCV. Indictione IV. Concurrente II. Epacta XXIII. Feria IV. IV Idus Aprilis. Luna XIII. Era MXXXIV.* Dit laatste getal is fout, voor MCXXXIV; en zo hebben zy 't verbeterd. Het eerste, MXCV, is insgelijks fout, voor MXCVI. Doch in plaatse van dit te erkennen, bedekken zy 't onder de blaauwe huik van Paaschjaaren. De drie volgende Merken, *Ind. IV. Concur. II. Epacta XXIII.* zijn in goede orden, wyzen ons eenpaariglijk tot het jaar 1096, en verschillen niets van hunne Table Chron. Hoor nu, en verwonder u. Op het laatstgemelde tekenen zy aan: *Il faut lire* EPACTA XXIIII, *comme dans notre Table Chronologique à l'an* 1196. *les Anciens Computistes ne connoissoient point d'*EPACTA XXIII. Daar staa ik voor. Doch ik zal 'er niets van zeggen, dan het geene hier noodig is gezeid te worden. Zy spreeken van 't jaar 1096; en wyzen ons naar hunne Tafel op 't jaar 1196. dit is 't minst. Zy gebieden, datmen, voor *Epacta* 23, leeze *Epacta* 24; lijnrecht strydig tegen hunne Tafel, tot de welke zy ons verzenden. Evenwel, zy geeven reden van hun zeggen, willende, dat de Oude Tijdrekenaars geen *Epacta* 23 gekend hebben. Slaa nu slechts hunne Tafel op, en gy zult 'er die onbekende *Epacta* 23, gedurende den Ouden Stijl, van 1 tot 1582, telkens vinden nevens het Gulden Getal XIV, en dus alle negentien jaaren eens; in 't geheel 83 maalen: terwijl d'*Epacta* 24, die zy hier willen indringen, in al dien tijd, by hen zelfs nergens gevonden wordt. Wat dunkt u? Geen wonder dan, dat iemand, die in zulken maalstroom vervallen was, noch verscheiden gebreken, in de aanwyzinge van den Dag, over 't hoofd heeft gezien. Die ééne Dag heeft daar drie byzondere Merken.

ken. Het eerste is *Feria IV*; en dat is altijd Woensdag. B. I.
Het tweede, *IV Idus Aprilis* (10 April) was in 1096, toen ✝.
Paasch was 13 April, Donderdag. Het derde, *Luna XIII*, 1300.
was in April des zelfden jaars Vrydag; want het was Nieuwe Maan geweest op *Zondag* 30 Maart: zie hunne Table Chron. p. 44. Dewijl dan die Merken, die alle drie, of waarvan ten minsten twee om het derde te verbeteren, moesten overeenkomen, alle drie verschillen; zo volgt van zelf, dat 'er maar één van de drie kan goed zijn. En daarom is het volstrekt onmogelijk, tusschen die drie dagen met eenige zekerheid te konnen kiezen. Is het eerste, *Feria IV*, goed; zo moeten de twee volgenden veranderd worden in *V Idus* en *Luna XI*. Is het tweede, *IV Idus*, goed; zo moet het eerste zijn *Feria V*, en 't laatste *Luna XII*. Is het derde, *Luna XIII*, goed; zo moeten de twee eersten zijn *Feria VI* en *III Idus*. Zeg my nu, tot welken dag die Brief behoore. Tot *Woensdag* 9, *Donderdag* 10, of *Vrydag* 11 April? Doch dat kan my geen mensch zeggen. Zy veranderen wel *Luna XIII* in *XII*. maar behalve dat die verandering louter willekeurig is, en geenen grond heeft in hunne Table Chronologique, zo blijft doch de strydigheid en volkomen onzekerheid tusschen *Woensdag* en *Donderdag*. Dit niet gezien, en, ten opzigte der Epacta, zo dwars tegen hunne eigene Tafel aan gewerkt hebbende, durven zy zich echter, onmiddelijk daarop, beroemen: *Nous corrigeons toutes ces fausses Dates par le moyen de notre Table Chronologique, et nous les corrigeons* SANS CRAINTE DE NOUS Y TROMPER.

Dewijl ik niet anders bedoeld heb, dan de Paaschdagen, van jaar tot jaar, met zekerheid te konnen bepaalen; en daartoe alleenlijk noodig had het *Gulden Getal* benevens de Zondagsletter; heb ik niet dienstig geacht myne Tafel met meer andere Tijdmerken te overlaaden. En gemerkt de Paaschdagen, met alle der zelver menigvuldige Merken, telkens, na verloop van 532 jaaren (diemen den *Cyclus Paschalis* of Paaschkring noemt) in de zelfde orden moeten wederkeerén; en myne Tafel uit drie zulke Paaschkringen bestaat; heb ik de zelven niet onder, maar nevens elkanderen geplaatst: zodat ik de Paaschdagen, die ik, inderdaad, 1596 maal heb aangeweezen, niet meer dan 532 maal heb behoeven te schryven. Aangezien, ook, dat de *Cyclus Paschalis* uitgevonden is door onderlinge vermenigvuldiging van den Zonnencirkel en het Gul-

B. I. den Getal, dat is van 28 en 19 jaaren; heb ik geoordeeld,
ꝟ. dat met de goede orden best overeenkwame, dien *Cyclus* te
1300. beginnen met het jaar 76, in het welke de gemelde Tijdkringen van 28 en 19 jaaren, tegelijk hunnen aanvang genomen hebben: schoon het, ten ruwsten genomen, evenveel is waarmen dien beginne. En ook hierin volg ik M. Blondel; niettegenstaande die daarover door de Benedictynen bestraft wordt. Met wat recht of onrecht kanmen by hen onderzoeken. Voor my, het kwam my ongerijmd voor, myne Tafel, die enkelijk geschikt is voor de Paaschdagen der Christenen, te beginnen met het jaar van de Geboorte des Heeren.

PAASCH·

PAASCH-TAFEL.

Jaaren			Merken		Paaschdag
76	608	1140	I	*G*F	7 April
77	609	1141	II	E	30 Maart
78	610	1142	III	D	19 April
79	611	1143	IV	C	4
80	612	1144	V	*B*A	26 Maart
81	613	1145	VI	G	15 April
82	614	1146	VII	F	31 Maart
83	615	1147	VIII	E	20 April
84	616	1148	IX	*D*C	11
85	617	1149	X	B	3
86	618	1150	XI	A	16
87	619	1151	XII	G	8
88	620	1152	XIII	*F*E	30 Maart
89	621	1153	XIV	D	19 April
90	622	1154	XV	C	4
91	623	1155	XVI	B	27 Maart
92	624	1156	XVII	*A*G	15 April
93	625	1157	XVIII	F	31 Maart
94	626	1158	XIX	E	20 April
95	627	1159	I	D	12
96	628	1160	II	*C*B	27 Maart
97	629	1161	III	A	16 April
98	630	1162	IV	G	8
99	631	1163	V	F	24 Maart
100	632	1164	VI	*E*D	12 April
101	633	1165	VII	C	4
102	634	1166	VIII	B	24
103	635	1167	IX	A	9
104	636	1168	X	*G*F	31 Maart
105	637	1169	XI	E	20 April
106	638	1170	XII	D	5
107	639	1171	XIII	C	28 Maart

Jaaren			Merken		Paaschdag
108	640	1172	XIV	*B* A	16 April
109	641	1173	XV	G	8
110	642	1174	XVI	F	24 Maart
111	643	1175	XVII	E	13 April
112	644	1176	XVIII	*D* C	4
113	645	1177	XIX	B	24
114	646	1178	I	A	9
115	647	1179	II	G	1
116	648	1180	III	*F* E	20
117	649	1181	IV	D	5
118	650	1182	V	C	28 Maart
119	651	1183	VI	B	17 April
120	652	1184	VII	*A* G	1
121	653	1185	VIII	F	21
122	654	1186	IX	E	13
123	655	1187	X	D	29 Maart
124	656	1188	XI	*C* B	17 April
125	657	1189	XII	A	9
126	658	1190	XIII	G	25 Maart
127	659	1191	XIV	F	14 April
128	660	1192	XV	*E* D	5
129	661	1193	XVI	C	28 Maart
130	662	1194	XVII	B	10 April
131	663	1195	XVIII	A	2
132	664	1196	XIX	*G* F	21
133	665	1197	I	E	6
134	666	1198	II	D	29 Maart
135	667	1199	III	C	18 April
136	668	1200	IV	*B* A	9
137	669	1201	V	G	25 Maart
138	670	1202	VI	F	14 April
139	671	1203	VII	E	6
140	672	1204	VIII	*D* C	25
141	673	1205	IX	B	10
142	674	1206	X	A	2
143	675	1207	XI	G	22

Jaaren			Merken		Paaschdag
144	676	1208	XII	*F* E	6 April
145	677	1209	XIII	D	29 Maart
146	678	1210	XIV	C	18 April
147	679	1211	XV	B	3
148	680	1212	XVI	*A* G	25 Maart
149	681	1213	XVII	F	14 April
150	682	1214	XVIII	E	30 Maart
151	683	1215	XIX	D	19 April
152	684	1216	I	*C* B	10
153	685	1217	II	A	26 Maart
154	686	1218	III	G	15 April
155	687	1219	IV	F	7
156	688	1220	V	*E* D	29 Maart
157	689	1221	VI	C	11 April
158	690	1222	VII	B	3
159	691	1223	VIII	A	23
160	692	1224	IX	*G* F	14
161	693	1225	X	E	30 Maart
162	694	1226	XI	D	19 April
163	695	1227	XII	C	11
164	696	1228	XIII	*B* A	26 Maart
165	697	1229	XIV	G	15 April
166	698	1230	XV	F	7
167	699	1231	XVI	E	23 Maart
168	700	1232	XVII	*D* C	11 April
169	701	1233	XVIII	B	3
170	702	1234	XIX	A	23
171	703	1235	I	G	8
172	704	1236	II	*F* E	30 Maart
173	705	1237	III	D	19 April
174	706	1238	IV	C	4
175	707	1239	V	B	27 Maart
176	708	1240	VI	*A* G	15 April
177	709	1241	VII	F	31 Maart
178	710	1242	VIII	E	20 April
179	711	1243	IX	D	12

Jaaren			Merken		Paaschdag
180	712	1244	X	*C*B	3 April
181	713	1245	XI	A	16
182	714	1246	XII	G	8
183	715	1247	XIII	F	31 Maart
184	716	1248	XIV	*E*D	19 April
185	717	1249	XV	C	4
186	718	1250	XVI	B	27 Maart
187	719	1251	XVII	A	16 April
188	720	1252	XVIII	*G*F	31 Maart
189	721	1253	XIX	E	20 April
190	722	1254	I	D	12
191	723	1255	II	C	28 Maart
192	724	1256	III	*B*A	16 April
193	725	1257	IV	G	8
194	726	1258	V	F	24 Maart
195	727	1259	VI	E	13 April
196	728	1260	VII	*D*C	4
197	729	1261	VIII	B	24
198	730	1262	IX	A	9
199	731	1263	X	G	1
200	732	1264	XI	*F*E	20
201	733	1265	XII	D	5
202	734	1266	XIII	C	28 Maart
203	735	1267	XIV	B	17 April
204	736	1268	XV	*A*G	8
205	737	1269	XVI	F	24 Maart
206	738	1270	XVII	E	13 April
207	739	1271	XVIII	D	5
208	740	1272	XIX	*C*B	24
209	741	1273	I	A	9
210	742	1274	II	G	1
211	743	1275	III	F	14
212	744	1276	IV	*E*D	5
213	745	1277	V	C	28 Maart
214	746	1278	VI	B	17 April
215	747	1279	VII	A	2

Jaaren			Merken		Paaschdag
216	748	1280	VIII	*G* F	21 April
217	749	1281	IX	E	13
218	750	1282	X	D	29 Maart
219	751	1283	XI	C	18 April
220	752	1284	XII	*B* A	9
221	753	1285	XIII	G	25 Maart
222	754	1286	XIV	F	14 April
223	755	1287	XV	E	6
224	756	1288	XVI	*D* C	28 Maart
225	757	1289	XVII	B	10 April
226	758	1290	XVIII	A	2
227	759	1291	XIX	G	22
228	760	1292	I	*F* E	6
229	761	1293	II	D	29 Maart
230	762	1294	III	C	18 April
231	763	1295	IV	B	3
232	764	1296	V	*A* G	25 Maart
233	765	1297	VI	F	14 April
234	766	1298	VII	E	6
235	767	1299	VIII	D	19
236	768	1300	IX	*C* B	10
237	769	1301	X	A	2
238	770	1302	XI	G	22
239	771	1303	XII	F	7
240	772	1304	XIII	*E* D	29 Maart
241	773	1305	XIV	C	18 April
242	774	1306	XV	B	3
243	775	1307	XVI	A	26 Maart
244	776	1308	XVII	*G* F	14 April
245	777	1309	XVIII	E	30 Maart
246	778	1310	XIX	D	19 April
247	779	1311	I	C	11
248	780	1312	II	*B* A	26 Maart
249	781	1313	III	G	15 April
250	782	1314	IV	F	7
251	783	1315	V	E	23 Maart

Jaaren			Merken		Paaschdag
252	784	1316	VI	DC	11 April
253	785	1317	VII	B	3
254	786	1318	VIII	A	23
255	787	1319	IX	G	8
256	788	1320	X	FE	30 Maart
257	789	1321	XI	D	19 April
258	790	1322	XII	C	11
259	791	1323	XIII	B	27 Maart
260	792	1324	XIV	AG	15 April
261	793	1325	XV	F	7
262	794	1326	XVI	E	23 Maart
263	795	1327	XVII	D	12 April
264	796	1328	XVIII	CB	3
265	797	1329	XIX	A	23
266	798	1330	I	G	8
267	799	1331	II	F	31 Maart
268	800	1332	III	ED	19 April
269	801	1333	IV	C	4
270	802	1334	V	B	27 Maart
271	803	1335	VI	A	16 April
272	804	1336	VII	GF	31 Maart
273	805	1337	VIII	E	20 April
274	806	1338	IX	D	12
275	807	1339	X	C	28 Maart
276	808	1340	XI	BA	16 April
277	809	1341	XII	G	8
278	810	1342	XIII	F	31 Maart
279	811	1343	XIV	E	13 April
280	812	1344	XV	DC	4
281	813	1345	XVI	B	27 Maart
282	814	1346	XVII	A	16 April
283	815	1347	XVIII	G	1
284	816	1348	XIX	FE	20
285	817	1349	I	D	12
286	818	1350	II	C	28 Maart
287	819	1351	III	B	17 April

Jaaren			Merken		Paaschdag	
288	820	1352	IV	AG	8	April
289	821	1353	V	F	24	Maart
290	822	1354	VI	E	13	April
291	823	1355	VII	D	5	
292	824	1356	VIII	CB	24	
293	825	1357	IX	A	9	
294	826	1358	X	G	1	
295	827	1359	XI	F	21	
296	828	1360	XII	ED	5	
297	829	1361	XIII	C	28	Maart
298	830	1362	XIV	B	17	April
299	831	1363	XV	A	2	
300	832	1364	XVI	GF	24	Maart
301	833	1365	XVII	E	13	April
302	834	1366	XVIII	D	5	
303	835	1367	XIX	C	18	
304	836	1368	I	BA	9	
305	837	1369	II	G	1	
306	838	1370	III	F	14	
307	839	1371	IV	E	6	
308	840	1372	V	DC	28	Maart
309	841	1373	VI	B	17	April
310	842	1374	VII	A	2	
311	843	1375	VIII	G	22	
312	844	1376	IX	FE	13	
313	845	1377	X	D	29	Maart
314	846	1378	XI	C	18	April
315	847	1379	XII	B	10	
316	848	1380	XIII	AG	25	Maart
317	849	1381	XIV	F	14	April
318	850	1382	XV	E	6	
319	851	1383	XVI	D	22	Maart
320	852	1384	XVII	CB	10	April
321	853	1385	XVIII	A	2	
322	854	1386	XIX	G	22	
323	855	1387	I	F	7	

Jaaren			Merken		Paaschdag
324	856	1388	II	ED	29 Maart
325	857	1389	III	C	18 April
326	858	1390	IV	B	3
327	859	1391	V	A	26 Maart
328	860	1392	VI	GF	14 April
329	861	1393	VII	E	6
330	862	1394	VIII	D	19
331	863	1395	IX	C	11
332	864	1396	X	BA	2
333	865	1397	XI	G	22
334	866	1398	XII	F	7
335	867	1399	XIII	E	30 Maart
336	868	1400	XIV	DC	18 April
337	869	1401	XV	B	3
338	870	1402	XVI	A	26 Maart
339	871	1403	XVII	G	15 April
340	872	1404	XVIII	FE	30 Maart
341	873	1405	XIX	D	19 April
342	874	1406	I	C	11
343	875	1407	II	B	27 Maart
344	876	1408	III	AG	15 April
345	877	1409	IV	F	7
346	878	1410	V	E	23 Maart
347	879	1411	VI	D	12 April
348	880	1412	VII	CB	3
349	881	1413	VIII	A	23
350	882	1414	IX	G	8
351	883	1415	X	F	31 Maart
352	884	1416	XI	ED	19 April
353	885	1417	XII	C	11
354	886	1418	XIII	B	27 Maart
355	887	1419	XIV	A	16 April
356	888	1420	XV	GF	7
357	889	1421	XVI	E	23 Maart
358	890	1422	XVII	D	12 April
359	891	1423	XVIII	C	4

Jaaren			Merken		Paaschdag	
360	892	1424	XIX	*B* A	23	April
361	893	1425	I	G	8	
362	894	1426	II	F	31	Maart
363	895	1427	III	E	20	April
364	896	1428	IV	*D* C	4	
365	897	1429	V	B	27	Maart
366	898	1430	VI	A	16	April
367	899	1431	VII	G	1	
368	900	1432	VIII	*F* E	20	
369	901	1433	IX	D	12	
370	902	1434	X	C	28	Maart
371	903	1435	XI	B	17	April
372	904	1436	XII	*A* G	8	
373	905	1437	XIII	F	31	Maart
374	906	1438	XIV	E	13	April
375	907	1439	XV	D	5	
376	908	1440	XVI	*C* B	27	Maart
377	909	1441	XVII	A	16	April
378	910	1442	XVIII	G	1	
379	911	1443	XIX	F	21	
380	912	1444	I	*E* D	12	
381	913	1445	II	C	28	Maart
382	914	1446	III	B	17	April
383	915	1447	IV	A	9	
384	916	1448	V	*G* F	24	Maart
385	917	1449	VI	E	13	April
386	918	1450	VII	D	5	
387	919	1451	VIII	C	25	
388	920	1452	IX	*B* A	9	
389	921	1453	X	G	1	
390	922	1454	XI	F	21	
391	923	1455	XII	E	6	
392	924	1456	XIII	*D* C	28	Maart
393	925	1457	XIV	B	17	April
394	926	1458	XV	A	2	
395	927	1459	XVI	G	25	Maart

Jaaren			Merken		Paaschdag
396	928	1460	XVII	*F* E	13 April
397	929	1461	XVIII	D	5
398	930	1462	XIX	C	18
399	931	1463	I	B	10
400	932	1464	II	*A* G	1
401	933	1465	III	F	14
402	934	1466	IV	E	6
403	935	1467	V	D	29 Maart
404	936	1468	VI	*C* B	17 April
405	937	1469	VII	A	2
406	938	1470	VIII	G	22
407	939	1471	IX	F	14
408	940	1472	X	*E* D	29 Maart
409	941	1473	XI	C	18 April
410	942	1474	XII	B	10
411	943	1475	XIII	A	26 Maart
412	944	1476	XIV	*G* F	14 April
413	945	1477	XV	E	6
414	946	1478	XVI	D	22 Maart
415	947	1479	XVII	C	11 April
416	948	1480	XVIII	*B* A	2
417	949	1481	XIX	G	22
418	950	1482	I	F	7
419	951	1483	II	E	30 Maart
420	952	1484	III	*D* C	18 April
421	953	1485	IV	B	3
422	954	1486	V	A	26 Maart
423	955	1487	VI	G	15 April
424	956	1488	VII	*F* E	6
425	957	1489	VIII	D	19
426	958	1490	IX	C	11
427	959	1491	X	B	3
428	960	1492	XI	*A* G	22
429	961	1493	XII	F	7
430	962	1494	XIII	E	30 Maart
431	963	1495	XIV	D	19 April

Jaaren			Merken		Paaschdag
432	964	1496	XV	*C* B	3 April
433	965	1497	XVI	A	26 Maart
434	966	1498	XVII	G	15 April
435	967	1499	XVIII	F	31 Maart
436	968	1500	XIX	*E* D	19 April
437	969	1501	I	C	11
438	970	1502	II	B	27 Maart
439	971	1503	III	A	16 April
440	972	1504	IV	*G* F	7
441	973	1505	V	E	23 Maart
442	974	1506	VI	D	12 April
443	975	1507	VII	C	4
444	976	1508	VIII	*B* A	23
445	977	1509	IX	G	8
446	978	1510	X	F	31 Maart
447	979	1511	XI	E	20 April
448	980	1512	XII	*D* C	11
449	981	1513	XIII	B	27 Maart
450	982	1514	XIV	A	16 April
451	983	1515	XV	G	8
452	984	1516	XVI	*F* E	23 Maart
453	985	1517	XVII	D	12 April
454	986	1518	XVIII	C	4
455	987	1519	XIX	B	24
456	988	1520	I	*A* G	8
457	989	1521	II	F	31 Maart
458	990	1522	III	E	20 April
459	991	1523	IV	D	5
460	992	1524	V	*C* B	27 Maart
461	993	1525	VI	A	16 April
462	994	1526	VII	G	1
463	995	1527	VIII	F	21
464	996	1528	IX	*E* D	12
465	997	1529	X	C	28 Maart
466	998	1530	XI	B	17 April
467	999	1531	XII	A	9

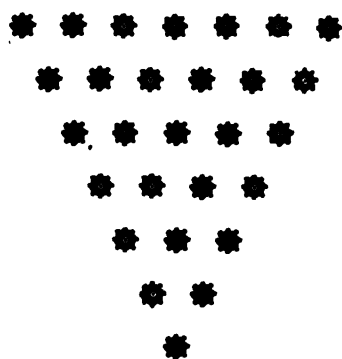
Jaaren			Merken		Paaschdag	
468	1000	1532	XIII	*G*F	31	Maart
469	1001	1533	XIV	E	13	April
470	1002	1534	XV	D	5	
471	1003	1535	XVI	C	28	Maart
472	1004	1536	XVII	*B*A	16	April
473	1005	1537	XVIII	G	1	
474	1006	1538	XIX	F	21	
475	1007	1539	I	E	6	
476	1008	1540	II	*D*C	28	Maart
477	1009	1541	III	B	17	April
478	1010	1542	IV	A	9	
479	1011	1543	V	G	25	Maart
480	1012	1544	VI	*F*E	13	April
481	1013	1545	VII	D	5	
482	1014	1546	VIII	C	25	
483	1015	1547	IX	B	10	
484	1016	1548	X	*A*G	1	
485	1017	1549	XI	F	21	
486	1018	1550	XII	E	6	
487	1019	1551	XIII	D	29	Maart
488	1020	1552	XIV	*C*B	17	April
489	1021	1553	XV	A	2	
490	1022	1554	XVI	G	25	Maart
491	1023	1555	XVII	F	14	April
492	1024	1556	XVIII	*E*D	5	
493	1025	1557	XIX	C	18	
494	1026	1558	I	B	10	
495	1027	1559	II	A	26	Maart
496	1028	1560	III	*G*F	14	April
497	1029	1561	IV	E	6	
498	1030	1562	V	D	29	Maart
499	1031	1563	VI	C	11	April
500	1032	1564	VII	*B*A	2	
501	1033	1565	VIII	G	22	
502	1034	1566	IX	F	14	
503	1035	1567	X	E	30	Maart

Jaaren			Merken		Paaschdag	
504	1036	1568	XI	*D*C	18	April
505	1037	1569	XII	B	10	
506	1038	1570	XIII	A	26	Maart
507	1039	1571	XIV	G	15	April
508	1040	1572	XV	*F*E	6	
509	1041	1573	XVI	D	22	Maart
510	1042	1574	XVII	C	11	April
511	1043	1575	XVIII	B	3	
512	1044	1576	XIX	*A*G	22	
513	1045	1577	I	F	7	
514	1046	1578	II	E	30	Maart
515	1047	1579	III	D	19	April
516	1048	1580	IV	*C*B	3	
517	1049	1581	V	A	26	Maart.
518	1050	1582	VI	G	15	April
519	1051	1583	VII	F	31	Maart
520	1052	1584	VIII	*E*D	19	April
521	1053	1585	IX	C	11	
522	1054	1586	X	B	3	
523	1055	1587	XI	A	16	
524	1056	1588	XII	*G*F	7	
525	1057	1589	XIII	E	30	Maart
526	1058	1590	XIV	D	19	April
527	1059	1591	XV	C	4	
528	1060	1592	XVI	*B*A	26	Maart
529	1061	1593	XVII	G	15	April
530	1062	1594	XVIII	F	31	Maar
531	1063	1595	XIX	E	20	April
532	1064	1596	I	*D*C	11	
533	1065	1597	II	B	27	Maart
534	1066	1598	III	A	16	April
535	1067	1599	IV	G	8	
536	1068	1600	V	*F*E	23	Maart
537	1069	1601	VI	D	12	April
538	1070	1602	VII	C	4	
539	1071	1603	VIII	B	24	

Jaaren			Merken		Paaschdag
540	1072	1604	IX	*A* G	8 April
541	1073	1605	X	F	31 Maart
542	1074	1606	XI	E	20 April
543	1075	1607	XII	D	5
544	1076	1608	XIII	*C* B	27 Maart
545	1077	1609	XIV	A	16 April
546	1078	1610	XV	G	8
547	1079	1611	XVI	F	24 Maart
548	1080	1612	XVII	*E* D	12 April
549	1081	1613	XVIII	C	4
550	1082	1614	XIX	B	24
551	1083	1615	I	A	9
552	1084	1616	II	G F	31 Maart
553	1085	1617	III	E	20 April
554	1086	1618	IV	D	5
555	1087	1619	V	C	28 Maart
556	1088	1620	VI	*B* A	16 April
557	1089	1621	VII	G	1
558	1090	1622	VIII	F	21
559	1091	1623	IX	E	13
560	1092	1624	X	*D* C	28 Maart
561	1093	1625	XI	B	17 April
562	1094	1626	XII	A	9
563	1095	1627	XIII	G	25 Maart
564	1096	1628	XIV	*F* E	13 April
565	1097	1629	XV	D	5
566	1098	1630	XVI	C	28 Maart
567	1099	1631	XVII	B	10 April
568	1100	1632	XVIII	*A* G	1
569	1101	1633	XIX	F	21
570	1102	1634	I	E	6
571	1103	1635	II	D	29 Maart
572	1104	1636	III	*C* B	17 April
573	1105	1637	IV	A	9
574	1106	1638	V	G	25 Maart
575	1107	1639	VI	F	14 April

Jaaren			Merken		Paaschdag
576	1108	1640	VII	*E* D	5 April
577	1109	1641	VIII	C	25
578	1110	1642	IX	B	10
579	1111	1643	X	A	2
580	1112	1644	XI	*G* F	21
581	1113	1645	XII	E	6
582	1114	1646	XIII	D	29 Maart
583	1115	1647	XIV	C	18 April
584	1116	1648	XV	*B* A	2
585	1117	1649	XVI	G	25 Maart
586	1118	1650	XVII	F	14 April
587	1119	1651	XVIII	E	30 Maart
588	1120	1652	XIX	*D* C	18 April
589	1121	1653	I	B	10
590	1122	1654	II	A	26 Maart
591	1123	1655	III	G	15 April
592	1124	1656	IV	*F* E	6
593	1125	1657	V	D	29 Maart
594	1126	1658	VI	C	11 April
595	1127	1659	VII	B	3
596	1128	1660	VIII	*A* G	22
597	1129	1661	XI	F	14
598	1130	1662	X	E	30 Maart
599	1131	1663	XI	D	19 April
600	1132	1664	XII	*C* B	10
601	1133	1665	XIII	A	26 Maart
602	1134	1666	XIV	G	15 April
603	1135	1667	XV	F	7
604	1136	1668	XVI	*E* D	22 Maart
605	1137	1669	XVII	C	11 April
606	1138	1670	XVIII	B	3
607	1139	1671	XIX	A	23

* * *
* *
*

RIJMKRONIJK
VAN
MELIS STOKE.

TWEEDE BOEK.

Men screef dusent seventich eñ sesse/ DIEDERIK de Vijfde. 1076.
Als Dideric hadde grote langhenesse
Dat lant te hebbene weder algader/
Dat Grave Florens was sijns vader.
Met beden eñ met fiere claghe
Versamende hi man eñ maghe/
Eñ sijn Stiefvader halp hem echt/
Van Vlaendren de Vriese Roebrecht;

Eñ

ŷ. 2 langhenesse) begeerte. van 't Werkwoord *langhen*, ook noch by Kiliaan bekend in de betekenis van *verlangen*.

ŷ. 4 sijns vader) zie de Aantek. I. 139. p. 158.

ŷ. 6 man eñ maghe) in de Andd. *vriend eñ maghe*. en zo ook V. 1169. en VII. 13. elders, *vrient eñ man*, *mannen eñ vrienden*. Strickerus VII. 10.

Marsilies die wainte harte;
Baide an hare und an barte
Rauft er sich vor laide.
Er sprach: Wo sint nu baide
Freunt, Man *und* Mage?

daar hebt gyze alle drie; en nochtans noemt hyze *beide*: waarvan zie by I. 607. 't Is niet noodig, hier, by onzen Dichter, door *Man*, bepaaldelijk te verstaan *Leenmannen*. Meerhout, wien Melis hier vertaalt, zeide, *convocatis quibuscumque potuit*.

DIEDERIK de Vijfde.

Eñ es comen tYselmonde/
Daer ghemaect hadde tier stonde
Ene vaste borch/ al wast onrecht/
Willem de Bisscop van Utrecht;
Eñ hi verneemt eñ verstaet/
Dat daer is de Bisscop Coenraet.
Daer was ghevochten vaste eñ sere:
Maer jonghe Dideric wan de ere/
Want hi de borch tYsselmonde
Brande eñ slechte inden gronde/
Eñ wan met scepe den wijch mede

Al-

potuit. Diederik verzaamde al wat hy kon. Even onbepaald zegtmen ook nu noch, *Man en maag te hulp roepen*: dat echter al veeltijds verbasterd is in *Man en Maagd*. zelfs heb ik 't gevonden by Schryvers, daar ik 't geenszins verwachtte.

℣. 19 Eñ wan met scepe den wijch) Meerhout maakt hier geen gewag van eenen scheepsstrijd op de Merwede. Kolijn heeft Melis, niet alleen dien strijd zelven, maar ook de woorden, *wan den wijch*, ontleend, doch de laatsten gansch bedorven, ℣. 1016. —— —— *en ging beslaen*

Alomme en trak zine scepen
Tegen opt Mereweda, daer grepen
Zi mit force ein ander an,
Diederick wast ti de wyge wan.

℣. 25 al noch) zo ook I. 575. alwaar in de Andd. *noch*, gelijk hier *noch an*. *Al noch* is 't zelfde met *als noch*.

℣. 26 menich halsberch) Wouter de Klerk maakte hiervan *menich Aelbrecht*.

℣. 28 Eñ was seder ghelaten gaen) beter leestmen in de Andd. *Eñ zident was bi* laten *gaen*.
Ik heb het echter onveranderd gelaaten: niet, omdat 'er staat VIII. 816. *Eñ bevet den jonghen Grave* ghelaten

In de poert bliven *allene*.

en vervolgends ℣. 1294.

Eñ bevet se alle slapen ghelaten.

want

Alwaer inde Marwede.
Die Proefst van Daventre bleef daer/
Van Oudemonster de Pape Walnaer
Eñ een Grave/ heet Gheerlach/
Eñ menich ander op den dach.
Men seghet al noch/ tote Ycelmonde
Leghet menich halsberch inden gronde.
Die Bisscop Coenraet wort ghevaen/
Eñ was seder ghelaten gaen.
Aldus quam Dideric in sijn lant/
Eñ wan den zeghe metter hant/

DIEDERIK de Vijfde.

Eñ

want ik acht dat in die plaatsen behoorde geleezen te worden, *blivende* en *slapende*; en dit schijnt bevestigd te worden door de Andd. daarmen leest *slapende laten*: zie de Aant. IV. 360. maar, omdat ik vind V. 1371.

Hadde de Coninc ghewilt *gheven.*

en VIII. 1047. *Hebdi* ghehoert *seggben.* En zo ook by anderen. Walewein f. 13 d.

Hi baddene welna met groter porsse
Ghedaen *tumen vanden orsse.*

en f. 58. d. *Sesticb badire* ghedaen *vallen.*
Doch anders, en beter, by den onzen IV. 1175. *badde laten maken.* III. 1178. *badden dorren bestaen.* VI. 1294. *bebbe boren lien.* II. 884 en VI. 639. *was gaen slapen.* En dus waar ook hier beter, *was laten gaen.*

ℽ. 30 den zeghe) zo in B. In A kwaalijk, *de segbe.* Onze oudste Dichters gebruikten in dit woord doorgaands de z; en 't woord zelf altijd Mannelijk. zie I. 75. II. 1098. IV. 597. IX. 1301. X. 622. Maerlant II. 22. f. 24 d.

Eñ als Moyses up bief die bande
So verloren den zege *die viande;*
Eñ als bem die bant nedervel
Verloren den zege *die van Ysrael.*

en zo elders. In de Andd. worden dit en het voorgaande vaars aldus geleezen:

Aldus wan Diederic metter bant
Den zegbe, eñ quam in sijn lant.

ℽ. 31

DIEDERIK de Vijfde.

En leedde vichtiene jaer
In vreden sine tijt daer naer.
Diedric, deen dit is ghesciet,
Nam een wijf, die Othilt hiet,
Daer ane wan hi enen zone;
Florens was hi heten die gone.
Dese Diedric gaf inder stonde
Den Abt Steven van Egmonde
Hantvesten, en veste al die gaven,
Die sine Oude Vorders gaven;

En

℣. 31 vichtiene) dat is *vijftien*. Wy tekenen dit alleen aan om 't zeldsaame voorbeeld der anders gemeene verandering van *f* in *ch*.

℣. 36 heten) dat is, *gebeeten*; gelijk hier in de Andd. Zo vindenwe III. 258. *leghen* voor *gelegen*. Hieronder ℣. 66. I. 1032. en elders, *brocht* voor *gebrocht*. IV. 1376 *alst gheten was*: doch dit schijnt eene verkorting te zijn voor *ge-eeten*.

℣. 38 Den Abt Steven) zie hier achter.

℣. 39 al die gaven) de Andd. *al die haven*. mogelijk, omdat het volgende Rijmwoord ook is *gaven*. Doch 't eene een Naamwoord, het andere een Werkwoord zijnde, zo is dit hier van weinig belang. Melis vertaalde Meerhout; en daar leezenwe, *donationes et largitiones*: en dat zijn, met één woord, gaaven. De spreekwyze, *geeven eene gaave*, lees ik ook by Maerlant IV. 12. f. 33 c.

God gaf *daer een vremde* gave;
Desekinne sprac bi Gods gebete.

Dat was dan een *Gaave Gods*: waaronder Kiliaan niet alleen begreep *Donum Dei*, maar ook *Pestis vel alia lues a Deo immissa*. Waarom dan ook de bewoording, *met dolheid begaafd zijn*, voorheenen bestaan kon; schoon menze nu, te recht, voor bespottelijk houdt.

℣. 43 Entaer) in de Andd. twee woorden, *Ende daer*.

℣. 46 (t Scoutheetdoem van Alcmare) zie hier de woorden des Briefs: *concessi Stephano suisque successoribus Judiciariam*

Eñ merſde hem haer recht DIEDERIK de Vijfde.
In landen/ in heerſcepien echt;
Entaer toe ſo makede hi
Des Godshuis man al tolne vri.
Oec gaf hi hem openbare
t'Scoutheerdoem van Alkemare.
Dese Diedric ſtarf daer naer/
Als men ſcreef ons Heren iaer
Duſent neghentich eñ een. 1091.
Om hem dreef Hollant groten ween.

Sijn

riam poteſtatem in Alcmere , quod Ambocht vocatur Theutonice. En zo leeſtmen ook by Meerhout. In de Holl. Kron. Diviſ. X. c. 9. wordt het aldus verduitſcht: *dat Ambochts gherecht, datmen hiet dat Daghelijxs Gherecht.* Dat het Schoutſchap van Alkmaar aan de Abten van Egmond zoude opgedraagen geweeſt zijn, noemde Eikelenberg *niet gelooflijk.* En zulks om reden, dat die Abten dat recht, of die magt, noit geoeffend, noit beweerd hebben: gelijk hy ook van den Brief zelven de beſte gedachten niet hadt. Doch miſſchien is 'er in den naam van *Alkmaar* gemiſt. By onzen Dichter, in B, lees ik hier *Altenaer.* Zeker is dat ook elders by Meerhout *Alcmaria* ingeſloopen is in de plaatſe van *Alsmaer.* Want beſchryvende de vlucht van de Gravinne Aleid met haaren Schoonzoon, den Graave van Loon, van Haarlem naar Utrecht, terwijl Ada naar Leiden week, zeide hy, immers in de Uitgaave van Sweertius: *quorum fuga, ſi beneficium noctis non intercesſiſſet, a pagis circumjacentibus* Ollesdorp *et* Alcmaria, *proculdubio intercepta fuiſſet.* Waarop Scriverius aantekende, dat hy by Wilh. Procurator gevonden hadt, *Okſtorp* en *Alsmaer;* en in één zyner *MSS.* van Meerhout eveneens *Alsmaer*, dat is *Aelsmeer.* 't Is zeker dat *Alkmaar* daar niet te pas kwam. Melis noemt die plaatſen niet: zie hem B. III. ℣. 63. Eindelijk mag ik hier niet verzwygen, dat Scriverius, nevens de eerſtgemelde woorden van Meerhout, ſchreef het eene woord, *Ambachtsheeren.* dat mogelijk niet geheel mis is. Doch ik laat dit alles ter beſliſſinge van den kundigen Leezer.

℣. 49 Duſent neghentich eñ een) zie hier achter.

℣. 58

Diederik de Vijfde.

Sijn Vader was doot dertich iaer/
Eer dat hi starf/ harde naer;
Eñ twee iaer was ſijn Moeder wughet
Des lants/ als de geeſte toghet;
Eñ acht iaer hadde ſijn Stiefvader
Hollant in ſine hant algader/
Eñ vier iaer daer na Godevaert/
Die Bulricghede gheheten waert/

Die

℣. 58 Bulricghede) *gibboſus*, by Meerhout. Van de ſpellinge *cg* voor *gg*, ſprakenwe I. 11. *Bulriggede* is *bulrigde*. Jacob Vilt, Vert. van Boëtius B. III. pr. 4. *bootcbeus*, *bulrigdt ende gheconterfaict:* alle drie tot vertaaling van 't eene woord *Struma;* waarvoor de ongenoemde Vertaaler zeide, *bocbeux of contrefait.* In de Andd. ſtaat hier *buulrigde;* en dat is 't zelfde. Alk. verklaart het *Bult-rugde;* en Kakolijn ſchreef ℣. 959. *builtrugde*, als of 't genoeg waare een woord te bederven, om het een' zwier van oudheid te geeven. Wat is *built?* is 't *buil?* of *bult?* maar *bul* en *buul* zijn zekerlijk *buil;* en daarvan ook by onzen Dichter I. 1287. *ghebuulde.* Men zegt noch doorgaands, *Goverd met den bult.* Dat wiſt Kolijn ook; en noemde hem ℣. 946. *Godevairt metten balt:* Want *bult* was te gemeen. Nochtans zeiden de Ouden ook *bult*, en niet *balt.* maar de Heer Klaas Kolijn ontdekt zijn bedrog op nieuw, zeggende ℣. 951. *de gebocbalde Govaert;* wederom met een moedwillige verbaſtering van het woord *gebocbeld*, in dien ouden tijd volſtrekt onbekend. Want dat is, het geene onze Dichter noemde I. 1187. 1197. *bocbeus:* de eene Vertaaler van Boëtius, *bocbeux;* de andere, *bootcbeus:* en J. v. Maerlant, *bootſeus*, aangehaald boven I. 1149. Dit laatſte, het oudſte onder deeze voorbeelden, ſchijnt my het regelmaatigſte, als ons lijnrecht wyzende tot des zelfs oorſprong, *bootſe*, dat is *bult.* Boëtius, ter gemelde plaatſe, zeide, dat Catullus, Nonius, ſchoon eenen man van ſtaat, echter genoemd hadt *Struma:* de ongenoemde, vertaalde het *bocbeus;* en in de Gloſe f. 114 a. bragt hy 't over van den rug tot het harte: *omme dat hy van quaden levene een* bulgte *of* BOOTSE *int herte droech.* Kiliaan: BOETSE *is butſe; Tuber.* Ik zeg hier niets van *bulgte*, dan alleen dat 'er zo ſtaat; mogelijk voor *bultge. Bult* vind

Die Hertoghe; doe tieghen recht
Een iaer die Bisscop van Utrecht.
Dus stoet hem utermaten onsiene
Grave te sijn der iaren vijftiene:
Eñ vijftien iaer helt hi in vreden
Sijn lant eñ al sine steden.
Tote Egmonde wort hi ter eerden
Brocht met harde groter werden.

Diederik de Vijfde.

Flo-

vind ik Rom. van Ferguut, in de beschryvinge van eenen *Naan* of Dwerg, f. 13 c.

Vore die tente bi staende vant
Enen eyseliken Seriant,
Vier voete lanc, *tboeft baddi groet*,
Sijn ogen blakeden roet,
Geformeert was bi alse een catte,
Sijn noselocke wijt eñ platte,
Die lippen swart, *die tanden wit*,
Tote ane doren den mont gesplit,
Verronselt was bem al sijn lijf,
Swart alse pec, *baesbudigh*, *stijf*,
Hi was ru alse een camore,
Den Bult *baddi achter eñ vore*.

maar *Bochel* of *Buchel*, in de betekenis van *Bult* is een woord van deeze en de voorgaande eeuwe, en zelfs by Kiliaan, in die betekenisse, niet bekend. In de beschryvinge van den Naan, schijnt de vijfde regel bedorven te zijn. daar staat:

Geformeert was bi alse een catte.

Ik begrijp die gelijkenis niet tusschen het maaksel van dien Dwerg en van eene Kat. Doch mijn begrip is geen richtsnoer voor dat van anderen. maar ook anderen zullen lichtelijk begrypen, dat de gelykenis tusschen de oogen des Naans en die der Katte, in die beschryvinge zeer welvoegelijk zoude zijn, en hier geleezen konnen worden:

Sijn ogen blakeden roet
Geformeert alse eenre catte.

Dit in 't voorbygaan.

ỳ.61 onsiene) wy hebben deeze plaats verklaard boven I.1002.

FLORENS de Tweede.

Florens wort naden vader
Grave eñ Here des lants algader.
Dese hiet Florens de Vette.
Met groter eren / sonder lette /
So leedde hi alte mael sijn leven
In herachticheden / in feesten / in gheven.
In rikeden ghinc hi te voren
Allen daer hi af was gheboren.
Te wive nam hi Peternelle
Te blivene sijns bedden gheselle /

Des

✡. 72 In herachticheden) de Andd. *in eren.* Dit komt verstaanlyker voor. Maar wat taal is dit? *Hy leidde zijn leeven met grooter eren in eren. Herachticheid* is *heerachtigheid*, en betekent pracht, luister, *magnificentia*; waardoormen geëerd wordt waarmen komt. Limborg B. XI. f. 112 b.

Nu laet ons onse vaert bereiden
Met groter erachticheiden ——
Eñ ontbieden in menich lant
Om riddren eñ om liede,
Eñ voeren ene scone maysseniede,
Dat radic, eñ varen soe erelike,
Datmen daer int Keyserike
Ons eerlijc *mach ane sien.*

Varen so erelike, te weeten, met eene *scone maysseniede*, een schoon gevolg van Ridderen en Knaapen, is *Heerlijk*, *Magnificè.* Maar *eerlijk aangezien worden*, is *Eerlijk*, *Honorificè.* Enz. *Maisniede* is geen woord van onzen Dichter; anders gemeengenoeg. Walewein f. 601 b.

—— —— *het sijn liede*
Van des Cō. Wonders maissniede.

Ferguut f. 25 b.

Artuer die Coninc eñ sine maisniede;
Hi hout altoes vrome liede.

deezen noemde Artur zelf f. 29 d.

De Ridders van mire meisniede.

Maar de *Ridders* hebben ook hunne *meisniede.* Wal. f. 6 c.

Ten elps bene saten die Graven

Eñ

Des Hertoghen Diderics dochter van Sassen/ FLORENS de Tweede.
Van edelen conne uut ghewassen.
Enen broeder hadsi/ hiet Lotaris/
Daermen wel of weet dat waer is/
Dat hi selver Roemsch keiser was.
Hier na salmen ghewaghen das.
An haer wan hi Diderike/
Eñ enen Florens des ghelike/
Die de Suarte Florans hiet/
Daer vele quaets of es ghesciet.

De-

Eñ Hertoghen van groter haven;
Eñ ten yvore Hoghe liede,
Rudders: maer hare maisniede
Saten beneden ten marberine.

Eigelijk betekende het *Huisgezin*, *Huisgenooten*. J. van Maerlant I. 42. f. 10 c.

Abraham die nam Ysmaël,
Ende daer toe alle sine maisniede,
Ia datmen vant van mansdiede.

zie Genes. XVII. 23. Der Vrouwen Stede I. 44 f. 98 b. *allerande handwerc om huere* mesnieden *te wercke te stellene*. En II. 26. f. 153 b. *inde welke camere zy dien zo hebbendelic ende zo secretelic ghehorghen hadde, dat gheen van hueren* boden *noch* mesnieden *weten noch vernemen en consten dat hy daer ware*. Elk kent het Fransche *mesnage*, *ménage*, in de betekenis van ons *Huëshouding*.

ỷ. 72 in gheven) in gaaven, giften. Fragm. ỷ. 1544.

Manehvalt wart thiu geve.

In 't Neerd. heb ik 't elders niet aangemerkt.

ỷ. 75 Peternelle) kwaalijk in A, *ene Peternelle*.

ỷ. 77 Des Hertoghen Diderics dochter van Sassen) alles mis. Daar was toen geen Hertog Diederik bekend noch in Opper- noch in Neder-Saxen. Zy was de volle Zuster (*germana soror*, zegt Krantzius in Saxonia V. 44) van Lotharis, die door gunst van Keizer Henrik V, na de dood van Hertog Magnus, die twee Dochters, maar geenen Zoon, naliet, aan-

ge-

FLORENS de Tweede.

Dese Vette Florens / daer ic of telle /
Eñ sijn wijf / vrouwe Peternelle /
Beterden tgoet tote Egmonde
Bede in renten ende in ponden /
Eñ offerden daer Misse ghewaden /
Eñ gout / daermen mede soude begaden
Sint Aelbrechts scrine / daer hi in leghet.
In sinen tiden / als men seghet /

Du-

gesteld is tot *Hertog van Saxen* in 1106. zie Helmoldus in Chron. Slav. I. 35. en tot Keizer verkooren in 1125. Zijn, en gevolgelijk dan ook haar Vader, hiet *Gebebardus* Graaf van Suppelenborg. zie Krantzius VI. 1. Eer *Lotbaris* Keizer was, werdt hy *Luder* of *Luderus* geheeten.

℣. 88 sijn wijf / vrouwe Peternelle) van *wijf* en *vrouwe*, en de saamenvoeging dier woorden, zie het slot onzer Aantek. I. 453. U heeft, *sijn wijs vrou:* en Seb. verklaart *wijs* door *wise*. Alk. breedvoeriger: *Wyse vrouwe, van wiens verstand de Jaarboeken by uytnementbeyd gewagen.* 't Is jammer dat zy B niet gezien hebben: daar staat voluit, *sijn wise vrouwe.* Beuzelingen! Melis zegt niets tot lof van Peternelle, dan dat zy, met haar' Man, de inkomsten van 't Klooster vermeerderd heeft; waartoe niet veel wijsheid noodig was. Doch zie by ℣. 167.

℣. 92 begaden) een onverschillig woord. *Begaden* MET GOUD, gelijk hier, is *vergulden*. En *Begaden* MET SLIJK, datmen met Kiliaan wel LEELICK *begaeden* mag heeten, is *vuil maaken*. Vaernewijck, VI. Audtvr Tr. I. §. 184.

Hy wart daer dicwils van tgbeboufte met opset
En vande vrauwen MET SLIJCKE *zeer* begaett,
En gheworpen inde Schelde ——

Sierlijk begaaden vind ik in Limborg B. VI. f. 71 c.

Vrouwe, wat seldi ons raden
Dat wi CIERLIKEN begaden?
Wi sijn coepmanne van Arragoen,
Eñ souden gberne doen
Onsen nuwen Coninc ere.

daar *begaden* eigelijkst betekent *laaten maaken.* Die Koopluiden

Dusent wast ons Heren iaer
Eñ neghen eñ neghentich dats waer/
Was Biscop Coenraet van Utrecht
Vermoort van enen Vrieschen knecht
In sijn huis/ daghes na mistijt;
Eñ ontran wech sonder strijt.
Men groevene in onser Vrouwen kerke/
Die hi van harde sconen ghewerke

FLORENS de Tweede.
1099.

Sel-

den waaren te vooren onderling overeen gekomen,

Datsi een clene clenodekijn,
Wel ghemaect ende fijn,
Wouden doen maken, *datsi souden*
Den Coninc prosenteren ———

en ten dien einde gaan zy by eene Konstwerkster te Venetien (die zelve Koningin van Arragon geweest was, maar ter liefde van Evax, thans den nieuwen Koning, haaren staat verlaaten hadt) de welke deeze gelegenheid waarneemende om zich aan Evax bekend te maaken,

Ghinc hare hande te werke setten,
Ende wrachte, sonder letten,
Een cleet te poente wale,
Eñ wrachter in alte male
Hare ghevaren tusschen hem beiden,
Eñ hoe si van hem was ghesceiden,
Van ende torde, eñ anders niet.

Wy hebben dit wat breeder aangehaald, omdat 'er uit te zien is, niet alleen 't gebruik van *begaden*, maar ook wat een *clene clenodie* zy; naamelijk alles wat weergaloos fraay, en zelfs onder de *raariteiten raar* is. zie boven I. 609. Merk ook in de laatst aangehaalde vaarzen *hare ghevaren*, in de betekenisse van *haar wedervaaren*. als mede *van ende torde* (*ten orde*) in die van, *van 't eene einde tot het andere:* dat is, *van het begin tot het end.* want *ord* is *begin* en *einde*.

ℽ. 99 daghes) dat is *by dag*; gelijk *nachts* van ouds betekende *by nacht*. Bediedenis der Misse f. 5 c.

Dat hemelijc te gader gaen
Dat die Joden nachts *daden.*

FLORENS de Tweede.

1112.

Selve maken bede twaren/
Eñ setter in Provendenaren.
Als men screef elf hondert jaer
Eñ xij meer daer naer/
Starf/ inde bloeme van sterc joghet/
Florens de Vette/ vol menigher doghet/
Eñ was tEgmonde begraven.
Peternelle gaf vele haven
Daer/ over de ziele van haren man/
Eñ soe bleef houdende vort an

Die

Maerlant VII. 7. f. 41 b.

Nachts *geboot hi hem eñ hiet*
Dat hi brake dat outaer,
Dat sijn vader maecte daer.

niet onaardig beneden X. 55.

Hadden si nachts *moghen ontflien*,
Men hadse daghes *niet ghesien.*

B en A zijn hier wederom bedorven. Voor *In sijn huys daghes*, gelijk wy hier geeven uit A, leestmen daar, *Op enen dach.* Dat Bisschop Koenraad *in zijn huis*, of *in zijn hof*, gelijk de Holl. Kronijk spreekt, vermoord is, kanmen nader zien in de Vert. van Beka p. 85. en in de Aantek. van A. Matthæus aldaar. *in propria domo* zegt Meerhout op 't jaar 1099. *in quarta feria Paschalis hebdomadæ.* dat is, Woensdag in de Paaschweek, 13 April; en niet 14, gelijk by Heda staat.

ỽ. 103 twaren) of, gelijk hier in de Andd. *te waren*, is zo veel als *ter waarheid*; gelijk Alk. het I. 441. zeer wel verklaarde: anders *in waarheid*, *waarlijk*, *voorwaar*, enz. doch doorgaands een Rijmwoord, dat net zo veel zegt als *dats waer*, hier even boven ỽ. 96. en meermaalen B. I. Nochtans verklaart Alk. dat zelfde *te waren* hier door *te bewaaren*; zie hem ook by II. 662. en V. 802. maar III. 284. door *zig te wagten.* Hier ter plaatse heeft hy onzen Dichter ook jammerlijk mishandeld; want zo leestmen by hem:

Men groef en in onser Vrouwen-kerke,
(Die hi van sconen ghewerke

Sel-

Die Graefscap van Hollant ghemene
Met haren kinderen / die waren clene.
Doe men screef xj hondert iaer
Eñ xxv quam edel suaer
Den Keiser Heinric an tUtrecht;
Daer galt hi der naturen recht /
Als ghelden moet een iegheliike.
Dit was de Vierde Heinrike.
Na hem wart Keiser ghecoren
Lotarijs / als ic sprac hier horen /

FLORENS de Tweede.
DIEDERIK de Zesde.
1125.

Gra-

Selve maken dede) *te waren*,
Ende set 'er in Provendenaren.

waaruit iemand zou konnen opmaaken, datmen *Proveniers* in de Kerke *zet* om de begraaven lyken *te bewaaren*. Zijn haaken en oogen bederven hier alles, gelijk doorgaands: en daardoor worden de laatste woorden, *te waren*, die hy 'er buiten sluit, ook buiten alle verband gerukt. Hy verandert *setter* in *set 'er*; en dus bederft hy de oude taal. Hy verklaart *Provendenaren* door *Proveniers*: dat, onbepaaldelijk, wel goed is: want het laatste woord is zekerlijk gemaakt van het eerste; maar bepaaldelijk, want hier wordt gesproken van de *Kanoniken* van de L. Vrouw te Utrecht, zeer kwaalijk, omdat zulks een vermenging maakt van de *Proveniers* te Haarlem, en de *Kanoniken* te Utrecht.

ꝟ. 105 elf hondert iaer Eñ xij) zie hier achter.

ꝟ. 111 over de ziele) de Andd. *voer die ziele*. 't is het zelfde.

ꝟ. 116 Eñ xxv) zoo ook ik B. en in C. maar in de eerste Uitg. kwaalijk, *Eñ den xxv*. Alk. in plaatse van *den* weg te werpen, als een zigtbaare fout zijnde; of het te laaten zo hy 't vondt: voegt 'er noch een party fouten by, schryvende vol uit, *Eñ den vijf en twintigste*.

ꝟ. 120 de Vierde Heinrike) de Vijfde. Henrik I. plag niet mede geteld te worden onder de Keizers, omdat hy niet gekroond is van den Paus; of omdat hy den Paus bedankte voor

 den

Diederik de Zesde.

Gravinne Peternellen broeder/
Eñ was des Riken behoeder/
Eñ droech hi iaer de crone
Mit groter eren harde scone.
Int iaer ons Heren/ min no mee/
1132. XI hondert dertich eñ twe
Was het winter herde groot.
Die Vriesen/ de menighen noot
Den Grave daden van Hollant/
Eñ onder wilen ghinghen in hant/
Som wile ombraken/ saghen sijs stede/

Wa-

den tytel van *Keiser van Romen.* zie Heifs, Hift. de l'Emp. L. II. ch. 2. Doch Melis dacht daar niet om: anders zou hy dus niet hebben voortgegaan,

Na hem wart Keiser GHECOREN
Lotaris. ——

want zo de verkiezing *Keizers* maakte, zo was ook Henrik I. Keizer. En zekerlijk was hy 't. De Heer Bourgeois du Chastenet heeft aangetekend op Heifs L. II. ch. 11. dat in deeze verkiezinge van Lotharis, de grond geleid is, om het hoofd des Rijks voor altijd afhangkelijk te maaken van des zelfs Leden.

ỷ. 124 des Riken behoeder) dat is, volgends Alk. *altoes oekende*, *augustus.* waarvan zie onze Aant. I. 717. *Beboeder* is geen byzondere tytel der Keizeren. Zo noemt onze Dichter Lodewijk Koning van Duitschland I. 398. *Coninc en Beboeder over Almangien.* en hieronder *ỷ.* 262. Heer Herman van Arendsbergh, *Vogbet en Beboeder* zyner Nichte. Indien ook *Beboeder* eenige verklaaring noodig heeft, zo is 't naaste woord *Voogd;* gelijk de oude Hoogd. dichters den Keizer zeer gemeen noemden *Roemsch Vogt*, of *Voget van Romen:* waarvoor Melis zeide *des Riken Beboeder.* zie Goldastus ad Paræn. Regis Tyroli §. 13.

ỷ. 126 Mit groter eren harde scone) zo heb ik de bedorven woorden in A, *Mit groten enen barden scone*, hersteld. In de Andd. *Met eren ende barde scone.*

ỷ. 131

Waren tien tiden buten vrede.
Dideric / des Vetten Graven Zone / | Diederik de Zesde.
Gaderde sijn here / als de gone
Die ghedochte al sulker scaden /
Alsi hem voormaels hadden beraden /
Eñ pijnde hem die te wreken swaer /
So dat hi quam tote Alcmaer.
Die West Vresen vloen tien stonden
Als diet ghehouden niet en conden /
Int vaste vanden lande ghemene.
Want ghelijc enen marberstene

Was

℣. 131 **Den Grave**) in **A** *Den Graven.* kwaalijk. Meerhout an. 1132. *injuriarum*, *quas* ILLI *Frisones Occidentales frequenter fecerant*, te weeten, *hem Diederik zelven;* als ook hier blijkt ℣. 137-139. De langduurige minderjaarigheid van deezen Graave kan daartoe licht aanleiding gegeeven hebben.

℣. 133 **ontbraken**) voor *ontbraken*, als gemeen is. *Ontbreeken* is hier *afvallen*, *deficere*, zich onttrekken aan de gehoorzaamheid van hunnen wettigen Heer. Het tegengestelde, dat hier voorgaat, is *gehoorzaam zijn*, gaan daar zy door de hand van hunnen Meester geleid of gedreeven worden: die dan de zulken *in band heeft*. Deeze Spreekwyzen komen hier zo dikwils voor, datze geen nader bevestiginge noodig hebben. maar dit en 't voorgaande vaars zijn buiten 't Latijn.

℣. 137 **ghedochte**) in **A** *dochte*; en daarvoor in **B** en **C** kwaalijk *duchte*. de Aantekening hier van Alk. is geleend van *Seb*.

℣. 138 **Alsi**) dat is, gelijk in de Andd. *Als si:* en is gemeen. *alsiere* voor *als zy 'er* IX. 306. *alsijt* voor *als zy het:* D. v. Assenede f. 13 a.

Hen gesciede alsijt *ontsagen.*

J. v. Maerlant II. 20 f. 24 b.

Mer alsijt *daden an haren mont*
Smaket als honich. ——

 ℣. 146

DIEDERIK de Zesde.

145 Was Vrieslant al hert verswooren.
Dies ghinc men hereghen eñ storen

ỹ. 146 hereghen eñ storen Eñ bernen ende roven) uit de drie laatste woorden kan yder zich lichtelijk een denkbeeld vormen van het eerste; 't welk eigelijk betekent *verwoesten.* Voor *beregben* staat hier in de Andd. *tergben:* dat zekerlijk bedorven is. Ik acht, dat het een en ander weezen moet, *bergben;* gelijk hieronder ỹ. 291 en 332, *verbergben:* in de Andd. kwaalijk, *verergben.* Noch in dit zelfde Boek ỹ. 685 en III. 161, vind ik in Allen *verbeert*, in de betekenis van beroofd, of geroofd, geplonderd, enz. Melis zegt III. 183.

Men ginc bernen *eñ* ROVEN *doe*
Al omme eñ om te Leiden toe.

't Welk de Schryver der Goudsche Kronijk aldus uitdrukte p. 54. *daer dede die Bisschop* HEREN *ende* branden *tot Leyden toe.* Wy leezen Deuteron. XXXII, 25. *van buyten sal het swert* BEROOVEN. In den Delfschen Bybel 1477. *buyten salse dat zwaert* WOESTEN. By Notkerus aldus: *swert* HERROTA *sie uze.* Rythm. de St. Annone §. IV. van den Heere Christus:

Ce bellin vur her ane sunden,
Her HERITE *si met geweld.*

dat is niet, *by bestreedtze*, gelijk de vertaaling van Schilterus medebrengt; het is ook niet, *by verbeerdeze*, volgends de verklaaring van M. Opitz; maar het is, *by beroofdeze*, *plonderdeze:* Walafridus Strabo, de Resurr. Christi:

Tartara DESPOLIANS, *devicta morte resurgens.*

Noch eens §. X.

Die HERITEN *after lanten*
Unzi si Hierusalem virebranten.

daar Schilterus geheel spoorbijster was, vertaalende den eersten regel, *qui dominabantur super terras*, het welk zou betekenen, *die beerschten over de landen*, of over de aarde. Maar de zin is: *Die* PLONDERDEN *achter lande,*

Tot sy Jerusalem verbrandden.

wat *achter lande* zy, hebben wy elders getoond. Fragm. de Bello Sarr. ỹ. 1576.

Ther HERETE *mir mine marke.*

dat is, die *verwoestte* my myne grenzen, of mijn land. Ook was Kiliaan verbijsterd, schryvende dit oude woord met *ee*,

Eñ bernen ende roven/ DIEDERIK de Zeeuw.
Meer dan men soude ghelooven.

Cle-
beerien voor berien, en verklaarende het zelve door beerschappen, dominari. Van Heer komt regelmaatig, beeren, bebeeren, overbeeren; niet beerien. Maar de gemeenschap tusschen de letteren g en i of j, is zo groot, datmen niet kan twijffelen of bergen en berien is slechts eene verschillende spelling van het zelfde woord. En, inderdaad, zie 'er hier een overtuigend bewijs van. In 't Gloss. Teuton. van Schilterus vind ik Heriunga, direptio: en in de A-Sax. Kronijk, op de jaaren 994 en 1006, wordt Hergunge in 't Latijn vertaald vastatio. Het woord is daar zo gemeen, dat het zonderling aan die taale, als eigen, schijnt. Ik heb 'er uit aangetekend den Infinit. bergian, ofer-bergian, enz. in de zelfde betekenis als by onzen Dichter ver-berghen. Het Imperf. is 'er, bergode en bergade, in 't Meerv. bergodon; zo zonder als met de Voorvoegsels ge-, for-, ofer-. Dit zoude, regelmaatig, by ons zijn, bergede of bergde: gelijk ook het Deelwoord gebergod, in onze taale zoude luiden, geberged of gebergd. Hoewel ik, daarvoor, by onzen Dichter niet anders vinde dan verbeert, Brunsw. Rijmkronijk c. 36. ℣. 45.

Do se badden vernomen,
Dat de van Beygern Doringenlant
Alſo badde VORHERET *und* vorbrant.

Meermaalen heb ik die twee woorden daar, dus te saamen gevoegd, gevonden: waarvoor eens, c. 42. ℣. 85. VORWOSTET *unde* vorbrant. Anders 60. 48.

Unde HERDEN *mit* brande
Unde mit rove *alle dat lant.*

daar Goblerus, voor berden, heeft verbeerten. Wachterus in Gloss. Germ. gewaagt daar ook van Verhergen, devastare, depopulari, als een woord, waarvan zich Luther bediend heeft. En hy leidt het af van 't A-Sax. herig, herg, exercitus; het welk ons tevens aanwijst, zo den oorsprong, als de grondbetekenis van ons beir; doch by onze Ouden altijd bere. Liever, evenwel, telde ik dit woord onder die geenen, die verdienen aangemerkt te worden als algemeene Duitsche woorden; en die een enkel volk onder de Duitschen geen recht heeft zich in het byzonder toe te schryven. En zulken, acht ik, zijn 'er noch veel.

℣. 162

Diede-rik de Zeſde.

Cleder/ koeyen ende paert
Brochten vonſe tAlkamare waert/
Eñ luden ghevaen tien ſtonden/
Alwaer ſi doe den Grave vonden.
Maer deſe zeghe was tonſeghen
Wel naer al Hollant ghedeghen.
Grave Dideric had enen broeder/
Sijns vader kint eñ ziere moeder/
Die Grave Florans hiet de Zwarte/
Eñ was van eenre fierre herten/
Wel ſprekende eñ hoveſch ſere/
Eñ ſtaende na der werelt ere/

Sa

℣. 162 Ridders/ knapen) in de Andd. *Monike*, *Ridders*. By Meerhout ſtaat, *juvenes*, *ſenes*, *clericos*, *monachos*. Waarom Scriverius giſte, dat Melis, voor *clericos*, geleezen hadt *milites*. Melis dacht, denk ik, dat *Ridders* en *Knaapen* hier alzo wel voegden als *Klerken* en *Moniken*.

℣. 163 Vonſienlicſte) zo ook in A, te weeten *on-*, niet *ont-*; het welk ik hier echter vind in B *Dontſienlijcſte*. en dat het zo moeſt verſtaan worden, hadt ook Seb. gezien. Meerhout: *vehementer adverſans omnibus inimicis ſuis*.

℣. 167 nochtoe) dat is *tot noch toe*. by Meerhout, *adhuc*. zie het aangetekende op 't laatſte vaars van B. I. Hier verklaart Alk. het op eene zeldſaame wyze, *Ten tyde als zy Voogdeſſe was*. Maar hy hadt in zijn lange Aant. p. 42. zo veel gezeid tot lof van Peternelle; dat hy hier kan ſchynen niet te hebben willen zien, dat het geen onze Dichter hier zegt, naamelijk dat zy tot noch toe geheel Holland *geweldelijk* (dat is tegen recht en reden, alzo haar Voogdyſchap ten einde was) *hadde in band*; of regeerde naar haar welgevallen, zekerlijk niet ſtrekt tot haar' lof. gelijk ook niet doet het geen Meerhout verhaalt op 't jaar 1122. en uit hem Jo. a Leydis in zijn Annal. Egmond c. 19. dat zy haaren Kapellaan Aſcellinus deedt verkiezen (*ſuſcipi juberet*) tot Abt van Egmond, om door die hand van de inkomſten der Kerke te konnen ſchikken volgends haar meeſte

voor-

So datter hem vele waren hout/
Ridders/ knapen/ ionc ende out.
Donsienlicste wast sinen vianden/
Die men vant in menighen landen.
Bi dullen rade/ bi siere sculden/
Verloos hi der moeder hulden/
Die nochtoe al Hollant
Gheweldelike hadde in hant.
Den broeder had hi verwrocht mede
Met sijnre overmoedichede.
Maer sone meer haetten de zine/
So hi hem dede meerre pine

DIEDERIK de Zesde.

Om

voordeel en welbehaagen. Zie de Aantek. van A. Matthæus op de plaats van Meerhout p. 446.

✝. 169 verwrocht) Seb. en na hem Scriverius, verklaart dit *door sijn werken vertoornt*. By Kiliaan vind ik deeze zelfde Spreekwyze *Verwercken synen vriendt*; en hy vertaaltze in 't Latijn op gelyke wyze, *Opere sive facto offendere amicum, &c.* Melis gebruiktze noch eens VII. 947.

Hadde hi de Stat te vriende ghehouden,
De hi verwrocht *bi sinen scouden.*

Jan de Weert f. 10 c.

Daer wy God in dancken moghen,
Oft verwerken *met onsen ghebreken.*

Doctrinale B. II. f. 11 a.

Aldus moetijt, wildijt merken,
Gode, of uwen heere, verwerken.

en B. III. f. 34 c.

Ghierecheit, vrecheit eñ nijt
Scouwet die Wise talre tijt;
Eñ oec al dat, nacht eñ dach,
Daer hi Gode met verwerken *mach.*

in der Sachsen Spiegel vind ik dit woord dikwils voor *verbeuren*, als B. II. art. 66. *sein leib verwirken.* Enz. Zie beneden VI. 1094.

✝. 171 Maer sone) in B *Maer soene.* in M *Mer soene.*

Welk

DIEDERIK de Zesde.

Om te hebbene der vreemder hulde/
Daer hi riegliken ane hulde.

175 Der

Welk laatste Alk. verklaarde, *hoe meer men soende of vergaf.* Het een en ander is *Maar zo hem*, of *hoe hem.* Seb. hadt het reeds wel verklaard, doch met afgebroken woorden, *Hoe meer hem* [de zynen haatten] *hoe hi meer* [vlijt aanwendde] *enz.* Meerhout zeide: *Sed quo magis displicebat suis, tanto amplius placere studuit et placuit alienis.* Onze Dichter beneden IV. 1397.

So hi meer *volcs bringhet int stric*,
So hi meer *helpen hevet int pic.*

So is hier *hoe.*

℣. 173 der vreemder hulde) dat is de *gunst* of *vriendschap* van vreemden. Even te vooren ℣. 165.

Bi dullen rade, bi fiere sculden,
Verloos bi der Moeder hulden.

Rijthm. de S. Annone ℣. 791.

Der durch werltliche sculde
Virlos sinis Herrin hulde.

Jan van Heelu p. 40.

Daer wert om sine ommate
Die Bisscop Heinric ontset
Van sinen Bisdome: dat helet
Met aventuren lichte waer bleven,
Hadde hi hulde *gehadt sijns Neven*
Van Brabant des Hertogen.

Doctrinale f. 9 b.

God, laten ons alle minnen
Dat wi sijn hulde *ghewinnen.*

Claes Willemsz B. II. c. 6.

Als gy tganse lant purgiert,
Eñ alle mannen ter doeghet stiert,
Des zy verdienen Godes hulde.

Fragm. de bello Sarr. ℣. 212.

Wir sin Haithen,
Leither! von Gode gescheiten:
Nu hilf uns sine hulde *erwerven,*
Thaz wir an then sunden niht ne sterben.

Brief van Hertog Henrik van Breslaw 1294, by Sommersberg, Script.

175 Der Edelinghen somme een deel
Warens hem hout al gheheel/

DIEDERIK de Zesde.

Script. Silef. T. I. p. 890. *Wir geben auch unse* hulde *und unse* vruntschaft *Herrn Bognschem van Wisenburck*, enz. zie ook beneden by ✝. 243. *Houde* zegt onze Dichter hieronder ✝. 244.

Behouden des Keizers houde.

en *onhoude* voor *vyandschap*, de Berymer van eenige Fabelen van Esopet f. 1 d. daar de Leeuw, by 't verdeelen van den buit, aldus spreekt:

Die tfierde stic name, hi soude
Daerom hebben mine onhoude.

✝. 174 Daer hi riesliken ane dulde) Seb. zette hiernevens; *rasendelik, onsinlik in dulle was.* Alk. aldus; *rasende na verlangde.* Ik meen dat de zin is: *daar by onbedachtelijk en dwaas aan deedt.* want *dullen* is *dwaasselijk*, en *riesen* is *roekeloos doen* of handelen. Van *riesen* spraken wy uitvoerig I. 196. *dullen* verschilt 'er weinig van. want *dul*, het welk in enger en sterker betekenis gebruikt wordt voor *rabidus, furiosus*, betekent in ruimer en slaauwer zin, *zot*, *onverstandig.* Walewein f. 35 d.

Hi es dul, *die te sere ontsiet*
Een ongeval; eñ om een gewin
Te blide wert in sinen sin.

daar is *dul*, op zijn hoogst genomen, *zot*, *dwaas.* Hierom worden *ries* en *dul* zeer wel te saamen gevoegd, zo hier, *riesliken dullen:* als I. 766. *verdullen eñ verriesen:* zie de Aant. aldaar. Hebtge noit eenen ongewasschen mond hooren uitslaan: *Benje zot, of benje dol?* Ik lees het in den zelfden Roman f. 35 c. aldus

Sidi sot, *of sidi* ries,
Dat ghi dus deser dinc ghewaghet?

zet daar *dul* in de plaats van *sot*, of zet het in de plaats van *ries;* de zin en betekenis zal altijd de zelfde blyven.

✝. 176 Warens hem hout) Uit het geene wy zo even zeiden van het Subst. *Hulde* of *houde*; zal men haast konnen begrypen wat de rechte betekenis van het Adject. *houd* zy. Anders leert het ons Kiliaan, die het zeer wel vertaalt, *Favens, benevolus, amans:* ook Melis zelf, die, het geen hy hier

DIEDERIK de Zesde.

Entie meente was hem mede/
Die nimmer wil nie pijnlijchede/
Op aventure/ oft quame in vesen/
Dat si te vrier mochten wesen.
Nu sijn de Vriesen verblijt/

Al

zegt, *warens hem bout*, wat verder ℣. 298. aldus uitdrukt,

Warens alle Florens mede.

en korter III. 594. *Warens hem mede.* Het een en 't ander kanmen ook verklaaren, *zy heulden met hem.* Want ik twijffel niet of *heulen* is een spruit van *boud* of *hulde.* Alk. verklaart hier *boud* door *bouw en getrouw.* Welk *bouw* niet anders is dan *boud*; en Kiliaan vertaalt ook *boud* door *fidus*, *fidelis.* Maar gelijk wy boven zagen *Gods hulde*; zo vinden wy ook dat *God* gezeid wierde iemand *boud* te zijn; dat is, in de gemeene betekenis *gunstig*, in de byzondere en eigelyke, *genadig.* Jan van Heelu p. 117.

Die sterf cortelinghe na:
Sijnre sielen si God hout.

Strickerus c. I. §. 5.

Des ist dier dein Scheppher holt,
Das du vil wol ervinden scholt.

℣. 182 des broeder) de Andd. *der broeders:* doch als dat de meening des Dichters geweest waare, moest 'er staan, *der broederen.* beneden VI. 1047. *twe sijnre broedere.* Wegens *des broeder*, zie I. 139.

℣. 183 tote Florense) in de Andd. *tot Florens.* Wy hebben I. 101. aangemerkt, dat de regelmaatige uitgang der mannelyke eigen naamen in den Vierden Naamval by onzen Dichter doorgaands eindigt in E. zie hier eenige voorbeelden uit anderen, die zulks bevestigen. J. v. Maerlant IX. 16. f. 51 b.

David ontflo, eñ quam daer na
Tote Samuelle *in Ramatha.*

en IX. 104. f. 81 c.

—— *eñ brochten so vorre*
Toten Cō. Nabugodonosorre.

Fer-

Als si vernamen des broeder strijt/ DIEDERIK de Zesde.
Eñ senden tote Florense boden/
Eñ beden hem haerre helpen noden;
185 Wildi wesen hem beneden/
Si wilden hem West Vrieslant geven.

En-

Ferguut f. 18 c.
Eñ hi riep tote Fergute:
Ridder, wat soekes du hier ute?
Walewein f. 3 b.
Eñ scoot upten bere Waleweyne.
en: *Tserpent* Waleweyne *vercoos.*
Floris en Bl. f. 7 c.
Datmen Florise *van mi sciet.*
Jan van Heelu p. 236. — *sonder slach*
Verloren si heeren Geraerde.
Maerlant I. O. f. 146 d.
Van desen Herodes es bescreven,
Dat hi S. Jacobe *ontboofden dede.*
der Ystor. Bloeme f. 1 c.
Doen Herodes hadde doet [gedood]
Den meerren Jacoppe —.
en f. 2 b. *Van dier ure hi voert sochte*
Hoe hi Petre *doden mochte*
S. Peter *hadde wel verstaen* —
Eñ sette Paus in sine stede
S. Clemente — Enz.

℣. 184 haerre helpen noden) B zo goed niet, *hare hulpe*, noch minder in U, *haer hulpe.* Ik meen dat in A niets ontbreekt dan een *t*, *thaerre helpen*, dat is *tot haar hulp:* gelijk Seb. 't verklaarde. Dat Alk. *hulpe noden*, neemt voor *hulpe aanbieden*, zou in een' anderen naauwelijks te verschoonen zijn. Meerhout zegt, dat de Vriezen, *legatos Florentio mittentes, illi, si ad partes suas transire vellet, Dominatum totius Occidentalis Frisiæ promiserunt.*

℣. 185 Wildi) de Andd. *Wilde hi.* en dit diene hier tot verklaringe. Elders is *wildi*, wilt gy.

DIEDERIK de Zesde.

Entie ioncghelinc alte hant
Voer in West Vrieslant/
En viantse onder sijn gheheet/
Bede ghewillich en ghereet.
Dus was hi met hem een iaer
Den broeder fel en zwaer.

En

ỹ. 189 gheheet) dat is *gebod*, *bevel.* J. v. Maerlant B. IV. c. 12. f. 33 c.

Deſelinne ſprac bi Gods gehete.

en IX. 30. f. 55 d.

Want bi vele dede bi ſinen gehete.

de Andd. hebben hier *bebeet;* het welk wy elders gevonden hebben in de betekenis van *belofte.* zie I. 173. Ik houd het echter, in beiden, onverſchillig, ofmen zegge *gebeet* of *bebeet.*

ỹ. 191 een iaer) van Auguſtus tot Auguſtus. Meerhout.

ỹ. 195 wraken) zo ſprakmen van ouds; niet *wreekten:* gelijkmen nu moet ſpreeken, omdat het bedorven gebruik zulks wil. en nochtans zeggen wy wel *gewroken*, en niet *gewreekt.* Een kluchtig ding is Gewoonte. Men vindt niets aanſtootelijks in *Spreeken*, *ſprak*, *geſproken*; in *Breeken*, *brak*, *gebroken*; in *Steeken*, *ſtak*, *geſtoken:* nochtans zoumen ons belagchen alswe nu zeiden, *Wreeken*, *wrak:* niettegenſtaande wy noit anders zeggen dan *gewroken*, en van *wrak* noch hebben *Wraak*, even als van *Sprak* en *Brak*, ook noch *Spraak* en *Braak.* Ferguut f. 24 d.

Gherne wrake *ic mi*, *wiſtic hoe.*

Walewein f. 26 c.

Maer weit ghi wat ic name ghaerne?
Enen ſcilt. die mine was duerſteken.
Daer ic die joncfrouwe ſoude wreken,
Stackene mi dore een ridder fel.
Ne ware *ic* wrac *mi ſelven wel*
Over hem. ——

Ne

Eñ hi dede vaert toe sinen lande/ DIEDE-RIK de Zesde.
Waer so hi mochte/ scade eñ scande.
Haren scade wraken de Vriesen swaer:
Want si de Kerke van Alcmaer/
Entie marct brande dat si stoof/
Eñ namenre wel zwaren roof.

Hier

Ne ware, of *ne waer*, is *maar*. f. 7. c.

Ic wanet hier hebben ghevaen:
Ne waer *mi dinke*, *hets mi ontgaen.*

dat is, *Ik waande het*: zie I. 1099. Ferguut f. 1 d.

—— —— *hi zeere vliet*,
Ne waer *mijn heer Pertseval*
Volchde heme al over al.

Maerlant XI. 32. f. 99 a.

Nachts ne sliep die Coninc niet,
Ne waer *hiet sine ieeste lesen.*

zie Esther VI. 1. En Evang. c. 111. f. 134 d. van Judas:

Al seide hi dit, *hine hadde niet lief*
Die arme; ne waer *hi was een dief.*

en zeer dikwils. ook wel *ne maer*, Ferguut f. 10 a.

So dat hi achter waert gleet.
Ne maer *ane die bramen wreet*
Sloech hi sijn hant, *diere vele sijn*,
Die hangen over dat padelkijn.
Met groter pinen clam hi boven.

v. 197 Entie marct brande) de Andd. *bornde*. Dat hier de *Markt* te verstaan is van de *Huizen op de Markt*, is aangemerkt in de Vaderl. Hist. B. VII. p. 222. Zo sprak Melis ook VII. 878. en VIII. 1020. van *'s Graaven vrienden te bernen:* niet de Persoonen; maar der zelver Huizen, Sloten, enz. Zo zeide Virgilius, dat *Ucalegon brandde*, voor het huis van Ucalegon. en Horatius, dat *zijn Waard*, dat is het huis van zyn' Waard, gevaar liep van in brand te vliegen.

DIEDERIK de Zesde.

Hier binnen vele lieden waren/
Eñ tmeeste deel van Kenemare/
Die stonden te swaren tribute/
Eñ traken tenen rade ute/
Eñ begaerden al dat si
Hem selven mochten vechten vri;
Eñ droeghen over een ghemeenlike/
Dat si verst lieten Diderike/

Eñ

℣. 199 Hier binnen) ondertusschen: by Meerhout, *interea.* Deeze twee regels,

Hier binnen vele lieden waren,
Eñ tmeeste deel van KENEMARE,

luiden by Meerhout aldus: *Interea plurimi et maxime de* COMITATU *rustici.* En zo lees ik nu, niet alleen in de Uitg. van Sweertius; maar zo las ook Scriverius in zyne *MSS.* En dit geeft my gelegenheid om Meerhout, voor de tweede reize uit zynen Vertaaler te verbeteren. *Comitatus*, of *Graafschap*, zoude ons alleen wyzen tot *Holland.* Doch wy mogen hier alleen denken om *Kenemerland:* welke naam, in dit verhaal, by Melis, driemaal, ℣. 200. 220. 229. maar by Meerhout niet ééns, uitgedrukt gevonden wordt. Waaren die *Socii conspirationis* (*die Gesellen der Vriesen* ℣. 230) *meest Hollanders?* Scriverius zelf schreef 'er, by Meerhout, nevens, *Kenemaren.* Dit waaren ontwijffelbaar de zelfden, van welken eerst gezeid was, *plurimi et maxime de* KENEMARE *rustici.* Want dat Meerhout zo geschreeven heeft, daarvan verzekert my onze Dichter, die het woordelijk vertaalde, *vele lieden*, *en 't meeste deel van Kenemare.* Dat Scriverius de misschryving in 't Latijn niet gemerkt heeft, is zeker, en blijkt ook uit de verschikkinge, die hy zelf in de woorden maakte, aldus: *plurimi de* Comitatu *et maxime rustici.* Zo zouden 't dan *altemaal Hollanders*, *doch meest landluiden* geweest zijn. Verander *Comitatu* in *Kenemare;* zo zijn 't *altemaal Kenmers.* Maar verkiest gy die plaats te leezen, gelijk wyze allereerst bybragten, dan zal de zin zijn, *een groote hoop Boeren*, *en meest uit Kenmerland.* Maar zo waaren 'er dan ook anderen, niet uit Kenemare. En wat lieden waaren deezen? zeer waarschynelijk van die geenen, welken naderhand bekend geweest zijn

on-

Eñ laten hem Florens verriesen /
Dat si met hem eñ metten Vriesen
Souden sijn in allen noden.
Hier op senden si hem boden /
Eñ hebben over Heer ontfaen /
Eñ hebben hem hulde eñ ede ghedaen.
Dus quamen si mit ghewapender hant /
Beide bi watre eñ opt lant /

DIEDERIK de Zesde.

So

onder den naam van *Kennervolgers*: waarvan zie beneden by ꝟ. 549.

ꝟ. 200 van Kenemare) zo moetmen leezen, en niet *van Kenemaren.* Maar dewijl de *MSS* hierin, noch met zich zelfs, noch met malkanderen overeen komen, heb ik best geoordeeld, overal het goede, nergens het bedorvene, te volgen. *Van Kenemare* is, gelijk hier aanstonds ꝟ. 220. *van Kenemaerlant.* En zo leezenwe verder, *die van Kenemare* III. 213. *die meente van Kenemare* III. 58. en verder aldaar, *de heren van Kenemare* ꝟ. 138. en *dat volc van Kenemare* ꝟ. 312. Maar *de Kenemaren*, als hier ꝟ. 229. en elders, zijn *de Kenemaerlanders.* In de *MSS* van Meerhout vondt Scriverius doorgaands, *Kenemar* of *Kenemare*, even als *Alcmar* en *Alcmare.* Waaruit genoeg blijkt, dat *van Kenemaren* niet beter kan zijn dan *van Alcmaren.*

ꝟ. 207 Eñ laten hem Florens verriesen) Alk. verklaart hier weder *verriesen* door *verrysen*: en dan, *hem verrysen* door *over haar heerschen.* 't is wel rieslijk verklaard. De orden der woorden is deeze: *en laaten Florens hem*, te weeten, zynen Broeder Graaf Diederik, *verriesen.* Even als beneden ꝟ. 1088. *Lieten si hem de Ridders iaghen.*
Van *verriesen* zie hierboven by ꝟ. 174. Men zou 't ook konnen verklaaren; En laaten Florens zynen Broeder wat BRUIEN; volgends de sierlyke welspreekendheid van Kakolijn ꝟ. 646.

ꝟ. 211 hebben) dat is, *hebben hem.*

ꝟ. 212 Eñ hebben hem) in de Åndd. alleen, *Eñ hem.* zeer goed.

ꝟ. 215

DIEDE-RIK de Goede.

So machtich / datten Grave dochte
Dat hise verweeren niet en mochte /
Eñ brochten Florense / wien lief of leet /
Al tote Haerlem toe ghereet /
Eñ hebben sheren huse verbrant /
Waer so si stonden in Kenemaerlant /
Die waren der ouder Graven.
Maer teghen nacht ghinghen si scaven /
Die Vriesen / weder te haren wiven;
Want haer sede is niet / dat bliven
Bi nachte / selden of nemmerme /
Van haren husen / wien lief of wee;
Eñ voerden haren Grave mede:

Eñ

℣. 215 datten) dat is, gelijk hier in de Andd. *dat den*. Somtijds betekent het *dat hem*. De zin wijst het altijd genoeg uit.

℣. 216 verweeren) dat is *afweeren*; gelijk we nu zeggen, om het te onderscheiden van *verweeren*, in de betekenis van *verdeedigen*. En beide die betekenissen heeft in 't Latijn ook het éene woord *defendere*.

℣. 221 der ouder Graven) Meerh. *antiquorum Comitum domos et cuncta circumcirca ædificia, vidente Comite, combusserunt.*

℣. 222 ghinghen si scaven) dat luidt wat verachtelijk; te meer, omdat 'er bykomt *te haren wiven*. doch dit is buiten 't Latijn. Voor *scaven* zegtmen by ons ook noch, in den zelfden zin *schuiven*. Meerhout: *festinanter redierunt.*

℣. 224 Want haer sede is niet) beter waar; *Want haer sede is*. Maar ook in de Andd. staat, en noch sterker, *nes niet*, en is niet. De gewoonte der Vriezen was, volgends Melis, *datze zelden of noit, by nacht, buiten hunne huizen bleeven*. Ook hier waar beter, *buiten hun land*. Meerhout: *Quia Fresonum mos est, nunquam vel rarissime extra suos terminos pernoctare*. Dat Alk. die gewoonte toeschrijft aan de *Hollanders*, zo wel als aan de *Vriezen*, zou hem moeilijk te be-

Eñ lieten in groter pijnlicheide
Eñ in vresen de Kenemaren/
Die hare gesellen doe waren.
Die waren alle ghemeenlike
Vanden Grave Diedrike
Verbernt/ eñ al of ghenomen
Wat soe hem mochte te baten comen:
Want de Grave met hem dede
Al sinen wille daer ter stede.
Doe dit ghesciede/ quam de mare
Den Oem/ den Keiser Lothare/
Van den Neven van den orloghe.
Hi sender saen enen Hertoghe/ DIEDERIK de Zesde.

Eñ

bewyzen geweest zijn. Het tegendeel blijkt genoegsaam uit het gansche Werk van onzen Dichter. Wat de Vriezen beoosten 't Vlie deswegen al beweerd zouden hebben tegen Karel den Grooten, kanmen zien boven p. 144.

℣. 227 Eñ voerden haren Grave mede) nergens noemt Meerhout Florens *Graaf*. Hier zegt hy, *cum duce suo redierunt*. Hy was hun *Leidsman*, of aanvoerer: maar toen zy gingen schuiven, moest hy volgen.

℣. 235 de Grave met hem dede Al sinen wille) Meerh. *de iis Comes, ut voluit, triumphavit.*

℣. 239 Van den Neven van den orloghe) dat is van den oorlog zyner Neeven. En zo nam 't ook Alk. Meerh. noemt het *discordia fraterna.* Geef wel acht, dat Lotharis zich niet bemoeide met den geduurigen oorlog tusschen Holland en Westvriesland, maar alleen met de vyandschap tusschen zyne Neeven. Hy mengde zich daar niet in, als *Keizer*, maar als *Oom*.

℣. 240 saen) terstond, of *inder ile*, of *ijl*, gelijk Seb. en Alk. zeggen. het wordt, in dien zin, by alle onze oude Dichters gevonden. *San*, vind ik in de zelfde betekenis, Rythm. de S. Annone ℣. 526. 551 en 853. ook in Winsbekiæ Paræn. §. 13. En dierhalve is het wat onbedacht gehandeld van

 Scher-

DIEDERIK de Zesde.

Eñ ghebood hem daer ter stede
Dat si souden maken vrede/
Also lief als elc daer woude
Behouden des Keisers houde.
Doch al was het swaer te doene
Was aldaer ghemaect de zoene;
Eñ van elker side oec mede
Die met elken inden onvrede

Ly:

Scherzius, dat hy op alle die plaatsen *san* wil veranderd hebben in *sar*. ons woord *saen* verdeedigt het ten vollen.

ỷ. 242 Dat si souden) de Andd. *Dat hi soude:* als of Melis gezeid hadde, dat de Keizer *hem* (zynen Hertog) geboden hadde, dat *hy* den vrede moest maaken. maar de zin is, dat de Keizer door dien afgezonden Hertog, *Princeps*, *hem*, dat is *hun* (zynen Neeven) geboodt dat zy zich zouden verzoenen; *præcipiendo præcipiens*, *ut in pacem convenirent*.

ỷ. 243 Also lief) *si ejus amicitiam et gratiam habere vellent*. 't Geen onze Dichter hier in twee regels zegt, vind ik tweemaal in éénen regel uitgedrukt, Fragm. de bello Sarr. ỷ. 708.

Also lieb so thir mine hulde sin,

en weder ỷ. 839.

Also lief iu mine hulde si.

zo sprak daar, Keizer Karel; hier, Keizer Lotharis. zie hierboven by ỷ. 173.

ỷ. 254 Daer na) in Allen staat hier *Want daer na*, doch ik heb hier liever van Allen willen afwyken, dan eenen ontwijffelbaaren misslag in deeze uitgaave laaten blyven. B en H hebben hier noch een woord dat 'er niet voegt, *Want daer na leet*. Ondertusschen hebben wy *Want* niet weggeworpen, maar alleen verplaatst, te weeten aan 't hoofd van het volgende vaars. De redenen waarom ik dit gedaan heb, zijn deezen. Zo als 'er stondt, zoude Melis een malligheid, ja een onwaarheid, gezeid hebben. lees het met aandacht.

Want daer na niet menich dach
Van Arensberghe heer Herman,
Entie here van Kuuc nochtan

Heer-

Uyten anderen hadde ghevochten.
Dus lieten si hem bede sochten.
Florens de Zwerte/ na desen vrede
Begonste een ander pijnlichede/
Daer hem sine doot an lach
Daer na niet menich dach.
Want van Arensberghe heer Herman/
Entie here van Kuuc nochtan

DIEDERIK de Zesde.

Heer

Heer Godevaert, hadden onder hem tween
Ene Nichte.

hieruit zou volgen dat zy die Nichte, die nu huwbaar was, *weinig dagen te vooren* niet gehad hadden; 't welk valsch is: of dat Melis wildzang schreef; konnende den eersten deezer regelen met de volgenden geen goed verband hebben. Hierom moet de zelve noodzaakelijk gebragt worden tot, en gehecht aan de voorgaanden: 't welk niet geschieden kan dan door 't wegneemen van *Want*, aldus:

Florens de Zwerte, na desen vrede
Begonste een ander pijnlichede,
Daer hem sine doot an lach
Daer na niet menich dach.
Want *van Arensberghe* ——.

Maar, zalmen zeggen, Melis schreef zo niet. Ik zeg 'er tegen, Melis schreef zo. En ik zeg het, vooreerst, omdat hy te kundig was om het andere geschreeven te hebben. Ten tweeden, omdat zulks ten vollen blijkt uit Beka, die hier niet anders gedaan heeft dan Melis te vertaalen. zie hier zyne woorden p. 48. *Florentius secundam contentionem recenter concepit, pro qua* IN BREVI TEMPORE *peremtus fuit. Godefridus* NAMQUE *de Arnsberch, &c.* aldus vertaald p. 91. *Ende als dese twydracht geleit was, begonste dese Florens enen anderen kijf, dair by* CORTELICK NA *om doot geslagen wert.* WANT *Godevaert van Arnsberch*, enz. ('t laatste woord, by A. Matthæus bedorven, heb ik genomen uit mijn *MSS.*) Zulks vindtmen ook by Jo. a Leydis XVII. 9. in de Gemeene Kronijk XII. 9. by den Ongenoemden Klerk p. 61. Doch Beka is hier genoeg, Want Jo. a Leydis heeft het van hem; de anderen wederom van deezen; maar Beka van Melis Stoke en Melis allereerst

 van

Dirde-
rik de
Zesde.

Heer Godevaert / hadden onder hem tween
Ene Nichte: want haerre Zuster een
Hadse ghewonnen / alst God woude /
Anden here van Rochem Arnoude.
Na svader doot eñ na der moeder
Worter voghet of eñ behoeder
Van Arensberghe heer Herman /
Tote dat soe huwelic ghewan.
Want haer behoerde te comen in hant
Vaste borghe eñ scone lant.
Maer de man vander joncfrouwen
Nemen waer eñ bescouwen
Des Zwarten Florens edelhede /
Eñ sine grote manlichede /

Eñ

van Meerhout: wiens woorden, zo als Scriverius die uit zyne *MSS* verbeterd heeft, aldus luiden: *qui* NON MULTO POST *per insidias gladio occisus est: cujus necis* HÆC CAUSSA EST: *Godefridus de Kuk et Hermannus de Arnesbergh, nobiles viri et famosi, neptem ex sorore* Aleida *habuerunt, filiam Arnoldi de Rothem, nomine Heilwinam, &c.* Zie D. Paringet, Beschr. van de Stad Grave en den Lande van Kuik, met de Aantek. van Mr. Paul van Alen p. 53 (4) en 57 (4). Beka heeft eerst de Broeders, *Godefridus* en *Hermannus*, verkeerdelijk genoemd, en is daarin door veelen gevolgd.

ŷ. 260 van Rochem) in A *Roch'en;* en dat zou zijn, *Rocheren.* In de Andd. *Rochem.* by Beka en Slichtenhorst, *Rothem:* zo ook by Meerhout in *MSS.* maar in de Uitgaaven *Rotem.* Slichtenhorst voegd'er by, *of Reken.* Alk. en de Vaderl. Hist. verklaaren *Rochem* door *Rechem in 't Land van der Mark.* Butkens maakt 'er *Redinchem* van. In 't Utr. Plakaatb. T. I. p. 282. wordt onder de Utrechtsche Ridderschap, op het jaar 1108, geteld, *Rochem in Rossem.* Doch dat *in* schijnt bedorven te zijn, en geleezen te moeten worden, *Rochem nu Rossem:* gelijk op dat zelfde jaar geleezen wordt, *Havesdrecht nu Haestrecht.* Enz.

ŷ. 267 de man) de Leenmannen, gelijk Seb. en Alk. het ver-

DIEDERIK de Zesde.

Eñ visiteren onder hem saen
Dat sijn te here willen ontfaen.
Dus hebben sine omboden dan/
Eñ worden daer zine man/
Eñ gaven hem in zine hant
Der ioncvrouwen borch eñ lant/
In wat steden dat sijt vermochten.
Met hem sijt neernstelike versochten/
Die manne/ an haren Oem.
Maer de gone helt over broom.
Noch met beden/ noch met mieden
Ne mochter ghene dinc an dieden/
Dat hi te deser dinc iet quame/
Dat Florens sijnre Nichten name.

Flo-

verklaarden ỽ. 343. In de Andd. *manne*. Meerhout, *ministeriales*.

ỽ. 270 manlichede) *probitas*, gelijk Meerhout schreef: het welk de Gemeene Kronijk letterlijk, en wel, uitdrukte door *vroombeyt*. Het een en het ander is *mannelyke dapperheid*. In die zelfde betekenis zeide Strickerus IV. 15. en elders, *manbait:* en Wirnt von Gravenberg zijn gansche Werk door.

ỽ. 271 visiteren) zie hier achter.

ỽ. 272 sijn) dat is *zy hem:* te weeten, *sijn* voor *sine*, gelijk in de Andd. en zo ook hier in den volgenden regel. Op de zelfde wyze zagenwe *bijn*, voor *bine* of *by hem*, I. 1145. 1307. enz.

ỽ. 276 Der ioncvrouwen borch eñ lant) *urbes et possessiones latissimas*, zegt Meerhout; en weder *urbes et prædia*.

ỽ. 281 Noch met beden / noch met mieden) Meerhout, *prece vel munere*. De *MSS* van Scriv. waaren hier bedorven. Melis komt met die leezing, die ook Scriverius goedkeurde, volkomen overeen. Ik weet niet hoe Seb. hier heeft konnen denken aan *omkoopen:* waarvan Alk. weder maakte *omkoopingen*.

DIEDERIK de Zesde.

Florens de verheerde al/
Huus eñ dorp/ berch eñ dal/
Eñ dede hem pine eñ grote hoede
An sinen live/ an sinen goede;
Eñ voer den Keyser/ de sijn Oem was/
Wort hi vele te machtigher das.
Florens de voer al verherghen
Des heren goet van Arensberghe
Wat hi mochte/ buten vesten:
Eñ hi weerde hem/ ten besten
Dat hi mochte/ met zinen neven;
Eñ het stont nauwe om Florens leven.

Die

gen. Arensberg wilde de beheering van die ryke erffenisse niet missen, zegt Meerhout.

℣. 287 hoede) dat is, zegt Alk. *schade.* maar het zeggen van Alk. is van weinig gewigt. 't Woord *hoede*, schoon ik 't in Allen vinde, acht ik bedorven door het schryven van een *h* voor een *n*; waaruit vervolgends gesprooten is de bedorven uitgang *de* voor *t*. Ik zou dierhalve deeze twee vaarzen aldus leezen:

Eñ dede hem pine eñ grote noet
An sinen live eñ an sijn goet.

want iemand *nood doen* is een spreekwyze ook van onzen Dichter, II. 130. *De Vriesen, die menighen* noot
Den Grave daden *van Hollant.*

dat is, het geen wy nu heeten, iemand *afbreuk doen.* Men stoore zich ook niet aan de verwisseling van *an sinen* live en *an sijn* goet: want ook dit vindenwe hier, en wel in Allen, V. 172 en 173. *an haer doen* en *an haren doene*; en elders dikwils. Van Loon op Kolijn ℣. 994. schreef hier ook *noede.* Evenwel, tot verdeedinge van *hoede*, en des zelfs verklaaringe volgends Alk. zou zich iemand konnen beroepen op deeze woorden uit Ferguut f. 28 b.

Doet haer manscap van uwen goede,
Soe mogedi leven sonder hoede.

doch *sonder hoede* is daar eenvoudigst en natuurlijkst, *zonder*

zor-

DIEDERIK de Zesde.

Die van Utrecht vander stede
Warens alle Florens mede/
So dat hem/ in sijn uplopen
Utrecht talre stont was open.
Maer de Bisscop/ heet Andries/
Was den anderen al hout dies/
So dat hem Florens ter stonde
Ofwernde zine veste Lermonde/
Dat doe was ene vaste stede/
Eñ verboot hem Utrecht mede/
Om dat hi metten andren street.
Op een tijt wast dat Florens reet/

Hem

zorge, *onbekommerd:* zonder telkens *op zijn boede* te moeten zijn.

℣. 294 **Eñ hi weerde hem**) te weeten, Herman van Arensberg, die, geholpen door zyne Broeders, *militum non parvam multitudinem collegerat.*

℣. 296 **Eñ het stont nauwe**) de Andd. *Eñ ſtont.* waarom Alk. deezen regel verklaarde, *leyde toe op ſijn leven;* alsof de Heer van Arensberge *nauwe ſtont om Florens leven.* De zin is, dat het leeven van Florens in het uiterſte gevaar was: naamelijk omdat zyne vyanden daarop bedektelijk toeleiden. De zelfde ſpreekwyze vind ik, Walewein f. 50 a.

Nu ſtaet *met Walewein wel* nouwe,
Eñ met Yſebelen der Ioncfrouwen.

te weeten omdat zy op den hals gevangen zaten. *ſtaet* is daar *ſtaett*, *ſtaet het;* gelijk honderdmaalen.

℣. 307 **Om dat hi metten andren street**) nu zegtmen onverſchillig *met* en *tegen* iemand ſtryden, vechten, enz. maar de Ouden ſpraken beter. Biſſchop Andries ſtreedt *met* zyne Broederen Heeren Herman en Godevaerd, *tegen* Florens. Ferguut f. 25 b.

Alle die gene die met hem waren,
Waren blide eñ te gemake,
Eñ Macedone, van der ſake

Dat

DIEDERIK de Zesde.

Hem tienden/ tUtrecht uter stat/
Eñ hem was belaghet sijn pat/
Alne wisti hier af niet.
Eñ eer hi hem wel besiet/
Die van Arensberghe eñ van Kuuc
Gaven op hem enen huuc/
Daer hi was al onversien;
Eñ als hi keren waent mettien/
Eñ wel ware ontreden al/
So quam hem een ongheval/

Eñ

Dat hi MET *sinen Oem soude* vechten:
Want hi waende hem wel verrechten
Jeghen *elken man.* ——

Doctrinale B. III. f. 37 a.

Dats dat Portre eñ Lants. liede
Te samen selen plechten,
Eñ elc MET *andren* vechten
Vor har recht eñ vor har ere.

dat is, gezaamender hand vechten. Wat *plechten* zy, kanmen zien uit de volgende plaatsen van Jan van Heelu, als p. 5.

Die met hem plechten *ende sweren*
Datsi den lantvrede souden weren.

p. 12. *Pharo, dat sijn die Heeren,*
Die den lantvrede verkeeren,
Ende teghen den Hertoghe plichten.

p. 15. *Dese sijn den Hertoghe al onhout,*
Ende plechten *metten Heeren*
Die hem teghen den Hertoghe keeren.

plechten is, zich verbinden. hierven *plechtbrief* voor verbandbrief.

ỳ. 309 Hem tienden) zie hier achter.

ỳ. 314 huuc) in de Andd. *yuuc.* kwaalijk. Het woord dient alleen, om een groot en verward geschrey of geschreeuw uit te drukken; waartoe de letter *h* zeer, maar de *i* of *y* geenszins bekwaam is. Ook vind ik dit zelfde woord in Walewein f. 59 b.

So

Eñ sijn paert sturte tsiere stade
Tere stede / hiet Abstade.
Daer wart hi van hem verslaghen /
Eñ te Reynsborch ghedraghen
Int cloester / dat sijn moeder stichte /
Eñ begraven / seghet ghedichte.
Te hant so quam dese mare
Sinen Oem / den Keyser Lothare /
Die swaerlike verdroech de mare /
Eñ quaemt wreken harde swaere

Diede-rik de Zesde.

Met

So sere riep die edelman,
Dat si hem ommekeerden dan,
Eñ gaven enen groten huuc.

als mede *ghehuuc* f. 58 c.

T-ghehuuc *was groot, eñ die jacht.*
Men stakre menighen groten scacht
Duer die lichamen ———

en kort daarna:

Daer was gheclanc eñ ghehuuc.

Gehu, lees ik by Maerlant J. O. f. 159 c.

Tytus liet tors lopen voren.
T-gehu *mochtemen van hem horen,*
Want dat here te samen vel.

Gehoe, by Jan van Heelu p. 174.

Doen ane quamen die van Gelre
Met luder stemmen eñ met helre
Ende met grooten gehoe.

ℽ. 319 sturte) de Andd. *storte.* Hy *struikelde* niet, gelijk Alk. zegt; maar *viel plotselijk ter aarde. corruit*, zegt Meerhout. Ferguut f. 20 c.

Hi staect int herte, het moeste storten,
Eñ viel doot op die erde.

Walewein f. 59 c.

Menegen dedi sturten *ter aerde.*

Hiervan *stortende sieckte*, dat is *vallende ziekte.* Zie Kiliaan.

ℽ. 326 Lothare) de Andd. *al openbare.*

ℽ. 335

DIEDERIK de Zesde.

Met Diedrike van Hollant
Si verdreven des lants te hant
Die van Kuuc eñ van Arensberghe;
Haer lant voeren si verherghen/
So dat hem al of wort te broken:
Eñ noch so wart mee ghewroken/
Maer dat de doot/ de niet en spaert/
Den Keyser trac ter langher vaert.
Hi sciet heven van desen levene/
1137. Alsmen screef xj hondert/ xxx eñ sevene/
Te groten ghelucke eñ te ghevalle
Van Arensberghe eñ van Kuuc alle/
Want si keerden te hant te lande/
Eñ boden Graven Diedrike de hande/
Eñ worden aldaer sine man.
Dus quamen si des soendinc an.
Alsmen screef ons Heren iaer
1140. M C eñ xl daer naer/

Voer

ỳ. 335 Maer dat) zie hier achter.

ỳ. 346 M C eñ xl) de *MSS* komen hier overeen. Maar Meerhout, zo in de Uitgaaven, als in de twee *MSS* van Scriverius, zegt, dat Diederik in 1138 naar Jeruſalem vertrokken is. De Brief des Paus, hier gemeld, zoude gegeeven zijn 28 Febr. 1139, Ind. III, in des zelfs XII jaar. Maar, dewijl Innocentius II Paus geworden is 14 Febr. 1130, Ind. VIII; moeten 'er, in de Tijdmerken des Briefs, ten minſten twee miſſlagen begaan zijn. Wy houden 'er ons niet mede op, omdat wy den ganſchen Brief verwerpen. 't Heet een *Privilegium Exemtionis:* waarvan zie by ỳ. 105. hier achter.

ỳ. 354 door sine lieve) *lieve* is *liefde*. Dit zag ook Alk. Maar, DOOR *ſine lieve*, is, OM *des Abts Wouters liefde*; ter liefde van Wouter: en dit zag Alk. niet. Want hy zet 'er nevens, *door ſijn goede gunſt*. Dit zou dan betekenen, DOOR *des Paus gunſt*. Doch dat is grovelijk misgetaſt in iets dat aller-

Voer Grave Dideric met groten here
Int heilighe lant van over mere/
Toten heilighen grave ons Heren.
Eñ daer hi thuus wilde keren/
Beiaghede hi bi ter selver stonden
Bede Rinsborch eñ Egmonde/
Eñ brochte dies des Paues brieve
Den Abt Wouter/ doer sine liebe.
Dese Diedric had ene vrouwe
Te wive/ edel eñ ghetrouwe/
Die Sofie hiet/ van hoghen maghen.
Si was dochter/ horic ghewaghen/
Des Palesgraven van Rinegghe.
In Diderics tiden/ als ic segghe/
So was werringhe eñ ghevecht
Tusschen den Bisscop van Utrecht
Eñ hem. Dat coste seer groot goet.
Maer Bisscop Herbrecht de was vroet/

DIEDERIK de Zesde.

Eñ

lergemeenst is: zie by VI. 1250. In 't Hoogd. was dit zo gemeen als in 't Neerduitsch. Parænes. R. Tyrolis §. 23.

Got dur uns *nicht me sterben wil.*

daar Goldastus, *dur uns*, zeer wel verklaarde, PROPTER NOS, *om ons*, *om onzen wil*. Maar, ter bevestiginge deezer (goede) verklaaringe, laat hy 'er aanstonds op volgen deeze vaarzen van Tanhuser:

Da muost er DUR *den Babst Urban*
Ouch ewig sin VERLOREN.

en die vertaalt hy: *nempe Urbanus Papa* IN CAUSSA *fuit*, &c. welk voorbeeld met het voorgaande overeenkomt als de Duisternis met het Licht. Doch Goldastus zag veeltijds door eenen dikken nevel. Leibnitz op de Voorrede der Brunsw. Rijmkr. ℣. 47. DURCH einen) *id est*, PROPTER *aliquem*, PRO *aliquo*, *in gratiam alicujus*.

℣. 360 In Diderics tiden) zie hier achter.

DIEDERIK de Zesde.

Eñ dwanc sente Mertijns viande
Mitten banne van swaren bande/
Eñ oec metten zwerde mede;
So dat hi voer hem comen dede
Grave Dideric al barevoet/
Eñ daer zoeken sinen oetmoet/
Eñ hem bidden oec ghenaden
Eñ aflaet van sinen misdaden.
Ten Palesgrave dvanc hi mede/
Die hem vele over lasts dede/
Eñ vinghene bi Hughens Batren daet/
Die doe meest was sijn toeverlaet/
Entie beste van siere hant
Ridder van al Duutschen lant.
1144. Xi hondert/ viertich ende viere
Screef men/ doe de goedertiere/
Des Vetten Graven Florans wijf/
Peternelle/ endede haer lijf/

Eñ

ℽ. 375 Hughens Batren) voor *Hugbens* hebben de Andd. *Hugbes*. liever las ik *Hugben*. Voor *Batren* wilde Buchel op Beka p. 51. geleezen hebben *Boteren*. Maar dewijl ik hier in de *MSS* geene verandering vinde, heb ik 'er ook geene gemaakt. Meerhout noemt hem *Hugo Buterus*; Beka, *Hugo de Boter*: anderen korter, *Hugo Boter* of *Botter*. Deezen toenaam kreeg hy, volgends Kemp, Beschr. van Gorkum p. 22. van zyne Heerlijkheid *Bottersloot*. Waarschynelijk van de *maat boters*, waardoor hy, als jonger zoon, zijn Wapen onderscheidde van dat der Heeren van Arkel. In het Utr. Plakaatb. T. I. p. 282. wordt hy, op 't jaar 1145, onder de Ridderschap van Utrecht, genoemd, *Botter van Arkel*. Zijn zoon, Heer Herbaren, werdt niet *Botter*, maar *van Bottersloot*, geheeten.

ℽ. 376 Die doe meest was sijn toeverlaet) dit vaars wordt in de Andd. niet gevonden; maar, in des zelfs plaatse, deeze onnutte woorden, *Dat also bescreven staet*.

ℽ. 377

DIEDERIK de Zesde.

Eñ was te Reinsborch begraven/
Dat soe stichtte met haerre haven
In de eere der Moeder ons Heren.
Aldaer leghet si met eren.
Int iaer ons Heren xl eñ vive 1145.
Eñ xi hondert/ worden kaitive
Onse Kerstin van over mere/
Eñ worden metter Torken here
Beleghen in de stat van Edissen;
Daer noit sider ghebrac Missen/
Sident dat de Apostole ons Heren
An Jesuse Christuse daden bekeren.
Daer lach Tadeus eñ Thomas.
Die Torken wonnent/ dat iamer was.
Na Lotarise/ de Keiser was/
In Diderics tiden/ gevel das/
Dat een here Coninc waert
Van Almaenghen/ de zine vaert

Set-

℣. 377 Entie beste van siere hant) ik verstond dit eerst als hieronder ℣. 617.

Die beste van haerre side.

want *band* en *zyde* betekenen honderdmaal het zelfde. Maar beter dient hier, tot verklaaringe van Melis, 't geen ik leeze in Ferguut f. 25 d.

Die goet Ridder es van sire bant.

dat is, *kloek van daad*. als mede, *Ridderscap metter bant*, gelijk J. van Heelu sprak: zie by IV. 413.

℣. 388 worden kaitive) zie hier achter.

℣. 394 An Jesuse Christuse) zie het aangetekende by I. 101. p. 156. In A staat hier, *ib'use xpuse*. In B en C *ib's xps*: maar in U de volle naam. enz.

℣. 396 iamer) zo wordt dit woord in A altijd geschreeven; noit *iammer* noch *iāmer*.

℣. 406

Diederik de Zesde.

Sette int lant van over meer.
Met hem voer/ met groten heer/
Lodewijc van Vrancrike/
Die Philippe/ den Coninc rike/
Wan/ de sider Normendie
Trac ande Vrancse partie.
Desen brochte daer ande vaert
Metter crusinghe sente Bernaert/
Die Abt van Clervas tien tiden.
Maer lettel baten dede haer striden;
Want si Damasch hadden belegen/
Eñ dane voeren/ als diere ieghen
Niet en hadden zulke ghewelt/

Dat

℣. 406 (Trac ande Vrancse partie) dat is het geen de Fransche Schryvers noemen, *vereenigen met de kroon.* Jan, gebynaamd Zonder land, zich ten nadeele van Artus Hertog van Bretagne, Zoon van zyn' ouder' Broeder, met geweld meester gemaakt hebbende van Engeland en Normandye, doodde zelfs zynen Neef met eigen hand. Om welke en andere redenen hy, in 't jaar 1202, voor 't Parlement gedagvaard en verklaard werdt, verbeurd te hebben alles wat hy in Vrankrijk bezat. Philips Augustus was de uitvoerer van dit vonnis. Zie, buiten de Historieschryvers, P. de la Force, Descript. de la France T. V. p. 3. En van Koning Jan beneden ℣. 1324.

℣. 409 (Clervas) in de Andd. bedorven *Clerevans. Clervas* in het Duitsch, beantwoordt niet kwaalijk het Fransche *Clervaux.*

℣. 410 (striden) wederom kwaalijk in de Andd. *riden.* Dees ongelukkige togt, waarvan S. Bernard een der voornaamste doordryvers geweest is, was een gevolg van 't verlies van Edesse. Zie Marinus Sanutus, Secretor. L. III. P. VI. c. 19. daar hy, onder anderen, zegt, dat Keizer Koenraad III, en Koning Lodewijk, elk wel 70 duizend man met zich voerden. Na niets uitgerecht te hebben, keerden zy in kleinen getale te rug.

℣. 415

Dat sijt mochten hebben ghevelt. DIEDERIK de Zesde.
So dat Koenraet xv iaer
Coninc wort/ eñ starf daer naer
Int iaer ons Heren/ min noch mee/
Xi hondert vijftich eñ twee; 1152.
Eñ Vrederic quam in sine stede/
Coninc eñ Keiser mede/
Eñ wort over twee iaer daer ane
Van den Pauwes Adriane
Tote Rome ghebenediet/
Eñ Keiser oec ghewiet/
Eñ was xxxvij iaer
Roomsch Keiser over waer.

De-

✝. 415 xv iaer) noch geen *dertien* jaar: te weeten, van omtrent Halfvasten 1139 tot 15 Febr. 1152. *Halfvasten* in 1139 was 2 April, Paasch 23 April. D. Blondel, de Form. Regnante Christo p. 341. *cum anno* 1201 (*quo Pascha Martii* 25 *celebratum*) *Media Quadragesima in Martii* 4 *inciderit*, &c. Zie ook by VIII. 540.

✝. 422 Van den Pauwes Adriane) zo ook Meerhout, doch kwaalijk op 't jaar 1154. waarop ook Melis het oog hadt in de voorgaande woorden, *over twee iaer daer ane*. Want Frederik is te Romen gekroond op Zaturdag 18 Juny 1155, en dus *drie iaer* na zyne verkiezing. In 't voorbygaan zullen wy hier Meerhout van eene andere smet zuiveren. Men leest daar: *Romani obsederunt eum*, *et* vicissim *eum*, *ni Germani*, *bellicosi naturaliter*, *gladio sibi viam per medios hostes fecissent*. De laatste Uitgeever schreef daarnevens: *Sensus hic non constat*. Doch verander alleenlijk *vicissim* in *vicissent*; en de zin zal volleedig en klaar zijn. En zo lees ik nu by Sweertius, daar Scriverius de pen haalde door *eum*, achter *vicissent*; welk *eum* inderdaad overtollig is, ook naar het oordeel van Meerhout, die kort daarna zelf schreef: *Episcopum* — *obsederunt*, *et* cepissent, *nisi* — *evasisset*. waarin Uitgg. en *MSS* overeenkomen.

 ✝. 427

Diederik de Zesde.

Dese dinc / die wi over liden /
Ghescie in Grave Diderics tiden /
De Vette Florans zone was.
1155. Alsmen xj hondert las
Eñ lv ons Heren iaer /
Quamen hem orloghen zwaer

Die

✝. 427 die wi over liden) dat is, die wy *overstappen*, *voorbygaan:* en geenszins, *verbaald bebben*, gelijk onze Uitleggers meenden.

✝. 428 Ghescie) dat is, *geschiedde*, gelijk hier in de Andd. zie onze Aantek. I. 1099.

✝. 432 hem orloghen) zo moetmen leezen, schoon 'er in A staat, *met bem orlogben;* in de Andd. *met orlogben*, zonder *bem.* 't Laatste zou konnen verdeedigd worden; alsmen las, *met orlogbe.* Het eerste niet; omdat *met bem* daar zoude betekenen, *tegen bem.* Doch men *oorloogt* MET iemand TEGEN een' derden: zie by ✝. 307. Iemand *oorloogen* is *beoorloogen.* Zo zegt onze Dichter zelf volgends A, VI. 101.

Dat bi emmer orlogben woude
Den Grave ———

hoewel ook daar de Andd. hebben, *Tegben den Grave*. Doch dat dit fout is, is lichtelijk aftemeeten alleen uit de lengte van dat vaars, gelijk het daar voorkomt,

Tegben den Grave. ic wane dat bi emmer soude.

schoon die lengte wat verkort is in B, door 't uitlaaten van het woordeken, *dat.* Maar die zelfde woorden, *orlogen den Grave*, vind ik Roman van Limborg V, f. 45 d.

Datti metten Coninc ware
Vore Sessoen openbare
Te ORLOGENE DEN GRAVE *Robbrechte*,

Roman van Grimbergen, onder de Proeven by Butkens p. 36 a. en by A. Matth. Anal. T. I. p. 256.

Sy badden menegen koenen degen,
Die Grimbergen boirden toe,
Dair zy DEN HERTOGE *doe*
Met OIRLOEGHDEN ———

Noch aldaar p. 144. uit een oud *MS*.

As

Die Vriesen van Drechterlant/
Eñ hebben gherovet eñ ghebrant
Die Kenemaren harde sture.
Dit versaghen de ghebure
Van Okesdorp/ ende porters mede
Ute Harlem vander stede/

DIEDERIK de Zesde.

Eñ

Als dus Heer Jan van Blaersvelt
De Graeve badde in sijnre gewelt,
OERLOGDE *bier ut*, *met moede boge*,
Van Gelre DEN HERTOGE.

Daar staat, *Den* Graeve. Maar dewijl 'er gesproken wordt van *de Stad Graeve*, heb ik geen zwaarigheid gemaakt, *den* te veranderen in *de*. zie de Beschr. van de Stad Grave p. 103. Zoenbrief van Herman van Woerden 1287. *dat sy nemmermeer sterken ne solen my*, *noch myne magen*, *noch myne nacomelingen*, *te* OIRLOGEN DEN GRAVE *van Hollant*. Zo zeidemen insgelijks, *eene stad stormen*; dat nu is *bestormen*: zie by VI. 974.

ℽ. 437 Okesdorp) zo staat hier in Allen, zonder eenig verschil. Waaruit Meerhout ℘. 456. moet verbeterd worden; by wienmen nu leest, *Okertborpe*, voor *Okestborpe*. Maar wat is *Okesdorp?* Volgends Alk. was het hier *Outdorp*. En *Outdorp* was, volgends den zelfden Alk. III. 223. 308. 494. *Huisduinen*. Doch verandert weder V. 1130. in *Oud-Carspel*. Van Loon op Kolijn ℽ. 1172. daarmen *Oxtorp* leest, verklaart het *Ouddorp digt onder Alkmaar*. Enz. *Okesdorp*, *Oksdorp*, *Oxdorp*, is nu *Osdorp*; gelijk 't hier in de Vaderl. Hist. B. VII. p. 236. zeer wel genoemd wordt: naamelijk eene der Ambachtsheerlijkheden, die de Stad Amsterdam, in 't jaar 1529, van den Heere van Brederode kocht; en door Keizer Karel V, in zyne goedkeuringe van dien Koop, ook kwaalijk genoemd is, *Oistdorp*; gelijk het in dien tijd doorgaands genoemd werdt. Commelin, Beschr. van Amsterdam p. 876. heeft aangetekend, dat daar is een staand meertje, bekend onder den naam van *'t Ookmeer*; 't welk genoegsaam de leezing van *Okesdorp* bevestigt. Vandaar konmen den rook en de vlammen uit het dorp *Zanden*, gelijk Beka het noemt, nu mogelijk de *Zandpoort* volgends Scriverius op de vermaaning

van

DIEDERIK de Zesde.

Eñ streden hem an/ eñ dadense keren
Swaerlike te haren onneren/
Eñ sloeghen hem of vliende nochtan
Omtrent neghen hondert man.

Maer

van Pancratius Castricomius, *zien* opgaan: want dat zegt onze Dichter, *Dit* versaghen *de gbebure*
Van Okesdorp ———
Hier aan *Ouddorp* te denken, lijdt de gezonde reden niet; en het is geen gering bewijs van onachtsaamheid. De *Ouddorpers* waaren zelfs *Vriezen*, en komen hier altijd voor als Vyanden: zie hieronder by ✝. 549. 't Komt echter by den Uitlegger van Kolijn p. 469. alzo wel te pas, als die lange aanhaaling uit eene ongedrukte Kronijk, waardoor hy Florens den Zwarten, omtrent twintig jaaren na des zelfs dood, noch doet spooken in Kenmerland.

✝. 445 Xi hondert vijftich eñ zevene) wy zagen boven by ✝. 105. dat onze Kronijkschryvers in de uiterste verwarring geweest zijn omtrent het sterfjaar van Florens II. Omtrent dat van zyn' Zoon, Diederik VI, is het niet veel beter gegaan. zie Buchel op Beka p. 55 (a). Mieris op den Klerk p. 69 (6). enz. Scriverius, aangemerkt hebbende, dat Florens III gestorven is, volgends onzen Dichter beneden ✝. 991. in het jaar 1190, na eene regeering van 33 jaaren, besloot zeer wel, dat Diederik VI dan moet gestorven zijn, als Melis hier zegt, in 1157. Maar dewijl hier ook gezeid wordt dat Diederik geregeerd heeft 45 jaaren; en Scriverius boven ✝. 105. geleezen hadt, dat Florens II overleeden is in 1122; zo oordeelde hy, dat hier ✝. 449. voor *vijf en veertich*, moest geleezen worden *vijf en dertich*. Het welk Alk. hier goedkeurt, met byvoeginge, dat ook onze Dichter zelf zulks in 't vervolg zoude gezeid hebben. Doch dit laatste hadt hy gedroomd. Wy hebben gezien, dat 1122 strijdt tegen alle de *MSS* van Melis, die daar schreef 1112; en dus in zyne rekening van 45 jaaren onberispelijk is. Nochtans geloofde A. Matthæus op Beka p. 99. dat Scriverius, wegens 't jaar 1157, mis hadt; zonder van onzen Melis, of van zynen Meerhout, dien hy slechts één jaar vroeger hadt uitgegeeven, een woord te spreeken. Doch zyne redenen hebben niets om 't lijf; gelijk yder

zien

Maer die Grave Dideric bleef/
Als men ons Heeren iaren screef
XI hondert vijftich eñ zevene/
Eñ voer ten langhen levene.

DIEDE-RIK de Zesde. 1157.

Be-

zien kan, dieze gelieft te leezen en te onderzoeken. Wy hebben genoeg aan onze twee oudste Schryvers, Meerhout en Melis, die de dood van Diederik verhaalen op 't jaar 1157. Of is Kolijn de oudste? Dees zegt 1156. Op welke plaats, ℣. 1183. van Loon beweert, dat Kolijn hier meer geloof verdient, omdat Meerhout *wel vijftig*, Melis *meer dan honderd en vijftig jaaren* laater dan Kolijn geleefd en geschreeven heeft. Van Loon was een liefhebber van rekenen; maar 't is jammer, dat hy noit Proeven op de Som maakte. Hier hebben wy wat anders, zo met Kakolijn, als met van Loon, te verrekenen. Wy hebben Kolijn nu al dikwils verklaard voor eenen oliken Bedrieger. zie het hier weder allerzekerst beweezen. Hy hadt in de Uitgaaven van Melis geleezen, dat Florens II gestorven is in 1122, en Diederik VI in 1157, na eene regeering van 45 jaar; maar zag niet, dat zulks behelsde eene misrekening van 10 jaaren. Want die zelfde misrekening vindtmen, zonder eenig onderscheid, by hem (zie ℣. 1083. en ℣. 1181) behalve dat hy 1157 veranderde in 1156, omdat het zo in 't Rijm te pas kwam. Zodat die misslag, of vervalsching, in de Uitgaave van Melis, gelukkiglijk geworden is een strik, waarin de Heer Klaas Kolijn is blyven hangen. En wat zegt van Loon daarvan? Na eene naauwkeurige uitrekening der regeertijd van Diederik, begonnen met 2 Maart 1122, en geeindigd 5 Aug. 1156, leert hy ons, dat Kolijn die tijd wel begrootte of VIJFENVEERTIG jaaren, hoewel eigelijk maar VIERENVEERTIG jaaren, 5 maanden en 3 dagen. Ziet! dat is klaar, en heeft geen nadere uitlegging noodig; dan alleen, dat dees Graaf Diederik, die, volgends van Loon, den 5 Aug. 1156 overleeden was, in Juny des volgenden jaars 1157, volgends den zelfden van Loon, den Rijksdag te Nieumeege heeft bygewoond. Zie zijn Gew. Leenroerigheid I. p. 41. en zijn Bewyzen aldaar p. 32.

℣. 446 Eñ voer) deeze twee vaarzen,
Eñ voer ten langben levene.

Be-

DIEDE-RIK de Zesde.

Begraven was hi tEgmonde/
Daer hi legghet nu ter stonde.
Xlv iaer naden vader
Was hi Here des lands algader.

FLORENS de Derde.

Soffie/ de edele Gravinne/
De heilich was eñ wijs van zinne/
Hadde van haren man iiij zonen;
Eñ den outsten/ Florens/ den gonen
Quam dat Graefscap met rechte ane.
Hier na doe ic u te verstane/
Wie de andre Broedre waren/
Eñ hoe si hebben ghevaren.

Als

Begraven was bi tEgmonde. hadt Kakolijn in 't oog, toen hy schreef, hoewel in een ander geval, ℣. 594, 95 en 97.

Is gevaren ten lange leven
Tot Hegmondt; daer i ter uutvaert
Isse gelegt en begraven.

niet minder sierlijk luidt de vertaaling van van Loon: *Is vertrokken naar 't Eeuwig leven te Egmond.*

℣. 453 **van haren man**) de Andd. *van enen man.* Doch dat klinkt wat vreemd.

℣. 460 **Xj hondert eñ lxj doe was**) die twee woordekens, *doe was*, staan in Allen; daarom moet ikze dulden. Voor lxi, heeft A lxvi, by verzinninge. Op 't voorgaande jaar 1160 (doch 't welk Scriverius veranderde in 1159) leestmen by Meerhout, vry omstandig, van eenen oorlog in 't Sticht, tusschen den Bisschop en de Stad van Utrecht; waarin de Bisschop krachtdaadig ondersteund werdt door den Graave van Holland; en de Stad, met geen' minderen yver, door dien van Gelre. Is dat verhaal door Melis overgeslagen? Of is het uit zijn Werk uitgevallen? Dit laatste, ook elders geschied, komt my waarschynelijkst voor. Mogelijk hadt hy 't ook begonnen met de woorden, *Alsmen*, gelijk hier ℣. 459. 467. 475. enz. en een der eerste Uitschryvers het eene *Alsmen* aangezien voor 't andere, niets gemeener dan dit. Maar hoe komt

dan,

Alsmen de iaren ons Heren las/ FLORENS de Derde.
Xi hondert eñ lxi doe was/
Maerten de van Vrechter lant 1161.
In zoendinghe vasten bant
Jeghen Grave Florence/ de xxx iaer
Ghehouden hadden torloghe zwaer;
Eñ alle de West Vriesen mede
Quamen onder zine moghenthede.
Alsmen xi hondert eñ lxij screef/ 1162.
Ghevel/ dat ment hulic bedreef
Van den Grave Florens/ met staden/
Eñ van sconinx zuster Aden/

De

dan, dat het ook niet te vinden is, noch by Beka, noch by Jo. a Leydis? Omdat de laatſte het niet gevonden hadt by Beka; noch Beka by Melis, dien hy meer ſchijnt gebruikt te hebben dan Meerhout. Maar, waarom wordt het ook niet geleezen in de Vaderl. Hiſtorie? Het zou 'er, waarlijk, beter gepaſt hebben, dan die fabelachtige vertelling van die ontmoeting, in 't Boſch te Kreil, tuſſchen Florens II en den Vrieſſchen Galama. Doch dit hadt die Schryver aan het nu ontdekte bedrog van Kakolijn dank te weeten.

ỳ. 464 hadden) in Allen, *badde.* Maar dan zou Melis gezeid hebben, dat Florens III, in 1161, reeds 30 jaaren tegen de Vriezen geoorloogd hadt. En zo verklaarde het Alk. zonder eens acht te geeven, dat, volgends zijn eigene Uitgaave en rekening, de Vader van deezen Florens in 1122 noch een *klein kind* was. Doch dit was in 1112. Maar dan zou Florens, evenwel, al in de wieg tegen de Vriezen gevochten hebben. Meerhout zegt, dat de Vriezen met Florens vrede maakten, na eenen onvrede van dertig jaaren, en meer: te weeten, tegen de Hollanders. Melis ſtemt daarmede ganſchelijk overeen, zeggende boven ỳ. 127. dat de Vriezen, reeds voor het jaar 1132, vyandig handelden tegen Holland. Hier zien wy, dat, ſedert dien tijd, geen pais gemaakt is geweeſt, dan nu in 1161.

ỳ. 470 sconinx zuster) en hier ſtaat wederom in Allen, *ſco-*

FLORENS de Derde.

De Coninc van Scotlant was.
Met vele scepen/ sijt zeker das/
Hevet hise inde Mase ghebrocht/
Eñ aldaer habene ghesocht.
1164. Alsmen screef xj hondert iaer
Eñ lxiiij oec daer naer/
Brocht van Coelne Bisscop Reinout/
Een edel pape eñ een stout/
Die drie Coninghe van Milane/
Die den Goeds Zone saghen ane/
Daer sine van verren versochten/
Eñ hem haer offerande brochten/
Te Beetleem/ opden Dertienden dach/
Aldaer hi inde cribbe lach.

Te

sconinx Dochter. Dit eene nu alom bekende, en allerzekerste zaak zijnde, hebben wy dien misstal in deeze Uitgaave niet konnen dulden. En onze waarborg is Meerhout, die haar reeds *'s Konings Zuster* genoemd heeft. Ja Florens zelf zou haar zo genoemd hebben in eenen Brief; doch waarvan wy de beste gedachten niet hebben, als te zien is boven by ✻. 105. naby het einde. Dat zy by Beka ook 's Konings *Dochter* heet, bevestigt op nieuw, dat Beka onzen Dichter meer raadpleegde dan Meerhout. Zy was, toenze in 1162 met Florens trouwde, *Zuster* van den Koning Milcolumbus IV, die toen noch maar 22 jaaren oud was. Zie hiervan breeder by IV. 795. daarwe spreeken van 't Recht, dat Florens V hadt, of eischte, op de Schotsche Kroon.

✻. 477 Reinout) by Alk. *Remout:* en hy tekent 'er op aan; *Reynoud zeggen andere.* Hadt hy oogen gehad, hy zou gezien hebben, dat *Remout*, voor *Reinout*, een drukfeil was in de *Tweede* Uitgaave. Hadt hy de *Eerste* gebruikt, hy zou 'er *Reinout* gevonden hebben: 't welk echter, volgends T, *Reynout* hadt moeten zijn.

✻. 480 den Goeds Zone) Der Sielen Troest f. 46 c. *dat hi nimmermeer sterven en soude, hi en hadde ghesien* DEN Goeds Soen

Te Coelne ledise inden Doem.
Noch huden hebben sijs ere eñ roem.
Als men ix screef eñ zesse/
Quamen met groter zwaernesse
Die Vriesen van over Otten sort
Ghewapent tAlkemaer opde poort/
Met groten menighen vermeten/
Eñ hebben dat portekijn bezeten.
Die daer quamen/ eñ waren beraden
Omme der poort te stane in staden/
Doe si saghen there so swide/
Traken si hem over een zide/
Eñ lieten alle de ghebure
In sorghen eñ in daventure.

FLORENS de Derde. 1166.

Die

Soen *inder menscheit.* Doctrinale f. 11 b.

Mids den welken datsi scone
Maecht ontfinc DEN *Gods Sone.*

zo ook f. 3 c. *Dingbel van*DER *Gods crachte.*
W. v. Gravenberg f. 29 c.

—— —— mit DER *Gotes craft.*

Rythm. in Victoriam Lud. Regis an. 883.

Gilobet si THIU *Godes kraft.*

Fragm. de bello Sarr. ✝. 341. THAZ *Godes rike.* Onze Dichter II. 646. DE *Goeds arme.* en I. 91. DEN *Goeds viant.* zie ook II. 908.

✝. 490 opde poort) dat is, *tegen* de poort; *contra urbem.* de Andd. kwaalijk, *in die poort:* want dan zoudenze de Stad, of 't Stedeken, belegerd hebben, nadat zy 'er in waaren.

✝. 495 so swide) zo ook in A. maar in B *so wide.* Seb. verklaart het, *so veel, so sterk.* Alk. *so swydig, so talrijk.* Gloss. Lipsii: SUITHO, *nimis.* Materie der Sonden f. 20 c. *eñ hoe onse leven langher vertrect, hoe die schult* zwide *eñ zwaerre wort.* Kiliaan: SWINDIGH, *multus, magnus.* Swindigh volck, *populus frequens, copiosus.* De letter N heeft zich in veele woorden ingedrongen. *Frangere* was by de Latynen, 't geen

by

FLORENS de Derde.

Die Vresen namen dat si vonden/
Eñ berndent al op tien stonden:
Sine lieten staen groot noch cleene/
Sonder recht de kercke allene/
Die lieten si staen al ongheschaet;
Dus wilde haer ghemene raet.
Die van Alcmaer hebben versien
Dat hem haer vriende ontflien:
Eñ recht omtrent lxxx man
Worpen hem ter were vort an/
Heet van moede/ ghelike riesen/

Eñ

by ons is *kraaken* of *breeken*. Integendeel, *dingen* is by ons, 't geen de Latynen noemden *dicere*: als blijkt uit hun *dica*, en ons *dinc*, *geding*. Enz.

✝. 505 van Alcmaer) in A staat *van Kenemaren*. doch dat kan hier geen plaats hebben.

✝. 507 lxxx man) by Meerhout staat voluit, *octingenti viri*, achthonderd man. en zulks zo wel by Sweertius als by Matthæus. zie Vaderl. Hist. B. VII. p. 260. 't Is waar, Scriverius haalde de pen door *octingenti*, en schreef op den kant *octoginta*; en voegd'er alleen by, zonder van zijn *MSS* te spreeken, *vide Bekam*. Maar Beka was, gelijk we meer hebben aangemerkt, gewoon Melis te volgen.

✝. 510 streken) *streden* in A. een *d* voor een *k*; dat zo gemeen niet is als een *t* voor een *c*, of een *c* voor een *t*, gelijk, zo in veele andere woorden, ook inzonderheid in deeze zelfden. *Streec* voor *street* vind ik in A, IV. 1016. en integendeel *street* voor *streec* VII. 31. Dit laatste vind ik ook beide in B en in U, VII. 755. en alleen in U, VIII. 708 en 1151. zie ook V. 1120. *Stryken mids onder* — is in de taale van Melis, *zich werpen midden in den hoop*. 't Is waar, zy bleeven *strydende* dood: doch dat is 't geen de Dichter te kennen geeft in den volgenden regel

Eñ bleven daer, werender bande.

Want *stryken* is by hem meerendeels een schielijk aanrukken van Krijgsvolk; daar dan 't stryden dikwils op volgt. In een' te-

Eñ streken mids onder de Vriesen/
Eñ bleven daer/ werender hande/
Alle doot onder de viande.
Dat de Vriesen dit dus daden/
Een deel waren si der toe verladen.
Want haer ghebuer/ die van Scaghen/
Die waren/ met ere laghen/
Van dien van Haerlem/ int selve iaer/
Verbarnt eñ verrovet zwaer/
Eñ ghevaen eñ ghedoot/
Meer dan hovesschede gheboot.

FLORENS de Derde.

Int

tegengestelden zin gebruiken wy nu dit woord van de zulken die het haazenpad kiezen en zich stillekens wegpakken: *zy gingen stryken:* gelijk wy zouden konnen zeggen tot verklaaring van ℣. 496.

Traken si hem over een zide.

en dit noemde Melis zelf boven ℣. 222. *si ghinghen scaven.* want *schaaven*, *schuiven*, *stryken*, betekenen dikwils het zelfde.

℣. 517 van Haerlem) de Andd. *van Hollant.* Maar Meerhout, Beka en zyne volgers gewaagen hier ook van *Haarlem:* nochtans twijffel ik of by onzen Dichter niet beter geleezen wierde *Hollant.* Beka wil dat de Vriezen Alkmaar dus deerlijk handelden tot wraak van die 900 Vriezen die door die van *Haarlem* [en van Osdorp] verslagen waaren, alswe boven gezien hebben. Maar dat heeft geen' schijn van waarheid; omdat het reeds elf jaaren geleeden was. Integendeel roert Melis hier een geval aan, dat in 't *zelfde jaar*, 1166, te Schagen gebeurd was: ook, en in de zelfde orden, gemeld by Meerhout p. 459. zodat het gezag van Beka, ook door Matthæus aangehaald, hier tegen niet wigtig; en de gissing van Scriverius, die by Meerhout, *eodem anno* veranderde in *MCLV anno*, ten eenenmaale verwerpelijk is.

℣. 520 gheboot) dat is hier *toeliet:* maar het geeft ook fray te kennen, dat het geene zy gedaan hadden, door de billijkheid en redelijkheid *verboden* was. 't Is loffelijk en edelmoe-

FLORENS de Derde.
1167.

Int naeste iaer te deser stonde
Ghesciede een wonder tot Egmonde;
Want een scaep een lam voert brochte/
Daer men wonder an zien mochte.
Het had een hoeft/ eñ achterwaert
Hadt twee enden/ eñ elc enen staert/
Twe voete voren eñ achter viere.

Me-

moedig gezeid van Melis, dat, naamelijk, de heusscheid ook in den oorlog tusschen vyanden moet plaats hebben. Te meer, omdat hy de bestraffing niet doet vallen op de Vriezen die Alkmaar, maar op zyne eigene Landgenooten die Schagen, onmaatiglijk mishandeld hadden: *minus quam decebat misericorditer tractaverunt*, zeide Meerhout. Die hier, in 1166, den vrede van 1161, boven gemeld, verbraken, waaren niet de Vriezen, maar de Hollanders. Elk zijn recht. doch dat geldt weinig onder verbitterde en tevens onbeschaafde Vyanden.

ỳ. 526 Hadt twee enden) A heeft hier *voete* voor *enden*. *Hadt*, gelijk ook in B, is *had het*, als elders gezeid is. in A kwaalijk *Hat*. De *twee enden achterwaarts*, zijn twee achterlyven: zodat het lam van achteren dubbel was. zulke wonderen zijn meer gezien.

ỳ. 529 biden) in de Andd. *bede*. Wy hebben van *bideen*, *bedi* en *bede*, reeds gesproken I. 515. daarwe zeiden dat *bideên* en *bedi* 't zelfde betekenen; dat *bede* een misschryving is voor *bedi*; en dat echter Alk. het wel trof toen hy I. 530. *bede* verklaarde door *daaromme*. en dat betekent het ook hier, zo een bedorven woord iets kan betekenen. Maar Seb. zette daarnevens, *seide*: waardoor my twijffelachtig voorkomt, of hy wilde, dat *bede* betekene *seide*; of dat *bede* moest veranderd worden in *seide*. Alk. in plaatse van zich te houden aan zyne reeds gemelde uitlegging, vergaapt zich aan deeze, en hangt 'er noch wat by van 't zyne, verklaarende *bede* door *beduyde*, *seyde*, *voorspelde*. Enz. De zin der woorden onzes Dichters ỳ. 529-536. is deeze: *En* DEWIJL *zulk een wonder niet zonder reden geschied is, zo wilden sommige wyze luiden die* TWEE ENDEN *toepassen op* Holland *en* Vriesland, *die met*

recht

Menich quam sien dese maniere.
Eñ hilden dat dusdaen wonder
Sonder redene niet eñ besonder/
Some vanden wisen luden
Wouden die twee enden beduden
Hollant eñ Vrieslant/
Dat met rechte tot ere hant

Hoef-

recht onder één Hoofd *behoorden vereend te zijn*, *maar zich met oorlogen gesplitst en gescheiden hadden in tween.* De vinding is onverbeterlijk. zie Meerhout ad An. 1167.

ỷ. 531 wisen luden) groote Klerken, die den volke predikten dat deeze natuurlyke misgeboorte een groot wonder was, om het zelve te vermaanen tot vrede en eendragt.

ỷ. 532 die twee enden beduden) in Allen staat hier *die twee een*, voor *die twee enden.* Ik heb dien misstand uit deeze uitgaave geweerd. Elk kan hem zien. *duas agni partes* noemdeze Meerhout. *Beduden* is hier *verklaaren*, *uitleggen*; of, gelijkwe boven schreeven, *toepassen op.*

ỷ. 534 tot ere hant Hoefden) dat is, *hoofden aan*, of, *staan onder*, *éénen Heer.* Meerhout: *cum uterque ad eundem pertineat Comitem.* Kiliaan zegt, *Hoofden aen yemanden*; en vertaalt het, *Habere aliquem pro Domino.* En dit *hoofden an* was van ouds gemeen. J. van Heelu p. 247.

Doen si heeren Bertbouds, *sijns Neven*,
Misten, *daer si aen* hoefden *souden.*

dien zy moesten volgen en gehoorzaamen; doch hy was reeds gesneuveld. Limborg III. f. 28 b.

——— ——— *enen man*
Daer si alle hoveden *an.*

welke man kort daarna genoemd wordt *Kivitein der Stad:* dat is *Kapitein*, of *Hoofdman.* gelijk aldaar VII. f. 74 d.

——— ——— *dat si name*
Ecbites ten hoeftman,
Daer si mochten hoveden *an.*

Ferguut f. 2 a.

Ic was thoeft van minen magen,

Cc *Eñ*

Eñ hebben verbornt Scaghen.
Die Vriesen waren inden laghen/
Eñ rekenden ghene scade buten/
Mochten si haer viande besluten/
Dat si keren niet en mochten.
Tander/ die des niet en rochten/
Penseden al om haren roof/
Eñ om den brant/ die verre stoof/
Eñ traken voert/ bi weghen/ bi diken.
Sulke seiden/ die Vriesen wiken.
Nu sijn die Vresen opghesprongen/
Die hem hadden onderdrongen

Den

dat eener gansch droevige jonkvrouwe. Melis wilde zeggen, *hoe zeer de Graaf schreeuwde.* Meerhout zeide zachter, *Comite dissuadente:* hoe zeer de Graaf het hun afriedt.

ỽ. 565 Eñ rekenden ghene scade buten) Seb. verklaarde dit niet. Alk. ook niet: maar dees plaatste het volgende vaars tusschen twee haaken, ten teken dat hy hier niets verstondt. *Ghene scade* is hier, *die* of *gindsche* schade, die de Vriezen van verre aanzagen: maar zy *rekenden die buiten*; zy telden die niet, gaven 'er geen acht op. Meerh. *domorum suarum jacturam facilem habuerunt.* Zy lieten die Loshoofden met Schagen begaan; maar verborgen zich langs den weg, dien de zelven moesten wederkeeren, en kreegenze dus in het net. *Ghene taefle* zagen wy boven I. 611. en *ghene ridders* zullenwe vinden beneden III. 638. in de zelfde betekenis als hier *ghene scade.*

ỽ. 574. onderdronghen Den wech) wy hebben deeze spreekwyze opgehelderd I. 847. waaruitmen kan afneemen, dat het een misslag is in de Andd. daarmen leest *ondrongben.* Op de zelfde wyze als *ondaen* voor *onderdaen*, in A en B *ontaen.* Meerh. *vias, quibus erant redituri, occupaverunt.*

ỽ. 583 toten haren) van Loon op Kolijn ỽ. 206. verklaart hier *haren* door *hen.* En dan moet *toten haren* betekenen, TOT DEN HEN. Want *toten* is altijd *tot den.*

ỽ. 586

Den wech/ die si souden keren. FLORENS de Derde.
Eñ alse si weder wilden/ die heren/
Sijn hem die Vriesen te ghemoete/
Met fellen voerhoefde eñ onsoete.
Sulke vanden ridderen waren/
Die hem traken tere scaren/
Eñ setten lijf in avonture/
Eñ reden die viande duere/
Eñ quamen aldus toten haren/
Daer die Grave eñ andre waren.
Alle dandre bleven doot/
Sonder menighe bore groot.

Die

℣. 586 bore groot) dat is *niet groot*. Dit woord is sedert eenige eeuwen niet verstaan geworden; en daarom is het te meer waardig dat wy 'er ons wat mede ophouden. Hier zegt onze Dichter:

Alle dandre bleven doot,
Sonder menighe BORE *groot.*

dat is, *buiten een klein getal*. Want *menighe* is hier, gelijk elders, *menigte* of *getal*. In de Andd. staat hier, *bure groot:* en daarom verklaarde Alk. die zelfde woorden, *Behalven een groote menigte van* BUREN. Ik weet niet hoe by dien woesten uitloop *buuren* te pas kwamen. En waar 't zo, zo zoude de woordschikking noch vorderen, niet, *een groote menigte van buuren;* maar, *een menigte van groote buuren*. By nood zoude ik niet anders behoeven, dan deeze eene plaats van Melis, om verzekerd te zijn, dat *bore* is *niet;* of, nadrukkelyker, *gansch niet*. Want hy volgde hier Meerhout, en die zeide, *alii omnes, exceptis* PAUCISSIMIS *captivatis, occisi sunt*. Dus vertaalde hy *paucissimi* door *bore groot*. Onder de Edelen die hier dood bleeven, was Heer Symon van Antwerpen, van wien onze Dichter getuigt ℣. 590.

Scoenre noch vromer in sijn doen
Ne was doe gheen BUER *out.*

dat is weder, *niet oud*, en dus hier *jongeling*. In 𝔅 staat eveneens *buer out*. maar in 𝔘 *buerout*. Doch in beiden wordt

'er

FLORENS de Verde.

Die si vinghen behilden lieven.
Dit waren vedelinghe viere blieven,
Van Andwarpen her Symoen/
Scoenre noch vromer in sijn doen
Ne was doe gheen buer out;
Mijn here Willam van Orhout/

Eñ

'er *eñ* of *ende* ganſch ontydig bygevoegd; by Alk. aldus:

Ne was gheen ende buerout.

En wat zullen wy uit die woorden verſtaan? Naamelijk, zy betekenen, volgends Alk. dat 'er *geen einde van berouw* was. Tot verklaaring van den goeden Melis, heb ik niet anders by te brengen, dan drie woorden van Meerhout: *juvenis incomparabilis pulcbritudinis:* een Jongeling van onvergelykelyke ſchoonheid. Voor de derde reize vindenwe dit woord by onzen Dichter X. 459. doch al weder anders geſpeld:

De meente en was baer *groet,*
Die den ſwaren wederſtoet
Wederſtonden in Sirixe.

waarover niet veel te zeggen valt, dewijl hier zelfs voor *baer groot*, geleezen wordt, in 𝔄 NIET *groot:* in 𝔅 NIET *te groot.* klaare blyken, die ons elders meer voorkomen, dat die andere *MSS* de oude en echte woorden, die wy in 𝔄 vinden, dikwils aan nieuwen verwiſſeld of anderszins bedorven hebben. Ondertuſſchen verwondert my, dat wy ook in 𝔄, daar dit woord driemaal voorkomt, het zelve overal anders geſpeld vinden, *bore*, *bure*, *baer*. Doch de rechte ſpelling is *bore*. Roman van Limborg f. 15 c.

Want wi quamen tere ſtad,
Daer wi tpaert vonden verbeten.
Doen waenden wi dat ſi ware gheten.
Vort voeren wi bore verre,
Eñ vonden ſcåkeren, die ene kerre
Brachten, die ſi badden gheroeft.

dit zelfde, *bore verre*, voor *niet verre*, vind ik ook in den Roman van Walewein f. 28 c.

Mettien ſach bi vorem ſtaen
Ene linde, ne bore verre.

zo ook *bore blide*, voor *droevig*, f. 3 a.

Eñ

Eñ van Haerlem her Brandaen/
Her Florens Boest en conste ontgaen/
Eñ de Drossate her Gheraert/
Eñ van Egmonde her Alaert/
Heer Brune van Castrichem/ ionghe Geraert
Van Monstre/ van Nortic heer Everaert.

FLORENS de Derde.

De

Eñ alst [Serpent] *Walewein comen siet*,
Sone was bijs bore blide.

wederom f. 12 b.

De knape ne was bore blide.

bore wel voor *kwaalijk*, f. 10 c.

Hine was ne bore wel *ontfaen*.

Noch eens in Limborg B. XI. f. 111 c.

Tubal badde vonden ene maniere
Daer men met, die elpen diere
Vellen soude inde noet,
Husekine ne bore groet.

J. v. Maerlant f. 160 c.

Eñ baddene daer gelaten staen
Met ere menicbte bore groot,
Die bem verweerden in den stoot.

waarvanwe de uitlegging vinden by Josephus, Joodsche Hist. B. IV. c. 4. in deeze woorden: *alwaer by — met eenige weynige gelaten wiert*. Zelfs vindtmen ook de rechte spelling *bore*, in den Spiegel Hist. B. III. c. 46. daar gesproken wordt van Graaf Florens V. en van het Paard, waarop hy gebonden en vermoord is;

Eñ bondene vaste metter spoet
Op een pert, dat was bore goet.

't welk Alk. in de Bylaagen achter onzen Dichter, verklaart, *wierd oorbaar en goed gekeurd*. Maar Le Long keurde dat niet goed, en verklaart het, *Bore*, *Vore*, *of* SEER GOET. Doch dat is, gelijk het paard was, ZEER SLECHT. Noch lees ik, op eene zonderlinge wyze, in Walewein f. 50 c. daar gesproken wordt van twee gevangenen:

Men brocbte bem ten andren dagbe
Broot eñ water, eñ bore wat;
Si badden varinc gbeten dat.

va-

De boden / als menſe ghewinnen conde
Waren brocht tote Egmonde /
Daer ſi waren bewaert wel ſware.
1168. En dit was binnen den ſelven jare /
Dat dit wonderlike lam
TEgmonde te ſcouwene quam /
Upden dach / als ment bekent /
Dat men viert ſente Vicent.

Den

varinc is ras, ſchielijk. maar wat is *bore wat?* eigelijk, *niets*; hier, *niet anders*. want datze niet anders kreegen dan water en brood, blijkt uit het vervolg:

Die karewaerdre, die ongbetrouwé,
—— —— brocbte bare lijfnere,
Dat was een brodekijn ſo clene,
Een man badder iiij allene
Wel gbeten ten ſinen dele;
Eñ water te enen vierendele
Was bem gbeven onder bem tween.

ỿ. 602 binnen den ſelven jare) zie hier achter.

ỿ. 608 op ſente Ypolitus dach) den 13 Auguſtus.

ỿ. 610 Over de Kekene) waarvan boven by ỿ. 549. In de Andd. *over rekene;* 't welk Alk. al droomende verklaarde, *aan-* of *op-trekken*.

ỿ. 613 ende ghebuere) zo ſtaat hier in de Andd. maar in A *eñ gbebuere:* alsof deezen mede in kleenen getale geweeſt waaren. Meerhout: *a vulgo circumcirca commoranti, et a pauciſſimis militibus, &c.* Dat gemeen, *circumcirca commorans*, waaren de *Landluiden* aldaar, diemen toen *Buuren*, nu *Boeren* noemt. Want *Boer* is *Buur;* en niet *Bouwer*, gelijk ons de Rederykers voorheen deeden gelooven. Men zou my echter, met eenigen ſchijn, konnen tegenwerpen, dat de Hoogduitſchen, in de zelfde betekenis, zeggen *Bauwer;* 't welk zekerlijk meer overeenkomſt heeft met *Bouwer*, dan met *Boer* of *Buur:* en een' gereeden ingang moet vinden by allen die het Neerduitſch gaarne afleiden van het Hoogduitſch, en daaraan genoegſaam onderwerpen. Doch ik ben van een

ge-

Den naesten somere/ dierre lach/
Quamen/ op sente Ypolitus dach/
Die West Vriesen/ tere scare/
Over de Kekene tote Alcmare/
Eñ hebben onsteken de poort.
Dan ginc hem niet ten besten voert:
Want lettel Ridderen entie ghebuere
Hebbense wederstanden sture/

Eñ

FLORENS de Derde.

gheel ander gevoelen. Het Hoogduitſch, waartoe onze Hollandſche taal de naaſte betrekking heeft, is het Neder-Saxiſch. Maar dat Saxiſch is, ſedert de Dertiende Eeuw, verder afgeweeken van het Hollandſch, dan 't Hollandſch van 't Saxiſch. Hr. Eck van Repkaw ſchreef in 't Latijn, Spec. Sax. L. I. Art. 20. *ſecundum arbitrium paganorum*. En II. 42. *prout a paganis arbitretur*. En hy vertaalde beide die plaatſen met de zelfde woorden: *na der* BURE *kore*: volgends de Uitgaave van 1516. Maar in die van 1569 vind ik in de eerſte plaatſe, *nach der* BAWERN *koer*: in de tweede, *nach dem ihn die* BAWERN *ſchatzen*. alwaar ik II. 55. voor 't Lat. woord *Schultetus*, ook lees, *Bawermeiſter*; doch in de voorige *Burmeſter*. De Heer Leibnits heeft ons ook de Brunsw. Rijmkr. in byzondere Dialecten gegeeven; de eerſte in 't Neder-Saxiſch, zo als die taale, in de Dertiende Eeuwe, te Brunswijk in gebruik was: de andere ſcheen hem meeſt te zweemen naar het Thuringſch. In 't eerſte lees ik aanſtonds C. I. ✝. 37. *Brunswig*; in het laatſte *Braunſchweig*. En zo ſchrijft en ſpreektmen ook nu, en al ſedert eenige eeuwen, te *Brunswijk* zelve. 't Is genoeg om te zien, dat ons *buuren* niet verbaſterd is uit het Hoogd. *bawern*; maar dit uit dat. Enz. Beiden, GEBURE en GEPAWER, ontmoetmen by Strickerus XIV. 6.

Des andern morgens frue
Cham Otten ein Gebure *zu*;
Den grueſt er und fraget in:
Reit ein Ritter do hin?
Do begunde der Gepawer *jehen*.

✝. 614 wederstanden) zo ook VII. 516. *ſtanden*, maar in de Andd. *ſtaen* en *wederſtaen*.

 ✝. 615

FLORENS de Derde.

Eñ veriaghetſe van dan.
Daer lieten ſi legghen xxx man/
Die beſte van haerre ſide.
Hadmen ghebeit metten ſtride
Om de ſcutters alte ſamen/
Die daer van Vlaendren vele quamen/
Men hadde mettien groten gheſcote
Onteert alte mael de rote;
So dat die kindere haren maghen
Daer naer hadden moeten claghen.

Dit

℣. 615 veriaghetſe) dat is *veriaechdenſe*. en zo ſtaat in de Andd. Zie by III. 1486.

℣. 618 Hadmen ghebeit metten ſtride) zo waar Alkmaar, dat reeds ontſteeken was ℣. 611. lichtelijk geheel verbrand. Gepaſter zeide Meerhout: *Waaren de Vlaamſche Schutters, die noch dien zelfden dag kwamen*, *wat eerder gekomen*, enz.

℣. 621 gheſcote) pylen. Hieronder ℣. 785.

Eñ dat gheſcot *vloech als reghen.*

hoewel anders in de Andd. zie aldaar. Strickerus VIII. 17.

Und begundens vaſte ſchieſſen
Mit pheilen *und mit geren.*

daar Scherzius in een ander *MS* voor *pheilen* gevonden hadt *geſchoſche*. Maar wat zijn *geren?* ik denk, *garots* of *kwarreelen;* waarvan zie by IX. 969. Hiſt. van Jaſon f. 9 a. *Hercules eñ Jaſon ſcoten ſo zeer*, *ſo lang als hoer* gheſcot *duerde* —— *eñ als hem* ſcut *ghebrac*, *toghen hoer zwaerden.* Profectus B. I. f. 46 a. *vander ledicheit ſcrijft een poeet ; Als ledicheit en wech is*, *ſoe vergangben die* gheſcutte *der begheerten.* 't Welk een vertaaling is van dit vaars van Ovidius:

Otia ſi tollas, *periere cupidinis arcus.*

Zie ook onzen Dichter IX. 520.

℣. 623 So dat die kindere haren maghen) voor *baren*, gelijk in A ſtaat, vind ik in B en C alleen *h'*, dat is *haer:* maar in D *ſijn;* dat vry plomp is. Verkieſtge *haer* of *hare* maghen (in Accuſativo) zo zal in den volgenden regel *claghen* zijn *beklaagen*. Indien *haren* (in Dativo) zo moet in het begin

Dit was in Grave Florens tiden/
Soffien soen/ dien doe liden
Die Vriesen daden vele pinen.
  Soffie/ sijn moeder/ liet an haer scinen/
Dat soe weldaden was ghewone.
Want soe met Otten/ haren zone/
Die Benthem behuwede tlant/
Eñ met van Haerlem Ysebrant/
Int lant voer van over zee.
Noch sullen wi u tellen mee

FLORENS de Derde.

Van

gin van dit vaars *So dat*, genomen worden voor *So datt*; dat is, *so dat het*. En dit verkies ik. Meerhout zeide: *ut posteritas de hoc potuisset narrare filiis filiorum suorum.*

ṽ. 631 Die Benthem behuwede) dit komt niet overeen met het geene Beka, en meer anderen schryven; naamelijk, dat Otte, Sofien zoon, Graaf van Benthem geworden is, niet door huwelijk, maar als Erfgenaam van zyn' moederlyken Oom, ook Otte genoemd. Zie Beka p. 50. zynen Vertaaler p. 96. Matthæus op Meerhout p. 465. Mieris op den Klerk p. 66. enz. Maar Meerhout zelf zegt noch 't een noch 't ander. Daar noemt hy hem *Schoonzoon van Henrik Graave van Arnesbercb*: die hem eenigen tijd gevangen gehouden heeft, en niet ontslaan wilde, voor dat hy beloofde of borg stelde, dat hy zynen Schoonvader niets ontvreemden zoude, buiten 't geene de zelve hem met zyne Dochter ten huwelijk gegeeven hadt. en p. 466. daar hy deezen togt naar Jerusalem meldt, niet anders dan *Otto*, zonder van *Bentbem* te gewaagen. *Otto van Bentbem* zal ons in 't vervolg ander werk verschaffen.

ṽ. 634. Noch sullen wi u tellen mee) ik twijffel niet of hier is een Mirakelzieke Broddelaar doende geweest. Ook schijnt hy het zelf te kennen te geeven in deeze woorden, die niet anders zeggen, dan, *Ik zal u noch wat meer vertellen.* Te weeten, Melis hadt ons verhaald de bedevaard van Sofia naar 't H. Land in 1173. Dees, noch wat meer over die stoffe willende zeggen, maakt, tusschen beiden eenen uitroep ṽ. 634-636. en besluit zijn verhaal met een' anderen uitroep ṽ. 662.

FLORENS de Derde.

Van haren kinderen eñ van hare/
Eñ anders niet van trechte ware.
Soe sterf/ na ons Heren gheboornesse
1176. Xi hondert seventich eñ sesse/
Int Heilighe lant van over mere/
Dat soe met volmaecten beghere

Na

ỳ. 662. *Dit was scone dinc twaren.*
Maar die *schoone dingen* kwamen doorgaands uit op fabelen. Brunsw. Rijmkr. c. 62 ỳ. 34.

Ein schone ding *finde ek bescreven.*

En daar was't even als hier. Al het welke zo vreemd is van den natuurlyken stijl onzes Dichters, dat het niet mogelijk is, dat hy 't schreef. Daar is, tusschen dit en 't voorgaande geen verband ter werreld. Het overige zullen wy, elk stuk op zich zelf, nader beschouwen.

ỳ. 635 Van haren kinderen) van deeze kinderen volgt niets, dan ỳ. 663. dat haar zoon Bouden verkooren is tot Bisschop van Utrecht. Maar dit heeft Melis, buiten twijffel, zelf geschreeven, als volstrektelijk behoorende tot zyne Historie, alzo die Bisschop was de Broeder des Graafs van Holland.

ỳ. 636 Eñ anders niet van trechte ware) Kwakzalvers stijl. Hy wilde 't gemeen met een valsch Mirakel bedriegen; en daarom betuigt hy vooraf, dat hy 't niet wil doen. Melis, integendeel, hadt, in den aanvang zijns Werks, eens voor al, den leevenden God aangeroepen om *kennisse der Waarheid.* Welk een onderscheid!

ỳ. 637 Soe sterf) dat is, *Zy storf.* Hy belooft ons wonderlyke dingen van Sofia en haare Kinderen; en het eerste, dat hy zegt, is, *zy storf.* En dit is, zekerlijk, waar.

ỳ. 638 seventich) in A *sestich.* Ik heb dit veranderd; niet alleen op 't gezag der Andd. maar ook op dat van Meerhout; die haar gemelde reize stelde op 't jaar 1173. Ondertusschen geloof ik, dat het geen hier geleezen wordt, wegens de dood van Sofia, echt is; maar tevens, dat Melis, volgends zyne

ge-

Hadde drie warven besocht/
Eñ soe was ter eerden brocht
Alwaer int Dietsche Hospitael.
Haer herte was een wondelos wael
Van miltheit eñ van ontfarme/
Van soeticheit op de Goeds arme/

FLORENS de Derde.

Van

ewoone kortheid, daarmede van Sofia afstapte. En dat de wakzalver de vaarzen van onzen Dichter, om de Rijmklanen, heeft moeten veranderen.

ỷ. 639 Int Heilighe lant van over mere) ook dit kan Meis naauwlijks geschreeven hebben, dewijl hy, maar zes reels te vooren geschreeven hadt:

Int lant van over zee.

ỷ. 641 drie warven) driemaal naar Jerusalem te reizen, is veel voor een Vrouw, die, daarenboven, noch een Beêvaard gedaan zou hebben naar S. Jacob te Compostelle. Hier wordt duidelijk gezeid, datze *driewerven* 't H. Land bezocht heeft; maar uit Meerhout kan ik 't niet leezen. Daar staat by Matthæus p. 469. *pro Christo exulans* tertio *postquam Jberosolymis est profecta, ibidem moritur.* By Sweertius wordt het woord *tertio* niet gevonden. Maar daar ontbreekt by beiden noch een woord, dat hier alle duisterheid geheel wegneemt. Lees dan: *pro Christo exulans*, TERTIO *postquam Hierosolymis profecta est* ANNO, *ibidem moritur.* Zo verbeterde Scriverius den text uit zyne *MSS.* Meerhout zegt dan, dat Sofia te Jerusalem gestorven is, in het *derde jaar na haar vertrek derwaarts.* Zy vertrok in 1173, en storf in 1176, na eene driejaarige uitlandigheid, die Meerhout bedoelde toen hy schreef, *pro Christo exulans.* Deeze, toen zo genoemde, Godsdienstigheid dorst Jan de Weert van Yperen wel *Afgoderye* noemen, f. 8 d.

Die ghene die Bevaert *loven of lopen*
Om yet te hebben dat si begheren,
Dat hem helpen mach of deren,
Dese houden hem an afgroddrien,
Eñ scheyden van Gode in frenesien:
Want kenden sy Gods Almachtichede,
Sy daden an hem al haer ghebede.

Even-

FLORENS de Derde.

Van wakene/ van pinen in ghebede.
Die Monster van Rensborch mede
Dede si maken op van gronde/
Die noch scone staet ter stonde.
Oec so voer si ene vaert/
Vor Gode/ eens te Compestelle waert/
Daer haer scone mirakle vel
In den weghe/ so weet men wel.
Want morders haddense ghevaen
Metten haren/ eñ wilden saen
Al tvolc stivelen: maer sine conden
Met haren kniven niement wonden.
Als sijt volbringhen niet en mochten/
Vellen si neder/ eñ sochten
Ghenaden/ eñ lietense varen.
Dit was scone dinc twaren.
1178. Xj hondert iaer lxx eñ achte

Wart

Evencens oordeelde dees Dichter van den Beeldendienst: zie boven by I. 146.

℣. 648 Die Monster) zie hier achter.

℣. 650 Die noch scone staet ter stonde) dit is valsch. Meerhout verhaalt ons omstandig, op het jaar 1183, toen hy waarschynelijk in den bloei zyner jaaren geweest is, dat die Monster, of Kerk, te Rensborg, die Sofia gesticht hadt, in dat jaar, op den 2 Mey, door Bisschop Boudewijn gewijd, maar op den dertienden dag daarna, te gelijk met het Klooster, door den brand verteerd is: zodat het grootste gedeelte der Nonnen buiten 's lands toog, in jammerlyken staate. Noch gewaagt Meerhout daar van een groote Hongersnood, zo in 't Sticht als in Holland. Maar by Melis geen woord van het jaar 1183. doch buiten zijn schuld.

℣. 657 stivelen) by Meerhout *occidere.*

℣. 658 kniven) zie hier achter.

℣. 670

Wart Biſſcop tUtrecht met machte
Boudene ghecoren / zine Soffien /
Die Prooſt eerſt was ſinte Marien.
Grave Florens was ſijn broeder /
Soffie was hoerre beder moeder /
Eñ Grave Dideric hoer vader.
Int ſelve iaer verheerde algader
Philips / de Biſſcop van Coelne / dat lant
Up der Weſeren / dat doe in hant
Die Hertoghe helt van Brunſwijc.
Hem volghede Keiſer Vrederijc
Met groten here ſeer vermeten /
Eñ hevet Brunſwijc beſeten /
Eñ dat ghewonnen / eñ borghe vele;
Eñ oec inden ſelven nijtſpele
Den Hertoghe mede ghevaen /
Eñ uten Hertochdoem ghedaen /

FLORENS de Derde.

Eñ

ỳ. 670 Int ſelve iaer) deeze Hiſtorie van Henrik den Leeuw, Hertog van Brunswijk, is mede ontleend uit Meerhout, die zich zo naauw niet bepaalde tot Holland. Maar onze Dichter was niet gewoon, zaaken te verhaalen, die daartoe geene betrekking ter werreld hebben. En zo heeft hy ook de vier gevallen, voorkomende ỳ. 683-706. als opgeviſcht uit de Kronijk van Meerhout, met achterlaatinge van alles wat niet behoorde tot zyne materie, gelijk hy elders ſpreekt. Ook wordt de geſchiedenis zelve anders verhaald in de Keulſche Kronijk f. 176 a.

ỳ. 680 Eñ uten Hertochdoem ghedaen) dit is zo: maar 't voorgaande is mis. De Keizer heeft noch Brunswijk belegerd, noch den Hertog gevangen. Dees zocht hulp by den Keizer, uit Italien wedergekeerd, tegen Biſſchop Philips. Doch in plaatſe van die werdt hy gedagvaard op den Rijksdag te Worms, om zich te verantwoorden. Kort daarna in een mondgeſprek met den Keizer geweigerd hebbende des zelfs gunſte en voorſpraak te koopen voor 5000 Marken, werdt

hy

FLORENS de Derde.

Eñ hevet ghegheven dat gone
Enen Bernaert, des Mercgraven zone.
1180. Alsmen screef xj hondert eñ lxxx
Quam Grave Florans mit here machtich,
Eñ hevet verheert eñ verbrant
Winkel eñ Niedorp in Vrieslant.
1182. Als lxxx eñ twee was ghescreven,
Van Diedric, de Grave van Cleven,

Gra-

hy noch driemaal gedagvaard, en niet verschynende in den Rijksban gedaan, en beroofd van zijn Hertogdom. zie Arnoldus Lubecens. Chron. Slav. L. II. c. 24 (29).

℣. 682 Enen Bernaert) dees Bernard was Graaf van Anhalt, en Zoon van den dapperen en gelukkigen Albert, gebynaamd de Beer; die ook, voor een groot gedeelte, Markgraaf van Brandenburg geweest is.

℣. 689 eñ vrou Aven) in de Andd. *vrou Aven*, zonder *eñ*. aldus by Alk.

Grave Florens Dochter Vrou aven
Met grooter feesten, met groter haven.

Immers hadt het woord *Vrou* Alk. moeten doen zien dat *aven* een Vrouwennaam was, en dierhalven een groote letter eischte, *Aven*. En zo staat dit woord niet alleen in de eerste Uitgaave, maar ook in de tweede, die hy gebruikt heeft, als hier weder blijkt ℣. 686. uit *Nyederp*, gelijk in de tweede, voor *Nyedorp*, gelijk in de eerste geleezen wordt. Maar hy wist wel beter, want hy verklaart *aven* door *af*; zonder evenwel zyne meening te verklaaren; en laat dus zyne Leezers loopen mét de oogen vol zands, als gebleeken is aan van Loon, die op Kolijn ℣. 19. dit zelfde vaars van Melis aanhaalt, om te bewyzen dat *ave* is *af*: gebruikende nochtans een voorzigtigheid, daar Alk. niet om gedacht hadt, naamelijk, dat hy *aven* eerst verkort tot *ave*. De Heer Joh. van den Brouke besloot zijn Lijkdicht op D. van Hoogstraten niet onaardig, aldus. *Frangamus calamos, scindamus, Musa, libellos,*
Barbaries tenebras advehit atra suas.

De woorden, gelijk wy die hier uit A geeven,

Grave Florans dochter eñ vrou Aden

zeg-

Grave Florans dochter eñ vrou Aden/
Met groter feesten/ met hoghen daden/
Als hem beden was betame:
Margriete so was haer name.
Int selve iaer mosten de Vriesen
Scade nemen ende verliesen/
Daer si quamen op Akersloot/
Want vele der haerre bleven doot.

FLORENS de Derde.

ze-

zeggen het zelfde of wy nu zeiden, *de dochter van Graaf Florens en van vrouw Ade.* zie boven ✝. 470. Van *Ade* komt, in de geboogen Naamvallen, en dus ook in den Genitivus als hier, *Aden. Dochter Aden*, even als ✝. 665. *Zone Soffien.* Een uitschryver schreef, denk ik, by verzinning, *aven* voor *aden;* en dewijl het een Rijmwoord is, zo veranderde hy, om niet te kladden in zijn afschrift, ook *daden* in *baven.* Maar dat *baven* komt hier weinig beter te pas dan *aven.* want dit vaars ziet vooral op de Bruiloft, waarmede Diederik van Kleef zyne Bruid ontving: welker luister, te dien tyden, voornaamelijk bestondt in *Prachtige Maaltyden* en *Ridderlyke Steekspelen.* De eersten worden hier aangeduid door de woorden *Met groter feesten:* de anderen, door *met hoghen daden.* Volgends Meerhout is deeze Bruiloft te Lis gevierd.

✝. 694 Scade nemen) zo staat in A, in B, en in de eerste Uitgaave. Maar in de tweede, *Stade nemen.* en daarom ook by Alk. die het al wederom in den blinde verklaart door *Halte houden.* Arme Melis, hoe zijt gy mishandeld! *Scade nemen* is *schade lyden.* zie alleen in dit Boek ✝. 794 en 979. J. van Maerlant J. O. f. 153 b.

Om die scade *die Cestius* nam
Waren die Romeyne so gram.

en f. 155 a. *Dat sijn volc nacht eñ duch*
Vanden Jueden namen *grote* scade.

✝. 696 bleven) in B *bleef d'.* in A *bleven der.* Ik gis dat Melis geschreeven hebbe *blever;* gelijkwe dat, voor *bleeven 'er*, ook vinden IV. 417. en VIII. 370. Doch wy hebben voorlang in onze Proeve aangetoond, dat *veelen bleeven 'er*, en *veelen bleef 'er*, beide goed Duitsch is, zo wel nu als voor

FLORENS de Derde.

1184.

Xi hondert lxxx ende viere
Screefmen / doe de goedertiere
Florens van Hollant dat cruus ontfinc /
Om te wordene aerminc
Int lant / dat God met sinen bloede
Benedide doer sine omoede.
Maer eer hi dit nam in hant /
Had hi Texele eñ Wierinc lant
Bedwonghen met orloghen starc /

En

veele eeuwen. maar van ouds was het algemeener: zie I. 439.

ỳ. 700 aerminc) in de Andd. *areminc.* en dat is, volgends Alk. *armiger*, *wapendrager*. In wat zin? van *Schildknaap?* of van *Soldaat?* maar ik zie niet, dat hier 't een of 't ander te pas komt. Integendeel dunkt my, dat het hier naauwelijks iet anders betekenen kan, dan *Pelgrim*; want zo noemdemen alle die Kruisvaarders. Doch ik weet niet, het woord elders geleezen te hebben.

ỳ. 706 vier dusent Marc) zie hier achter.

ỳ. 707 Nu gaet) de lapzalver, die dat ſchoone Mirakel van Vrouwe Sofie in dit Werk ingevoegd heeft, ſchijnt 'er tevens andere echte vaarzen uitgeworpen te hebben; gelijk boven reeds kortelijk aangemerkt is. Meerhout verhaalt, op 't jaar 1186, het Huwelijk van Diederik zoon en opvolger van Graaf Florens, met Aleid zuſter van Graaf Diederik van Kleef; het welk te Loosduinen voltrokken is. Hiervan wordt in geen der *MSS* van Melis, eenig woord gevonden. Nochtans zegt hy zelf beneden ỳ. 997.

Diedrike, de hier voren ſtaet,
Dien dat Graefſcap in hant gaet,
Die Vrouwe Aleiden bad van Cleven,
Als hier te voren ſtaet beſcreven.

Hy hadt dan te vooren van dat Huwelijk geſproken; en echter is het nu niet te vinden.

ỳ. 713 Calvarien) de Heer Alb. Schultens in zyn' Index

Ge-

Eñ nam hem of iiij dusent marc. FLORENS de Derde.
Nu gaet hier an rouwe eñ vaer.
Want als men screef ons Heren iaer
Xi hondert eñ seven eñ tachtich/ 1187.
Quam Saladijn/ die Soudaen machtich/
Met groten heren in Galilee/
Eñ besat op die versce zee
Tabarien met groten here.
De Coninc Wijt sette hem ter were:

Die

Geographicus (geplaatst achter 't Leeven van Saladijn door Bohadinus beschreeven, verzeld van eenige Uittrekfels, zo uit Abulfeda, als uit eenen genoemden Ispahanensis; van welke drie Arabische Schryveren, of liever, van welker Latijnsche vertaaling door A. Schultens, wy in 't vervolg gebruik zullen maaken) TIBERIAS, Taberria, *vel potius* Taberya *hodie*. De Schryver van de Expeditio Asiatica, die toen leefde (by Basnage, Thesaur. Tom. III. Part. II. p. 500) noemt het in 't Latijn *Tabaria:* en A. du Chesne, in zijn Hist. de la Maison de Chastillon p. 980 en elders, in 't Fransch *Tabarie*. Men moet dan *Tabarien* by onzen Dichter geenszins houden voor een bedorven woord. Deeze Stad kwam den Graave van Tripoli toe, van wege zyner Huisvrouwe, die ook Vrouwe was van geheel Galilea: en die hy onlangs getrouwd hadt, om beter in staat te zijn, zich tegen den Koning te verzetten. zie Marinus Sanutus, Secreta fidelium Crucis Lib. III. Part. VI. cap. 24. Want alles was, by de Christenen, verdeeld. Broeder Steven van Cyprus, die zich schreef, *de la Royale Maison de Lusignan*, noemt den Graaf van Tripoli *Raymond III;* en des zelfs Vrouw *Escbine*, dochter van Gautier Prinsse van Galilea. Onze Dichter houdt hem mede voor den Verraader der Christenen en eenige oorzaak van den ondergang des Koningrijks van Jerusalem. En wie durft twijffelen aan iets, 't welk, sedert zo veele eeuwen, door ontelbaare Schryvers, in alle Christen Landen, zo eenpaariglijk getuigd is? Ik zeg dit vooraf, opdat de Leezer zich niet te schielijk, niet te sterk, verwondere, zo ik in 't vervolg mogt zeggen, dat ik 'er aan twijffele.

℣. 714 De Coninc Wijt) de Andd. *Onse Coninc Wijt*. Dees

 Ko-

FLORENS de Derde.

Die Duutsche heren eñ die Templiere/
Die Ridders entie Hospitaliere
Entie Kerstine Baroene met hem
Uten lande van Iherusalem.
Eñ alse si hem setten ter were/
Saladijn ende al sijn here

Sijn

Koning hiet *Guido van Lusignan*, en was eerst Graaf van Joppe en Askalon. Zyne Vrouw was *Sibylle*, oudste Zuster van Koning *Boudewijn IV*; die, doodkrank zijnde, in 't jaar 1182, deezen Zwager aanstelde tot Voogd des Rijks, waartoe anderen meenden dat *Tripoli* nutter zoude geweest zijn. Maar Koning *Boudewijn* ontzette *Guido* vervolgends van die waardigheid; deedt den kleinen *Boudewijn*, voorzoon zyner Zuster, *Guidoos* Vrouwe, tot Koning kroonen, en droeg het Rijksbestier op aan *Reimond Graave van Tripoli*. Dus verre gaat het verhaal van den Aartsbisschop van Tyrus, die dikwils met lof spreekt van *Tripoli*, maar telkens met groote verachtinge van *Guido*. Koning *Boudewijn IV* overleedt in 1185. 't Kind *Boudewijn V* in 1186. Dus werdt *Guido*, uit hoofde zyner Huisvrouwe, Koning, zonder zelfs de toestemming van *Tripoli*, des Rijks Voogd, te vorderen. In de Exped. Asiat. wordt hy aldus beschreeven: *Rex peregrinus fuit et advena, Pictaviensis natione, mediocris quidem genere, sed miles elegantis formæ et armis strenuus; in quem cum Regina oculos injecisset, ut amans, ut fæmina, indulgens animo, nupsit ei præter ipsius* COMITIS *et aliorum Principum voluntatem: exinde accidit ut* COMES *in odium Regis se familiarem redderet Saladino.* Ten opzigte van die gemeenzaamheid met Saladijn, moetmen weeten, dat de Christenen en Turken te dier tijd in vrede leefden; en dat de Graaf van *Tripoli*, toen Saladijn in 1187 den oorlog hervatte, hem de vriendschap plegtelijk deedt opzeggen; gelijk we nader zien zullen. Doch ik meld dit hier, omdat de Abt de Vertot T. I. p. 188. die laatste woorden aldus vervalscht heeft: *il prit deslors des mesures secretes avec Saladin*: te weeten, om na *Boudewijn IV* Koning van Jerusalem te worden. Wegens de afkomst van *Guido*, zegt de aangehaalde Schryver niet wel, *mediocris quidem genere*. Want hy was, volgends Vertot p. 187. *de la Maison de la*

Mar-

Zijn ghescreden vander stat.
Die ander quamen saen na dat
Met haren here te Beetleem/
Eñ streden vaste jeghens hem/
In Junius upden sevenden dach.
Dien dach duere was menich slach

FLORENS de Derde.

Ghe-

Marche, *fils de Hughes le Brun.* En du Chesne, Hist. de la Maison de Chastillon p. 484. spreekende van 't huwelijk van *Geofroy de Lesignem* (dat is *Lusignan*) noemt hem Broeder van *Hugues VIII*, *Sire de Lesignem*, *Comte de la Marche; et de* Guy *et d'*Aimery *de Lesignem successivement Roys de Hierusalem et de Cypre.*

v. 725 In Junius upden sevenden dach) de eerste dag van den Strijd was, volgends Sanutus, niet de *zevende*, maar de *eerste* van *Junius* des jaars 1188. Alles kwaalijk. Onze Dichter tastte ook mis, zo in de Maand als in den Dag: maar het Jaar noemde hy wel 1187. De tweede dag, die alles besliste, was, volgends Bohadinus, in 't Leeven van Saladijn cap. 35. de *Vierentwintigste* der (Vierde) Maand *Rabia posterior*, in het jaar der Hegire 583, welks eerste dag in het Tijdtafelken, voor dat Werk geplaatst, bepaald wordt op 13 Maart 1187. De zes onevene Arabische Maanden hebben, in gemeene jaaren, 30; de zes overigen, 29 dagen. Zie hier de naauwkeurigheid van Bohadinus: Op WOENSDAG den 21 der Vierde Maand stelde Saladijn zyne troepen in slagorden bewesten Tiberias; maar dewijl Koning Guido zich stil hieldt, wendde hy het, met een gedeelte zijns legers, tegen de Stad zelve, die hy, *horæ momento*, aantastte, vermeesterde, en met roof, moord en brand vervulde. Dit deedt de Christenen te voorschijn komen. DONDERDAG 22, kwamen de wederzijdsche legers over elkander te staan aan de Westzyde van den Berg van Tiberias; maar den nacht naby zijnde, werdtmen niet handgemeen. VRYDAG 23, vochten zy den ganschen dag; bleeven den volgenden nacht onder de wapenen; en hervatteden het gevecht, op ZATERDAG 24, met dien ongelukkigen uitslag voor de Christenen, als bekend is. Deeze vier dagen, in 't Latijn zo genoemd, bepaal ik tot 1, 2, 3 en 4 *July* 1187. welke laatste dag by ons allerzekerst een ZATERDAG

 ge-

FLORENS de Derde.

Ghesleghen daer an elker zide.
Donse hadden dere vanden stride/
Maer datte Heidine twater wonnen/
Dat si met liste ondercomen/
Dies de onse sekerlike
Hadden alte grote breke.
Smorghens quamen de Heidine scaren/
Eer dat die onse ghereet waren/
So dat si hem cume wapene moghen/
Als de viande op hem toghen.

De

geweest is. En dat de 24 der gemelde Vierde Maand ook een ZATERDAG was, bevestigt Abulfeda cap. 27 in 't begin, daar hy zegt: *die* SABBATI, *quinque adhuc diebus in Rabia posteriore reliquis*. Want 5 afgetrokken van 29, blijft 24. en dus de zelfde ZATERDAG, 4 July 1187, dien Bohadinus zo omstandig genoemd hadt; en de Tempelier Terricus, die 'er tegenwoordig was, ruimer beschreef, *infra Octavas beatorum Apostolorum Petri & Pauli*. Nu staat hier noch kortelijk aan te merken, dat de eerste dag van het jaar der Hegire 583 ook geweest is ee ZATERDAG. Zo zegt de Ispahanensis in 't begin: *Damasco egren ditur Sultanus*, *die* SABBATI, *ipsis Kalendis Mubarremi*. T-weeten, des zelfden jaars als boven: zie Bohadinus cap. 34e Zodat de eerste dag van dat jaar geen andere schijnt geweest. te konnen zijn, dan ZATERDAG 14 Maart 1187. Ook zijn de Dagen, zo van den Eersten der Eerste Maand (*Mubarrem* geheeten) tot den Vierentwintigsten der Vierde Maand; als van den Veertienden Maart tot den Vierden July; Honderd en dertien in getale. ENZ.

℣. 728 Donse hadden dere vanden stride) dit weet ik niet ofmen elders licht vinden zal. De tweede dag wischte alle de heldendaaden des eersten ganschelijk uit. Bohadinus geeft de Eere van den eersten dag, in 't algemeen, aan de zynen. Maar evenwel, als ik by hem lees p. 69: *Musulmannis a tergo quidem Jordanes*, *a fronte hostilia omnia*, *ostendunt unam salutem esse in Deo et Victoria*, *&c.* schijnt my klaar, dat noch op den tweeden dag (want van dien spreekt hy daar) de Musulmannen hunne overwinninge zeer duur hebben moeten

koo-

De grote Prensen/ die daer waren/
Quamen ten Coninc daer ghevaren/
Eñ vragheden in ghemenen rade/
Watmen tsulker noot best dade.
Alse dit hoerde de Coninc Wijt/
Aldaer hiet hi halen ter tijt
Enen Ridder/ hiet her Jan:
Die was een bescreiden man/
Eñ hadde met Corken vor desen
Dicken in striden ghewesen/

koopen. 't Is zeker, dat de Christenen heldhaftig gestreeden hebben.

✻. 739 in ghemenen rade) de Prinssen vervoegden zich by Koning Wijt, en vraagden hem *gemeenlijk*, dat is *gezaamelijk*, wat hun in deezen nood te doen stonde. Maar de Andd. hebben, *in menigben rade;* en dat verklaarde Alk. niet kwaalijk, *Overboop*, *verwardelijk*. Doch onze leezing is beter. Zy hielden krijgsraad. Zy overleiden *in 't gemeen*.

✻. 743 Enen Ridder hiet her Jan) wie dees Heer Jan geweest zy, is my onbekend. Maar wy zullen in 't vervolg gelegenheid hebben om aan te merken, dat de Raad van deezen Ridder, die, volgends Melis, van allen goedgekeurd zijnde, echter door den éénen Graave van Tripoli te niet gedaan werdt, geweest is dat gevoelen, 't welk Koning Wijt, met veel drift, tegen dat van Tripoli, doorgedreeven heeft, tot ondergang der Christenen. De Schryver van de Hist. de l'Ordre de S. Jean de Hierusalem (1658) hadt, L. II. chap. 1. het oog op dien zelfden Raad, doch schreef dien toe aan eenen verlochenden Christen, komende uit het Leger van Saladijn, *qui donna avis, qu'il falloit donner sur les Mammelucs, qui avoient la plus baute enseigne du camp, et que ceux-là estans forcez, toute l'armée seroit aisée à desfaire.* En het was wederom Tripoli die zich tegen deezen Raad verzette; en reden hadt, om dien raadgeever te schelden voor een *vernoiert quaet*, ✻. 766. Die hoogste Banier der Mamelukken was geen andere dan *Saladijns Banier* ✻. 754.

FLO-REN: de Derde.

Eñ hi kennedse bi haren namen/
Wie si waren veder quamen/
Bi haren ridderliken vanen.
Hem dede hi vraghen eñ vermanen/
Watmen teser stont best dade?
Hi sprac in ghetrouwen rade/
Datmen best bestonde de scare/
Daer Saladijns Beniere in ware:
Want waert datmen de vellen mochte/
Tander dat verwonnemen zochte.
Hem allen dochte wel an desen
Hutten raet eñ wijs oec wesen.
In desen quam met sijnre scaren

Van

℣. 753 best bestonde) dat is, gelijk Alk. zegt, *best zoude doen aan te tasten.* 't Is zeker, dat *iemand bestaan*, van ouds betekende, iemand *aanvallen*, *aantasten.* Ook in 't Hoogd. Strickerus C. II. §. 1.

Do wart der Haiden so vil,
Das si das daucbte ein cbindes spil,
Das si Cbarlen scbolten bestan.

daar Scherzius *bestan* ook verklaart, *aggredi proelio:* Keizer Karel aan te tasten, hielden zy voor kinderspel; te weeten, om hunne menigte. Alleen in B staat hier kwaalijk, *begonste* voor *bestonde.*

℣. 760 Hughe) zo wordt Tripoli ook genoemd by Meerhout. maar zijn naam was *Reimond.*

℣. 766 hets een vernoiert quaet) Seb. verklaarde dit uitvoeriglijk, *een verlocbende scbadelike raetsgever.* En zo weder beneden ℣. 889.

Dat bi bem badde vernoiert.

dat is, zegt hy, *verlocbent*, *een Mabometist ware geworden.* Dat Alk. te deezer plaatse *vernoiert* uitlegt *beklagelijk*, is in den blinde geschermd. De woorden *bets een vernoiert quaet*, betekenen nadrukkelijk; *bet is* (of *by is*) *een verlocbende*

Boos-

Van Triple Grave Hughe ghebaren/ FLORENS de Derde.
Een kerstijn quaet al onversien.
Men mochte merken wel an dien/
Dat hi den Heidinen was hout/
Eñ hi vloukede met ghewout
Hem/ de gaf alsulken raet;
Eñ seide/ hets een vernoiert quaet/
Hi hevet met Heidinen ghesproken;
Sijn raet es nutteliken te broken;
Laet ons in dit ghevechte riden/
So moghe wi coenlic op hem striden.
Daer es tsorveel ons alte male.
Aldus/ hi des Graven tale/

Wort

Booswigt. want *quaet* ziet hier op den Persoon, niet op de Zaak. zie de Aantek. VII. 59. Zo spreekt een verwonnen Booswicht, zyne misdaaden belydende, Rom. van Limborg B. II. f. 18 d.

Altoes soe hebbic tote nu
Coene gheweest in mordaet,
Ende emmer gheweest een quaet.

dees met zyne Makkers worden te vooren genoemd *quadien:* f. 17 b. *Eñ seide: Soucti dit*, quadien?
dat is gemeener. Maerlant XI. 70. f. 111 c.

Want men vint altoos van dien
Orscalke, die met quaetheit omme gaen:
Tusschen Antypater eñ Yrchaen
So waren quadien *die quat spraken.*

By den ongenoemden Klerk p. 70. worden de woorden *quadien* en *moordenaaren* verwisseld. In 't Schaakspel vind ik f. 19 b. en 20 a. de Latijnsche woorden *Peccator* en *Impius*, vertaald door *quadyen.* en 't Vrouwlyke *quaderse*, in Limborg I. f. 13 a.

Onsen sone verliesen wi,
Eñ al bi derre quaderse.

dat is, door dit ondeugende vrouwmensch.

†. 773

FLORENS de Derde.

Wort de mutte raet ontseit/
Om dat God onse dorperheit/
Die wi int Heilighe lant daer dreven/
Wreken wilde op onse leven.
Ghere rede hem alte gader
Den raet te doene/ die de verrader
Kerstinen riet te verliese.
Dus was dat heer bracht te riese.
Want doe si op de Heidine quamen
Vanden berghe/ was alte samen
De zonne recht in haer oghen.
Die hitte ne conden si ghedoghen:
Eñ dat ghescot vloech alse reghen.
Dus was hem davonture teghen/

Den

ꝟ. 773 mutte) zo staat in A en in B. maar in C *onnutte*: om het welke te verklaaren Alk. eenen onnutten arbeid besteed heeft. 't Is de onkunde van den geenen die C gedubbeld heeft voor de Eerste Uitgaave; en niet wist dat de punten ... gesteld onder *on* betekenden, dat die twee letters niet moesten geleezen worden.

ꝟ. 774 Om dat God onse dorperheit) zie hier achter.

ꝟ. 785 dat ghescot vloech alse reghen) de Andd. die al veel, maar hier ongemeen, overeenkomen, hebben *stof*, in plaats van *ghescot*. De *regen* wordt wel eens geleeken by *stof*; als blijkt uit *stofregen*: maar *stof* noit by *regen*. Integendeel worden *pylen* of *ghescot* (zie boven by ꝟ. 621) dikwils geleeken by *regen* en *hagel*. Hiervan een *hagelbuy van schichten*. Genoegsaam dit zelfde vaars van onzen Dichter vind ik in 't Hoogd. by W. von Gravenberg f. 110 d.

Daz geschot sam der rein gie.

Melis ontleent ook somtijds de gelykenis van een' zwerm byen: zie IX. 376. en 998.

ꝟ. 789 hadde gheraden) kwaalijk in de Andd. *ghedaen hadde*.

ꝟ. 790 liet sine baniere int dal) Seb. en na hem Alk. verklaa-

Den onſen/ eñ hem moſte meſſcien. FLORENS de Derde.
De Grave van Triplen de ginc vlien/
De dit hadde gheraden al/
Eñ liet ſine baniere int dal/
Dattie Heidine merken zouden/
Eñ hem oec te meer verhouden.
Kerſtineit ghinc onder daer.
Het ne nam nogt ſcade ſo ſwaer
Daer te voren in menighen daghen/
Sider dat met ſinen maghen
Godevaert van Bollioen tlant wan.
Die Biſſcop van Akers een goet man/
Voerde ons Heren cruſe tier ſtont/
Die wort ſwaerlike ghewont/

Eñ

klaaren dit, *liet ſyne vane dalen.* De laatſte voegt 'er achter, *vallen.* Beter waar geweeſt *liggen.* Melis hadt reeds gezeid, dat de Graaf *ginc vlien.* Nu zegt hy, dat hy *zyne baniere liet liggen op den grond:* want dat is, *int dal.* Walewein f. 35 d.

Doe ghincſi metten ſwerden houwen
Up Waleweins helm van ſtale;
Die ſtene vielen inden dale.

zie de Aantek. IX. 1056. Sanutus zegt: *Comes Tripolitanus, proditor exercitus, depoſitis armis, fugit ad caſtrum Saphet.* Doch wy zullen die Vlucht nader onderzoeken by ℣. 881.

℣. 798 Die Biſſcop) dit alles verhaalt ook Sanutus; die uitdrukkelijk zegt, dat de Koning, met den Kruisſtandaard in de hand, gevangen werdt. Toen Saladijn voor Askalon lag, beloofde hy, indien Guido uitwerkte dat de Stad zich by verdrag overgaf, dat hy hem op vrye voeten zoude ſtellen. En hy hieldt zijn woord: doch by het ontſlag moeſt de Koning zich verbinden, *noit weder de Wapenen tegen Saladijn te zullen opvatten; en zich erkennen voor des zelfs Slaaf, Mameluk en Vrygemaakten.* Zo verhaalt het Bohadinus cap. 51. en hy voegt 'er by, dat die Meineedige aanſtonds zijn woord brak; begeevende zich naar Tyrus, om daar, als Koning, het bevel weder te voeren: doch vruchteloos. De Tyriers hadden nu

dap-

FLORENS de Derde.

Eñ gaft enen anderen tier tijt/
Diet woert gaf den Coninc Wijt.
Maer de wijch wort staende eñ zwaer/
Entie Coninc wort ghevanghen daer/
Eñ tcruse ons Heren mede
Was ghevoert in vreemder stede.
Selden wort in enen nijtspele
Dit ghestort bloets alsu vele.

Want

dapperer beschermer gevonden in den jongen Markgraaf van Montferrat, die ook de Stad ongemeen verdeedigd en behouden heeft. Die Turksche Schryver zelf noemt hem daar, *een groot Man, uitmuntende in raad en in daad, en den yverigsten voorstander van zynen Godsdienst.* Abulfeda cap. 27. misprees, sedert, die goedheid van Saladijn, ten opzigte van eenen Heer van Hobeila of Giobeil, die mede in den Slag van Tiberias was gevangen geworden, als eene zaak van schandelyke gevolgen. En daarop verhaald hebbende de komst des Markgraafs te Tyrus, gaat hy aldus voort: „ Dit geval, als „ mede het ontslaan der Franken, welker Steden zich by verdrag aan Saladijn hadden overgegeeven, en dien hy zelf „ Vrygeleide naar Tyrus bezorgd hadt, is de voornaamste „ bron geweest van het onheil, dat de Franken, na 't be„ magtigen van Ptolemais [12 July 1191] het hoofd weder „ opstaken.“ Hadt dees Schryver, een geboren Prins van Hamata, en die zelf, in 't jaar 1320, tot de waardigheid van Sultan verheven is, in de plaats van Saladijn geweest, hy zou, zo 't schijnt, anders met zyne gevangenen omgesprongen hebben. Doch 't scheelt veel of men de zaaken van vooren, of van achteren, beschouwt.

℣. 808 Dit) staat niet in de Andd. en was hier, na *Selden*, ook niet noodig. Ik heb 't echter niet willen verwerpen. Melis sprak niet, gelijk wy nu spreeken. Meerhout begroot het getal der gesneuvelde Christenen op *zestig duizend*. Genoeg is dat Abulfeda zegt, zonder bepaling, dat de Franken, sedert zy eerst in Syrien vielen, noit zo zwaar een verlies geleeden hadden. En de Tempelier, uit dien slag ontvlucht, schreef, *omni multitudine nostrâ interfectâ*. Uit welk onbepaald

paald

Want alde macht van over mere
Bleef verſleghen inde were/
Of ghevanghen/ herde ſciere.
Templiers eñ Hoſpitaliere/
Eñ alle de bloeme vanden lande/
Ghinc onder de Heidine hande:
Eñ dit deden onſe grote zonden.
Want noit en wilde van eerſten ſtonde

FLORENS de Derde.

God

paald getal, de Abt Vertot, in zijn Hiſt. de l'Ordre de S. Jean, evenwel geteld heeft, dat 'er *Dertig duizend* doodbleeven. zie zijn Uittrekſel uit dien Brief T. I. p. 214. en den Brief zelven onder de Proeven p. 603-604.

✝. 815 Eñ dit deden onſe grote zonden) dit en de negen volgende regels konnen dienen tot eene nadere verklaaring van 't woord *dorperheid*, boven ✝. 774. De hand was niet oprecht, die dit vaars eerſt veranderde, gelijk 't nu in de Andd. geleezen wordt,

Ende deden an donſe grote zonden.

Dit is een verfoeylyke verandering in de woorden van eenen oprechten Schryver. Deeze ſoort van Pelgrims, die, in het H. Land doodblyvende, volgends de vroegere Predicaden van S. Bernard, met kouſſen en ſchoenen ten hemel voeren, waaren thans omtrent even vroom, als der zelver naarvolgers; ruim zeſtig jaaren laater, geweeſt zijn in den Togt, waarvan de H. Koning, Lodewijk IX, het hoofd was. Men vindt 'er een korte ſchets van by Joinville, die 'er tegenwoordig geweeſt is. Want, verhaald hebbende, hoe de Prinſſen en Grooten, zich aanſtonds ziende in het bezit van 't veroverde Damiate; en zich aldaar onderling op het prachtigſte onthaalende; en dus hun geld en middelen verkwiſt hebbende, ſtraks het gemeen beroofden en plonderden: zo gaat hy aldus voort, opdat gy hem, in zijn eigen taale, moogt hooren, chap. 22. *Il n'y avoit femme ni fille qui ne fuſt violée et miſe a honte. Les bourdeaux eſtoient eſpandus par tout le camp, en ſorte que le Roi meſmes trouva pluſieurs bourdeaux que ſes gens tenoient a l'entour de ſon pavillon, a un jet de pierre; et de ce averti, le Roi donna congé a pluſieurs de ſes Officiers. Et tant*

d'au-

Godt dat lant den kerstijn laten/
De met hoerre moter ommaten
Daer leveden eñ onsuverlike;
Eñ des was daer sekerlike
So vele onder de Clergie/
Eñ onder de werelt partie/
Dat God of wiesch de overmoede
Aldus met kerstinen bloede.
Saladijn met ziere partien
Deelden/ neven Cavarien/

Der

d'autres maus estoient commis et perpetrés au camp, qu'il seroit chose de grand' horreur qui les voudroit racompter. Ainsi donques tout le monde estoit mal vivant: mais NOUS EN ENDURASMES LA PEINE, *comme sera dit ci apres.*

℣. 818 met hoerre moter ommaten) de Andd.
—— *met hoverden eñ met ommaten.*

℣. 826 neven Cavarien) Sanutus: *Saladinus manubias ad pontem Tyberiadis dividi jubet, et meliora in Damascum deferri.*

℣. 831 Templiers eñ Hospitaliere) in A *Tempralen.* Wouter de Klerk meende misschien *Templaren.* Maar Melis schreef hier, buiten twijffel, gelijk hy gedaan hadt ℣. 812. en dat was, geloof ik, *Templiere*, als ℣. 715. De Hospitaliers zijn de Ridders van S. Jan, noch alom beroemd onder den naam van Ridders van Malta. De Templiers, of Ridders van den Tempel zijn, in 't begin der Veertiende Eeuwe, uitgerooid door Philips den Schoonen, Koning van Vrankrijk, niet zonder kennisse van Paus Clemens V: zomen geloofde, om der zelver onnoemelyke en meer dan Koninglyke schatten; zomen voorgaf, om der zelver onbeschryvelyke en meer dan Heidensche godloosheden. Het laatste kan waar zijn, maar 't eerste geloof ik. Twee staaltjes van hunne alleronbeschaamste geldgierigheid kanmen leezen by Joinville ch. 50 en 52. daar hy verhaalt, niet slechts 't geen hy gezien en bygewoond, maar waarin hy zelf de hoofdrollen gespeeld hadt.

℣. 833

Den roof / de groot was eñ rike.
Dat beste dede hi ghemeenlike
Voeren te Damassche tien stonden.
Alle die daer waren vonden /
Templiers eñ Hospitaliere /
Dedi voer hem brenghen sciere /
Eñ dedem allen thovet of slaen /
Eñ Wijt de Coninc bleef ghevaen.
Doe was voer Saladine te hant
Ghebrocht de Prince Famant /

FLORENS de Derde.

Een

✱. 833 Eñ dedem allen thovet of slaen) van dit ombrengen deezer Geestelyken meldt Sanutus niets. Maar Bohadinus zegt het bescheidelijk: *De Meesters der Hospitalieren en Templieren verwees de Sultan ter dood, en zy zijn allen, tot één' toe, verdelgd geworden.* En nochtans is de Meester der Hospitalieren ontvlucht; doch, twee of drie dagen daarna aan zyne wonden overleeden. De Ispahanner zegt even duidelijk, dat de Meester der Hospitalieren gevangen, maar die der Templieren door de vlucht ontkomen was. recht verkeerd. Zelfs is de Meester der Tempelieren door Saladijn gespaard. Maar dat Saladijn alle die ongelukkigen voor zich deedt brengen, omze te zien *ontboofden*, denk ik niet, schoon ook anderen het uitdrukkelijk getuigen. *Nedersabelen* zou mogelijk 't rechte woord geweest zijn. De ontvluchte Tempelier schreef, dat 'er, zo hy in waarheid geloofde, op éénen dag, 230 onthoofd waaren. Doch hy kon het niet anders hebben, dan by geruchte.

✱. 836 de Prince Famant) en wat verder ✱. 857. *mijn Here Famant.* Ik zal my met dien naam niet ophouden. Zijn eigen naam was *Rainaldus.* Seb. tekende hier aan: *Siet van* RAINALDO *de Monreal Nauclerum.* Alk. die geen kennis aan die Naamen hadt, en evenwel wat wilde zeggen, ontleende van Seb. alleen het eerste en laatste woord, *Siet Nauclerum.* Sanutus noemt hem RAIMUNDUS (zo was de Voorzaat van RAINALDUS geheeten geweest) *nobilis Princeps Montis Regalis et Petracensis.* En voegt 'er by, dat die Prins zestien jaaren by de Turken gevangen geweest was. Waaruit blijkt, dat

het

FLORENS de Derde.

Een edel ridder eñ een waert:
Beter ridder gorde nie zwaert:
Wijs van rade/ rein van zeden/
Eñ van groter vromicheden/
Onser Kerstine rechter hant/
Eñ den Turken een swaer viant/
Die vele hadde der werelt eren/
Nochtan haetti de werelt sere.
Ene dinc allene sonder mere
Mes prijsdemen an hem wel sere:
Al gasmen den Turken vrede/
Hine helts altoos in ghenen steden.
Om dit haddene Saladijn leet/
Eñ was hem utermaten wreet.

Eñ

het de zelfde persoon is, dien Will. Tyrius doorgaands noemt, RAINALDUS *de Castellione*, *Princeps Antiochiæ*: van wiens gevangenis hy 't begin verhaalt L. XVIII. c. 28. en 't einde XXI. 11. daar hy zegt: *Dominus* RAINALDUS *de Castellione*, *qui Domino* Raimundo *Principi Antiocheno in eodem Principatu successerat*, *uxorem ejus*, Constantiam *nomine*, *ducens*, *post multos annos captivitatis suæ*, *quam apud* Halapiam *duram nimis passus fuerat*, — *libertati restitutus*. En verder XXII. 28. verhaalt hy, dat Saladijn de Stad *Petra Deserti* belegerde; en RAINALDUS *de Castellione regionis illius tanquam hæreditatis Uxoriæ curam gerebat*. Wederom de zelfde, die by Bohadinus heet *Princeps* ARNALDUS *Carachæ Dominus*. Welk *Caracha* het zelfde is met *Petra Deserti*, de sterkste plaats van het tweede Arabia, *Petræa* of *Petracensis* genoemd. Zie A. Schultens in Indice Geogr. daarge ook vinden kunt, dat *Arnaldus* slechts een verschillende uitspraak is van *Rainaldus*. Van des zelfs gevangenis zegt Bohadinus p. 46. *Francorum tum præfectum agebat Princeps* ARNALDUS, *qui redemtus fuerat* Halebi, *ubi in vinculis detinebatur inde a tempore Noureddini*. Halebum, Halapia, is *Aleppo*.

℣. 845 Ene dinc allene) zie hier achter.

℣. 851 Eñ alsmen dien brochte toghen) de Andd. *Eñ*

als-

Eñ alsmen dien brochte toghen /
Warp hi hem aldaer voer oghen
Sine looshcit eñ zine misdade /
Eñ hoe hi bi hem menighen scade
Dicke wile hadde ontfaen /
Eñ hine nu hadde ghevaen.
Mijn here Famant en keerde nie /
Om al sijn dreghen / sinen blie /
Want hi der doot cleine achte /
Eñ wiste wel in sijn ghedachte /
Dat hem nakede te lone
Van Gode de hemelsche crone:
Eñ hi was onthovet mede
Voer Saladijn daer ter stede.

FLORENS de Derde.

Dat

alsmen hem dien —— 't welk op één uitkomt; midsmen gedachtig zy, dat *hem* zeer dikwils verslonden wordt door het voorgaande *men*. Alk. verklaart *brochte toghen*, door *voor hem bragt*. Dit is klaar uit den saamenhang. Maar hadt hy geweeten, wat *toghen* zy, hy zou het, volgends zyne kwaade gewoonte, verdeeld hebben, *t' oghen*. Want *te oogen* brengen, is van de zelfde natuur als *te monde* slaan, *ter ooren* komen, *ter herten* neemen.

℣. 858 **sinen blie**) de Andd. en ik denk, beter, *sine blie*. Onze Uitleggers neemen *blie* voor *blijd gelaat*. Doch in die algemeene nederlaag der Christenen, kwam een *blijd gelaat* weinig te pas: maar wel een gestadig, een onveranderlijk weezen, houding of gebaar; het allerzekerste bewijs van een standvastig en onbeweegelijk gemoed, het welk noch in voorspoed rijst, noch in tegenspoed daalt, maar zich altoos in *balans* weet te houden. Wy zullen op B. IX. zien, dat *blye*, *blyde*, ook een *balans* betekende.

℣. 862 **de hemelsche crone**) anders sprak Bohadinus p. 71. *ita orco præcipitatur spiritus*, *&c.* Maar hierin kwamen toen Christenen en Turken overeen, datze van weerzyde dien oorlog noemden, eenen *heiligen oorlog*.

℣. 865

FLORENS de Derde.

Doe gaf haer op Iherusalem/
Ascalon/ eñ mede Betlem/
Eñ al meest dat Conincrike/
Steden eñ borghe sekerlike.
Saladijn hadde deen lof/
Dien alre meesten oec daer of/
Dat hi niement liet versmaren/
Die kerstijn was/ hine lieten varen/
Op dat hi niet en wilde bliven/
Ende hem in cense doen bescriven:

Eñ

℣. 865 **Iherusalem/ Ascalon**) na de overwinning van Saladijn, 4 July 1187, bemagtigde hy *Ptolemais* den 10 der zelfde maand; den 27, het sterke slot *Tebninum* of *Tebnan*; den 29, *Sidon*; den 7 Augustus, *Berytus*, daar hy zich eenigen tijd ophieldt. Den 3 September belegerde hy *Askalon*, dat zich na twee of drie dagen, by verdrag, opgaf. En nu meester zijnde van alle sterke plaatsen rondom *Jerusalem*, besloot hy eindelijk het beleg te slaan voor die *Heilige Stad* (zo noemden haar ook de Turken) op den 21 September; en werdt 'er, mede by verdrag, meester van, op den 3 October, en bleef daar tot het einde dier maand: waarna hy voor Tyrus het hoofd stiet.

℣. 871 **Dat hi niement liet versmaren**) de zelfde woorden in het Duitsch, die Sanutus L. III. P. IX. c. 5. in 't Latijn gebruikte, *nullum gravari sinebat*. Dit weinige behelst eene uitmuntende lofspraak van Saladijn, omdatze komt van de zyde der Christenen. Hy was rechtvaardig, getrouw, goedertieren: als hy zelf iet loflijks deedt, of van anderen hoorde verhaalen, perste het genoegen hem dikwils de traanen uit de oogen. Noit, zegt Sanutus, schondt hy zyn' Eed; en naauwlijks weigerde hy iets dat hem gevraagd werdt. Maar Bohadinus, die hem van naby kende, zegt duidelijk genoeg, dat hy noit weigerde; zelfs niet aan de alleronbeschaamdste vraagers. 't Is dan ook geen wonder, dat hy zeer dikwils zonder geld was, en, na zijn dood, in zijn schatkist niet meer dan één gouden en 47 zilveren stukken gelds gevonden zijn; gelijk beiden, Bohadinus en Abulfeda, getuigen.

℣. 872

Eñ die hem oec ſo taillen liet/
Dien en wilde hi onterven niet.
Xxxviij iaer hadde tHeleghe lant
Gheſtaen inder Kerſtine hant/
Sint dat die goede heilighe man
Godevaert eñ ſijn gheſelſcap wan.
   Die Grave van Triple/ diet verriet/
Ontginc der wrake ons Heren niet.
Men vanten doot ter morghen ſtont/
Als hi was ſlapen gaen gheſont:

FLORENS de Derde.

Eñ

℣. 872 Die —) dit vaars ontbreekt in A. Ik heb het overgenomen uit A. In B vind ik *liet hem* voor *lieten*: dat het zelfde is.

℣. 875 ſo taillen liet) Seb. twijffelde of *taelien*, gelijk in de Anderen ſtaat, betekene *ſchatten*, of *beſnyden*. Maar gelijk dit laatſte hier geenszins te pas komt; zo is klaar, dat *ſo taillen*, niet anders is dan 't even voorgaande, *in cenſe beſcriven*. Alk. begreep het beter. By Joinville ch. 93. p. 305. geeft Koning Lodewijk aan zyn' Erfgenaam, onder andere goede leſſen, ook deeze: *Ne mets pas ſur ton peuple trop grans* tailles *et ſubſides*. Brief van Florens II. Charterb. p. 75. *quod dicti homines* — *nullas* talias, *tributa*, *ſive exactiones nobis conferent*.

℣. 876 onterven niet) dat is niet, gelijk Alk. wilde, *ſijn land niet weygeren*. Maar het is, niemand het zyne ontneemen: niemand uit zijn *erf* of goed ſtooten. Walew. f. 9 a.

Men ſal mijn Sone ontherven,
Eñ mine kinder moeten derven Mijns —

Zo ook in 't Franſch, *desheriter*. Joinville ch. 6. *a l'occaſion dequoi delibererent de prendre vengeance de lui, et de le* desheriter. 't Welk op den kant verklaard wordt, *lui faire perdre ſon pays*. gelijk ch. 34. *lui oſter ou ravir ſon eſtat*. Integendeel boven I. 1224. *Si willen alle mit hem ſterven*,

Of hem daer aen Vlaendren erven.

dat is, in 't bezit van Vlaanderen ſtellen.

℣. 881 diet verriet) zie hier achter.

FLORENS de Derde.

Eñ alſmen naert beſach ter ſteden/
So vantmen tuſſchen de bene beſneden
Al verſch/ na de Heidinſche wet:
Dieſ mochtement weten te bet/
Dat hi hem hadde vernoiert/
De deſe moert hadde ghevisiert.

Al

✱. 886 *beſneden Al verſch*) Sanutus: *et circumciſionis in eo inventa ſunt ſtigmata*, *quam* recenter *ſuſceperat*. Br. Steven van Cyprus, Geneal. ch. 17. *il fut trouvé mort en ſon lict*, *eſtant circoncis*. Doch die alle de Schryvers, welken dit zelfde getuigd hebben, wilde bybrengen om zulks te beveſtigen, zou een' langduurigen en zeer ongelukkigen arbeid onderneemen. Want het is, ten opzigte van den geenen, die deeze vertelling eerſt heeft uitgevonden, eene verfoeilyke laſtering. De allernaaſte Tijdgenoot was Bohadinus, en die zegt, volgends zyn' Vertaaler p. 70. *Comes quidem Tripolitanus*, *fuga Tripolim perlatus*, *pleuritide divinitus immiſſa periit*. Daar de woorden, *divinitus immiſſa*, aanmerkelijk zijn, en vergeleeken moeten worden (onder anderen) met de Kanttekening op de Hiſt. de l'Ordre de Malte L. II. ch. 1. daar 's Graaven dood genoemd wordt eene *mort miraculeuſe*. Zodat Turken en Chriſtenen beiden een wonderwerk ſtelden in de dood van Tripoli; omdatze beiden even bygeloovig waaren. Want de Turken hielden Tripoli voor hunnen ontzaglijkſten vyand. Maar de laater Chriſtenen voor hunnen verraader, en vriend der Turken. Abulfeda, die geboren is in 1273, en overleeden in 1333, en dus, voor een goed gedeelte zijns leevens, tijdgenoot van onzen Dichter, zeide, volgends den zelfden Vertaaler, c. 27. p. 40. *Comes elapſus eſt*, *Tripolimque delatus*, *ubi poſt exiguum temporis ſpatium furore abſumtus eſt*. Het is dan zeker, dat de Graaf, te Tripoli aangekomen, terſtond ziek geworden, en kort daarna overleeden is. Doch zyne onſchuld by ✱. 881 (hier achter) in 't breede aangetoond zijnde, is ook de valſcheid van die *beſnydenis* volkomen beweezen.

✱. 894 *Doe cruuſde hem*) Alk. verklaart dit, *Namen 't kruys op*, *wierden kruys ridders*. Eigelijk is 't, *namen het kruis aan*; *ontvongen het kruis*. aanſtonds ✱. 900.

Tghe-

FLORENS de Derde.
1188.

Int iaer Goods xi hondert ende achte
Eñ lxxx quam mare onzachte
Vanden lande van over mere.
Doe cruusde hem met groten ghere
Keyser Vrederic/ eñ van Zwaven
Te Hertoghe/ met vele Graven/

Flo=

Tgbemeente bebben tcruce ontfaen.
Want zy *ontvongen* het uit de handen der Bisschoppen of andere Geestelyken; de Koningen zo wel als 't Gemeen. Daniel, Hist. de Fr. T. II. p. 589. zegt, dat, by deeze gelegenheid, de Koningen van Vrankrijk en Engeland het ontvongen uit handen van den Aartsbisschop van Tyrus (den Historieschryver, boven meermaalen gemeld) die in Vrankrijk gekomen was om deezen nieuwen togt te helpen bewerken. De Kruissen zelfs waaren meerendeels van zyde, of met goud geweeven; en voorts van allerlei laken. Zy werden genaaid op de rechter schouder, achterwaarts. Op de kleur kwam het niet aan. Want Hovedenus (by du Cange Gloss. Lat. T. I. col. 1402. en by Daniel p. 590) verhaalt, dat de gemelde Koningen en de Graaf van Vlaanderen overeenkwamen, dat de Franschen *roode*, de Engelschen *witte*, de Vlamingen *groene* kruissen zouden draagen, opdat elk de zynen te lichter mogte onderkennen. Wanneer Lodewijk IX, in 1244, doodelijk krank was, deedt hy een gelofte, dat hy, tot gezondheid hersteld wordende, zou trachten het H. Land van 't geweld der Ongeloovigen te verlossen: en eischte het kruis van den Bisschop van Parijs. zie Daniel III. p. 60. Maar de rampen van die dwaaze onderneemingen waaren noch zo leevendig in 't geheugen, dat hy, hersteld zijnde, weinig naarvolgers vondt. Hy bedacht hierom een middel, datmen verscheidelijk kan noemen. Le Gendre p. 414. heet het *artifice*; Daniel p. 64. *plaisanterie*. De gewoonte was, dat de Koningen, op zekere Feesten, aan hunne voornaamste Hovelingen Kappen uitdeelden, daar zy aanstonds gebruik van maakten. Hy hadt doen vervaardigen eene menigte van Kappen, fraayer dan naar gewoonte; deeldeze uit op eenen vroegen morgen, eer 't klaar dag was; en zy volgden den Koning ter Misse met hunne Kappen. Toen het dag was, zagen zy, de een op des anders

FLORENS de Derde.

Florans de Grave van Hollant/
Otte Grave van Gelrelant/
Eñ menich hoghe man sonder waen.
Tghemeente hebben truce ontfaen/
Eñ reden hem/ ten naesten iare
Te porrene met willigher scare.
Oec so cruusde hem dies ghelike
Philips/ de Coninc van Vrancrike/
Die Coninc mede van Inghelant/
Philips de Grave van Vlaendren lant/
Eñ menich Prince van bede den landen/
Die fel waren den Goeds vianden.
1189. Int iaer/ doe men screef lxxxix
So porrede dat haer machtich.

Liep.

Kap, een geborduurd kruis: en zy waaren allen gekruist eer zy 't wisten. Ondertusschen waaren zy 'er aan vast; en vermaakten zich, lagchende, met die aardige vindinge des Konings. En dus begon lagchende het geene gansche zeen van bloed en traanen gekost heeft. Want dees derde Togt, gelijk le Gendre zegt, *échoua avec plus de bonte et plus de malbeur que jamais*. Van andere Kruistogten, tegen Christenen zelfs, zie by VI. 27.

ỷ. 897 **Florans**) die het kruis reeds ontvangen hadt in 't jaar 1184. zie boven ỷ. 697. Doch tusschen de belofte en de uitvoering verliepen al dikwils veele jaaren. En bleef ook de laatste wel eens geheel achter. Naderhand is het bloote voorgeeven een middel geworden om de schatkisten van Pauzen en Koningen te vervullen. 't Schijnt ook der overweeginge waardig te zijn, of de Roovers uit Barbaryen minder recht hebben, om thans de Christenen te plonderen waar zy konnen, dan de Christenen toen hadden, om zich, door kracht van wapenen, meester te maaken van Landen, waarop zy, noch naar Goddelyke, noch naar menschelyke wetten, iets te eisschen hadden.

ỷ. 912 **Een Arme sente Joris waert**) zie hier achter.

ỷ. 913

Keyser Vrederic sette sine vaert
Ten Arme sente Joris waert/
Om dat de zee aldaer was inghe;
Eñ hem ghesеit was sonderlinghe
Van enen clusenare te voren/
Dat hi in watre soude versmoren:
Eñ voer met crachte Griecken duere/
Dat menighen Griec wort te suere;
Eñ dwanc den Keyser oec met stride/
Was hi erre/ was hi blide/
Dat hi hem ghisele eñ helpe gaf.
Dus quam hi des orloghen af/
Eñ verwinterde in Griecken daer.
Ten naesten lentine daer naer

FLORENS de Derde.

Voer

ỷ. 913 Om dat de zee aldaer was inghe) de Bruyn noemt deeze doorvaart tusschen Asie en Europe, *heel eng*, doch zeer vermaakelijk; en bepaalt de breedte, tusschen de Oude Dardanellen, op een halve mijl, en tusschen de Nieuwen, omtrent vier uuren vandaar, op vijf vierden van eene mijl.

ỷ. 919 Eñ dwanc den Keyser) Isaacius Angelus. Hoe bedriegelijk, hoe trouwloos, dees Oostersche Keizer met den Westerschen handelde, getuigen allen, die ons eene beschryving van deezen Togt hebben nagelaaten. Zie, onder anderen, Nicetas, die toen te Philippopolis het bevel voerde; met wiens verhaal dat van onzen Dichter niet kwaalijk overeenkomt. By Tageno p. 410, vindtmen een' Brief van de Koninginne Sibylle, in welks slot zy Keizer Frederik smeekt, dat hy toch geen geloof gave aan de Gezanten des Griekschen Keizers: die onder schijn van vriendschap den ondergang der Latijnsche Christenen zocht te bewerken. Maar Frederik dwong hem zo wel, dat hy genoodzaakt was, ten zynen koste, de vaartuigen te bezorgen, tot den overtogt noodig. Tageno: *Græcus Imp. gratis navigium* COACTUS *misit*, *naves MD*, *galeas XXVII misit*. Expedit. Asiat. p. 515. *in transitu Gallipolis*, *vel inter Siston et Abidon navium sufficientiam exhibebit* (Isaacius) *ad transfretationem gloriosi Imperatoris* (Frideri-

FLORENS de Derde.

925 Voer hi over sente Joris arem /
Daer de onse groten ontfarem
Toghebeen van brakeu eñ van spisen;
Eñ om dat in alre wisen

rici) — Dit was eene der voorwaarden, waarop Frederik de vrede aan Isaacius toestondt.

✝ 927 van brakeu eñ van spisen) de Andd. korter, *van braken spisen.* 't welk de Uitleggers verklaarden, *gebrek van spisen.* Hoe dit aan kan gaan, zie ik niet. Liever zoü ik 't genomen hebben voor *brakke spyzen*, in dien zin alsmen by Kiliaan vindt, *Brak goed*, voor goederen *die door zeewater bedorven zijn.* Maar dan moest hen, in 't overvaaren, noodzaakelijk een zwaare storm beloopen, en zy lang op zee gesukkeld hebben. Doch hiervan niets. Zy kwamen voorspoedig over. Niet in twee reizen, en binnen den tijd van vier dagen, gelijk Nicetas verhaalt L. II. c. 6. maar in zeven dagen. *Wy*, zegt Tageno, *werden den Arm van S. Joris overgevoerd in zeven dagen, zonder éénen man te verliezen.* En zulks in drie reizen. Eerst de Hertog van Zwaben, op Goeden Vrydag 23 Maart. Vervolgends Dietpold Bisschop van Passau [Tageno was Deken van Passau] den 26: Laatstelijk de Keizer, op Woensdag den 28 Maart. Doch dat zijn niet meer dan zes dagen. Want den 29 trokken zy gezaamelijk voort. Men moet dan met A leezen, *van braken eñ van spisen.* En dit zal betekenen, *door gebrek van ruste en van goed voedsel.* Van *breeken*, *brak*, komt het Zelfstandige *brake*, *braak*; en hiervan weder het Werkwoord *Braaken*, by ons wel bekend in *nachtbraaken*, en *waaken en braaken*, welk laatste Kiliaan eerst vertaalt uit Festus, *fraxare*, en voorts, *frangere se vigiliis.* Dit was een allerzekerst gevolg van zulke ondernemingen. Gebrek aan voedsel hadden zy dikwils. Dit wordt van allen getuigd. Maar Sanutus geeft 'er hun zelfs de schuld van; omdat zy, in Turkyen gekomen, aanstonds gingen aan 't rooven en plonderen van leevensmiddelen, die hun niet zouden ontbroken hebben, als zy die tot eenen redelyken prijs hadden willen betaalen. Het welk ik met het verhaal van Tageno niet kan overeenbrengen. Dees zegt, Dat zy, in Turkyen gekomen, beleefd en vriendelijk ontvangen, en van

Die Heidine/ bi nachte eñ bi daghe/
Op donse laghen inder laghe.
Doch quam hi doer ente zine;
Eñ den Soudaen van Iconinẽ

FLORENS de Derde.

Ver-

leevensmiddelen voorzien zijn geworden. En vervolgends, Dat zy, komende op eene verlaaten plaats, veelerhande vee vonden, in grooten getale; doch dat zy 'er, hoe aangenaam hun dit zou geweest zijn, ja zelfs noodig, niets van namen, omdat het toekwam aan Turken, die zy toen noch meenden hunne vrienden te zijn. Met welk laatste de Exped. Asiatica p. 517. genoegsaam overeenstemt.

ℽ. 932 Soudaen van Iconine) *Iconium*, de hoofdstad van Lycaonien. Alk. tekende hier aan, nu *Cogni*. Maar het was reeds te dier tijd gebruikelijk, de eerste letter deezes naams achter te laaten, en *Conium* te schryven; als blijkt uit de onderstaande Latijnsche vaarzen. 't Is even als *Spania* voor *Hispania*; *spitaal* voor *hospitaal*; om hier van geen Mans- of Vrouwen-naamen te spreeken. A. Schultens in Indice Geogr. ICONIUM, *Counia*. Joinville, Chron. de S. Lovys (1596) Ch. 20. *Le Soudan de* Comue *estoit tenu le plus puissant et riche Roi de toute la Payennie*. Daar *Comue* bedorven schijnt uit *Connie*. Tageno p. 414. geeft ook den rijkdom des Soudaans van zynen tijd te kennen, zeggende, dat de Pelgrims, in de vermeesterde Stad, noch by een vonden den bruidschat, dien hy zyner dochter hadt medegegeeven; bedraagende, zo in goud als in zilver, meer dan honderdduizend Marken. Ook vielen hun daar in handen, volgends de Exped. Asiat. p. 524, 525. andere tienduizend Marken, die Saladijn derwaarts gezonden hadt, om nieuw krijgsvolk tegen de Christenen te werven. Doch meer dan goud of zilver was hun waardig de overvloed van Spyze en Drank, en allerlei ververschingen, die hen, na een langduurig, en meer dan eens uiterste, gebrek, niet weinig verkwikten. Petrus d'Ebulo, de Moribus Siculis L. III. ℽ. 129.

At, postquam CONII SPOLIIS SATURANTUR ET AURO,
Castra movent; nec eis cura quietis erat.
Proh dolor! ad flumen ponunt tentoria Tharsis,
Quo lacerat tumidas nans Fredericus aquas.

Suf-

FLORENS de Derde.

Verwan hi in vele striden /
Eñ verheerde inden tiden
Vele sijns lants / eñ vacht zeghe
Op de Heidine alle weghe /
Al wast dat hi sonder verlies
Niet en quam te boven dies.
In allen desen swaren arbeit
Was hem bi ende ghereit
Die Grave Florans van Hollant /
Die in orloghen metter hant
Bejaghede dicken eren vele.
Als si wel naer alte spele
Tellen waenden hare pine /
Entie Keyser / entie sine /

Ti-

Suspectas invenit aquas, qui raptus ab undis
Exuit humanum, servit et ante Deum.

Daar ook de woorden, SUSPECTAS *invenit aquas*, konnen dienen tot bevestiging van 't zeggen van Melis, dat de Keizer het water schroomde, omdat een Kluizenaar hem voorspeld hadt ℣. 916. *Dat hi in watre soude versmoren.* Immers, dat zulks verhaald werdt.

℣. 936 alle weghe) dat is, gelijk wy nu spreeken, *allerwegen.* Zie het ook IV. 285. en IX. 1302.

℣. 951 Salef) Seb. zegt hier, *Salephium.* Alk. *Saleso*, of *Fiume del ferro*, eertijds *Calycadnus.* En sommigen meenen, dat al die naamen slechts eene zelfde rivier betekenen. zie Ortelius v. CALYCADNUS. *Saleph* heb ik ook ontmoet by Sanutus. Zo noemdenze ook, volgends Struvius op Godefridus Monachus, by Freherus T. I. p. 356, Arnoldus Lubeç. Alb. Stadensis, Jo. Bromtonus, Rog. Hovedenus: maar Rad. de Diceto, *Saphetb;* het welk, gelijk ook *Serra*, als by Conradus Ursp. bedorven schijnt uit *Saleph.* Onder de nieuwe Fransche Schryvers, vind ik by den meergemelden S. D. B. daar veele naamen bedorven zijn, L. II. ch. 2. *Desaro ou Selesion.* Maar by Vertot, en anderen, is het de *Cydnus.* Struvius ibid. *Plerique* Cydnum *vocant*, *Armeniæ fluvium*,

Tarso

Tiden t'Antiochien waert
Te vaerne hare rechte vaert;
Tghevel hem/ dat si quamen sciere
Ghevaren op ene cleine riviere/
Die Salef bi namen hiet;
Eñ alse de Keyser twater siet
Lopende/ claer ende wit/
Hi was bezweet eñ seer verhit/
Eñ wilde wasschen sine lede.
Hi ontclede hem ter stede/
Alse de swimmen conde wel;
Eñ tiersten dat hi inden stroom vel/
Droughene de stroom met ghewout/
Eñ hi verdranc int water cout.

FLORENS de Derde.

Waer

Tarso vicinum. Zy liep midden door de Stad. Zie Schultens Ind. Geogr. v. TARSUS, daar zy echter alleen met haaren Arabischen naam, *Baradanus*, genoemd wordt, om derzelver ongemeene koude, *unde Alexandro Magno periculum*, *Friderico Abenobarbo exitium conflatum.* De redenen; waarom ik oordeele, dat noch de *Saleph* of *Salephium*, noch de *Cydnus*, hier in aanmerking konnen komen, maar alleen de *Calycadnus*; vindtge aanstonds hier onder.

℣. 955 wasschen) in de Andd. *dwaen*.

℣. 959 Droughene de stroom met ghewout) de Andd. voegen 'er *wech* by:

Droechen die stroom wech *met ghewout.*

Ik geloof dat Melis geschreeven heeft:

Eñ tiersten dat hi inden stroom *vil*
Droeghene de *wech met ghewout.*

de is *die*, te weeten *stroom:* welk woord zo schielijk niet behoefde herhaald te worden. Doch tot het zaakelyke. Keizer Frederik is niet *verdronken;* maar hy is den 10 Juny 1190, in de Stad *Seleucien*, tegen den avond, schielijk overleeden. Onder alle de Tijdgenooten, weet ik geen eenen, die deeze gansche Reis bygewoond en beschreeven hebbe, dan TAGENO; wiens getuigenis, daarom, van byzonder gewigt is. Zie

hier

FLORENS de Derde.

Daer rouwe groot eñ zerichede
Om dreef al kerstinede.
Zijn ghewade was wt ghedaen/
Eñ zijn lichaem ghesouten zaen.
Het was inder Heidine beduanc;
Entie wech was starc eñ lanc/

Over

hier zijn eigene woorden: *Exercitus, qui noctu præcesserat, ea die, id est, IV Id.* [lees, VI Id.] *Junii, in campis Seleuciæ castra metatus est. Magna lætitia in campis Seleuciæ* CONVENIMUS, *jam enim omnia pericula* EVASERAMUS, *sed gaudium* NOSTRUM *in luctum maximum versum est. Nam IV Id. Junii, qui erat tunc dies Solis, circa vesperam, Seleuciæ subito Imperator obiit.* Dit Seleucie, onder veele Steden van den zelfden naam, lag aan de gemelde rivier *Calycadnus*. Die rivier was dan de *Cydnus*, of *Rivier van Tarsus*, niet. Zy was ook niet het water, *Saleph* of *Salephium* geheeten. Dit noemde Tageno eerst, *zeker groot en onwaadbaar water*; en straks: *Descendentes igitur juxta prædictam aquam*, SELEPHICA *nomine, juxta lapideum pontem castra metati* SUMUS. Van daar waaren zy opgebroken den 6 Juny. Den 7 hadden zy een' zeer gevaarlyken togt, over een steil gebergte; terwijl veele zieke Bisschoppen en Heeren, niet zonder zorg, moesten gedraagen worden. Den 8 kwamen zy, met groote blijdschap, in de vlakke velden van *Seleucien*; in welke Stad de Keizer, op Zondag den 10 Juny, schielijk overleedt. En dit, zonder meldinge van eenig Water. Dit zou my haast doen gelooven, dat onze Meerhout, die zeer kort over deeze Kruistogten heen loopt, alleenlijk geschreeven hebbe: *Fredericus Imperator obiit. Corpus ejus exenteratum, &c.* en dat al wat daartusschen voorkomt, van eene vreemde hand zy. Vooreerst lees ik daar, dat de zwemmende Keizer door de kracht van 't water, niet alleen weggesleept, maar tegen een' steen, bedekt onder 't water, geslagen zou zijn. Ten anderen, dat de belegerde Turken in Accaron (Ptolemais) zulks eerder zouden geweeten hebben, dan de belegeraars zelfs, dien zy het spottende van de wallen toeriepen. Maar hoe dit zy: Bohadinus c. 69. verhaalt, en het wordt c. 70. bevestigd in eenen Armenischen Brief; dat Frederik, in koud water zwemmende,

Over bosch eñ over roche/ FLORENS de Derde.
Eermen quam tote Antioche/
Daer was hi met groter haven
In sinte Peters kerke begraven.
De Grave Florans van Hollant/
Dier mede meneghen swaren pant

Ghedo-

mende, aanstonds ziek geworden, en kort daarna gestorven is. De eerste voegt 'er by, dat het gebeurd is in de *Rivier van Tarsus, naby de Stad.* Maar dan zoumen den zieken Keizer binnen *Tarsus*, niet naar *Seleucien*, gebragt hebben. En dewijl hy daar overleeden is, zal hem dat ongeluk zekerlijk in de naaste Rivier, den *Calycadnus*, bejegend zijn. Maar zeer bedenkelijk is, dat de Keizer, een man van 69 jaaren, na zo veel uitgestaan te hebben, noch even roekeloos zoude geweest zijn als Alexander de Groote, die, op gelyke wyze, in het koude water van den *Cydnus*, eene gevaarlyke ziekte gehaald hadt; die hy nochtans, in den bloei zyner jaaren zijnde, naauwelijks te boven kwam. Zie ook Buchelius ad Bekam p. 59 (d). ENZ.

℣. 961 ——) tusschen dit en het voorgaande vaars vind ik in de Andd. twee regels meer:

Die Roemsche Keiser recht in sijn bere
Bleef aldus doet, sonder were.

Ik denk niet dat iemand zich beklaagen zal, dat ikze niet overgenomen hebbe.

℣. 963 ghewade) ingewand. In de Andd. *ghewey de.*

℣. 967 Over bosch eñ over roche) zie hier achter.

℣. 968 Eermen quam) *Wy kwamen*, zegt Tageno, den 19 Juny voor de poort van S. Simeon; en den 21 het leger behouden te Antiochïen.

℣. 972 Dier) dat is, *die 'er*. In B vind ik *diere*. In U *dire*. Alleen by Alk. *di re*. En zulk een vuilnis vischte van Loon op, om de basterdtaal van Kakolijn te verklaaren. zie hem aldaar ℣. 37.

℣. 985

FLORENS de Derde.

Ghedoghet hadde in dese vaert/
Voer Gode die ghecruicet waert/
Ne levede niet langhe daer naer.
Hi starf t'Antiochen/ eñ daer
Wort hi begraven op enen dach/
Niet verre van daer die keyser lach;
Daer there an nam groten scade:
Want hi was stout eñ wijs van rade/
Eñ van kerstinen manieren.
Meer/ dan ic u can visieren/
Storven daer lude ghemene/
Grote heren/ eñ daer toe clene;
Want si hadden hongher ghehat/
Eñ aten hem daer alte zat.
Dies was there seer ondaen.
Grave Florens/ hebben wi verstaen/
Starf metten keiser Frederike/
Int iaer ons Heren zekerlike
1190. Xi hondert eñ neghentich iaer.

Grave

ℽ. 985 **Want si hadden**) deeze twee regels acht ik ganſch verwerpelijk. Het ſchijnt een Peſtziekte geweeſt te zijn. Kort, maar krachtig, zeide Tageno: *Antiochiæ Calamitas oppreſſit exercitum. Subito cadebant: nec erat qui ſepeliret.* En zo eindigt hy zijn verhaal.

ℽ. 988 **Grave Florens**) in de Exped. Aſiat. p. 514. wordt hy genoemd, de groote Graaf van Holland; *Dux igitur Meraniæ, et* magnus Comes Hollandiæ, *et Fridericus de Berguen cum trecentis electis militibus Philippopolim ab Imperatore mittuntur.* Godefridus Monachus p. 356. *Imperator conſilio cum ſuis habito fere usque ad noctis medium, quos ad civitatem* [Iconium] *obtinendam præmitteret, decrevit Ducem Sueviæ, filium videlicet ſuum, et* Comitem Hollandiæ, Florentium *nomine, ad expugnationem civitatis mittere: ipſe in caſtris inſidias Turcorum ſagaci animo operiens. Dux autem Sueviæ cum ſequacibus ſuis — invadens civitatem obtinuit.*

996

Grave van Hollant was hi vorwaer
xxviij iaer met eren.
Sijn wijf was/ als de gheesten leren/
Van Scotlant Ade de Gravinne;
Die wan an haer/ als ict bekinne/
Diedrike/ de hier voren staet/
Dien dat Graefscap in hant gaet/
Die vrouwe Aleiden had van Cleven/
Als hier te voren staet bescreven:
Eñ enen anderen/ de Willam hiet/
Die node van sinen vader sciet;
Want hi den vader volghede naer
In alle die pine/ in alle den vaer/
Die hi hadde in domme vaert
Ten Arme sente Joris waert/
Eñ hi was t'Antiochen mede/
Aldaer hi starf/ in de stede:
Eñ doe hi hadde den vader verloren/
Heesten met hem vercoren

FLORENS de Derde.

Des

ў. 996 Die wan an haer) zo in Allen: doch kwaalijk. Voor *die*, lees *bi*: of, voor *baer*, lees *hem*. Een van beiden is noodzaakelijk. Doch Melis was, in dit ſtuk, veeltijds niet zeer oplettende.

ў. 997 Diedrike/ de hier voren staet) maar dees ſtaat nergens hier vooren. Zie onze Aantek. boven by ў. 707. Ook zijn hier de drie volgende regels in de Andd. uitgevallen, en, naar gewoonte, aangevuld met dit eene, 't welk alleen dient om te rymen:

Hi dede menighe vrome daet.

ў. 1008 Aldaer hi starf) verſtaa door *bi*, niet Willem, laatſt genoemd: maar Willems Vader, in het volgende vaars gemeld. Doch zulke duiſterheden komen hier meer voor.

ў. 1014.

FLORENS de Derde.

Des Keisers zone/ boven vele Graven/
Hi/ de Hertoghe was van Zwaven/
Om sine grote vromichede/
Eñ voerden met hem t'Akers mede.
Maer de Hertoghe starf aldaer/
1191 Als men screef xcj iaer
Eñ xj hondert int carnacioen.
Int selve orloghe/ int selve doen/
Starf oec t'Akers voer de stede
Philips de Grave van Vlaendren mede
In Junius opten iersten dach.
Opten tienden diere na lach/
Opten dach sente Barnabas/
Teestmen dat Akers ghewonnen was/
Dat binaer/ als wijt weten/
Twe iaer hadde ghesijn beseten/

Een

℣. 1014 **voerden**) dat is, *voerde hem*. Kwaalijk in **A** *voerde*. Beter in **B** *voerdē*.

℣. 1022 **Opten tienden diere na lach**) dat is, den 11 Juny 1191, die de tiende is na den eersten der maand, en tevens *S. Barnabasdag*. Maar 11 Juny 1191 was *Dingsdag*: en Akers, of Ptolemaïs, is door de Franken bemagtigd, op VRYDAG, den 17 der laatste Sjumada, in 't jaar 587: gelijkmen leest by Bohadinus cap. 112. en by Abulfeda cap. 33. dat is, volgends onze rekening, VRYDAG, 12 July 1191. De Stad was belegerd van de zee tot de zee, dat is, overal van de landzyde. Maar de belegeraars waaren wederom, van achteren belegerd door de Turken, daar Saladijn tegenwoordig was. Vandaar zagmen, op gemelden dag, allereerst de standaarden en tekenen der Christenen op de muuren der Stad, tot de uiterste ontsteltenis van Saladijn. *EGO interim*, zegt Bohadinus, *Sultano aderam ad officia, multo afflictiori quam orba est genitrix, externata luctu, et calidas lacrymas profundens. &c.* Geen minder misbaar maakte Saladijn, toen de Markgraaf de Turksche vloot, voor Tyrus, vernielde.

℣. 1026

Eer Philips eñ Richaerd te samen/
Die twe Coninghe/ aldaer quamen.
Nu Florens/ Soffien zone/
Tantiochen starf/ als de gone
De porrede van sinen lande/
Om te wrekene ons Heren scande/
Bleef Dideric/ sijn Zone/ Grave.
Willem/ daer ic eer sprac ave/
Als sijn vader doot was bleven/
Eñ sijn Meester/ de hem ghegheven
Wel gherne hadde vele haven/
Dat was de Hertoghe van Swaven;
So tijdde hi te lande waert/
Als de daer comen begaert/
Daer hi gherne wezen soude/
Onder sijns selfs broeder behoude/

FLORENS de Derde.

DIEDERIK de Zevende.

Eñ

ỷ. 1026 ghesijn) dat is, *geweest*. In de Andd. *sijn*: dat my, elders, in die betekenis niet bekend is. Walewein f. 11 b.

Hadsi geweten, dat hi beden
Soude hebben ghezijn *int crijt.*

en f. 53 d.

Hi hevet inder hellen strec
Langhe ghesijn. ——

Zeghelijn p. 31.

Ick waende dat ghy goet hadt ghesijn.

Fabelen van Esop. f. 5 b.

Daer blivet gherne een wortelkijn
Daer nijt eñ haetscap heeft ghesijn.

Ghesijn en *geweest* worden in de *MSS* van onzen Dichter meer dan eens verwisseld: te weeten, zo als het den Uitschryveren uit de penne viel.

ỷ. 1042 Onder sijns selfs broeder behoude) lees met de Andd. *houde*; dat is, gunst, vriendschap, bescherming. Zie de voorbeelden, hiertoe dienende, boven by ỷ. 173. *Behoude*, in de betekenisse, zo van *houde*, als van *behout*, is my onbekend. Zie hier eenige voorbeelden van 't laatste, allen uit onzen Dichter. Vooreerst komt het voor in de bekende

 be-

DIEDERIK de Zevende.

Eñ is aldus te lande comen/
Wel ontfanghen van hem somen.
Vanden Grave Diedrike
Was hi ontfanghen broederlike.
Maer niet langhe stont de minne/
Diedric en verkeerde van zinne/
So dats Willam wert gheware;
Eñ hi nam te hant aldare
Sone/ dees hem waren hout/
Eñ hi vlo in sijn behout
Toten Vriesen van Utrechter lant/

Dien

betekenisse van *behoudenis*, of ontkoming uit een dreigend gevaar, II. 1287.

Die bliscap dreven menichfout.
Van sijnre coemste, van sijn behout.

Anders zegt hy *in sijn behout*. Het welk wederom tweeszins te verstaan is; *in zijn eigen*, of in *eens anders* behoud. Die in zijn eigen *behoud* is, is, alsmen zegt, *in behouden haven*. Straks hieronder ỳ. 1052.

Eñ hi vlo in sijn behout.

en IV. 1289.

Eer hi ware in sijn behout.

Maar die in eens anders *behoud* is, is, met één woord, een *gevangen man*: III. 1160.

De Coninc dede al te bant
De ghevanghene in sijn behout.

hy stelde de Krijgsgevangenen in beslooten plaatsen, om 'er vervolgends mede te doen wat hy wilde. Voeg hierby uit Ferguut f. 11 d.

Haddi mi in sire behout,
Hi soude mi doen raetbraken.

Men ziet licht, dat geene deezer betekenissen van *behout* hier ỳ. 1042. kan plaats hebben; en dat 'er dierhalve niets overschiet, dan met de Andd. te leezen, *boude*.

ỳ. 1051 dees) dat is *dies*, gelijk in de Andd. ook by Alk. die het echter, omdat zulks zijn gewoonte was, hadt moeten scheiden, *die 's*; als twee regels te vooren *dat 's*. Want gelijk *dats* daar is *dat des*; zo is *dies* hier *die des*. Maar *dees* in A is *de des*.

ỳ. 1058

Diene ontfinghen alte hant.
Bi haerre helpe/ bi haren rade/
Dede hi den Broeder dicke scade.
Om dit te wreken/ quam tier stonde
Gravinne Aleid tote Egmonde/
Den clooster ter groter scade.
Oec waent men/ dat bi haren rade
Torloghe began entie plaghe.
Soe lach van sinte Louwerens daghe
Tote viij daghe na sinte Martins dach/
Dat den closter wel sere verwach.

DIEDERIK de Zevende.

Al-

℣. 1058 **Aleid**) de Andd. *Alijt*; en zo mede ℣. 1072. 1081. enz. maar ℣. 1299 *Aleyden*. De naam, onverkort, is *Adelheid*; verkort, *Aleid*. Hiervan by ons *Alida*.

℣. 1063 **Tote acht daghe na sinte Martins dach**) Meerhout op 't jaar 1195. p. 481. eveneens: *a festo sancti Laurentii usque ad Octavam sancti Martini*. En dat is, volgends Alk. van 10 Augustus tot 12 November. Deezen laatsten dag, naamelijk *den twaalfden*, vind ik ook in de Vaderl. Historie p. 278. buiten twijffel door te groot vertrouwen op 't zeggen van Alk. Maar ik vind daar ook *November* vertaald *Wynmaand*. Dit is een verzinning, die wy lichter ontwyken konnen door de Maanden te schryven gelijk wyze noemen. Maar wat bedoelde Alk. met 12 November? Den Dag van S. Maarten? of de Octaaf van S. Maarten? 't Was beide mis. S. Maartens Dag is 11 November; en de Octaaf, of achtste dag van S. Maarten is 18 November. Zodat de Graavin Aleid, met haar leger, omtrent Egmond gebleeven is drie maanden en acht dagen, van 10 Aug. tot 18 Nov. Maar die tijd was te lang, naar 't oordeel van Scriverius. Hy giste, *ad Octavam S. Martyris sc. Laurentii*. Dat zou dan geweest zijn, van 10 tot 17 Aug. Doch dat was eene ongelukkige gissing. Daar volgt aanstonds by Meerhout, dat zy, niet slechts omtrent Egmond, maar tusschen beiden *elf dagen*, met al haar gevolg, in 't Klooster zelf huisgehouden heeft. Maar van 10 tot 17 Aug. zijn slechts *zeven*, of *acht dagen*.

℣. 1064 **Dat den closter wel sere verwach**) dat is, drukte,

DIEDERIK de Zevende.

Altoes was si den cloester swaer/
Eñ vreghede sinte Aelbrechte daer
Dat sine soude visiteren.
Ic wane/ God sider wrac dat heren.
Grave Diedric lach in Zelant/
Eñ helt torloghe metter hant
Jeghen van Vlaendren Grave Bouden.
Aleid pijnde hare/ te houden
Jeghen den Swagher torloghe mede
Met wel groter behendichede;
Eñ maecte vrienscap alte hant
Mettien van Niedorp in Vrieslant/

Die

bezwaarde, lastig viel. Elders vind ik *verwegen* in dit Werk niet. Ferguut f. 18 c. van eenen schild:

So wiene om den hals draget,
Lettel no vele hi hem verwaget.

Liever las ik daar *dreget* en *verweget*; omdat het Imperf. is *verwach*, in 't Meerv. *verwagen*; gelijk aldaar f. 31 b.

Hi horte stappans in den rinc;
Lettel hem sine wapine verwagen.

Walewein f. 21 a.

Sine herte was in groter pine,
Werwaert hi hem wilde bewinden,
Daer hi die joncfrouwe mochte vinden:
Dit was meest dat hem verwach.

Vert. van Boëtius f. 57 c. *der weldigher delicater meinschen, dien een cleen meschief alte zeere* verweecht. Wat verder f. 60 b. vind ik *verwegen* in de betekenis van *zwaarder weegen*, óver-weegen: *zo vraghic dy, oftu rekenen wils met Fortunen, eñ* weghen *tgheluc ieghen tongheluc? Doetstu dat, ic segghe dy voerwaer, dattu haer vele sculdich eñ tachter werdt, eñ dat dijn gheluc* verweghen *sal.*

ỽ. 1065 Altoes was si den cloester swaer) ik nam dit *altoes* eerst, bepaaldelijk, voor den tijd dien zy in de nabuurschap van 't Klooster gelegerd geweest was. Maar Meerhout voegt 'er uitdrukkelijk by: *et non tunc solum, sed toto dominatus sui*

tem-

Die haer te voren waren onthout.
Na dien rouwe menich vout
So quam Willem openbare
Mit sinen volke tote Alcmare.
Meit quam metten Kenemaren/
Eñ met Ridderen vanden haren.
Daer began te hant een strijt.
Winkel eñ Niedorp ter selver tijt/
Die Willem waren onder miet/
Weken/ ende vlochten niet.
Doe dat andre Vriesen saghen/
Lieten si hem de Ridders iaghen;

DIEDERIK de Zevende.

Eñ

tempore claustrum Egmondense sæpe et graviter oppressit. In A staat hier *Vriesen*, in de plaatse van *Cloester* : 't welk een groote verzinning was in Wouter den Klerk; als blijkt uit de woorden van Meerhout.

℣. 1066 Eñ dreghede) Meerhout: *interminata est, quod S. Adelbertum visitaret.* Maar daar volgt weer, *et elato corde posuit in coelum os suum minus opere prosecuta:* zo leestmen by Matthæus. maar by Sweertius, *minas operum persecuta est:* met een * voor 't woord *minas*. Uit vergelyking is klaar, datmen moet leezen, *minas opere prosecuta*, haar bedreigingen metterdaad volbrengende. En zo vind ik nu ook by Scriverius. Want haar bezoek duurde Elf volle dagen, enz. Meerhout, die toen leefde, en Monik te Egmond was, scheen te stellen, dat God dit bestaan noch eens straffen zoude: onze Dichter, dat het gestraft is; ziende waarschynelijk op het gebeurde na de dood van haar' Gemaal, Diederik VII.

℣. 1077 waren onthout) hierop volgt by Meerhout, dat Bisschop Boudewijn te Egmond by de Gravinne kwam, om vrede te maaken; doch geen gehoor krygende weder vertrok omtrent S. Michiel, 29 Sept.

℣. 1088 Lieten si hem de Ridders iaghen) dat is zaakelijk, *lieten* zy zich door de Ridders verjaagen.

 ℣. 1090

DIEDERIK de Zevende.

Eñ Willam die werde hem langhe
Met cleinre menechte in bedwanghe.
Maer doe hi sach/ hoe dandre ghinghen
Hiene al omme wilden beringhen/
So es hi metten sinen ghewekē/
Eñ den vianden daer ontstreken.
Die Vriesen waren hem vort hout/
Om dat sine saghen so stout.

Grave

℣. 1090 **in bedwanghe**) dat is, die hy noch *in bedwang* hadt, die hem getrouw waaren gebleeven: in tegenstellinge van die van Winkel en Niedorp, en anderen.

℣. 1092 **beringhen**) in A kwaalijk *brenghen*. en zo weder VII. 905. *bringhenfe* voor *beringhenfe*. Dat *beringen* beteekene omringen of insluiten, behoeft naauwlijks gezeid te worden. In de Andd. wederom staat kwaalijk ℣. 1091. *dat dander ghingen* voor *hoe d. g.* 't welk Alk. schijnt gelegenheid gegeeven te hebben, om, eer hy 't volgende vaars geleezen hadt, *ghinghen* te verklaaren door *vlugten. dandre* zijn hier, niet de Vriezen, maar de Kenemaaren: en *hoe zy ghinghen*, is, wat gang zy namen, of hoe zy toeleiden om Willem in te sluiten en hem den hertred in Vriesland af te snyden. Meerhout beschrijft dit gevecht alsof hy 't gezien hadt; waarom wy noodig achten, zyne woorden hier, vertaald, in te voegen. zo zegt hy p. 482. „ Willem eindelijk, in het open veld eenen „ slag willende waagen, komt met eene oneindige menigte „ van Vriezen te Alkmaar; dien de Ridders der Gravinne en „ de Kenemaaren tegentrekken en 't hoofd bieden. De Vriezen, vreezende van achteren bezet te zullen worden; en „ omdat de aanvoerers en oudsten der Vriezen van Winkel „ en Niedorp, welker vlucht voor geld gekocht was, hunne „ benden aan de overzyde der vloed ophielden, wyken langsaam te rug naar de ondiepte der vloed als die vlooden; „ somtijds houden zy stand, als die weder aan den man wilden. De Kenemaaren, zulks ziende, vallen, zonder de „ Ridders te wachten, hun dapperlijk op 't lijf, en dryvenze „ naar den anderen boord der vloed. Maar Willem hieldt „ stand in de ondiepte zelve, zich eenigen tijd weerende, en

„ waare

Grave Dideriken quam de mare
Vanden zeghe van Alkemare:
Dies was hi in vrolicheden.
Eñ oec hadde hi doe verſtreden
Den Grave van Vlaendren tier ſtonden.
Dus keerde hi weder tote Egmonde;
Daer Biſſcop Bouden van Utrecht/
Otte van Bentein ſijn broeder echt/

DIEDERIK de Zevende.

Die-

„ waare ingeſlooten geweeſt, zo hy zich niet tydig door de „ vlucht gered hadt“. Die dit vergelijkt met het Latijn by Matthæus, zal my mogelijk kwaalijk duiden, dat ik *progrediebantur* vertaale *wyken te rug*. Doch dat Latijnſche woord, *progredi*, kan daar niet beſtaan, alzo zy te rug trokken vanwaar zy gekomen waaren. Beter is dan, gelijk ik by Sweertius vind, *congrediebantur*; als die zich vereenigden by 't wed, of de ondiepte, daar zy niet konden afgeſneeden worden, maar vechten, of vluchten, zo zy zelfs wilden. of lees met Scriverius, *gradiebantur*. Het geen ik hier *vloed* noem is in 't Latijn *flumen*. Waarop Matthæus vraagt: *Quod illud flumen? an foſſa proprie non flumen?* Maar zo hy gelet hadt, dat Willem hier, over 't water, uit Vriesland te Alkmaar kwam; en dat, volgends dien zelfden Schryver, Meerhout zeg ik, de Vriezen in 't jaar 1169 over de Reken of Rekere te Alkmaar gekomen waaren: zo hadt hy die vraag konnen ſpaaren. wijl daaruit onwederſpreekelijk blijkt, dat, het geen hier heet *flumen* en *vadum fluminis*, het zelfde is met *vadum Rekere*. Deeze ſchildery van een gevecht, zelfs in het water, geeft ons een leevendig denkbeeld van den toeſtand des Lands in dien tijd, en in 't byzonder der *Reken*, die wy boven by ℣. 549. getoond hebben eene voornaame grensſcheiding tuſſchen Holland en Vriesland te zijn geweeſt.

℣. 1100 verſtreden) Alk. verklaart dit, *overwonnen met den ſtryde*. Natuurlyker waar geweeſt, *ſtrydende verwonnen*. By Kiliaan vindtmen *overſtryden* vertaald *vincere proelio*. Zo zeggenwe ook *verwinnen* en *overwinnen*.

℣. 1103 Biſſcop Bouden) wy zagen by ℣. 1077. uit Meer-

hout,

Diederik de Zevende.

Diedric de Domproefst mede/
Haer drie Omen/ quamen om vrede;
Eñ Ade/ haer twier moeder/
Mede quam/ als elken broeder
Te biddene met zwaren zinne
Om pais ende om minne.
So langhe sprac men eñ dede/
Dat Willam in enen vrede
Te Haerlem toten broeder quam/
Te sinen bedde/ eñ hi nam
Van hem andworde/ eñ hi gaf/
Eñ men stont des orloghen af:

Sodat

hout, dat dees Bisschop te vooren, in de maand September, al eens te Egmond geweeſt was, om zyne Neeven te bevredigen: doch vruchteloos. Nu kwam hy andermaal te Egmond, tot dat zelfde einde, verzeld van zyne twee Broeders, *Dominica præcedente Quadrageſimam.* Dat was dan op den Zondag *Quinquageſima*, die de zevende Zondag voor Paaſch is; en altijd valt in February, of in 't begin van Maart. Den dag nader, en met zekerheid, te bepaalen, acht ik niet doenlijk. Noch Meerhout, noch Melis bepaalen hier het Jaar. Beide zeggenze dat Bisschop Boudewijn overleeden is in 1196. Melis verhaalt het voor, Meerhout na de dood des Bisschops, op 't jaar 1197, onder deeze inleidinge: *Sed ut ea, quæ vivente Balduino adbuc Epiſcopo geſta ſunt, breviter replicemus: Idem Wilbelmus poſt obitum Patris, &c.* Nevens welke laatſte woorden Scriverius aantekende, eerſt 1194. voorts breeder: *Membranæ Wilb. Proc. rejiciunt ſupra in an.* MCXCIIII. Maar te vooren, na het jaar 1193 by Meerhout, tekende hy ook aan: *Wilb. Procurat.* MCXCV: *Wilbelmus, frater Tbeoderici Comitis, poſt obitum Patris, &c. quæ infra leguntur.* Daar niet alleen verſchil in de aangehaalde woorden, maar ook in de jaaren is. Ik heb hier voornaamlijk het oog op die *Membranæ Wilb. Procuratoris*, die hier blijkt geene anderen geweeſt te zijn, dan de reeds dikwils by my uit Scriverius aangehaalde *MSS* van Meerhout. Zie de Hollandſche

Zodat Willem soude ontfaen
Te Gerbliet inde tolne gaen
Van hem cc pont ten iare/
Eñ hi voort Man des broeders ware
Om tGraefscap van Oest Vrieslant;
Eñ liete den broeder inde hant
Behouden/ dat hi daer besate/
Te sinen wille eñ tsiere bate.
Dus was de dinc daer gheënt.
Willem is tOest Vrieslant ghesent/
Daer hi goetlijc was ontfaen/
Eñ de Vriesen huldene zaen.

DIEDERIK de Zevende.

Willem

ſche Kronijk van Scriverius p. 159. daar gy Meerhout, vertaald door Mr. Pieter Brugman, kunt leezen, onder 't opſchrift van *Oude Schriften van 't Klooſter van Egmond*; zonder naam. Daar ook de weinige kanttekeningen de zelfde zijn, die ik, onder meer anderen, vinde in 't Latijn op Meerhout, door de eigen hand van Scriverius.

✝. 1114 (Te sinen bedde) men zou konnen denken, dat Graaf Diederik ziek geweeſt was, indien Meerhout ons niet omſtandiger bericht hadt. De Biſſchop, in deeze byeenkomſt te Egmond weder niet geſlaagd hebbende, begaf zich naar Haarlem daar Diederik was. Maar de Prooſt Diederik bleef dien nacht noch te Egmond, en kwam met Willem, die hem tot een mondgeſprek genoodigd hadt, wegens de verzoeninge overeen. Dit door de twee Ooms, den Biſſchop en den Domprooſt, welker eerſte Graaf Diederik, gelijk de tweede Willem gedaan hadt, daartoe deedt beſluiten, tot volkomenheid gebragt zijnde, kwam Willem te Haarlem, en, op eenen vroegen morgen, voor 't bed van zynen Broeder, daar, na een beſcheiden ſaamenſpraak, de vrede getroffen werdt.

✝. 1118 (inde tolne gaen) ik beken rondborſtig, dat ik die ſpreekwyze niet verſtaa. Meerhout zeide eenvoudig, *de theloneo*, uit den tol.

✝. 1125 (gheënt. Willem is tOest Vrieslant) al deeze woorden

DIEDERIK de Zevende.

Willem wart ghesnellich gare.
Van Oest Vrieslant, eñ stont strijds ane
Jeghen den broeder, eñ had in hant
Toter Lauwers al de lant.
Een here sat den Vriesen ane,
Diemmen hiet Heinric de Crane,
Die hadde gheweest den Vriesen zwaer.
Willem voer metten Vriesen daer,
Eñ slechte hem, inden gront,
Sine veste in corter stont,
Eñ drevene uten lande.
Alde scade eñ alle de scande,
Die hi den Vresen hadde ghedaen,
Wrac hi op hem sonder of staen;
Eñ alle de Vresen nam Willem,
De hi bedwonghen hadde, an hem.
Int iaer van Gods gheboornesse
1196. Xj hondert neghentich eñ zesse
Starf Boudin, Bisscop van Utrecht,
Willems Oem eñ Diderics echt,
De Grave van Hollant was.
Si twe worden ghecoren na das:

Een

den heb ik uit de Andd. ontleend, omdatze in A vergeeten waaren, doordien Wouter de Klerk, voor *gheënt*, schreef *ghesent*; 't welk het Rijmwoord is van den volgenden regel.

ẏ. 1134 Heinric de Crane) Meerhout noemt hem *Heinricus Grus*.

ẏ. 1144 De hi bedwonghen hadde) *hi*, is hier niet *Willem*; maar *Henrik de Kraan*. Voorts komt deeze schrijfwyze, *du* voor *dw*, ook elders in A voor.

ẏ. 1152 Dien gaft de Keiser) zie hier achter.

ẏ. 1164 Wie sore wiste) Seb. verklaarde dit aldus: *Tsi wiet wil*,

Teen was de Domproefst Dideric;
Dien gaft de Keiser Henric,
Vrederics sone de vercranc/
Want het an hem was belanc/
Dat weerlike recht in de hant:
Florans/ de Grave van Hollant/
Die tote Antiochē leghet/
Was sijn broeder/ als men ons seghet.
Dander was de Proefst Arnout
Van Deventer; eñ dien was hout
Otte/ de Grave van Gelre lant:
Maer Keiser Henric sette in hant
Van Hollant Grave Didrike
Dat Bisscopdoem: wie sore wike/
Dat den ghenen ghegheven si
Dient de Pauwes ghevet al vri.
Dus voer Didric eñ Arnout mede
Toten Paus/ daer elc dede
Sine macht om dBisscopdoem.
Menich orloge eñ menich roem
Hadder onderlinghe metter hant
Die van Gelre eñ van Hollant.

DIEDERIK de Zevende.

Alc

wil, *dient den Paus afdelc te moeten wiken.* Alk. verstondt noch Melis noch Seb. by hem is 't: *Wie 't soude wikken*, *overbaalen.* beklaagelijk! *sore*, dat hy, zo hy 't gekend hadt, volgends zijn gewoonte, moest gescheiden hebben, *so re*, is *zo 'er* (en niet *soude*) gelijk elders *sone*, somtijds *zo hem*, meest *zo en.* zo vindtmen *soos* en *soes*, voor *zo des*; en *soet*, voor *zo het.* D. van Assenede f. 6 a: *so wat soet was*: dat is, *wat het ook was.* even als hier, *wie 'er ook wyke.* Van *wie so*, *wat so*, *so wat so*, enz. sprakenwe I. 370.

℣. 1171 **Hadder**) wy hebben dit I. 439. verklaard als een verkorting van *badden 'er*. Doch lees *badden*; het welk in A veranderd is in *badder* ter gelegenheid van de laatste greep in het

DIEDERIK de Zevende.

Dat lant van Over Ycele mede
Onder sine moghentheide
De Grave van Gelre moghendelike.
Maer van Hollant Diedrike
Was Utrecht onderdaen de stede/
Eñ tWest lant entie borghe mede.
Elc de dede op anders lant
Scade/ roof/ eñ groten pant;
Also dat si beide te zamen/
Te Heimenberghe te wighe quamen/

Daer

het aanstonds volgende *onder*. Zo verspreekt, zo verschrijftmen zich dagelijks; *vingherlijn ende staf*, haalden wy kort te vooren aan uit de Vertaaling van Beka, by A. Matthæus. maar daar staat gedrukt, *enste staf*. Ik vind hier geen hulp by de Andd. daar staat *badde*, doch het kan 'er niet bestaan.

ỳ. 1177. Was Utrecht onderdaen) zo moetmen leezen: niet, met U, *ondaen*; noch met B *ontaen*; daarmen ook leest *tutrecht* voor *utrecht*. zie Meerhout.

ỳ. 1178 tWest lant) het Nedersticht; terwijl de Graaf van Gelre meester was van het Bovensticht, 't welk Melis ỳ. 1173 noemde het *Land van Over Ycele*.

ỳ. 1180 groten pant) de Andd. *groten brant*. doch behoud en lees *pant*. zie onzen Dichter hiervooren ỳ. 972. daar ook de Andd. *pant* hebben. 't Woord was in die tijd gemeen. J. v. Maerlant XI. 15. f. 92 d.

Hi destrueert al onse lant
Eñ doet ons al te zwaren pant.

En I. 32. f. 8 a. b.

Chams zone hiet Chanaan:
Up sijn gheslachte leistmen dat wan
Dat Juedsche volc thelege lant.
Aldus slouchse die zware pant
Van den vlouke die Noë gaf.

en IX. 12. f. 50 a. van Saul:

Want in hem voer die Viant,
Die hem dede menighen pant.

Wa-

Daer van Hollant de stoute man
Met cleenre menechten verwan.
Die Grave van Ghelre eñ sijn volc mede
Worden ondaen daer ter stede/
Eñ gheslegen eñ ghevaen.
Dus eist ons ten besten vergaen.
Int naeste iaer/ dat si twee waren
Te komen om dBisscopdoem ghevaren/
Arnout eñ Didrik/ so ghevel/
Eer tpleit was ghehendet wel

DIEDERIK de Zevende.

Voer-

Walewein f. 21 a.

Ene ghécele, daer bi mede
Der Joncfrouwe dede menighen pant.

te vooren f. 4 a.

Dus dede hem tserpent groten pant.

Walewein lag 'er onder bekneld, doch 't was al dood.
Ferguut. f. 1 d.

Die bonde deden hem groten pant.

wederom f. 9 a.

Bedi bad sijs te meerren pant.

noch eens f. 14 c.

Mine dede noit man selken pant.

Limborg B. VI. f. 59 d.

Eñ doen der kerken groten pant.

en te vooren B. V. f 56 a.

Dat die Grave van Perant
Der Conincginne dade groten pant.

waarvoor kort daarna gezeid wordt:

Hebben dede selken rouwe.

zo wy één woord hebben, 't welk, in alle deeze voorbeelden, de plaats van *pant* zoude konnen vervullen, zo is het, *leed*.

v. 1192 Eer tpleit was ghehendet) Meerhout: *Sed cum more diutino disceptationis protrahuntur, Arnoldus mense Junio moritur, &c.* Lees, *moræ diutinæ disceptationis.* daar *diutinæ* de tweede Naamval is, *diutinæ disceptationis*, die hy drie regels te vooren genoemd hadt *longam disceptationem.* Deeze verbetering wordt bevestigd door de twee *MSS* van

Scri-

DIEDERIK de Zevende.

Voerden Pauwes/ dat Arnout starf/
Eñ Didric de verwarf
1195 Dat Bisscopdoem/ eñ dede hem wien.
Maer als hi quam te Pavien/
So bleef hi al ghinder doot.
Oec sterf Heinric de here groot/

Ot

Scriverius; die echter verkoos, *morâ diutinâ disceptationes.* Ook door de Uitgaave van Sweertius, daar geleezen wordt *moræ diuturnæ disc.* Dit zou A. Matth. gezien hebben, indien hy zijn *MS* met eenige aandacht vergeleeken hadt by de vroeger Uitgaave. Dan zou hy ook gezien hebben, dat na de woorden, *mire congaudentibus*, tot slot van 't jaar 1195. by Sweertius p. 366. l. 44. deeze woorden meer gevonden worden: *filiam Comitis Otbonis bonbrifice ad se deductam, nuptiis Stauriæ celebratis*: voeg 'er by, *uxorem duxit.* Scriverius hadt in zijn *MSS* gevonden, *ad se deductam, uxorem duxit*, *n. Stauren c.* zie het in Duitsch by onzen Dichter, beneden ☦. 1289. Wy toonen elders, by gelegenheid, dat Matthæus zyne Uitg. van Meerhout (die hy ook behoord hadt te onderscheiden van 't werk van Wil. Procurator) meermaalen hadt konnen verbeteren, en ik schroom niet te zeggen dat hy het ontelbaare reizen hadt konnen doen, uit die van Sweertius, zo gebrekkig als die is. Dat de heer Matthæus, een man die zeer veel by de liefhebbers onzer oude Historien verdiend heeft, zich den tijd niet gegeeven heeft, om alles met de noodige oplettendheid te collationeeren, gelijkmen spreekt, is hem lichtelijk te vergeeven; zelfs was hy 't niet verpligt; zo hy 't niet beloofd hadt. Hoor hem zelven in de Opdragt: *Reliqua*, zegt hy, *inter se contuli —— nec si quid aliter deprehendi in Sweertii quam in meo, id silentio suppressi.* Doch dit in 't voorbygaan, tot onderrichtinge, en tot waarschouwinge, dat uit nader vergelykinge van die twee Uitgaaven, eene veel betere zoude konnen bewerkt worden. Maar tot onzen Dichter. Indien Arnoud gestorven is, eer het Pleit geeindigd was, gelijk onze twee oudste Schryvers getuigen; zo vervalt plotselijk het geene Beka en zyne Volgers zeggen, dat Arnoud het zoude gewonnen hebben; enmen zou zynen naam uit de Lijst der Utrechtsche Bisschoppen mogen uitwisschen.

Meer-

De keiser van Romen / Vrederics zone
1200 Diere verdrant / ente gone
Liet doe Vrederic sijn kijnt
Van vijf jaren / also ment vijnt.
De van Utrecht / papen / clerken /
Ente man der heiligher kerken /

DIEDERIK de Zevende.

1205 De

Meerhout ſtelt Arnouds overlyden in de maand Juny 1197. Beka op 6 April 1198. Wie zal dit beſliſſen? zie onzen Dichter ✣. 1189. vergeleeken met ✣. 1146. en daaruit blijkt, ten minſten, datmen ook in zijn tijd by Meerhout het jaar 1197 uitgedrukt heeft gevonden. Voeg hierby dat Meerhout toen leefde, en dit zelfs niet lang daarna geſchreeven heeft: waarom hy, vooral onderſteund van Melis, geloof verdient. Maar men leeſt ook by Meerhout, dat dat Pleit verhandeld is voor den Paus, met deeze byvoeginge, *ſcilicet Domino Innocentio III.* en dees is eerſt Paus geworden in 1198. Doch die woorden, op zich zelfs, hebben ganſchelijk de gedaante, van eene ingelapte glos te zijn: en worden, daarenboven, niet gevonden by Sweertius. Ik verwerpze dan, en prijs de Vaderl. Hiſt., die deezen Paus noemde *Celeſtijn III*, die in Jan. 1198 overleeden, en door *Innocent III* opgevolgd is.

✣. 1198 Oec ſterf Heinric de here groot) in A ſtaat *Doe.* maar ik volg hier de Andd. omdat *Oec* veel beter ſaamenhang maakt. Voor *Here*, ſtaat, alleen in B, *Keyſer.*

✣. 1202 Van vijf jaren) Meerhout ook p. 489. by Matthæus; doch niet by Sweertius, noch in de *MSS* van Scriverius, die het anders zekerlijk zoude aangetekend hebben; *puer quinquennis:* kwaalijk. Frederik is geboren omtrent July of Auguſtus 1195. en zijn vader, Keizer Henrik, is geſtorven in 1197. zie den tijdgenoot Petrus d'Ebulo, de motibus Siculis, en zijn uitgeever Samuel Engel, zo in de Voorrede, als p. 142. Ottavio Beltramo, Deſcritt. della Citta di Napoli, en Spondanus in Epit. bepaalen den dag op 28 Sept. 1197. Du Mont, Supl. au Corps Dipl. T. II. p. 99. n. 117. en p 142. n. 162. heeft ook dat zelfde jaar, maar in den dag was hy verward, zeggende op de eerſte plaats 4 Octob. op de tweede

29

DIEDERIK de Zevende.

De coren enen Bisscop echt
Diedrike Proefst van Maestrecht.
Maer nu verhoort cortelike
Hoet ghinc metten Roemschen rike.
Vrederic/ die inde vaert
Verdranc t'Antiochen waert/
Hadde iij zonen/ eñ deene bleef doot
Voor Akers inden ofstate groot.

De

29 Sept. Zodat Frederik, toen hy zijn' vader verloor, noch de helft van Vijf jaaren niet bereikt hadt. Maar in Chron. Siciliæ by Martene T. III. lees ik, cap. 22. dat Frederik oud was omtrent vier jaaren, toen zijn vader, de Keizer, den 4 Octob. 1197 overleedt; als ook c. 24. dat hy 7 jaaren oud was, toen hy in 1200 tot Koning van Sicilien gekroond is. Doch ik houd het met den voornoemden Petrus, die achter zijn Werk schreef: *Ego Magister Petrus d'Ebulo, servus Imperatoris fidelis, hunc librum ad honorem Augusti composui. &c.* en voorts:

Annis quinque minus numeratis mille ducentis
Cæsar regna capit, et sua Nupta parit.

te weeten, na de volkomen overheersching van Sicilie, L. II. ỳ. 251. *Cumque Triumphator nudis jam parceret armis,*
Nascitur Augusto, *qui regat arma, puer.*
daar *Augusto* ook de maand kan betekenen. ỳ. 267.
Te nascente suis tellus honoratur aristis, &c.

ỳ. 1207 Maer nu verhoort cortelike) ik zeg kortelijk, dat deeze 48 regels, 1207-1254, zijn van een vreemde hand. Melis heeft ons op zyne wyze, dat is *zeer kortelijk*, in vijf regels, 1198-1202, alles gezeid wegens 't Roomsche Rijk, het welk betrekking hadt tot zijn Werk; naamelijk, de Opvolging der Keizeren. Hy laat 'er in vier regels, 1203-1206, even kort, op volgen de Verkiezing van eenen nieuwen Bisschop van Utrecht. Doch laat ons dien vreemden brok wat nader beschouwen.

ỳ. 1209 Vrederic/ die inde vaert Verdranc) wy lazen zo even ỳ. 1200.

—— ——. *Vrederics zone*

Die-

De ander zone hadde algader — Dirk. rik de Zevende.
Dat Roemsche rike naden vader;
Die hiet Henric/ eñ was hi naer
Keiser/ als men vijnt viij iaer/
Eñ starf int iaer/ als ic besachte/
Xj hondert neghentich eñ achte/ — 1198.
Eñ liet van vijf iaren enen zone/
Vrederic so hiet de gone/

De

Diere VERDRANC ——
en te vooren ℣. 1153.
Vrederics sone de VERDRANC.
en dit alles, nadat dit *verdrinken* zelf ons verhaald was ℣. 960. *Eñ bi* VERDRANC. zo kanmen den besten schryver bespottelijk maaken. Ik erken de herhaling ℣. 1200. voor echt: maar de voorige ℣. 1153. en deeze ℣. 1209. zijn valsch. Ten anderen, wy zagen, in den eersten dier vijf regelen, ℣. 1198. dat Keizer Henrik *sterf*, in 't jaar 1197. En twintig regels verder wilmen ons wijsmaaken, dat Keizer Henrik noch eens *starf* in 't jaar 1198. Ten derden, wy lazen in die zelfde vijf regels ℣. 1201.
Liet doe Vrederic sijn kijnt
Van vijf iaren ——
En achttien regels verder moeten wy weêr leezen,
Eñ liet van vijf iaren enen zone.
En dus blijft 'er, in die zeer goede vijf regels, niets overig, 't welk van eenig nut zoude zijn, gemerkt alles herhaald wordt.

℣. 1211 **deene bleef doot**) zie boven ℣. 1015. daar was ook dit reeds gemeld.

℣. 1212 **inden oflate groot**) dat is, gelijk Seb. het verklaarde, *in den krijgbstocbt* (of Kruistogt) *daer veel aflaet voor belooft werde.*

℣. 1217 **als ic besachte**) de Andd. *bedacbte*. Doch vergelijk deeze woorden,
—— *int iaer*, als ic besachte,
Xj bondert negbenticb eñ acbte;
met het geene wy boven geleezen hebben ℣. 541.

Gg

Als

DIEDERIK de Zevende.

De sint Keiser was eñ here/
Eñ naer ontset van ziere ere.
Eñ om dat dat kint was clene/
So coren de Heren ghemene
Philips den Zwaef/ Keiser Heinrics broeder/
Dat hi ware des Riken behoeder/
Onthier eñ dat kint op quame/
Dat ment ter Keiser crone name.
Tesen rade/ daer ment riet/
Ne was de Bisscop van Coolne niet:
Dies brochte hi dat Rike in stride/
Eñ hi trac doe an ene zide
Die hi mochte eñ de hi vant/
Coninc Richaerd van Inghelant/

Eñ

Als men screef, als ict besachte,
Xj hondert sesticb ende achte:

en gy zult niet noodig oordeelen, *besachte* hier te veranderen in *bedachte*. Het een is zo goed, of zo kwaad, als het ander, en slechts een gezochte Rijmlap, zonder betekenisse. Ondertusschen beken ik, niet te weeten, wat *besachte* zeggen wil. Volgends Alk. zou 't zijn *besogte*; en betekenen, *soekende bevond*. Doch de twee laatste woorden hooren Seb. toe.

℣. 1222 ontset van ziere ere) hier volg ik de Andd. in S staat *ontseit*. Maar wederom, deeze geschiedenis wordt breeder verhaald in 't volgende Boek, en onder anderen gezeid ℣. 741. *Eñ ontseide hem gracie eñ ere.*
Doch die uitdrukking doet hier niet ter zaake. *Ontsetten iemand van zyne eere*, is de zelfde spreekwyze met *ontsetten eene maagd van haare eere;* diemen kan vinden by Kiliaan.

℣. 1227 Onthier eñ) dat is, *Tot dat.* Zie by L. 112. p. 156.

℣. 1238 van Poitiers den Grave) Otto was een Zoon van Henrik den Leeuw, Hertog van Beyeren en Saxen (dien wy boven p. 415. met onzen Dichter, noemden Hertog van Brunswijk: zie aldaar) en van Machteld, zuster van Richard Koning

Eñ van Hollant Grave Didrike/
Deh Grave van Vlaendren des ghelike:
Met crachte eñ met groter have
Brochte hi van Poitiers den Grave
Otte/ inden stoel tot Aken/
Eñ lieten aldus Coninc maken.
Philips hadt scoenre inden Rike:
Maer hi wart daer na cortelike
Ghesleghen doot in zine zale
Van enen Grave gheboren wale.
Dre dochteren sijn van hem bleven:
Die ene was in Beheem ghegeven/
Die seder oec den Coninc droech/
Den de Coninc Raedolf sloech;

DIEDERIK de Zevende.

Dane

hing van Engeland, die deezen zynen Neef aanstelde tot Graaf van Poitiers. zie Matthæus op Meerhout p. 480 (3).

℣. 1239 Otte) den *Vierden*, en niet den *Derden* van dien naam, gelijk Alk. hier droomde.

℣. 1243 in zine zale) in zijn hof, of paleis.

℣. 1244 enen Grave) Otto van Wittelsbach, wiens vrouw geweest is Agnes van Loon, Moeye van Graaf Lodewijk van Loon. zie Butkens p. 138. en Blondel tab. CXLIII. Zodat het weinig schijns heeft, dat hy Keizer Philips zo schandelijk vermoord hebbe, omdat die hem eene zyner Dochteren ten huwelijk beloofd, en naderhand ontzeid zoude hebben.

℣. 1246 Die ene) de oudste dochter van Philips was Kunegunde, getrouwd met *Wenceslaus*, Koning van Bohemen, die by Heis, Hist. de l'Empire L. II. ch. 15. barbaarschgenoeg genoemd wordt, *Otbéare*. Hadt ten minsten moeten zijn, *Ottocare*. zie Hubner taf. 106. Blondel tab. CXXXIV.

℣. 1248 Den de Coninc) in A *De den*. in de Andd. *Die den*. alles verkeerd. Want DE Koning, of Keizer, Rudolf sloeg DEN Koning van Bohemen, naamelijk *Ottocarus*, zoon van Wenceslaus en Kunegunde. De Uitschryvers vergaten

Gg 2 hier

Dirde-rik de Zeven-de.

Dander was in Spaengen ghesent/
Daer dit Oer of quam/ als ment kent/
Dat nu de Spaensche crone draghet;
In Brabant quam de derde maghet/
Die den lesten Henric wan/
Sijn sone hiet Hertoghe Jan.
Nu willic te mier materien keren/
Eñ voort van onsen Graven leren.
Grave Willem van Oest Vrieslant/
Als hi sijn goet hadde inde hant/

Alst

hier hunne taalkunde uit onkunde der Historien, niet weetende, of niet overweegende, of Rudolf Ottocarus, dan of dees dien verslagen hadde. Dit viel voor in 1278.

v. 1249 Dander) Beatrix, Koningin van Spanje. zie hier achter.

v. 1252 de derde) Maria, getrouwd met Henrik II, Hertog van Brabant; en Moeder van Henrik III, en Grootmoeder van Jan I.

v. 1253 den lesten Henric) zie hier achter.

v. 1260 tsiere moeder / Gravinne Ave) voor de twee laatste woorden staat in de Andd. *Ter Gravinnen.* En, alsof de Leezers noch niet wisten wie de Ouders van deeze Broeders, Diederik en Willem, geweest waaren, zo verklaart Alk. het woord *Moeder* aldus: *Sophia*, *Weduwe van Florens de* 3. En zo trouwt hy hier weder een' Zoon aan zyne Moeder. Kon hy dan niet naarzien .... ? Ja wel: maar dat kostte tijd; en in die tijd kon hy misschien zes nieuwe Aantekeningen op 't papier werpen.

v. 1265 sonder vorst) Seb. verklaart het: *Sonder te mogen entgaen.* Dit hadt hy wel mogen t'huis houden: maar hy voegt 'er beter by; *sonder vertueven.* dat is, *vertoeven.* Alk. schreef *sonder raadpleging*, *overleg.* Het is *zonder uitstel.* zie boven by v. 556. J. v. Maerlant Joodsc. Oorl. f. 154 c.

Hi sende boden dor dat dal,
Die daer in drougen, sonder vorste,

Dies

Alst hem hier voren gaf de broeder/ DIEDERIK de Zevende.
Kerde hi hier over tsiere moeder/
Gravinne Ade/ diene wel ontfinc.
Maer soe riet hem ene dinc/
Also lief alse hi hevet sijn ere/
Dat hi ten broeder niet ne kere/
Hi wars ghevanghen sonder vorst.
Doe lach sijn broeder toter Horst/
Als de tyt noch hilt over recht
De voghedie van Utrecht/

Eñ

Dies si noot badden eñ bedorste.
ter zelver plaatse staat in mijn *MS borste* voor *vorste:*
Dus badsi liever den strijt
Eñ te stervene, zeker sijt,
Dan te dogene honger eñ dorste,
Eñ zwaerlike te hebne borste.
lees *vorste:* en zie Josephus J. O. III. 13. f. 331 a.
Der Ystor. Bloeme f. 11 c.
Doen sprac S. Iacop tien stonden:
Inden name van Ib'c Kerste
Willic dat u sonder verste
Dinghele ons Heren laten gaen.
Ferguut f. 9 c.
Maer ic bidde dat ghi mi verste *geft,*
Tes mi die Ridder gesproken heft.
Limborg B. I. f. 11 a.
Si en heeft maer verste *tote marghen noene.*
Zo ook *vorsten* en *versten*, voor uitstellen. Maerlant f. 161 c.
Eñ bad, datmen vorsten *soude*
Die dinc; want die Wet niet woude,
Datmen om pays dade gewach,
Of om strijt, op Saterdach.
dat is, *op den Sabbat.* en f. 164 b.
Om dese dinc vorste *die vaert*
Vaspasiaen. ———
Misschien schreef de Dichter, *vorsti*, dat is, *vorste bi:* zie onze Aantek. I. 455. Limborg III. f. 32 a.

 Dat

DIEDERIK de Zevende.

1198.

Eñ was int selve iaer/ dat doot bleef
Keiser Heinric/ als ic screef.
Maer so wat dat men hem riet/
Dat ne diedde algader niet/
Hine wonde sinen broeder sien.
Ter Horst quam hi toe mettien/
Daerne de broeder op den dach
Niet lieflike aen en zach:
Want sijn viant/ Heinric de Crane/
Vinghene/ daert de broeder sach ane/

Dien

Dat men desen camp bier naer
Verste *noch twee iaer.*
J. van Heelu p. 140.
Daer bi wert gheverst *dat iagen.*
Ferguut f. 12 a. — — *bets dicke geseit:*
Een lettel versten *is werc vele.*
daar staat *wert vele:* doch dat is een schrijffout. 't Was een spreekwoord of spreuk van dien tijd; en 't is noch eene waarheid, *wat rusten spoeit werk.*

℣. 1272 Dat ne diedde algader niet) deeze zelfde woorden hebbenwe I. 1014. en V. 1370. daar Alk. na Seb. *diedde* wel verklaarde door *bedyde* of *gedyde.* Maar hier leestmen in de Andd. *dat ne mochte dieden niet.* en dat is, volgends Alk. die hier geen handleiding vondt by Seb. *'t bad niet te beduiden.* Wy zeggen nu, 't was al vergeefs; het holp, het baatte niet. zie IV. 602. 't Is 't zelfde dat ik in de Brunsw. Rijmkr. aldus vinde uitgedrukt. c. 32. ℣. 53.
Dat en halb allent nicht.
en ℣. 71. *Dat halp allent nicht eyn stof.*

℣. 1277 sijn viant/ Heinric de Crane) Meerhout by Sweertius: *ab Henrico Grus, homine sibi inimicissimo, et ceteris ministerialibus* (waarvan niets by Matthæus) te weeten, *Ecclesiæ S. Martini in Trajecto*, gelijk te vooren, op 't zelfde jaar 1197, gezeid was. Henrik de Kraan behoorde zelf mede onder de Dienstmannen der Utrechtsche Kerke. Schotanus B. IV. p. 101. berispt Emmius, dat die (L. VII. p. 115)

Hen-

Diere teghen niet en zeghet/
Eñ heeften int prisoen gheleghet.
Doch es hi ontlopen dane/
Eñ quam den Grave van Gelre ane/
Daer hi seker onthout vant/
Al was hi des broeder viant;
Eñ van daer es hi ontslopen
In Oest Vrieslant eñ oncropen/
Die bliscap breven menich sout
Van sijnre coemste/ van sijn behout.

DIEDERIK de Zevende.

Hier

Henrik de Craan en den *Graaf van Kuynder*, voor onderscheiden persoonen hieldt; daar het de zelfde geweest is. Zie ook Vaderl. Hist. B. VII. p. 281. en Buchel op Beka.

ÿ. 1278 Vinghene) dat is, *Vingh bem.* en zo mede I. 848. en II. 375. in de Andd. *Vinken.* Hier wordt *bem* uitgedrukt door *ene*, gelijk elders, in saamensmeltingen, door *en* of door *ne.* Verder zultge hier vinden, *Brocbtene*, brocht hem, I. 1151. *Dattene*, dat hem, IV. 1292. *Drevene*, dreef hem, II. 1139. *Drougbene*, droeg hem, II. 959. *Gbinkene*, ging hem, V. 61. *Groevene*, groef hem, II. 101. *Hietene*, hiet hem, V. 1438. VI. 1177. *Latene*, laat hem, IV. 1421. *Moetene*, moet hem, VI. 927. *Onbotene*, ontbood hem, IV. 875. *Ontgrâvetene*, ontgraaft hem, III. 936. *Ontfingene*, ontving hem, VI. 1179. *Scietene*, sciet, scheidde, hem, III. 742. *Sloegbene*, sloeg hem, III. 1565. V. 414. 419. *Vantene*, vondt hem, VI. 393. Ik heb deeze voorbeelden vergeleeken met B, daar ik die laatste *e* nergens heb gevonden; en in A alleen tweemaalen, naamelijk II. 1139. en V. 414. maar ik houd my verzekerd dat Melis zo schreef. (Het *MS* C heb ik hierop niet onderzocht). By Maerlant vind ik het driemaal op één blad f. 49 c.

Samuel die scaltene *zere* ——
Maer Saul hiltene *bi den cleeden* ——
Eñ hietene *al te sticken slaen.*

En dus verre van 't Eenv. Van 't Meerv. zie hieronder by ÿ. 1406.

DIEDERIK de Zevende.

Hier na nam hi te wive te hant
Graven dochter van Gelre lant /
Eñ dede sine feeste mede
Tote Staveren inde stede.
Inden selven iare so quamen
In soeninghe eñ vreenscepe te samen /

De

℣. 1289 Hier na nam hi) de Latijnsche woorden van Meerhout, waaruit dit ontleend is, hebben wy boven by ℣. 1192. uit Sweertius aangehaald, omdatze by Matthæus niet gevonden worden. Ondertusschen heeft W. Procurator, die met het jaar 1206 de Kronijk van Meerhout begon te vervolgen, konnen goedvinden zynen Voorganger te wederspreeken, alsof het niet *waarschynelijk* waare, dat Willem getrouwd zoude zijn toen hy, zynen Broeder ontvlugtende, in Gelderland was gekomen. En hy zelf begint zijn werk met het Monikachtigste, dat is zotste, verdichtsel dat ik in lang heb geleezen. Hy zegt dat Willem, den Graaf van Loon, zynen Schoonzoon, ganschelijk verwonnen hebbende, naar den Keizer wilde reizen om in zijn Graafschap bevestigd te worden; doch weetende dat de Graaf van Gelderland hem zocht op te ligten, kleedde hy zich als den minsten der knechts, nam maar eenen Dienaar by zich, en reisde zo, bloots voets, door Gelderland, en zelfs voorby 's Graaven wooning, daar hem de Graavin uit een venster zag, kende, en by zich deedt komen; en haaren Man, door behendigheid, buiten zijn weeten, deedt stemmen in 't huwelijk van Willem met zyne Dochter Aleide. enz. een slecht begin! doch een Poëet zou 'er een Blyspel van konnen maaken.

℣. 1299 Aleiden) in M *Aleide.* de Andd. *Aleyden.* Meerhout noemt deeze ondertrouwde Bruid van Jonkheer Henrik van Gelre ook *Aleidis.* en alle onze volgende Schryvers geeven eenpaariglijk aan Diederik VII, twee Dochters, de Oudste *Aleid* of *Adelheid;* de Jongste *Ada* genoemd. Lees nochtans, en wel buiten twijffel, *Aden* voor *Aleiden.* De laateren schreeven 't geen zy geschreeven vonden. alleen Meerhout, als tijd- en land-genoot, wist het zekerlijk. maar hy noemtze ook *Aleidis.* Het staat 'er zo: maar of hy 't zo geschreeven hebbe, twijffel ik. ja al zag ik zijn eigen handschrift,

zo

De Grave Didric van Hollant
Eñ Otte Grave van Gelrelant/
Eñ wort also groot eñ vast mede/
Datmen huwelic ghelouen dede
Tusschen Aleiden Grave Didrix dochter/
Om dat de vrede waer te sochter/

DIEDERIK de Zevende.

Eñ

zo zoude ik noch gelooven dat hy zich verzind hadt. In zijn tijd leefden Graaf Willems *Vrouw* en *Zuster* en *Schoonzuster*, alle drie ALEID; en Willems *Moeder* en *Nicht*, beide ADA geheeten. Zich daarin eens te vergissen is gansch niet raar. en dit zelf geloof ik niet. Maar om nader te komen, vraag ik: waarom noemt Melis ℣. 1370. *Ada de ENIGHE Dochter* van Diederik VII; toen dees, op zijn sterfbed, zynen Broeder Willem wenschte te zien, om die Dochter aan hem en des zelfs toezigt te beveelen? Waarmede ook Meerhout overeenstemt op 't jaar 1203. *ut ejus curæ Filiam suam nomine Adam commendaret.* Want waaren 'er twee Dochters geweest, hy zou gezeid hebben, *Filias suas*. Ada was dan, toen haar Vader storf, de eenige Dochter. Waar nu blijkt, buiten deeze eene plaats, die ik betwist, dat *Ada* een Zuster gehad heeft? En, dewijl die Zuster, ik zegge *Aleid*, by jonger schryvers voorkomt als de Oudste, en dus als Erfdochter; waar is die Erfprinsses gebleeven? waar, wanneer is zy overleeden? Maar dit zegt ons Slichtenhorst in zijn Geldersche Historie B. VI. c. 23. naamelijk dat beide, Henrik en Aleid, in 't jaar 1198. *eerlang na de bruiloft en een kort vermaak*, KINDERLOOS *uit de wereld gerukt zijn, en met een treurige uitvaart in 't klooster van Rijnsburg in Holland*, DE EEN BY DEN ANDER BEGRAVEN. Waarop ik vooraf aanmerke, dat het zeer natuurlijk is, dat kinderen *kinderloos* sterven; en dat tusschen deeze kinderen noit Bruiloft gevierd; noit Huwelijk voltrokken is. 't Was slechts een Verlooving; als blijkt uit Melis ℣. 1298. en uit Meerhout. Korter zeide de ongenoemde Klerk p. 86. *ende dese twe leveden onlange, ende sijn begraven tot Reynsburch.* Waarop de heer van Mieris aantekende: *Dit bevestigen ook M. Stoke, Wilh. Procur. Egm. J. de Beka, en Pontanus, wiens woorden in Hist. Gelrica p.* 204. daar te vinden zijn. Men hadt 'er Jo. a Leydis L. XIX. wel konnen

by-

DIEDERIK de Zevende.

Eñ Heinrec Grave Otten zone.
Maer onlanghe daer na/ de gone
Starf in Hollant/ eñ was gheart
In Rensborch; des men droeve waert.
1198. Als men screef xi hondert eñ achte
Eñ neghentich/ doe voer met machte/
In wintertijt/ in Utrechter lant
Grave Didric/ daer hi verbrant
Huus eñ dorp/ cleine eñ groot/
Eñ sloech vele Vresen doot.
Int selve iaer, daer ic of scrive,
Quam

byvoegen: maar moest'er M. Stoke en W. Procurator aflaaten, want die bevestigen het tegendeel. De Procurator, eigelijk, spreekt 'er niet van. maar 't is Meerhout, die zegt op 't jaar 1197 by Sweertius, aanstonds na 't melden van dien ondertrouw: *Sed idem* PUER *non multo post languore correptus moritur, et Reynsburgh tumulatur.* En M. Stoke ✝. 1301.

— Heinrec *Grave Otten zone.*
Maer onlanghe daer na, de gone
STARF *in Hollant,* eñ WAS *gheart*
In Rensborch ———.

Waar nu, moet ik weder vraagen, is de ondertrouwde *Aleid* gebleeven? daar wasmen naderhand mede verlegen, en om zich van haar te ontdoen, begroefmen de leevende met den dooden. Ondertusschen verwondert my, dat ik, het geene ik hier beweer als een nieuwe ontdekking, in de allerduidelijkste woorden vinde by den Brabantschen Butkens, die p. 165. gezeid hebbende dat Diederik VII in 't jaar 1203 overleeden is, aldus voortgaat: *laissant de sa femme* Adeleyde *de Cleves une seule fille heritiere* ADE, *laquelle avoit esté promise du vivant de son pere à* HENRY, *fils aisné d'Otton Comte de Gueldres. mais estant ledict* HENRY *peu apres trépassé, ladicte* ADE *fut donnée en mariage par sa mere à* LOUIS *Comte de Los.* Men heeft deeze allerongelukkigste Erfdochter *Ade*, by haar leeven, in tween gedeeld, om 'er noch een *Aleid* van te maaken; en, na haar dood, heeftmenze weder, als tot boetenisse, saamengesmolten met eene leevende *Aleid*: gelijk we, te zyner plaatse, zullen aantoonen, en uitvoeriglijk bewyzen.

✝. 1311

Quam een ridder van dode te live
In Vermendois, de openbare
Sprac vele dat te ghesciene ware.
Als men screef xcix iaer
Eñ elf hondert/ doe beslach zwaer
Coninc Richaert van Inghelant
Bi Lymogien/ als een stout viant/
Ene borch vast eñ groot/
Eñ was daer voere ghescoten doot/
Eñ tote Rueme was hi begraven
Van ziere rikeit/ van siere haven.

Dierik de Zevende.

1199.

Sa

v. 1311 Int selve iaer) deeze vier regels verdienen de plaats niet, daarze staan.

v. 1321 tote Rueme) de Andd. *tote Romen.* Verstaa *Rouen*, nu by ons doorgaands *Rouaan* genoemd; de hoofdstad van Normandyen, dat toen noch was in de magt der Koningen van Engeland. Seb. tekende hierop aan: *Ronen*, *Roanen*; *want daer wilde bi sijn hart*, *als bi sine getrouwe*, *tander ingewandt in Poictou*, *en sijn licbaem bi Aigle in Normandien*, *begraven hebben.* En Alk. heeft zich niet geschaamd dat alles naar te schryven, alsof hy 't zelf gevonden hadt. Tot verklaaring van *sine getrouwe*, kan, buiten Polyd. Vergilius (Hist. Angl. L. XIV in fine en XV. p. 682) op wien Seb. zich beriep, ook dienen dat le Gendre Hist. de Fr. T. III. p. 383, de Burgers dier stad noemde, *genereux Bourgeois*, *toujours fideles à leur Prince.* Maar Seb. verklaarde *Romen*, in de eerste plaatse, ook niet wel *Ronen*, alsof 'er een *M* stondt voor een *N*. *Rome* (ik lees in Ferguut f. 30 b,

Daer was Sibilie van Rome
Eñ sGraven wijf van Vendome;

maar of 't hiertoe behoore, weet ik niet) is een verkorte verbastering van 't Latijnsche *Rotomagus*, gelijkmen hier ook by Meerhout leest. In veel ouder Kronyken leestmen meermaalen *Rotoma:* ook op oude Geldstukken daar geslagen. zie le Blanc p. 84. Neem daar de middelste greep uit, zo is 't *Roma* of *Rome*. In mijn *MS* Kronijk van S. Denis, heb ik meermaalen aangemerkt *Roam*, en dat schijnt de oorsprong te zijn van het tegenwoordige *Rouen*.

v. 1322 Van ziere rikeit) dat is *rijkheid*, rijkdom. In de

Andd.

Diederik de Zevende.

So bleef Dit sijn broeder Jan/
Een sachte goedertieren man/
Die verloos des lants so vele/
Dat noch gaet al uten spele/
Als Normandien ende des ghelike.
Dese wan den Coninc Heinrike/
Eñ Heinric wan Edwarde/
De als nu met sinen zwarde
Tlant van Wales heeft onder ghedaen/
Eñ noch crone draghet sonder waen.
1202. Int iaer Gods xij hondert eñ twee
Worden onderlanghe ghevee
De Bisscop Didric van Utrecht/
Ende Grave van Hollant echt;
So dat de Grave voer in sijn lant/
Eñ stichter in roof ende brant.
Ten lesten wasser vrede ghenomen.
Der was hem ghevanghen comen
Des Hertoghen broeder Willem/

En-

Andd. *Van sinen rike*. Maar ik meen dat Melis geschreeven heeft gelijk wy 't hier geeven, en dat dit vaars behoort, niet tot het volgende, maar tot het voorgaande.

ꝟ. 1324 Een sachte goedertieren man) misschien wat goedertierener dan Nero. Larrey Hist. d'Angl. T. I. p. 447. vergelijkt hem by Tiberius. Men kan daar, of anders by le Gendre Hist. de Fr. T. III. p. 396. het karakter van Jan Zonderland opgemaakt vinden. ook by anderen. zie ondertusschen boven by ꝟ. 406.

ꝟ. 1330 als nu) zo spreeken wy noch. maar in de Andd. staat *al nu*. en zo geloof ik dat Melis geschreeven heeft. zie boven by ꝟ. 25 en 138. Deeze onderwerping van 't Land van Walles aan de Engelsche Kroon, door Koning Eduard I, is voorgevallen in 't jaar 1283. en dewijl onze Dichter die tijd uitdrukt door *als nu*, schijnt hy dit in dat zelfde jaar geschreeven te hebben.

ꝟ. 1341

DIEDERIK de Zevende.

Ende heer van Kuuc met hem/
Eñ riddren/ eñ ander liede.
Als den Hertoghe dus messciede/
Ghewan hi doe an sine zide
Groot ridderscap/ ghereet ten stride;
Van Kuelne der groter stede
Den Bisscop/ van Ludeke mede;
Van Limborch den Hertoghe/
Van Vlaendren den Grave hoghe/
Eñ andre die ic niet can noemen:
Eñ es aldus te Huesden comen/
Daer Didric lach met overmoede/
Met lettel volcs/ met cleenre hoede;
Eñ hi verloos ter selver tijt
Bi sijnre overmoet den strijt/
Eñ hi wort aldaer ghevaen/
Eñ gaf/ eer hi mochte ontgaen/
Tiene dusent pont. Met desen doene
Was aldaer ghemaect die zoene.

Int

℣. 1341 Des Hertoghen broeder) Alk. tekent hier zeer wel aan: *Willem I. Heer van Perwijs*, enz. Waar hy dit bloemken geplukt hebbe, weet ik niet. Zie Butkens p. 136. Maar het volgende is uit zyn' eigen hof; daar hy den Bisschop van Luik ℣. 1348. noemt *Henrik*. Want die Bisschop hiet *Albert*, en was volle broeder van Hertog *Henrik*. Zie de Geslachtlijst by Butkens, en p. 133. De Heer van *Perweis* was hun halve broeder.

℣. 1356 Bi sijnre overmoet) Meerhout: *ex pertinacis animi minus circumspecta prudentia*, *tum animosa priorum victsriarum fiducia*. Die 'er by geweest waaren, getuigden, dat het een roekeloos bestaan was vah Graaf Diederik, dat hy, met verstrooide benden, zo magtig een leger dorst tegentrekken en 't hoofd bieden.

℣. 1359 Tiene dusent pont) zie hier achter.

℣. 1362

Dirderik de Zevende. 1203.

Int iaer ons Heren xij hondert eñ drie
Starf Grave Didric/ wats ghescie/
Als hi hadde herde naer
Grave ghewesen xiij iaer.
Te Dordrecht lach hi bevelt zware/
Eñ hi wort des wel gheware/
Dat hi der doot niet mochte ontbreken.
Den broeder wilde hi gerne spreken/
Om den moet te maken zachter;
Eñ hem sijn enighe dochter
Bevele/ die was gheheten Ade;
Eñ hi met ghemenen rade

Met

ʋ. 1362 wats ghescie) een Rijmlap, dien men mag voorbygaan, als niets betekenende. Letterlijk is 't, *wat des gescbiede*. In B staat, *soe wats gbescie*. In A, *wat soes gescbie*. Alleen by Alk. leestmen, *want so es gescie*. en dat verklaart hy, *want soo is 't gescbied*. 't Is Alkemade, die 't zeide. Uit vergelykinge van *wats* in A, *soe wats* in B, en *wat soes* in A, of liever in C, blijkt genoeg, dat Alkemade de man niet was, om oud Duitsch te verklaaren. zie onze Aantek. hierboven by ʋ. 1164. maar vooral by I. 370.

ʋ. 1364 ghewesen) in de Andd. *gbesijn*. Zie boven by ʋ. 1026.

ʋ. 1365 bevelt zware) zie hier achter.

ʋ. 1375 die scalkheit van sinen wive) Meerhout: *Aleydis Comitissæ solertia*.

ʋ. 1382 Haerre dochter gheven sekerlike) in de Andd. is het laatste woord bedorven:

Haer docbter te gbeven des gbelike.

daar *des gbelike* niets waardig is; terwijl *sekerlike* zeer gepast te verstaan geeft het onveranderlijk opzet van Adaas Moeder, om *baare* Dochter te geeven *aan den* Graave van Loon. Want zo moetmen Melis verstaan: en niet, alsof de Moeder den Graaf van Loon hadt willen geeven *aan baare* Dochter: waartoe *baerre* aanleiding schijnt te geeven. Doch in de Andd.

is

Metten Baroenen vlant besette/
Dat het blive sonder lette.
Maer de scalheit van sinen wive
Wille/ dat al achter blive/
Want sijt altemale ontslouch.
Haer sin alte vader drouch
Vlant te houden te haer waert.
Eñ soe wille eñ soe begaert
Van Loon den Grave Lodewijke
Haerre dochter geven sekerlike.
Hier toe nam si sulken goem/
Dat si selve sGraven Oem/

Ot-

is het vergeefs veranderd in *baer*; 't welk ik houde voor een schrijffout, omdat die elders, in dit stuk, ook met *H* overeenkomen. Zo zegt onze Dichter IV. 301.

So verdreef bi uten lande
SIERE *Moeyen*, *eñ dede baer scande.*

Maar waarom dan ook niet VIII. 276. DES *Graafs verdriven*? nu staat 'er:

Hoe bi DEN *Grave verdriven mochte.*

Wederom IV. 18.

Eñ sekerde *metter bant*
SIRE *Dochter*, *om dat bi woude*
Dat bise te wive hebben soude.

Aanstonds by ℣. 1395. zullen we een plaats bybrengen uit Walewein; en daarin de woorden, SIERE *Dochter vrien eñ minnen.* Maar by Melis leestmen V. 140.

Dat de hondekijn bi sonder
Minden HAREN Here *alsoe.*

niet HAERS *Heren.* Limborg B. XII. f. 118 a.

Die berde gherne, *waert u bequame*,
UWER *Suster te wive* name.

zo ook hier II. 284

Dat Florens SIJNRE *Nichten* name.

't Is aanmerkelijk, dat in Limborg, na de woorden, UWER *suster neemen*, binnen de naaste 19 regels volgt, DIE *bi* nemen *woude*: en

Datti

DIDE-RIK de Zeven-de.

DIEDERIK de Zevende.

Otten/ de Grave van Benthem was/
Ghewillich hadde ghemaect dat/
Eñ van Borne Oeste den here/
Eñ van Maerhem her Rutgere/
Eñ anders vele der groter heren.
Maer dit wilden emmer keren
Philips van Wassenaer metter hant/
Eñ menich ander in Hollant/
Die niet ne wilden onder hem
Ghedoghen/ dat si den Grave Willem
Aldus souden sien ontvrien
Al slants eñ der vogheiden.

Hei-

Datti ENE *Joncfrouwe* name.

en zo sprak, wederom, ook onze Dichter hier kort onder ✝. 1400. *Eñ bi* DE *Joncfrouwe* name.
en IV. 787. *Eer bi* DE *Joncfrouwe badde* genomen.
en III. 600. Nam *te wive* ENE *Joncfrouwe.*
In de Andd. (zie by III. 587) *Nam* EEN *Vrouwe*. Eñ waarom, in al deeze plaatsen, ook niet, DER en EENER *Joncfrouwen?* Te meer, omdatwe by onzen Dichter zelf in Allen leezen IX. 795.

Dese vier cogghen, als ic versta,
Volgheden DER *spisen na.*

Dit zy, voor tegenwoordig, genoeg.

✝. 1385 van Benthem) lees *van Gelre:* en zie hier achter.

✝. 1387 van Borne Oeste den here) zie hier achter.

✝. 1395 ontvrien) wanneer de eene gezel zich verbeeldt, wel by de Juffer te staan, wordt hem de zelve somtijds door eenen anderen *ontvrijd*: en is zy rijk, zo wordt hem ook somtijds zijn *fortuin ontvrijd*. Zo spreektmen nu. Maar zoumen ten tyde van Melis ook al zo gesproken hebben? Dit komt my bedenkelijk voor. 't Is waar, datmen *vryen* ook by de Ouden vindt, in de zelfde betekenis als by ons. Walewein f. 61 d.

— eer

Heimelijken men boden sende/
Daer de Grave lach op sijn ende/
Om Grave Lodewijc/ dat hi quame/
Eñ hi de Joncfrouwe name.
Tote Outena so is hi comen/
Eñ beide tote hi heeft vernomen
Des Graven doot/ eñ daer na recht
Es hi comen te Dordrecht.
Den boden namen si in twiste/
Eñ leidene in ene kiste;
Eñ gaven/ inden selven rouwe/
Te huwelike de Joncfrouwe

DIEDERIK de Zevende.

Den

——— ——— *eer hi wiste*
Wie Walewein was, die hi liste
Siere dochter vriede *eñ minde.*

Ook, in 't gemeen, voor bidden en smeeken f. 54 a.

——— —— *bets om niet iu* vrien,
Ic sal iu noch beden pape wien,
Eñ sceren crune met minen swaerde.

Maar Meerhout zeide p. 487. *et Wilhelmus, hereditarii fundi alienus, solo nativo pelleretur.* Zy konden niet gedoogen, datmen Willem zoude *onterven en balling 's lands maaken.* Of, gelijk Melis korter zeide, *ontvryen al 's lands.* 't Een en 't ander, te saamen genomen, heeft veel overeenkomst met *zich ontvryen eñ ballinc worden.* Welke spreekwyze, doch verbloemd, voorkomt by den ongenoemden Vertaaler van Boëtius f. 33 d. *al es de meinsche van hem selven* vry, *hy mach hem nochtans wel* ontvryen *ende* ballinc worden, *met datty, huter gherusthheit zijns, in impatiencien eñ onghedoghe terdt* [dat is *treedt*]. De eerste bedenking zal veelen mogelijk aangenaamer voorkomen. Maar de laatste dunkt my zaakelyker.

ỽ. 1406 leidene) dat is, *leiden hem.* in B *leeden.* in W *leyden:* doch by Alk. *leya'en:* gansch kwaalijk. zie by I. 439. Hierboven ỽ. 1278. hebbenwe eenige voorbeelden aangetekend van *ene*, voor *hem*, gehecht aan Werkwoorden in 't

DIEDERIK de Zevende.

Den Grave van Loon/ den ionghen man.
Droeve waſt te ſcouwene an/
Datmen alſo ſaen vergat
Den Lantshere op de doot ſtat.
Daer men hande ſoude hebben ghewronghen/
De lude danſten eñ ſonghen.
Dit was te miſpriſene zere/
Al hadt gheſijn volc ſonder ere,
De dode was in een ſcip ghedraghen.
TEgmonde ginc men hene iaghen;

Daer

Eenv. getal. Wy beloofden daar diergelyken in 't Meerv. en wy laatenze hier kortelijk volgen; als, *huldene*, huldden hem II. 1128. *begravene*, begraaven hem III. 174. enz. Zie verder, zo 't u luſt, III. 1062. 1565. 1581. IV. 618. V. 32. 38. 88. 91. 94. VI. 155. 820. IX. 96. Wy voegen hier maar eene vreemde plaats by, uit Maerlant J. O. f. 152 b.

Ne ware ſine vroeſcap groot
Si haddene *verſlegen doot:*
Daer na tere tijt nochtan
Haddene *ſelve beleget Jan.*

daar het eerſte *haddene* is Meerv. *hadden hem:* het tweede Eenv. *hadt hem.*

ꝟ. 1419 groefmen) en dit is *groefmen hem.* Wy merken dit hier aan, als een aanhangſel van onze voorgaande Aantek. Zo vindenwe hier *alsmen*, voor alsmen hem II. 851. 885. *brochtmen*, brogtmen hem V. 1174. *datmen*, datmen hem I. 1310. IV. 562. enz. *doemen*, doe men hem III. 1594. En zo verder *hiefmen* III 938. *hietmen* VIII. 237. *ſettemen* V. 95. *vantmen* II. 886. enz.

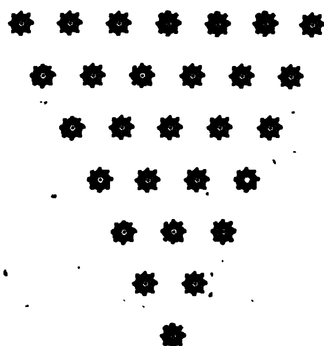
ꝟ. 1424 Nochtan mittes Goedshuus goede) *nochtan* zegt hier weinig minder, dan of 'er ſtondt, *ja dat noch meer is:* ten minſten, zo veel, als *daarenboven*, gelijk wy 't elders verklaarden. *Mittes Goedshuus goede*, is by Meerhout p. 487. *de rebus Eccleſiæ.* waaruit blijkt, hoe onkundiglijk Alk. hier aantekende: *dit ſwygen andere Schryvers, en 't is ook niet*

waar-

Daer groefmen bi sinen maghen/ Diederik de Zevende.
Aldaer sine vorders laghen.
Maer dat was alte grote onwerde.
Men brochte den doden ter aerde
Met alte groter armoede;
Nochtan mittes Goedshuus goede.
Hijs domp/ de der werelt dient.
Die dode en hevet genen vrient.

waarschijnlijk. Die hier, volgends de waarschijnlijkheid, wilde oordeelen, zou het gansche Huwelijk van Ada, immers haar Bruiloft terwijl het Lijk van haaren Vader noch boven aarde stondt, konnen in twijffel trekken. Dewijl nu Meerhout verhaalt het geene hy gehoord, gezien en bygewoond heeft, zal 't der moeite waardig zijn, zyne eigene woorden hier in te voegen. zo schrijft hy: *Cui sepulturæ funebria, quod sine admiratione dici non potest, non de propria rerum substantia, quamvis* [by Sweertius, *quarum*] *erat ditissimus; sed de rebus Ecclesiæ, tam in Missarum oblatione, quam Elemosinarum distributione, celebrata sunt.*

BREEDER AANTEKENINGEN OP HET TWEEDE BOEK.

℣. 38 **Den Abt Steven**) Melis heeft het oog op den Giftbrief van Diederik V, aan deezen Abt, en des zelfs opvolgers, gegeeven den 26 July 1083; behelzende tevens alle de Giften der voorige Graaven; by welke gelegenheid wy 'er, op het voorgaande Boek, meermaalen van gesproken hebben. Sommigen hebben deezen Brief, als onecht, verworpen: en ik vind geene reden, om 'er sterk voor te pleiten. Want wat is dit, dat de Abt Steven, als overleeden, genoemd wordt, *bonæ memoriæ*, in eenen Brief, die gegeeven is *in 't zesentwintigste jaar van Heer Steven;* en waarin de zelfde Abt Steven, als leevende, de eerste plaats onder de *Getuigen* bekleedt? Dit is volstrekt onaanneemelijk: nochtans heb ik 'er, sedert, meer dan een, meer dan eenerlei, voorbeeld van gevonden by Mabillon de Re Dipl. waarvan dan ook iets te zeggen staat. Lib. V. Tab. 55. p. 452. zegt hy, dat Lodewijk, Abt van S. Denis, in eenen Brief, ten zynen verzoeke gegeeven, en door hem zelven ondertekend (juist in 't zelfde geval als onze Abt Steven) genoemd wordt, *piæ memoriæ Hludowicus Abba.* Die Brief is van 't jaar 862, en aldaar ten deele in 't koper gebragt, benevens de menigvuldige naamen der Ondertekenaars, met verscheiden handen geschreeven. Maar, die dat Specimen Tab. 55. met aandacht beschouwt, zal my toestaan, dat, schrift tegen schrift vergeleeken, de zelfde hand, die het lighaam des Briefs schreef, ook de ondertekening van *Hludowicus Abb.* geschreeven hebbe. En dan zou die Abt zich zelven *piæ memoriæ* genoemd hebben. En, trouwen! waarom zo wel niet als Graaf Florens III zich zelven noemde *beatæ memoriæ*, in den Brief, van welken zie het slot onzer Aantek. hieronder ℣. 105? Maar geef hier, bid ik, wel acht op. Ik heb die woorden, *piæ memoriæ*, in dien Brief by Mabillon, een en andermaal gezocht, maar niet konnen vinden. Integendeel heb ik 'er gevonden: *assi-*

B. II. ✝. 38. *ſtente reverentiſſimo et cariſſimo nobis Abbate ejusdem coenobii Hludowico*. en weder: *Hludowico venerabili Abbati*. noch: *Hludowicus Abbas*. Wat is dit? Het zelfde als te vooren, Tab. 46. n. 2. p. 436. daar Mabillon zegt, ſpreekende van eenen Brief van Paus Sergius van 't jaar 689 of 698: *Erit fortaſſe quem moveat, quod hæc epiſtola data dicitur per manus Johannis, Bibliothecarii* TUNC *ſanctæ ſedis apoſtolicæ*. En ook daar heeft de plaatſnyder Giffart dat eene woordeken *tunc*, waaraan Mabillon vreesde dat iemand zich ſtooren mogt, achtergelaaten. Die wagen gaat dan voorzeker niet recht: en die in 't koper geſneedene Brieven verliezen daardoor by my veel van hun geloof. Maar waarom verzweeg dan ook Mabillon niet die aanſtootelyke woorden, *piæ memoriæ* en *tunc*? Omdat hy, want het blijkt hier, toen noch geen afdrukken dier Brieven, die onder 't opzigt van anderen zullen vervaardigd zijn; maar ſlechts bloote afſchriften van de zelven gezien en voor zich hadt. Mabillon ſpreekt ook van beide die uitdrukkingen, *piæ memoriæ* en *tunc*, afzonderlijk, alsofze geene gemeenſchap onderling hadden. Doch in deezen opzigte verſchilt het niets, ofmen afzonderlijk zegge, *Stephanus* PIÆ MEMORIÆ *Abbas*; of *Stephanus* TUNC *Abbas*; of, by verdubbelinge, BONÆ MEMORIÆ *A. Abbas*, TUNC *Eccleſiam E. digne regens*; waarvan wy een doorluchtig ſtaaltje der Egmondſche Kloosterwijsheid hebben aangetekend beneden by ✝. 105. Andere voorbeelden van *tunc* of *tunc temporis*, kuntge vinden by Mabillon L. II. c. 21. n. 14. en van *piæ memoriæ*, L. VI. n. 96 en 180. telkens met zyne aanmerkingen daarby. N. 96 is een Brief van 't jaar 862, waarin Karel de Kaale den zelfden Abt Lodewijk noemt in goede orden, *Vir venerabilis et propinquus noſter Hludowicus videlicet Abba*. Maar verder p. 536 E. zegt hy: *refectiones, quas* PIÆ MEMORIÆ *Hludowicus Abba nobiliter ordinavit*. Waarop Mabillon zelf ſcheen te twijffelen, of dees Abt Lodewijk niet een ander geweeſt zy dan de toen leevende: ſchoon hy, op de twee andere plaatſen, verzekert, dat ook hier van den leevenden geſproken werdt. Dat ik niet geloof: Omdat ik, noch in den zelfden Brief, p. 537 D leeze: *refectiones, quas* BONÆ MEMORIÆ *Hilduinus Abba ordinavit*. Dees was zekerlijk dood: en gevolgelijk ſprak ook de opſteller van dien Brief zo van Dooden. N. 180. p. 600. zijnde een Brief van 't jaar 1135, zoude Goſlenus, Biſſchop van Soiſſons, ook by zijn leeven genoemd zijn *piæ memoriæ*. Doch

by

by my wederom ganſch twijffelachtig; omdat my toeſchijnt, B. II.
dat 'er tuſſchen de handeling van Goslenus, gemeld in den p. 38.
Brief, in den welken hy nergens *piæ memoriæ* genoemd wordt; en het opmaaken van dit Getuigſchrift wegens die handeling, eenige tijd verloopen, en Goslenus midlerwylen overleeden kan zijn. Want zo leeſtmen in des zelfs ſlot: *Hujus concordiæ vel pacti inter nos et illos, Domnus Præſul Goslenus, una cum Comite Rainaldo, mediator et teſtis exſtitit.* En voorts: *Actum an.* 1135, *regnante piiſſimo Francorum Rege Ludovico, præſidente Remis Rainaldo Archiepiſcopo, Epiſcopante Sueſſionis* PIÆ MEMORIÆ *Domno Goisleno.* Ondertuſſchen zoude, in deezen Brief, *piæ memoriæ* ook konnen bedorven zijn uit, *præmemorato*, den *voornoemden*.

By Othlonus, de Vita S. Bonif. L. II. p. 363. vindenwe een' Brief van Koning Pippijn aan Bonifacius, waarin hy zynen Broeder Karloman noemt BEATÆ MEMORIÆ. Waarop Mabillon aantekende, *vox ſuppoſita;* om reden, dat Karloman niet *voor*, maar *na* Bonifacius overleeden is. Doch Basnage merkt daarop aan, dat, den juiſten ſterftijd van Karloman onbekend zijnde, die woorden zelfs van Pippijn te kennen geeven, dat Bonifacius Karloman overleefd moet hebben; ſchoon het niet lang kan geweeſt zijn. En dit komt my aanneemelijkſt voor. Doch dit alles helpt onzen Hollandſchen Brief niet, daar de Abt Steven, niet in 't einde, maar in 't begin des Briefs, dien hy zelf ondertekende, genoemd wordt *bonæ memoriæ.* Zodat die niet te helpen is, dan door het ganſchelijk uitwerpen van die onnutte woorden.

Onze Jan Gerbrandsz is zo licht niet te geneezen. In zijn Annal. Egmond c. 16. zegt hy, dat Steven geſtorven is den 11 January 1083; c. 18. herhaalt hy dat zelfde jaar 1083; en tuſſchen beiden c. 17. zegt hy duidelijk, dat de Brief gegeeven is *na 't overlyden van den Abt Steven*, en bepaalt den dag op *Septimo Kalendas Auguſti* 1083. dat is, den 26 July. Waar van Loon om dacht, toen hy dat Latijn vertaalde, *den Eerſten van Oogſtmaand*, onderzoek ik nu niet. Hadt Broeder Jan deezen en twee volgende Brieven in zijn Werk niet ingevoegd, men zou zijn verhaal voor waarheid konnen aanneemen. Nu verklikken zy hem: want in dien van 26 July 1083, vindenwe twee duidelyke kenmerken, dat Steven toen noch leefde; en nochtans wil de Kronijkſchryver, dat Steven

B. II. toen al eenige maanden dood, en door Adelaard opgevolgd
℣. 38. geweest zy. Daarenboven geeft hy ons c. 18. twee Brieven van Graaf Florens II; welker eerste gegeeven zou zijn den 13 April 1108 in het VIERDE; de ander, den 16 July 1116, in het TWAALFDE *Jaar* van den Heer Adelaard Abt. 't Is van gewigt, dat de Jaartellingen deezer twee Brieven ganschelijk overeenkomen: en daaruit, al hadden wy niet anders, zouden wy mogen besluiten, dat de Abt Steven gestorven en door Adelaard opgevolgd is, in 't begin van 't jaar 1105. Dit verschilt veel van 1083. en echter is 't zo. Ik zeg dit zo zeer niet op 't gezag van die twee Brieven, welker echtheid ik wat verder by ℣. 105. nader ter toetse zal brengen. Evenwel, 't zy echt of onecht, dieze schreeven hielden het daarvoor, dat het jaar 1105 geweest is het *Eerste Jaar* van den Abt Adelaard: en daarin geloof ik hun, omdat Steven, volgends het Doodboek, overleeden is den 3 Jan. 1105. Waaruit Meerhout moet verbeterd worden, daar 't nu staat op 't jaar 1106. Doch welke verbetering ik nu zie dat reeds door Scriverius uit zyne *MSS* van Meerhout gemaakt was.

℣. 49. ℣. 49 Dusent neghentich ende een) by Kolijn ℣. 1029. *MↃX en iene.* Van welke bloote verzinning, van Loon een' weezenlyken misslag maakte, toen hy 't vertaalde *MCX en een.* Doch in zyne Aantek. p. 413. toont hy zeer wel uit onzen Dichter, dat het moest zijn, *MXC en een.* ↃX was een drukfout, door het stellen van die twee letteren het onderste boven; keerze te saamen om, zo wordt ↃX, XC. Vervolgends zegt Melis dat dees Graaf gestorven is omtrent 30 jaaren na zynen Vader; en hy berekent die jaaren zeer uitvoerig. Diederiks Vader was overleeden, volgends Melis B. I. ℣. 1122. in het jaar *Dusenticb ix ende een*; of, gelijk 'er by Kolijn staat ℣. 933. *MLX ende ien.* Maar van Loon heeft, met veel arbeids, uitgerekend, dat Diederik, niet 30 jaaren, maar, éénen dag minder dan 29 jaaren, geregeerd heeft. en daarom wil, of vertrouwt, hy, datmen by Kolijn voor, *MLX ende* IEN, moet leezen, *ende* TWIEN: en dat is, by hem, TWEE. Is 't waar? zo moet ook by Melis I. 1122. voor, *ende* EEN, geleezen worden, *ende* TWEEN. Doch Melis verstondt geen Runisch. Hy zegt, in goed Duitsch, dat Florens, vader van Diederik, dood bleef in het jaar 1061. Maar dit zoude, zegt van Loon p. 375. *tegen de getuigenis*

van

van meest alle andere Chronijkschryvers onzes Lands aanloopen. Doch dit loopt tegen die hoedaanigheid, die wy in alle Kronijkschryvers, en in derzelver Uitleggeren, begeeren, lijnrecht aan. Wie zijn die *meest alle anderen?* waar schuilen zy? zie hier ondertusschen een Twaalftal van Schryvers, die het jaar 1061 duidelijk noemen. In het eerste Paar stel ik MEERHOUT en KLAAS KOLIJN. Want schoon de laatste by my niets is, zo kan echter van Loon des zelfs getuigenis niet wraaken. In het tweede, volgen MELIS STOKE en de Schryver der CHRONICA DE HOLLANT. In het derde gaan hand aan hand, BEKA en HEDA. En zo doen in het vierde, de Broeders THEOD. A LEYDIS en LEO MONACHUS in Brevic. In het vijfde bevinden zich de Schryver der GOUDSCHE KRONIJK p. 31. en JO. A LEYDIS, Annal. Egm. c. 16. In het zesde plaats ik den Heraud met den *ongenoemden* KLERK, die wel, niet het jaar 1061, maar p. 56. de *dertig jaaren*, die van Loon tegenspreekt, duidelijk noemt. Wiltge hier, als recht is, *Kolijn* uitmonsteren, zo kan echter de Vlaamsche MEYERUS het Twaalftal vol maaken. Schoon nu deezen allen als uit éénen mond spreeken; zy loopen echter, zo van Loon wil, tegen de getuigenis van MEEST ALLE ANDERE Chronijkschryvers onzes Lands aan. B. II. ℣. 49.

℣. 105 𝔛𝔦 𝔥𝔬𝔫𝔡𝔢𝔯𝔱 𝔧𝔞𝔢𝔯 𝔈𝔫 𝔵𝔦𝔧) dit is het sterfjaar van Florens II; en niet 1122, gelijk thans in 't gemeen wordt vastgesteld, ook inzonderheid by den Schryver der Vaderl. Historie B. VII. p. 212. zich beroepende op onzen Dichter en op de Moniken Theod. a Leydis en Leo. Doch die Moniken spreeken niet van 1122, maar van 1121. En zo deedt ook Heda. Het jaar 1122 vind ik by Meerhout, in de Uitgaaven van onzen Dichter, en by Jo. a Leydis in Chron. Belg. L. XVI. c. 11. Dat van 1123 in onze Holl. Kronijk Divis. XI. c. 10. En dat van 1126 by Beka. Doch Beka schreef zo niet. Zijn Vertaaler by Matthæus p. 87. heeft hier, *in den jaer ons Heren voirsz.* En dat is daar, MCXXI. 't welk ook de Heraud *MS* f. 23 b. overgenomen heeft. Maar by den Vertaaler *MS* f. 55 b. is dat *voorsz. jaar*, MCXI. Boven welk getal XI, met een laater hand, geschreeven staat 21. Beka zelf schreef *anno Domini quo supra*; te weeten 1121: gelijk ik in vier Latijnsche *MSS* van zijn Werk gezien heb. ℣. 105.

Melis Stoke moet, en zal, het geschil volkomen beslissen.

B. II. Want niet alleen in 𝔄 en in 𝔅, maar ook in ℭ, staat XII: doch ook
v. 105. daarboven, met een jonger hand, XXII. Zodat de eerste Uitgeever, die, zonder eenige waarschouwinge, XII veranderde in XXII, daarmede kleenen dank verdiend heeft. Het blijkt dan uit alle de Oude Handschriften des Dichters, dat Florens overleeden is in 1112; en daarom 't verhaal by Meerhout van 1122 op 1112 moet verplaatst worden.

Een ander blijk, het welk, by het voorige gevoegd, niet de minste twijffeling, veel min tegenspraak, onderhevig zal zijn; is, datmen in die zelfde *MSS*, in ℭ zo wel als in 𝔄 en 𝔅, gelijk ook in de Uitgaaven, hieronder v. 445. leest, dat Diederik VI, Zoon van Florens II, storf in 't jaar 1157, en v. 449. dat hy *Vijf en Veertig jaaren na den Vader* het Land geregeerd heeft. Het welk ons wederom even duidelijk, even zeker, wijst tot het zelfde jaar 1112: en tevens verzekert, dat Melis dat zelfde jaar, en niet 1122, by Meerhout gevonden hadt.

Derwaarts wyzen ons ook alle verdere omstandigheden. Florens storf, volgends Melis, *in de bloem zyner jeugd*, en liet *kleine kinderen* na. Meerhout zeide, *adhuc in flore juventutis positus*; daar hy die kleine kinderen noemt, *tres pusillos filios*; behalve een dochterken, te vooren gemeld. Het woord *pusillus* geeft te verstaan, dat het oudste dier kinderen noch *zeer jong* geweest is. Dit kanmen wederom daaruit afneemen, dat het eerste bedrijf van dat Kind, Diederik VI, naamelijk zijn togt tegen de Vriezen, by die zelfde Schryvers eerst gemeld wordt op 't jaar 1132, toen hy mogelijk 26 of 27 jaaren oud was. Ik weet wel, dat wy, om 't beginsel deezer rekeninge te vinden, dienden te weeten, wanneer Florens en Peternelle getrouwd zijn. Doch dat is, voor zo veel ik weete, niet aangetekend. De Vaderl. Schryver bepaalde zulks by gissinge tot den aanvang der Twaalfde Eeuwe. *Graaf Floris de II*, zegt hy p. 206. *begaf zig, zo 't schijnt na dat hy zelfs 't bewind over 't Graafschap van Holland in handen genomen hadt, welk in den aanvang der twaalfde eeuwe geschiedde, in Huwelijk met Petronelle.* Op deeze stelling, die ik ganschelijk overneem voor de myne, bouw ik verder, dat dit Huwelijk voltrokken is in het jaar 1104 of 1105. Het welk volmaaktelijk sluit op myne rekening; dat, naamelijk de Kinderen, uit dat Huwelijk gesprooten, noch *klein* en *zeer jong* waaren, toen de Vader in 1112 overleedt.

Van-

Vanwaar dan dat algemeene gevoelen, dat Florens tien jaaren laater, in 1122, overleeden zou zijn? Hiervan, dat-men een' Brief van Florens gevonden heeft, dien hy in 't jaar 1116 zoude gegeeven hebben. Doch die Brief is verdicht en valsch, en daarenboven belachlijk zot. Wy hebben 'er thans twee byzondere Uitgaaven van: de eerste achter Eikelenbergs Beschr. van Alkmaar p. 112. de tweede in 't Charterb. p. 83, daarmen onder anderen leest, *in* PRÆSENTIA *omnium*; waarvoor by Eikelenberg, *in* POENAM *omnium*. Overweeg, bid ik, het begin des Briefs. zo luidt het: *Notum sit omnibus* —— *quod dulcissima interventione* BONAE MEMORIAE *Adalardi Abbatis*, TUNC *Ecmundensem Ecclesiam digne regentis*, CUJUS *donatio* AB ANTECESSORIBUS NOSTRIS *legitime ad nos perlata est*, &c. Hier vinden wy 't overspelig gebroedsel in 't nest. 't Is wel waar, dat het woordeken TUNC by Eikelenberg niet gevonden wordt. Maar dewijl de evenredige uitdrukking, BONAE MEMORIAE, daar ook voorkomt, is het eene, in zich zelf, niet beter dan het andere. Wy zullen hier niet herhaalen het geen wy deswegen boven by ✝. 38. aangemerkt hebben. Wy gaan dan kortelijk over tot het laatste gedeelte der aangehaalde woorden, *Cujus donatio*, &c. Van welke woorden de zin, voor zo verre 'er zin in is, getrouwelijk, zo by Eikelenberg, als, uit hem, in 't Charterboek, overgezet is: WIENS *gifte* VAN *onze Voorzaaten wettiglijk tot ons is overgebragt*. Maar wat taal is dit? Wat is het te zeggen? Het is, met één woord, te zeggen, dat die Gifte reeds te vooren geschied was door den, toen noch leevenden, Abt Adelaard; en dat die Gifte van den Abt Adelaard, of de echte Bewyzen der zelve, oorsprongkelijk vertoond zijn aan den Graave Florens door zyne, toen reeds overleedene, Voorzaaten. Kanmen wel iet zotters bedenken? CUJUS *donatio* AB *Antecessoribus nostris legitime ad nos perlata est!* in de plaatse van: A QUO *donatio Antecessorum nostrorum*, &c. Dat is eenvoudig: *die ons de Giftbrieven onzer Voorzaaten oorsprongkelijk vertoond heeft*. Overeenkomstig, onder anderen, met de Inleiding des Briefs van Diederik V, in 1083, waarin de Graaf van den Abt Steven zegt; *quasdam auctoritates donationum detulit mansuetudini nostræ, qualiter piissimi Comites Antecessores nostri*, &c.

B. II. ✝. 105.

Wy spraken boven by ✝. 38. van eenen vroegeren Brief van Florens, gegeeven 13 April 1108, dien wy ook beloofden

B. II. §. 105. den hier te zullen onderzoeken. Hy is van den zelfden inhoud als die van 16 July 1116: ja woordelijk de zelfde; behalve dat die uitzondering van den *honderdsten* schoof (*twintigsten* in 't Charterb. p. 80) benevens de woorden *bonæ memoriæ* en *tunc*, alleen voorkomen in dien van 1116. en de naamen der Getuigen verschillen. Schoon nu de Brief van 1108 wel bestaan konde met het Sterfjaar van Florens 1112; echter houd ik my verpligt, ook de valscheid van deezen te bewyzen. Datmen onder de Tijdmerken vindt de *Tweede Indictie*, voor de *Eerste*, zoude ik, als een schrijffout, toegegeeven hebben: indien ik my niet verzekerd hield, dat de Graaven niet gewoon waaren de *Indictien* in hunne Brieven te tellen. Maar dat de dag bepaald wordt, *Idibus Aprilis, quando Octavæ Paschæ celebrantur*, is loutere onkunde van den Paaschdag; die in 1108 geweest is 5 April, en, gevolgelijk, de *Octaaf van Paasschen*, dat is, de *Zondag na Paasch*, niet 13, maar 12 April. En een schrijffout te onderstellen in Idibus, voor *Pridie Idus*, kan wel gezeid, maar niet aanneemelijk gemaakt worden. 't Is een bewijs dat die dagtekening lang daarna opgesteld is. Waarvan een ander bewijs is, dat de Graaf den Abt Adelaard, als in het aangezigt, *den by God en Menschen zeer geliefden* (*dilectissimi Deo et hominibus*) genoemd; en die Abt zelf zijn zegel daaraan gehangen zoude hebben. Vergeet hier ook niet, dat, gelijk de Brief van 1116 gegeeven is aan de Poorters van Alkmaar, *Civibus Alcmariensibus*; zo mede die van 1108 aan de Poorters van Hillegom, *Civibus Heylegommensibus*: hoewel de Vertaaler daarvan gemaakt heeft *Ingezeetenen van Heyloo*. Maar die *Cives Heylegommenses* zijn hier zeer welspreekende.

Ten opzigte der beide Brieven in 't gemeen, is vooreerst aanmerkelijk, dat Florens zo den eenen als den anderen zoude genoemd hebben zijn *Testament*. Ik weet wel, dat 'er andere Giftbrieven te vinden zijn, aan welken die naam gegeeven is. Maar ik vertrouw ook dat niets een *Testament* kan genoemd worden, by 't welke de Maaker of Opsteller *niets van het zyne* geeft; veel minder, waarby hy *niets* geeft. Dit brengt ons tot een nader beschouwinge deezer Gifte zelve; die hierin bestondt; Dat de Burgers van Alkmaar en Hillegom, *voortaan, wegens 't Recht van Begraavinge, niet meer zouden betaalen dan zy* SCHULDIG *waaren. Mids dat zy ten vollen opbragten, gelijk overal geschiedde, de Tienden van alle hunne Veldvruchten*,

ten, en alles wat zy van hunne Veulens, Kalveren, Lammeren, Biggen en Ganzen, van rechts wegen, SCHULDIG *waaren.* Zie daar een voortreffelijk PRIVILEGIE! Gy zult betaalen wat anderen betaalen, en wat gy schuldig zijt; maar meer niet. Te recht twijffelde Eikelenberg, of dit voor eene *Gunst*, daar het voor aangetekend is, te houden zy. B. II. ☨. 105.

Deeze zonderlinge milddaadigheid van Florens wel overwogen hebbende, zultge lichtelijk begrypen, dat der zelver afkondiging zeer ongemeene plegtigheden vereischte. Deeze geschiedde in het openbaar; 1108 te Egmond in S. Pieterskerk; 1116 te Alkmaar in *S. Laurenskerk* (elders in die tijd noch niet genoemd: zie Eikelenbergs Alkmaar p. 24). Beider inhoud, ten einde die ten allen tyden, onveranderlijk, mogte naargekomen worden, deedt hy bezweeren door twee vroome mannen, *in de tegenwoordigheid van allen*: of, zomen verkiest *in poenam omnium*, kanmen 't vertaalen, *in de ziele van allen*. En dit behaagt my. Na dien Eed, volgde het Beschryven en Bezegelen der Brieven, ten overstaan van veele Getuigen, en onder de toevloed van eene ontelbaare menigte van In- en Op-gezetenen des Lands. Boven dit alles werdt die van 1116 (niet die van 1108) noch bezwooren door *Zeven en zeventig* byzondere persoonen, die daar allen met zo veele enkele naamen, zonder eenig byvoegsel, genoemd worden. Of echter dit alles, en diergelijk, niet genoeg waare om naauwgezette en bygeloovige gemoederen het geld uit de beurs te kloppen; zo ging de onbeschaamdheid van die Verdichters van Valsche Giftbrieven noch zo veel verder, dat zy der menschen eeuwige Verdoemenis of Zaligheid, hechtten of vastmaakten aan het *niet* of *al* volbrengen van het begeerde. Zo wenschte Florens, indien gy 't gelooven wilt, dat yder der volgende *Graaven van Holland*, yder der *Abten van Egmond*, en alle Vreemden, die maar eenige verandering in dit zijn *Testament* zouden willen maaken, in de Eeuwigheid hun deel mogten hebben, *met Judas den Verraader des Heeren, met den Duivel en zyne Engelen, en met de geenen, welker worm noit zal sterven, welker vuur noit zal uitgebluscht worden.*

Die nu gelooven kan, dat dees Graaf het eeuwige Welzijn zyner Kinderen en Kindskinderen zoude gewaagd hebben aan zulk een beuzeling, een Niet, die mag van mynen wege, van dit uur af aan, wel een Monikskap aantrekken. Wat was

dit

B. II. dit dan? Het gochelspel der Moniken, waardoor zy hunne
N. 105. Tienden en andere Inkomsten, zeer wisten te doen vermenigvuldigen, en te verkrygen het geene hun niet toekwam.

Dikwils heb ik te verstaan gegeeven, dat my de Brief van Diederik V verdacht was, zonder hem echter als valsch te verwerpen. Maar den zelven op nieuw ter hand neemende, en ter toetse brengende, vind ik hem rondom vuil; en verwerp hem nu als ontwijffelbaar valsch. Vooreerst vindtmen 'er den zelfden Vloek als in dien van Florens II. Het welk by my aangezien wordt als onnatuurlijk, als afschuwelijk; en, zo 'er eenige andere redenen van twijffeling bykomen, krachtig medewerkt, om zulk eenen Brief buiten alle geloof te stellen. De Vadetl. Hist. B. VII. p. 196. spreekt 'er aldus van: *Sommigen hebben denzelven voor verdigt gehouden: doch, onzes oordeels, zonder genoegzaamen grond. Andere geloofwaardige Schryvers getuigen, dat zy den oorspronglyken Brief zelf gezien hebben.* Onder die *Sommigen* bedoelt de Schryver Buchelius, onder de *Anderen*, Heda. Want hy wijst ons tot Heda p. 91. en de Nooten van Buchelius aldaar. Buchelius zeide, dat de Brief behelst *contradictiones, falsa et absurda plura*. Het welk zekerlijk niet wederleid wordt door een bloot zeggen van *zonder genoegzaamen grond*. Maar Buchelius voegd 'er by, Dat, daarom *Brockius*, *Preissius* en *Sandelinus*, welken hy den lof geeft, van zeer ervaaren in onze Vaderlandsche Oudheden geweest te zijn, oordeelden, dat die Brief door de Moniken verdicht was: dat *Scriverius* zich by deezen gevoegd hadt: ja dat *Miræus*, die dat Diploma zelf hadt uitgegeeven als echt, naderhand aan hem, *Buchelius*, geschreeven hadt, dat hy ook aan des zelfs echtheid begon te twijffelen. Zalmen zulken Mannen mistrouwen om de *geloofwaardigheid van Heda?* Men moet dan bezien, hoe verre Heda, in dit stuk (ik spreek nu van geene anderen) geloofwaardig zy. Wy zullen kort zijn. Hy zelf zegt, en het staat ook in den verminkten Brief by hem, dat de Geever geweest is *Theodericus* QUARTUS: dat die Gift geschied is 7 *Kal. Aug.* 1083. En p. 125. verhaalt hy zelf dat *Theodericus* QUARTUS, te Dordrecht, vermoord is in 't jaar 1048. Dit kon genoeg zijn. Maar zie eens, of 't niet bespottelijk zy, dat *Diederik V* zelf gezeid zoude hebben: *Hujus Florentii filius fui ego Theodricus* QUARTUS. En zulk een' Brief, waarvan noit een ouder Schryver zich beroemd heeft, het *Origineel* gezien te hebben,

durft Heda zeggen dat hy *originaliter* gezien heeft. Hy was veel te jong om hierin geloofd te worden. Of verdient hy geloof; dat is, heeft hy in den Brief van Diederik V, *originaliter* geleezen *Theodericus quartus*; zo hebben wy uitgepraat, en de Brief is onlochenbaar valsch. Doch om zulks te bewyzen, heb ik niet anders noodig dan den Brief zelven. Graaf Diederik V spreekt daar zelf. Maar hy moet al dood geweest zijn, om dus te spreeken: *Hujus Florentii filius FUI ego quintus Theodoricus*. En waarom sprak de Graaf zo? Omdat de Opsteller des Briefs, lang of kort na de dood van Diederik V, in zyne eenvoudigheid dacht, doch niet overdacht, *Diederik V* IS GEWEEST *de zoon van Florens*. En dus deedt hy den Graaf *spreeken*, gelijk hy zelf *dacht*. Ik zwijg van die optellinge der Diederiken, *de Eerste*, *de Tweede*, *de Derde*, enz. Dat heeft geen gedaante van oudheid: en is daarenboven overtollig, omdat 'er telkens bygevoegd wordt de naam des Vaders. Maar wat wil dit, dat *Diederik IV* daar in 't geheel niet genoemd wordt? Hadt die alleen niets voor de Moniken ten beste? Of zou hier wel wat anders haperen. De volglijn der genoemde Graaven gaat, onafgebroken, door, van Vader op Zoon. Dus kan 't schynen, dat de Opsteller des Briefs niet geweeten heeft, dat Florens I een' Broeder gehad hadt, die voor hem Graaf geweest was; en daarom Diederik *den Vijfden*, *den Vierden* genoemd heeft. Want dat Heda zo in het afschrift, dat hy gebruikte, geleezen heeft, zagen wy boven. En dan ligt 'er de Brief toe. Maar ik bid u, hebben wy daartoe iet anders noodig, dan dat, in dien Brief, *Egbert*, *Aartsbisschop van Trier*, genoemd wordt *Zoon van Graaf Diederik II*? Zie onze Aantek. I. 698. en oordeel zonder vooroordeel. B. II. ✝. 105.

Op geen' hoogeren prijs schat ik den Brief van Florens III, waarby hy, den 28 Aug. 1162, de Kerk van Vlaardingen zou geschonken hebben aan de Kerke van Egmond: zie Charterb. p. 108. Daar noemt hy zich in het hoofd: *Ego Florentius*, TERTIUS HUJUS NOMINIS, *Dei beneficio Comes Hollandiæ*. En vervolgends onder de Getuigen: BEATÆ MEMORIÆ *Florentius Hollandiensis Comes*. Zo, zeg ik, noemt hy zich zelven. Want dat hy zelf de spreeker is, blijkt uit de Tijdmerken, daar hy zegt: *Anno primo promotionis W. Abbatis*, *et* MATRIMONII NOSTRI, *quo Sororem Regis Scotiæ duxi uxorem*. Men vindt 'er, zaakelijk, de zelfde Vervloeking, als in de bovenge-

B. II. ✝. 105. gemelden van Diederik V, en Florens II. Men vindt 'er, even als in dien van 1108, alle de Moniken van Egmond genoemd, *tota Deo dilecta S. Adalberti congregatio.* En gy kunt 'er noch meer vinden.

Het verſchilt iets, maar ganſch weinig, of iemand een' valſchen Brief verdicht; dan of hy, onder eenen echten Brief, of ander echt Schrift, valſche Getuigen of Naamen ſtelt, tot ſtaavinge van onbewijsbaare vooroordeelen, of van ongegronde *prætenſien.* Ik doel hier, niet eeniglijk, maar voornaamlijk, op die Keizerlyke Brieven, onder welken ook eenigen onzer Graaven, als Getuigen, en daarom, zomen wil (ſchoon 't 'er niet uit volgt) als Leden en Leenmannen des Rijks, geboekt ſtaan. Men vindt 'er eenige voorbeelden van in de Vaderl. Hiſt. zo elders, als vooral, B. VII. p. 236-238. Onder anderen, *dat Graaf Florens III, als een Lid des Rijks, op de algemeene Vergadering, in den jaare* 1158, *te* Roncaille, *in Italien, tuſſchen Plaiſance en Kremone, verſcheenen is.* Het geſchrift, waaruit dit verhaald wordt, is, buiten de aanwyzinge aldaar gedaan, nu ook te vinden in het Charterboek van Holland p. 105. onder dit Opſchrift: *Willekeuren of beſluiten van Keizer Frederik den I. in de Rijksvergaderingen te Roncalia met de Prinſen of Grooten van* Duitſchland, *van* Vrankrijk *en van* Italie, *over de Regalien van 't Keizerrijk genomen.* Wy moeten het onderſcheiden in twee deelen. Het eerſte behelſt de Zaaken, die daar verhandeld zijn, en naar waarheid voorgeſteld worden. Het tweede, de Perſoonen, die daar tegenwoordig zouden geweeſt zijn. Doch die Lijſt is zo ongerijmd, dat 'er duidelijk uit te zien is, dat de zelve verdicht is. Alleen uit Duitſchland zouden zich daar bevonden hebben, zes Aartsbiſſchoppen en dertig Biſſchoppen met der zelver *Legaaten*; vijftien Abten, buiten die onder *&c* begreepen zijn; twee en twintig Vorſten, Hertogen en Graaven, behalve noch ontelbaare andere Hertogen en Graaven, die niet genoemd worden; en eindelijk de *Conſules* der Steden en Gemeenſchappen; *&c.* En dat ganſche Duitſche gezelſchap zou den Duitſchen Keizer, over het Alpiſche gebergte, naar Italien hebben moeten volgen, om daar een' Rijksdag by te woonen, en te handelen over zaaken, die hen niet aangongen: naamelijk, de *Regalia*, of Keizerlyke Rechten, in Lombardyen. Het voorſtel des Keizers behels-

helsde: *ut Jura, quæ Lotharii et Conradi, nostrorum decesso-rum, incuria oblitterata, atque ab* Italicis *usurpata sunt, repetamus, ac novis institutis stabiliamus.* Daarop werdt allereerst de Aartsbisschop van Milaan gelast zijn gevoelen te uiten, 't welk hoofdzaakelijk was, „ dat hy den Keizer toe-„ stondt de magt om nieuwe Wetten te maaken; en oordeel-„ de dat 's Keizers Wil voor Wet moest gehouden worden." Daarna werden gevraagd, eerst de Bisschoppen en Abten, vervolgends de Vorsten en Graaven, laatstelijk de *Consules* der Steden: die allen eveneens spraken. Dewijl nu, onder de Graaven, ook de *Graaf van Holland*, doch zonder naam, geteld wordt, schijntmen te moeten vaststellen, dat, onder alle die *Consules der Steden*, ook die der *Hollandsche Steden* zullen begreepen geweest zijn. Wie ziet niet dat dit uitloopt tot in de uiterste ongerijmdheid, ja dwaasheid, toe? Het waaren, met één woord, de *Steden van Lombardyen*, die, geduurende de verwarde Regeeringe van Keizer Henrik IV, reeds begonnen hadden, zich de Keizerlyke Rechten aan te maatigen, en als vry eigen te gebruiken 't geen zy te vooren van 't Rijk te Leen plagten te bezitten. Dit moesten zy nu alles aan Keizer Frederik plegtig afstaan. De Tijdgenoot Otto Murena verhaalt het bescheidelijk: *Hoc sic peracto* (door verkooren Rechters bepaald zijnde, wat tot de *Regalia* behoorde) *Mediolanensis Archiepiscopus una cum* CONSULIBUS MEDIOLANI, *omnes alii præsentes* LOMBARDIÆ *Episcopi, Comites, Marchiones, Duces, cæterique* ITALIÆ *Principes, et* OMNIUM LOMBARDIÆ CIVITATUM CONSULES *ibi adstantes publice in colloquio ipso surgentes, in manu ipsius Imperatoris omnia, quæ prædicti Iudices jura Regalia esse dixerant, refutaverunt, et ei fidem de ipsis omnibus fecerunt.* Zie dit, en veel meer, by Herm. Conringius, de Finibus Imp. cap. XI. p. 141-148. zie ook Andreas Rivinus, de Majumis, Maicampis et Roncaliis cap. VIII. §. 9 et 10. in Collect. Dissertationum Rariss. ex Musæo J. G. Grævii p. 612. schoon ik anders niet zien kan, hoe *Roncalia* daar te passe kwam. Dat dan Graaf Florens III daar tegenwoordig geweest is, geloof ik zo wel, als dat Willem I, den 19 April 1219, terwijl hy in *Egypten* was, den Rijksdag *te Frankfort* bygewoond heeft. Zie Vaderl. Hist. B. VIII. p. 349 (7) en den Brief in 't Charterb. p. 177. Zie ook het slot onzer Aantek. boven by ✝. 445 enz. B. II. ✝. 105.

In het vervolg zullen wy meer andere Brieven overtuigen

Ii van

B. II. van valſcheid; en toonen, dat ſommigen der zelven geſmeed
†. 105. zijn met zo verfoeilyke inzigten, datmen 'er vryelijk op mag toepaſſen het zeggen van L. Chantereau, Conſider. Hiſt. L. II. p. 263. *Ce crime eſt un des plus noirs et abominables que l'on puiſſe commettre.* Ik zwijg van anderen, die oordeelden, dat zulke Logendichters eene openbaare geeſſeling verdienden. Om myne Leezers, die meerendeels eene onbepaalde eerbied hebben voor alle oude Brieven, eenigszins, als in 't verſchiet, te doen zien, dat dit ſchandelyke bedrog, ſedert veele eeuwen, allergemeenſt geweeſt is; zal ik hier het volgende kortelijk byvoegen. De Parijſſche Theologus Jo. Launoy, die in de voorgaande eeuwe, eenen langduurigen en gansch ernſtigen pennenſtrijd gevoerd heeft tegen de Benedictynen van S. Maur, over een Privilegie, 't welk de vroome Paus Gregoor I aan de Moniken van S. Medard te Soiſſons zoude gegeeven hebben, en waarin de bovengemelde Vloek, zeer uitgebreid, en met naame tegen de Koningen (van Vrankrijk) *die de Broeders van S. Medard maar eenigszins ontruſtten of ſtoorden*, gevonden wordt: Launoy, zeg ik, ſchroomde niet te ſchryven, dat hy, alleen in de Beſchryvinge van de Abdye van S. Denis door den Monik Doublet, MEER DAN TWINTIG Valſche Brieven ontdekt hadt. Baillet, Jugement des Sçavans n. 248. prijſt hem hooglijk, wegens des zelfs *diſcernement pour les Livres, et pour les* PIECES QU'ON PRETEND FAIRE PASSER POUR AUTHENTIQUES, *par le moyen du quel il a rendu des ſervices immortels aux Prelats de l'Egliſe de* Jesus-Christ *auſſi bien qu'aux gens de Lettres.* De zo even gemelde Schryver der Conſid. Hiſt. even te vooren gezeid hebbende, dat Fr. de Roſieres Aartsdiaken van Toul, zich beriep op Brieven van Willem Hertog van Lotteringen, verdichten Zoon van Euſtathius en Ida (zie boven by I. 1189) die gevonden zouden zijn in het Klooſter van S. Agry te Verdun, van den jaare 1101; gaat aldus voort: *Tels Actes auroient un entier pouvoir ſur mon eſprit, n'eſtoit la ſuppoſition que ie ſçay y eſtre ſi frequente qu'il n'y faut pas croire legerement. I'ay appris du R. P. Sirmond Jeſuite Confeſſeur du Roy, auquel le public doit beaucoup pour infinité d'excellentes pieces qu'il a mis au iour, que la plus part des Lettres patentes portant* DONATION OU FONDATION D'EGLISES *attribuées aux premiers Ducs de Lorraine ſont fauſſes ou falſifiées; et qu'il en a veu iuſques à* QUATRE-VINGT *dont il n'y en avoit pas une qui ne fuſt viciée*

ou

ou alterée: &c. In het Berlijnsche Journal Epistolaire van den Heer Formay, Lett. XXII. du 31 Mai 1755, vind ik eenige Uittreksels uit de Longueruana, en daaronder p. 338. *Veissiere, Benedictin, et qui, poussé à bout par une cabale, quitta la Congregation de S. Maur malgré lui, et enfin se fit Protestant par necessité et par indigence, me dit longtems avant sa sortie, qu'étant à l'Abbaye de Landeveneq en Bretagne, de* DOUZE CENS *Chartres qu'il avoit examinées, il en avoit reconnu* HUIT CENS *certainement fausses, et que pour les 400 autres il ne voudroit pas les garantir.* Waarop de Hr. Formay aantekende: *Le* Veissiere *dont il s'agit ici, est notre celebre* M. LA CROZE, *mort à Berlin en Mai* 1739. Men moet daarby aanmerken, dat de geen, die deeze getuigenis wegens zo veele Valsche Brieven uit den mond van *Veissiere* opschreef, schoon hy de redenen van des zelfs verandering van Godsdienst niet voordeelig voorstelt, echter vertrouwen op des zelfs kundigheid en oprechtheid moet gehad hebben. En, ten anderen, dat *Veissiere* zo oordeelde, lang eer hy de Vergadering van S. Maur, en het Pausdom, verlaaten hadt; dat is, toen hy noch Monik was. B. II. ꝟ. 105.

ꝟ. 271 **visieren**) dat is, volgends Seb. *besloten, vonden goet:* volgends Alk. zo goed niet, *adviseren, goedvinden, toestaan.* Hier, meen ik, betekent het beide, *overleggen en besluiten*; of anders, *zoeken en vinden.* Welke dubbele betekenis ook plaats heeft in *vonnis, vondenis, vonnissen.* Want zonder voorafgegaan *onderzoek* kanmen zich geen *vonnis* verbeelden; en eermen de waarheid *gevonden* heeft kanmen, in orden, niet *vonnissen.* Doch dit heeft alleen plaats omtrent Rechters: maar *visieren* is algemeen. Deeze Mannen hadden *gezocht* naar eenen persoon, die waardig was der Jonkvrouwen Echtgenoot en hun Heer te zijn; en zy *vonden* hem in Florens, Neef des Keizers, en Broeder des Graafs van Holland. Of anders, na gehouden overleg besloten zy, enz. Somtijds betekent het niet anders dan *overleggen*; als VII. 334. ꝟ. 271.

Op den avont men visierde
Wat men best hier toe dade.
Die Bisscop van Coelne wert te rade
Dat bi ——

Jan van Heelu p. 136.

Eñ ghinghen dichten eñ viseren

B. II. v. 271. *Hoe si den Hertoge mochten weren,*
Ende dlant van Limborch ontbouden;
Doen vonden *si* raet, *datsie* ——

Zy vonden raad: Ferguut f. 29 c.

Maer ic heb vonden *enen* raet.

Floris en Bl. f. 5 b.

Den besten raet *die wi mogen* vinden.

waarvoor ik meen elders geleezen te hebben, *eenen raet visieren.* Schaakspel f. 11 a. *doe dat kint sach* —— visierdet eñ vont *subtiliken een cleyn logen.* Dit noemde J. v. Heelu hierboven, *dichten en viseren:* en wy noch *verdichten en verzieren;* anders *uitvinden:* Kiliaan in 't Latijn, *comminisci, fingere;* welke twee woorden de laatsten zijn waarmede hy *Visieren*, en de eersten waarmede hy *versieren*, vertaalde. Dit doet my besluiten, dat ons *verzieren* het zelfde woord is met het oude *vizieren*, door verandering van *vi* in *ver.* Voor iet nieuws maaken, allereerst uitvinden, vind ik die woorden verwisseld in 't Schaakspel f. 3 a. daar de eerste uitvinding van dat Spel beschreeven wordt: — VERSIERDE *bi nader menscheliker formen twe Coninghen met boir betailgen, van goude eñ van zilver, een ygbelic* verciert *mit schoenheden eñ mit moghentheden na sinen state.* Dit raakt de uitvinding deezer beelden van goud en zilver: maar van der zelver gebruik zegt hy kort daar na: *doe* VISIERDE *bi dese twe ghemaecte Coninghen, na rechter conincliker eeren, mit boiren betailgen, up dat voirsz tafelbord onderlinge te stryden.* Wy hebben deeze plaatsen te liever aangehaald, omdatmen daarin alle drie deeze woorden *Versieren*, *vercieren* en *visieren* (of, gelijk wy nu schryven, *verzieren*, *versieren* en *vizieren*) by een vindt. Korter en klaarer zegt die zelfde Schryver f. 5 a. van Busyris: *die* visierde *eñ maecte enen metalen stier bynnen hol, eñ an die een zyde een vinster mit een slot.* J. van Maerlant I. 63. f. 16 a. van Prometheus:

Hi was die tvingerlijn visierde,
Eñ die bant daer mede verchierde:
Maer yserijn so was dat fijn.
Hi liet dragen tvingerlijn
An den vingher, dat was sijn raet,
Die naest den clenen vinghere staet.

Wy lazen I. 754.

Besegelt met onsen vingherline.

en

en diergelijk te vooren ℣. 384. en 441. en dit schijnt een P. II.
tweede betekenis van 't woord *vingerlijn* te weezen: doch 't ℣. 271.
is slechts een oneigelyke spreekwijs, den *ring* genomen voor den *steen*, die in den ring gezet, en waarin het zegel gesneeden was. Hiervan *signare gemmâ*, by de oude Latynen. Wirnt von Gravenberg in Gwygallois f. 90 a. drukt het een en ander niet onaardig uit:

De selbe brief besigelt was
Under eynem adamas
In eyn gulden vingerlin.

Maar daar is noch een soort van *Vingerlynen*, die volgends Maerlant XI. 20. f. 94 c. eerst *gevisierd* of uitgevonden zouden zijn door den trotsen Tarquijn.

Die bovardige Tarquinus:
Van hem so lesen wi aldus,
Dat bi vingerline *eñ* boeyen,
Daer men mede doet moeyen
Die gone die waren gevaen,
Eerst visierde *na mijn verstaen.*

Jan van Heelu p. 146.

Beide op waghene ende op kerren
Loeden si een groot deel
Veteren, vingerline *ende* seel,
Daer si die ghene met wouden binden,
Die si voer Woeronc souden vinden.

Walewein f. 46 c.

Mettien braken sine vingherline.

te vooren *boeyen* geheeten. en f. 50 c.

Eñ Ysebele die joncfrouwe sine
Hadde omtrent hare bene vingherline.

dat is, *om* of *aan* haare beenen. En dit loopt al wat verre heen, gemerkt *vingerlijn* zekerlijk gemaakt is van *vinger*. Doch men maakte geen onderscheid tusschen *vingerlijn* en *ring*: en *ringen* voor *boeyen* is zeer oud. Martialis L. III. Epigr. 29.

Has cum geminâ compede *dedicat* catenas,
Saturne, tibi Zoïlus, annulos *priores.*

℣. 309 Florens reet / Hem tienden) dit zou betekenen, dat ℣. 309.
Florens ter stad uitreedt *met negen anderen*. In de Andd. *met hem tienden*, kwaalijk. moest zijn, *met hem tienen*. en dat zou

 be-

B. II. betekenen, *hem elfden*. Een der twee laatsten moest Melis
†.309. hier gebezigd hebben; want Meerhout zegt, dat Florens reedt *cum decem militibus:* dat is, *se undecimo*, gelijk by Will. Procurator, *se tertio*, *se quarto*, *se XIV*°. zie de Aantekeningen aldaar p. 512 en 693. Zo ook in Baluzii Miscell. T. IV. p. 213. *Abbas S. Savini venit obviam in equituris* SE SEXTO. p. 221. *venit* — SE QUINTO. p. 222. lees ik, *venit obviam* CUM UNICO *socio;* dat het zelfde is met SE SECUNDO. Dit alles schijnt scheep te komen voor den Latijnschen Ablativus Absolutus. Doch die kan hier geen plaats hebben. Want het Voornaamwoord *se* (by ons *zich*, waarvoor onze Ouden zeiden *hem*) kan noit, wat 'er ook moge bykomen, eenen Ablativus Absolutus uitleveren. *Venit se quarto* is *venit quartus*, of *cum tribus*, &c. Zo is ook by onzen Dichter, *Florens reedt hem tienden*, niet anders dan *by tiende*. Maar zo sprakmen toen niet. Ik ben een groot voorstander van den Abl. Abs. ook in onze taale, mids ter rechter plaatse en gelegenheid gebruikt: anders niet. By de Franschen ontmoetmen zeer dikwils *lui tiers*, *lui diziesme*, en diergelyken, ook in eenen regelmaatigen Abl. Abs. Maar als ik by Joinville ch. 54. leeze: *j' avois fait demourer Messire Pierre du Pont Moullain* LUI TIERS. en ch. 60. *le Roi le retint* LUI DIZIESME *a son service;* zie ik aanstonds, dat *lui tiers* en *lui diziesme*, geen Ablativus, maar een Accusativus zijn. By Melis is *hem tienden* een Nominativus. En waarom niet? Immers zegt het Gemeen noch, *'t is hem*, voor *by is 't*. Doch dat maakt geen Gebruik. 't Latijn van Meerhout, *cum decem*, vorderde dan noodzaakelijk, of, *hem elfden;* of, *met hem tienen*. Nu geloof ik, dat Melis het laatste meende; maar dat hy schreef *met hem X*, gelijk Maerlant f. 160 c. *Eñ een, hiet* Gallus, *ontscuulde daer*

MET HEM *X* —

zo ook beneden VI. 1051. volgends de Andd.

Olout bleef MET HEM VI *doot*.

alleen by Alk. *met hem zesse*. Maar in 𝔄 wederom *met hem sesten*, voor *sessen:* of liever voor *vyven*. want zo daar geen andere misslag ingesloopen is, was Olout *een van zessen*. Doch om hier geen meerder brabbelingen in te haalen, zullen wy die plaats daar nader onderzoeken. Duidelyker leestmen in den Spieg. Hist. B. I. c. 42.

Dattie Bisscop MET HEM VIEREN
Riden soude —

doch

doch dat is gestolen uit Jan van Heelu p. 30. B. II. ℣. 309.

Dat die Bisscop MET HEN VIEREN
Riden soude ———

Dat dees Dichter een bestendig onderscheid maakte tusschen *hem* en *hen*, hebbenwe reeds kortelijk aangemerkt by l. 903. Noch duidelyker spreekt het volgende by dien zelfden Fur litterarius B. III. c. 15. p. 168.

Si hadden vromer liede wale
Hondert eñ tien bi getale,
Gemonteert onder ene baniere,
Entier en keerden nember dan VIERE
Uten stride van allen dien,
Dat was Coene Swabbe MET HEM DRIEN.

aldus by J. v. Heelu p. 229.

Si brachten daer ten stride
Van haren geslechte bi getale
Hondert mans ende tien wale,
Gemonteert onder ene baniere,
Diere en keerde maer VIERE
Weder geheel van allen dien,
Ende dat was MET HEN DRIEN
Her Coene Snabbe, die ontvlo.

Dit is klaar: en het volgende niet minder. Spec. Sax. Lib. II. Art. 42. *debitumque solvat Judici, quod Judex* suo *sacramento* ET DUORUM *probare potest.* Het welk in de oudste of Nedersaxische Vertaaling by Jac. Fried. Ludovici p. 308 b. aldus uitgedrukt is: *und gelde de schult, de de Richter darup tugen mach vor Gerichte* SELFF DERDE. Beter dan *hem derden*, of *se tertio:* maar in 't Nederduitsch heb ik 't noit ontmoet. De Hoogduitschen spreeken noch zo. Lex Saxonum Tit. I. §. 1. TERTIA MANU *juret.* Waarop Car. Guil. Gærtner aantekende: *Nobis erit* SELB DRITTE. dat is, zegt hy, *adbibitis* DUOBUS *conjuratoribus.* Daar hy ook een plaats bybrengt uit den Saxensp. I. 63. waarin mede gesproken wordt van zweeren *selb siebend* (in de gemelde Vertaaling, *selff sevende*) van welk Duitsch Heer Eck van Repkaw zijn *metseptimus*, gelijk daar in 't Latijn staat, schijnt gemaakt te hebben. Zeer kwaalijk schreef Sibr. Siccama ad Leg. Fris. Tit. I. §. 3. op de woorden, CUM SEPTEM *Sacramentalibus juret*, als tot verklaaringe: *alibi* SEPTIMA SUA MANU. Doch dit is, *cum sex:* het ander, *sua manu* OCTAVA. Gærtner als boven §. 3. tekende op de woor-

B. II. ℣. 309. den CUM UNDECIM, zeer wel aan, dat 'er by Lindenbrog kwaalijk ſtaat CUM XII. omdatmen in de oude Wetten noit leeſt, *jurare* DECIMA TERTIA *manu*; wel, DUODECIMA: dat het zelfde is als CUM UNDECIM: op die wyze en in dien zin, als Ditmarus L. IV. Chron. gezeid heeft: *Judiciali ſententia* DUODECIMUS IPSE *ſacramentis exſolvit*. Ik heb 'er niets by te voegen.

Het volgende is van eene andere natuur: hier echter niet vreemd. Men leeſt by onze Vertaalers II Petr. II. 5. *maer Noë den Prediker der gerechtigheid* SIJN ACHTSTER *bewaard heeft*. Dit heeft my altijd geſtooten. De Apoſtel zeide: ἀλλ' ὄγδοον Νῶε δικαιοσύνης κήρυκα ἐφύλαξε. Letterlijk gevolgd in 't Latijn: *ſed* OCTAVUM NOE *juſtitiæ præconem cuſtodivit*. Waarop Grotius aantekende: *Eſt locutio qualis apud Martialem:*

Dic QUOTUS et quanti cupias coenare ——

nam OCTAVUS *dicitur ſervatus*, *qui* UNUS *fuit* EX OCTO *ſervatis*. De Griekſche woordvoeging, in dien zin die zekerlijk de rechte is, is zonderling om haare eenvoudige kortheid. Zie de Engelſche Godgeleerden, die de zelve met voorbeelden uit andere Griekſche Schryvers hebben opgehelderd. Maar ik geloof niet, dat 'er een eenige nieuwe taal is, die dat zelfde zo kort, op een verſtaanbaare wyze kan naarzeggen. De Italiaanſche vertaaling van Diodati is even kort: *ma conſervò* NOE OTTAVO, *predicatore di giuſtitia*. Maar ik geloof niet dat de Italiaanen dat zouden verſtaan hebben zonder de bygevoegde kanttekening: CON *ſolo* SETTE ALTRE *perſone con lui*. Onze taal heeft zekerlijk geene gebruikelyke of bekende uitdrukking, om zulks letterlijk naar te volgen. Onze Vertaalers waaren 'er mede verlegen, doch zijn nergens ongelukkiger geweeſt, in 't ſtuk van taalkunde, dan hier. Want *ſijn achtſter* is, mijns oordeels, noch oud noch nieuw Duitſch; en dus, op zich zelf, onverſtaanbaar. Ja Dominicus Goltzius, die voor zeventig jaaren eene breede en geleerde Verklaaring over deezen Brief in 't licht gaf, ſchijnt het voor een drukfout aangezien te hebben. want hy haalt die woorden altijd aan, of 'er ſtondt *ſijn achtſte*. En dat woord *achtſte* wel toegepaſt hebbende op 't *gezelſchap* van Noach; voegt hy 'er ten overvloede, doch niet wel, by, dat Noach hier ook de *achtſte* genoemd kan zijn, omdat hy de laatſte, dat is de *achtſte*, in de Arke ingegaan is. Dit waar goed, ja zeker, wanneer Petrus hier geſproken hadt van een *ingaan in de Arke*. Maar hy bepaalde het getal der perſoonen, die God in de Arke *be-*

waard

waard heeft. Niemand kan 't beter verklaaren dan Grotius B. II.
gedaan heeft: OCTAVUS *dicitur* SERVATUS, *qui* UNUS *fuit* EX ℣. 309.
OCTO SERVATIS. Maar, eindelijk, hoe zoumen dan de woorden van Petrus in onze taale best overzetten? Ik denk aldus: *maar Noë, den prediker der gerechtigheid,* HEM ACHTSTEN, *bewaard heeft.* Hier is *hem achtsten* een regelmaatige *Accusativus*; geenszins een *Ablativus Absolutus*, (*se octavo*). Ten anderen zijn my hierin voorgegaan zo de Fransche overzetting, die hier heeft, *lui huitieme*; als de Hoogduitsche van Luther, daarmen leest, *selb achte.* Welke bewoordingen, in die taalen, evenredig zijn met ons *hem achtsten.*

℣. 335 **Maer dat**) Seb. verklaarde dit door *Ten ware:* en ℣. 335.
Alk. eigende het. Ook is die verklaaring, te deezer plaatse, zeer natuurlijk. *het waar meer gewroken geweest*, ten waare *de dood* &c. Meerhout: *si non mors eum, ad magnam felicitatem istorum, rapuisset.* Maar zie eens, ofge hier by Melis, in plaatse van *Maer dat*, niet kunt leezen *Sonder dat*, buiten kwetsing van den zin. Zie verder, ofmen in de volgende plaats I. 814.

Dus waersi Keiser de twee man
Int Roemsche Rike langhe daer naer,
Sonder dat *allene twee iaer*
Haer darde Broeder Keiser was:

voor *Sonder dat* niet zou konnen leezen *Maer dat.* Dit zo zijnde, gelijk my zeker schijnt, en uit het volgende nader zal blyken, zo zie ik geen middel, om *maer dat* beter te verklaaren dan door *sonder dat*, en somtijds *behalve dat.* Zie ook *sonder dat* I. 958. en X. 490. *maer dat* vindenwe noch eens wat verder ℣. 729.

Donse hadden dere van den stride,
Maer dat-*te Heidine twater wonnen.*'

daar *ten ware* geen plaats kan hebben: maar zeer wel *Sonder dat*, in de betekenis van *behalve dat* of *uitgezonderd dat*; waarvan elders. Wederom III. 197.

Doe moste Grave Willam wiken
Eñ in Zelant hene striken,
Maer dat *bi twe scepe doe nam*,
Daer Grave Lodewijx spise in quam.

Willem moest wyken, en rechtte dus niets uit, *behalve dat* hy twee schepen nam. *ten waare* kan hier wederom onmogelijk

B. II. lijk plaats hebben. Dit kan de Leezer by onzen Dichter na-
*. 335. der onderzoeken. Laat ons nu eens zien de weinige plaatsen, die wy, onder veelen, uit anderen aangetekend hebben. Hoor de zoete Blancefloer, klaagende over 't missen van haaren Floris f. 7 d. *Ic weet wel dat hi mi niet geteme,*
Eñ mi niet en bestaet van hemẽ,
Eñ hem niet van mi te rechte;
Hi es van so hogen geslechte
Dat ic sijns werdech niet en bẽ,
Maer dat *hi mi mint, eñ ic hem.*
Florijs mint mi utermaten,
So doe ic hem: in caent gelaten.

Zy wist wel, zegtze, dat 'er tusschen Floris en haar geen overeenkomst was *behalve dat* zy malkanderen onderling beminden. Laat ons ñu ook Floris eens hooren: zo klaagt hy, onder anderen, f. 16 b.

Wat heefstu geseit? hepeins dit het.
En gedinct di niet, dattu hads geset
Dine griffie te diere herte binnen;
Eñ soutti hebben verslegen dor hare minne,
Om dattu wanes, dat si waer doet,
Maer dat *mijn Moeder sach, eñ mi verboet?*

te weeten, toenmen Floris wilde wijs maaken, dat Blancefloer dood was, zoude hy zich zelven met een griffie gedood hebben, *ten waare* ('t welk hier kan plaats hebben) of *zonder dat* zijn Moeder het gezien en belet hadde. Deeze zelfde betekenis van *zonder dat* of *ten waare*, vertoont zich zeer klaar in 't volgende, Roman van Limborg IV. f. 43 d.

Eñ gaf Echites enen slach
Datvi op tpaert in onmacht lach:
Daer ware hi bleven doet,
Maer dat - *ten drouch uter noet*
Ferrant, dat weldragende paert.

Heer Keye de Drossate (van wien ik in den Roman de la Rose en prose ch. 12. f. 19 b. leeze: *Si tu dois mirer en* Keux le Seneschal, *qui jadis fut bay et mal renomme pour ses mocqueries. Et* Gavvain *par sa courtoisie eut bien autant de pris, que le dit* Keux — — *eut de blasme*) hadt den knaap Ferguut, toen die eerst ten hove kwam, smaadelijk beschimpt: hierover werdt hy scherpelijk bestraft door den heusschen Heer Gawein, aldus, Ferguut f. 4 d.

Hets

Hets waer, eñ hets dicke geseit, B. II.
Die mont sprect dat int herte leit. ℣. 335.
Ghi hebt int herte nidechede.
Ghi wart te borsten op die stede,
Gine hadt den cnape gereden op.
Alte naghingel was u scop.
Van spraken gelijcti enen putier.
Her Keye ontstac als een vier:
Nochtans dorste hijs togen niet,
Want bi mijn her Gaweine ontsiet.
Keye seide: Ic en seit om gene sake,
Maer dat *ic speelde metten knape.*

Fl. en Bl. f. 18 a.
Die vloere sijn al van marberstene,
Eñ hebben ontboutnesse el ne gene,
Maer dat-*ter een pilaer in die middelt staet,*
Die dor elken vloer in den hogesten gaet.

Maerlant, J. O. f. 146 a. van Herodes.
Hi bleef doot, hort sinen ende,
Want hi hem selven niene kende,
Maer dat *hi hem eren hiet*
Also men onsen Here pliet.

Dit, op zich zelf, is duister: maar wordt opgehelderd uit den Neder-Saxischen stijl der Brunsw. Rijmkronijk by Leibnitz c. 13. ℣. 69.
Disse here was nicht to riche,
Mer dat *he sek dogentliche*
An mangen stuken wisede.

daarmen, voor *Mer dat*, by Goblerus leest, *Ohne dass;* dat is, *zonder dat.* Het welk ons hier allen twijffel beneemt.

℣. 360 **In Diderics tiden)** deeze 19 regels, 360-378, ℣. 360. zijn niet te verstaan zonder Meerhout, dien Melis hier met weinig oplettendheid geleezen, of kwaalijk begreepen heeft. Hy geeft ons aanstonds een denkbeeld alsof Diederik geleefd hadde in geduurige onlusten en oorlogen tegen Bisschop Herbrecht. Doch dat is zo niet; en Meerhout heeft het ook niet gezeid. Zijn verhaal behelst; In 't jaar CIↃCXLIV (ik denk XLIII, zo omdat het jaar 1144 daar, zo wel als by onzen Dichter, noch eens volgt, als omdat ik in de Kronijk van Egmond c. 25. 't jaar 1143 genoemd zie) op den 7 October, wijd-

B. II. ✝. 360. wijdde die Bisschop de nieuwe Kerk te Egmond, in 't byzijn van Diederik en Sofia, met zo veel toestels, dat de geenen, die 't gezien hadden, noch *beden ten dage*, zegt hy, getuigen, noit diergelijk eene Kerkwyding bygewoond te hebben. Vervolgends verklaarde Herbrecht de Kloosterlingen tolvry door het gansche Sticht. Daarop gaat Meerhout aldus voort: *De zelfde Heer Herbrecht, opdat wy der waarbeid getuigenis geeven, verstrooide de Vyanden der Kerke van S. Maarten. Met een allerbardst voorboofd, met een allervrymoedigst gezag, met dreigende woorden en oogen, en met uitstrekkinge der banden, voer by uit tegen de menschen; en om bet kwaade te beteugelen, scheen by somtijds te raazen* [furorem ostendebat]. *Want de* Hertogen *en* Graaven *spanden te saamen; de welken by, zo met bet tydelyke zwaard door de zynen, als met bet geestelyke door zicb zelven, bedwong: zie bier van beiden een* VOORBEELD. Het eerste *Voorbeeld* is dat van *Graaf Diederik*, dien hy met het geestelyke zwaard zoude bedwongen hebben: het tweede, van den *Paltsgraaf Otto*, dien hy door de wapenen van Hugo Boter, verwon. Welke twee gevallen hy niet, historiescher wyze, veel min, als eenige onderlinge gemeenschap hebbende, verhaalt; maar terloops, als even met den vinger, aanroert, ten bewyze der ontzaglijkheid van Bisschop Herbrecht; en dat ter gelegenheid van eene Kerkwydinge, geschied op den 7 October: waarvan onze Dichter in 't geheel geen melding maakt, spreekende, integendeel, van *werringe en gevecbt* ✝. 361. waarvan niets by Meerhout. Hieruit zienwe dat het geene, by Meerhout, slechts *Voorbeelden* zijn, en een aanhangsel van de geschiedenisse van dien Bisschop; by Melis voorkomt als een weezenlijk deel der geschiedenisse van Graave Diederik. Hy wist niet wat hy van dat verhaal by Meerhout moest maaken. en, om de waarheid te zeggen, ik weet het noch niet. en daarom kan ik Melis te lichter verschoonen: maar niet zynen Voorganger, die hier geenszins, op die wyze, moest gesproken hebben van zulk een merkwaardig geval van onzen Graaf Diederik, alsof die hem vreemd waare geweest', en niet eigelijk tot zyne Historie behoord hadt. Maar is het wel waar, dat Meerhout zo sprak en zo schreef? Ik heb 'er dikwils aan getwijffeld, en twijffel 'er noch aan. Eenen der Graaven van Holland, welker Historie hy beschrijft, met naame by te brengen, en wel in de eerste plaatse, als een' *Vyand der Kerke* van Utrecht, en als ge-

getemd door het geestelyke zwaard des Bisschops; zonder Tijd, noch Plaats, noch de allerminste omstandigheid te melden; is verschoonelijk in Melis, die honderd jaaren jonger was; maar niet in Meerhout, die, volgends 't reedsgemelde, veele menschen hadt konnen spreeken, die hem van de vereischte omstandigheden, als oor en ooggetuigen, hadden konnen onderrichten. Mogelijk is 't een invoegsel van eene Stichtsche hand. Meerhout was niet gewoon zulke taal te spreeken. Dit geef ik over aan 't oordeel van anderen. Het myne durf ik met meerder vrymoedigheid uiten over 't verhaal, dat Beka daaruit gestoffeerd heeft: naamelijk, dat het is een louter verdichtsel. Hy wil, dat, den Paltsgraaf Otto gevangkelijk binnen Utrecht gebragt zijnde, Diederik, daarop, de Stad met veel volks belegerde: dat de Bisschop, niet in staat zijnde zich tegen zo magtigen vyand te verdeedigen, met alle zyne geestelyken ter Stad uit trok, recht naar 's Graaven leger. Deeze uittogt geschiedde, volgends een myner *MSS* van den vertaalden Beka f. 61 b. 62 a. op deeze wyze: *Ende aldus ghinck die ghemeene Eclesie voren in witten overrocken, elck nae synen staete, eñ die Bisschop ginck alre afterste, gecleet met synen Ornamenten, ende droech in sijnre hant* DIE BLIXSSEM DES VYERS, *dat was dat* BOECK *daer by den Grave van Hollandt ende syne hulpers mede* VERMALEDYDEN *woude.* Onmiddelijk voor deeze woorden gaat, dat die heilige Bisschop *hem selven ende die mit hem waren willicliken gaff totter aenstaender* MAERTELIE. (vergelijk de gebrekkelyke Uitgaave van A. Matthæus p. 95.) Zie daar eenen vrywilligen Martelaar met den Bliksem des vuurs, ter vervloekinge, in zyne hand. Wel hoe? Was hier noch middel noch weg tusschen die twee uitersten, het Martelaarschap van den Bisschop en alle zyne Geestelyken, of de Vermaledyding van den Graave met alle zyne Hollanders en helpers? Waarom belegerde de Graaf Utrecht? alleen om den gevangen Paltsgraaf uit des zelfs gevangenis te redden. Deezen hadt de Bisschop slechts over te geeven; en dan hadt hy waarschynelijk noch al iets konnen bedingen; zekerlijk niet te waagen om een onnutte Martelaar te worden. Doch dat was te laag, te gemeen, voor Beka, wiens verhaal meer zweemt naar eenen Lofzang van Bisschop Herbrecht, dan naar dat van eenen waarachtigen Historieschryver. Met één woord, Diederik moest, ongewapend, blootshoofds, barrevoets, voor den Bisschop op zyne knien vallen, genade bidden, en aldus vergiffe-

B. II. ✝. 360.

B. II. giffenis erlangen. *credat Judæus apella.* Want dat die vertel-
✝. 360. ling, in alle haare omstandigheden, valsch is, blijkt, zo uit Meerhout, als uit Melis, uit welken zy, ter eeren der Bisschoppen, is opgeflikt. Daar, en nergens anders, heeft Beka gevonden die twee gevallen van den Paltsgraaf Otto, en van den Graaf Diederik. Maar hy heeft uit die twee gevallen, tusschen welken, by zyne Voorgangers, geen saamenhang te vinden is, en zelfs verscheiden jaaren hebben konnen verloopen, eene enkele aaneengeschakelde historie verdicht, die hem wel naar, doch noit voor, gezongen is. Dit verhaal, nu, van Beka is in de Vaderl. Hist. wederom zo geplooid, dat het daar wel wat waarschynelyker voorkomt, doch niet aanneemelyker gemaakt wordt. *Het was*, lees ik daar B. VII. p. 230. *in deeze eeuwe, niet vreemd mannen, die den vyand onvertzaagd afwagten, of zelfs te gemoet treeden durfden, op 't enkel dreigen eens Bisschops met den Ban, te zien bezwyken: Zo ging het Graave Dirk*, enz. Doch dit klinkt zeer vreemd in myne ooren, die daarvan niet een enkel geloofwaardig bewijs vinde in de gansche Historie onzer oude Graaven; die voorlang onterfd zouden geweest zijn, indien zy die *bruta fulmina* der Utrechtsche Bisschoppen zo zeer, of eenigszins, ontzien hadden. De gemelde nieuwe Schryver zegt verder p. 231. *Onze oudste Kronijkschryvers, die Egmonder Monniken waren, hebben weinig gemeld van de oorzaaken en omstandigheden deezes krijgs; doch daarentegen niet verzuimd, de vernedering van Graave Dirk voor den Utrechtschen Kerkvoogd, duidelijk, te boek te stellen.* Verzendende zynen Leezer naar Kl. Kolijn p. 285. en tot deeze plaats van onzen Dichter. En dus zien we hier weder, hoe die Kakolijn, een pest onzer Historie, gezet wordt in de plaatse van Meerhout, der zelver Vader, en eersten grondlegger. 't Is waardig dien Bedrieger zelven te hooren: zo zingt hy ✝. 1159-1166.

Daer na geval ti pine
Tussen ti Biscop al t' Utriebt
En di Greva, datte men sticht
Roef en struet beydene anne
Herebrecht dreigden metten banne
Ende dwanck en met oetmoet
Date wulle en barevoet
Di bane ave bidden quame:

Dat dit kinderlijk naargemaakte taal is, vertrouw ik dat myne Lee-

Leezers nu zelfs zullen konnen zien. En dat het ontleend is uit Melis, blijkt ten vollen uit vergelykinge der drie eerste regelen met ỽ. 361, 362, van onzen Dichter. B. II. ỽ. 360.

ỽ. 388 worden kaitive) dat is, volgends Seb. *gevangen:* volgends Alk. *ongelukkig*. Doch 't is hier van meer nadruks. Tot opheldering kan dienen, *maaken keitiven*, in de beteekenis van *doodslaan:* Walewein f. 42 a. *Hadt* (dat is, *bad het*, te weeten, *zwaard*) ỽ. 388.

Hadt den gonen moeten bliven
Diet brochte, hi badde meer keytiven
Ghemaect *dan hi best ghedaen.*

En zo is hier *worden kuitive*, doodgeslagen worden, op de allerrampzaligste wyze omkomen. Naamelijk de Burgers van Edesse, de gelegenheid waarneemende dat 'er weinig Turken in de Stad waaren, geeven daarvan kennis aan hunnen Graaf Josselijn de Courtenai, die 'er by nacht inkomt met zijn krijgsvolk. Maar *zy* worden aanstonds door eene menigte van Turken belegerd; waarop die Krijgshelden (ik had haast gezeid *keitiven*) geen' kans ziende om de Stad te verdeedigen, besluiten daar weder uit te trekken; laatende die trouwe burgery den zelven te prooi. Maar deezen, wel weetende wat hun, die dat Krijgsvolk hadden ingelaaten, te wachten stondt, neemen het besluit van, achter het leger, mede uit te trekken, en alles te waagen om een zeker verderf te ontgaan. Toen 't leger reeds buiten, en de burgers met uittrekken noch bezig waaren, was de vyand reeds in de stad, en viel der weerlooze gemeente van achteren op 't lijf; zodat de zelve, mans en vrouwen, grysaards en zuigelingen, zicken en gezonden, jongelingen en maagden, op de straaten, in de poorten, langs de wegen, door paarden en menschenvoeten vertreeden, of door 't staal omgebragt werden; weinigen uitgezonderd, die vlug genoeg waaren om het leger te achterhaalen. Zie dit breeder by Will. Tyrius L. XVI. c. 14-16. Dit noemde onze Dichter, *worden kaitive*. Maerlant XI. 50. f. 104 c.

In die montaenge bleef hi doot
In keytivicheden *groot.*

te weeten Antiochus: zie II Machab. IX. In 't gemeen betekende het *zeer ongelukkig*. Floris en Bl. f. 7 c.

Hoe dicke seit si: Keytivech wijf!
Hoe sere rouwet mi mijn lijf!

dat

B. II. ✱. 388. dat was van zich zelven. Maar ten opzigte van anderen was het als een vloeknaam, te kennen geevende zulk eenen, die noch zegen verdient, noch heil te wachten heeft. Ferguut f. 4 a. *Wat daedi hier, onsalech* keytijf!
Walewein f. 30 d.

Quaet keytijf! *ghi hebt ghedaen:*
Het sal jou an jou leven gaen.

Voeg hierby die *Vriessche kaitive*, by onzen Dichter III. 1562. te weeten, die Koning Willem doodsloegen: en vooral de *Joodsche Keytiven*, by Maerlant in den korten inhoud van 't N. Testament:

Die plage van den keytiven
Ghesciede xlij iaer
Na die passie Gods vorwaer:
Eñ noyt man horde, sonder waen,
Volc also te quiste gaen,
Eñ dwinen, eñ riesen,
Eñ suffen, eñ hare ere verliesen,
Also die vule Jueden *daden.*

Dit zy genoeg van de nadrukkelijkste betekenissen des woords. Dat Seb. 't hier verklaarde door *gevangens*, is een bewijs dat hy 't afleidde van 't Lat. *captivus:* en zo deedt ook Kiliaan, en schreef daarom *kattijf*, *kattyvigh*. Maar de oude spelling, als uit de voorbeelden blijkt, was *keitijf;* en het is alleen in W, dat in de eerste greep *ai* voor *ei* gevonden wordt. Ons *keitijf* is buiten twijffel het zelfde woord met het Fr. *chetif*. Maar ook dit wordt door Caseneuve, Menage en anderen, afgeleid van *captivus;* die ook willen, dat de oudste betekenis van *chetif* geweest zy die van *gevangen;* de laatere, die van *ongelukkig*. Beide vind ikze by J. de Meun, Roman de la Rose: de eerste ✱. 4635.

—— —— il se rent
Comme cerf et chetif *et nices*
Au Prince de trestous les vices.

Servus et captivus. De tweede ✱. 4370.

—— povre chetif *malheuré!*

Het een en 't ander, *chetif* en *keitijf*, schijnt my gekomen te zijn van het Lat. *cadivus.* En hierin ondersteunt my de Heer van Loon, die in zyne Al. Regeeringswyze III. p. 196. *cadivus* vertaalt door *katyvig;* daar hy, spreekende van 't verkoopen der Slaaven, zegt: *Waartegen de* Verkooper *weer* ——

ouds-

ouditijds in hunne *koopbrieven* verklaarden; *niet te weeten dat de verkocbte persoon aan eenige beymelyke gebreeken onderbevig*, *diefacbtig*, katyvig *of een weglooper was*: en beroept zich op de Formulieren van Marculfus L. II. N. 22. wiens woorden zyne Latijnsche Geleerdheid aldus aanhaalt: *Constat me vobis vendidisse et ita vendidi servum juris mei aut ancillam nomine* ILLO, *non* FURO, *non* FUGITIVO, *non* CADIVO, *sed mente et* OMNE *corpore* SANO. Opdat de Leezer weete, wat dit Latijn beduide, zal ik hem die zelfde woorden mededeelen zo als ikze aangehaald vind by Du Cange in Gloss. *v.* CADIVUS: — *nomine illam*, *non furem*, *non fugitivum*, *non cadivum*, *sed mente et omni corpore sanum.* En zo mede, doch wat bekort, by Salmasius ad Hist. Aug. T. II. p. 80. daar hy 't Fransche *Cbetif* ook afleidt van 't Latijnsche *Cadivus*, 't zelfde met *caducus*. en by Menage Orig. Fr. op 't woord CHETIF. die allen *cadivus*, by Marculfus, verklaaren, *onderbevig aan de Vallende ziekte*. Maar volgends Vossius, de Vitiis Serm. L. VI. p. 314. zou het daar betekenen iemand die niet wel gesteld is, 't zy met betrekkinge tot Verstand of tot Gezondheid. Doch zulk eene ruime en onbepaalde betekenis van *cadivus* kan by Marculphus geen plaats hebben. Want dan hadt de Kooper van een' Slaaf, als dees hem niet wel beviel, en, by ongeluk, eens wat zots zeide of deedt; of somtijds hoofd-, maag-, of kies-pijn hadt, den Verkooper altijd in rechten konnen betrekken, en zijn geld wederom eisschen. Wat van Loon by *katyvig* verstondt, weet ik zo weinig, als hy 't zelf wist. Want eerst telde hy 't, alswe zagen, onder de *gebreken*, die de Verkooper verpligt was te openbaaren. En, daarnevens op den kant, telt hy 't onder de *noodzaakelyke Eigenscbappen* in eenen Slaaf, voor welken de Verkooper moest borg blyven. *De Verkooper*, zegt hy, *moet*, *wegens de* KATYVIGHEID, TROUWE, *en dat by geen Weglooper is*, *instaan.* Ik meen 'er geen woord van 't myne by te voegen. Ook geen verdere voorbeelden van *Cadivus*, of *Caducus*, van *Cbetif* of *Keytivig*, aan te haalen. Sedert ben ik Marculfus magtig geworden, en vind daar de woorden zo als ik die boven uit du Cange heb bygebragt. Zie aldaar H. Bignon p. 324. En vergelijk de Formula 132 by Lindenbrog, benevens des zelfs Glossarium.

B. II. ℣. 388.

℣. 549 (Tote Scorle) in de Andd. *Tot Scorel:* en zo spreekt men ℣. 549.

B. II. men nu. De nette grensscheiding tusschen Holland en West-
✝. 549. vriesland, zo als die in de Twaalfde en Dertiende Eeuwe, en zekerlijk al vroeger, geweest is, wel te kennen, kan niet dan aangenaam en nut zijn voor allen, die lust hebben, om de Geschiedenissen van dien tijd met eenige aandacht te leezen. Ik zou volstaan konnen met mynen Leezer te wyzen naar Eikelenbergs Gesteldheid van Westvriesland, waaruit de zelve ook lichtelijk op te maaken is. Hy zegt, onder anderen, §. 36. *zoo men een regte lijn trekt, van daar af daar nu de Sluys te* Schardam *legt, tot aan* Alkmaar, *en van* Alkmaar *tot* Petten, *die twee linien zullen, zeer naby, den omtrek van 't oude Westvriesland, aan de zyde van Waterland en Kennemerland, aanwysen en bepaalen.* Dit is zo. Maar ik heb die grensscheiding wat nader onderzocht by onzen Dichter, uit wien het my lust, dat gezegde van Eikelenberg te bevestigen: schoon ik in zyne woorden, voor *van Alkmaar tot Petten*, liever *tot de Zijp*: en voor *Kennemerland*, liever *Holland* geleezen had. De Leezer gelieve de moeite te neemen van de Kaart van Westvriesland, die de in dit stuk zeer kundige Eikelenberg zelf getekend, en voor dat Werk geplaatst heeft, en diemen ook vindt in zyne Beschr. van Alkmaar, voor zich te leggen.

Wy moeten vooraf vaststellen, datmen, in zo gebrokene en waterige landen, zich geene andere Grensscheidingen, vooral tusschen geduuriglijk oorloogende nabuuren, kan verbeelden, dan Water. Eikelenberg hadt dan gelijk, toen hy schreef §. 37. dat de Monik Ant. van den Hoeve (of Hovæus) niet wel onderricht was, toen hy zeide, dat *Egmond het rechte scheid van Holland en Vriesland pleeg te weezen.* Maar was dan onze Dichter ook kwaalijk onderricht, zeggende hier even te vooren ✝. 537.

——— *Egmonde steet*
Binaer int rechte ghesceet.

't Is vreemd, dat Eikelenberg niet wist, dat Hovæus, in dat zeggen, door den Dichter was voorgegaan. Doch ten opzigte van Melis is klaar, dat hy zulks niet geschreeven heeft als zijn eigen gevoelen; maar als het zeggen, of liever voorgeeven, van die *wyze luiden* ✝. 531. die de twee achterlyven van het misschapen lam, daar breeder gemeld, toepasten op *Holland* en *Vriesland*; en, om die toepassing meer klems te geeven, de plaats daar dat lam geworpen was, naamelijk *Egmond*,

mond, stelden als *byna* het rechte scheid tusschen die twee B. II.
Landen. Dit opgehelderd zijnde gaan wy over tot de Schei- ℣.549.
ding zelve.

Wy beginnen dan uit de Noordzee, langs de uitwatering by *Petten*, die ons brengt in, of aan de *Zype*, behoorende tot Vriesland, als blijkt uit het begin van B. III. alzo Willem, Adaas Oom, daar vertoefde en vry geleide liet vraagen, eer hy zyn' voet op den Hollandschen bodem dorst zetten. Zo vertoefde, zeer weinig dagen te vooren, de Graaf van Loon te Altena, niet durvende in Holland komen, eer hy zekere tyding hadt van het overlyden van zyn' aanstaanden Schoonvader. Dat het naaste land, aan de zuidzyde der *Zype*, Holland was, blijkt ook uit het geene Melis hier zegt van *Schorel*; naamelijk, dat het gelegen was *recht tegen der Vriezen land*: of, gelijk Meerhout zeide, *Frisonibus contigua*. Door dat land der Vriezen is hier bepaaldelijk te verstaan het Geestmer Ambacht. Vandaar vielen de Vriezen doorgaands in Holland; te weeten, over het Water de *Reken*: zie B. II. ℣. 610. Meerhout by Matthæus, noemde het *Vadum Rekere*; by Sweertius, alleen *vadum*. zo ook in de *MSS* van Scriverius, die daar echter aantekende, dat in een der zelven de naam *Reken* daarby was geschreeven, met eene andere hand. *Reeker wed* heet het in de Kaart van Eikelenberg, die het nader beschrijft §. 59-63. Zie ook onze Aantek. by II. 1092. p.454. Dit Water was dan de ontwijffelbaare Scheiding tusschen Holland en Vriesland, van den Zuidoosthoek der *Zype* af, tot *Koedijk* toe: want verder zou het zich niet gestrekt hebben, volgends 't gevoelen van Eikelenberg. Wy zullen ons te Koedijk, dat toen noch niet was, niet ophouden; maar vertrouwen, dat het *Reeker wed* zich uitgestrekt hebbe tot in een ander en dieper Water ten Oosten of Noordoosten van *Alkmaar*, wel meest volgends de legging van den *Rekerdijk*: zie hem §. 60. Onze oudste Schryvers verhaalen nergens, dat de Vriezen, over de *Reken*, te *Schorel* kwamen: maar altijd te *Alkmaar*. En wel zo, dat zy, zoras zy de *Reken* doorwaad hadden, te *Alkmaar* waaren. Maar volgends de Kaart vonden de Vriezen geen *Reken* in hunnen weg om te *Alkmaar* te komen. By voorbeeld, van *Broekkerspel in Vriesland* konden zy, tusschen het *Vroonermeer* en *Daalmeer* door (in de Kaart getekend 3 en 4) droogsvoets, en langs eenen rechten weg, komen tot dicht by *Alkmaar*: doch zouden daar weder gestuit

B. II. zijn geweest door een dieper Water, loopende benoorden
℣. 549. dier Stad. Doch dat Water zoude ik, immers by de Stad, gaarne dempen: zo omdat uit het voorgaande vloeit, dat 'er tusschen de *Reken* en *Alkmaar* geen ander, veel min diep, Water moet geweest zijn; als omdat niet te denken is, datmen van *Alkmaar* niet zou hebben konnen wandelen naar *Schorel*, zonder by *Egmond* om te gaan. Wy hebben dan nu de grensscheiding van *Petten* af tot omtrent *Alkmaar* toe. Vandaar liep de zelve, Oostwaarts, in het *Voormeer* (n. 1) en voorts in de *Schermer*: en dus eerst tusschen *Alkmaar* en *Ouddorp*, vervolgends tusschen *Ouddorp* en *Boekel* door. Want *Ouddorp* lag in Vriesland: en honderd jaaren hierna konmen van *Alkmaar* noch niet te *Ouddorp* komen, dan over, of door, het water. Toen Florens V zijns Vaders dood ernstelijk wilde wreeken, kwam hy met een magtig leger tot *Alkmaar*, IV. 199.

Eñ dede dammen eñ diken,
*Eñ wilde over t*Outdorp *striken,*
Eñ dan iegben de Vriesen vechten.

zie ook onze Aantek. by II. 437. p. 391. Maar *Boekel* lag in Holland. Toen de Vriezen in 1169, over de *Reken* kwamen om *Alkmaar* te verbranden, schooten van *Boekel* twee vaartuigen toe om de Stad te ontzetten, en holpen getrouwelijk tot het verjaagen der Vriezen. Onze Dichter heeft die omstandigheid overgestapt; maarmen leestze by Meerhout die toen leefde. het heet daar *Bukle*. In de *Schermer* gekomen, vinden wy ter linkerhand, een reeks van kleine Eilandekens, die ons brengen tot *Ottervoort*, gelegen tusschen de Hollandsche *Schermer* en den Vriesschen, sedert genoemden, *Heer Huigen waard*. Dat dit mede behoorde tot de Grensscheidingen, blijkt ten vollen uit Melis II. 489.

Die Vriesen van over Ottenfort.

Verder vind ik geen spoor by onzen Dichter. Het zou echter lichtelijk te vinden zijn langs het water, naamelijk, uit de *Schermer*, door het *Zwed*, in de *Beemster*; en vandaar, door de *Schar*, in de Zuiderzee. Ik eindig, maar Eikelenberg begon, met de *Schar*: hy eindigde, maar ik begin, met *Petten*. Wy verschillen zaakelijk niet, en ontmoeten malkanderen overal.

Voorts spreek ik hier, met onzen Dichter, van *Holland*, en niet van *Kenmerland*, dat zich te dier tijd zekerlijk niet heeft uit-

uitgeſtrekt tot *Alkmaar*, veel min tot *Schorel* of *Petten* toe. B. II.
Want dat Eikelenberg §. 37. uit de Handveſten van Kenmer- ✝.549.
land, en uit de oude Hollandſche Kronyken, wil bewyzen, *dat de geheele Duinkant, van* Egmond *af tot* Petten *toe, onder de* Kennemers, *of ten minſten onder de* KENNEMERVOLGERS, *zoude behoord hebben*, werpt zich zelf onder de voet. Want die *Kennemervolgers* bewyzen ten vollen, alleen door hunnen naam, dat zy gezeten zijn geweeſt buiten de paalen van het eigelyke Kennerland. Den oorſprong des naams (dien ik vertrouwe dat Melis Stoke noit heeft hooren noemen) ziet-men in deeze woorden van Willem Gerritsz Lams, Handv. van Kennemerland p. 830. *Hier volgen nu de* Kennemer Volgers, *die 't ſelve Recht verkregen hebben als de Dorpen van Kennemerlant.* Hertog Aelbrecht gaf, in 't jaar 1401, dat Recht aan *Groede* en aan *Schorel*, in byzondere Brieven: zie p. 842-845. De reden was, als uit beider hoofd blijkt, dat zy, even als de Kennemers, zeker Morgengeld gegeeven hadden: en nader uit het aanhangſel van den eerſten, waarby die van *Groede* belooven, dat, in gevalle zy geen Morgengeld meer betaalden, 't zy *op hun ſelven, of metten gemeenen landen van Kennemerland*, zy deeze Handveſte weder overgeeven en niet meer gebruiken zouden. De Kennemers hebben 't eerſte Morgengeld betaald aan Willem III, in 't jaar 1334, *om zyner bede wille, en niet van eenigen Rechte:* naamelijk, *twee penningen Holl. vanden Morgen.* De oudſte melding van *Kennemer-volgers*, of *-gevolg* vind ik daar p. 14. in eenen Brief van Hertog Willem V, gegeeven in 't jaar 1347: *onſe luyden, die Kennemerlanders*, Kennemer-gevolgh, *die van Zeevanck ende die Weſt-Vrieſen.* Maar in dien zyner Moeder, Keizerinne Margriete, van 't jaar 1346, leeſtmen p. 10. *Kennemerlandt ende die Kennemer-recht toebehoort.* Hertog Philips zeide in 't jaar 1426, aldaar p. 848. *Kennemerlandt en* Kennemer gevolg, *daer deſe nageſchreve Dorpen, als Koedijk, Graft, Schermer, algeheel Urshem, Ouddorp en Oterlijk, mede in gerekend ſijn.* B. van Santen, die in 1652, dat is twaalf jaaren voor Lams, de Handveſten van Kennemerland uitgaf, in 't begin der Opdragt gezeid hebbende, dat hy geweeſt was Baillin van *Bloys*, Schout der Stede *Beverwijk*, en Dijkgraaf, enz. van *Callansooge*, gaat aldus voort: *al-te-ſamen plaetſen, die boven hare eygen ende elcx particuliere Hantveſten.... onder den naem van* Kennemervolgers, *het Kennemer-recht haer ſel-*

B. II. *ſelven toe-eygenen.* Die geduurige onderſcheiding der naamen,
✠.549. *Kennemers* en *Kennemervolgers*, of dien *Kennemerrecht* toebehoort, beſliſt hier alles.

✠.602. ✠. 602 **binnen den ſelven iare)** dat is, *binnen 's jaars.* Meerhout beneemt ons hier alle twijffeling, zeggende op het jaar 1168: *nec elapſus eſt* INTEGER ANNUS *ab agni ſpectaculo ad ſpectaculum defunctorum.* dat is, gelijk wy dagelijks ſpreeken; *'t Was noch geen jaar geleeden.* Zie wat wy boven, I. 1300. p. 304. gezeid hebben van de Latijnſche ſpreekwyzen, *anno nondum revoluto, nondum expleto;* daarge ook *eodem anno*, in den zelfden zin als hier, *binnen den ſelven iare*, vinden kunt. Dat miſſchapen Lam was gezien in 1167, volgends Meerhout en onzen Dichter ✠. 521. vergeleeken met ✠. 487. Zekerlijk in Maart of April, den gewoonen Lammertijd. Maar het omkomen dier roekelooze Edelen geviel in 1168, op S. Vincentsdag of 22 January. zodat onze Vaderl. Schryver hier weder, naar gewoonte, miſtaſt, ſtellende die nederlaag op 22 Jan. 1169. omdat hy meende dat Melis Paaſchjaaren telde. Maar Meerhout beſliſt ook dit geſchil allerzekerſt, zeggende dat *S. Vincentsdag* toen geweeſt is *feria ſecunda*, dat is, *Maandag:* 't welk waar is in 1168. maar niet in 1169; gelijkwe in gemelde Aantek. p. 315. reeds gezien hebben. Dit nu onwrikbaar vaſtſtaande, zo blijkt wiskunſtig, hoe kwaalijk die zelfde Vaderl. Schryver verhaalt, dat Graaf Florens III, na *twee of drie jaaren* in Vlaanderen gevangen gezeten te hebben, eerſt ontſlagen zoude zijn op den 27 Febr. 1168. Eene gebeurtenis, hier kortelijk te onderzoeken, ſchoon by Melis onaangeroerd, omdat hy 'er noit van gehoord of geleezen hadt. Ik zal dan vooraf zeggen dat dit de zelfde dwaaling is omtrent Paaſchjaaren; en dat het ontſlag van Florens, zo 't waar was, zoude behooren tot het voorgaande jaar 1167. Dit tijdmerk hangt af van de dagtekening des Verdrags het welk Florens, om zyne Vryheid weder te erlangen, zou hebben moeten aangaan met Philips van Elſaten, Graave van Vlaanderen: het welkmen waardig geoordeeld heeft om het, geheel vertaald, in de Vaderl. Hiſt. B. VII. p. 151-159. in te lyven. Daar vindtmen in 't onderſchrift het jaar 1147; het welk de Schryver, in eene kanttekening aldaar, meent geſprooten te zijn uit het kwaalijk ſchryven van XL voor LX; en dus MCXLVII voor MCLXVII. Op dit jaar 1167 verhaa-

haalen 't ook Butkens p. 127. en Meyerus, die echter zegt: B. II. *Anno MCLVII. ita enim tempus annotatur in tabulis.* Waar- ℣.602. van de nieuwe Vlaamsche Kronijkschryver gemaakt heeft: *Anno* 1167. *want alzoo staet den tijdt op-geteeckend op 't instrument.* met byvoeginge dat 1157 by Meyerus een *letter-faut* zoude zijn. Doch hierin geloof ik veel liever Meyerus dan zynen Verbeteraar, die zich beroept op een Instrument dat hy waarschijnlijk noit gezien heeft. Zelfs verkoos Scriverius, in deeze onzekerheid, het jaar 1157. Want Meyerus verhaalt zelf op 't jaar 1157 van eenen treffenden oorlog tusschen de Graaven Philips en Florens. Maar de Heer Mieris, die het afschrift van dit Verdrag, berustende in de Charterkamer van Holland, gezien heeft, verzekert ons, Charterb. p. 113. dat daar het jaar 1167 duidelijk geleezen wordt. Wy houden ons dan daaraan: dat is te zeggen, wy gelooven dat de Opsteller van dit valsch en verdicht Verdrag, daaronder schreef het jaar 1167. Den dag bepaalde hy *feria tertia post Dominicam Reminiscere*; dat is, *Dingsdaags na den Zondag Reminiscere.* Welke Zondag altijd is de vijfde Zondag voor Paasschen. En dus was de daaraan volgende Dingsdag wel in 1168 de 27 dag van Febr. Maar dat is hier onmogelijk, omdat Florens op Maandag 22 Jan. 1168 te Schorel lag, en geenszins te Brugge gevangen zat. Waarom noodwendig de Dag des Briefs des Verdrags zoude moeten geweest zijn 7 Maart 1167; Paasch 9 April: gelijk in 1168, Paasch 31 Maart. Onze Dichter zal ons, in 't vervolg gelegenheid geeven, om nader te spreeken van den inhoud en geboorte van dit geschrift. Hier zal ik alleen kortelijk inzien wat 'er zy van den Oorlog, die door dit Verdrag geeindigd zou zijn.

Het is met leedweezen dat ik in de Vaderl. Hist. p. 249 leeze: *Twee of drie jaaren zat Graaf Floris gevangen*, enz. Het laatste van deeze *twee of drie* jaaren hebben wy 'er van achteren reeds afgesneeden. Rest dan *een of twee* jaaren: te weeten van omtrent het midden van 1165 tot 7 Maart 1167. Want Meyerus stelt het begin der nederlaage en gevangenisse van Florens op 't jaar 1165, nadat Philips eene magtige vloot in zee gebragt hebbende, hem, *qui tantam sibi vim militum* PIRATARUM*que conflaverat, ut totius maris imperium obtinere videretur*, zo wel wist in te fluiten, dat hy zich, zonder slag of stoot, overgaf. Den zin dier Latijnsche woorden drukte de nieuwe Vlaamsche Kronijkschryver aldus uit, cap. 24. p. 203.

B. II. *Door den menigvuldigen buyt, den welken die* ZEE-ROOVERS
ỳ.602. *dagelijks in Hollandt opbrogten, groyde de verwaentheyt van Florencius soo hoog, dat hy sig den* ZEE-GODT *bestont te noemen.* 't Is een spreekwoord: een schelm, die 'er wat afdoet. Florens is dan gevangen op Zee. Maar de Vaderl. Schryver, die hier uit Meyerus ontleent wat hem goeddunkt, zegt nochtans dat Florens gevangen is te Land, en wel in de Elsas, *een Graafschap*, zegt hy, *des Vlaamschen Graafs:* en wijst ons naar een Chron. Flandr. *MS* by Scriverius, in des zelfs Graaven p. 154. Te weeten, Philips en zijn Vader Diederik (zie boven by I. 1272, 73 en 75) werden in Vlaanderen, daar zulke toenaamen allergemeenst waaren, *van Elsaten* genoemd; *d'Alsace appellé par les Flamans*, zegt L. Chantereau Consid. Hist. L. II. p. 335. alleen ter gedachtenisse van hunne Vaderlyke afkomst. Want Diederik, Vader van Graaf Diederik, en Grootvader van Philips, was *Hertog van Lotteringen;* en niet *van Elsaten*, schoon hy by sommigen ook zo genoemd is, omdat hy gesprooten was uit den Huize van Elsaten. Maar het Land van Elsaten werdt al dien tijd bezeten door de Hertogen van Zwaben. Nadat Rudolf, *Graaf van Elsaten*, die opgeworpen Keizer tegen Henrik IV, in 't jaar 1080 gesneuveld was; stelde Keizer Henrik zynen Schoonzoon, Frederik, Baron van Hohenstauffen, aan, tot Hertog van Zwaben en tevens tot *Hertog van Elsaten.* zie Laguille Hist. d'Alsace P. I. L. XV. p. 177. Dees overleedt in 't jaar 1105. L. XVI. p. 185. Zijn Zoon en Opvolger, Frederik met één oog, storf in 1147. L. XVII. p. 199. en liet die Hertogdommen aan zynen Zoon, sedert Keizer Frederik I, die in 1190 overleedt. 's Keizers tweede Zoon almede Frederik genoemd, die voor Akers storf, en dien onze Dichter beneden ỳ. 1011. Hertog van Swaven heet, was ook Hertog van Elsaten. Laguille p. 203 en 204. Merk nu kortelijk; en vooreerst, dat Florens, vallende in Elsaten, of in de Elsas, en zulks in 't jaar 1165, zoude gevallen zijn in het Erfgoed van Keizer Frederik, met wien hy noit verschil gehad heeft. Ten anderen, dat Florens in het zelfde jaar 1165 in eenen hevigen twist was met Godevaard, Bisschop van Utrecht, over 't bezit van Oostvriesland tot de Lauwers toe: zie Beka p. 53. welke twist bygeleid is door den zelfden Keizer Frederik, in het volgende jaar 1166; gelijk 'er staat onder den Brief, te vinden by Heda p. 173. hoewel Buchel aldaar p. 174 (h) wil,

dat het zy 1165. Hierover te twisten is onnoodig. 't Blijkt evenwel klaargenoeg, dat het geene de Vlaamsche Schryvers, op 't jaar 1165, verhaalen van eenen oorlog tusschen Florens en Philips, te water en te lande, en van de gevangenisse van onzen Graave, geen geloof verdient. Ja ik houd dien ganschen oorlog, van 't begin tot het einde, voor een louter verdichtsel van eenen Vlaamschen Kronijkmaaker, die, een afschrift van het valsche Verdrag gezien hebbende, onderstelde, dat 'er een oorlog moest vooraf gegaan zijn, doch daarvan nergens eene beschryving vindende, meende in 't recht te zijn, om dien te plooyen zo als best met zijn begrip overeenkwam: gelijk wederom de volgenden, om hunne voorgangers te verbeteren. Want het is by trappen, dat die vertelling de gedaante, waarinze zich nu vertoont, gekreegen heeft. Sedert de Kronijk van Oudegherst magtig geworden, vind ik daar, dat hy den oorlog ter zee, chap. 76. stelt op 't jaar 1157, aanstonds na des Vaders derde reize naar Jerusalem. Maar ch. 77. stelt hy den oorlog in de Elsas, waarvan hy de oorzaak bekent niet te weeten, op 1165. Hier zou Florens gevangen, en eerst in 1167 ontslagen zijn. B. II. ✝.602.

De twist met den Bisschop in 1165, die zo verre ging, dat Florens zich in staat stelde om Oostvriesland, gewapender hand, te bemagtigen, en de Keizerlyke bemiddeling van dien twist in 1166; stellen, als gezeid is, dien Vlaamschen oorlog buiten alle geloofbaarheid. En als gy daar byvoegt de twee volgende aanmerkingen, zultge, hoop ik, toestaan, dat ik de volkomen nietigheid daarvan beweezen hebbe. De eerste is, dat noch Meerhout, noch Stoke, noch Beka, noch de Klerk, noch de Heraud, noch de Goudsche noch de Hollandsche Kronijk, enz. van dien ganschen oorlog en gevangenisse, één enkel woord gerept hebben. 't Verschil bestaat dan niet in byzondere wyzen van vertellen aan de Hollandsche en Vlaamsche zyde, welk verschil hier alleen de Vlaamschen onderling strydig maakt; maar het is *Neen* of *Ja*; Logen of Waarheid. Het zwygen, alleen van Meerhout, die onder deezen Graaf Florens III, en Diederik VII, geleefd en geschreeven heeft, en gevolgelijk van zo gewigtig een gebeurtenisse goede kennisse moest gehad hebben, bewijst hier niet minder, dan of hy uitdrukkelijk geschreeven hadt, dat Florens altijd met den Vlaming in vrede geleefd hadt. Hy verhaalt de gevangenis van Diederik VII in Brabant, en verzwijgt niet, dat de roeke-

 loos-

B. II. J. 602. loosheid van den Graaf zelven daarvan de oorzaak was. Waarom zou hy de gevangenis van Florens, ja alle melding van dien ganſchen oorlog, zo ſtilzwygende overgeſtapt hebben? Men zegge niet, dat zijn Werk hier, gelijk elders, verminkt is. Deeze uitvlucht wordt ten eenen maale afgeſneeden door het algemeene ſtilzwygen van alle onze oudſte Kronijkſchryvers. Ja hy bewijſt hier zelf 't geen ik beweere, als hy op 't jaar 1165 verhaalt, *dat Keizer Frederik te Utrecht komende, Biſſchop Godevaard en Graaf Florens, na groote vyandlijkheden, verzoend heeft.* Myne tweede aanmerking is, dat de oudſte Vlaamſche Schryvers 'er even weinig van geweeten hebben, als onze Meerhout en Stoke. Ik voorzie, datmen hiertegen zal opkomen met het Chron. Flandr. *MS*, waarvan Scriverius, in zyne Graaven, zich bediend heeft, en het welk den Vaderl. Schryver mogelijk te geloofwaardiger is voorgekomen, omdat het een *MS* was. Doch dat maakt, in deezen, geen onderſcheid. Het zou hier eeniglijk aankomen op de oudheid van het *MS.* En terwijl ik daarvan niets weete, zal ik nu alleen zeggen, dat ik thans ook eene Latijnſche *MS* Kronijk van Vlaanderen bezitte, van de welke ik met zekerheid kan ſpreeken. Dit *MS* is niet oud: want het is geſchreeven in 't jaar 1515; niet op perkament, maar op papier, met eene ſlechte hand, enz. Maar het is van eene weergalooze deugd. Want het onderſcheidt de oprechte oude Vlaamſche Jeeſte zo volkomelijk van de verdichte nieuwe Vlaamſche Byvoegſels; dat het inderdaad twee Werken behelſt, waarvan het eerſte begint met het jaar 580, en eindigt met 1315, beſlaande niet meer dan 37 bladzyden *in quarto:* aan 't hoofd ſtaat, *Ex geſtis Flandriæ.* Het tweede ſpringt weder te rug tot Graaf Karel die in 1127 vermoord is, en eindigt met het jaar 1462: hebbende dit opſchrift, *Sequuntur aliqua quæ non habentur prius a 13 Comite Flandriæ, ſc. Karolo Bono.* Nu getuig ik, dat in het eerſte en oudſte ſtuk, ſchoon het 10 jaaren verder gaat dan Melis Stoke, 110 jaaren verder dan Meerhout, en 150 jaaren verder dan het jaar 1165, echter van dien ganſchen oorlog noch woord noch letter te vinden is: welke oorlog, daarentegen, in het tweede, dat is in de jonger byvoegſels, mede zeer omſtandig beſchreeven wordt f. 22 b. en 23 a. b. Ik had dan, het geene ik nu ganſchelijk verwerpe, ook uit mijn *Chron. Flandriæ MS* konnen bevestigen: en met waarheid; want het ſtaat 'er. Maar niet met op-

oprechtheid, indien ik verzweegen hadt dat het wel ſtaat in de nieuwe vermeerderingen, maar geenszins in het oude Kronijkje zelf. Die vertelling of fabel is dan niet oud, maar nieuw. En dit is, het geen ik voornam te bewyzen. Of ik 't gedaan hebbe, beoordeele de kundige Leezer. Doch om zich daartoe beter in ſtaat te ſtellen, gelieve 't hem, ook het volgende, dat niet min zaakelijk zal zijn, in overweeginge te neemen. B. II. ✝. 602.

Aan 't hoofd des Verdrags ſtaan, als Spreekers, beide, Philips Graaf van Vlaanderen en Florens Graaf van Holland; en nochtans praat Philips alleen. Want zo begint hy: *Ex culpa F. Comitis Hollandiæ, orta eſt diſcordia inter ME et IPSUM.* Mogelijk zal Florens, hierop, onder eene eerbiedige hoofdbuiging, gezeid hebben, *mea culpa!* Philips vervolgt: *quæ in tantum excrevit, quod omnis terra, quam de me in feodum tenebat, judicio* BARONUM MEORUM, *videlicet* PARIUM *ipſius* COMITIS HOLLANDIÆ, *ei abjudicata fuit* (daar was 't om te doen). Dat de Hollandſche maagen zich met zulke Vlaamſche bakſels en brouwſels tot hier toe hebben konnen voeden, is een teken datze bedorven zijn, en ſterker geneesmiddelen noodig hebben, om wederom aan gezonde Hollandſche ſpyze te gewennen. En als ik daarby gelyke 't geen ik vind in den Brief van de Gravinne Margriete, van 19 Mey 1250, daar zy, ſpreekende van Koning Willem, eveneens zegt, *Homines noſtri*, PARES COMITIS HOLLANDIÆ (want zo moetmen leezen, niet *Comites*) zie ik, dunkt my, ten klaarſten, dat beide die Brieven, van 1167 en 1250, even oud zijn. Maar nu vraag ik; waarom zeide Margriet niet, *Homines noſtri*, PARES REGIS? want zy noemt Willem te vooren niet anders dan *Rex*, nadatze hem, in den beginne, eens genoemd hadt, *Rex Romanorum.* Hier kuntge het grove onverſtand van die woorden als met handen taſten. Want alles wat Margriete van Willem eiſchte, was, dat hy een gedeelte van *Zeeland Beweſter Schelden* van haar te Leen hielde. Dewijl hy nu zelfs, uit dien hoofde, als *Graaf van Zeeland*, geen GENOOT der Vlaamſche Baronnen (zie by VI. 916) dat is, geen Baron of Banierdraager van Vlaanderen, konde genoemd worden; zo is het te meer eene volſlagen dwaasheid, dat Willem, 't zy als KONING of KEIZER, 't zy als GRAAF VAN HOLLAND, een *Vlaamſch Baron* zoude geweeſt zijn. Holland was even weinig een Leen van Vlaanderen als het

Kei-

B. II. ✝. 602. Keizerrijk. Hierom wenschte ik wel, dat der vaardige penne van onzen Vaderl. Schryver niet ontvallen was zyne Aantek. B. VII. p. 275. luidende: *In eene Lijst der Leenmannen van* VLAANDEREN *van deezen tijd (by du Chesne Rerum Norm. Script. p.* 1031) *wordt de Graaf van Holland* [Comes de Ollandia] *uitdruklijk genoemd.* Vooreerst was 't een groote verzinning, Leenmannen van VRANKRIJK aan te zien voor Leenmannen van *Vlaanderen.* Zie hier 't Latijnsche Opschrift by du Chesne: *Nomina Militum ferentium Bannerias, tam in* Normannia, *quam aliis* FRANCIÆ Provinciis, *tempore* PHILIPPI *II Regis.* Dewijl nu Holland noit geweest is een Provintie, noch de Graaf een Leenman, van Vrankrijk; zo volgt, dat de naam van *Holland* daar niet te pas komt, en *Ollandia* een bedorven woord is. En alsmen de Lijst zelve by du Chesne inziet, en aanmerkt, dat, onder de *Milites Bolon.* allereerst genoemd wordt de *Graaf van Boulogne;* onder de *Milites Pontiv.* allereerst de *Graaf van Ponthieu;* onder de *Milites Comitatus S. Pauli,* allereerst de *Graaf van S. Paul;* zo volgt ontwijffelbaar, dat ook, onder de *Milites Flandr.* allereerst moest genoemd zijn de *Graaf van Vlaanderen,* of *Comes de* FLANDRIA; en niet, gelijk 'er nu staat, *Comes de* OLLANDIA. Want de Graaf van Vlaanderen was, buiten alle tegenspraak, een Leenman van Vrankrijk. De verandering van *Flandria* in *Ollandia,* of *Olandia,* is lichtelijk naar te gaan.

✝. 648. ✝. 648 **Die Monster)** de Andd. *Dat Monster.* kwaalijk. omdat ook ✝. 650. zo daar, als hier, staat *die*, niet *dat.* want dit woord *Monster* is Manlijk. 't Verdient onze opmerking, dat wy hier, in elf regels, drie voornaame woorden ontmoeten, die anders nergens in dit Werk voorkomen; als *Monster, Stivelen* en *Kniven.* Maar wat is *Monster?* Alk. zegt, *Monasterium, nu Klooster.* Maar was dan Alk. vergeeten, dat het Klooster te Rijnsburg gesticht is, niet door Sofia, maar door Peternelle, Sofiaas Schoonmoeder? zie boven ✝. 323 en 384. Zag ook Alk. niet, dat daartegen lijnrecht strijdt, het geene hier aanstonds volgt ✝. 649. dat Sofia het hadde doen *maaken op* (of, gelijk in **B** en **H**, *al op*) *van gronde?* Doch de woorden betekenen by hem, wat hy wil. Want deezen verklaart hy, *voort opmaaken;* alsof Sofia slechts de laatste hand geleid hadt aan 't geene door Peternelle was begonnen geweest. Meerhout zeide, *a fundamentis jecit:* het welk, door

door van Heussen aangehaald, door van Rijn, Oudh. van Rijnland p. 518. vertaald wordt, VAN *den grond opgehaald heeft.* Beter waar, UIT *den grond.* Meer mishaagt my van Rijns Aantek. aldaar p. 548-552. daar hy overweegt, of het Klooster te Rijnsburg gesticht zy door Diederik II, of door Peternelle. De oudste die dit toeschrijft aan Diederik II. is daar *Veldenaar*, die leefde omtrent 1450. en die, onder de onzen, geene andere volgers gehad heeft, dan den bekenden *Reinier Snoy*. Onder de anderen, die 'er Peternelle de eere van geeven, noemt hy *Melis Stoke*, . . . doch 't is genoeg. Wie kan tusschen deeze Schryvers in twijffel staan? En nochtans durft van Rijn, in 't slot, geen vonnis vellen, noch party kiezen: omdat, gelijk hy in 't begin gezeid hadt, *alle vergelyking, volgens het gemeene zeggen, haatelijk is:* door eene ydele toepassing van een gemeen zeggen, dat niet van overleedenen, veel min van Ouden, maar alleen van leevende perssoonen gebruikt wordt. Dit meende ik schuldig te zijn aan de achtbaarheid van Melis Stoke, die alleen zwaargenoeg weegt om al dien hoop van Kronijkschryvers der Vijftiende Eeuwe op te haalen; en daarenboven door Meerhout, die Vrouw Sofia kan gezien en gekend hebben, is voorgegaan. Doch ter Zaake. Dees *Monster van Rensborch* heet by Meerhout *Templum Rinsburgense*; want *Monster* is *Tempel* of *Kerk*. Duidelijk wordt het onderscheiden van *Klooster*, in Fl. en Bl. f. 1 c. B. II. ṽ. 648.

Cloesters, Monstre eñ *Gods huus*
Dede te storen die Coninc Fenus.

Maerlant IX. 4 f. 47 b.

Hant eñ hovet lagen op die sille.
Hier omme eist dat niemen wille,
Die in Azot ten Monstre *gaen.*
Up die sille tarden no staen.

Sille is *drempel*. Zie I Sam. V. 4 en 5. En c. 42. f. 60 a.

Ooc geboot hi hem wel diere,
Dat hi Gode enen Tempel *maken soude* —
Hi beval ooc die wachte
Van den Monstre *Levis geslachte.*

Elders verwisselt hy 't met *Kerke:* XI. 35. f. 100 a.

— — — *ene* Kerke
Te makene van dieren gewerke:
Die Monster *stont, willic u cont maken,*
Tote dattene die Romeyne braken.

Noch,

B. II. Noch, Evang. c. 94. f. 131 b.
℣. 648. *Sijn vonnesse borde tJuedske diet,*
En gingen uten Monstre *daer*
Deen voren ende dandere naer.

en zo dikwils by hem, 't zy van Salomons Tempel, of van die der Heidenen. Van den eersten spreekende, noemt hy, afzonderlijk, het Heilige der Heiligen, *Monster;* het Heilige, *Voormonster.* Het eerste, Evang. c. 151. f. 143 c.

Josephus scrivet dese dinc,
Dat die cortine, die buten binc
Vor die Monster duere, *mede*
Scuerde ooc ontwee up die stede.

het andere IX. 51. f. 63 a.

Inden Vormonster, *die biet* Sancta,
So sette Salomon, enz.

D. van Assenede, Fl. en Bl. f. 8 c.

Doe begonnen si werken onder enen boem
Vor enen Monster *een eerlic graf,*
Daer men wonder van seggen mach.

Brunswijksche Rijmkronijk c. 59. ℣. 72.

He greib ok, an dersulven stunt,
Bi der bant den Konig ber,
Unde leide on an dat Monster.

dat is, in de *Kerk* van St. Pieter te Rome, daar Paus Innocent IV de Krooning verrichtte aan Keizer Otto IV. De Franschen noemden het *Monstier.* Zo zagenwe boven by I. 146. uit Joinville, eene *Mabommerie des Turcs* veranderd in een *Monstier nostre Dame.* Daar het mede niet anders betekenen kan dan *Kerk.* Hierom twijffel ik niet, of de naam van *Oudemonster* te Utrecht (anders S. Salvators Kerk geheeten) betekende, in den oudsten tijd, ook de *Oude Kerk;* en niet het *Oude Klooster.* Zie van Rijn op de Oudh. van Delfland p. 347.

℣. 658. ℣. 658 *knijven*) dat zijn, volgends Alk. *messen.* 't Is zo: doch 't waaren *lange messen*, diemen op zyde droeg. Meerhout zegt: LONGIS CULTELLIS, *sicut ejusmodi hominibus consuetudo est, lateri suo appendentibus.* Witichindus, Annal. L. I. by Meiboom p. 632. *vestiti erant* [Saxones] *sagis, et armati longis lanceis, et subnixi stabant parvis scutis, habentes ad renes* CULTELLOS MAGNOS. En te vooren p. 630. *Erat autem illis diebus Saxonibus* MAGNORUM CULTELLORUM *usus,*

qui-

quibus usque hodie Angli utuntur, morem gentis antiquæ sectantes. Men trok sedert te velde met zwaarden en knyven. B. II. ✝. 658.
Jan van Heelu p. 61.

Tote datsi voor Woeronc quamen,
Datsi met swerden *eñ met* kniven
Becorten, wient voert soude bliven.

de zelfde p. 288.

Want die wile dat die strijt duerde,
Ende yeman iegben ben ruerde
Weder swert *ofte* knijf,
Dien benamen si sijn lijf.

Walewein f. 34 c.

Si vingen ten swerden *eñ ten* kniven.

voeg 'er by Fl. en Bl. f. 18 c. aangehaald beneden III. 80. *Knijf* komt, inzonderheid, voor, als verbooden geweer. Handveste van Hertog Aelbrecht aan de Stad Reimerswaal 1380. by Smallegange p. 273. *Só wie enen* knijf *of sweerdt trect, of mes, of baselare, of eenige gescheede wapen*, enz. In 't Latijn *Canipulus.* In 't groot Privilegie van Willem V aan Enkhuizen gegeeven 1355. p. 7 b. *Quicunque* canipulum *portaverit, solvet, &c.* daar 't echter anders vertaald is p. 12 a. *Alle die geene die een* vechtelijk geweer *draegbt sal den Grave betalen* 10 *pond.* En zo dikwils. zie Keuren van Rijnland, Art. 139. en de Aantek. van Van Leeuwen aldaar. In de Zeeuwsche Keure van den Mombaar Florens van 't jaar 1257 lees ik, Art. 13. *Quicunque portaverit* canipulum, *vel instrumentum vulgariter dictum corcoiscolve, vel cultellum Lumberdum, vel elcene, emendabit Comiti X lib.* in de Vertaalinge Art. 25. aldus: *Soo wie draget* knijff, *of cortoyscolve, of Lombaerts mes, of beltine, hy sal gelden tien pont.* Brief van 't jaar 1231, by du Cange, *v.* Canipulus: *Si de Chora cultellum cum cuspide, qui vulgo* knivus *dicitur, super se portaverit, &c.* andere van 't jaar 1221, by G. Daniel, Hist. de la Milice Fr. L. VI. ch. 4. p. 302. *Quicunque cultellum cum cuspide, vel curtam sphatulam, vel misericordiam, vel aliqua arma mutritoria portaverit, &c.* uit den voorgaanden blijkt, dat ook hier *cultellus cum cuspide*, of mes met een punt, niet anders is dan *knijf.* Maar die *curta Spatbula* of korte Degen, en die *Misericordia*, vallen insgelijks onder den naam van *knijf*: en die allen, en meer anderen, weder onder de laatere benaaminge van *Ponjaard.* Dat handige tuig, dat ten uiter-

B. II. tersten scherp van punt was, was eigelijk het Moordgeweer.
℣.658. Men vocht, in die eeuwen, met zwaarden, met bylen, met knodsen, met yzeren staven, met alles wat zwaar was, om zynen vyand door geweldige slagen te verdooven en ter aarde te werpen. want de wapenen die de lighaamen dekten, waaren zo vast in een geslooten, dat het vyandlyke zwaard nergens doorgang vondt. Het kwam dan genoegsaam alleen op de krachten aan; (hierom werden ook de *Armborsten*, waarmedemen den sterksten Held, ook van verre, als sedert met het duivelsche buskruid, kon dooden, een *Moorddaadig geweer* genoemd, alswe verder zien zullen) ja het gebeurde wel eens, dat twee Vorsten, te paarde zittende, het zwaard, als onnut, verlieten, en malkanderen, met de handen, by 't hoofd kreegen; doch weder moesten los laaten, omdat elk te stevig in den zadel zat. Maar, wanneer iemand het geluk hadt van zynen vyand, door eenen zwaaren slag, te verdooven, of anderszins ter aarde te werpen; dan bediende hy zich van zynen *knijf*, om den zelven, meer of minder in onmagt liggenden, door de enge openingen der welsluitende *halsbergen* en *helmen*, den doodsteek te geeven; ten waare hy om *genade* badt: en hiervan kreeg dit moordtuig den naam van *Misericorde*. Dat zoeken naar de openingen, beschrijft ons Guil. Brito, Philipp. L. II. p. 234. (aangehaald by du Cange, v. SUBULA) aldus:

—— —— cultris alter subularibus arctas
Scrutatur thorace vias galeæque fenestris,
Qua ferro queat immisso terebrare cerebrum.

't woord *cultris* wijst genoeg aan, dat hy ook sprak van *knyven.* buiten deezen, noemde hy, in de voorafgaande woorden, ook andere naamen van geweer,

Hic Sudibus, Telis hic dimicat, ille Bipenni,
Hic Verubus, Cultris alter, &c.

By den zelfden du Cange, v. MISERICORDIA, en, uit hem, ook by Daniel als boven, vind ik de volgende naamen uit eene Fransche Rijmkronijk van Guil. Guiart, op 't jaar 1303, spreekende van den oorlog tusschen Vrankrijk en Vlaanderen:

Fauchons trenchans, épées cleres,
Godendas, lances esmoulues,
Coutiaux, Misericordes nues.

die *Godendas* waaren knodsen met yzer beslagen, die wy nader beschryven zullen by VII. 915. Gelijk nu het Duitsche

Goe-

Goedendag, in het Fransch, zo is weder het Fransche, *Mi-* B. II.
sericorde, in het Duitsch overgenomen. Walewein f. 3 d. ℣.658.

Doe tasti voort an sine side
Ene misericorde, *dies was bi blide.*

hy was zijn zwaard kwijt; dies was hy blyde dat hy zijn *Misericorde* of *knijf* noch hadt. kort daarna:

Die misericorde *nam die wigant,*
Daer bi tserpent mede stac,
So dat hem zijn herte brac.

Maerlant gebruikte het woord *knijf*, op eene zonderlinge wyze, IV. 14. f. 34 b.

Eñ volgedem met enen knive,
Aldaer bine vant metten wive,
Eñ stacse bede doot daer si lagen.

zie Num. XXV. 7. 8. daar, 't geen hier *knijf* heet, *Spiesse* genoemd wordt.

℣. 706 Eñ nam hem of vier dusent marc) Meerhout: ℣.706.
datis ab eisdem Frisonibus quatuor millibus marcarum. Dat zelfde getal heeft ook Beka, zo in de Uitg. als in de vier Lat. *MSS*, schoon in sommige afschriften der Vertaalinge gevonden wordt *vier hondert*, als in één der mynen, en in dat geene 't welk Scriverius gehad heeft (misschien het zelfde) die ook meende dat het genoeg voor de Eilanden Texel en Wieringen zoude geweest zijn. *Vier duizend Mark zilvers*, zegt hy, *dat is* 12000 *Pond groot*, *of* 72000 *Gulden*, *'t Mark gerekend tot* 3 *Pond groot of* 18 *Gulden; het welk niet zonder reden ongelooflijk schijnt.* zie zijn Oud Bat. p. 152. of Graaven p. 147. Om aan dit zeggen meer klems te geeven, hadt hy konnen bybrengen een ander geval van die zelfde eeuwe, uit Helmoldus, Chron. Slav. L. I. c. 38. Keizer Henrik V viel, in 't jaar 1109, gewapender hand, over het ijs, in het Eiland Rugen naby de Pomersche kust. De Inwooners booden hem, tot brandschattinge, eerst 400, naderhand 800 Marken; doch konden den overwinnaar niet paayen dan met 4400 Marken. Maar toen zy al 't goud en zilver, 't welk op dat Eiland te vinden was, opgebragt hadden, hadden zy noch de helft van de beloofde somme niet voldaan. Maar het geen hier de gelykenis bederft, is, dat die Eilanders in 't geheel geen Geld kenden, en het Goud en Zilver, dat zy nu en dan by hunne gevangenen vonden of elders geroofd hadden, aan hunne vrou-

B. II. wen gaven die 'er zich mede opschikten; of in de schatkist
1706. van hunnen god bragten: en als zy ter markt gingen, konden zy, voor een stuk of lap linnen, bekomen 't geene zy noodig hadden. Dat Texel en Wieringen, omtrent 1184, zo arm zouden geweest zijn, is niet te denken; en de Tijdgenoot Meerhout zegt eenvoudig, dat zy de 4000 Mark *gegeeven* hebben. In 't gemelde jaar 1184 was Philips Augustus reeds Koning van Vrankrijk; en hy was het noch in 1222, toen hy zijn' uitersten wil deedt beschryven, en daarby zo groote, zo veele, Legaaten wegmaakte, dat de zelven, volgends de optellinge van le Blanc, Traité des Monn. de Fr. p. 161. beliepen een somme van 893000½ *Mark*, die hy zegt dat in zijn tijd, nu omtrent zeventig jaaren geleeden, zouden bedraagen hebben 26 Millioenen, 209 duizend en 564 *Livres* in gereeden gelde. Hadt Scriverius ook geschreeven; 4000 Mark, *dat zou nu zijn*, in plaatse van *dat is*, 72000 Gulden; hy zou natuurlyker gesproken hebben. Nu kan hy schynen ondersteld te hebben, dat een Mark zilvers ook in dien tijd zo wel 18 gulden was waardig geweest als toen hy dit schreef. Doch om zyne rekening te verydelen, behoef ik niet anders te zeggen, dan dat een Mark zilvers nu waardig is, niet 18, maar ten minsten 25 gulden: en dat, gevolgelijk, 4000 Marken nu zijn, niet 72000, maar 100000 Gulden. Dit draaft noch wat harder; en immers kost het dien van Texel en Wieringen geen duit meer. Enz.

Mark is, en by Meerhout, en by Melis, niet anders dan *Pond*; niet pond *gewigts*, maar pond *gelds*. Want in 't gewigte is Mark maar een half Pond. De Ponden mogen wy onderscheiden in *Weeg-* en in *Tel-ponden*. Zo onderscheidde Covarruvias de *Libra* in *Ponderales* en *Numerales*; en le Blanc, in de Inleiding van zijn Traité des Monn. ch. 4. in *Livres de Poids* en *Livres de Monnoye*. Welke laatsten hy in 't opschrift van dat Hoofdstuk noemt, *Monnoye Numeraire ou de Compte*: doch spreekt daar alleen van *Livre*, *Sol*, *Denier*; niet van *Marc*. Echter behoort *Mark* daaronder; alzomen, betaalende met byzondere *Specien* (gelijkmen spreekt) zich, in de begrootinge der somme, zo wel bediende van 't woord *Mark* als van *Pond*; het zy in de zelfde, het zy in verschillende betekenis: want elk rekende op zijn manier. In Brabant, by voorbeeld, waaren, ten tyde van Kiliaan, die weinig ouder was dan Scriverius, vijf Mark niet meer dan één Pond. Want een

een Mark, zegt hy, is zestien Stuivers Brabants: een Pond Brabants, vier Gulden: een Gulden, twintig Stuivers. 't Is waar, dit sluit niet volkomen op mijn voorstel, dat Mark het zelfde was met Pond. Maar, behalve dat die nette verklaaring van Kiliaan wel verdiende in 't licht gesteld te worden, zo sluitze ook niet kwaalijk op mijn voorstel, omdat een *Mark* Brabants van 16 Stuivers, zeer naby komt aan een *Pond* Hollands van 15 Stuivers. Doch het volgende zal 'er beter op sluiten. B. II. ℣. 706.

Le Blanc, ter gemelde plaatse, *Marc* niet tellende onder de *Monnoye Numeraire ou de Compte*, bevestigt evenwel mijn zeggen, als hy p. 153. nevens eene oude Muntwet, waarin van verscheidene *Marken* gewaagd wordt, deeze aantekening op den kant stelde: MARCA, *se prend ici pour la* LIVRE DE MONNOYE, *qui avoit cours en petites* ESPECES. Die Wet is misschien 28 of 30 jaaren ouder dan 't geval, waarvan Melis hier spreekt; en behoorde t'huis in Normandyen.

Du Cange, die het gansche Werk van le Blanc, als een vertrouwd en kundig vriend, geleezen hadt eer 't het licht zag, dacht in 't geheel niet om die betekenis van MARK, toen hy dat Artykel in zijn Gloss. wijdloopig behandelde; en nochtans bevestigt hy 't geen ik beweere, op meer dan eene wyze; doch ter plaatse daarmen 't niet zoeken zou. Want, op 't woord *Canonicus*, getuigt hy, dat in een oud boek, behoorende tot de Kerke van Rouen, meermaalen geleezen wordt van *Kanoniken van* 15 MARKEN OF PONDEN. En by *Talentum*, dat deeze drie woorden, TALENT, MARK, POND, zeer dikwils door malkanderen en onverschillig gebruikt zijn.

Heer Eck van Repkaw, Schryver in 't Latijn, en Vertaaler in 't Duitsch, van der Saxen Spiegel, bediende zich doorgaands, zo niet altijd, van 't woord *Talentum*, en vertaalde het altijd *Pund*. Maar het geen du Cange, die de Vertaaling of niet gezien, of niet geleezen heeft, of niet verstondt, in 't Latijn uit dat Werk bybrengt om dit zelfde te bewyzen, zijn ingevoegde Glossen, van een jonger hand; die wel in zich zelfs goed, nochtans niet echt zijn. Hy beroept zich daar op deeze woorden L. III. Art. 51. *Equus* —— *talento, id est* 20 *solidis, coæquatur*. Maar in de Uitgaave van 't jaar 1516 staat alleen —— *talento coæquatur*, zonder dat aanhangsel, *id est viginti solidis*; 't welk ik echter vinde in die van 1569. Zo ook Art. 45. *novem libræ seu talenta*. In myne oudste alleen

B.II. *novem talenta.* Maar het was Hr. Eck zelf die hier ook een
℣.706. *Mark* begrootte op 20 *solidi* of *schellingen.* Enz.

Al dat zelfde ontmoeten wy ook by Meerhout en onzen Dichter, onderling vergelecken. Hier spreekenze beide, als wy gezien hebben, van *Marken.* Zo doet ook Meerhout p. 486. *datis a Comite duabus millibus* MARCARUM. Maar Melis vertaalde het II. 1358.

Eñ gaf, eer hi mochte ontgaen,
Twe dusent PONT.

Meerhout p. 495. *datis ab eodem Comite mille* TALENTIS. Melis III. 491. *Nochtan gaf Willam tier stont*
Vander zoene dusent PONT.

Meerhout p. 490. *promissis eidem Episcopo duobus millibus, et eo amplius,* TALENTORUM. Melis III. 106.

Hem was gheloeft twee dusent MARC.

Dus zullen de 4000 *Mark*, die Scriverius begrootte op 72000 *Gulden*, genomen wordende voor 4000 *Pond Hollands*, en een *Pond* voor 15 *Stuivers*, niet meer zijn dan 3000 *Gulden.* En hoeveel was één *Stuiver* waardig in 't jaar 1184?

℣.774. ℣. 774 **Om dat God onse dorperheit**) het woord *God* wordt noch in B noch in H gevonden, die daardoor onverstaanelijk zijn. *Dorperheit* wordt door Seb. verklaard *onbuesc-heidt, ongbeschicktheidt;* waarby Alk. noch voegt, *bottigheid.* maar 't zegt hier vry wat meer; en niet minder dan beneden ℣. 815. *onse grote zonden.* Een jaar of vier voor deezen ramp klaagde reeds Willermus Tyrius in die merkwaardige Voorrede van zijn laatste Boek, dat de Christenen daar te lande, die bevoorens gewoon waaren hunne vyanden te slaan, nu, *om hunner zonden wille*, van God verlaaten, in alle ontmoetingen de nederlaag leeden. *By ons*, zegt hy met de woorden van Hoseas IV. 9. *is geworden, gelijk het volk, alzo de Priester.* Maar ik geloof, dat hy met immer zo veel grond hadt konnen zeggen, *gelijk de Priester, zo ook het Volk.* By gelegenheid van eenige Latijnsche, of half Latijnsche, Vloekwoorden, hebben wy elders aangemerkt, dat die zekerlijk hunnen oorsprong uit de zogenoemde Geestelijkheid gehad hebben. maar alle Godlasterlijk vloeken en zweeren is een *Dorperheid.* Maerlant III. 5. f. 30 a.

Wat sal der ghere werden dan
Die Kerstijn sijn, eñ die lede

Van

Van ons Heren menschelichede B. II.
Dorperlike *vlouken eñ nomen* ℣. 774.
Eñ verzweren? God salse verdomen.

Zie hier een lijst van andere zonden, en niet van de geringsten, die ik, elk in 't byzonder, met dit woord bestempeld vinde. Materie der Sonden f. 115 d. *soe heeft si dese sonde, als buten of teghen die natuer, sonder enighe sonderlinghe name ghelaten — nochtans wort si al bi tiden ghenoemt, die schendelike passie, of* dorperheit, *of weecheit.* Maerlant VIII. 2. f. 46 b.

Dus so wort gewroken sture
Die dorper *zonde iegen nature.*

Van Overspel: by den zelfden IX. 33. f. 56 c.

Du heves genomen Urias wijf,
Eñ hem daetstu verslaen mede,
Om te deckene dine dorperhede.

en in 't N. T. c. 89. f. 130 c.

Dat geen man van sinen wive
Ne sciede, soene ware van haren live
Niet goet, of dorpernie *begare.*

Ook wordt onder dien naam in 't gemeen begreepen alles wat tegen de Eerbaarheid strijdt, het zy in woorden of in werken. Doctrinale f. 2 c.

Sente Paulus hortmen gewagen,
Dat dorper worde *connen afdragen*
Scamelheit eñ goede sede.

Ferguut f. 21 c. daar twee Jonkvrouwen aldus spreeken van twee Ridders:

Wi haddense lief, eñ si ons,
Al dat wi hadden was gemene,
Het hadde geduert van kinde clene,
Sonder enege dorperhede.

dat is, *in eere en deugd.* Van Vader, Moeder of Broedermoord: Maerlant J. O. f. 147 b.

Nero ontfinc t Roomsche rike
Dat hi berechte dorperlike,
Want hi slouch Moeder en Broeder doot,
Eñ menegen edelen genoot.

en dus ook van allerlei Moord. Walewein, in den Roman van zijn' naam f. 51 d. kon zynen slaapenden vyand dooden, maar hy wilde 't niet doen;

B.II. *Hi peinsde, het ware* dorperhede.
v.774. naderhand, f. 54 c. wilde een ander 't hem doen; en daar heet het ook *dorperheit*. Van Verraad en Trouwloosheid tegen zijn wettige Overheid; waarvan gy een voorbeeld kunt vinden by onzen Dichter X. 401. Van Morren en zich te verzetten tegen de zelve; Maerlant IV. 4. f. 31 a. van Mirjam en Aaron, tegen Mozes:

Onse Here balch hem van desen
Eñ scaltse om hare dorpernie.

van de Ongehoorzaamheid van Kinderen jegens hunne Ouders; de zelfde N. T. c. 87. f. 130 a. van den Verlooren Zoon; zich bekeerende:

Ic sal gaen tot minen Vader
Up ghenaden, eñ hem lien
Mine quade dorpernien.

van Ondankbaarheid, vuilgenoeg om ook op deeze lijst plaats te vinden; Walewein f. 27 d.

Hi dede mi grote hovescheit:
Jane dadic dan grote dorperheit
Soudict hem onvergouden laten.

Ondertusschen is *Dorper*, eigelijk genomen, niet anders dan *Dorp-* of *Land-man*, een *Boer*. Het geen by ons *Dorp* is, noemdemen in de middelste eeuwen doorgaands, in 't Latijn *Villa*; en daarvan *Villanus* dat is *Dorper*. Van *Villanus* komt *Villein*, *Vilein*; en dat heeft mede de betekenis gekreegen van al wat leelijk en verfoeylijk is. Joinville Chron. de S. Louis. ch. 10. *Sire* Villain, *tu mentis faussement*. Vanwaar komt dit? Buiten twijffel van de spottaal der Grooten, toen de Dorpluiden en Boeren noch slaaven waaren, en de verachtelijkste schepsels onder alle de Beesten van hunnen Heer. En zo is *Dorperheid* eigelijk *Boerscheid*; by voorbeeld, of iemand eener zwangere Vrouwe een Peer betwistte, en die zelf opat: *Ende dat was*, heb ik ergens in Zeghelijn geleezen, *dorperheyt groot*. Maerlant zelf, die *dorper*, enz. in de allervuilste betekenissen zo dikwils gebruikt heeft, nam het ook eenvoudig voor Boer, I. 21. f. 5 b.

God stakene uten Paradyse,
Om dat hi soude, na dorpers *wise*
Die aerde oeffenen ———

de aarde *oeffenen*, is 't land *bouwen*, *terram colere*; gelijk wy al voor verscheiden jaaren uit veele anderen hebben aangetoond in

in zekeren noch ongedrukten Brief, zijnde eigelijk eene nader Verhandeling over den Ablativus Absolutus. Onze Ridder Ferguut was eens Boeren zoon: maar 't woord *Boer* was, toen de Nederlandsche Dichter zijn Roman schreef, noch niet bekend; daarom noemt hy hem meermaalen *Dorper*. Doch het was een ryke Boer. f. 2 c. B. II. ṽ. 774.

Die dorpere *hiet Somilet.*
Een wijf haddi, die vele bet
Was geboren dan hare man:
Dor sgoets wille sine gewan.

Hiervan 't onderscheid tusschen *Edelen* en *Dorpers* ook by onzen Dichter: zie hem I. 634. Walewein f. 49 c.

Lace! hadden een Edelman *doot!*
Maer datten een Dorper *heeft verslegben*
Dat mach miere herte wel tregen.

maar wat is hier *tregen?* Ferguut f. 10 a. van iemand die tegen eenen stylen klip opklauterde:

Dicwile dat hi sneft eñ treget
So dat hi achterwaert gleet —
Met groter pinen clam hi boven.

In deeze plaatse scheen my *tregen* natuurlijkst te konnen afgeleid worden van *traag;* even als *netten* van *nat; stremmen* van *stram*, enz. maar in de voorgaande kan die betekenis geen plaats hebben. *Tregen* is *droeven*, *bedroeven.* Gl. Lips. Trego, *Dolor.* Tregon, *Dolore.* Trege, *Dolores.* Treghaft, *Dolens.*

ṽ. 845 **Ene dinc allene**) ik prijs Melis, dat hy, in deezen zynen Held, dat ééne ding, 't welk yder in hem misprees, niet verzweegen heeft. Doch het was geenszins dat ééne ding alleen, datmen in hem te mispryzen vondt. Immers Will. Tyrius, die hem beter moet gekend hebben, schilderde dien Prins met veel leelyker verwen. Vooreerst, spreekende L. XVII. c. 26. van het Huwelijk van *Rainaldus van Chastillon* met *Constantia*, Erfdochter van *Boamundus II*, Prinsse van Antiochien; en Weduwe van *Raimundus*, Graave van Poitiers en Oom der Koninginne van Vrankrijk; noemt hy hem, niet zonder verontwaardiging, *Miles stipendiarius.*, *Miles quasi gregarius;* Soldaat van Fortuin. Dit lees ik nu ook in de Hist. de l'Ordre, &c. van den Abt Vertot, T. I. p. 188. en daarenboven, dat de Prinsses Constan- ṽ. 845.

B. II. tia deezen Man in 't heimelijk zoude getrouwd hebben, nadat
℣. 845. zy zeer aanzienelyke huwelyken hadt afgeslagen. Maar du Chesne in zijn Hist. de la Maison de Chastillon, zegt L. II. p. 29. dat dees *Reinoud*, onder veele Fransche Heeren, waardig geacht werdt, met die Prinsesse in 't huwelijk te treeden; en dat het zelve voltrokken is met kennisse en goedkeuringe van Boudewijn III, Koning van Jerusalem, des zelfs Neeve, in 't jaar 1152. De zelfde Schryver noemt hem een' Achterkleinzoon van *Guido I*, *Heere van Chastillon*, dien hy gist geweest te zijn Broeder van *Eudes van Chastillon*, meer bekend onder den naam van *Paus Urbanus II*, die deeze kruistogten, ter verlossinge van 't H. Land, allereerst in 't jaar 1095, aan den gang geholpen heeft. Wy hebben vroeger gezien, dat ook Koning *Guido van Lusignan*, door een' anderen Tijdgenoot, genoemd is, *genere mediocris*, van een geringe afkomst. Ondertusschen is zeer aanmerkelijk, dat het juist die twee Geslachten zijn, tusschen welken, in 't jaar 1403, openlijk, voor het *Lit de Justice* des Konings, deeze voortreffelyke gelykenis gemaakt is; *gelijk het geslacht van* LUSIGNAN *het grootste, het edelste en het talrijkste was over Zee, zo was ook dat van* CHASTILLON *in Vrankrijk.* zie du Chesne p. 4. Van erger natuur is, dat W. Tyrius den Prins doorgaands beschrijft als een' *Man van Geweld* XVIII. 1. 10. 23. of *van Onbekwaamheid* XXII. 28. met één woord, als *gansch Ondeugend* XVIII. 28. daar hy zegt: *Princeps, peccatis suis exigentibus, omnes quas commiserat impietates corporaliter luiturus, captus est, et, compedibus religatus, Halapiam, cum aliis concaptivis, spectaculum factum populis infidelibus, cum summa ignominia deductus est.* Voeg hierby dat *ééne ding*, waarvan onze Dichter spreekt; en zie of gy iets vinden kunt tot verschooning van eenen Man, die, door zyne begeerlijkheid, trouwloosheid en geweld, alleen oorzaak geweest is van dien rampzaligen oorlog in 't jaar 1187. Bohadinus verhaalt p. 70. dat een troep reizigers, uit Egypten komende, zynen weg nam door 't gebied van onzen Held, en zich daar onbekommerd te ruste gaf: wantmen dacht toen om geen' Oorlog. De Prins, de gelegenheid schoon ziende, heeftze listiglijk bezet en doodgeslagen, geevende den geenen, die zich op den Vrede beriepen, een antwoord, strekkende tot hoon van hunnen Profeet. 't Zelfde geval hadt Bohadinus reeds verhaald p. 27. en daar zeide hy,

dat

dat Arnaldus, of Renaldus, die Reizigers, na veele mishandelingen, in kuilen en benaauwde kerkers smeet, onder deeze woorden: *Laat uw Mahomet u hieruit verlossen*. Saladijn, zulks verstaan hebbende, zwoer, dat, zo hy den Prins oit in zyne magt kreeg, hy hem met eigen hand zoude ter dood brengen. 't Geval wordt mede verhaald door den Schryver der Expedit. Asiat. in het begin, daar Renaldus voorkomt als diep in schulden steekende, en des te meer vlammende op deezen buit. Na eenen uitroep, B. II. ℣. 845.

——— *Quid non mortalia pectora cogit*
Auri coecus amor! ———

zegt hy, dat de Vrede met Saladijn nu *zeven jaaren* geduurd hadt, wanneer eene ongemeen kostelyke Karavane reisde van Aleph naar Babylon, onder 't geleide van eenige Admiraalen. Deezen door list en verraad afgetrokken en vastgehouden zijnde, vielen de Krijgsknechten en Dienaars van Renaldus op de overigen aan, en bemagtigden menschen en goederen. Zie hier een ongemeen voorbeeld van gemaatigdheid in Saladijn. Hy zondt aanstonds een Gezantschap aan Koning Guido, verzoekende, dat die, met zyne eigene Baronnen en Rechtsgeleerden, over het wedergeeven of niet wedergeeven van 't geroofde, wilde raadpleegen; en zulk een besluit neemen, als met het Recht en de gewoonte der Christenen overeenkwame. Dit niet verwervende, boodt hy aan, de Goederen te willen ten besten geeven, indien maar de Menschen op vrye voeten gesteld wierden. Maar ook dit hem geweigerd wordende, ontstak zijn toorn; en heirlegers van Sarrazynen ontbooden hebbende, verzaamelde hy eene ontzaglyke krijgsmagt. Zo luidt het verhaal van deezen Christen tijdgenoot. Ik kan niet ontveinzen, dat my belachlijk voorkomt, dat die ryke Karavane en Koopluiden, met de Admiraalen hunne geleiders, by den Abt Vertot p. 187. hervormd zijn in *Schaapen*, *Paarden*, *Varkens*, met der zelver *Dryvers* en *Hoeders*. Dat Renaldus, sedert, door Saladijns eigen hand omgebragt is, getuigt ook die Tijdgenoot wat verder met drie woorden. Wy hebben nu klaargenoeg gezien wat Man de PRINS FAMANT van onzen Dichter geweest zy: staat nu te bezien hoe hy aan zijn einde gekomen is. Hy werdt mede gevangen in den Slag van Tiberias. Straks na den Slag deedt Saladijn den gevangen Koning *Guido*, benevens des zelfs Broeder *Geoffredus* en den Prins *Renaldus*, voor

B. II. zich brengen (Abulfeda schrijft p. 41. dat Saladijn den Ko-
℣.845. ning aan zyne rechterhand deedt nederzitten) en liet den Koning, die van hitte en dorst versmachtte, eenen koelen dronk brengen: waarvan hy een deel genomen hebbende, het overige bragt aan *Renaldus*. Saladijn, zulks ziende, deedt, door den tolk, tot den Koning zeggen: *Gy zijt het, niet Ik, die deezen mensche te drinken gegeeven hebt.* Want het was de voortreflyke gewoonte der Arabieren, dat een Gevangen, eenmaal spyze of drank van zynen Verwinnaar genooten hebbende, zijns leevens zeker was. Zodat Guido, na 't ontvangen des bekers, reden hadt zich gerust te stellen. Toen werdenze naar eene andere plaats gebragt, daarmen hun eenige spyze toediende; doch kort daar na weder geroepen voor Saladijn, die, gedachtig zijns Eeds, tot den Prins zeide: *Thans ben ik de verdeediger van Mahomet.* Nochtans zou hy hem, volgends Bohadinus, het leeven aangebooden hebben, zo hy den Mahometaanschen Godsdienst hadt willen aanneemen. Maar als de Prins dit weigerde, rees Saladijn op, met uitgetoogen sabel, en gaf hem eenen houw, die hem de eene schouder wegnam; waarop anderen dat werk voltooiden. *Guido*, diergelijk onthaal voor zich zelven te gemoet ziende, en sidderende van vreeze, werdt door Saladijn verkwikt met dit edelmoedig zeggen: *Dat het geen gebruik is, dat Koningen Koningen vermoorden: en dat die Prins, door eigen schuld, zich dit ongeluk op den hals gehaald hadt.* Karel van Anjou was, op verre na, zo edelmoedig niet.

℣.881. ℣. 881. Die Grave van Triple/ hiet verriet) en waarin bestondt eigelijk dat zo algemeen uitgekreeten Verraad van deezen Graave van Tripoli? Voornaamelijk, wilmen, in eenen verderflyken Raad; ten anderen, in zyne ontydige Vlucht uit den slag van Tiberias. Wy zullen die twee punten van beschuldiging eerst onderzoeken, en vervolgends naarspooren wat wy zekers van het Gedrag des persoons, by de oudste en geloofwaardigste Schryvers, konnen ontdekken.

Wat het eerste belangt; zo gelieve de Leezer zich te herinneren het geene wy boven by ℣. 743. p. 423. reeds gemeld hebben; naamelijk: dat de *Raad*, dien Melis toeschrijft aan eenen bescheiden Ridder, Heer Jan; anderen, aan eenen verlochenden Christen; geweest is dat gevoelen, 't welk de Koning, tegen den zin van Tripoli, doorgedreeven heeft,

Dit

Dit beweezen zijnde, moet volgen, dat de Raad des GRAAFS den Christenen niet kàn benadeeld hebben. Myne Getuigen in deezen zijn twee Tijdgenooten; een Christen, en een Turk. De eerste is de ongenoemde Schryver van de Expeditio Asiatica, die duidelijk zegt, dat de optogt des *Konings* tegen Saladijn, toen die de Stad Tiberias overrompeld hadt, geschied is *tegen den Raad van* TRIPOLI. En daarop volgde de groote nederlaag. Zo schreef hy (ik zal hier niets bewyzen, dan met de eigen woorden der Schryveren, zo als ik die gevonden heb): *Saladinus, cum peregrina manu Sarracenorum, terram ingrediens*, IN ODIUM COMITIS *Tabariam obsedit*, REX *vero et exercitus ejus interim convenerunt ad fontes Tabariæ, et*, DISSUADENTE COMITE, *inde progredientes, castra metati sunt in loco qui vulgo dicitur Marscalcia.* Die twee zelfde woorden, *Comite dissuadente* gebruikte Meerhout, en Melis vertaaldeze boven ✝. 560. B. II. ✝. 881.

Nochtan dat die Grave misbaert
Eñ bi wilde dat si beiden.

Maar duidelyker is de taal van den Turkschen Tijdgenoot, den hoogvliegenden Ispahanensis, die hier alle de persoonen spreekende invoert. Waarinmen voornaamelijk moet acht geeven op de Karakters der Persoonen, waarvan de Schryver, uit zo veele gevangene Christenen, zeer licht goede kennis hadt konnen krygen, en, als Historieschryver, zekerlijk zal gezocht hebben. Vooreerst doet hy de Franken in 't gemeen, rykelijk zwetsen, en tot besluit zeggen: *In nostra ergo consensione eorum existet dissipatio, in nostroque impetu eorumdem impeditio.* Dit melde ik slechts in 't voorbygaan; omdat 'er de *Raad van Heer Jan*, die van alle de Franken, buiten TRIPOLI, toegestemd werdt, klaar in doorsteekt. Daarop vatte TRIPOLI het woord, als een kundig, voorzigtig en ervaaren Krijgsman, *Bellator tritus, prudens, exercitatusque*; en vertoonde hun, met veel bedaardheid; dat Saladijn ontzaglyker was dan eenig der voorige Sultans geweest was; dat de Christenen, hier door hem geslagen wordende, onherstelbaar bedorven waaren; en hy daarom van oordeel was, datmen, in die omstandigheden, geenen veldslag moest waagen: enz. *Hicce Saladinus haud contendi potest cum quoquam Sultanorum, ob vehementiam ejus, animositatemque pericula adeundi, seque in ea præcipitem dandi; qui si semel vos fregerit, nulla vobis fracti consolidatio constabit. Dolo potius gras-*

B: II. *grassandum nobis est, et excursionibus patientiaque utendum.*
ỳ.881. *Optimum itaque fuerit non acie commisceri cum eo, neque aperta ei fronte adversari, sed conditiones ejus accipere.* Maar Koning Guido, die noit van iemand als een kundig Krijgsman gepreezen is, en van eenen oploopenden aard schijnt geweest te zijn, dorst zelfs den Graaf beschuldigen van blooheid en lafhartigheid, zeggende: *Te profecto mala noxa immutavit, tuumque cor metus occupavit, et ut languore es flaccidus, ita timore es distentus. Ego vero haud dubie cum ipso collidar, eumque retundam; admordeboque ipsum atque vexabo:* en wat daar meer volgt. Tripoli, schoon allergevoeligst getroffen door zulk een taal, bedwong zich nochtans, stondt van zijn eigen gevoelen af, schikte zich naar dat des Konings en der anderen, en deedt, onder eene algemeene eensgezindheid, zyne troepen, zonder eenig verzuim, op den vyand aantrekken; daar de uitkomst zijn zeggen bewaardheid heeft, en ons nu noch verzekert, dat niet door het volgen, maar door het niet volgen, van den *Raad des* Graafs van Tripoli, de zaaken der Christenen op dien dag onherstelbaar bedorven zijn.

Dat Tripoli, door de Vlucht, uit dien Slag ontkomen is, ontkent niemand. Maar was hy verpligt, zich gevangen te geeven, of te laaten doodslaan? 't Zal 'er alleen op aankomen, in wat omstandigheden de zaaken waaren, toen hy de vlucht nam. Bohadinus spreekt 'er, ik beken 't, gansch niet voordeelig van: doch let wél, hoe. Hy zegt p. 69. *At* Comes Tripolitanus, *ardentissimus idem, ferocissimusque inter suos, cladis indicia prospiciens, quæ in religionis suæ homines esset ingruitura, susque deque habens factorum pulcherrimam, qua florebat famam, semet ab acie instituenda ineundave cohibuit, interque initia, antequam malum ingravesceret, fugæ se mandavit, Tyrumque versus iter arripuit. Insecuto eum Musulmannorum agmine, solus evasit; hominisque fraudem ac malitiam non amplius metuendam habuit Islamismus.* Maar dat verhaal, wel ingezien, schijnt meer dan ééne strydigheid te bevatten. Doch wy zullen ons daarmede niet ophouden. Al watmen 'er, ten nadeele van Tripoli uit haalen kan, is dat hy, te dier tijd, voor 't eerst van zijn leeven, *bloo en lafhartig* zoude geweest zijn. 't Is my genoeg, dat het alleen in staat is om te bewyzen, dat de Abt de Vertot T. I. p. 209. in weinig woorden twee onwaarheden boekte, zeggende, dat

de

de GRAAF zich op de vlucht begaf, *de concert avec Saladin*, B. II.
qui le laisse èchaper. Trouwens, men vindt daar niet anders. ✝. 88 r.
Maar uit drie andere Getuigen zal blyken, dat Bohadinus zelf niet wel onderricht is geweest; mogelijk misleid door de vertellingen van eenige Christenen (misschien van den Koning zelven, die hem, al by voorraad van *blooheid en lafhartigheid* beschuldigd hadt) die hunne nederlaag stelden op rekening van béénen dooden, om de schuld der leevenden te bedekken. Bohadinus was 'er niet tegenwoordig, gelijk hy p. 28. zelf getuigt.

De Expeditio Asiatica spreekt 'er aldus van: *Inprimis acies Templariorum congreditur, et demissis hastis veloces equos urgens calcaribus, Turcorum cuneos audacter irrumpit. Quæ cum de hostibus stragem fecisset innumeram, tamen recollecto agmine redeundi non habuit facultatem. Nam undique densis Turcorum vallata agminibus, tota fere ab ipsis intercepta est et retenta. Hoc viso infortunio* COMES TRIPOLIS, *cum paucis suorum, abjectis armis aufugiens, venit Japhet.* Het is van gewigt, dat dees Christen Tijdgenoot niets ter werreld, ten laste van TRIPOLI, geschreeven heeft. Ik besluit integendeel uit zyne woorden, dat de GRAAF zelf die dappere Tempelieren ten stryde aangevoerd heeft (gelijk ik hem elders ook aan 't hoofd der Hospitalieren gevonden heb) en dat hy, gedaan hebbende alles watmen van een kundig Hoofd moest verwachten; maar ziende, dat de zynen, van alle kanten ingeslooten, of dood of gevangen waaren, zijn leeven en vryheid, terwijl hy noch een open zag, getracht heeft te redden. Want die ontmoeting moet ééne en de zelfde zijn met de volgende, zo als die te boek gesteld is door Abulfeda; wel geen' Tijdgenoot, maar onder zyne Turksche Landgenooten mogelijk den kundigsten en voortreflijksten Schryver, p. 40. *Colliduntur exercitus ambo, et atrocissima pugnatur pugna. Quum autem* COMES *rerum cerneret molem*, IN PRIMAM MUSULMANNORUM ACIEM SESE INVEXIT. *Curabat ibi Tacoddinus Hamatæ princeps, qui, laxatis ordinibus, excepit circumvolvitque ruentes.* COMES *elapsus est.* Vergelijk nu met deeze laatste woorden, *Comes elapsus est*, ook die van Bohadinus, *solus evasit*; en overweeg, dat zy, hoe zeer zy in de voorstellinge van het zelfde geval verschillen, hierin ééns zijn, dat noch de een noch de ander oit gedroomd heeft van eenig Verraad, of heimelijk verstand van TRIPOLI met Saladijn: en dat, daarenboven,

B. II. ven, de woorden van Abulfeda eene volkomen lofspraak des
☧.881. Graafs behelzen.

Het is dan loutere lastertaal, dat de Tempeliers, in die ontmoetinge, meest doodbleeven of gevangen werden, *omdat* de Graaf, die hen, toenze zo moedig op den vyand invielen, uit hoofde der beraamde schikkingen hadt moeten volgen en ondersteunen, bleef daar hy was en 't gevecht van verre aanzag. Zie het by Vertot p. 209. daar gy 't ook in 't Latijn kunt leezen uit Will. Neubrigensis L. III. p. 430. Maar wat verder p. 214. geeft Vertot ons een breed uittreksel uit een' Brief van den *Tempelier* Terricus, ook uit naame der Oosterschen, aan de Westersche *Tempelieren* in 't gemeen geschreeven: welke Terricus daar tegenwoordig geweest is, en niet vermoed kan worden, den Verraader der *Tempelieren* te hebben willen verschoonen. Ik las dan dat uittreksel met groot verlangen; doch vond 'er van Tripoli noch goed noch kwaad, ja zijn' naam zelven niet eens genoemd. Dit kwam my voor als een nieuw bewijs van de onschuld van dien gelasterden Graaf. Maar het trof my geweldig, toen ik in den Brief zelven (uit R. Hovedenus L. II. p. 637. ontleend, en door Vertot zelf onder zyne Proeven p. 603. geplaatst) deeze woorden las: *Vix Dominus* Comes Tripolis, *et Dominus Reginaldus Sidonis, Dominusque Ballovius, et NOS, de illo miserabili campo* evadere *potuimus*. In de voorgaande woorden is te veel gebroddeld; daarom zal ikze ontleenen uit een ander afschrift des Briefs, doch van de zelfde hand, gezonden aan Paus Urbanus III, by den Monik Godefridus op 't jaar 1187 te vinden: *Cumque in scopulis pessimis nos induxissent, ita nos acriter expugnaverunt, ut, sancta* Cruce *et* Rege *nostro* capto, *et omni nostra multitudine interfecta, vix* Comes Tripolitanus, *et D. Reinoldus Sydonius, et D. Balianus, de miserabili illo campo evadere potuerint*. Daar de woorden, *et Nos*, niet gevonden worden. Tripoli is dan gevlucht nadat Saladijn eene gansch groote overwinning behaald, en den Koning, benevens den Kruisstandaard en den meesten Adel gevangen hadt. Vertot moet zich zekerlijk gevleid hebben, dat alle Leezers zouden genoegen neemen met zyne Uittreksels, zonder zich op te houden met het naarleezen van oude Latijnsche Brieven. Anders is niet te begrypen, hoe hy dien Latijnschen Brief, die alleen in staat is, om hem van lastertaal tegen den Graaf van Tripoli te overtuigen, in dat zelfde

Werk

Werk heeft durven uitgeeven. Die uit zulk een slagting *naauwelijks ontkomt*, kan zelfs niet gezeid worden te *vluchten*. En dus verre van zyne Vlucht. B. II. ℣. 881.

S. D. B. wiens Hist. de l'Ordre de Malte, na des zelfs dood, in 1658 voor de tweede reize gedrukt is, verhaalt Liv. I. p. 12. dat de sterke plaats *Arene* [*Harem*, tusschen Antiochien en Aleppo] door de Christenen belegerd zijnde, alleen de Graaf van Tripoli en de *Meester der Hospitalieren*, hun werk maakten van de krijgstucht onder de troepen te onderhouden, en den anderen *Heeren*, die dagelijks mooi weêr speelden, hunnen pligt voor te stellen: tot dat de *Graaf van Champagne* en de *Heeren*, door bemiddeling van een somme Gelds, het beleg opbraken. Zie nu, hoe onheusch Vertot dat zelfde verdraaid, en niet geschroomd heeft, verdienden Lof te verkeeren in onverdienden Laster. Hy zegt p. 174. dat de Graaf van Tripoli 't Kasteel *Harem* belegerde; dat het beleg lang duurde, en eindigde door een *geheim verdrag* tusschen Tripoli en de Turken, van welken hy geld ontvong om op te breeken. *Le siege fut long, et ne se termina que par un Traité secret, que le* Comte de Tripoli *fit avec les Turcs, dont IL reçut de l'argent pour se retirer.* Wy hebben vroeger gezien, dat sommige Schryvers den, na zijn dood zo alom geroemden, *Godevaard van Bouillon*, Heldendaaden toeschreeven, toen hy noch in de wieg lag; alsof 't schande geweest waare, dat die eerste Koning van Jerusalem oit een weerloos kind geweest was. Zo schijnt ook Vertot gevreesd te hebben, dat de, na zijn dood zo alom gevloekte, Graaf van Tripoli, mogt verdacht gehouden worden van oit een Eerlijk Man geweest te zijn. Dat beleg van Harem was in 1187 al dertien of veertien jaar geleeden.

De zelfde S. D. B. spreekende van de dood van het kind Boudewijn V, zegt, dat veelen geloofden, dat hy door zijn eigen Moeder en Stiefvader, *Sibylle* en *Guido*, vergeeven was; die ook zyne dood zo lang geheim hielden, tot zy zich van de Kroon verzekerd hadden. Diergelijk verhaalt ook Vertot p. 199, 200. Te weeten, nadat hy, vooraf, zynen Leezeren hadt ingeboezemd, dat 'er ook geweest zijn, die dit schelmstuk (schoon ik hier in 't geheel niet overtuigd ben, dat 'er een schelmstuk zoude gepleegd zijn) al mede op rekening van Tripoli gesteld hebben: *Les ennemis du* Comte de Tripoli *publioient que ce* Prince *avoit fait empoisonner le jeu-*

B. II. *jeune Roi, dans la vûe de lui succeder, &c.* Daar volgt een
*.881. Fransche *Conte*, of vertelling, die vermaakelijk is om te leezen, doch waarmede wy ons niet ophouden. Zie p. 200-203. en gy zult 'er TRIPOLI afgebeeld vinden als een' volslagen Zot.

Zie hier iet weezenlykers, 't welk dienen kan tot een' toetssteen, om 'er het gansche gedrag van TRIPOLI aan te beproeven. Volgends de Exped. Asiat. hadden de Christenen en Turken, voor den aanvang deezes oorlogs in 1187, zeven jaaren in vrede geleefd. En dewijl, in dien tusschentijd, de openbaare haat tusschen den Koning en den GRAAF ontstondt; gelijk de binnenlandsche verdeeldheden doorgaands in tyde van Vrede ontstaan; voegde dees, ten spijt des Konings, zich veeltijds by Saladijn, en onderhieldt met den zelven eene gemeenzaame vriendschap. Abulfeda roert zulks cap. 26. mede aan, en voegt 'er by, dat de Franken, toen de oorlog weder begon, verscheiden Geestelyken aan den GRAAF zonden, om hem van zijn verbond met den Sultan af te trekken: met dat gevolg, dat hy zyne wapenen weder voegde by de hunnen; en, gelijk in de Exped. As. getuigd wordt, de Vriendschap aan Saladijn plegtig deedt opzeggen. Maar, zegtmen, dat was gemaakt werk. Saladijn en TRIPOLI verstonden malkander. Dat deeze beschuldiging ten eenen maale valsch is, zal ik bewyzen, eerst, uit het gedrag van Saladijn; dan, uit het gedrag van TRIPOLI.

Toen Saladijn, den 1 July 1187, de Christenen vruchteloos tot eenen veldslag hadt uitgelokt, deedt hy zyne gramschap, met de uiterste woede, gevoelen aan de inwooners van Tiberias, die stad van den GRAAVE VAN TRIPOLI: schoon hy vervolgends aan de andere bemagtigde Steden veele tekenen zyner zachtzinnigheid en goedertierenheid gegeeven heeft: gelijk bekend is. De Schryver der Exped. As. zegt uitdrukkelijk, dat Saladijn, daar, op die wyze handelde *in odium* COMITIS, uit haat tegen den GRAAF: te weeten, nadat die, alswe gezien hebben, hem de Vriendschap hadt opgezeid. Hiertegen te willen zeggen, dat zulks geschied zou zijn met toestemminge van TRIPOLI zelf, om zyne verstandhouding met Saladijn des te beter te bedekken, zoude ik noit gedacht hebben in gezonde harssenen te konnen vallen, indien Vertot het niet gezeid hadt, p. 207. *Saladin, de concert avec le* COMTE DE TRIPOLI, *et pour mieux cacher leur intelligence, assiegea Tiberiade, qui appartenoit au* COMTE *du chef d'Eschine sa*

fem-

femme, qui y faisoit son sejour ordinaire. La ville fut D'A- B. II.
BORD EMPORTÉ'E, *&c.* Maar, zie hier 't verstand! Was de ✝. 881.
Stad *aanstonds ingenomen*, gelijk waar is; wat wil dan het volgende? Want zo gaat hy voort: *Le* TRAÎTRE RAIMOND, *comme s'il eût eu beaucoup d'inquietude du* SUCCES DE CE SIEGE, *crie au secours, &c.* Maar moetmen niet buiten zynen zin zijn, om te vreezen voor het *gevolg eener belegeringe*, alsmen weet, dat de plaats reeds is *ingenomen?* TRIPOLI heeft noit konnen hooren, dat zijn Stad *belegerd* was; want zy was met den eersten aanval bemagtigd, ingenomen, verwoest, enz. Was het oogmerk van Saladijn geweest, als Vertot voorgeeft, zo mag, ja moetmen onderstellen, dat hy zich vergenoegd zoude hebben met de Stad te belegeren, of, zo hyze al wilde bemagtigen, de zelve zekerlijk niet te vuur en te zwaard zoude verwoest hebben; gelijkwe by ✝. 725. reeds gezien hebben. *Tiberiadem*, zegt Bohadinus, *expedito equitatu aggreditur, firmisque relictis pro statione subsidiis e regione hostis, urbem invadit, opprimit, expugnat horæ momento; manibus in* RAPINAS, CAPTURAS, INCENDIA, CÆDES*que versis atque exertis.* En dat waaren de vriendelijkheden van Saladijn jegens den GRAAVE VAN TRIPOLI.

Eene heerlyke getuigenis van de goede Trouwe deezes GRAAFS heeft ons de Christen Schryver der meergemelde Expeditio Asiatica nagelaaten. Wanneer de Baronnen en Grooten des Rijks, benevens de Tempeliers en Hospitaliers, den oorlog onvermydelijk zagen, haastten zy zich, om den Vrede tusschen den Koning en den GRAAF te herstellen. Ondertusschen plaatsten zich tien duizend Turken, tusschen Tiberias en den berg Thabor, in eene hinderlaage, om de geenen, die zich, ten gemelden einde, naar den GRAAF begaven, onverhoeds op het lijf te vallen. TRIPOLI, kennis van die laage gekreegen hebbende, zondt in der ijl boden uit, om de Christenen te waarschouwen, zich voor de zelve te hoeden. Wat kon hem daartoe beweegen, zo hy de Verraader geweest was? Niets ter werreld. Hy hadt slechts stil te zitten, en de geenen, die hy besllooten hadt te bederven, van zelfs in hun bederf te laaten loopen. En dit deeden zy evenwel. Want, zich te roekeloos vertrouwende op hun eigen sterkte, vervolgen zy hunnen weg, tot datze, zich van alle kanten overvallen ziende, de waarheid bevonden van het geen hun TRIPOLI hadt doen weeten. Scherp was hier 't gevecht, dat eerst vee-

B. II. ✝. 881. len Turken het leeven kostte. Maar de Christenen, veel minder in getale, werden eindelijk door de menigte overmand en geslagen. Onder de dooden noemt de Schryver alleen *Rogier*, *Meester der Hospitalieren:* dat ons zo aanstonds te pas zal komen. De overgebleevenen kwamen noch by den Graaf, dien zy lichtelijk met den Koning verzoenden. Wat heeftmen meer noodig tot volkomen zuiveringe van Tripoli, dan dat hy dit blijk zyner oprechte meeninge gegeeven heeft, eer hy noch de Vriendschap met Guido vernieuwd, en aan Saladijn opgezeid hadt? Uit den Brief van den Tempelier Terricus (by Vertot) blijkt, gelijkwe aanstonds nader bewyzen zullen, dat dat gevecht voorgevallen is op den eersten dag van Mei, en dat in het zelve zestig Tempeliers gesneuveld zijn.

Ik kan hier niet afscheiden, zonder, voor 't laatst, melding te maaken van eene doemwaardige lastering tegen Tripoli, uit dat zelfde geval gesmeed. Vooreerst heeftmen listiglijk het tooneel en alle de omstandigheden zulks veranderd, dat die Hinderlaage tusschen Tiberias en den Berg Thabor, waartegen Tripoli de Christenen zo trouwhertig waarschouwde, zich voordoet als eene belegering van Ptolemaïs, daar Tripoli, in persoon, tegen de Christenen gevochten zou hebben; gelijk S. D. B. verhaalt; aldus: De Meesters, zo van den Tempel als van 't Hospitaal, werpen zich in de Stad om de zelve te verdeedigen; zy doen by nacht een' uitval, waardoor Saladijn genoodzaakt wordt van de Stad te wyken; hy stelt zijn leger in slagorden; het komt tot een hoofdtreffen, en Saladijn verlaat het veld, daar hy Vijftien duizend van de zynen laat liggen. Hier zou 't gebeurd zijn, dat de Meester der Hospitalieren, *donnant à travers un gròs escadron, où l'on crut que le* Comte de Tripoli combatoit deguisé, *pour tirer de sa main le* Maistre du Temple *son grand ennemy, son cheval fut tué, et luy renversé dessous, et étouffé de la foule des ennemis.* Ik prijs echter den Schryver, omdat hy, na dit verhaal, aanstonds doet volgen een ander verhaal van het sneuvelen van dien Meester der Hospitalieren; te weeten naar waarheid, en zo als wy het uit den Tijdgenoot voorgedraagen hebben: onder deeze inleiding, *aucuns ont voulu dire;* en met dit slot, *quoy qu'il en soit.* Waardoor hy niet duister te kennen geeft, dat hy het oordeel wegens de waarheid of valscheid van die twee verhaalen, aan zyne Leezers heeft willen overlaaten.

Maar

Maar by den ABT Vertot is geen zweemsel van onpartydigheid te vinden. 't Is al vuur en vlam wat hy tegen TRIPOLI uitblaast: in zo verre, dat die toen reeds besneeden, en bedektelijk Turksch geworden, zou geweest zijn. Zie hem p. 203-206. Zo verhaalt hy 't bovengemelde p. 205. *Le Grand Maître Desmoulins, à la tête des Hospitaliers, perça plusieurs fois les esquadrons ennemis; rien ne tenoit devant lui. Le* COMTE DE TRIPOLI, *qu'on pretend qui* SE TROUVA MASQUE DANS CETTE OCCASION, ET QUI COMBATTOIT EN FAVEUR DES INFIDELLES, *pour se défaire d'un Guerrier si redoutable, tua son cheval, qui en tombant se renversa sur le Grand Maître.* Hy kon met minder woorden gezeid hebben, *tua le Grand Maître;* want het een is zo waar als het ander. Maar zou hy zynen Voorganger kwaalijk verstaan hebben? Of was't dat hy te los over alles heenliep? S. D. B. zegt, spreekende van 't omkomen van den *Meester der Hospitalieren*, in eene tusschenrede, duidelijk, datmen geloofde dat TRIPOLI zich onder de Turken vermengd hadt, met toeleg om den *Meester der Tempelieren*, zynen ouden vyand, van het leeven te berooven. Maar Vertot zag den laatsten geheel over 't hoofd, en doet TRIPOLI aan den *Hospitalier* uitvoeren, 't geen die op den *Tempelier* vruchteloos toegeleid zoude hebben. Is 'er nu oit versfoeilyker lastering uitgevonden dan deeze? Meester *Rogier Desmoulins* is gesneuveld in eene ontmoeting, waartegen TRIPOLI hem, en allen die hem verzelden, in alle oprechtheid gewaarschouwd hadt: en nochtans wordt TRIPOLI beschuldigd, dien Meester met eigen hand gedood te hebben; of ten minsten, de oorzaak van des zelfs dood geweest te zijn, niet zonder *animus occidendi.* Ik meen, datmen van Vertots gansche vertelling zeggen mag, het geen ik onbeschroomd durf zeggen van deeze zyne woorden p. 206. spreekende van het lijk van Mr. Rogier: *on le trouva enfin* SOUS UN TAS *de Turcomans et de Sarrasins, qui avoient passé par le trenchant de son cimeterre:* naamelijk, dat het de ongerijmdheid zelve is; gelijk ik vertrouwe dat yder aanstonds kan zien.

B. II. ℣. 881.

Het komt zeer wel, dat wy ten vollen verzekerd zijn, dat die gansche vertelling van dat beleg van Ptolemaïs, met der zelver ganschen nasleep, zo volstrekt valsch is, dat 'er niet één eenig woord van waar is. Saladijn heeft die Stad belegerd, niet voor, maar na de verwoesting van Tiberias en de nederlaag der Christenen. Het blijkt uit Bohadinus c. 34 en 35.

B. II. ※. 881. daar hy uitdrukkelijk zegt, dat Saladijn, met zyne krijgsmagt eerst in 's vyands land viel op Vrydag den 26 Juny. (in 't Latijn is een misslag in 't getal; doch wy volgen dien Stijl niet.) Wy weeten uit twee Christen Tijdgenooten; als, uit den Schryver der Expeditio Asiatica, dat Meester Rogier zijn leeven verloor in die hinderlaage tusschen Tiberias en den berg Thabor, en dus niet onder 't verdeedigen van Ptolemaïs: uit den Brief van den Tempelier Terricus (by Vertot, niet by Godefridus Monachus) dat 'er, op den 1 Mei 1187, ergens zestig Tempelieren zijn omgekomen. Dit waar moeilijk aan een te knoopen; want de eerste noemt geen Tijd; de tweede, geen Plaats. Maar in het kort begrip, of Sommaire des Privileges, octroyez à l'Ordre de S. Jean, door Anne de Naberat Commandeur du Temple d'Ayen, &c. lees ik p. 22. dat de Opvolger van *Rogier*, Broeder *Garnier*, die gesneuveld is in den Slag van Tiberias, den 4 July (of misschien den volgenden dag aan zyne wonden overleeden is) niet langer geregeerd heeft, dan *deux mois et tant de jours*; dat is, *twee maanden en twee dagen*. Waaruit alleen kenbaar is, dat zijn voorzaat Rogier moet overleeden zijn op 1, en hy verkooren op 2 Mei. Want in die omstandigheden kon de Orden niet zonder Hoofd blyven. Ik heb dan niet noodig my te beroepen op eenige woorden van Rog. Hovedenus, die ik aangehaald vind by Vertot p. 205. en waarin ook de dood van *Rogier* gesteld wordt op 1 Mei. Want behalve dat ik my, vooral in 't behandelen deezer stoffe, omzigtiglijk gewacht heb van iets uit te schryven uit de aanhaalingen van anderen, zo moet ik bekennen, dat ik Hovedenus niet hebbe, en, gevolgelijk, niet kan onderzoeken, of hy het Tooneel van dat Treurspel geplaatst hebbe voor, of by, Ptolemaïs; dan wel, tusschen Tiberias en den berg Thabor. Stelde hy 't eerste, zo verdient hy geen meer geloof dan Vertot; stelde hy het laatste, zo is die aanhaaling zyner woorden, by Vertot, niet ter goeder trouwe geschied. Naberat was ook hierin vergist, zeggende p. 20. *Mourut enfin ledit Maistre Rogier de Moulins au siege de* Ptolemaïde, *assiegée par Saladin en l'année* 1187, *en combatant valeureusement contre les Infidelles, et fut grandement estimé et regretté d'un chacun.* Geen woord van Tripoli. En van Meester Garnier p. 22. *Sa mort fut causée d'une blessure qu'il eut en une bataille contre Saladin, l'espée à la main, en laquelle Guy de Lusignan Roy de Hierusalem fut pris pri-*

sor-

sonnier, avec les principaux de son Royaume, et un grand B. II.
nombre de Chevaliers, Hospitaliers et Templiers: Ce qui occa- ✝.881.
sionna la perte de Hierusalem et de la Terre-Saincte. Geen woord van Tripoli, noch van eenig Verraad.

✝. 912 (Een Arme sente Joris waert) deeze woorden, ✝.912.
die ✝. 1006. weder voorkomen, verklaart Alk. daar: *Tot den* Arm, Cabo *de St. Georgio.* Hier zegt hy: Cabo *de St. Georgio, eertijds* Magnesia: en herhaalt het eveneens by ✝. 925. Beter hadt hy 't noch gezeid, noch herhaald. Te meer, daar Seb. hem, te dier plaatse, den weg reeds zo duidelijk hadt aangeweezen, schryvende, dat de Keizer overvoer *bi Callipolim op den Horn van Tracien, als Nicetas schrijft, een weinig boven Sestum.* Want de *Arm van St. Joris* is de *Hellespont* der Ouden. Expedit. Asiat. p. 507. *Hellespontiacum mare, quod dicitur Brachium S. Georgii.* Tageno, die zelf mede overvoer, by Freherus T. I. p. 411. *Inde venimus Callipolim ad trajectum freti.* maar voor en na ook *Brachium D. Georgii.* Zo ook Meerhout, Sanutus, en anderen. Ph. Brietius, Parall. Geogr. Vet. et Novæ T. II. p. 382. *Hellespontus* —— *hodie Stretto di Gallipoli, aliter le Bras de S. George.* ook de *Dardanellen* genoemd; zie C. de Bruyns Reizen cap. 30. Tournefort, Voyage du Levant T. II. p. 174. *On l'appelle l'Hellespont, le Detroit de Gallipoli, le Canal des Dardanelles, le Bras de S. George, les Bouches de Constantinople.* In het Chron. Reigersp. by Matthæus op Meerhout p. 473. alleen *Brachium: venerunt Callipolim ad transitum Brachii.* Maar Alk. was hier onbegrypelijk verre verdwaald met zijn *Cabo S. Georgio, eertijds Magnesia.* Want schoon die woorden, op zich zelfs beschouwd, goed zijn, als blijkt uit den gemelden Briët, die 'er aldus van spreekt p. 367. Magnesia *Promontorium; Sophiano Cabo Verlichi: convenientius,* Cabo S. Georgio: zo schijnt hy evenwel om een ander *Magnesia* gedacht, en niet geweeten te hebben, dat zijn *Magnesia*, of *Cabo S. Georgio*, is, *een uitboek in Griekenland, aan de Archipel, op de Oostkust van 't Landschap Thessalien;* gelijk hy by Joh. de Raey p. 120. in zijn moedertaal hadt konnen leezen. Want is de Keizer daar scheep gegaan, zo nam hy het juist, daar de Archipel allerbreedst is, om in Azien over te steeken; niettegenstaande onze Dichter zo duidelijk zegt:

Keyser Vrederic sette sine vaert

B. II. *Ten Arme sente Joris waert,*
ȳ.912. *Om dat de Zee aldaer was* inghe.

Dat Alk. geen onderscheid wist te maaken tusschen *Arm* en *Hoofd*, wil ik nu wel in hem verschoonen, sedert ik aangemerkt heb, dat Kiliaan zelf *Arm der zee*, zo wel als *Inham der Zee*, vertaalt door *Sinus*; en ook *Hoofd* verklaart door *Engde der Zee*: het welk eene bystere verwarring maakt in de eigelyke betekenis der woorden. *Arm* behoort alleen tot de *Zee*; *Hoofd*, alleen tot het *Land*; zijnde een Hoek, of Horn, des Lands, die in Zee uitsteekt: een *Kaap*. Wat een *Hoofd der Zee* zy, beken ik niet te weeten. 't Geen 'er naast bykomt, naamelijk, dat onze Zeeluiden de Engte tusschen Douvres en Kalais noemen *de Hoofden*, zal het veeleer wederleggen. Zy zeggen niet in 't Eenv. *het Hoofd*; maar in 't Meerv. *de Hoofden*: te weeten, van de wederzydsche *Hoofden des Lands*, daar de Zee tusschen doorloopt. Even gelijk de *Hellespont* ook in 't Meerv. genoemd wordt *de Dardanellen*, van den naam der Kasteelen op wederzijdsche oevers gebouwd. Een *Arm des Lands* zou naast overeenkomen met het geene de Ouden noemden *Isthmus*. Doch ik weet niet, dat *Arm*, of *Brachium* oit in dien zin gebruikt zy. Maar niets gemeener dan een *Arm der Zee*, in de betekenis van eene *Zee-engte*, anders ook *Straat* genoemd. Silv. Giraldus, Itiner. Cambriæ L. II. c. 7. *His ita peractis transivimus in Mônam insulam, brevi* MARIS BRACHIO *transnavigato.* Meermaalen in de Hist. van Jason, als f. 73 a. *ende de ... was ghesworpen in een wonderlic* ARM VANDER ZEE *tusschen tween Eylanden.* enz. Ferguut f. 19 a.

Den scilt hest hi so lange gesocht,
Datten davonture hest brocht
Up enen AERM VANDER ZEE.
Hi . . . seit hi, nu en wetic mee
Waer dat ic vinden mach den scilt.
Doen sach hi een scip dat stille hilt,
Daer tien rovers in waren.
Ferguut sprac: Wel moetti varen:
Ic bids u, set mi an tlant.

liever las ik, *an tander lant*: dat is, aan dat land, het welk hy zag aan de overzyde van dien *Arm der zee*. De *Arm* is een gepast zinnebeeld van het *reiken* of *bereiken*. En *lange armen*, van een uitgestrekt vermogen.

An

An nescis, longas *Regibus esse* manus? B. II.
Zeer verstandig noemde de Drost Hooft de zee, *de langarmde zee*; omdat zy, onder ontelbaare benaamingen, als zo veele byzondere Zeen beschouwd wordt, welken nu en dan, door Engten, als van elkander gescheiden zijnde, elkander nochtans, door die Engten, *bereiken*, en als de hand geeven. Want deeze betekenis weggenomen, zo is ook een *Arm der zee*, niets. Om de gelykenis te voltooien, kanmen zich de *Propontis* of *Mar di Marmora*, verbeelden als een lighaam met twee uitgestrekte armen. Met den eenen (den *Hellespont* of *Straat van Gallipoli*) bereikt zy de *Egeïsche zee* of *Archipel*; met den anderen (den *Bosphorus Thracius*, of *Straat van Konstantinopelen*) den *Pontus Euxinus* of *Mar Majore*. Ik heb ergens geleezen van de *Armen eener Haven*. Die waaren zekerlijk *Land*; het zy van natuure, of door arbeid gemaakt. Doch vermeng dit niet met ons *Arm der Zee*. Want in die uitdrukkinge is de Gelykenis niet ontleend van het *bereiken*; maar van een ander gebruik der *Armen*, naamelijk, het *omvatten* of *ombelzen*. ℣. 912.

℣. 967 **Over busch eñ over roche**) dit vaars is leelijk mishandeld in de Andd. ℣. 967.

Over busch eñ over menighe toche.

daar Alk. *toche* verklaart door *togt*, *overtogt*, *overgang*; en dat bepaaldelijk *over water en rivieren*. Ik laat dat voor 't geen het is. Maar *roche*, gelijk de Franschen noch schryven, is *rots*. Doch zijt gewaarschouwd, datge *roche* niet moet uitspreeken op de nieuwe, maar op de oude Fransche en Duitsche wyze, *róke*. Gy zult licht vraagen, Hoe rijmt het dan op *Antioche*? Eveneens als by G. de Lorris, Roman de la Rose ℣. 67 en 68 rymen:

D'erbes et de fleurs autentiques:
Parée de couleur tres-riches
Est la robe ——

en by G. de la Perene, in den Thes. Anecd. van Martene T. III. col. 1477 C.

Et avoit fait sous une roche
De l'autre part de la roque
Une bastide bien assise.

daar *roche* is *rots*; maar *roque* is *toren*, *arx*. De *CH* hadt van ouds den klank der *K*; en op veele plaatsen noch, daarmen

B. II. ℣. 967. men ſpreekt van *Viskers*, *mensken*, *wasken*; waarvoor wy zeggen, *Viſſchers*, *menſchen*, *waſſchen*. Boven I. 223. ſtaat in 𝔄 *Zakarien*: in de Andd. *Zacharien*. Enz. Ons *rots* werdt van ouds verſcheidelijk genoemd; als *Rootſe* by J. v. Maerlant J. Oorl. f. 154. a.

Want die ſtat was vaſt eñ goet,
Jochapata, die daer voer hem ſtoet
Up ene rootſe *bi na al.*

Roetſche, in Ferguut f. 2 c.

Op ene roetſche *badde ghemaect*
Sine huſinge —— Enz.

Roke by J. v. Heelu p. 122.

Daer bi moeſte men ſteen roken
Eñ hoege montaengen liden.

het welk, zaakelijk, juiſt het zelfde zegt, dat onze Dichter hier meende in deeze twee vaarzen:

Entie wech was ſtarc eñ lanc
Over boſch eñ over roche.

By J. v. Heelu kanmen die *hooge montaengen* zeer wel neemen voor eene nadere verklaaring van *ſteenroken*; gelijk ook by Melis *roche* voor allerley *hoogte*; 't zy *rotſen* of *bergen* enz. Want de betekenis van *Hoog*, of liever van *Ryzen* in de hoogte, wordt krachtig uitgedrukt door de letteren *RO*. By Kiliaan is Rock, in 't gemeen, een opgeworpen hoogte, een hoop, ſtapel. *Rock hoys*, zegt hy, is *tas hoys*. Hy noemde *rock* oud Duitſch. Wy, integendeel, houden *tas* voor oud, en zeggen noch een rook *hooi*. En waarom heet de lyvige damp van eerſt aangeſteeken hout of turf, anders Rook, dan omdat die altijd opwaarts *rijſt?* Wat is Room anders, dan het bovenſte gedeelte van den Melk? Wat is Rorm, dan eene verheffing? Wat Roepen, dan zyne ſtem verheffen? Ik zwijg van Roef, van ouds een zoldering of overdekſel; by Kiliaan ook *culmen*, dat is *toppunt*, genoemd. Tot de eerſte betekenis waar lichtelijk te brengen de *roef* van een ſchip of ſchuit, altijd geplaatſt daar het vaartuig de *hoogſte* verdieping heeft; en het tegengeſtelde van 'tgeen in ſommigen heet het *Vooronder*. Tot de tweede, de *roef*, diemen, by de begraavingen der lyken, als een *culmen*, op de kiſten zet. Ik zwijg van Rok voor het opperſte kleed. De Hoekſtukken in 't Schaakſpel heeten nu *Torens*, en hebben ook de gedaante van torens. De Franſchen noemenze Rocs of *tours*. Maar ten tyde van Hertog Philips van Bourgondien,

gondien, waaren 't *Ridders*, *sittende up enen goeden hinxt*, *an hebbende enen bonten mantel*, *en een caproen mit bonten ge-voedert*, *en een roede der gerechticheit in de rechte hant.* gelijk zy beschreeven worden in 't *MS* Schaakspel f. 36 a. En nochtans is de gemeene naam dier stukken daar ook ROCK. By Hier. Vida, in zijn Schacchia Ludus, komen zy voor als Elefanten, met wel bemande TORENS op den rug. Nu, *OR*, in *toren*, heeft de zelve *ryzende* betekenis als *RO* in *rok*. Want die betekenis ligt, eigelijk, alleen in de letter *R*. Hiervan wordt de zelve zo nadrukkelijk gehoord in *Arren moede*, in *Gramschap*, in *Sarren*, in *Tergen*, in *Irritare*, in *Toorn*, in *Ira*, die, als zy ontsteekt, gezeid wordt te *ryzen*; *Jurgit*. Zo ook in *Turris*, in *Murus*, in *Urbs*, in *Arx*, in *Arduus*, in *Ara*, in *Rupes*; om de zelfde reden als by ons in *Rots*, in *Berg*, in *Burg*, enz. Slaatge uwe oogen op Boomen en Planten: gy ontdekt aanstonds dien zelfden oorsprong in *Arbor*, van ouds by ons *Tere* en *Tier*, als noch in *Eglentier*; in *Arundo*, *Riet*, en *Roer* by Kiliaan; in *Herba*, *Kruid*; in *Virga*, *Rijs*, *Roede*, *Spruit*; in *Wortel*, in *Radix*; in *Truncus*, *Ramus*, *Cortex*, *Fructus*, enz. in *Crescere*, *Groeien*, *Groot Worden*; in *Aarde*, zo genoemd omdat zy is de *Vruchtbaarste* aller Moederen, *Terra Mater*. Want ook *Parere*, *Ferre*, by ons *Baaren*, *Draagen*, *Brengen*, *Voortbrengen*, *Werpen* in allerlei betekenissen, hebben hunne voornaamste betekenis in de RYZENDE en ROLLENDE letter *R*: gelijk zo nadrukkelijk gehoord wordt in *Porro*, *Voorts*, *Voort*; in *Procul*, *Verre*; in *Ryden* en *Vaaren*; in *Draaven* en *Rennen*; in *Uur* en *Hora*. Elk verstaat de spreekwyze, *De tijd loopt te post.* Maar my dunkt, dat ik het hoore en zie in de Spreuk van Grotius, HORA RUIT. Voeg hierby, *Orior*, *Origo*, *Ordo*, *Proles*, *Heres*, 't welk eigelijk betekent een' *Geboren Erfgenaam*; en verder by ons in *Oir*, *Oorsprong*, *Oorzaak*, Enz. Doch ik scheide hieraf, omdat, hoe ik verder schryve, hoe ik meer stoffe om te schryven vooruit zie. B. II. ✝. 967.

✝. 1152 Dien gaft de Keiser) zo staat, en zeer wel, in M. zeer kwaalijk in A *Dien gaf deen Keiser*: en in B *Dien gaest den Keiser*. Een Broddelaar, die niet wist wat de Keizer aan den Domproost gaf, vermeerderde onzen Dichter op eene bespottelyke wyze, eerst, geloof ik, met ✝. 1155. ✝. 1152.

Dat weerlike recht in de hant.

B. II. Om hierop te rymen, lapte hy 'er voorts de drie volgende
✝. regels by; en, by die gelegenheid, ook de twee voorgaan-
1152. den. Werp dan die zes regels, 1153—1158, hieruit; en
dan zultge Melis konnen leezen in zyne eigen taale, aldus:

Si twe worden ghecoren na das:
Teen was de Domproefst Dideric;
Dien gaft de Keiser Henric.
Dander was de Proefst Arnout
Van Deventer; en dien was bout
Otte, de Grave van Gelrelant.

Beka p. 61. verklaarde hem voortreffelijk; *per annulum et Pastoralem baculum* INVESTITURAM EPISCOPATUS *dedit*. Welke acht woorden Melis begreep in vier letteren, *gaft*. Meerhout zegt eerst op het volgende jaar: *cum tamen Theodericus anulo et virga Imperiali Episcopalia susceptisset*. 't Een en 't ander betekent, dat de Keizer de verkiezing van den Domproost bevestigde, 't welk geschiedde door 't zenden van *ring en staf*: van welke gewoonte zie Buchel. ad Bekam p. 40 (e) en 61 (a). van Rijn op Bat. Sacra I. p. 658. Enz. Beka gaat aldus voort: *quin imo* TEMPORALEM JURISDICTIONEM *Theoderico Comiti Hollandiæ gubernandam commisit*. Daar hy wederom zeer onderscheidelijk noemt *temporalis jurisdictio*, 't geen Melis, minder klaar, noemde ✝. 1164. *Bisscopdoem*: en Meerhout, *Episcopatus*; het welk wy, hier, nu zouden konnen vertaalen, het *Sticht*. Het volgende by onzen Dichter;

—— —— wie sore wike,
Dat den ghenen ghegheven si,
Dient de Pauwes ghevet al vri;

wordt wederom volkomelijk opgehelderd door Beka, zeggende: *donec in Romana Curia definitum foret, quis eorum, dictante sententia justitiæ* [in MSS, *dictante justitia*] PONTIFICIUM *obtineret*. Dat nu Beka onzen Dichter voor zich hadt, blijkt uit de orden van zijn verhaal. Dit laatste wordt in de Uitgaaven van Meerhout niet gevonden; en Scriverius vondt het ook niet in zyne *MSS*. Zo dat Beka hier inderdaad geweest is een Uitlegger van Melis. Maar hoe duidelijk hy ook sprak, zo is 'er echter in de Vertaaling zyner woorden, met het *Werreldlyke Recht* niet minder gebrabbeld dan by onzen Dichter. Zo leestmen by Matthæus p. 114. *Ende als Keyser Henric dese twydracht vernam, seinde by Dirc van*

Hol-

Hollant, *sinen Neve*, *vingherlijn ende staf*, *ende setten int* Bisdom, *ter tijt toe dattet* Waerlike recht *in den Hof van* *Romen geëyndt was*, *wilc hoer dat* Bisdom *behouden soude.* Even alsof de twee verkooren Bisschoppen te Romen gingen pleiten om dat *Waerlike recht.* Doch denk niet, dat de Vertaaler zelf zo onkundig was. Verre vandaar. Zie hier hoe die spreekt in beide myne *MSS*, 't een f. 77 b. het ander f. 26 c. welk laatste, zo 't schijnt in Overijssel geschreeven, ik gevolgd heb: —— *eñ satte hem int* Bisdom. *mer dat* Wartlicke recht *beval by Greve Deric van Hollant toe bewaren; ter tijt toe dattet in den Hof toe Roemen gheëndet were*, *wellic van hem dat* Bisdoem *beholden solde.* Al deeze brabbelingen zijn veroorzaakt door de dubbelzinnigheid van het woord *Bisdom* by den echten Vertaaler van Beka, en van *Bisscopdoem* by onzen Dichter ✝. 1164 en 1169. Beka spreekt, in alles onverbeterlijk. 't Geen de Keizer aan den Domproost Diederik gaf, heet hy *Investitura Episcopatus*: het geen de Keizer aan den Graave Diederik gaf, *Temporalis Jurisdictio*: het geene te Rome beslist moest worden, met één woord, *Pontificium.* Uitschryvers, die zich met het Latijn, 't zy van Meerhout, 't zy van Beka, niet bemoeiden, en noch Melis noch den Vertaaler van Beka verstonden, bedorven, door hunne ontydige lapzalvery, den eenen en den anderen. B. II. ✝. 1152.

✝. 1249 Dander) *Beatrix* geheeten, die in 't jaar 1220 in huwelijk getreeden is met Ferdinand III, Koning van Kastilien en Leon. zie Mariana de Reb. Hisp. L. XII. c. 9. Wonderlijk, weder, heeftmen met deeze *Beatrix* geleefd. Heiss noemt haar de jongste der drie zusteren, en zegt datze in 1207 getrouwd is met *Otto*, mededinger en eerlang opvolger van haaren Vader Philips. Dit kon, ten deele, waar zijn: want *Otto* is overleeden in 1218; en gevolgelijk kon zijn Weduwe in 1220 hertrouwd zijn in Spanje. Maar wat schijn van waarheid, dat een jong Koning van 20 jaaren zich zou verbonden hebben met eene Vrouw, die, behalve dat hyze noit gezien hadt, reeds elf jaaren met een' ander' man in huwelijk geleefd hadt? Ook wederspreekt het Mariana, als hy *Beatrix*, toen Ferdinand haar aanzocht, noemde *Virgo* of *Maagd*; en verder verhaalt, datze hem gebaard heeft zeven zoonen en twee dochters. Dit strijdt dan tegen de Historie in 't algemeen; maar het strijdt ook tegen de *Historie des Rijks* in 't byzonder ✝. 1249.

(zo

B. II. (zo noemde Heiss zijn Werk) dat hy, naamelijk, in 't geheel
¥. niet spreekt van eene Dochter van Philips, uitgetrouwd in
1249. Spanje: het welk nochtans van dat gevolg geweest is, dat de oudste zoon, uit dat Huwelijk gesprooten, Alfonsus X, alleen daarom, tot Keizer verkooren is geweest, tegen Hertog Richard, na de dood van onzen Koning of Keizer Willem. Hierom zeiden die van Pisa, uit naame van zich zelfs en van veele anderen, van Koning Alfonsus, dat hem 't Keizerrijk toekwam, als *die in rechte lijn gesprooten was uit den Huize van Zwaben.* zie Supl. au Corps Dipl. T. I. p. 104. n. 126. dat is, gelijk Mariana het uitdrukte L. XIII. c. 10. dat hy was *de Zoon van Beatrix, en, door haar, de Kleinzoon van wylen Keizer Philips.* Dochmen vergat hem eerlang, toen hy zelf scheen vergeeten te zijn, dat hy Keizer was.

Butkens was met *Beatrix* noch erger in den war. p. 204. zegt hy, dat *Otto IV* en *Maria*, dochter van Hertog Henrik I van Brabant, ondertrouwd zijn in 1198. doch dat *Otto* vervolgends eerst getrouwd is met *Beatrix* Philips dochter, en, deeze overleeden zijnde, in 1214 met zyne eerste Bruid *Maria.* Boven zagenwe *Beatrix* als Weduwe van *Otto*; en hier komt *Otto* als Weduwenaar van *Beatrix*: en noit is 't een paar geweest. Butkens wederlegt zich zelven p. 246. daar hy aan Philips geeft vier dochters, *Maria* getrouwd in Brabant, *Conigonde* in Bohemen, Beatrix in Spanje, en *N. N.* met Keizer *Otto.* Ik heb 'er niets by te voegen. *N. N.* zegt alles.

Hubner taf. 151. noemt de eerste Vrouw van *Otto IV, Elisa of Beatrix*, overleeden kort na het byleger, enz. Maar taf. 28. zijn *Beatrix* en *Elisa* Zusters; *Beatrix* Vrouw van *Otto* sterft 1212. *Elisa* getrouwd met Henrik V Hertog van Brabant, sterft 1252. Maar taf. 41. sterft zy, *Elisa*, 1235 Koningin van Spanje. Het was *Beatrix*, Koningin van Spanje, die in 't jaar 1234 overleeden is: en het was *Maria*, die Hertogin van Brabant geweest is. zodat die *Elisa*, even als *N. N.* by Butkens, een verdichte naam is, omdatmen, voor drie Dochters van Keizer Philips, eenen Man te veel hadt gevonden.

De Benedictynen, in hun Art de vérifier les Dates, waaren ook zeer ongelukkig met die, buiten haare schuld, lastige *Beatrix.* Zy zeggen p. 456 b. dat Keizer *Otto* twee Vrouwen gehad heeft, *Beatrix fille du* Roi Philippe, *et Marie fille*

fille du Duc de Brabant. Wie was die *Koning Philips*, Vader van *Beatrix?* en waar was hy Koning? Het schijnt, datze hunnen Leezer wilden doen denken aan *Philips Augustus* toen Koning van Vrankrijk. (daar leefde te dier tijd geen andere *Koning Philips.*) Maar zy zelfs geeven aan deezen Koning p. 502. niet meer dan ééne Dochter, *Maria* genoemd, van welker Huwelijk zy niet spreeken. Hun *Koning Philips* was *Keizer Philips*, dien zy, in hunnen stijl, geen *Koning* zouden genoemd hebben, zo zy zich zelfs niet in een' doolhof bevonden hadden. Zy konden, zonder letterlijk uit hun eigen Werk overtuigd te worden van dwaaling, deezen *Philips*, noch *Koning van Vrankrijk*, noch *Keizer*, noemen. 't Eerste is reeds beweezen. Het tweede blijkt uit het geene zy p. 682. zeggen van Ferdinand III, Koning van Kastilien: *L'an* 1219 (1220, zeiden wy in 't begin, uit Mariana) *le* 30 *de Novembre, Ferdinand épouse* BEATRIX FILLE DE PHILIPPE, *Duc de Souabe*, EMPEREUR *d'Allemagne.* En dus wederspreeken zy zich zelfs niet minder dan Butkens deedt. Behalve dat Butkens openhartig sprak; zy, bewimpeld. B. II. ¥. 1249.

De genoemde Schryvers, die wy langs byzondere paden, hebben zien dwaalen, waaren altemaal Nieuwen. Zie hier meer dan een' Ouden, allen te vinden onder de Brunswijksche Schryvers by Leibnits. Vooreerst, Chron. vetus Ducum Brunsv. T. II. p. 17. *Hic* [Otto] *duxit uxorem* BEATRICEM, REGIS PHILIPPI *filiam, quæ obiit A. Dni* 1213, *III Id. Augusti. Postea duxit* Mariam, *sororem Ducum Brabantiæ.* De Dichter van de Brunsw. Rijmkronijk T. III. c. 60. ¥. 55. zegt ook, dat *Otto* getrouwd was, eerst met BEATRIX, dochter van Philips, die veertien dagen daarna overleedt in 1212; en vervolgends met *Maria* van Brabant: en tusschen beiden, dat *Otto* de Zuster van *Beatrix*, welke Zuster hy niet noemt, uittrouwde aan eenen Koning van Spanje, wiens naam hy niet wist. Maar in de Historia de Guelfis T. I. p. 805. worden wel de twee zelfde Vrouwen aan *Otto* gegeeven, doch eerst *Maria*, en daarna *Beatrix*, met deeze byvoeginge, dat zy, te weeten Philips en Otto, daardoor bevredigd zijn geworden. Arnoldus Lubecensis, Vervolgschryver van Helmoldi Chron. Slavor. vertelt, in zijn laatste Boek c. 19. by Leibnits T. II. p. 741. van eene groote vergadering van geestelyke en werreldlyke Vorsten, te Wirtsburg, waarin *Otto* voorstelde, of hem geoorloofd waare te trouwen met eene *Dochter*

B. II. ✝. 1249. *ter van Koning Philips*, zyne bloedverwante? en 't besluit was, ja. Doch met die vertelling, die ganſch niet natuurlijk is, zal ik my niet ophouden, omdat daarenboven de naam van die Dochter niet gemeld wordt.

M. Henrik Bunting, Braunſchw. und Luneb. Chronica, tweede Uitg. te Maagdeburg 1596. f. 79 a. verhaalt ons, dat *Otto* van zyne eerſte Vrouw, *Maria*, *geboren Hertogin van Brabant*, geſcheiden is om namaagſchap, ſchoon zy hem twee Dochters gebaard hadt. • Op welke woorden, *twee Dochters*, iemand op den kant aantekende: ERROR EST. *vid. Edit. Meybomiana hujus Chronici f.* 180. Naderhand trouwde *Otto Beatrix*, dochter van den R. Koning Philips. De zelfde hand ſchreef alleen op den naam van *Beatrix*, daar nevens: ITERUM ERROR. Haar dood wordt daar f. 84 a. geſteld op 't jaar 1212. en zy zou begraaven zijn te Brunswijk in de Domkerk van S. Blaſius en Jan Baptiſt, onder dit Grafſchrift:

Filia formoſa, nunc cinis, ante roſa.

Het welk zou konnen dienen tot een Grafſchrift van eene mooye Boerenmeid: geenszins van eene Moeder van negen kinderen, en daarenboven Koningin van Spanje. Onze éene Melis hadt beter kennis aan *Beatrix*, dan alle de genoemde Schryvers te ſaamen.

✝. 1253. ✝. 1253 Die den leſten Henric wan) voor *leſten*, ſtaat in B *ardſchen:* in H *aerdſchen:* alsof dees de *Aardsbenrik* van alle de Henriken geweeſt was. De leſte Henrik is *Hertog Henrik III.* zoon van Hertog Henrik II en van Maria van Zwaben. Alk. die hier 't woord *leſten* niet vondt, ſloeg 'er in den blinden naar, en zette daarnevens, *de Vierde*. Dit is zo bijſter, datmen zou mogen twijffelen, wien hy voor *Henrik den Vierden* hieldt. Doch hy leert het ons in eene andere Aantek. p. 79. op deeze woorden, die ik vinde in B en H, maar niet in A (vergelijk hier III. 602) daar geſproken wordt van de Vrouw van Graaf Florens IV,

— — *Machtelt van Brabant*,
HERTOGHE *Heynrix dochter, als ict vant*,
Des EERSTS *Heynrix vanden drien*,
Diemen elc na andren mach ſien.

want daar tekende hy op den tweeden deezer regelen aan, *de* 4. *van die naam:* en de twee volgenden verklaart hy aldus: *dat is de Eerſte Henrik na de drie Eerſte Henrikken, tuſſchen*

wel-

welke de drie Godfriden gebeerscht hebben. Doch dat is eene ongezoute geleerdheid. De drie eerste Henriken magmen, in de Historien, niet zien *elc na andren;* maar wel de drie laatsten; en dus hadt de Dichter, met die aanwyzinge, reeds konnen volstaan. Maar hy sprak daarenboven van drie HERTOGEN Henrik; de drie vroegeren waaren GRAAVEN Henrik: en gevolgelijk is de *Vierde Henrik* geweest de EERSTE HERTOG *Henrik;* gelijk zelfs in die vaarzen zo duidelijk te leezen is: en noch duidelyker in het Graffchrift van dien zelfden Hertog by Butkens p. 202. B. II. ✝. 1253.

Hic PRIMUS *jacet* Henricus DUX, *ordine* QUARTUS.

en zo telde Butkens; niet Henrik IV, V of VI; maar wederom I; II, III. Maar als Alk. alleenlijk acht gegeeven hadt, dat dees *leste*, of gelijk hy gevonden hadt, *aerdsche Henrik*, door den Dichter zelven ✝. 1254 beschreeven wordt als Vader van Hertog *Jan*, hy zou gezien hebben, dat hy deezen Henrik niet den *Vierden*, maar den *Zesden* hadt moeten noemen. Want na de drie laatste Henriken volgden wederom drie Jannen. Nu zegt hy het ongerijmdste dat oit uit eenige penne gevallen is. Want Maria van Zwaben trouwde Henrik V (om nu die rekening te volgen), Zoon van Henrik IV; en zy werdt moeder van Henrik VI. Is zy dan Moeder geweest van Henrik IV, gelijk Alk. hier zegt, zo is zy Moeder geweest van haar' Schoonvader, Grootmoeder van haar' Man; Overgrootmoeder van haar' eigen Zoon. De vaarzen, boven uit B en H aangehaald, doch die hier niet gevonden worden, vind ik aldus uitgedrukt in den Spiegel Hist. B. I. c. 2.

—— *Joncfer Machtilden van Brabant,*
Die 's MIDDELS HERTOGHE *dochter was*
Van den drien Heinriken ——.

waarop Le Long aantekende met de eigen woorden van Alk. *te weeten, die na de drie Godfrieden hebben gebeerscht.* Even alsof 'er, voor de drie Godfrieden ook drie *Hertogen* Henrik geweest waaren. Nutter hadt hy konnen aanmerken, dat zijn eigen Dichter spoorbijster was, en dat Machteld, vrouw van Graaf Florens IV, geweest is de Dochter van den *eersten Hertog* Henrik, en niet van den *middelsten;* want die was haar Broeder.

✝. 1359 (Twe dusent pont) of *mark:* zie boven by ✝. 706. Hier staat my weer veel in den weg, daar ik niet door kan zonder het om verre te werpen. Merk vooraf, dat Meerhout, ✝. 1359.

Sto-

B. II. †. 1359. Stoke, Beka, de ongenoemde Klerk, enz. allerduidelijkst zeggen, dat Graaf Diederik, gevangen zijnde, met den Hertog verzoend is voor 2000 Mark: zonder van eenige andere voorwaarde te spreeken. Maar Butkens (p. 164. en Pr. p. 53. 54) heeft in de voorgaande eeuwe, uit de *Registers van Brabant*, in 't licht gegeeven eenen Brief, volgends welken Diederik, ten uitersten in 't naauw gebragt, zich en zyne Nakomelingen zoude erkend hebben voor Leenmannen des Hertogs van Brabant, met belofte van hem IN PERSOON te dienen tegen alle vyanden, UITGEZONDERD HET KEIZERRIJK. zie Mieris op den Klerk p. 89. en breeder Vaderl. Hist. B. VII. p. 293 en 294. daarmen deeze kanttekening vindt: *Merk hier aan*, zegt hy, *dat de Graaf van Holland, als een Leenman des Keizerrijks zijnde, niet belooven wil, den Hertog, tegen het Keizerrijk, te dienen. Wy hebben 'er, hierboven bl. 257, in het Verdrag met Vlaanderen, nog een voorbeeld van gezien*, enz. De valscheid van dat Vlaamsche Verdrag bewyzen wy elders. zie de Breeder Aantek. III. 554. De onechtheid van dit Brabantsche zullen wy hier in helderen dag stellen.

VOOREERST is kwaalijk te denken, dat MEERHOUT, die toen al een man op zijn dagen geweest is, en de roekeloosheid van den Graaf zo openlijk, zo deftig, bestraft, hiervan niets geweeten; of, zo hy 't geweeten hadt, niets gemeld zoude hebben. En het is een groot verzuim op zich zelf, datmen de getuigenis van eenen zo achtbaaren tijdgenoot, noch al blijft aanhaalen onder den naam van *Willem Procurator*, die zelfs jonger geweest is dan Melis Stoke; waardoor zijn getuigenis veel van haare waarde verliest. Die tijdgenoot spreekt van een somme gelds, niet van 't Leenmanschap. De Brief spreekt van 't Leenmanschap, niet van geld. Wie hier tegen de waarheid spreeke, zal zich wel ontwinden.

TEN ANDEREN is het al wat byzonders, dat die arme Graaven van Holland, gevangen zijnde, hunne vryheid niet weder konden erlangen, zonder zich en hunne Nakomelingen telkens te erkennen voor Leenmannen van den Overwinnaar. Noch vreemder is, datmen alles, wat diergelijks buiten verdicht is door de geenen, die het gaarne zo gehad hadden, binnen met greetigheid omhelst; alleen omdat het van buiten komt. Maar allervreemdst, dat wy, daarmede noch niet vernoegd, 'er van 't onze noch wat byvoegen, om noch al meer Heeren over onze Graaven in 't spel te brengen. By

veele anderen zoude ik ſtilzwygende konnen overſtappen, het B. II.
geen ik hier, in de Vaderl. Hiſt. p. 291. niet ongemerkt voor- ℣.
by kan. Ik moet daar leezen: *De Biſſchop en Graaf Dirk* 1359.
ſlooten eene vaſte vrede [Beka p. 63] *van welke de voorwaarden onbekend zijn. Alleen blijkt, van elders, dat Graaf Dirk zig, waarſchijnlijk na 't ſluiten deezer vrede, voor een Leenman des Utrechtſchen Biſſchops erkend heeft* [Heda p. 188]. Ondertuſſchen vind ik by Heda p. 188. niet anders dan eenen Brief, niet van Graaf Dirk, maar van Graaf Willem, toen die, na 't verjaagen van Lod. van Loon, zynen vrede maakte met den Biſſchop van Utrecht, in 't jaar 1204. in welken Willem erkent, van den Biſſchop te Leen ontvangen te hebben het geene zijn Broeder Diederik van den zelven te Leen plag te houden. Dit geloof ik. De *Koningen van Engeland* zijn eertijds Leenmannen geweeſt van Vrankrijk; maar dat raakte *Engeland* niet. Het volgende kan niet waar zijn. Men doet Graaf Willem daar aldus ſpreeken: *Cum omne feudum, quod frater meus b. m. Theodericus Comes Hollandiæ ab Eccl. Traj. juſte poſſederat, a manu* DOMINI MEI *Theodrici Traj. Ep. recepiſſem, eique ſicut* LEGIUS HOMO LEGIAM FIDELITATEM *ſervare juraſſem, &c.* Zie het aanhangſel achter onze Aantek. III. 570. Maar wat is dit te zeggen? *Graaf Dirk erkende zich voor Leenman des Biſſchops.* Zo moet hy iets te Leen ontvangen hebben. Wat was dat? Alwederom het Graafſchap van Holland? of een ſtuk van 't zelve? Zegtmen, Ja: zo zegtmen een beuzeling. Zegtmen, Neen: zo komt die aanmerking niet te pas. Ondertuſſchen hadt de Schryver de voorwaarden des Vredes konnen vinden by den tijdgenoot Meerhout p. 495. en hadt zich behoord daarmede te genoegen.

TEN DERDEN, en om wat nader te komen, verſcheiden perſoonen, onder den Brabantſchen Brief gemeld als *Mannen van Graaf Diederik en Hollandſche Edelen*, getuigen openbaarlijk, dat de Brief, en dus ook 't Verdrag, daarin, en nergens anders, gemeld, valſch en verzierd is. zie dit in 't breede verhandeld, hieronder by ℣. 1387.

TEN VIERDEN, dat in 't byzonder die woorden, *uitgezonderd het Keizerrijk*, lijnrecht tegen de waarheid aanloopen, zal zich zelf ontdekken, alsmen het oog ſlaat op het Huwelijks verdrag, tuſſchen Florens IV en Machteld van Brabant,

B. II. toen beide kinderen, geslooten den 5 Nov. 1214; en sedert
✝. voltrokken: waarin noch schijn noch schaduwe van eenige
1359. Leenroerigheid gevonden wordt: maar, integendeel, de Hertog en Graaf, als gelyke en van niemand afhangende Vorsten, zich verbinden *te zweeren, dat zy zich onderling, ter goeder trouwe, voor altoos, met al hun vermogen, zullen helpen, tot beschermingе hunner landen, tegen ALLE MENSCHEN; en dit mede door hunne Leenmannen doen bezweeren: En buiten 's lands, zouden zy zich onderling byspringen tegen ALLEN, daar zy 't met eere zouden konnen doen.* zie Butkens p. 211. 212. en zyne Proeven p. 65. Mag ik nu niet wel vraagen, waarom zo zaakelyke woorden met stilzwygen zijn voorbygegaan in het uittreksel van dien Brief, te vinden in de Vaderl. Hist. B. VIII. p. 337, 338? Waarom hier ook niet, *Uitgezonderd het Keizerrijk*, gelijkmen Diederik, elf jaaren te vooren, deedt spreeken? De reden is, omdat de Brief van 1214 echt, die van 1203 valsch is. En daarom stryden zy als water en vuur. Hertog en Graaf verbonden zich hunne wederzijdsche Landen te zullen beschermen *tegen alle menschen:* dat is, zo 't noodig waar, tegen den Keizer zo wel als tegen anderen. Maar buiten 's lands, verpligtten zy zich niet verder dan tot onderlinge hulpe *tegen allen, daar zy 't met eere zouden konnen doen.* Welke uitzondering in 't laatste lid, een spreekend bewijs is, dat, in het eerste, de woorden *tegen alle menschen*, volstrektelijk geene uitzondering konnen toelaaten.

Ten vijfden: de Vaderl. Schryver schijnt evenwel de echtheid van dien Brief, van 1203, te bewyzen, laatende op het uittreksel, en zijn toestemmend gevoelen over het Brabantsche Leenrecht, aanstonds volgen p. 295. *'t Liep aan tot in het jaar* 1280 [lees 1283] *eer de Graaven van Holland van deeze Leenroerigheid ontheven werden.* En B. IX. p. 35. *also deeze* [Hertog Jan I.] *hem* [Graave Florens V] *van de Leenroerigheid, die Holland aan Brabant, wegens DORDRECHT en eenige Landen daaromtrent, schuldig was, by opene Brieven, den elfden van Grasmaand des jaars* 1283 *gegeeven, volkomenlijk vry verklaard hadt.* 't Is vreemd. Men geeft my, ongevraagd, het geweer in handen, om dien Brief van 1203, en des zelfs inhoud, zo 'er noch leeven in is, den doodsteek te geeven. Die Kwijtschelding zelve leestmen in 't Latijn by

Mat-

Matthæus op Beka p. 54. en wy hebben noodig geoordeeld de B. II. zelve hier, vertaald, in te lasschen. ✝. 1359.

„ Wy Jan, enz. doen kond aan allen, die deezen tegen-
„ woordigen zullen hooren of zien, en erkennen openlijk, en
„ betuigen by deezen, dat wy, na gehouden raad met onze
„ Getrouwe Mannen, de Manschap, die wy van den Door-
„ luchtigen Man, Heere Florens Graave van Holland, on-
„ zen geliefden Bloedverwant, *met Recht*, zo WY MEEN-
„ DEN, *gewoon waaren te vorderen*; en die ons de voorsz
„ Graaf, *met Recht*, zo MEN MEENDE, ALTIJD GEWEIGERD
„ HEEFT TE DOEN, nietig verklaard hebben, en by deezen
„ gansch nietig verklaaren; zullende wy, of onze Erfgenaa-
„ men, de zelve noit van den voornoemden Graave, of van
„ des zelfs Erfgenaamen, in eeniger wyze vorderen. En zo
„ het gebeurde, dat 'er naderhand Brieven of schriften ge-
„ vonden wierden, melding maakende van de voorsz Man-
„ schap, die verklaaren wy, voor ons en voor onze Erfge-
„ naamen, krachteloos en ganschelijk van onwaarde."

Datmen nu in 't Charterb. p. 433. in deezen Brief leest, *semper* TENUIT *faciendum*, voor RENUIT, is een leelyke misstal. 't Is, met één woord, geen kwijtschelding van eene verschuldigde, maar, integendeel, een plegtige, en tevens vriendelyke, erkentenis van eene, ten onrechte gevorderde, en te recht geweigerde, Manschap. Dat ook de Hertog niet spreekt van zyne noch van 's Graaven Voorouderen, is een bewijs, dat die Voorouders, van die Leenroerigheid noit gedroomd hebben. En nochtans dorst Matthæus, op eenen verzekerenden toon, zeggen, dat de Eed, dien onze Graaven (van Diederik VII af) aan de Hertogen, als hunne Leenheeren, schuldig waaren, niet heeft opgehouden gedaan te worden voor 't jaar 1283. En daarop laat hy, als tot bewijs, volgen den bovenstaanden Brief, waarin de Hertog openlijk bekent, dat Graaf Florens den zelven *altijd geweigerd* hadt, en wel *met recht*; gelijk hy erkent door het afstaan van zijn eigen *gemeend recht*: zonder een woord te melden van *Gunst*, *Gifte* of *Kwijtschelding*e.

Maar, TEN ZESDEN, om wat reden zou Hertog Jan zulk een vreemde en ongewoone milddaadigheid geoeffend hebben jegen Graaf Florens? Ook dit zegt ons Matthæus; naamelijk, Omdat, of nadat, *Florens getrouwd was met Beatrix, dochter van Hertog Jan*. Doch, by ongeluk, was Beatrix, Vrouw

B. II. ✝. 1359. van Florens, de Dochter van Graave Guy van Vlaanderen; van wien ook Hertog Jan eene dochter te wyve hadt. Daar waaren, uit de Historien, andere redenen op te geeven, indien het kon waar zijn dat Jan zynen Schoonbroeder Florens de Manschap kwijtgescholden hadt alleen om hem zyne gunst en vriendschap te toonen. Doch dat waar eene dwaaze daad geweest; en weinig beter dan of een Koning zynen lieveling, uit gunst, ontsloeg van den Eed van Getrouwigheid. De magt en 't aanzien van *Hertogen* en *Graaven* in die tijd, bestondt alleenlijk in de menigte en edelheid hunner *Leenmannen*. Onder die van Brabant hadt Florens, Graaf van Holland, uitgemunt, zo hy 'er oit onder behoord hadt. Zich van de zulken ontdoen, is zijn eigen wieken fnuiken. Zie eens, hoe verre onze Hollandsche Schryvers loopen; daar zelfs de Brabantsche Butkens, die den Brief van 1203 ontdekt en uitgegeeven heeft, op des zelfs gezag, alleenlijk de Broeders, Diederik en Willem, Graaven van Holland, *als Heeren der landen tusschen Stryene en Waalwijk*, geplaatst heeft onder de Leenmannen van Brabant, ten tyde van Hertog Henrik I. Maar onder de twee volgende Henriken en Jan I, worden by hem geen Graaven van Holland, als Leenmannen, meer gevonden. Ten overtuigenden bewyze, dat, buiten dien eenen Brief, dien wy toonen verdicht te zijn, van dat Leenmanschap geene andere voetstappen in Brabant te vinden zijn geweest. Maar om wat reden gaf dan Jan I, in 1283, zulk een' Brief aan Florens? Omdat hy edelmoedig was, en het Recht, dat hy wel wist te handhaaven als hy meende dat het hem toekwam, ook aan anderen niet wilde weigeren. Want het was een Rechtelijk verschil. Jan vorderde de Manschap van Florens. Florens weigerde die. Beide *meenden zy, met recht*. Om dit te beslissen, konmen, ter eerster aanspraake, zich by geene andere Rechters vervoegen, dan by de Leenmannen van Brabant. Jan brengt daar de zaak, houdt raad met zyne Leenmannen, en 't besluit is, dat hy afstand doet van zynen eisch. Waarom? dat spreekt van zelf. Omdatmen in de *Registers van Brabant* niets gevonden hadt om dien eisch te staaven. Gevolgelijk vondtmen daar toen dien Brief niet, dien Butkens echter vierd'halve eeuw laater, in die *Registers* gevonden heeft: of, vondtmen hem, men verklaarde hem voor valsch.

TEN ZEVENDEN: die moedige Diederik, gelijk hem Meer-

hout

hout befchreef, moet, in zijn gevangenis, wel zeer neerflag- B. II.
tig geweeft zijn, dat hy zulk een lafhartig en fchandelijk Ver- ✠.
drag zoude aangegaan hebben. Of kon hy anders zyne vry- 1359.
heid niet weder bekomen? Verre vandaar. De genoemde Tijdgenoot zegt, dat Diederik gevangen is in 't jaar 1202, *ante nativitatem Dei genitricis*, dat ik verftaa, daags voor Maria geboorte, dat is op den 7 September: en dat hy noch in dat zelfde jaar 1202 met den Hertog verzoend is. Maar het Verdrag zoude geflooten zijn den 3 Nov. 1203; en dus meer dan een jaar laater. Toen zou Diederik te Loven geweeft zijn. En nochtans is hy, den volgenden dag, 4 Nov. 1203, na verfcheiden dagen ziek geweeft te zijn, binnen Dordrecht overleeden. Dit heeft ook de Vaderl. Schryver opgemerkt, en hy zoekt het te verhelpen door 't leeven van Diederik wat uit te rekken. Doch daar hapert het niet; maar aan de Tijdtekening van het Verdrag. 't Welk licht zijn kan, alsmen flechts vreemde affchriften moet volgen. Maar als Butkens Pr. p. 53. het ons voordraagt onder dit opfchrift; *Lettres tirées des Regiftres de Brabant;* zo verbeeldtmen zich, datmen 't heeft uit de eerfte hand: en men trekt de geloofwaardigheid dier *Regifters* met recht in twijffel, als 'er zulke bedorven ftukken uit voortgebragt worden (Doch dit hebben zy met anderen gemeen). Zo ftaat 'er onder, by Butkens: *Data funt hæc anno Dom. Inc. MCC. III. tertio Nonas Novembris.* Maar by Ant. Matthæus aldus: *Acta hæc apud Lovanium anno Dom. Inc. CIↃ. CC. tertio Non. Novembr.* Dat fcheelt te veel. E. van Dinter, die, in de vijftiende eeuw, lang Secretaris der Hertogen geweeft is, verhaalt het geval met de eigen woorden des Verdrags (zie Matthæus p. 53) en zegt dat het getroffen is *in Lovanio*, *Anno* 1200. 3 *Non. Nov.* en gevolgelijk heeft het geen betrekking ter werreld tot de gevangenisfe van Graaf Diederik, twee en twintig maanden daarna gebeurd. Bewijs ik dan nu dat het geflooten is in 1200? Geenszins. Ik heb beweezen, dat zulks niet gefchied is op 3 Nov. 1203. Nu zal ik, voor 't laatfte, bewyzen, dat het ook niet gefchied is op 3 Nov. 1200. Want dan moeft Graaf Diederik zo meineedig als lafhartig geweeft zijn. Hy verbondt zich, zomen wil, met eede, den Hertog, als zynen Leenheer, te zullen helpen tegen allen, uitgezonderd het Keizerrijk. Dit bezwoer hy 3 Nov. 1200. en in 1202 valt hy met magt in Brabant, om den Graaf van Gelre te helpen tegen den Hertog, hun bei-

B. II. beider Heer. Dit kon hy niet doen, zonder meineedig te zijn;
ꝟ. of hy moest zyne Manschap vooraf opgezeid, en alles wat hy
1359. van den Hertog te leen hieldt, aan den zelven afgestaan hebben. zie A. Matthæus Anal. III. p. 592 en 623. ook onzen Dichter VII. 180-199. Toen Graaf Reinoud van Gelre begon te oorloogen tegen zynen Leenheer, Hertog Jan I, om het Hertogdom van Limborg, zeide hy hem de Manschap op; maar bleef in 't bezit der Landen. 't Welk de tijdgenoot Jan van Heelu uitdrukkelijk aangetekend heeft p. 104.

Die Grave van Gelre was Man
TSertoghen, doen men began
Dat orloge: maer hi hadde gegeven
Sine Manscap op, ende was bleven
In dat selve Goet nochtan,
Daer hi te voren af was Man.

zie het in 't Fransch by Butkens p. 307. die 'er byvoegt, dat zulks streedt *tegen de Leenwetten, te dier tijd in acht genomen.* Dit schijnt de Geldersche gewoonte geweest te zijn in die eeuwe. Want ook in 1202 beoorloogde Graaf Otte van Gelre zynen Leenheer, Hertog Henrik I, en bleef in het Goed. Welken handel Butkens p. 161. noemde, *la desloiauté et felonnie du Geldrois:* die daarom door de Mannen van Brabant verklaard werdt verbeurd te hebben alles wat hy van den Hertog te leen bezat; en dat dees daarmede konde handelen naar zijn welgevallen. Waarom nu zulk een vonnis ook niet uitgesproken over dien van Holland, die juist in 't zelfde geval zoude geweest zijn? De reden is klaar. Omdat de Mannen van Brabant in 1202 noch niet wisten, gelijkze naderhand in 1283 ook niet konden vinden, dat de Graaf van Holland een Leenman was van Brabant. Hubert, Heer van Culenborg, zich in 1409 verbonden hebbende tegen zynen Heer, den Hertog van Gelre, zeide hem Manschap en Goed op in dit Briefken: *Ick Huybert Heere van Culenborg ende ter Leck late u weten met desen Brieve, dat ik u opdrage alsulke Goeden, Leen ende Manschappe als ik van u ontfangen ende gehouden hebbe, want ik niet langer daer af in uwer huldinge ende Eede staen en wil.* zie Voet van Oudheusden, Beschr. van Culemborg p. 47.

Ten Achtsten; en ten overvloede: de nu beweezen nietigheid van dat Leenmanschap vertoont zich ook niet onduister daarin, datmen, niet weetende, of ontveinzende, dat het

ver-

verschil reeds den 11 April 1283, volgends den hierboven B. II.
vertaalden Brief, na een rechtelijk onderzoek, beslist was ten ℣.
voordeele van Holland, 24 jaaren daarna, naamelijk op den 1359.
10 April 1307, weder eenen Brief verdicht, of misschien laater eenen echten Brief van dien tijd met een valsch aanhangsel verrijkt heeft, om te bewyzen; niet, dat dat Recht van Brabant op Holland noch in kracht was (want daarvan was het tegendeel te werreldkundig) maar simpelijk, dat het in kracht geweest zoude zijn, tot dat het, niet door Hertog Jan I, in 1283, maar door Hertog Jan II, in 1307, te niete gedaan was. Het stukje, daar ik het oog op heb, kuntge vinden in de Proeven van Butkens p. 140. n. 2. onder het opschrift van *Extraict des Chartes de Brabant.* want het is geen Brief, maar een zogenoemd Uittreksel eens Briefs, onder den naam van *Vrede* tusschen Hertog Jan II en Graaf Willem III, gesllooten te Bergen in Henegouwen, den 10 April 1307. Hierin zegtmen, zo als ik het uit oud Fransch vertaald heb: „ En inzon„ derheid is de Hertog verdraagen, dat hy zal overgeeven aan „ den Graaf de *Brieven, die hy heeft wegens de* MANSCHAP „ VAN ZUIDHOLLAND, die hy van den Graave gevorderd hadt: „ van welke [Brieven] de Hertog afstand doet, gelijk ook „ van de Manschap voor nu als dan, enz.“ Dit nu was volstrekt onmogelijk; en daarom is het volstrekt valsch. Vergelijk het met den bovenstaanden Brief van 11 April 1283, waarin Jan I eene volleedige uitspraak van dat Pleit gedaan heeft, in weinig woorden, maar zo gepast en deftig, dat ik durve zeggen, dat 'er niets overtollig is, niets ontbreekt. Een voortreffelijk kenmerk der echtheid van Vorstelyke Brieven. Jan I zegt niet, dat hy de *Brieven, die hy hadt*, zal overgeeven, of overgegeeven heeft, aan Florens; maar hy geeft klaar te kennen, dat 'er zulke Brieven wel gezocht, maar niet gevonden zijn, niet waaren. Jan II, integendeel, zegt, ofmen heeft hem doen zeggen, dat hy *die Brieven hadt*, en overgeeven zoude aan Willem. Hadt Jan I die echte Brieven, of eenig bewijs daarvan, konnen vinden; hy zou zynen Eisch wel degelijk staande gehouden, en ten einde toe achtervolgd hebben: nu heeft hy, edelmoediglijk, het verschil beslist tegen zich zelven, omdat hem de noodige Bewyzen ontbraken. En vanwaar toch hadt Jan II in 1307 die Bewyzen, die zijn Vader niet hadt in 1283? Waarenzè nu, kortelings, ergens in een' hoek, op eene verkeerde plaatse, opgeschommeld? 't

B. II. Kan niet baaten. Want zijn Vader hadt reeds alle Brieven,
ꝟ. deezen aangaande, die naderhand zouden mogen gevonden
1559. worden, voor *krachteloos en van onwaarde* verklaard. Enz. Maar, zal licht iemand vraagen, wie toch zou vermaak vinden, zulke logens te verdichten, daar niemand by won? Doch die vraag gaapt wat wijd. Maar vraagtge, in 't byzonder, waarom men Jan II zulk eene onwaarheid hebbe toegedicht? dan antwoord ik, dat het zeer waarschynelijk geschied is, om hem, of zyner gedachtenisse, dienst te doen; en, naamelijk, tot verschooninge van zynen onedelmoedigen inval in Zuidholland, in April 1304, toen Guy van Vlaanderen bezig was met het overrompelen van Noordholland: Welke inval voor den Hertog zo schandelijk geeindigd is, als schandelijk begonnen was. zie beneden VIII. 930. Want echte Bewyzen in handen hebbende, mogt hy met de wapenen eisschen 't geen hy met redenen niet krygen kon. Maar, zijn Vader vermaande eerst Graaf Florens in vriendelijkheid. Waar blijkt, dat Hertog Jan II ook Graaf Jan of Willem voor dien inval, oit in der minne aangesproken heeft? Op de billyke weigering van Florens slaat Jan I den weg in, niet van geweld, maar van Recht. Jan II, ziende Holland buiten allen staat van verweeringe, slaat zonder waarschouwinge, zonder voorgaande vermaaninge, zonder raad te pleegen met zyne Leenmannen; die hem des niet tegenstaande, zo ik den Brabantschen Butkens p. 356. gelooven mag, zijn ongelijk duidelijk vertoonden, den weg van het uiterste geweld in, met omtrent zo veel edelmoedigheid, als die geenen gewoon zijn te gebruiken, die op hunne luimen liggen, om dapperlijk aan te vallen op eenen dapperen vyand, die of slaapt, of door eenen anderen ter aarde geworpen is.

ꝟ. ꝟ. 1365 **hebelt zwaer)** Seb. verklaarde dit zeer wel, *swaer-*
1365. *lijk krank*. maar Alk. kwaalijk, *bevallen in 't Siekbedde*. 't Schijnt dat hy las *bevélt*, in plaatse van *bévelt*. Want *evel* is *ziekte*. en de *E* van 't Voorvoegsel *BE*, versmelt lichtelijk in eene volgende *E*; of scheidt zich van de zelve door een Tusschenwerpsel. Want gelijk *be-eveld* hier verkort is tot *bévelt*; zo is 't, in de zelfde betekenis, verlengd tot *behévelt* by J. van Maerlant Evang. c. 137. f. 140 a,

Dat bi met fiere scade genas
Meneghen, *die* behevelt *was*.

Dit

Dit verklaart reeds onzen Dichter: maar hy verklaart ook zich B. II.
zelven boven ℣. 116. daar *evel suaer* betekent eene *zwaare* ℣.
ziekte; By Kiliaan, op 't woord *Evel*, vindenwe *Sint Jans* 1365.
evel, en *vallende evel*, voor het geene wy nu noemen *Vallende ziekte*; als mede *Lanck-evel*, dat hy letterlijk vertaalt *Morbus iliorum*, gemeenlijk genoemd *Miserere mei*, ook *Iliaca passio*. Bartol. Engelsman B. VII. c. 9. f. 114 d. *dat* vallende evel *wort van Constantinus eñ van anderen Meysters gbieten* Epylencia [Epilepsia] *eñ dese suucte placb in den ouden tiden te bieten die* Gramscap Goods. Ferguut f. 18 b.

Van wat evele *bi daer brocbte*,
Waert in bovede, *waert in bene*,
Hi worde gans, *claer eñ rene*,
Eñ quite van alre pine.

Wacht u, van hier te leezen *ganscb klaar*. *Gans* bestaat op zich zelf, en is, *gezond*, of *geneezen*. hiervan *gansen*, of *ganssen*, voor *geneezen*. Maerlant Evang. c. 65. f. 126 a.

Eist georlovet, datmen macb
Man gansen *up den Saterdacb?*
Daerne sprac niemen te bem dan.
Daer na ganste *bi enen man*.

der Ystor. Bloeme B. I. f. 7 c.

Doen gbingen si gansen *sonder waen*
Die met siecbeden waren bevaen.

en f. 21 c. *Mi ware te telne al te suaer*
Hoe menegben sieken bi ganste *daer*.

Profectus B. I. f. 30 a. *want soe men inder Medicinen contrarie* gheneest *mit contrarien*, *alsoe werden die gbebreke* ghegan-set *mit contrarien Medicinen der oefeningbe*. Belangende de verkorting van *bevelt* voor *be-evelt*, die zou geen verder bewijs noodig hebben; vooral zomen indachtig is het geene wy reeds I. 299. aangetekend hebben van *boosten* voor *be-oosten*. Wy zullen hier evenwel noch iets byvoegen, om de gewoonte onzer oudste Schryveren te leeren kennen. Ferguut f. 18 b.

So sacb bi ene fonteine springen:
Van bliscapen began bi singen.
Dat water began bem wel bagen.
Hine badde gedronken in xij dagen.

bagen voor *bebagen*: gelijk *bagel* voor *bebagel*, Walewein f. 56 b.

Tenen castele baghel *eñ groot*.

 waar-

B. II. waarvoor niet lang daarna f. 57 c. *ene joncfrouwe behaghel*. ge-
†. lijk ook in Ferguut f. 30 a.

1365. *Ene* behagele *Coninginne*.

zo ook *baech* voor *behaech*. Mat. der Sonden f. 31 d. en 34 d. *wat heeft ons ghebaet hoverdie?* *of* baech *der rijcheide*, *wat heeft ons die ghegeven?* en f. 98 a. *soe wie oetmoedich eñ verworpen bahijt draecht om hoverdie of* baech, — *soe ist sonde*. Vergelijk deeze twee plaatsen met die twee van Spiegel, in myne Proeve p. 251. 252. gemeld; en gy zult my toestaan, geloof ik, dat daar BOOG juist is, 't geen hier heet *hoverdie of* BAECH: en dat ik den langgezochten oorsprong van *Boog*, in die zelfde betekenis, eindelijk gevonden heb. In dat zelfde *MS* meermaalen *boeren* en *boert*, voor *beboeren* en *beboort*. En zo verstaa ik ook *boert* by Cl. Willemsz B. IV. c. 2.

Die maechden waren des wel vroe,
Eñ dochten, mocht onse vader zoe
In langhen live leven voirt,
Wi souden wel hebben dat ons boert,
Bet dan hi ons ontstorve,
Eñ onse neve trijc verworve.

Bendighcid voor *behendighcid*, Floris en Bl. f. 12 b.

Daer mocht men merken anden snede
Wonderlec werc eñ bendichede.

gelijk ook wat verder *bendelike* voor *behendelike*. Maerlant Evang. f. 152 b.

Ne waer Josephus was vroet,
Diet met bendicheit *wederstoet.*

Maar in geen woord vind ik dit gemeener, dan in *boef* voor *beboef*. Maerlant f. eod. c.

Vaspasiaen sende in die stede
Sine rudders, dat sise besetten
Te sinen bouf ———.

en B. IX. c. 106. f. 82 a.

Eñ som offerden sise vor dafgode,
Eñ som bilt sise te haren bouf.

Limborg B. II. f. 25 d.

Ic hebbe tuwen boef *wapen an:*
Nu doetse an, edel man.

Doctrinale f. 18 c.

Wi selen nutten van dien,
Daer ons God af heeft versien,

Eñ

En tonsen boef *gemaect heeft.* B. II.
Floris en Bl. f. 12 d. ✝.
En dede hem spannen twee goudine sporen, 1365.
Die hi te sijns selfs boef *hadde vercoren.*

Ik zwijg nu van ons *Buiten* en *Binnen*, komende van *uit* en van *in*. Maar wat is *Boven* anders dan *behoven?* Profectus B. II. c. 45. f. 91 a. *die hogheste tijmmeringhe* behoven *dat diepste fundament.* Alsge aanmerkt dat, in de lettergreep *bo*, de kracht en betekenis ligt van *boog*, van *hoofd*, enz. zo zultge licht toestaan, dat *boven* niet beter kan afgeleid worden dan van *behoven;* waarvanwe u hier een duidelijk voorbeeld mededeelen.

✝. 1385 (Grave van Benthem) lees, *Grave van Gelre.* ✝.
Melis is hier bedorven. Meerhout zeide: *qua* [Aleidis] *jam* 1385.
animo conceperat, Filiam Comiti de Loon *despondere, et sic Hollandensem Comitatum sub ejus dominatum transponere; et ut ejus intentioni nihil subduceretur, sua voluntatis fautores sibi conquisivit omnes fere Principes terra; præcipue Ottonem* Avunculum ejusdem Comitis, *Rutgerum de Merem, Hugonem de Voern, &c.* De saamenhang der woorden is zo klaar, dat ik verzekeren durve, dat Melis zelf hier *Gelre* geschreeven heeft. Maar onkundige Uitschryvers hebben het veranderd in Benthem, om de zelfde reden, als zy *Merem*, of *Meerhem*, veranderden in Haerlem, en den heelen *Oste van Borne* in Hugo van Voerne: waarvan in 't vervolg. Daarenboven zegt Meerhout, *Avunculum*, dat is, Moederlyken Oom: maar *Otto van Benthem* was *Patruus*, Vaderlyke Oom van Graaf Diederik VII. 't Is zeker, dat *Maria*, de Moeder van Graaf Lodewijk, geweest is een Zuster van *Otto II, Graave van Gelre;* die hier alleen voorkomt als zyne toestemming, in den beginne, gegeeven hebbende tot het huwelijk van zynen Neef Lodewijk met Ada; welke hy, alswe gezien hebben, te vooren besproken hadt voor zynen nu overleeden Zoon Henrik. Maar toen Willem zich tegen Lodewijk verzette, en 't vuur des oorlogs uitborst, zat hy stil, en hieldt zich onzydig, volgends Meerhout, en onzen Dichter III. 103.

—— —— *van deser zake*
Bewant hem de van Gelre *niet,*
Omme dat Willam sijn Swagher *hiet.*

zodat Willems Zoon en Erfgenaam, was, een Dochters Zoon;

B. II. *Zoon*; Lodewijk slechts een Zusters *Zoon*, van Graave Otto:
vs. die wy nu allerzekerst weeten dat niet overleeden is in 1202:
1385. zie Buchelius ad Bekam p. 68 (a). Staat ons nu nader te zien, watmen al verder van *Otto van Benthem* gemaakt hebbe.

Wy zagen dat hy by onzen Dichter voorkomt als een begunstiger van Lodewijk en Ada. Integendeel vinden wy hem by Beka p. 63. onder de eersten, die zich tegen Ada zouden verklaard hebben; en p. 64. als een' voorvechter van Willem. Dit strijdt lijnrecht tegen elkanderen. en nochtans is het een zo verre buiten de waarheid als het ander. Beka wil, dat de Hollandsche Edelen, en met naame, Philips van Wassenaar en Willem van Teilingen, de twee sterkten of weeren, ten Bussche en te Zwadenborchdam, met haast opgeworpen hebbende, de eerste bevalen aan *Florens Proost te Utrecht*, de tweede aan *Otto Graave van Benthem*. By wien hadt hy zulks geleezen? Ik denk by niemand. By onzen Dichter, zeker, hadt hy 't niet gevonden. Want behalve de aangeweezen strydigheid ten opzigte van *Otto*, zo noemt Melis wel *Willems Broeder*, *den* Proost *Florens*. zie III. 125 enz. maar nergens noemt hy daar *Otto*, veel min *Otto van Benthem*. Hadt Beka dien *Otto* dan gevonden by Meerhout? 't Schijnt ja: want die noemt daar *Otto* nevens *Florens*. Maar was die *Otto*, *Graaf van Benthem?* Neen. *Florens* en *Otto* waaren beide Proosten: *Fratri suo Florentio et Ottoni*, Praepositis. Waarop Scriverius aantekende: *Dousa in Membranis*, *τὸ* Præpositis *delet; et Othonem Comitem de Benthem designari annotat.* Kwaalijk gedaan van Douza: en kwaalijk gevolgd door Scriverius.

Maar wie was die *Proost Otto?* In het Aanhangsel der Kerkl. Oudheden van den Heere Arn. Drakenborch, vind ik, onder de Proosten der vijf Kerken van Utrecht, maar éénen *Otto*, die hier, te gelijk met den *Domproost* Florens, in aanmerkinge zou konnen komen; naamelijk, *Otto Proost van Oud-Munster*, alleen gemeld op het jaar 1200; en wiens overlyden bepaald wordt op 27 October, zonder melding des jaars. Ik stap echter lichtelijk van deezen *Proost Otto* af, omdat het, buiten andere bedenkelijkheden, een onoplosbaar raadsel is, wat betrekking hy gehad moge hebben tot Graaf Willem, om openlijk te oorloogen tegen zynen Bisschop. Zie dan hier eenen anderen *Proost Otto*, die in eene naauwe betrekking stondt tot Graaf Willem: naamelijk, *Otto Proost van Zanten*,

en

en sedert zelf *Bisschop van Utrecht*, de eerste van dien naam. B. II.
Dees was een Zoon van Otto II, Graave van Gelre; en een †.
Broeder van Aleid, Echtgenoote van Graaf Willem. En dus 1385.
maakten die twee *Proosten*, *Florens* en *Otto*, de een Broeder, de ander Schoonbroeder van Willem, een welvoegelijk paar.

Maar hier doet zich een andere zwaarigheid op. Die Otto is Bisschop gekooren in 't jaar 1212. En niet alleen Beka, maar ook de Ongenoemde Groninger Schryver De Bello Covord. c. 16. en Albertus Stadensis an. 1212, getuigen eenpaariglijk, dat Otto toen maar 18 jaaren oud was. En dan kon hy, op 't einde van 1203, of in 't begin van 1204, noch Proost geweest zijn, noch tegen Bisschop Diederik geoorloogd hebben. Maar hoe hangt dit aan een? Otto, zegtmen, is verkooren in 1212, oud 18 jaaren, en reisde eerst in 1215 naar Romen, om daar ontslag te verwerven wegens 't gebrek zyner jaaren; doch overleedt in 't begin van die reize, te *Northusen*, gelijkmen wil: maar in drie Lat. *MSS* van Beka lees ik *Vorthusen*: en zulks, nadat hy het Bisdom, derde half, of vierde half jaar, in vollen vrede, bestierd hadt. Al watmen van deezen Bisschop, als Bisschop, verhaalt, is zo gering, en dit zo verward, dat ik durve zeggen, datmen niets van hem wist; ja my beroepen op 't verhaal van Meerhout, ten bewyze dat Otto, die in 1203 Proost was, toen hy in 1212 Bisschop werdt, niet XVIII, maar waarschijnlyker XXVIII jaaren is oud geweest. By Albertus kan licht eene X uitgevallen, en Beka daardoor misleid zijn. En dan hadt Otto evenwel noch *twee* jaaren te weinig. Want het was, volgends de Kerkelyke Rechten, niet geoorloofd, dat iemand, die zijn *volle dertig jaaren* niet bereikt hadt, tot Bisschop verkooren wierde. Buchelius en Matthæus hebben het, by deeze gelegenheid aangetekend. En 't was toen noch zolang niet geleeden, dat Paus Alexander III, in de Lateraansche Kerkvergadering des jaars 1179, bevolen hadt, Can. VIII. *nullus in Episcopum* ELIGATUR, *nisi qui jam* TRICESIMUM *ætatis annum egerit*. zie Chron. Gervasii Dorobern. op dat jaar. Heda geeft Otto, in 1212, XXIV jaar.

Ik keer weder tot *Otto van Benthem*. Dat hy kwaalijk zo genoemd is by Melis en Beka, hebbenwe getoond uit Meerhout. Maar ik ben beducht, dat hy ook, by Meerhout zelf, eens ontydig ingedrongen is: te weeten, op 't jaar 1195, toen

hy,

B. II. ✝. 1385. hy, nevens zyne twee Broeders, Bisschop Boudewijn en Domproost Diederik, te Egmond zoude geweest zijn, om hunne Neeven, Diederik en Willem, te verzoenen. Om redenen, dat Meerhout zelf die verzoening, bepaaldelijk, toeschrijft aan den Bisschop en Proost, in deeze woorden p. 483. *Hoc per Episcopum et ipsum Præpositum* ('t is onbegrypelijk, datmen alleen by Matthæus leest, *ipso Præposito*) *tandem elaborato, Willelmus Harlemum venit.* Maar inzonderheid, omdat *Otto van Benthem* by Meerhout, buiten dit eene geval in 1195, daar hy voorkomt als een stomme personaadje, nergens gemeld wordt na het jaar 1173. Dit moetmen onthouden, want het zal zyne invloed hebben op alles dat volgen zal. En dit zal bestaan in eene korte beschouwing van verscheidene Brieven, waarin *Otto van Benthem*, of als Getuigen, of anders, gemeld wordt, zo in als na het jaar 1195. De drie oudsten, die hier in aanmerking komen, zijn van Keizer Henrik VI gegeeven, volgends de opschriften, en den rang, zo als zy in het Charterboek I. p. 128. 130. 131. geplaatst zijn, den 6 Maart en 20 October 1195, en 6 Maart 1196; de eerste en laatste te Geilenhusen; de tweede te Ments: allen ten overstaan van *Otto van Benthem*.

De Eerste Brief is niets. Onder den zelven staat niet 1195, maar 1190: en zulks, volgends de overige Tijdmerken, in de plaatse van 1196. want het is, met één woord, de zelfde met dien van 6 Maart 1196; gelijk met een' opslag des oogs te zien is. Van het geene dan niets is, valt ook niets te zeggen.

De Tweede is gegeeven te *Ments*, den 20 October 1195, en komt voor als eene bevestiging van den *Tol te Geervliet* als een Rijks leen. En men heeft goedgevonden, om het ook door *Otto van Benthem* te doen getuigen. Van zyne bezigheden, in die jaaren, kuntge bericht vinden by Beka p. 58, 59. Zie ook Vaderl. Hist. B. VII. §. 29.

De Derde, alswe gezien hebben, van 6 Maart 1196, is gegeeven te Geilenhusen, en betreft den eigendom van de Veluwe; welk Graafschap Hertog Henrik van Brabant zeide te Leen te hebben van het Rijk; Bisschop Boudewijn integendeel, dat de Hertog het te Leen hieldt van de Utrechtsche Kerke. De Keizer (gelijk het doorgaands gong) bevestigt den Bisschop in zijn beweerd Recht, en dees geeft het op nieuw aan den Hertog, te versterven zo wel op Dochters als op Zoons. Zie Butkens p. 154. Enz. Doch het geen ons niet aan-

gaat,

gaat, konnen wy lichtelijk overstappen. Alleen zal ik aanmerken, dat de Brief niet overeenstemt met het verhaal van Beka: en dat die Keizerlyke Uitspraak ook anders voorkomt in de Geld. Geschied. van Slichtenhorst B. VI. c. 21. Sedert schijnt *Otto van Benthem* wederom metter woon naar Holland vertrokken te zijn. Datmen echter niet licht in eenige Kronijk zal vinden. B. II. ✝. 1385.

Ten Vierden maale vind ik hem, in 't jaar 1201, te *Leiden*, als Getuigen in eenen Brief van Graaf Diederik, ter bevestiginge van zekere oude gifte, die zijn Vader Florens weleer aan de Kerke te Rijnsborg zoude geschonken hebben. De Brief komt in 't Charterboek voor p. 136, als waare hy opgesteld in het Duitsch. Doch dat Duitsch is te jong; en 't oude Latijn of verlooren, of noit geweest.

Voor de Vijfde reize p. 137. in een' Brief gesteld op het jaar 1202, den 21 Aug. volgends eene Vertaaling: maar in 't Latijn staat, *MCCXII. Kal. Sept.* dat is, 1212, 1 Sept. Doch dat kan niet zijn. De Heer Mieris giste, dat hier de tweede *C* moest of kon verplaatst worden achter de *X*, aldus, *MCXCII. Kal. Sept.* en dat zou zijn 1192, 1 Sept. Doch het Latijn kan, zonder verplaatsinge van letteren, ook verklaard worden, alsmen *XII* voegt by *Kal.* en dan is 't, 1200, 21 Aug. In deezen spreekt eerst Graaf Diederik met zijn Vrouwe A. en voorts de zelfde Diederik met zynen Oom *Otto Graave van Benethem*, bevestigende alles wat de Gravin Sofia aan de zelfde Kerke te Rijnsborg zoude gegeeven hebben. Ik zwijg van *Benethem*, gelijk hier in 't Latijn staat, en wy straks in twee andere Stukken van ontwijffelbaare valscheid, weder zullen ontmoeten. Dat de Brief in laater tijd opgesteld is, magmen ook daaruit vermoeden, dat *Otto* daar tweemaal genoemd wordt *Avunculus* van Diederik, in plaatse van *Patruus*. Of wisten de Klerken van Graaf Diederik VII dit onderscheid niet, ter zelver tijd dat Meerhout het zeer wel wist? zie 't begin deezer Aantek. en Meerhout zelven op 't jaar 1132 daar hy Keizer Lotharis noemt *avunculus* van de Zoonen zyner *Zuster* Peternelle; en Herman van Aernsberge *avunculus* van de Dochter zyner *Zuster*. Wisten zy niet het geen die van Bisschop Oto III, zoon van Graaf Willem I, noch wel wisten toen zy den Gelderschen Bisschop Otto I, Schoonbroeder van Willem, noemden *Prædecessor* en *Avunculus*

van

B. II. van hem, Otto III? Zie Drakenborchs Aanhangsel der K. O.
†. p. 90. 91. Enz.
1385. Ten Zesden, noch in een' zonderlingen Giftbrief van den zelfden Diederik en Aleid, p. 139. gesteld op het jaar 1203, zonder dag of plaatse. Een vruchtelooze voorzorg. De Getuigen zijn, *Graaf Otto van Benthem met zyn' Zoon B. Hugo van Voorne, Rutger van Meerbem, Wouter Spierink*, Boudewijn onze Broeder, Marchouia onze Zuster, *en meer anderen.* Dit is zo wiskunstig valsch, als drie en vier zeven zijn. Van *H. van Voorne* en *R. van Meerbem* zullen wy u, in de naastvolgende Aantekening volleedig bericht geeven.

Ten Zevenden, in dien dwaazen Brief van 't jaar 1207. p. 152. waarin Aleid aan den Koning van Engeland zoude geschreeven hebben; *Dat de Graaf van Loon haare Dochter ontvangen hadt van de hand van Grave Otto van Benetbem.* Doch vreezende, dat de Koning dien Graaf van Benethem licht niet zoude gekend hebben, voegde zy 'er zeer vernuftig by: *die geweest was de Oom van den overleeden Heer.* van welken Brief ook nader in het vervolg.

Ten Achtsten, in dit zonderlinge Kabinetstukje ter zelver plaatse, dat ik hier, woordelijk vertaald, geheel laat volgen.
„ THOMAS, door Gods genade Bisschop van Utrecht, en „ 't Kapittel dier plaatse, geeven in hunne opene brieven „ getuigenis, dat de voornoemde Graaf wettiglijk getrouwd „ is met de voornoemde Gravinne, met toestemminge en „ raad des PRIMAATS van geheel Holland. Het zelfde „ schrijft *Otto van Benetbem*, by opene brieven, aan den Ko- „ ning. Al welke opene Brieven gezonden zijn aan den Abt „ van Reading omze te bewaaren." Die Utrechtsche Bisschop Thomas met zijn Kapittel; en die Primaat *van Holland*, benevens die *Voornoemde* Graaf en Gravin, spreeken zo klaar, datze van yder, ook zonder tolk, konnen verstaan worden.

Dus hebbenwe overvloedig beweezen, dat 'er dikwils valschelijk gespeeld is met den naam van *Otto van Bentbem*, dienmen hier, by Melis, ingedrongen heeft in de plaatse van *Graaf Otto van Gelre*; dien Beka noemde in de plaatse van den *Proost Otto van Gelre*: en dienmen zo dikwils de rol van valschen Getuigen heeft doen speelen, datmen, uit de zekerlijk verdichte Brieven, schijnt te moeten gelooven, dat ook de anderen, waarin hy gemeld wordt, niet veel beter zijn. Merk inzonderheid aan, dat hy volgends de vijf laatste

stuk

Stukken in de jaaren 1200, 1201, 1202 en 1203, zich telkens in Holland bevondt, daar hy ook die onbetaamelyke bruiloft van zyne Nicht Ada zou bygewoond hebben: en dat zulk een Hoofdperſonaadje, op die jaaren, nergens by den tijdgenoot Meerhout gedacht wordt. Zijnde ook genoegſaam zeker, dat hy zijn leeven buiten Holland doorgebragt heeft; en zeer waarſchijnlijk, dat hy al vroeger overleeden was. B. II. †. 1385.

†. 1387 van Borne Oeste) ganſch bedorven in Allen, *van Voerne altoe*. 't Was licht te giſſen, dat *altoe* hier is ingeſloopen in de plaatſe van een' eigen naam. Voorts, gelijk hier *Borne* veranderd is in *Voerne*, zo leeſtmen ook in den volgenden regel, voor *Maerhem*, in 't *Haerlem*; in de Andd. *Arem*. Maar beter III. 70. †. 1387.

Mijn heer Rugier van Maerhem,
Ende van Borne mijn heer Oeſt.

Meerhout is hier ook niet weinig bedorven: doch onnoodig hier te herhaalen. Wonderlijk hebben onze Kronijkmaakers, of der zelver Uitſchryvers, omgeſprongen met dien hun onbekenden naam, *Oeſt van Borne*. By Beka, p. 63. heet hy *Otto de Buren* (hoewel ik, in meer dan een *MS*, gevonden hebbe *Oſt* of *Oſte de Buren*) en hiervan by den Klerk, *Otte van Buyren*: op welke plaats Mieris een *MS* Kronijk bybrengt, waarin hy verdubbeld is, wordende eerſt zeer wel genoemd *Oeſt van Borne*, en noch eens *Otte van Bueren*, als twee perſoonen. Anderen hebben van den perſoon gemaakt een Land of Heerlijkheid. Zo leeſtmen by Jo. a Leydis, Chron. L. XX. c. 2. *cum Rugero de Merchem et* OESTERBUREN (van *Oeſt van Buren*). Snoyus L. VI. p. 80, met noch wat meer ophefs: *Rogerus Mathemus Princeps* OESTVORNÆ (van *Oeſt van Vorne*) *cum Ottone Burano*. Op eene andere wyze leeſtmen in de Goudſ. Kronijk p. 54, *Jooſt van Voorn*. Doch dat is laatſt bedorven uit *Joeſt*, gelijk 'er ſtaat in de eerſte Uitgaave van 1478; en dit eerſt uit *Oeſt van Voern*, gelijk ik in een' ouden brok van die Kronijk *MS*, geleezen heb. De brabbeling tuſſchen *B* en *V* (in *Borne* en *Vorne*) is zo natuurlijk als gemeen. Te meer, omdat het een oud misbruik is, het onbekende te veranderen in het bekende; en, ter zelver tijd, een *Hugo van Voorne* bekend is geweeſt. Maar eene geringe oplettendheid

B. II. hadt hier de brabbeling konnen voorkomen. Want *Oest*
℣. *van Borne* is niet geweest in Zeeland, maar in Holland, daar
1387. hy aanstonds, in 1203, mede te Leiden gevangen en in boeien gesmeeten is: *Hugo van Voorne*, integendeel, niet in Holland, maar in Zeeland, daar hy 't zo grof maakte, dat de Zeeuwen hem, in 1204, verdreeven, en Willem toevielen. En nochtans heet die *Oest van Borne*, by onze nieuwe Historieschryvers, niet anders dan *Hugo van Voorne*: waarvan ik de voornaamste reden acht te zijn, dat de naam van *Oest*, *Ost*, *Osto*, *Oston*, *Oste* (zo vind ik dien in 't Neerd. Latijn en Fransch) in Holland noit, zo ik meene, in gebruik is geweest. Maar in Brabant, en daar om streeks, was de zelve zeer gemeen. Zo vindtmen by Butkens, *Oste de Crainhem*, *Oste de Hancrois*, *Oston de Contrecœur*, *Oston d'Oyenbrugge*, en veel anderen; maar in geen geslacht gemeener, dan in dat van de Heeren van *Trasignies*, daar de zelve, twee eeuwen achtereen, als de hoofdnaam voorkomt: zie hem T. II. p. 171. De Heerlijkheid *van Borne*, gelegen in 't Guliksche, niet zeer verre van de Stad Bruggen, is, in 1402, door Odilia van Solms, Weduwe van Jan, Heer van der Lekke en Breda, verkocht aan den Hertog van Gelre: enz. Ik twijffel niet, of Heer *Oest* is ook te verstaan onder dien *Otho de Burne*, wiens zoon, Remerius, gemeld wordt onder de Getuigen, in eenen Brief van Graaf Lodewijk van Loon, zich, in 1207, erkennende voor Leenman des Konings van Engeland: zie Charterb. p. 153 boven aan. En *Otto*, of *Osto van Borne*, komt zelf noch voor in 1218, als Getuigen van Graaf Arnoud van Loon: vid. Miræi Suppl. p. 846. En dus bevindenwe ons ter plaatse daarwe weezen moeten.

Want dit staat my, voor alles, noch te bewyzen; dat, naamelijk, en *Rutger van Meerhem*, en *Oest van Borne*, geweest zijn, niet Hollandsche Edelen, maar Mannen van Graaf Lodewijk van Loon. Men hadt het voorlang konnen leezen by Meerhout p. 489, daar hy verhaalt, dat Ada naar Leiden vluchtte, *una cum Rotgero de Merhem et Ost de Burn, et aliis quibusdam Militibus et armigeris et balistariis* COMITIS LOTHEWICI. Onze Dichter, dit vertaalende, noemtze *Vreemden*, B. III. ℣. 70.

Mijn heer Rugier van Maerhem,
En van Borne mijn heer Oest,

En

En andre Ridders ongbetroest, B. II.
Alse de VREEMDE *waren int Lant.* vs.
Beka p. 63, sprak als Meerhout; — *balistariis* LUDOVICI 1387.
COMITIS. en zijn Vertaaler, en, uit deezen, de Ongenoemde Klerk, en onze gemeene Kronijk, *die den Graave van Loon* TOEBEHOORDEN. In 1197 gongen Hertog Henrik van Brabant en Graaf Lodewijk zeker Verdrag aan, ten overstaan van acht Getuigen, waarvan de vier eersten kwamen van 's Hertogen, de overigen van 's Graaven wege; en aan 't hoofd der laatsten, *Osto de Borne*: zie de Proeven van Butkens p. 49. en, wegens 't volgende, aldaar p. 58. De zelfde Hertog en Graaf slooten ook een Verdrag in 1206, tot welks verzekering, van weerzyden, gegeeven werden Tien Borgen uit hunne Mannen, met der zelver Leengoederen, om tegen hunnen eigen Heer te dienen, zo die aan het zelve niet voldeedt. Onder die van Graaf Lodewijk zijn de drie eersten, *Rotgerus de Merebem*, *Theodericus van Altena*, *Otto de Bornen*. Dat ook in 't byzonder die Heer *van Meerbem* geweest is de Naauwste Raad van Graaf Lodewijk, en een Man van groot aanzien, blijkt uit den naast voorgaanden Brief by Butkens p. 57. volgends welken hy alleen, wegens den Graaf, benoemd was, om, met den Hertog in eigen persoon, te bezorgen de uitvoering van zekere verbintenisse, waarvan we, op 't volgende Boek, zullen moeten spreeken. *Diderik van Altena* was zekerlijk een der voornaamsten onder de Mannen van Lodewijk. Waarom ik besluite, en vaststelle, als eenen onfeilbaaren regel, dat, zo dikwils men den naam van *Hugo van Voorne* ontmoet in het gezelschap van *Rutger van Meerbem*, de zelve overal moet veranderd worden in *Oest van Borne*. En, in de tweede plaatse, dat alle die Brieven, Verdragen, enz. waarin *Oest van Borne* of *Hugo van Voorne*, tusschen of nevens *Rutger van Meerbem* en *Diederik van Altena*, voorkomen als *Hollandsche Edelen*, daarom alleen moeten geoordeeld worden, valsch en verdicht te zijn. Met deeze bezem konnen wy nu veel vuilnis wegveegen. Onder anderen ook dat Brabantsche Verdrag, van het welke wy boven, by vs. 1359, reeds op verscheiden wyzen de valschheid overvloedig hebben aangetoond. Ons derde bewijs ontleenden wy uit de naamen der Edelen, die het zouden bezwooren hebben; en weezen daartoe den Leezer herwaarts. Niet onder

B. II. der, noch tusschen, maar aan 't hoofd der *Hollandsche*
†. Getuigen, en wel onder den naam van 's GRAAVEN MAN-
1387. NEN, *Homines Comitis*, vindtmen daar *Rutger van Meerhem*, *Hugo van Voorne* en *Diederik van Altena*. Valsch, ja belachlijk valsch, is dan ook de Brief, die in de Acta van Rymer uitgebroeid is, in welken Vrouw Aleid zelve, in 't jaar 1207, aan den Koning van Engeland, zoude geschreeven hebben, dat het Huwelijk van haar Dochter Ada met den Graaf van Loon, besllooten was op raad en met toestemminge van veele HOLLANDSCHE Edelen en Dienstmannen, onder welker naamen ook de drie laatstgemelden, in de zelfde orden, te zien zijn. Zie hiervan breeder B. III. †. 570.

BY-

BYVOEGSELS

EN

VERBETERINGEN.

Eerste Deel.

De Regels te tellen van de Aantekeningen.

Bl. 3. reg. 13 van ond. *De God hadde vercoren*) de twee eerste woorden nam ik in de betekenis van *quem Deus*; maar zy konnen ook genomen worden voor *qui Deum*. Neem dan dit voorbeeld, als dubbelzinnig zijnde, als of 't 'er niet stondt.

bl. 9. r. 2. *Heare voor Heer*) die vervalsching is vry onbeschaamd. Zie evenwel, hoe hy de zelve bevestigt in zyne Al. Regeeringsw. T. V. p. 403. *De Eertytel, den Ridderen in 't byzonder eyge* —— *was in de Fransche Taal* Mesire *of* Sire, *in de Latijnsche* Dominus *of* Domnus, *en in de Nederduitsche oudstijds* van Heare *of* Har, *doch op laateren tijd* van Heer. En daartoe vervalscht hy eene tweede plaats van onzen Dichter, fol. 98. ✠. 28. dat is, IV. 171. die hy aldus aanhaalt,

Heare *Aelbrechts heere van Voren.*

—— r. 9. *Nederfaxen*) Brunsw. Rijmkr. c. II. ✠. 29. by Leibnits:

Gegen Westersassen lant,
Dat nu Westfalen is genant.

daarmen by Goblerus, voor *Westersassen*, leest *Nedersassen*. Zie de Aantek. op ✠. 69, daar onze Dichter *Westfalen* noemt *Nederland*.

Bl. 10. r. 10 v. o. *twee gevallen*) doch zie de Aantek. in de Vaderl. Hist. B. III. p. 250.

—— r. 3 v. o. *Chamaven*) eerst las ik by Wendelinus, ad Leg. Salicam, c. V. p. 69. met genoegen, Chamavi, *quos Zosimus semper vocat* Quados. Naderhand met bevreemdinge, c. XI. p. 88. Quadi, *quos Julianus et Ammianus constanter vocant* Chamavos. Eindelijk met bespottinge, in zijn Gloss. Salicum p. 178. *Hos* Salios, *Francorum partem* nobilissimam, BATAVI, *nomine* Chamavi, *furore* Quadi,

hoc est REBELLES, *expulerant, sicut et anno* 1248. De verklaaring van dit laatste vindt men by hem p. 88, in deeze woorden: *Sic et anno* 1248 KENNEMARII, *populus item* BATAVUS, NOBILITATEM *suam omnem iverunt extinctum illorumque, quem* HORROR *est legere, et qualem pertinaciam in Zosimo notare est*. Buiten twijffel bedoelde hy den opstand der Kennemers tegen de Edelen, eerst gemeld by Beka, en door Jo. a Leydis geplaatst, niet op 1248, maar op 1268. Dus blijkt, uit dit geval van de XIII Eeuw, dat de *Batavische Chamaven*, in de IV Eeuw, hunne Edelen verdreeven, en zich zelfs *Kwaaden*, dat is *Rebellen*, ja *Rabidi* of *Dollen*, genoemd hebben; eveneens als de *Batavieren* zich, in de XVI Eeuw, dien onbeschaamden en schandelyken naam van GEUZEN hebben toegeeigend. O *scutionam*, zeide hy in zyne Opdragt p. XIV, *ut ego te usurpem lubens?* Doch wy willen ons liever wat vermaaken met zyne verklaaringe van oude naamen. Vooreerst dan zijn al de SALII by hem EDELEN; want *Salicus* betekent *Rijk en* SALICH: zie zijn Gloss. Dat hy de *Chamaven* en *Kwaaden*, ja ook de *Saxen*, maakt tot één volk met de *Batavieren*, zullen veelen niet geloo ven; doch hy bewijst het zeer klaar. Want de naam van het dorp CAMERICK, beneden Utrecht, betekent duidelijk, *aperte signat*, dat daar geweest is CHAMAVORUM *regia* of *sedes*, de woonplaats der *Chamaven*. Even duidelijk blijkt uit den naam van CATWIJCK, dat daar geweest is de Wijk der *Kwaaden*, QUADORUM *vicus*. En wie is zo blind, dat hy niet zien kan, dat de naam der *Saxen* zich ten klaarsten ontdekt in dien van de Stede SCHAGEN? By welke gelegenheid hy *Schagen* noemt *Caput littoris Saxonici*. Dit verwondert my, omdat ik by Andreas Catullius, in zijn Tornacum Nerviorum p. 14, leeze: *littore Saxonico, quod Wendelinus noster recte ponit inter Ostendam et Cadsandiam*. welk werk uitgekomen is in 1652, drie jaaren na dat van zijn vriend Wendelinus.

bl. 14. r. 13. *Carnacien*) zo ook Sp. Hist. I. 1. enz.

—— r. 3 v. o. *negbentich ende viere*) ik vergat daar te melden, dat ik in 't gevonden heb, *twintich ende viere*.

bl. 21. r. 12 v. o. *over een*) waarvoor, laater, *onder een*. Zo sprak Hertog Aelbrecht 6 Juny 1394. *So wie Scout, Scepen of Raet wesen sal binnen onser Stede voirscr. die sal aldaer wonachtich wesen tien jaer lanc* onder een. En weder 4 Maart

1402.

1400. *dese 7 Scepene ende 4 Rade sullen een jaer lanc on onsen Gerechten wesen* onder een, *ende niet langer*. Zie Handv. van Haarlem p. 52 en 61.

bl. 22. tusschen r. 8 en 9. is vergeeten; ℣. 139 *des vaders*) zie hier achter.

bl. 27. r. 12 v. o. voor p. 13 (4) lees, *p.* 13 (*q*)

——— r. 10 v. o. *Melis las daar DCCXXVIII*) zo staat ook zelfs in 't *MS* van Meerhout, met welks gezigt de Heer Meerman my vereerd heeft.

bl. 28. r. 7. *Bonifacius*) Jac. Basnage, Observat. de Othlono § 4, heeft aangemerkt, dat niemand der oude Leevensbeschryveren van Bonifacius, hoe breed zy ook in des zelfs lof uitweiden, getuigt, dat hy Pippijn tot Koning gezalfd of gekroond heeft. Othlonus ook zweeg 'er van. Maar L. II. p. 367, geeft hy ons een goed bewijs aan de hand, dat Bonifacius ook noit Bisschop te Utrecht geweest is. Want toen die in Vriesland vermoord was, voerden eenige Utrechtsche Klerken het doode lighaam naar *Utrecht*, daar 't begraaven werdt. Maar Lullus, Bisschop van *Ments*, deedt het van *Utrecht* haalen, en naar *Ments* brengen: omdat het een gemeen recht der Kerken was, dat Bisschoppen begraaven werden *daar zy Bisschop geweest waaren*. Nochtans is hy in 't Klooster Fulda, dat hy zelf gesticht hadt, begraaven, omdat hy, zo dood als hy was, aan eenen Diaken, Otpertus genoemd, geopenbaard hadt, dat hy daar wilde liggen. Zie hier boven p. 261. Maar een tweede bewijs vind ik by den zelfden Othlonus L. I. p. 356, daar hy verhaalt, dat Bonifacius, Gregorius aangesteld heeft tot Bisschop van *Utrecht*, en Lullus tot Bisschop van *Ments*; niet den eersten, maar den laatsten, IN ZIJN EIGEN PLAATS. Wegens den goeden Bonifacius, zie ook hier voor p. 201-204.

bl. 31. r. 10 v. o. CLARE *Puppijn*) zou van Loon wel gedacht hebben aan 't geenmen leest in de Brunsw. Rijmkr. c. II. ℣. 4.

Do starf de werde Konig KLAR
Van Frankrike, de ander PIPPIJN.

bl. 34. r. 1. v. o. *hebben, maar*) lees *hebben. Maar*

bl. 41. r. 7. *dan 't Kerkgebied van Egmond*) dit is wat onbepaald. Lees, *dan tot den Katwijkschen Rijn*. zie boven by ℣. 110.

bl. 42. r. 5. *Cö) voor Kö. Berenger*, leestmen in de Brunsw. Rijmkr. c. XIII. ℣. 42, *Koberenger*.

bl. 44. r. 9. staat: ℣ 364 *besit. zie hier achter*) neem dit weg.

bl. 54. r. 8. *Limborg f. 2 d*) daar wordt gesproken van *twee doede*, of *dooden*. Had ik het Werk zelf, toen ik dit schreef, naargezien, ik zou 'er ook *lyken* gevonden hebben. want die zelfde twee *doede*, heeten wat verder *twee like*. f. 3 a.

Dan die twee like, *daer wi of tellen.*

En nochmaal:

Eñ daden bringen beide die like,
Eñ settense op die bare.

bl. 59. r. 7. *Dat Greefschap*) lees *Das Greefscap*: als blijkt uit het voorgaande.

bl. 60. r. 4 v. o. *verklaard, Holl.*) l. verklaard. Holl.

bl. 66. r. 1 *klene — of ghene*) dit verschil vind ik ook in de Brunsw. Rijmkr. c. XV. ℣. 18. by Leibnits:

Des habe ek kunt kleine.

by Goblerus:

Des hab ich gar wissenschafft keine.

Die Dichter spreekt meermaal van zaaken, waarvan hy zelf belijdt weinig kennis te hebben. *Klein* voor *weinig*, is ook daar gemeen.

bl. 68. r. 1. *Thuribulum*) zo ook by Sweertius; daar Scriverius, uit zijn *MS* van Meerhout, het veranderde in *tabulam*. 't welk hy ook hadt konnen bevestigen uit Melis ℣. 623.

bl. 71. r. 7 en 8. *ge-den*) lees *gevonden*.

bl. 72. r. 8. *tale*) l. *taale*.

bl. 77. r. 7. *Gerbertus, naderhand Paus*) Silvester II. Hy was Leermeester van Keizer Otto III geweest, en storf in 1003.

—— r. 10. v. o. *Egbert, zoon eener Koninginne*) sedert, naar deeze *Koningin* zoekende, is my eene bedenking ingevallen, die ik, als zodaanig, beveele aan de overweeginge des Leezers. Die Koningin kan zeer wel geweest zijn Adelheid, Dochter van Rudolf II, Koning van Bourgondien, die eerst getrouwd geweest is met Lotharis II, Koning van Italien, naderhand in 951 of 953, met Keizer Otto I; by wien zy Moeder werdt van Otto II. Nu komt het met de tijdrekening zeer wel overeen, dat zy, in haar eerste Huwelijk, ter werreld gebragt kan hebben deezen EGBERT,

alleen bekend als Aartsbisschop van Trier; en van wiens afkomst ontelbaare fabelen verdicht zijn. Dewijl 'er dan, zo veel my bekend is, geene andere *Koningin* zulk eene invloed gehad heeft op de Hoven der Ottoos, zie ik niet, waarom myne bedenking, zonder tegenbewijs, verwerpelijk zou zijn. De twee Brieven van Gerbertus moeten geschreeven zijn in 't jaar 984, nadat Otto II, den 6 of 7 Dec. des voorigen jaars, te Romen overleeden was; en toen men den kleenen Otto III, noch geen vijf jaaren oud, overgeleverd hadt aan Hertog Henrik van Beyeren, dien men toen reeds Keizer wilde maaken. In welke omstandigheden *Theophania* vluchtte naar Pavyen by *Adelheid*. *Theophania* storf in 991. Waarvan *Adelheid* naauwlijks de tyding bekomen hadt, of zy begaf zich, zeer droevig zijnde, naar haaren Kleinzoon, Otto III, omtrent elf jaaren oud, om hem te trooften en te ondersteunen; die haar, als zyne eigen Moeder, handelde en by zich hieldt, tot dat hy, door den raad van dartele jongelingen, zelf bedorven zijnde, haar, weenende, wegzondt. Zy leefde tot 999. Zie den Annal. Saxo op de jaaren 984 en 991, en vroeger 951, daar hy haar aldus beschrijft: *Adelheidam, Reginam Deo amabilem, vultu decoram, consilio providam, morum omni honestate valde praeclaram, et Regali avorum atavorumque prosapia ortam, &c.* Zoon van zulk eene Moeder, werdt *Egbert* met reden vermaand zyner afkomste gedachtig te zijn. Want dit zo zijnde, was hy Zoon van Lotharis II, Koning van Italien; Kleinzoon van Rudolf II Koning van Bourgondien, en Halve Broeder (*Frater uterinus*) van Keizer Otto II. Dat Gerbertus haar noemde *Koningin*, en niet *Keizerin*, heeft meer dan eene reden. Vooreerst onderscheidde hy haar dus van de regeerende Keizerin *Theophania*. Ten anderen, omdat *Egbert*, eigelijk, geweest is de Zoon eener *Koninginne*, die eerst naderhand *Keizerin* geworden is.

bl. 87. r. 8 v. o. *het woort mare*) Sp. Hist. B. IV. c. 58. v. 8.
Dit saeh menich, ende becande,
Ende werd mare achter lande.

bl. 90. r. 6. *Kronijk van Ado*) Viennensis, ad an. 764. *Monasterium in monte Sarepta in veneratione S. Silvestri construxit.*

bl. 92. r. 17. *Want hem die weeh wart ondergaen*) Arn. de Bevergerne, Chron. Monast. *Desse* (Bisschop Frederik II) *arbeydede seer na eyner nieuwer Kercke to maken* — *sonder*

 de

de Doit ondergincken den wech. dat is, maar de dood verraste hem: hy storf. *Zonder* is *maar.*

bl. 96. r. 7. *ben*) lees, *bem.*

bl. 97. r. 8 v. o. *vlak veld*) Chron. de Hollant p. 87. *venerunt Frisones in multitudine magna contra Comitem Arnoldum, et convenerunt* in uno plano *in Frisia apud quandam villam, qua* Winckelmade *dicitur.*

bl. 99. r. 13 *des meren mennie*) voor *des* lees *der.*

bl. 100. r. 9. *Walewein*) noch aldaar f. 47 b.

Binden vrijthove, *sijt seker dies,*
So stont een harde scone Palas.

bl. 101. r. 6 v. o. *gers of gras*) Jo. a Leydia, Annal. Egm. c. 45. pastua, *qua vulgariter appellantur* gerse.

bl. 106. r. 5 v. o. *noemen de Hollanders Vriezen*) van de verwarringen, die hierdoor noodzaakelijk, nu en dan, hebben moeten veroorzaakt worden, vinden wy hier, in onzen Dichter, een uitsteekend voorbeeld.

bl. 112. r. 6 v. o. *Walcheren, enz*) ik tekende daar alleen aan, waarin Melis van Meerhout verschilt, dien hy echter ook hierin gevolgd is, dat hy deeze gifte zegt gedaan te zijn door Keizer Henrik aan Boudewijn van Rijssel, in 't jaar 1057. Alles mis. Dees Keizer zou dan geweest zijn Henrik IV, die den 10 November 1050 geboren, en zijn Vader opgevolgd is den 5 October 1056, noch geen volle zes jaren oud. Het verhaal van Meerhout wordt gevonden by Sigebertus; doch vijftig jaaren vroeger, naamelijk op 't jaar 1007; daar wy meer leezen, dan Sigebertus geschreeven heeft. Wy zullen de waarheid der Historie laaten voorafgaan. „ Boudewijn IV maakte zich met geweld meester „ van VALENSIJN. Keizer Henrik II, hierom gestoord, „ belegert de Stad; doch vruchteloos. In 't volgende jaar „ viel hy, met alle magt, in Vlaandren, daar hy zulke „ verwoestingen aanrechtte, dat Boudewijn, om den vrede „ te koopen, *Valensijn* vrywillig afstondt. Maar de Keizer, „ die elders de handen vol, en hem toen liever te vriend „ dan te vyand hadt, liet hem in 't bezit, en gaf 't hem „ vervolgends te Leen". Zie Jo. Buzelinus, Annal. Gallo-Fl. L. IV. p. 150. daar hy beweert, dat die inval in Vlaandren geschied is in 1004, en niet in 1007: en tevens verklaart, dat hy zich hieldt aan het verhaal van Baldericus in Chron. Cameraec. die de zaaken van dien tijd getrouwelyker voorstelt,

telt, dan Sigebertus. En daarom zwijgt hy van Walcheren. Die twee oude Schryvers zijn beide in 't jaar 1112 overleeden. Maar aangemerkt als Schryvers, was Baldericus de oudste; want dat Sigebertus hem wel eens woordelijk uitgeschreeven heeft, kanmen zien by G. Colvenier, Not. in Bald. L. III. c. 52. tot welks bevestiging ook het volgende kan dienen. Baldericus schreef L. I. c. 115. POSTEA *tamen* [Imperator] *gravibus et multis seditionibus premitur, et ideo Balduino, ut sibi esset auxilio, castellum hoc* VALENTIANENSE *beneficiavit.* By Sigebertus leestmen: POSTEA *Imperator, seditione suorum coactus,* VALENTIANAS *Balduino beneficiavit, ut sibi contra motus suorum auxilio esset.* POSTEA *ei etiam* WALACHRAS *addidit.* De vijf laatste woorden zijn niet beter, dan een nieuwe lap op een oud kleed: hoedaanigen by Sigebertus vry gemeen zijn. 't Is my genoeg, dat de oordeelkundige Buzelinus die zelfde woorden voorlang afgekeurd heeft. Te geruster doe ik 't na hem. Vreemd is, dat Miraeus in zijn Chron. Belg. de gifte van *Valenfijn* gemeld hebbende op het jaar 1004, vervolgends op 1006 zegt: *Henricus Imp. hoc fere tempore* WALACHRAS *Balduino Flandriae Comiti in beneficium dedit, ut ex* BALDERICI *et Sigeberti Chronicis colligi datur.* Nochtans is 'er by Baldericus geen woord van te vinden: ten waare hem 't woord *Walcras*, L. III. c. 2. voorkomende, in den zin gespeeld hadde: want daar staat, *ubi ei Imperator* VILLAM WALCRAS *beneficiavit.* Doch elk weet, dat een *Villa* geen *Insula* is. En die de plaats onderzoekt, zal bevinden, dat die *villa Walcras* gegeeven werdt, niet aan Graaf Boudewijn, die ook daar genoemd wordt, maar veel laater aan Gerard, kort nadat die, in 1014, door den Keizer tot Bisschop van Kamerik aangesteld was. Ondertusschen konnen wy ook hieruit leeren, dat niet al *Walcheren* is, wat naar *Walcheren* gelijkt; het welk nader zal te pas komen by het geene hier volgt.

In de Vaderl. Historie B. VI. p. 155, worden, tot bevestiging van de gifte van *Walcheren*, behalve Sigebertus, ook aangehaald Ditmarus L. VI. p. 383, en Jo. Iperius Chron. S. Bertini c. 34. Doch zie hier de eigen woorden deezer Schryveren; en eerst van Iperius, die minst in aanmerkinge komt: *Tunc Imperator ei* [Balduino] *Valentbinas beneficiavit, et Terram de VALKARA superaddidit.* Dat hier

hier *Valkara* by verzinninge geschreeven zy voor *Walacbria*, kan niet goedgemaakt worden, dan uit den eenen Sigebertus. Maar al stonden wy dit toe; wat bewijst het? Niet anders, dan dat Iperius Sigebertus geleezen heeft. Maar het geen verwerpelijk is by Sigebertus, kan niet aanneemelijk gemaakt worden door Iperius, die gestorven is in 1303; en dus Drie Eeuwen na 't geval, waarvan hy spreekt. Naauwer opmerking verdient Ditmarus, die toen leefde. Zo staat 'er: *Tandem Balduinus, magna necessitate coactus, humili supplicatione veniam impetrat, et non longe post per manus Regis WALECORN et prænominatam Urbem in beneficium adipiscitur.* En zo lees ik, niet alleen in de laatste Uitgaave p. 383, maar ook in de eerste van 1580, p. 66. Moet dan nu *Walecorn* almede *Walcheren* zijn? Doch dat hebben wy, meen ik, dank te weeten aan Leibnits. Want in zijn Var. Lect. & Emend. Ditmari, geplaatst achter het Eerste Deel der Script. Brunsv. tekende hy aan: *Walecorn, f. Walkeren.* En in den Bladwyzer dier Verzaameling leestmen WALACHRIA INSULA, met aanwyzinge tot gemelde plaats, daar noch *Walacbria*, noch *Insula*, maar blootelijk *Walecorn*, gevonden wordt. In dien van het Eerste Deel van het Corp. Hist. waarin Eccardus den Annalista Saxo ingevoegd heeft, staat, WALECORN INSULA, ook met aanwyzinge van de plaats, col. 405, daar wel *Walecorn*, maar geen *Insula* genoemd wordt. Maar Leibnits geeft ons, onder den Text, als een Varians Lectio, *miles effectus*, *Walekorn et Valencinam præn.* Waar hadt hy dit gevonden? Nergens anders, denk ik, dan by den gemelden Annalist, daar ik leeze: *miles effectus Walecorn. et Valentinianam.* 't Laatste woord verbeterde hy, omdat Ditmarus zelf te vooren *Valencina* geschreeven hadt. En voor *Walecorn* schreef hy *Walekorn*, om het wat meer te doen gelyken naar zijn *Walkeren*. Wy hebben elders gezien, dat die Annalist zeer veele en groote brokken, uit Ditmarus, woordelijk overgenomen heeft, daar hy echter wel eens wat by of af deedt. Indien de woorden, *miles effectus*, van Ditmarus zelf zijn, zo blijkt des te klaarer, dat de gansche plaats bedorven is. Datmen, onder *Walecorn* verstaat *Walcheren*, is een teken datmen 't aanziet voor een bedorven woord; niet tegenstaande het in de *MSS*, ook by den Annalist, onveranderlijk gevonden is. En immers vindtmen, in de Historien dier Eeuwen, honderden

van

van plaatsen, die nu gansch onbekend zijn. Wat reden nu, datmen *Walecorn* liever gezocht heeft in Zeeland, dan aan de andere zyde van Vlaandren? geene andere dan de overeenkomst der eerste letteren van *Walecorn* en *Walcheren*. Ik verwerp ook *Walecorn*; niet zo zeer, omdat ik niet weete wat plaats het was, maar omdat ik uit Ditmarus niet zien kan, of ik het houden moet voor een Dorp, voor eene Stad, voor een Gewest, voor een Eiland, of voor een' Ouden Noordschen Drinkhoorn. Trouwen! Is 'er ook niet eene groote gelijkheid tusschen de eerste letteren van *Walecorn* en *Valencina*? Liefst dan zoude ik gelooven, dat Ditmarus zelf *Valencinam* geschreeven heeft; en dit, by ongeluk, verbasterd is in *Walecorn*: dat, vervolgends, een Leezer, zulks ziende, daarnevens op den kant, ter verbeteringe, schreef *Valencinam*; maar weder een laater Uitschryver, zulks niet begrypende, het echte *Valencinam* in den Text ingevoegd heeft, zonder het bedorven *Walecorn* daar uit te werpen. Hiervan noch by den Annalist beide, *Walecorn et Valencinam*. Maar in de volgende afschriften van Ditmarus, heeftmen 't goede verworpen, 't kwaade behouden. Volgends deeze bedenkingen, die niet zonder voorbeeld zijn, zoude ik by hem aldus leezen: *per manus Regis Valencinam prænominatam adipiscitur*. Die dit, als misschien wat verre gezocht, niet goedkeurt, dient *Walecorn* te behouden; en te neemen voor eene *Plaats*. En dan moet, uit den saamenhang der woorden volgen, dat die *Plaats*, of in de nabuurschap van *Valensijn* gelegen was, of eenige gemeenschap met *Valensijn* moet gehad hebben. Niets ter werreld geeft ons aanleiding om te denken aan *Walcheren*. Merk noch, dat Ditmarus *Walecorn* eerder noemt dan *Valensijn*, of de *Urbs prænominata*: maar Sigebertus noemt eerst *Valensijn*, en daarna, en wel eenigen tijd daarna, *Walcheren*: *Postea ei etiam Walacbras addidit*. Welk tweede Postea aldaar een bewijs is van eenen *geinterpoleerden* stijl.

bl. 113. r. 7. *Vlaanderen*) lees overal *Vlaandren*; gelijk naderhand beter in acht genomen is.

——— r. 12. *dat Melis bier wederom beschadigd is*) en elders meermaalen. Even te vooren zeide hy van de Dochter van Florens I en Geertruid, *v*. 1061.

Die in huwelike te lone
Seder hadde de Vrancse crone,

Als

Als distorie sal seggen &c.

maar zyne Historie zegt 'er verder niets van.

bl. 128. r. 13 v. o. *Onsoet*) Jo. Iperius heeft dit zeer wel uitgedrukt, cap. 38. part. 3. *Arnaldus interemtus*; *Balduinus in Hannonia fugiens se tutavit*; *qui postea in Flandris nunquam comparuit*.

——— r. 5 v. o. *taelen*) Jo. a Leydis, Heeren van Brederode c. 60. *ende so souden sy voert* getaelt *hebben*, *om Hertoch Karel uyt Hollant te verdriven*. dat is, *gepoogd* hebben; te weeten, door valsche vertellingen onder 't volk te verspreiden.

bl. 138. r. 11. *purget*) l. *purgatet*.

bl. 139. r. 17. *uit zijn MS*) het zelfde, dat Scriverius gebruikt heeft, en nu in eigendom toekomt aan den Heer Meerman.

bl. 143. r. 8. *Sindvloed*) volgends deeze verklaaring van *Sindvloed* (Zee-vloed) zou *Sindval* natuurlijkst betekenen *Zee-ebbe*. Doch het is geen woord.

bl. 146. r. 8. *J. S. Maskou*) lees *J. J.* of liever *Joh. Jac.* Maskou.

——— r. 9. *Roovers of Stroopers*) voortreffelijk is de redevoering der Scythische Afgezanten aan den grooten Alexander, zeggende onder anderen, by Curtius L. VII. c. 8. *At tu*, *qui te gloriaris ad* Latrones *persequendos venire*, *omnium gentium*, *quas adisti*, Latro *es*.

——— r. 26. *Maar hoe sterk*) de woorden van Cassiodorus, in de Geneefsche Uitgaave 1656, zijn gansch bedorven, en leveren inderdaad den verkeerden zin uit, dien ik 'er aan heb gegeeven. Zo luidenze: *Saxones cæsi de Usone in regione Francorum Burgundionum lxxx fere millia*, QUOT *nunquam antea ad Rhenum descenderunt*. Daar, natuurlyker wyze, die *lxxx millia* verstaan moeten worden van de eerstgenoemde *Saxones cæsi*. By Cuspinianus, in Comment. in Cassiod. p. 419, worden vooreerst de naamen *Francorum Burgundionum* flaauwlijk gescheiden door het Koppelwoord *et*; en verder, voor QUOT *nunquam antea*, met een woord meerder, geleezen, QUOD *nunquam antea* ACCIDIT. Tot klaarer verstand zal ik ook hier de woorden van Orosius by voegen: *Valentinianus Saxones — in ipsis Francorum finibus oppressit. Burgundionum quoque novorum hostium novum nomen, qui plusquam 80000 (ut ferunt) armati*

eorum, *ripæ Rheni fluminis insederunt.* Meer wil ik tot myne verschooning niet zeggen. Maar ik wilde Cassiodorus geheel vryspreeken van die schemering der oogen, die ik hem ten onrechte toeschreef. En dewijl nu dat ongeloofelijk getal van 80 duizend niet meer kan toegepast worden op de *Saxen*, van welken ik daar spreek, zijn de twintig laatste regels dier Aantekeninge, ten eenen maale overtollig, en daarom verwerpelijk.

bl. 155. r. 18 v. o. *by Saxo*) L. II. c. 34. Ed. 1576. in de volgende vaarzen.

B. *Et nunc ille ubi sit*, *qui vulgo dicitur* Othin
Armipotens, uno *semper contentus* ocello,
Dic mihi, *Ruta*, *precor*, *usquam si conspicis illum.*
R. *Adde oculum propius*, *et nostras prospice chelas*,
Ante sacraturus victrici lumina signo,
Si vis præsentem tuto cognoscere Martem.
B. *Si potero* horrendum Friggæ *spectare* maritum,
Quantumcunque albo clypeo *sit tectus*, *et altum*
Flectat equum, *Letbra nequaquam sospes abibit.*

bl. 157. r. 1 v. o. *Unt*, *donec*) *ont aen*, voor *tot aan*, vind ik in den Regel des Spetaels *MS* f. 15. *van dien naesten Sonnendaghe voor Zinte Mertijns daghe*, ont aen *den Kerstdaghe*. Waarvoor *uns an*, Brunsw. Rijmkr. c. XV. ℣. 21.

Aller Forsten namen,
De hier neder quamen
Van sinen hogen geslechte
Uns an *Hertogen Henrich unde Albrechte.*

ook *wente an* c. LI. ℣. 83.

Wente *an den dritten dag.*

en c. LVIII. ℣. 189. Wente an *de muren.* Waarvoor by Goblerus: Biss an *die mauren.*

bl. 160 r. 18. *hoe dit woord te noemen*) dit blijkt uit het Glossarium van Hieron. Pez, Script. Austriac. Tom. III. Zeschwen, Zesen, Zesin, Zesim, Zeswen] *Recht*, *Rechter hand. Otfrido*, *aliisque vetustioribus Germanis*, Zesawi, Zesua, Zesewun, Zeso, Zesewa, Zesuwa, *effertur.* 't Verschil in den Uitgang des woords, hangt al veel af van de byzondere Naamvallen, waaraan Pez niet dacht. Onder zyne voorbeelden is ook de volgende oude vertaaling van Matth. XX. 21. *Gepeutt*, *daz diss mein zwen Sune sitzen*, *einer ze deine* Zeswen hant, *und der ander ze deiner*

Ten-

TENKEN hant, *in dem Reiche deines* VATER. Zie hem by TENK, Link, *Sinister*.

bl. 165. r. 10. *twint*) le Long maakt'er, 't *wint*, van; Spiegel Hist. I. 34. ℣. 45."

bl. 175. r. 14 v. o. *Roruk en Horuk*) Ericus Pontoppidanus T. I. p. 231. *Rorikus et Oricbus ut promiscue scribitur, erit Ericus Rex Daniæ — Frater Haraldi Kladi, &c.*

——— r. 1 v. o. *noch sterker woorden*) zie Krantzius in Dania L. IV. c. 12 en 13.

bl. 177. r. 14. *Heroldi Regina*) Gregorius Turon. L. IV. c. 28. *Habebat autem tunc Chilpericus tres filios de Audovera* REGINA SUA. En L. V. c. 35. *His diebus Austrigildis*, Guntchramni *Principis* REGINA, *ab hoc morbo consumpta est.*

——— r. 18. *Gorm Gamele*) Sueno Aggonis Filius (een Schryver der XII Eeuw) de Regibus Daniæ, c. 7, noemt hem *Gorm Lógbà*, — *cui Uxor illustris illa extitit Regina* Thyre, *&c.*

——— r. 9 v. o. *Gunhild*) Helmoldus, Chron. Slav. L. I. c. 9. *baptizatus est ipse Haroldus cum Uxore sua* Gunnild, *et filio parvulo, quem Rex noster* [Otto Imp.] *a sacro fonte susceptum*, Suein Otto *appellavit*.

bl. 178. r. 10. *Rex primus qui Christo nomen dedit*) van den zelfden Harald Blatand, zeide Sueno Aggonis c. 4. *Is* PRIMUS *Idololatriæ respuens spurcitias, Christi crucem adoravit.* En Theodericus Monachus Nidrosiensis de Regibus Norvagicis c. 4. *et postea Christianus effectus est idem Haraldus* PRIMUS *omnium Regum Daniæ.*

——— r. 10 v. o. *Religionis Christianæ infamis desertor*) Saxo Gramm. L. IX. p. 158. *nam ut præcipuum incboatæ Religionis specimen, ita primum neglectæ spectaculum fuit, atque ex splendido Sanctitatis auctore*, INFAMIS EJUSDEM DESERTOR *evasit*. Men kan daar, te vooren, breeder bericht van dien Heriold vinden.

bl. 180. r. 7. *annis*) lees, *annis iram.*

bl. 183. r. 23. *de Stad Jomsburg*) meer bekend onder den naam van *Julinum*. Steph. Stephanius, Not. ad Suenonem Agg. c. 4. Julinum *veteri lingua Danica* Jomsburg *dicta est.* By Saxo Gram. aangehaald by den zelfden ibid. p. 79, wordt de plaats, om de Zeerooveryen der Inwooners, genoemd, *scelestissimum domicilii contubernium*. Joh. Buno ad Cluv. Introd. Geogr. L. III. c. 14. in de beschryving van Pomeren:

Wol-

Wollina insula, vulgo, das Wollinische Werder, *hodie habet Opidulum* Wollinum: *olim ibi fuit* Julinum, *ingens et celebre emporium, a Waldemaro I, Daniæ Rege, destructum.* Waarvan zie Saxo L. XIV. p. 321.

——— r. 13. *de betekenis van pirata*) niet kwaalijk gegist. Camdenus in Britan. f. 82 (aangehaald door Bernh. Casp. Kirchmannus, in de Opdragt van den reeds gemelden Monik Theodericus Nidros.) *Circa annum Salutis* 570, *Galliam vastare coeperant* Wikingi *dicti*: WIKINGA *enim Saxonica lingua* PIRATAM *denotat*. An, *Danorum lingua?*

bl. 185. r. 4. *zo deedt*) zo deeden ook Pontanus en Pontoppidanus. Dees, de woorden van Regino bygebragt hebbende, voegt 'er by: *Ubi, ut recte monuit Pontanus, pro* et Denemarcam, *legendum* ex Denemarca: zie hem T. III. p. 71. en breeder T. II. p. 380. § 24. Ons *Deenemarken* is *Demmerik*, ten Westen, en niet verre, van de *Nieuwersluis* en *Loenersloot* gelegen, en noch somtijds *Deenemarken* genoemd. Smids in zyne Schatkamer, spreekende van de Deenen: *De Schryvers toonen ons haare nagelaatene voetstappen en overblijfselen; den* Denneweg *in 's Gravenhage, het* Deenenhuis *omtrent Breda, en* DEMMERIK *in Amstelland.* In 't Register van den Zeeburg en Diemerdijk, Handv. van Amsterdam I. p. 387, heet het alleen DEMMERIK; nevens het daaraan grenzende *Oudhuizen*. In zekere Lijst van Goederen, onder de *MSS* van L. A. de With (van wat tijd, weet ik niet) lees ik: *In Maarsen en vander Vecht neder.* en vervolgends: *Gijsbrecht vanden Buske, op* Durkersveen, *een hoeve lands. Gerrijt van A in* Oudecop ——— *Jacob van A in* DENEMARKEN ——— enz. *Oudekoop* en *Demmerik* liggen insgelijks naast malkanderen. Op de Lijst der Heerlijkheden in de Provintie van Utrecht, worden beide de naamen uitgedrukt: DENEMARKEN *of* DEMMERIK, *groot* 1197 *morgen.* Die begeerig is te weeten, wat Douza, en zijn Uitschryver Jac. Eyndius, deezen aangaande gezeid hebben, konnen te recht komen by den eersten Annal. L. VII. p. 330. by den anderen, in Chron. Zeel. L. II. c. 5. p. 16. Alleen zal ik 'er noch byvoegen, dat, in de plaats zelve, een huis gevonden wordt, daar de naam van *Denemarken* voor staat. Enz.

bl. 199. r. 10. *ce* VAISSEAU *marque*) Tournefort, Voyage du Levant T. II. p. 191. *La Medaille de Septime Severe,*

dont le revers represente un VAISSEAU *à la voile*, *marque bien que les habitans s'adonnoient fort à la* NAVIGATION, *& que la ville* [Apollonia] *devoit être* CONSIDERABLE.

bl. 200. r. 1. *Birka*) Helmoldus, Chron. Slav L. I. c. 8. *Est autem* Byrca *oppidum Gothorum celeberrimum, in medio Suediæ positum.*

bl. 206. r. 14. *Keizer Lodewijk IV*) dees is Lodewijk, gebynaamd *het Kind*, geboren in 893, zynen Vader Arnoud als Keizer opgevolgd in 900, en overleeden in Dec. 911. Wonderlijk heeftmen geschermd in de optellinge der Keizeren van deezen naam. De twee eersten zijn genoeg bekend. De III is, by Cuspinianus, Lodewijk *de Stameraar*, Koning van Vrankrijk, en Zoon van Karel den Kaalen; de IV, *het Kind*. Die Fransche Koning wordt ook van veele anderen, als zodaanig, erkend; van zeer veelen verworpen. By sommigen heet *het Kind* de IV; by eenigen, de III. Die het den IV heeten, en *den Stameraar* verwerpen, tellen, als den III, Lodewijk, *Zoon van Boso*, die, zich in Italien, daar Berengarius zich als Keizer gedroeg, opgeworpen hebbende, door den zelven, omtrent 904, gevangen en geblind werdt. Deezen *Zoon van Boso* telt ook onder de wettige Keizers, tot mijn verwondering, de zeer geleerde David Blondel, Geneal. Fr. Plen. Assert. p. 204 en 205. en ontkent volstrektelijk, dat de Zoon van Arnoud, of *'t Kind*, oit Keizer genoemd is, of als noch van ons behoord genoemd te worden; omdat hy, noch te Romen geregeerd, noch Romen immer gezien heeft. Enz. De Benedictynen in hun Art de vérifier, gewaagen in het geheel niet van *den Stameraar*; doch zetten, in des zelfs plaats, om de Keizerlyke Lijst vol te maaken, *Karloman*, Zoon van Lodewijk Koning van Duitschland of Oostvrankrijk: schoon zy zelfs belyden, dat die wel naar 't Rijk gestaan heeft, maar noit, als Keizer, erkend is. Men kan daar meer vinden; en zie vooral Cuspinianus p. 224. Enz. Wie was dan die Koning *Lodewijk*, die in 880, toen Bruno, Hertog van Saxen, gesneuveld was, het Hertogdom aan des zelfs Broeder, Otto, te Leen zou gegeeven hebben; waarvan de Nonne Roswita aldus zong;

Quo mox occiso, junior Frater suus Oddo
Dux factus populi, DONO REGIS LUDOVICI?

De Heer Lambacher, van wien elders breeder, zegt het ons

in

in deze woorden, de Expedit. Alberti I. Imp. in Hollandiam § III. *Quod in Ducatu Saxoniæ, anno 880, Otto Magnus successerit Fratri suo Brunoni, id unicè gratiæ Imperatoris* LUDOVICI INFANTIS *adscribi posse*, PROBAVI. Let wel; hy HEEFT BEWEEZEN, dat Lodewijk, die geboren is in 893, reeds in 880 Saxen te leen gaf aan Hertog Otto. Ook kan het *de Stameraar* niet geweest zijn, want die is overleeden den 10 April 879.

bl. 207. r. 4. *Zondag* 10 *Oct. in het Tiende Jaar*) misschien was 't een ongeluk, dat Mabillon deezen Brief by het hoofd gevat heeft, in de plaatse van eenen beteren, *Maandag* 11 *Mei in het Tiende Jaar:* ook by Goldastus T. III. n. 67. want 11 *Mei* was *Maandag* in 761. maar 10 *October* was *Zondag* in 762. dat is in het *Elfde Jaar*. Noch eenen, die in orden is, zal ik hier by voegen, van 23 *Mei in het Tweede Jaar*; dat is 753. welken Mieris, Charterb. p. 6. ontleende van Heda p. 35; daar 'er ook noch een te vinden is, dien Mieris heeft daar gelaaten, *omdat die*, zegt hy, *door den geleerden Mabillon verdacht wordt gehouden*. *IPSE DIXIT*. Maar indien wy alles wegworpen wat by Mabillon, by Mieris, by Heda, en veel andere Verzaamelaars van Oude Brieven verdacht wordt gehouden, het getal zou ongeloofìijk inkrimpen. Tegenwoordig behoort niet alleen wat verdacht is, maar wat zekerlijk valsch is, bewaard te worden. Men kan 'er somtijds meer uit leenen dan een onkundige denkt.

bl. 215. op den kant voor 309, lees 390.

bl. 221. r. 2 en 3. *Foresta*) lees daar, *Forestis*.

——— r. 14 *andere*) l. *anderen*.

——— r. 2 v. o. *Fron, dat is Heer*) de Hoogduitschen, ook onze Kiliaan en anderen, verklaaren *Fron* door *heilig, heerlijk, kostelijk*. Ja Hospinianus de Fest. Christ. f. 77 (by Haltaus in Calend. p. 105) wil, dat FRON LEICHNAMS TAG, anders *Sacramentsdag*, zoude betekenen, *des heerlyken en kostelyken Ligbaams Christi dag*. Doch de eenvoudige betekenis is, *'s* HEEREN *Ligbaamsdag*, in 't Latijn CORPUS DOMINI, ook wel *Corpus Christi*. Zo heet het *Jejunium quadragesimale* ook FRON-VASTEN, omdat de *Heere* veertig dagen in de Woestyne gevast heeft. En waar blijkt dit klaarer dan in FRON-DAG, dat is *'s Heeren dag*, nu doorgaands *Zondag* genoemd? welke naam nooit betekend heeft den Feest-

dag van eenen zogenoemden Heilig. In *Fron-bode*, *Fron-dienst*, *Fron-gewald*, *Fron-recht*, ziet het op den *Lands heer*, of *Overheid*.

bl. 225. r. 10 v. o. *Tegen wil en dank moet hy hier de waarheid erkennen*) deeze woorden herroep ik. Hy wilde de waarheid wel erkennen, als hyze zag; maar hadt het ongeluk van ze dikwils niet te zien. Toen ik die Aanteekening schreef, had ik noch geen kennis aan de Tweede Uitgaave van het voortreffelijk Werk, *de Re Diplomatica*, van 1709 (de Eerste is van 1681) en ben die eerst lang daarna magtig geworden, tegelijk met het *Supplementum*, in 170? door hem zelven uitgegeeven. Op het Tytelblad, 1709, viel mijn oog aanstonds op deeze woorden: *Editio Secunda ab ipso Auctore recognita*, EMENDATA, *et aucta*. Ik verzuimde geen' oogenblik, om die plaatsen, die ik berispt had, naar te zien, met oogmerk om van myne ondervinding goed gebruik te maaken: maar vond alles in de tweede letterlijk eveneens. In het Supplementum, evenwel, scheen hy gezien te hebben zyne misrekening, van welke ik sprak p. 22? onderaan. Want aldaar, Cap. IX. n. 7. p. 42, gewaagt hy van zeker Mirakelboek, toegeschreeven aan Anscharius, waarin gezeid wordt, dat het jaar 860 geweest was het XXVIII van Koning Lodewijk, *Indictie* VIII. Om dit te bewyzen voegde hy 'er by: *nam ab anno* 860 *facta subductione annorum XXVII* (*UNO ANNO currentis anni* 860 *RELICTO*) *restant anni* 833. Van welken noodzaakelyken Regel, *uno anno relicto*, hy elders noit gebruik heeft gemaakt. Integendeel bleef hy, met den zelven, in de duisternisse wandelen. Want zo gaat hy voort: *Hunc calculum diserte confirmat ipsius Ludovici præceptum* — *sub his Chronicis notis* (waaruit ik het zaakelyke slechts neemen zal) *Data X Kal.* MARTII, *anni Regni XXVIII*, *Indict. VIII.* met deeze byvoeginge, *qui ipsissimus est Anscharii calculus.* Verre van *ipsissimus*. Anscharius noemde *Dag* noch *Maand*. De Koning noemtze beiden, 20 *February*. Maar Mabillon bemoeide zich daar niet mede: en daarom kon hy niet zien, dat 'er in de Tijdmerken van deezen Brief, een misslag is; en *Ind. VIII* (860) moet zijn, *Ind. VIIII* (861). Want in *February* 833, schreef Lodewijk zich noch niet *Rex Orientalis Franciæ*, gelijk we straks nader zullen zien; maar in *February* 834, was hy noch in zijn Eerste Jaar. Voeg hier

27

27 by, zo komenwe tot *Febr.* 861, *Ind. IX*, en het XXVIII jaar des Rijks *in Or. Francia.* Maar by Anscharius zijn de Merken onberispelijk, als men onderstelt, gelijk recht is, dat hy sprak, niet van eene der eerste, maar der laatste Maanden van 't jaar; by voorbeeld van *September* 860, toen Lodewijk reeds zijn XXVIII jaar telde, en de *Ind. VIII* noch liep. Trek nu ook 27 van 860, blijft voor het Eerste jaar, in *September*, 833. Wie kan nu begrypen, dat Mabillon, Suppl. Cap. IX. n. 7, zulk een goed gebruik maakende van dien Regel, *uno anno relicto*, den zelven noch niet kende, toen hy, in dat zelfde Hoofdstuk IX. n. 4. p. 40, wederom spreekende van de Regeeringsjaaren van Koning Pippijn, zeide: *Anno 768 mortuus est Rex Pippinus 8 Kal. Oct. & quidem anno XVII Regni sui, quod ab anno* 751, aut *INSEQUENTE, inierat, ut suo loco in Libro II* [*Cap.* 26. *n.* 11.] *de Re Diplom. ostensum est.* Alwaar hy, in een oud boek gevonden hebbende, dat het jaar 767 genoemd was het XVI van Pippijn, daaruit besloot: *ac proinde annum primum coincidere cum anno* 751. waarover wy hem by ✠. 390. p. 206—208, niet zonder reden, bestraft hebben. Hadt hy van 768, 16; of van 767, 15, afgetrokken, hy zou gezien hebben, dat Pippijn in zijn Eerste jaar geweest is in de Maand *September*, niet 751 maar 752. Mabillon schreef dat Supplementum in 1703, nadat hy zich door den Jesuit Barthol. Germon, die niet veel geloof gaf aan die in 't koper gesneeden Brieven, aangetast zag. Toen bevestigde hy eene dwaaling, die hy reeds in 't jaar 1681, werreldkundig gemaakt hadt. Moeten wy nu evenwel gelooven, dat hy, tusschen beiden, beweezen hebbe, dat Pippijn gekroond is in 752, gelijk le Cerf verzekert, en wy, uit hem, aangetend hebben p. 208? Waarschijnlyker komt my voor, dat die Benedictijn deeze omstandigheid alleen gemeld heeft, om, kwansuis, de dwaaling van zijn' Medebroeder te bedekken; als of die zelf zich verbeterd hadde. Wy spraken, p. 224 en 225, van drie Brieven van Koning Lodewijk, welker Tijdmerken Mabillon, L. II. c. 27. n. 5, onderzocht heeft. Ter zelver plaatse gewaagt hy van eenen vierden, van welken ik zweeg, omdat ik toen geen' lust had, om my in zo bijsteren doolhof in te laaten. Nu ben ik 'er in: laat ons zien waar wy zullen uitkomen. Ik bedien my hier van de Tweede Uitgaave. Vooraf zegt hy,

dat de Regeeringsjaaren van Lodewijk, *in* ORIENTALI FRANCIA, geteld werden van 't jaar DCCCXXXIII. [of] anders, *a Regno* BAJOARIORUM, van DCCCXXVI. Dit is verstaanbaar. Zie of gy het volgende ook zo wel kunt verstaan. *Aldus* gaat hy voort: *Priorem calculum observare licet in Autographo Mettensis coenobii S. Arnulfi sub hac clausula*: „ Data „ IX Kal. Dec. anno XXXVIII Regni Ludovici in ORIENTALI FRANCIA, & adeptionis Regni Lotharii VI°, Ind. „ IX". *Hæc respondent anno* DCCCLXXV, *Indictionis initio desumpto a* Septembri: *quo anno annus Regni Ludovici XXXVIII ab anno* DCCCXXVII; *annus VI a Successione Lotharii petitur ab anno* DCCCLXIX, *quo Ludovicus in sortem Lotharii Nepotis sui successit*. Wy zullen ons met geene kleinigheden ophouden, maar alleen twee gewigtige aanmerkingen maaken. Vooreerst staa ik toe, dat hy dien Brief wel bepaalde tot het jaar 875. maar hy bewijst het erbarmelijk. Ik zal met het minste beginnen. Hy noemt het *Zesde jaar in Lotteringen*, 875, omdat Lodewijk zynen Neef Lotharis opgevolgd is in 869. Maar dan zou 't het *Zevende* geweest zijn. Doch dat is zijn oude dwaaling. Erger is, dat hy, tegen de waarheid der Historie, zegt, dat Lodewijk Lotteringen *geërfd* heeft in 869. Ik heb, p. 223, het zelfde gezeid, omdat ik van Loon daar volgde. Maar Lodewijk heeft het noit *geërfd*. De waarheid is, dat wel Lotharis in 869 overleeden is; maar toen hadt Lotteringen moeten komen op deszelfs Broeder, Keizer Lodewijk II, als rechten Erfgenaam. Maar de twee Ooms, Koning Lodewijk en Karel de Kaale, namen het met geweld, en verdeelden het onder zich den 8 *Aug.* 870; volgends den bekenden Brief by Miræus, Opp. Diplom. I. p. 28. Van dien dag telde Lodewijk zyne Regeeringsjaaren in Lotteringen, en was, by gevolge, den 23 *Nov.* 875, in zijn *Zesde jaar*. Want 5 getrokken van 875, rest 870. Hierin is dan de Brief zelf onberispelijk; maar niet in de *Indictie VIIII*, voor *VIII*; en noch minder in 't jaar XXXVIII, het welk Mabillon echter goedkeurde en verklaarde. Want van 827 tot 875 zijn by hem AGHT EN DERTIG jaaren. Die dan noch niet weet te tellen, kan het nu leeren, zo by *Mabillon*, als by *van Loon* en *Kakolijn*. Zie onze Aantek. B. II. ꝟ. 445. De Brief zelf was licht te verbeteren door eene kleine verandering van V in X, en dus van XXXVIII in XXXXIII. Want alsmen 42 (*uno anno relicto*) aftrekt

van

van 875, zalmen uitkomen op *November* 833, en ook dees Brief volmaaktelijk overeenstemmen met de anderen, reeds gemeld of noch te melden. Maar nevens die ongelukkige plaats vind ik op den kant: *V. Supplementum Cap.* 9. Of die woorden van Mabillon zelf zijn, of van Theod. Ruinart, weet ik niet. Mabillon overleedt den 27 Dec. 1707. Ruinart, bezorger van de tweede Uitgaave, den 27 Sept. 1709. Dit weet ik, dat ook daar van al die misslagen niet een verbeterd wordt. Alleenlijk spreekt hy, n. 7, weder van de verscheiden Jaartellingen van Koning Lodewijk, waarvan hy 'er drie zelf gevonden hadt, daar hy van elders eene vierde byvoegt. De EERSTE, *ab anno* 826, *quando adiit Regnum Bajoariæ*. meer niet. Zo is dan nu 827 weder geworden 826. By Marquardus Herrgott, die in 1737 zijn Genealogia Diplom. Gentis Habsb. in drie Folianten, waarvan de twee laatsten omtrent 950 oude Brieven bevatten, te Weenen uitgaf, is het, N. XLV. not. 2, weder veranderd in 824. doch moet zijn 826; want hy beroept zich eenvoudig op de bovenstaande woorden van Mabillon; zonder ander bewijs. Welk bewijs dan tot noch toe te zoeken is. Zie ondertusschen, of gy die telling kunt overeenbrengen met het geene Thomas Blanc, Hist. de Baviere L. V in 't begin, zegt, naamelijk, dat Keizer Lodewijk, in 817, *donna au jeune Louis les deux Bavieres deçà & delà le Danube, avec le nom de Roy*: en Mabillon zelf, L. II. c. 27. n. 5, dat Lodewijk *Beieren* eerst gekreegen heeft in 817; en in 't zelve bevestigd is in 821. Dat hy zyne groote misrekening zelf noit gezien heeft, blijkt klaar, omdat hyze in de verbeterde Uitgaave, die hy in zijn Suppl. reeds beloofd hadt, heeft laaten blyven. De TWEEDE, *ab anno* 833 *aut insequente, cum Ludovicus Augustus proditus, desertusque a suis, in Filiorum potestatem redactus est*. Noch al de oude onzekerheid, 833 *of* 834. Herrgott, die, even als Mabillon, geen acht gaf op *Maanden* en *Dagen*, in de Brieven gemeld, bepaalde zich tot het jaar 833, en deeze noemt hy de gewoone Jaartelling, *Epocha communis*, van Lodewijk. De DERDE, *a morte Patris, hoc est ab anno* 840. Te weeten, van 20 *Juny*: het welk hier niet verzweegen hadt moeten worden. Deeze telling is zeer gemeen in Giftbrieven van byzondere persoonen, onder de Regeering van Koning Lodewijk, gelijkmen overvloedig zien kan, zo in de *Traditiones Fuldenses*

by Pistorius, als in de *San-Gallenses* by Herrgott, dieze doorgaands noemt *Chartæ Pagenses*. Lodewijk zelf telde noit van dat jaar. Van de VIERDE schrijft hy aldus: *Quartam addit Nic. Schatenus Soc. Jesu, ab anno* 838, *ejusque calculi exempla quædam profert: qua de re fusius in tomo II Annalium nostrorum actum est.* Geen van die twee Boeken bezit ik, en kanze derhalve nu niet naarzien. Mogelijk zo goed als kwaad. Want de groote Mabillon slingert my zo geweldig, dat ik byna niet meer weete waar ik ben, en zeer verlange naar eene goede uitkomst. Geef hier wel acht op. De Vierde telling van 838, onderscheidt hy van de drie voorigen, die hy zegt *gevonden* te hebben. Deeze hadt hy dan *niet gevonden*; te weeten, in eenen Brief van Lodewijk; want zekerlijk hadt hyze *gevonden* by Schatenus, enz. Maar nu zal ik aantoonen, dat hy ook deeze ter rechter plaatse, dat is, in eenen Brief van Lodewijk zelven, al voorlang *gevonden hadt.* Maar hy was zo verstrooid, dat hy niet wist wat het was. In den Brief van 23 Nov. 875, veranderden wy boven het Regeeringsjaar XXXVIII in XXXXIII, omdat wy, door dat geringe middel, het Eerste jaar aantroffen in *Nov.* 833. Stel dit nu eens ter zyde, en laat XXXVIII de echte leezing zijn. Om dan het Eerste te vinden, moeten wy, volgends zijn' eigen Regel *uno anno relicto*, 37 aftrekken van 875; blijft 838. Zie daar het geen hy zegt niet gevonden te hebben, en nochtans reeds 25 jaaren te vooren gevonden hadt. Zo hy dit gezien hadt, gelijk hy 't hadt moeten zien, zou hy niet vervallen zijn in die kinderlyke dwaaling, die hem, van 826 of 827 tot 875, deedt tellen 38, in de plaats van 50 of 49. Alsmen my dan aantoont, dat Lodewijk zelf, ook in andere Brieven, zyne jaaren geteld heeft van 838, zal ik de gemaakte verandering weder afkeuren; eerder niet. Eene VIJFDE, van 843 in de Maand *Augustus*, van de verdeeling der Ryken onder de drie Broeders, niet gedacht by Mabillon, geeft my Herrgott aan de hand in N. XLIX, LIII, LXXII en LXXVI, daar hyze alleen toeeigent aan de Moniken van Rinawe. Die komen dan hier ook niet te pas. Van eene ZESDE heb ik gewaagd p. 223, uit Menso Alting, zeggende, dat het XVI jaar van Lodewijk begonnen was met 22 Mei 854, zodat het Eerste aanvang zou genomen hebben met 22 Mei 839. Doch zie, wat wy 'er

daar

daar kortelijk van gezeid hebben. Uit vergelykinge der Brieven, die proef konnen houden, bepaal ik het eerste Jaar tot 833; de Maand, tot *July*; den Dag, wat ruimer, tusschen 22 en 28 dier zelfde Maand. De tweede Brief, dien wy, p. 224, uit Mabillon aanvoerden, is van 28 *July*, *Indict. XIV* (niet *XIII*) *anno XXXIV*. De *Indictie XIV* wijst ons tot het jaar 866. Trek 'er 33 af, zo blijkt dat Lodewijk, den 28 *July* 833 was in zijn Eerste jaar. Vergelijk deezen met eenen anderen, te vinden by Herrgott N. LVI, getekent *XI Kal. Aug. Ind. II. anno XXI.* 't welk hy zeer wel verklaart, 22 *July* 854. Trek 'er 20 af, blijft 834. En dat hierin geen fout is, blijkt uit eenen vroegeren aldaar N. LIV. *XII Kal. Aug. Ind. I. an. XX.* dat is, 21 *July* 853. Trek 'er 19 af, blijft weder 834. Alles onberispelijk, en dus zo veele bewyzen, dat Lodewijk den 28 July 833, en den 21 en 22 July 834, geweest is in zijn Eerste *jaar*; het welk gevolgelijk zynen aanvang moet genomen hebben op eenen der vijf Dagen tusschen 22 en 28 July 833. Lees hier vooral het Slot onzer Aantek. I. 444, te beginnen met p. 225. r. 4 v. o.: *Het blijkt dan nu*, enz. Maar des haspelens is geen einde. Den Brief van 21 *July*, *Ind. I. an. XX* hadt Herrgott ontleend uit een afschrift van den Abt Æg. Tschudius, die het Regeeringsjaar *XX* wilde veranderd hebben in *XXI*. Dit keurde hy niet alleen goed, maar poogde het ook te bewyzen, zeggende: *Annus XXI Ludovici, numerando a* Communi Epocha, *id est ab anno* 833, *incidit in An.* 853, *in quem annum recurrit adnotata Indictio I.* Noch Dag noch Maand weetende, waar hy beginnen moest, rekende hy het gansche jaar 833, van 1 January tot 31 December, voor het Eerste van Lodewijk, omdat hy verzuimde den eenen Brief met den anderen te vergelyken. 't Is onverschoonlijk. Vooreerst moest hy dan ook, in dien van 22 *July* 854, het jaar *XXI* veranderd hebben in *XXII*. Hier niet om denkende, vervalt hy in een erger dwaaling, rekkende het jaar XXI uit, van 21 July 853 tot 22 July 854. 't Welk geene nadere uitlegging noodig heeft. Noch twee Brieven levert Herrgott ons N. LVII en LXVII. In den eersten is een fout: *II Idus Sept. Ind. V. an. XXIII.* daar hy de *Ind. V.* verandert in *III*, en dan is het 12 *Sept.* 855. Maar alswe *XXIII* veranderen in *XXV*, zal de Brief twee jaaren jonger zijn. De andere heeft *XVI Kal. Sept. Ind. XV. an.*

XXXV. dat is, gelijk hy ook zegt, 17 *Aug*. 867. By Foppens, in Collect. nova, P. I. c. 7. n. 9, is 'er noch een te vinden, die in zeer goede orden is; *XVI Kal. Nov. Ind. IV. an. XXXVIIII*. dat is, gelijk 'er ook boven staat, 17 *October* 871.

De Brieven van Koning Lodewijk, zo te vooren, p. 224 en 225, als hier, zonder orden gemeld, zal ik, tot gemak des Leezers, thans by een zaamelen naar den rang der Maanden en Dagen; beginnende het *Eerste jaar* met 25 *July* 833 (twee dagen vroeger of laater onbegreepen) in het volgende Tafelken van vier Kolommen: waarvan de Eerste behelst de *Maand en Dag*. De Tweede, het uitgedrukte *Jaar van Lodewijk*. De Derde, de *Indictie*. De Vierde, het NOIT *uitgedrukte jaar des Heeren*, uit de drie voorigen opgemaakt, en waarin de Brieven gegeeven zijn.

28 July	XXXIIII	XIIII	866	
17 Aug.	XXXV	XV	867	*Eerste*
12 Sept.	XXIII	III	855	*Jaar*
17 Octob.	XXXVIIII	IV	871	833.
20 Nov.	XXVIII	VIII	860	
23 ——	V	XV	837	
— ——	XXXXIII	VIII	875	
20 Febr.	XXVIII	VIIII	861	
13 April	XVI	XII	849	
22 Mei	XX	I	853	834
21 July	XX	I	853	
22 July	XXI	II	854	

Waarna ik niet denke dat iemand noch reden zal hebben, om den Giftbrief van Wasda te brengen tot een ander jaar dan 849. veel minder, om noch te blyven hangen aan het gedroomde jaar 868, op het welke alleen steunt het verkeerde begrip, dat dees Brief honderd jaaren jonger zou zijn. Ook behaagt my niet, dat Eyndius, Chron. Zeel. L. II. c. 5. p. 169, deezen Brief, voor een *commentitium & in monasterii* [Egmundensis scil.] *officina fabricatum Diploma*, wilde aangezien hebben.

bl. 229. r. 11. *Bedi) daarom*. Sp. Hist. I. 11. ℣. 35.

Dat men heet die dode Zee:
Bedie *heet menſe dus ter uren*

Om

Om datter niet en mach geduren.

bl. 236. r. 9. *ontstoopte*) l. *stoopte.*

bl. 238. r. 4. *Exemtus geworden in* 1138) maar de zelfde Jo. a Leydis zegt in zijn Heeren van Brederode, Cap. 15. dat *die* exemptie *des Kloosters van Egmont gesciede in* 1143.

——— r. 12 v. o. *Flodoardus*) l. Frodoardus.

bl. 239. r. 7 v. o. *Edelen*), l. Ridderen.

bl. 240. r. 5 v. o. *Frattes*) Lud. Ant. Muratori, Præf. in Erm. Nigellum: *Istud vero nomen, a quo nunc Monachi tantopere abhorrent, et religiosis duntaxat* Mendicantibus *servatum volunt, olim* Monachos *potissimum designabat.*

bl. 242. r. 10. *betekent het alles*) voeg 'er by, *wat geboren wordt.*

bl. 244. r. 16 v. o. *Grootvader*) l. *Vader.*

bl. 246. r. 5 v. o. *Ditmarus L. IV. p.* 71) by Leibnitz p. 388.

b 247. r. 13 *weet ik niet*) nu weet ik 't, en zeg, neen.

bl. 252. r. 7. *voor dat ik de zelve gezien zal hebben*) ik hebze gezien en geleezen, en ben niet veranderd van gedachten.

bl. 254. r. 5 v. o. *deeze band*) l. *deezen band.*

bl. 259. r. 12 v. o. *zich haastte met uitschryven*) dat Matthæus, ten minsten, de Kronijk van Emo, met eigen hand, overgeschreeven heeft, blijkt uit zyne Aantek. op Arn. de Bevergerne, Anal. T. VIII. p. 39. daar hy zegt: *me autem an non oculi* [*fefellerint*] *dum Emonem descripsi* — *vehementer admodum dubitavi.* Maar de Heer Alting berichtte hem, dat hy wel gezien hadt.

bl. 262. r. 8. *verklaard wordt*) door Matthæus zelf; want ik vind het zelfde in de Eerste Uitg. T. VIII. p. 12.

——— r. 3 v. o. *waer si*) moest zijn, *waersi.*

bl. 264. r. 5. *men mogt 'er dan de pen wel doorhaalen*) dit hadt Scriverius al voorlang gedaan: ook door de woorden *Pius* en *filius ejus.*

——— r. 12 v. o. *de gaaping van* 72 *jaaren*) buiten schuld van Meerhout. Men vergelyke met de Uitgaave de volgende uittreksels uit het oude *MS. Anno* 768 *Pippinus Rex Parisius obiit.* Karolus, *filius ejus, qui cognominatus est* Magnus, *successit. An.* 801 Karolus *Rex Francorum Rome a Leone Papa Imperator cum consensu Romanorum consecratur. An.* 813 *Obiit* Karolus Magnus *Imperator.* Ludowicus *filius*

filius ejus, Imperio successit, qui cognominatus est Pius. *An.* 840 *Obiit* Ludowicus *Imperator.* 't Geen hier meer kon gezeid worden, laat ik liever aan den aanstaanden Uitgeever van dat *MS.*

bl. 265. r. 20. *alsict hebbe ghevreest*) Sp. Hist. B. I. c. 21. ỹ. 24. *als ic hebbe* gevreest. het welk le Long verklaart: *bevreest ben geweest*; 't Is, als ik heb vernomen, ondervonden. 't Rechte *gevreischen* vindtmen daar ook I. 4. Zie verder zyne Uitleggingen I. 22. 29. II. 2. 20. enz.

bl. 267. r. 24. *Robertus, junior filius*) deeze woorden zijn zeer bedorven. Verbeterze uit het *MS* aldus: *Robertus, junior filius Balduini* Comitis Flandrie, frater Balduini *tertii, Gertrudem Comitissam, relictam Florentii Comitis Hollandie VI,* sibi *in matrimonio sociavit, et sic Comitatum* Hollandie et *Fresie acquisivit.*

bl. 272. r. 15 v. o. *Oudegerst*) *Pierre d'Oudegerst* schreef de Voorrede van zijn Kronijk in 1571, in welk jaar die ook te Antwerpen het licht zag. Zie hem Chap. 41.

bl. 276. r. 13. *in de maand February*) Meyerus: 22 *Febr. divi Petri Cathedræ festo.*

bl. 277. r. 4. *in Febr.* 1072) zo ook Oudegherst Cap. 92.

bl. 281. r. 8 v. o. *een klein boekje Lands, dat niet tot Vlaandren behoorde*) dit is een aanmerkelyke getuigenis wegens *Zeeland.*

bl. 287. r. 9 v. o. *in Mei of in Juny*) Bisschop Diedewijn overleedt 24 Mei. Fullon, Hist. Leod. T. I. p. 241. *Theoduinus obiit nono Calendas Junii* 1075. *hunc enim diem obitûs Liber mortualis Lambertianus, Ægidius et Epitaphium concorditer signavere.* En dewijl ook Albericus daarmede overeenstemt, moet le Roy verbeterd, en ook by hem voor *IX Kal. Julii*, dat is 23 Juny, geleezen worden *IX Kal. Junii*, dat is 24 Mei.

bl. 289. r. 5 v. o. *Gozelo*) maar ook elders noemt hy wel eens bekende persoonen met verkeerde naamen. G. Fabricius, Orig. Sax. L. III. p. 345. *Ordulfus* (Hertog van Saxen) *quem Lambertus errore Othonem ubique vocat.* Deeze dwaaling bragt den Annal. Saxo in twijffel, noemende dien Hertog meer dan eens *Ordulfus sive Otto.* Waarom Eccardus meende, dat *Otto* eene verkorting was van *Ordulfus*; Corp. Hist. T. I. in den Bladwyzer: *Ordulfus contractum in Otto.* Beter oordeelde Fabricius. Van Ordulfus zie ook Kranzius in Saxonia L. V. c. 2 & 4. Enz.

bl.

bl. 293. r. 17. *te Antwerpen*) zo ook by Jo. a Leydis, Heeren van Brederode c. 16. *na vier jaaren wert by ter doot gewont tot* Antwerpen —— *ende by sterf tot* Maestricht.

—— r. 8 v. o. *bedorven jaartal*) bedorven door eenen jagtigen Uitschryver, die geschreeven hebbende het jaar MLXXII, daarachter voegde 't geen Meerhout verhaald heeft op 't jaar MLXXV. Zie de woorden boven p. 138.

bl. 294. r. 4. *in Juny*) lees *in Mei*. En zo ook bl. 292. r. 1 v. o. voor *in Mei of Juny*. Zie by bl. 287.

—— r. 9. *Godewin*) dit is bedorven. Van den Latijnschen naam *Theoduinus*, heb ik in het Duitsch gemaakt *Diedewijn*: te weeten, in naarvolginge van 't eerste gedeelte in *Theodericus*, en van 't laatste in *Balduinus*; by ons DIEDERIK en *Boude*-WIJN. Zie Fullon als boven p. 230. op den kant, daar hy zegt, dat Contractus dien Bisschop noemde *Dietvinus*; anderen, *Thietwinus*: en dat is juist ons *Diedewijn*.

bl. 302. r. 24. *Divæus. Dyveus*) in het Duitsch, *van Dieve*.

bl. 303. r. 19. *Uitgeever van Divæus*) *non sine aliqua interpolatione*, lees ik in 't Leeven van Divæus, voor zyne Opera Varia, Lovan. 1757. Andr. Catullius, Tornaco Nerviorum p. 41, beschrijft Miræus als een *vir bonus nimisque credulus, qui* ab aliquo *instructus, præcipitanter novæ opinionis præcentor et prodomus fuit*. Als men *ab aliquo* mogt veranderen in, *a Meiero*, zouden die woorden ook zeer wel passen op den blinden yver van Miræus, om overal, zelfs daar hyze niet vondt, de Paaschjaaren in te dringen.

bl. 307. r. 23 *Dertiendag*) A. van Bevergerne, Chron. Monast. p. 89. *do starff be*, Bisschop Henr. Wulff, *an den Water*, *in den April*, *des Dijnsdages na Palmen*, *tho* DERTIEN TIJT *to Munster*: dat is op den 9 April. Maar onze goede Matthæus verklaart het, *feriis trium Regum*, dat is 6 January. Ook is 'er een groot verschil tusschen *Dertiendag* en *Dertientijd*. Dit laatste is my onbekend. Misschien moet het weezen *tho Vesper tijt*.

bl. 309. r. 1. *II. 23. 7*) lees II. 23. 6.

bl. 314. r. 5 v. o. *met den aanvang des jaars* 1334) zie ook Fullon T. I. p. 409.

bl. 325. r. 14 v. o. *eene drukfout*) te weeten, op 't jaar 1421, daar eene A, *April*, staat voor eene M, *Maart*.

bl. 326. r. 13. *welke de Merken zijn*) men kan 't met een' op-

gbeleken zijn, *want zy met fellen woorden en gbewerken up tvolk* mesbaren. Ook van eene onstuimige Zee; f. 50 c. *Hets ooc gheorlooft der Zee*, *als nu met nedren slechten vloeden te smeikene*, *als nu met tempeesten en overwateren te* mesbaren. Noch eens f. 68 b.

Al blecsemt dan de donderslach,
En baer de Zee mesbaren *mach*.

bl. 409. r. 6. *En II.* 42) voor 42, lees 47.

bl. 410. r. 5. *de Vlaamsche Schutters*) geef wel acht, dat de *Vlamingen* den Hollanderen, tegen de Vriezen, te hulp kwamen; en zulks in 't jaar 1168.

bl. 411. r. 11 v. o. *en p.* 466 —— *niet anders dan Otto*) lees, *Maar p.* 466 —— *Broeder van Graaf Florens*.

bl. 412. r. 2. *schoone dingen*) Sp. Hist. I. 20. ✝. 4. van den Tovenaar Broeder Aelbrecht:

Daer bi dicke wonder dede
Van sconen dingen, *van selsenbede*, enz.

bl. 413. r. 11 v. o. *Zy vertrok in* 1173) maar daar volgt by Meerhout, *et eodem anno rediit*. Het welk ik niet weet te vereffenen met het geen hy van Sofia, op 't jaar 1176, zou verteld hebben. Alles nader overweegende, meen ik dat Meerhout kwaalijk vermeerderd is, en op de laatstgemelde plaatse van haar niet anders gezeid heeft, dan dit: 1176 *Obiit Sophia Comitissa Hollandiæ*. Zo was hy gewoon. Noch op 't zelfde jaar: *Obiit dominus Witoldus Abbas*. 1177 *Alexander Papa moritur*. 1178 *Obiit Godefridus Traj. Episcopus*. &c. De Leezer oordeele.

—— r. 4 v. o. *afgroddrien*) afgoddrien.

bl. 415. r. 5 v. o. *Bisschop Philips*) van Kolen.

bl. 417. r. 15. *schade nemen*) ja ook *den dood neemen*, in 't begin van den Sp. Hist.

Om siecher die hem ane quam,
Daer bi oec dien doet *an* nam.

siecher is *ziekte*. Zo lees ik daar ook I. 22.

Die alle siecher *gesont can maken*.

bl. 419. r. 1 v. o. *Coninc Wijt*) in 't zelfde Werk IV. 20. wordt *Guy* van Vlaandren een en andermaal genoemd *mijn Heer Gi*. maar ✝. 62 zeide de Dichter, om 't Rijm.

Sy gaven hem op den Grave Wijt.

by le Long staat *Grave wijt*; zonder verklaaringe. Verder c. 42. ✝. 49, leestmen:

Dus

Dus borde Grave Gi oet
Datmen bem daer sere mesboet.

en daar verklaart hy *oet* door *oec*, *ook*: doch lees *Gioet*, en zie onze Aantek. B. V. ℣. 665.

bl. 420. r. 7. *voorzoon zyner Zuster*) de eerste Man van Sibylle was geweest de Markgraaf van Montferrat.

——— r. 11. *met groote verachtinge*) Marin, Hist. de Saladin L. VI. p. 317. *Guy de Lezignan* (*de Leziniaco*) *& par corruption de Lusignan, alors si generalement méprisé, & dont aujourd'hui tant de familles veulent descendre, parce qu'il fut Roi: vanité ridicule, &c.*

bl. 421. r. 15. *bepaald op* 13 *Maart* 1187) dit zegt ook Marin in zyne Voorrede. Ja ook Calvisius an. 1187: *annus Hegiræ* 583 *incipit* 13 *Martii feria* 6. Ik vermeet my niet te zeggen, dat Calvisius kwaalijk schreef. Evenwel, dat jaar was begonnen, niet *Vrydag*, gelijk hy zegt, maar *Zaterdag*, gelijk ik uit den Ispahanensis beweezen heb. Of begon Calvisius dien *Zaterdag* met den *Avond van Vrydag*? Marin, zekerlijk, behoorde geweeten te hebben, dat, onder de Christenen, 4 en 5 July 1187 niet geweest zijn, als hy zegt T. II. p. 12 en 20, *Vrydag* en *Zaterdag*; maar *Zaterdag* en *Zondag* (Zondagsletter D; Paasch 29 Maart) en dierhalve, als we gezeid hebben 3 en 4 July.

bl. 422. r. 11 v. o. *Honderd en dertien*) of zestien weeken met eenen dag, beginnende en eindigende met *Zaterdag*. Lees dan ook kort te vooren vryelijk, *kan geweest zijn*, in de plaatse van *schijnt geweest te konnen zijn.* NB. op deeze bl. zijn (in sommige exemplaaren) de laatste letters, r. 8 tot 13 toe, tot den volgenden regel gezakt.

bl. 425. r. 4. *Limborg II. f.* 18 *d*) en te vooren f. 17 c.

Dese quaet, *al es bi sere*
Ghequetst, bi sal ons wisen wel
Waer die moordeneren fel
Zijn ———

Sp. Hist. II.. 18.

Een valsch Ridder, das sijt gewes,
En een verrader, en een quaet.

bl. 429. r. 12. *Deeze soort van Pelgrims*) zie Marin T. I. p. 312—315.

bl. 430. r. 4 v. o. *alleronbeschaamste*) hierin is de *d* vergeeten.

bl. 431. r. 7 v. o. *ſiet van R. de Monreal Nauclerum*) Generat. XL. Vol. II. p. 865. daar hy hem noemt *Chriſtianus Princeps*. maar Gen. XXXIX. p. 849, *perverſorum omnium dux*. als van byzondere perſoonen.

bl. 435. r. 12. *nullas talias*) zeer onkundig aldaar, p. 76, vertaald, *geene tollen*.

——— r. 14 *onterven*) Vondel in Zungchin p. 45.

*Lykungzug nadert vaſt om u en my t'*onterven.

dat is; te verdryven.

bl. 441. r. 5 v. o. *de Moribus Siculis*) l. *de Motibus S*.

bl. 445. r. 1. *ziek geworden*) Marin T. II. p. 181 —— *le fleuve* Salef, *qui paroît être le même que le* Cydnus. *Invité par la fraiſcheur des eaux, Frédéric voulut s'y baigner* tout en ſueur [*bezweet en ſter verhit*, zegt onze Dichter ♈. 954] *comme autrefois Alexandre; mais moins heureux que ce Conquérant, il mourut de la même* MALADIE *qui avoit mis Alexandre à deux doigts du tombeau*.

bl. 448. r. 9. *Vrydag*, 12 *July* 1191) en niet, 12 *of* 13, gelijk Marin dien *Vrydag* noemt p. 244. Het jaar der Hegire 587, was begonnen met 29 January 1191; zijnde geweeſt een Dingsdag: of gelijk Calviſius zegt, *Feria* 3.

bl. 456. r. 12. *Sed ut ea, &c*) deeze woorden zijn niet van Meerhout, maar van den geenen, die 't *MS in quarto* geſchreeven heeft, en, te laat, invoegde 't geen hy, ter rechter plaatſe, vergeeten hadt. Die Kronijk weer in orden te brengen, is hier mijn werk niet. Ik vertrouw dat de zelve eenen goeden heelmeeſter gevonden heeft.

bl. 457. r. 4 v. o. *in de tolne*) zo ſprakmen van ouds. Matth. IX. *MS. Sach hi enen menſche* in die tolne *ſitten*. en Marcus II. *ſittende* in die tolne.

bl. 460 *kort te vooren*) zie het p. 555.

bl. 463. r. 12 voor p. 489. lees, *p*. 480.

bl. 467. r. 8. *zodat het weinig ſchijns heeft*) noch minder dat van Herm. Gygas in zijn Flores Temporum p. 123. zeggende: *quod filiam ſuam, quam in uxorem duxerat* (Philippus) *poſtquam regnum adeptus eſſet, repudiaſſet, volens altius uxorare*.

bl. 470. r. 6. *verſten*) uitſtellen. Vert. van Boët. f. 42 d. *Een overſprekende Avocaet moet ſpreken of breken; moeſte hiſt* verſten, *hy ſoude berſten*.

bl. 474. r. 4 *by Sweertius*) ook by Matthæus.

bl.

bl. 475. r. 1. *Deeze vier regels*) staan ook niet by Meerhout.

bl. 485. r. 4 v. o. *zie het slot onzer Aantek. hier onder* ỷ. 105.) lees, zie hier kort onder p. 495.

bl. 487. r. 12. *piæ memoriæ bedorven uit præmemorato*) en zo meen ik nu, dat 'er geleezen moet worden, niet alleen in den Brief van 1135, daar de Bisschop *Goislenus*, maar ook in dien van 862, daar de Abt *Lodewijk*, by hun leeven, *piæ memoriæ* genoemd worden. Want behalve dat, in den laatsten, het woord zelf gevonden wordt; *torcularia* PRÆMEMORATORUM *locorum*; zo wordt die zelfde Abt Lodewijk daar ook door PRÆFATUS aangeduid p. 535. PRÆFATI *venerabilis Hludowici Abbatis pia consideratione.* Herrgott, evenwel, Geneal. Habsb. Prolegom. l. § 16, beweert, dat die uitdrukkingen van *bonæ*, *beatæ*, *piæ*, *sanctæ memoriæ*, van ouds, niet alleen van overleedenen, maar ook van leevenden, plagten gebezigd te worden. Hy hadt zulks aangemerkt (*observavi*, zegt hy) in eenen Brief, dien Keizer Koenraad II, in 't jaar 1025, gegeeven heeft aan het Klooster van S. Blasius; waarvan hy belooft nader te zullen spreeken in zyne Origines San-Blasianæ, die hy dacht uit te geeven. *Interim*, vervolgt hy, *ex Clar. Mabillonio adnotare sufficiat; Quod Ludovicus Abbas Dionysianus, cujus interventu literæ conditæ sunt, quibus etiam ipse subscripsit, in contextu* PIÆ MEMORIÆ *Hludovicus Abba dicitur; cujus rei alia exempla exstant tum in libro de vita S. Wilfridi Ep. Ebor. auctore Stephano Eddio ejus æquali, tum in libro VI de re diplomatica, ubi* CAROLUS CALVUS *et* GOISSENUS *Ep. Suessionensis, adhuc* VIVENTES, *itidem* PIÆ MEMORIÆ TITULIS AFFICIUNTUR. En hy wijst den Leezer naar de Annal. Bened. T. III. p. 94. Hoe de woorden daar luiden, kan ik niet zeggen: want dat Werk heb ik noit gehad. 't Geen daar gemeld wordt van den Abt Lodewijk, hebben wy, p. 485, ook aangetekend uit Mabillon L. V. p. 452. Maar ik kan bezwaarlijk gelooven, datmen daar vinden zal 't geen Herrgott uit Lib. VI bybrengt wegens *Carolus Calvus*. En staat het daar, het zal in die Annales zo wel eene onwaarheid zijn, als het eene zekere onwaarheid is in het Werk van Herrgott. Zie hier de eigen woorden van Mabillon L. VI. n. 180. p. 601. *Quamquam* beatæ memoriæ *Acca Ep. adhuc* vivens *appellatur non semel ab Heddio Stephano in Actis S. Wilfridi Ep. Ebor. c.* 21, 53 *et* 61. *Immo* Ludovicus *Abbas Dionysianus adhuc* vivens *dicitur*

citur piæ memoriæ IN DIPLOMATE CAROLI CALVI *supra n.* 96. De Annales dan aan een zyde gelaaten, komt het my, uit vergelykinge van de woorden, natuurlijkst voor, dat Herrgott die aanhaaling geschreeven heeft uit zijn hoofd. Die by Mab. heet *Goislenus*, heet by hem *Goissenus*. Dien Mab. noemde *Heddius Stephanus*, noemt hy *Stephanus Eddius*. Dat by Mab. zijn *Acta S. Wilfridi*, is by hem *Vita S. Wilfridi*. &c. En omdat Mab. op dien Brief, waarin van *Goislenus* gesproken wordt, melding maakte van *Carolus Calvus*, meende hy geleezen te hebben, dat *Karel*, zo wel als *Goislenus*, by zijn leeven *piæ memoriæ* genoemd is geworden. Beter weet ik 't niet goed te maaken. Een *lapsus memoriæ* is gemeen onder de Geleerden. Maar noch een woordje van de Legende van S. Wilfridus, omdat ik zie dat ook Herrgott 'er gebruik van gemaakt heeft. De twee volgende voorbeelden ontleen ik weder uit Mabillon L. VI. n. 96. 't Eerste uit cap. 22. (te vooren, cap. 21.) BEATÆ MEMORIÆ ADHUC VIVENS *gratia Domini Acca Ep.* En cap. 53. *Acca* QUI NUNC EST BEATÆ MEMORIÆ *Episcopus.* Ik wenschte dat Mabillon ons onderricht hadt, wat wy daar eigelijk door *beatæ memoriæ* te verstaan hebben. Zo deedt Jo. Mantelius in Hist. Lossensi L. V. p. 103. Want vindende in een' Brief van Graaf Arnoud van Loon, an. 1135, *Hanc etiam donationem a Patre nostro universalis Ecclesiæ Pontifice* BONÆ MEMORIÆ *Innocentio firmari* FECIMUS: laat hy 'er deeze uitlegging op volgen: *Verba illa*, bonæ memoriæ Innocentio, *non significant illum tum obiisse, cùm vitam protraxerit ad annum* 1143; *sed quod pius Comes* SUAVISSIMÆ PONTIFICIS *Leodiæ* PRÆSENTIÆ *recoleret* MEMORIAM. Dat is zoet gedacht. Schoon iemand licht denken zal, dat, zo Graaf Arnoud het zelfde gedacht hadt, hy den Paus liever *suavissimæ memoriæ*, zoude genoemd hebben. Want hy moet zeer gemeen geweest zijn met den Paus, dien hy den Brief *heeft* DOEN *bevestigen.*

bl. 488, r. 24. *was een drukfout*) nu houd ik 't liever voor eene aardigheid van Kakolijn.

——— r. 8 v. o. *éénen dag minder dan 29 jaaren*) dit zegt hy op Kolijn p. 413.

bl. 489. r. 19. *het Twaalftal*) de Heer Meerman bezit noch twee naamlooze *MS* Kronyken van Holland, van de Vijftiende Eeuw, in welken ik het rechte jaar 1061 insgelijks gevonden heb. Met een woord, men vindt het by alle ouden

ook

ook in de Vaderl. Hift. B. VI. Verder is, wegens de Nieuwen, uitvoerig bericht te vinden by P. v. Alen op D. Paringets Befchr. van de Stad Grave T. I. p. 48--51.

——— r. 2 v. o. *vier Lat. MSS*) den Hr. Prof. Burman toebehoorende.

bl. 490. r. 1. *ftaat XII*) Jo. Brando Dunenfis in Annalibus (volgends de hand van Scriverius, mede beruftende onder den Heer Burman) *Rexit autem Florentius II annis* XXI, *et obiit anno Domini MCXII.* En noch eens aldaar: *Anno Domini MCXII obiit Florentius Comes Hollandiae.*

bl. 496. r. 14. *die Lijft*) die wy fchuldig zijn aan Goldaftus.

bl. 511. r. 4. *Kaitive*) Vert. van Boët. f. 52 b. *Niemand es zo ryke, byne mocbte nocb ryker werden; en niemand es zo benodicbt*, *byne mocbte nocb wat* keytivigher *zijn.* En zo doorgaands van *armen* en *ellendigen.*

bl. 513. r. 15. *caducus*) Regimen Sanitatis Salernit.
Purpuream dicunt violam curare caducos.
daar het verklaard wordt *epilenticos*, voor *epilepticos.* Zo zagenwe boven, p. 569, *epylenfia* voor *epilepfia.*

b. 524. r. 6 v. o. *dat Sofia* het *badde doen maken*) dit heeft verbetering noodig. *bet*, kan daar niet wel iet anders betekenen dan *Kloofter*; het welk niet *Sofia*, maar *Peternelle* gefticht heeft. Voor *bet*, lees *den Monfter.* Meerhout noemt het Gebouw van Sofia *Templum.* Beide die woorden betekenen wel *Kerk*; maar wat meer dan eene gemeene Kerk. want buiten twijffel is die van Sofia aanzienlyker geweeft, dan de eerfte Kerk, door Peternelle gefticht, en die Meerhout, an. 1134 (1133) noemde, *Ecclefia in Renesburcb.* Maar de tweede noemt hy, an. 1183, *Templum in Renesburcb*, dien hy duidelijk onderfcheidt van het *Kloofter* zelf, *cum ipfo clauftro*: &c.

bl. 525. r. 10 v. o. *fille is drempel*) Boët. L. I. Pr. 1. zeide: limen *triftis exceffit.* de Vertaaler f. 8 a. *feer bedrouft gbinc uter* fullen. f. 52 c. vertaalt hy *limen* door *deur of fulle.*

bl. 527. r. 7 v. o. *fpbatulam*) l. *fpatbulam.*

bl. 528. r. 14. *weder moeften loslaaten*) dat was dan maar fpel. Ernftiger ging het toe, tuffchen Eumenes en Neoptolemus, waarvan Nepos, in Eumene cap. 4, aldus fchrijft: *Qui quum inter fe complexi in terram ex* equis *decidiffent, ut facile intelligi poffet inimica mente contendiffe, ani-*

utpote magis etiam pugnasse quam corpore, cum prius distracti sunt, quam alterum [Neoptolemum] *anima reliquerit.*

bl. 536. r. 10 v. o. *zyne begeerlijkheid, trouwloosheid en geweld)* zie Marin, Hist. de Saladin, T. I. p. 317.

bl. 540. r. 18. *door het niet volgen van den Raad des G. van Tripoli)* Marin T. II. p. 9. *les Chrétiens, par un aveuglement qu'on pourroit peut-être comparer à celui des Troyens, touchant les prédictions de Cassandre, s'obstinoient à regarder Raymond comme un Traître, &* A REJETTER SES CONSEILS.

bl. 542. r. 9. *Tripoli is dan gevlucht)* nergens vertoont hem Marin grootmoediger, dan in zyne vlucht, p. 16. *il prit,* zegt hy, *une resolution bien plus hardie, celle de se sauver avec son avant garde à travers l'armée ennemie;* &c.

bl. 548. r. 11. *noemt geen tijd)* Nauclerus, p. 865, noemt beide Tijd en Plaats. De tijd zeer wel, 1 *Mei.* maar de plaats kwaalijk, *voor Ptolemais.*

bl. 552. r. 12. *Roke)* lees, *Steenroke.* Sp. Hist. IV. 3.

Biere grotar steenroken
Die van ouden was te broken:
Eñ dicke seide men wonder van desen,
Dat daer voren hadde gewesen
Binnen der roken, *eer mense brac, enz.*

Ferguut f. 9 d.

Die roke *was herde flecht* [steil]:
Si stont in die wolken gerecht.
Ens dier ter werelt so licht,
Dat soude up climmen die roke *licht,*
Hen ware dat hadde vlederike [vlerken].

De Vert. van Boët. was zich in de spelling van dit woord zeer ongelijk. f. 41 a. schreef hy, *rootse of steine.* wat verder, *rootchiere of steine.* en f. 68 a. *rochiere.*

bl. 557. r. 6. *eene Dochter Maria)* zie B. III. p. 154.

bl. 560. r. 3 v. o. *daarmede)* l. *hiermede.* En in den volgenden regel, voor *'er* lees *daar.*

bl. 564. r. 8. *getrouwigheid)* l. *getrouwheid.*

bl. 565. r. 6. *dat ik verstaa)* zo verstondt het ook Scriverius, want hy tekende, op die woorden, in 't *MS* aan: *credo* pridie *velle dicere.*

bl. 576. r. 23. *'t Kapittel dier plaatse)* 't Kapittel, in 't Eenv. getal, betekent ook wel de Vergadering der Vijf Kapittelen; doch niet anders, dan wanneer zy by een kwamen om een'

nieu-

nieuwen Bisschop te verkiezen. Dit blijkt genoeg uit de Aanspraak van Jakob van Outshoorn, Deken van S. Maarten, by zulk eene gelegenheid gedaan in 't jaar 1322, toen hy zelf verkooren werdt, zeggende: *moneo vice mea ac omnium et singulorum de* CAPITULO *ecclesiæ Trajectensis* ——— en wat verder: *decedant de* CAPITULO: verstaande de gansche Vergadering der *Vijf Kapittelen.* Zie het Conclave Ultraject. in de Anal. van Matth. T. I. en des zelfs *Notatio*, daarachter gevoegd: waaruit te zien is, dat alsdan de Vijf Kapittelen niet alleen vergaderd, maar ganschelijk in en tot een gesmolten waaren. Want yder Kanonik nam zyne plaats en stemde, niet naar den rang van zijn eigen byzonder Kapittel, maar allen door malkanderen volgends den tijd hunner Bedieninge. Aldus gezeten konden zy niet als Vijf, maar moesten noodzaakelijk beschouwd worden als een enkel Lighaam, als één Kapittel. Maar toen THOMAS Bisschop van Utrecht was, sprakmen andere taal.

Einde van het Eerste Deel.

